PVB. VIRGILII Maronis opera.

DE INTEGRO COLLATIS probatissimæ fidei exemplaribus, q. diligentissimè restituta, ac doctissimis scholijs & annotationibus Pauli Manutij in margine asciptis, illustrata.

EXCVSVM
apud Henricum Bynneman.

Anno Domini. 1570.

D.
Antiq. f. E. 1570
1

7/- 6d

BOOK LOAN
12 DEC 1919
OXFORD

SVNT inepti qui in ſtatuis iudicādis in vnum aliquod membrum vnam lineam intuētur: Ita in poēmatis dijudicandis aut orationibus ſunt perridiculi, qui, quod vulgo fieri ſolet, tantum excerpunt γνώμας, aut vnam atque alteram voculam rariorem: vt ex oratione aliqua Ciceronis, verbum velificare, aut γνώμην. Malè partum malè dilabitur. Sed vniuerſum opus conſiderandum eſt. Et ſicut in picturis ſpectamus corporum lineamenta, & colores, ita in oratione res & ſermo conſiderari debent. Rerum cognitio prudentiam alit, ſermonis eloquentiam. Vt Virgilius cùm Aeneam deſcribit, imaginem quandam viri prudentis facit, qui inter varia pericula, ratione & concilio omnia aduerſa vincit. Sed addit ille etiam Deos, rerum ſecundarum gubernatores. Viderant enim poetæ magnas res geri ratione, ſed fatis fortunantibus, & gubernantibus. Item finguntur indigni caſus, vbi contrà quàm merebatur virtus, quidam pereunt. Sicut Pallas hîc apud Virgiliū. Sed tamen qui fortuna, & ſecundis rebus facti fuerant audaciores, ſicut Euryalus, & Niſus: huiuſmodi loci miſeriam humani generis deplorant. Eſt & vbi malè meritis tale accidunt, vt qui fortuna abuſi ſunt, ſicut tyranno Mezentio accidit. Item qui ſecundis rebus inſoleſcunt,

vt: Nescia mens hominum fati, & cætera. Hæc ad iustitiam pertinent. Viderunt enim poetæ exitus latronum & tyrannorum semper fuisse cruentos. Sed quia Aeneas fingitur esse pius, ideo videndum est, quas ei tribuat artes Reip. gerendæ, scientiam belli, iustitiam: Ideo dixit, Iustitiæne prius mirer, belliue laborem. Item clementiam, Equidem & viuis concedere vellem. Et seditionum comprimendarum auctoritatem, Tum pietate virum, & cæt. Accedunt obiter descriptiones affectuum in rebus gerēdis. Item locorum, & temporum, & morborum vulnerum, remediorum, quæ pertinent ad φυσιολογιάν. Sunt autem fabulæ quædam in poematis sine ratione confictæ, tantum ad admirationem Theatralem, vt reliqui argumenti seriem commendent, & lectorem varietate quadam delectent, & in officio contineant: Sicut de equo Troiano, de classe mutata in Nymphas. Quędam ad naturam pertinent, sicut Venerem esse è mari ortam. Ad mores formandos in genere totum poëma. Est enim imago ἀνδρὸς πολιτικοῦ καὶ στρατηγοῦ.

Ecloga prima, Tityrus.

ARGVMENTVM.

Melibœus pastor, cuius nomine quemuis Mantuanũ pastorem hic intelligimus, finibus suis pulsus a milite veterano, calamitatem suã hac ecloga deplorat, & ex collatione felicitatis Tityri, vicini sui, miserias suas exaggerat. Cõtra, Tityrus qui Virgilij persona sustinet, recuperatis prædijs suis iam securus, Augustũ, otij sui auctorem, miris in cœlũ laudibus effert: sub finem eclogæ Melibœum, imminente iam nocte, rustica quadam comitate ad hospitiũ inuitat.

Indicatur admiratio quædam, & indignatio loquentis, & Recubans, animi securitatem in Tityro significat.

Cæsar Augustus ob magnitudinem beneficij deus à Tityro dictus, non, ut putauit Seruius, quia Romæ, templis erectis, coleretur.

Melibœus. Tityrus.

TITYRE, * *tu patulæ* * *recubans sub tegmine fagi,*
Siluestrẽ tenui musam meditaris auena:
Nos patriæ fines, & dulcia linquimus arua:
Nos patriam fugimus, tu Tityre lentus in umbra
Formosam resonare doces Amaryllida siluas.
TI. *O Melibœe,* * *Deus nobis hæc otia fecit,*
Nanque erit ille mihi semper Deus, illius aram
Sæpe tener nostris ab ouilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boues, vt cernis, & ipsum
Ludere, quæ vellem, calamo permisit agresti.
ME. *Non equidẽ inuideo, miror magis. vndiq; totis*
Vsque adeò turbatur agris. en ipse capellas
Protinus æger ago: hanc etiam vix Tityre duco.

Hic inter denſas corylos modo nanq; gemellos,
Spem gregis, ah ſilice in nuda connixa reliquit.
Sæpe malum hoc nobis, ſi mens non læua fuiſſet,
De cœlo tactas memini prædicere quercus:
Nothus videtur verſus. Expone vt li. 6. Da (nõ indebita poſco Regna meis fatis) Latio conſidere Teucros. Pro quæ nã antiquo more. In alijs mendoſe legitur, Et quæ. Ex quo Romam veni, Mantua relicta.
**Sæpe ſiniſtra caua prædixit ab ilice cornix.*
*Sed tamen, iſte deus qui ſit, *da Tityre nobis.*
TI. *Vrbem, quam dicunt Romam, Melibœe putaui*
Stultus ego huic noſtræ ſimilem, quò ſæpe ſolemus
Paſtores ouium teneros depellere fœtus.
Sic canibus catulos ſimiles, ſic matribus hœdos
Noram, ſic paruis componere magna ſolebam.
Verum hæc tantum alias inter caput extulit vrbes,
Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.
ME. **Ecqua tanta fuit Romam tibi cauſa videndi?*
TI. *Libertas: quæ ſera, tamen reſpexit inertem:*
Candidior poſt quam tondenti barba cadebat:
Reſpexit tamen, & longo poſt tempore venit,
**Poſtquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.*
Nanq; (fatebor enim) dum me Galatea tenebat,
Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculi.
Quamuis multa meis exiret victima ſeptis,
Pinguis & ingrata premeretur caſeus vrbi:
Nõ vnquam grauis ære domũ mihi dextra redibat.
ME. *Mirabar, quid mœſta deos * Amarylli vocares,*
Apoſtrophe ad vrbẽ Romam.
Cui pendére ſua patereris in arbore poma.
Tityrus hinc aberat: ipſæ te Tityre pinus,
Ipſi te fontes, ipſa hæc arbuſta vocabant.
TI. *Quid facerem? neq; ſeruitio me exire licebat,*
Nec tam præſentes alibi cognoſcere dinos.

Hic

*Hic illum vidi *iuuenem Melibœe, quotannis*
*Bis *senos cui nostra dies altaria fumant.*
Hic mihi responsum primus dedit ille petenti:
Pascite, vt ante, boues pueri, submittite tauros.
ME. *Fortunate senex, ergo tua rura manebunt.*
Et tibi magna satis: quamuis lapis omnia nudus,
Limosoq́, palus obducat pascua iunco:
Non insueta graues tentabunt pabula fœtas,
Nec mala vicini pecoris contagia ladent.
*Fortunate senex, hic inter *flumina nota,*
*Et fontes *sacros frigus captabis opacum.*
Hinc tibi, qua semper vicino ab limite sepes
Hyblæis apibus florem depasta salicti,
Sæpe leui somnum suadebit inire susurro.
Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras:
Nec tamen interea rauca, tua cura, palumbes,
*Nec *gemere aëria cessabit turtur ab vlmo.*
TI. *Ante leues ergo pascentur in æthere cerui,*
Et freta destituent nudos in littore pisces,
Ante, pererratis amborum finibus, exsul
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Ti-
Quàm nostro illius labatur pectore vultus. (grim,
ME. *At nos hinc alij *sitientes ibimus Afros:*
Pars Scythiam, et rapidū Cretæ veniemus Oaxem,
Et penitus toto diuisos orbe Britannos.
En vnquam patrios longo post tempore fines,
Pauperis & tuguri congestum cespite culmen,
Post aliquot mea regna videns, mirabor aristas?
Impius hæc tam culta noualia miles habebit?

Augustum. omniū mēsium Kalēdis. Fortunatus senex futurus, vt ad tempus futurū, non ad ætatem Virgilij referatur.

Padum, & Mincium. Nymphę enim, omnibus aquis præsident.

Gemere propriè de turturibus quæ cū canunt, gemere videntur.

Ob caloreṁ. Ibimꝰ, pro adibimus. Scythiā veniemꝰ, pro in Scythiā.

Homer. il. 203.

*Barbarus has segetes? *en, quò diſi ordia cinxi*
Perduxit miſeros? en, queis conſeuimus agros.
Inſere nunc Melibœe piros, pone ordine vites.
Ite meæ, quondam felix pecus, ite capellæ.
Non ego vos poſthac, viridi proiectus in antro,
Dumoſa pendére procul de rupe videbo:
Carmina nulla canam: non me paſcente, capellæ
Quo tamen sapore capellis placent.
*Florentem cytiſum, & ſalices carpetis *amaras.*
TI. *Hic tamẽ hanc mecũ poteras requieſcere noctẽ,*
Fronde ſuper viridi. ſunt nobis mitia poma,
*Caſtaneæ molles, & *preſſi copia lactis:*
In caseum coacti.
Et iam ſumma procul villarum culmina fumant,
Maioresq; cadunt altis de montibus vmbræ.

Ecloga ſecunda, Alexis.

ARGVMENTVM.

Corydon paſtor, Alexis pueri amore captus, nihil eorum prætermittit, quæ ad puerilem animũ demulcẽdũ mutuumque amorem conciliandum poſſunt pertinere, verum vbi ſe neque querelis, neque blanditijs, aut munuſculis quidquam proficere intelligit, tandem ad ſe rediens, dementiamque ſuam agnoſcens, ad intermiſſam rei familiaris curã ſibi ſtatuit reuertendum, vt aſſueto labore infelicis ſui amoris, qui fere ex otio naſci ſolet, tædiũ diſcutiat. Per Corydonem autem, ſi Donato credimus, Virgiliũ, per Alexin Alexandrum accipimus, Pollionis puerũ, quẽ poſtea ab eo dono accepit.

Pro Corydone Virgilium, pro

*FOrmoſum paſtor * Corydon ardebat Alexim,*
Delicias domini, nec quid ſperaret habebat.
Tantum inter denſas, vmbroſa cacumina fagos

Aſſi-

Assidue veniebat. ibi hæc incondita solus
Montibus, & siluis studio iactabat inani.
O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas:
Nil nostri *miserere: mori me deniq; coges.
Nunc etiam pecudes umbras & frigora captant:
Nunc virides etiam occultant spineta lacertos:
*Testylis & rapido fessis messoribus æstu
Allia, serpyllumq; herbas contundit olentes.
At mecum raucis, tua dum vestigia lustro,
Sole sub ardenti resonant arbusta cicadis.
Non ne fuit satius, tristes Amaryllidis iras,
Atq; superba pati fastidia? non ne Menalcam?
Quamuis ille niger, quamuis tu candidus esses?
O formose puer, nimium ne crede colori.
Alba ligustra cadunt, * vacinia nigra leguntur.
Despectus tibi sum, nec quis sim, quaris Alexi,
Quàm dives pecoris, niuei quàm lactis abundans.
Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.
Lac mihi non æstate nouum, non frigore defit.
Canto, quæ solitus, si quando armenta vocabat,
Amphion Dircæus in Actæo Aracyntho.
Nec sum adeo informis: nuper me in littore vidi,
Cũ placidũ ventis staret *mare. non ego Daphnim
Iudice te metuam, si nunquam fallit imago.
O tantum libeat mecum tibi sordida rura,
Atq; humiles habitare casas & figere cervos,
Hædorumq; gregem viridi compellere hibisco.
Mecum vna in siluis imitabere Pana canendo.
Pan primus calamos cera coniungere plures

Alexi Adeo gustum attellige.

Non reddis ereptos mihi agros. Eius amicæ cui tamen paulo post præferri à se Alexin ostendit.

Violæ purpurei coloris, qui ad nigrum accedit.

Ex rusticorum more, qui speculo artificioso vitreo aut christallino vti non solent.

Instituit: Pan curat oues, omniumq; magistros.
Nec te peniteat calamo triuisse labellum:
Hac eadem ut sciret, quid non faciebat Amyntas?
Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Amantium more, munera offert. **Fistula, Damœtas dono mihi quam dedit olim:*
Et dixit moriens, te nunc habet ista secundum.
Dixit Damœtas: inuidit stultus Amyntas.
Difficili. quæsiui eos nõ sine periculo. Munus cõmendat à difficultate. *Preterea duo, *nec tuta mihi valle reperti*
Capreoli, sparsis etiam nunc pellibus albo,
Bina die siccant ouis vbera, quos tibi seruo.
Iam pridem à me illos abducere Thestylis orat:
Et faciet, quoniam sordent tibi munera nostra.
Huc ades ô formose puer: tibi lilia plenis
Horatij: Et tinctus viola pallor amantium. *Ecce ferunt nymphæ calathis: tibi candida Nais*
**Pallentes violas, & summa papauera carpens,*
Narcissum, & florem iungit bene olentis anethi.
Tum casia, atq; aliis intexens suauibus herbis,
Mollia luteola pingit vacinia caltha.
Puto ad colorẽ potius referri quã ad mollitiem. *Ipse ego cana legam tenera lanugine mala,*
Castaneasq; nuces, mea quas Amaryllis amabat:
*Addã *cerea pruna: et honos erit huic quoq; pomo:*
Et vos ô lauri carpam, & te proxima myrte:
Sic posita quoniam suaues miscetis odores.
Amator ei⁹ dominus Coridone ditior. *Rusticus es Corydon: nec munera curat Alexis.*
*Nec, si muneribus certes, concedat *Iolas.*
Eheu quid volui misero mihi? floribus austrum
Antequam Priami regis filiꝰ agnosceretur. *Perditus, & liquidis immisi fontibus apros.*
Quem fugis ah demẽs: habitarunt dij quoq; siluas,
*Dardaniusq; *Paris. Pallas, quas condidit arces,*

Ipsa

Ipſa colat: nobis placeant ante omnia ſiluæ.
Torua leæna lupum ſequitur, lupus ipſe capellam,
Florentem cythiſum ſequitur laſciua capella,
Te Corydon ô Alexi. trahit ſua quemq; voluptas.
Adſpice, aratra iugo referunt ſuſpenſa iuuenci.
Et ſol creſcentes decedens duplicat vmbras:
*Me tamẽ *vrit amor. quis.n. modus adſit amori?*
Ah Corydon, Corydon, quæ te dementia cepit?
Semiputata tibi frondoſa vitis in vlmo eſt.
**Quin tu aliquid ſaltem potius, quorum indiget*
Viminibus, molliq; paras detexere iunco.
Inuenies alium, ſi te hic faſtidit Alexis.

Cùm tamen ſolis calor abeunte die deficiat.

Hortantis eſt, ſed vehementer: iungitur enim indicatiuo, ex quo patet interrogãdi vim ineſſe.

Ecloga tertia, Palæmon.

ARGVMENTVM.

Menalcas, & Damœtas, paſtores, mutuis primum inter ſe conuicijs certant: mox interueniente Palæmone iudice, amœbæi carminis lege diſceptant: vbi neuter vincitur, ſed vterque alteri Palæmonis ſententia exæquatur.

Menalcas. Damœtas. Palæmon.

DIc mihi Damœta, cuium pecus, an Melibœi?
DA. *Non, verùm Aegonis. nuper mihi tradidit Aegon.*
ME. *Infelix ô ſemper ouis pecus. ipſe Neæram*
Dum fouet, ac, ne me ſibi præferat illa, veretur:
*Hic alienus oues cuſtos bis *mulget in hora,*
Et ſuccus pecori, & lac ſubducitur agnis.
DA. *Parcius iſta *viris tamen obijcienda memẽto.*
Nouimus & qui te, tranſuerſa tuentibus hircis,

Surripit domino imprudenti. cum laude.

Etquo,

plus.n.est quã hominib⁹,sic Cicero in Bruto:Vidi Mytilenis virũ, & vidi plane virum.

Et quo, sed faciles nymphæ risere, sacello.
ME. *Tum credo, cum me arbustũ videre Myconi,*
Atq; mala vites incidere falce nouellas.
DA. *Aut hic ad veteres fagos, cũ Daphnydis arcũ*
Fregisti, & calamos: quæ tu peruerse Menalca,
Et cùm vidisti puero donata, dolebas:
Et, si non aliquà nocuisses, mortuus esses.
ME. *Quid domini facient, audent cùm talia fures?*
Non ego te vidi Damonis peßime caprum
*Excipere insidijs, multum latrante * Lyciſca?*
Et cum clamarem, quò nunc se proripit ille?
Tityre coge pecus, tu post carecta latebas.

Cane ex lupo & cane nato, vt ait Plinius.

DA. *An mihi cantando victus non redderet ille,*
Quem mea carminibus meruisset fistula caprum?
*Si nescis, *meus ille caper fuit, & mihi Damon*
Ipse fatebatur, sed reddere posse negabat.

Victoriæ meæ, præmium.

ME. *Cantãdo tu illum? aut vnquã tibi fistula cera*
Iuncta fuit? non tu in triuijs indoctè solebas
*Stridenti *miserum stipula disperdere carmen?*

Non dulcè, iniucundũue auribus sonitũ reddẽte, &, Miserum mœrorẽ inducẽs, ideo rejiciendum.

DA. *Vis, ergo, inter nos, quid posßit vterq; vicißim*
Experiamur? ego hanc vitulam (ne forte recuses,
Bis venit ad mulctram, binos alit vbere fœtus)
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.
ME. *De gregẽ nõ ausim quidquam deponere tecum.*
Est mihi nanq; domi pater, est iniusta nouerca,
Bisq; die numerant ambo pecus, alter & hœdos.

mecũ certare: cui minime comparandus es.

Verum id, quod multo tute ipse fatebere maius,
*(*Insanire libet quoniam tibi) pocula ponam*
Fagina, cælatum diuini opus Alcimedontis:

Lenta

Lenta quibus torno facili superaddita vitis,
Diffusos hedera vestit pallente corymbos.
*In medio duo signa, Conon & *quis fuit alter,*
Descripsit radio totum qui gentibus orbem,
Tempora quæ mestor, quæ curuus arator haberet:
Nec dum illis labra admoui, sed condita seruo.
DA. *Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit,*
Et molli circum est ansas amplexus acantho:
Orpheaq; in medio posuit, siluasq; sequentes.
Nec dum illis labra admoui, sed condita seruo.
Si ad vitulam spectes, nihil est quod pocula laudes.
ME. *Nūquā hodie effugies: veniā *quocūq; vocaris.*
Audiat hæc tantum vel qui venit, ecce, Palæmon.
Efficiam, post hac ne quenquam voce lacessas.
DA. *Quin age, si quid habes: in me mora, nō erit vl-*
Nec quēquam fugio. tantū vicine Palæmon (la:
*Sensibus hæc imis (res est *non parua) reponas.*
PA. *Dicite: quandoquidē in molli cōsedimus herba:*
Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos:
Nunc frondent siluæ: nunc formosissimus annus:
Incipe Damœta: to deinde sequere Menalca,
Alternis dicetis: amant alterna Camœnæ.
DA. *Ab Ioue principiū Musæ: Iouis omnia plena*
*Ille *colit terras: illi mea carmina curæ. (me*
ME. *Et me Phœbus amat: Phœbo sua semper apud*
Munera sunt, lauri, & suaue rubens hyacinthus.
DA. *Malo me Galatea petit, lasciua puella,*
Et fugit ad salices, & se cupit ante videri.
ME. *At mihi sese offert vltro, meus *ignis Amyntas*

Ignorātiam belle tribuit homini rustico.

ad quemcunque locum ad quē cunque iudicem.

cum agatur & de vitula & de gloria.

Ideo habitat, quia vbique est. Iouis enim omnia plena.

cuius amore ardeo. nec potuit significantius amoris vis quã incendij similitudine exprimi. Ideo & supra dixit me tamẽ vrit amor. quod in venatione minimum habet voluptatis.

Notior vt iam sit canibus non Delia nostris.
DA. *Parta mea Veneri sunt munera: namq; notam*
Ipse locum, aëriæ quo congessere palumbes.
ME. *Quod potui, puero siluestri ex arbore lecta*
Aurea mala decem misi, cras altera mittam.
DA. *O quoties, & quæ nobis Galatea locuta est:*
Partem aliquam venti diuum referatis ad aures.
M. *Quid prodest quod me ipse animo nõ spernis A-*
Si, dũ tu sectaris apros, ego retia seruo? (mynta,
DA. *Phillida mitte mihi, meus est natalis Iola:*
Cum faciam vitula pro frugibus, ipse venito.
ME. *Phyllida amo ante alias, nã me discedere fleuit,*
Et, longum formose vale, vale, inquit, Iola.
DA. *Triste lupus stabulis, maturis frugibus imbres,*
Arboribus venti, nobis Amarillidis iræ.

Ab vbere summoris.

ME. *Dulce satis humor* depulsus arbutus hœdis,
Lenta salix fœto pecori, mihi solus Amyntas.
DA. *Pollio amat nostrã, quãuis sit rustica, musam:*
Pieridis vitulam lectori pascite vestro. (rum,

Asini Pollio, poeta, & historicus, qui Virgilio suos agros ab Augusto impetrauit.

ME. *Pollio & ipse facit noua carmina. pascite tau-*
Iam cornu petat, et pedibus qui spargat arenam.
D. *Qui te Pollio amat, veniat, quo te quoq; gaudet.*
Mella fluant illi, ferat & rubus asper amomum.
ME. *Qui Bauiũ nõ odit, amet tua carmina Mani.*
Atq; idem iungat vulpes, & mulgeat hircos.
DA. *Qui legitis flores, et humi nascentia fraga,*
Frigidus, ô pueri fugite hinc, latet anguis in herba.

Cauete ne nimiũ procedant.

ME. *Parcite oues nimium procedere, non bene ripæ*
Creditur: ipse aries etiam nunc vellera siccat.

DA.

DA. *Tytire pascentes à flumine reijce capellas:*
Ipse, vbi tempus erit, omnes in fonte lauabo,
ME *Cogite omes pueri: si lac præceperit æstus,*
Vt nuper, frustra pressabimus vbera palmis.
DA. *Eheu quã pingui macer est mihi taurus in aruo,*
*Idem *amor exitium est pecori, pecorisq; magistro.*
M. *His certè neq; amor causa est: vix ossibus hærẽt.*
Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.
D. *Dic, quibus in terris (et eris mihi magn⁹* Apollo)*
Tres pateat cæli spatium non amplius vlnas.
ME. *Dic quibus in terris inscripti nomina regum*
*Nascantur flores: & Phillida solus *habeto.*
D. *Non nostrum inter vos tantas componere lites.*
Et vitula tu dignus, & hic, & quisquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.
Claudite iam riuos pueri: sat prata biberunt.

Cuius culpo meas plane res omnes negligo. cuius est diuinare, & obscura nosse, ac patefacere. Si hoc dixeris, volo, propriã esse tuam, quæ communis nunc est.

Ecloga quarta, Pollio.

ARGVMENTVM.

Pollioni, Germanici exercitus duci, eodem anno, quo Salonas, Dalmatiæ vrbem expugnauit, natus est filius, quem, a nomine captæ vrbis, Saloninũ appellauit. Huic poeta hac ecloga genethliacũ canit, eò detorquẽs, quæ Sibylla de futura aurei sæculi felicitate cecinerat. Obiter tamen & Pollionis patris, & ipsius etiam Augusti laudes admiscet.

Qui supra bucolici carminis humilitatẽ paulum ascendit, ob natum Pollioni filiũ.

*Sicelides Musæ, paulo *maiora canamus:*
Non omnes arbusta iuuant, humilesq; Myrica.
Si canimus siluas, siluæ sint consule dignæ.
Vltima Cumæi venit iam carminis ætas.

Magnus

Magnus ab integro ſæclorum naſcitur ordo.
*Iam *redit & virgo, redeunt Saturnia regna.*
Iam noua progenies cælo demittitur alto.
Tu modo naſcenti puero, quo ferrea primum
Deſinet, ac toto ſurget gens aurea mundo,
Caſta faue Lucina: tuus iam regnat Apollo.
Teq́ adeo, decus hoc æui, te conſule inibit
Pollio, & incipient magni procedere menſes.
*Te duce, ſi qua manent *ſceleris veſtigia noſtri,*
Irrita perpetua ſoluent formidine terras.
Ille deum vitam accipiet, diuiſq́ videbit
Permixtos heroas, & ipſe videbitur illis,
*Pacatumq́ reget *patrijs virtutibus orbem.*
At tibi prima puer nulla munuſcula cultu
Errantes hederas paſſim cum baccare tellus,
Mixtaq́ ridenti colocaſia fundet acantho.
Ipſæ lacte domum referent diſtenta capellæ
Vbera, nec magnos metuent armenta leones.
Ipſa tibi blandos fundent cunabula flores:
Occidet & ſerpens, & fallax herba veneni
Occidet: Aſſyrium vulgo naſcetur amomum.
At ſimul heroum laudes et facta parentis
Iam legere, & quæ ſit poteris cognoſcere, virtus.
Molli paulatim flaueſcet campus ariſta,
Incultiſq́ rubens pendebit ſentibus vua,
*Et duræ quercus ſudabunt *roſcida mella.*
Pauca tamen ſuberunt priſcæ veſtigia fraudis,
*Quæ *tentare Thetin ratibus, quæ cingere muris*
Oppida, quæ iubeant telluri inſindere ſulcos.

Iuſticia, Erigone quæ fuit, bene enim omina tur ab Auguſto regnante, filio Pollioni nato Pollione ipſo cõſule.

Ciuilis belli ab Auguſto geſti.

C. Iulij Cæſaris, a quo adoptatus eſt nam de Auguſto placet intelligi non de Pollione: quod Seruius ſine cauſa dubitat.

fragrantia Seruius exponit.

Ob auaritiã nauigare.

Alter erit tũ Typhis, & altera quæ vehat Argo
Delectos heroas: erunt etiam altera bella.
Atq; iterũ ad Troiam magnus mittetur Achilles.
Hinc vbi iam firmata virum te fecerit ætas,
** Cedet & ipſe mari vector, nec nautica pinus*
Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.
Non raſtros patietur humus, non vinea falcem:
Robuſtus quoq; iam tauris iuga ſoluet arator:
Nec varios diſcet mentiri lana colores:*
Ipſe ſed in pratis aries iam ſuaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit vellera luto:
Sponte ſua ſandix paſcentes veſtiet agnos.
Talia ſecla ſuis dixerunt, currite, fuſis,
Concordes ſtabili fatorum numine Parcæ.
Aggredere ô magnos (aderit iã tempus) honores
Cara deum ſoboles, magnum Iouis incrementum.
*Adſpice conuexo *nutantem pondere mundum,*
Terrasq;, tractuſq; maris, cælumq; profundum:
*Adſpice, venturo *lætentur vt omnia ſeclo.*
O mihi tam longæ maneat pars vltima vitæ,
Spiritus &, quantum ſat erat tua dicere facta.
Nõ me carminibus vincet, nec Thracius Orpheus,
Nec Linus: huic mater quãuis, atq; huic pater ad-
Orphei Calliopea, Lino formoſus Apollo. (ſit,
Pan etiam Arcadia mecum ſi iudice certet,*
Pan etiam Arcadia dicat ſe iudice victum.
*Incipe parue puer *riſu cognoſcere matrem,*
Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.
Incipe parue puer. cui non riſere parentes,

Hoc eſt quod dixit: Magnus ab integro ſęclorũ naſcitur ordo.

cum tincta varios refert colores.

Inclinatum præſentibus malis, futuris bonis.

In qua colit riſit enim ſtatim natus Polli. filius. quod malũ eſt auguriũ itaque cito perijt.

Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est.

Ecloga quinta, Daphnis.

ARGVMENTVM.

Menalcas & Mopsus pastores Daphnidis amici sui mortem deflent: alterque eius epitaphium, alter apotheosin canit. Sunt qui per Daphnidem Cæsarem dictatorem intelligi putent, paulo ante quàm hæc scriberet Poëta, xxiij. vulneribus in curia confossum. Alij Quintilium Varum accipiunt in Germania cum tribus legionibus cæsum. Alij Flaccum Maronem intelligi malunt, Virgilij fratrem, de quo extat peruulgatum quidem illud, sed incerti auctoris, distichon.

Tristia fata tui dum fles in Daphnide Flacci
Docte Maro, fratrem dijs immortalibus æquas.

Menalcas, Mopsus.

CVr nõ Mopse (boni quoniam conuenimus ambo,
Tu calamos inflare leues, ego dicere versus.)
*Hic corylis mixtas inter * consedimus vlmos?*
MO. *Tu maior: tibi me est æquum parere Menalca:*
*Siue sub incertas Zephyris * motantibus vmbras,*
Siue antro potius succedimus. adspice vt antrum
Siluestris raris sparsit labrusca racemis.
ME. *Montibus in nostris solus tibi certat Amyntas.*
MO. *Quid si idē certet Phœbū superare canendo?*
ME. *Incipe Mopse prior, si quos aut Phyllidis ignes,*
*Aut * Alconis habes laudes, aut iurgia * Codri.*
Incipe: pascentes seruabit Tityrus hœdos.
MO. *Immo hæc, in viridi nuper quæ cortice fagi*

Car-

vt cãtu nos oblectem⁹.

Ex quo fiũt incertæ vmbræ.

Hom. in Il. 5 4. Alco fuit Cretensis sagittarius excellens.

Carmina descripsi, & modulans alterna notaui,
Experiar. tu deinde iubeto certet Amyntas.
ME. *Lenta salix quantum pallenti cedit oliuæ,*
Puniceis humilis quantum saliunca rosetis:
Iudicio nostro tantum tibi cedit Amyntas.
Sed tu desine plura puer: successimus antro.
MO. *Extinctum Nymphæ crudeli funere Daphnin*
Flebant: vos coryli testes, & flumina Nymphis:
Cum complexa sui corpus miserabile nati,
Atque § deos, atque astra vocat crudelia mater.
Non vlli pastos illis egere diebus
Frigida Daphni boues ad flumina, nulla neq; amne
Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam.
Daphni tuum Pœnos etiam ingemuisse leones
Interitum, montes q; feri, siluæq; loquuntur.
*Daphnis & * Armenias curru subiungere tigres*
Instituit: Daphnis thyasos inducere Baccho,
Et foliis lentas intexere mollibus hastas,
Vitis vt arboribus decori est, vt vitibus vuæ,
Et gregibus tauri, segetes vt pinguibus aruis:
Tu decus omne § tuis. post quam te fata tulerunt,
Ipsa Pales agros, atque ipse reliquit Apollo.
Grandia sæpe quibus mandauimus ordea sulcis,
Infelix lolium, & steriles dominantur auenæ.
Pro molli viola, pro purpureo narcisso,
Carduus, & spinis surgit paliurus acutis.
*Spargite humum foliis, * inducite fontibus vmbras*
Pastores: mandat fieri sibi talia Daphnis.
Et tumulum facite & tumulo superaddite carmen:

Codrus Atheniẽsium rex: qui mĩ litem Spartanum iurgio prouocauit, vt ab eo occideretur, quod si fieret, salutem Athenarum vrbĩ oraculum pmittebat. § quib⁹ permittentibus interfectus sit Daphnis. quia C. Cęsar sacra liberi patris ex Armenia Romã trãstulit. ad Cęsaris necem hæc spectãt. § Romanis quorũ ditionem valde Cęsar auxit. Facite nemora circa fontes.

Daphnis ego, in ſiluis, hinc vſq; ad ſidera, notus.

Boni populi optim⁹ Imperator, Cęſar, inquam, Romanorũ.

ME. * *Formoſi pecoris cuſtos, formoſior ipſe.*
Tale tuum carmen nobis diuine poeta,
Quale ſopor feſſis in gramine, quale per æſtum
Dulcis aquæ ſaliente ſitim reſtringuere riuo.
Nec calamis ſolum æquiparas, ſed voce magiſtrum,
Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.
Nos tamẽ hæc quocunq; modo tibi noſtra vicißim
Dicemus, Daphnimq; tuũ tollemus ad æſtra: (nis.
Daphnin ad aſtra ferem⁹: amauit nos quoq; Daph-
MO. *An quidquam nobis tali ſit munere maius?*
*Et * puer ipſe fuit cantari dignus: & iſta*
Iampridem Stimichon laudauit carmina nobis.

Hoc manifeſtè de Daphni, nõ de C. Cæſare, dictum eſt. nec enim puer Cæſar eſt occiſus.

ME. *Candidus inſuetum miratur limen olympi,*
Sub pedibuſq; videt nubes, & ſidera Daphnis.
Ergo alacris ſiluas, & cætera rura voluptas,
Panaq;, paſtoresq; tenet, Dryadasq; puellas.
Nec lupus inſidias pecori, nec retia cerui
Vlla dolum meditantur: amat bonus otia Daphnis.
Ipſi lætitia voces ad ſydera iactant
Intonſi montes: ipſæ iam carmina rupes,
Ipſa ſonant arbuſta, deus deus ille, Menalca.

Apoſtrophe ad Daphnim in deorũ numerũ relatũ Sic legẽdũ. nõ Aruiſia: ab agro Chij inſulæ Ariuſio.

*Sis bonus * ô, felixq; tuis. en quatuor aras:*
Ecce duas tibi Daphni, duoq; altaria Phœbo.
Pocula bina nouo ſpumantia lacte quotannis,
Crateraſq; duos ſtatuam tibi pinguis oliui:
Et multo in primis hilarans conuiuia Baccho,
Ante focum, ſi frigus erit, ſi meßis in vmbra,
*Vina nouum fundam calathis * Ariuſia nectar.*

Can-

Cantabunt mihi Damœtas, & Lyctius Ægon:
Saltantes ſatyros imitabitur Alpheſibœus.
Hæc tibi ſemper erunt, & cum ſollemnia vota
Reddemus nymphis, & cum luſtrabimus agros.
Dum iuga montis aper, fluuios dum piſcis amabit:
Dumq; thymo paſcentur apes, dum rore cicadæ:
Semper honos, nomenq; tuum, laudesq; manebunt.
Vt Baccho, Cereriq;, tibi ſic vota quotannis
*Agricolæ facient. * damnabis tu quoq; votis.*
MO. *Quæ tibi, quæ tali reddam pro carmine dona?*
Nam neq; me tantum venientis ſibilus auſtri,
Nec percuſſa iuuant fluctu tam littora, nec quæ
Saxoſas inter decurrunt flumine valles.
ME. *Hæc te nos fragili donabimus ante cicuta.*
Hæc nos, Formoſum Corydon ardebat Alexin:
Hæc eadem docuit, Cuium pecus? an Meliboei?
MO. *At tu ſume * pedum (quod me cū ſæpe rogaret,*
Non tulit Antigenes: et erat tum dignus amari)
Formoſum paribus nodis, atq; ære, Menalca.

Strabo in li. 14. Plutarchus, Athenæus, alij.

Obligabis obſtringes homines votis: quæ antequam ſoluatur, damnati hoſtes dicuntur.

virga incuſta ad retinendos pecudū pedes.

Ecloga ſexta, Silenus.

ARGVMENTVM.

Silenum in hac ecloga inducit, ebrium quidem illum, vt Bacchi educatorem decebat, ſed tamen peritè ſecūdum Epicureorum opinionem de rerum primordijs canentem, idque in gratiam Quintilij Vari: qui teſte Donato, vnà cū Virgilio huic ſectæ ſub Silone philoſopho operam dedit. Cæterùm, quoniam hæc Bucolici carminis humilitati non ſatis conueniebant, ſtatim ab initio veniam precatur, neque ita multū argumento illi immoratus, ſtatim ad fabulas tranſit.

Imitari Theocritũ Syracusanũ & bucolica scribere.

PRima Syracusio dignata est * ludere versu
Nostra, nec erubuit siluas habitare, Thalia.
Cum canerem reges, & prælia, Cynthius aurem
Vellit & admonuit: Pastorem Tityre pingues
Pascere oportet oues, *deductum dicere carmen.

Renue, humile trãslatio à lana, quæ deducitur in tenuitatem.

Nunc ego (namq; super tibi erunt, qui dicere laudes
Vare tuas cupiant, & tristia condere bella)
Agrestem tenui meditabor arundine musam.
Non iniussa cano. si quis tamen hæc quoque, si quis
Captus amore leget, te nostræ Vare myricæ,
Te nemus omne canet. nec Phœbo gratior vlla est,

Ad honorẽ Quintilij Vari scripta.

Quam sibi quæ Vari præscripsit pagina nomen.
Pergite Pierides. Chromis & Mnasylus in antro
Silenum pueri somno videre iacentem,
Inflatum histerno venas, vt semper Iaccho.
Serta procul tantum capiti delapsa iacebant,

Frequenti potu.

Et grauis *attrita pendebat cantharus ansa.
Aggressi (nam sæpe senex spe carminis ambos
Luserat) iniciunt ipsis ex vincula sertis.
Addit se sociam, timidisq; superuenit Ægle,
Ægle Naïadum pulcherrima: iamq; videnti
Sanguineis frontem moris, & tempora pingit.

Quod in semideis raro contingit

Ille dolum ridens, quo vincula nectitis? inquit
Soluite me pueri: satis est, potuisse* videri.
Carmina quæ vultis, cognoscite: carmina vobis,

Nymphæ stuprũ latenter minatur.

*Huic aliud mercedis erit. simul incipit ipse.
Tum verò in numerum Faunosq; ferasq; videres
Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus.
Nec tantum Phœbo gaudet Parnassia rupes:

Nec

Nec tãtum Rhodope miratur, & Ismarus Orphea. Apoll. Arg. 13.
Nanq; canebat, vti magnum per inane coacta
Semina terrarumq;, animæq;, marisq; fuissent,
Et liquidi simul ignis: vt his exordia primis
*Omnia, & ipse * tener mundi concreuerit orbis:* Plin. lib. 2. cap. 3. nat. hist. locum hunc significat, cũ ait: Quod clarissimi auctores dixere tenerum.
Tum durare solum, & discludere Nerea ponto
Cœperit, & rerum paulatim sumere formas:
Iamq; nouum terræ stupeant lucescere solem,
Altius atq; cadant summotis nubibus imbres:
Incipiant siluæ, cum primum surgere, cumq;
Rara per ignotos errent animalia montes.
Hinc lapides Pyrrhæ iactos, Saturnia regna,
Caucaseasq; refert volucres, furtumq; Promethei.
*His adiungit, * Hylam nautæ quo fonte relictum* Adamatum ab Hercule puerũ, quẽ perdidit in finibus Ionijs, iuxta Mysiam.
Clamassent: vt littus, Hyla, Hyla, omne sonaret:
Et fortunatam, si nunquam armenta fuissent,
Pasiphaën niuei solatur amore iuuenci.
Ah virgo infelix, quæ te dementia cepit?
Pratides implerunt falsis mugitibus agros.
At non tam turpes pecudum tamen vlla secuta est
Concubitus, quamuis collo timuisset aratrum,
Et sæpe in leui quæsisset cornua fronte.
Ah virgo infelix, tu nunc in montibus erras:
Ille, latus niueum molli fultus hyacintho,
*Ilice sub nigra pallentes * ruminat herbas,* Reuomit, & denuo consumit.
Aut aliquã in magno sequitur grege. claudite nymphæ
Dictææ, nymphæ nemorũ iam claudite saltus.
Si quà forte ferant oculis sese obuia nostris
Errabunda bonis vestigia. forsitan illum

Aut herba captum viridi, aut armenta secutum
Perducant aliquæ stabula ad Gortynia vaccæ.
Tum canit hesperidum miratam mala puellam:
Tum Phaëthontiadas musco circumdat amaræ
Corticis, atq; solo proceras erigit alnos:
Tum canit, errantem Permessi ad flumina Gallum
Aonas in montes vt duxerit vna sororum:
Vtq; viro Phœbi chorus assurrexerit omnis:
Vt Linus hæc illi, diuino carmine pastor,
Floribus, atq; apio crines ornatus amaro,
Dixerit: Hos tibi dant calamos (en accipe) musæ,
**Ascræo quos ante seni, quibus ille solebat*
Cantando rigidas deducere montibus ornos.
*His tibi *Grynæi nemoris dicatur origo:*
Ne quis sit lucus, quo se plus iactet Apollo.
Quid loquar, aut Scyllã Nisi, quã fama secuta est,
Candida succinctam latrantibus inguina monstris
**Dulichias vexasse rates, & gurgite in alto*
Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis?
Aut vt mutatos Terei narrauerit artus?
Quas illi Philomela dapes que dona pararit?
Quo cursu deserta petiuerit, & quibus ante
Infelix sua tecta superuolitauerit alis?
Omnia quæ, Phœbo quondam meditante, beatus
*Audiit *Eurotas, iussitq; educere lauros,*
Ille canit: pulsæ referunt ad sidera valles:
Cogere donec oues stabulis, numerumq; referre
*Iussit, & *inuito processit Vesper olympo.*

Aurea, quib⁹ à Venere acceptis Atalãtẽ Hippomanes in cursu vicit.

Hesiodo poëtæ.

In finibus, Ionijs Apolloni consecrati.

Vlyssis, Dulichiũ enim insula, vbi mons Itachus, in qua fertur habitasse Vlysses

Laconum fluuius.

quia dies inuitus abscessit, nimio audiẽdi desiderio.

Eclo-

Ecloga ſeptima, Meliboeus.

ARGVMENTVM.

Sumptum eſt eclogæ huius argumentum ex Bucoliaſtis, Theocriti. Inducit autem hic poeta Meliboeum paſtorem referentem certamen Corydonis & Thyrſidis, cui, dum caprum, qui à grege deerrauerat, quæreret, forte interuenerat accerſitus à Daphnide certaminis iudice: quem ſecundum Corydonem pronuntiaſſe innuit, cum ait ad finem eclogæ, Hæc memini,& victum fruſtra contendere Thyrſin.

Coridon, Thyrſis.

*FOrte ſub*arguta conſederat ilice Daphnis :* Stridula,mouente vẽto.
Cõpulerãtq; greges Corydõ et Thyrſis in vnum,
Thyrſis oues, Corydon diſtentas lacte capellas : Ita periti, vt Arcadẽ vtrũque dicerẽs.
*Ambo florentes etatibus, *Arcades ambo,*
Et cantare pares, & reſpondere parati.
Huc mihi,dum teneras defendo à frigore myrtos,
Vir gregis ipſe caper deerrauerat : atq; ego Daphnĩ
Aſpicio.ille vbi me contra videt,ocyus,inquit,
*Huc ades ô Meliboe : *caper tibi ſaluus, & hœdi.* In quo ſpes hœdorum.
Et ſi quid ceſſare potes,requieſce ſub vmbra.
*Huc *ipſi potum venient per prata iuuenci:* Sponte ſua.
Hic viridis tenera prætexit arundine ripas
Mincius,eque ſacra reſonant examina quercu.
Quid facerẽ?neq; ego Alcippẽ,nec Phyllida habe-* duas cantãtiũ amicas.
Depulſos à lacte domi quæ clauderet agnos: (bam
Et certamen erat, Coridõ cum Thyrſide,magnum.
*Poſt habui tamen illorum mea * ſeria ludo.* Neceſsitatẽ inquirendi capri.
Alternis igitur contendere verſibus ambo
Cœpere : alternos muſa meminiſſe volebant.

Hos

Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrsis.

quia coluntur apud fõtem Libethron.

C. *Nymphæ, noſter amor, * Libethrides, aut mihi ca*
Quale meo Codro, cõcedite: proxima Phœbi (m
Verſibus ille facit: aut, ſi non poßumus omnes,
*Hic arguta * ſacra pendebit fiſtula pinu.*

Matri deum conſecrata.

TH. *Paſtores hedera creſcentem ornate poëtam*
Arcades, inuidia rumpantur vt ilia Codro:
Aut, ſi vltra placitum laudarit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

CO. *Setoſi caput hoc apri tibi Delia paruus,*

Diuturnam eſſe ceruorum ætatẽ, Plinius, & alij, tradũt.

*Et ramoſa Mycon * viuacis cornua cerui.*
Si proprium hoc fuerit, leui de marmore tota
Puniceo ſtabis ſuras euincta cothurno.

TH. *Sinum lactis, & hæc te liba Priape quotanni*

Gen⁹ vaſis.

Exſpectare ſat eſt: cuſtos es pauperis horti.
Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu,
Si fœtura gregem ſuppleuerit, aureus eſto.

CO. *Nerine Galathea, thymo mihi dulcior Hybla,*

Nã & nigræ ſũt hederæ.

*Candidior cycnis hedera formoſior * alba,*
Cum primum paſti repetent præſepia tauri,

vtraque cognoſcitur ex ligno, nõ ex foliis.

Si qua tui Corydonis habet te cura, venito.

TH. *Immo ego Sardois videar tibi amarior herbis,*
Horridior ruſco, proiecta vilior alga,
Si mihi non hæc lux toto iam longior anno eſt.
Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite iuuenci.

Lanugine viridiore cooperti.

CO. * *Muſcoſi fontes, & ſomno mollior herba,*
Et quæ vos rara viridis tegit arbutus vmbra,
Solſtitium pecori defendite, iam venit eſtas
Torrida: iam lato turgent in palmite gemmæ.

TH.

TH. *Hic focus & tedæ pingues: hic plurimus ignis*
Semper, & aßidua poßtes fuligine nigri,
Hic tantum Boreæ curamus frigora, quantum
*Aut *numerum lupas, at torrentia flumina ripas.* prædā enim lupus curat, nō numerū ouium.
CO. *Stant & iuniperi, & caßtaneæ hirßutæ:*
Strata iacent paßim ßua quaque ßub arbore poma:
Omnia nunc rident, at ßi formoßus Alexis
Montibus his abeat, videas et flumina ßicca.
TH. *Aret ager: vitio moriens ßitit aëris herba:* Exßiccatę vires nimio æßtu folia amiſerunt.
Liber pampineas inuidit collibus vmbras.*
Phyllidis aduentu noßtræ nemus omne virebit,
Iuppiter & læto deßcendet plurimus imbri.
CO. *Populus Alcidæ gratißima, vitis Iaccho,*
Formoßa myrtus Veneri, ßua laurea Phœbo.
Phyllis amat corylos: illas dum Phyllis amabit:
Nec myrtus vincet corylos, nec laurea Phœbi.
TH. *Fraxinus in ßiluis pulcherrima, pinus in hortis.*
Populus in fluuijs, abies in montibus altis.
Sæpius at ßi me Lycida formoße reuiſas,
Fraxinus in ßiluis cedet tibi, pinus in hortis.
ME. *Hæc memini, et victū frußtra cōtendere Thyr-* Subaudi, victor, nobilis ante omnes.
Ex illo Corydon, Corydon eßt tēpore nobis.* (ßim

Ecloga octaua, Pharmaceutria.

ARGVMENTVM.

Duæ ßunt eclogæ huius partes. In priore Damon paßtor, Niſæ puellæ amore captus, cum illa ßibi Mopßum prętuliſſet, impatiētia amoris in varias erumpit quærelas. Poßterior pars pæne tota ßumpta eßt ex Theocriti eiuſdem nominis Idyllio,

Idyllio, in quo venefica quædam pharmacis & incantationibus animum viri, a quo spernebatur, ad sui amorem conatur reuocare.

Damon, Alphesiboeus.

cantilenam amorũ, quos cecinerunt, tardarũt antique dixit: cũ actione huic verbo dedit.

Pastorum * *Musam, Damonis, & Alphesiboei,*
Immemor herbarum quos est mirata iuuenca
Certantes, quorum stupefacta carmine lynces,
Et mutata suos *requierunt flumina cursus.*
Damonis musam dicemus, & Alphesiboei.
Tu mihi, seu magni superas iam saxa Timaui,
Siue oram Illyrici legis aequoris, en erit vnquam
Ille dies, mihi cum liceat tua dicere facta?
En erit, vt liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno?

Supra dixit, Non iniussa cano.

A te principium: tibi desinet. accipe *iussis*
Carmina cœpta tuis, atq; hanc sine tempora circum
Inter victrices hederam tibi serpere lauros.
Frigida vix cælo noctis decesserat vmbra,
Cum ros in tenera pecori gratissimus herba est:
Incumbens tereti Damon sic cœpit oliuæ.
DA. *Nascere, præq; diem veniens age Lucifer almũ,*
Coniugis indigno Nisæ deceptus amore

Ex Epicuri sentẽtia qui deos aiebat nihil curare mortalia.

Dum quæror, & diuos, *quãquam nil testibus illis*
Profeci, extrema moriens tamen alloquor hora.
Incipe Menalios mecum mea tibia versus.
Mænalus argutumq; nemis, pinosq; loquentes
Semper habet, semper pastorum ille audit amores,
Panaq; qui primus calamos non passus inertes.
Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.

Mopso

*Mopſo Niſa*datur: quid non ſperemus amantes?* Pulchra de-
*Iunguntur iam gryphes *equis, auoq; ſequenti* formi.
Cum canibus timidi venient ad pocula dama. quorũ ſunt
*Mopſe nouas incide faces: *tibi ducitur vxor,* inimicitiſi-
Sparge marite nuces: tibi deſerit Heſperus Oetam, mæ.
Incipe Menalios mecum mea tibia verſus. Sub tuo qui
O digno coniuncta viro, dum deſpicis omnes, dẽ nomine,
Dumq; tibi eſt odio mea fiſtula, dumq; capella, alijs autem
Hirſutumq; ſupercilium, prolixaq; barba, obſecutura.
Nec curare Deum credis mortalia quemquam.
Incipe Menalios mecum mea tibia verſus.
*Sæpius in noſtris paruam te * roſcida mala* Matutini
(Dux ego veſter eram) vidi cum matre legentem. roris humo
**Alter ab vndecimo tum me iam ceperat annus:* re perfuſa.
Iam fragiles poteram à terra contingere ramos. tertius deci-
Vt vidi, vt perij, vt me malus abſtulit error. mus: alter e-
Incipe Menalios mecum mea tibia verſus. nim de duo-
Nunc ſcio, quid ſit amor. duris in cotibus illum bꝰ dicitur.
*Iſmarus, aut Rhodope, aut extremi*Garamantes,* Montes
Nec noſtri generis puerum, nec ſanguinis edunt. Thraciæ aſ-
Incipe Menalios mecum mea tibia verſus. perrimi.
*Seuus amor docuit natorum ſanguine *matrem* Medeã, quæ
Commulare manus. crudelis tu quoq; mater. ab Iaſone cõ
Crudelis mater magis, an puer improbus ille? temta, filios
Improbus ille puer: crudelis tu quoq; mater. interemit.
Incipe Menalios mecum mea tibia verſus.
**Nunc & oues vltro fugiat lupus: aurea duræ* Sic omnia
Mala ferant quercus: narciſſo floreat alnus: cupit fieri
Pinguia corticibus ſudent electra Myrica. cõtra natu-
ram, vt id

Cer-

Nisa pulcherrima nupsit Mopso turpissimo.

Certent & cycnis vlula: sit Tityrus Orpheus,
Orpheus in siluis, inter Delphinas Arion.

valete quod à discedentib⁹ dicitur.

Incipe Menalios mecum mea tibia versus.
Omnia vel medium fiant mare.* viuite siluæ.
Præceps aërij specula de montis in vndas
Deferar: extremum hoc munus morientis habeto.
Desine Menalios, iam desine tibia versus.
Hæc Damon. vos, quæ responderit Alphesibœus,
Dicite Pierides. non omnia possumus omnes.

qua peruertatur mens amatoris.

AL. Effer *aquam, & molli cinge hæc altaria vitta:
Verbenasq; adole pingues, & mascula thura:
Coniugis vt magicis sanos auertere sacris
Experiar sensus. nihil hic nisi carmina desunt.
Ducite ab vrbe domũ mea carmina, ducite Daph. (nim.
Carmina vel cælo possũt deducere Lunam:
Carminibus Circe socios mutauit Vlyssi:

Nocens, frigus timorẽque inducẽs

*Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Ducite ab vrbe domũ mea carmina, ducite Daph. (nim.
Terna tibi hæc primũ triplici diuersa colore
Licia circumdo: terq; hæc altaria circum

Amatoris.

*Effigiẽ duco. numero deus impare gaudet.
Ducite ab vrbe domũ mea carmina, ducite Daph.
Nectę tribus nodis ternos Amarylli colores. (nim.
Nectę Amarilli modo, et Veneris, dic, vĩcula nectę.
Ducite ab vrbe domũ mea carmina, ducite Daph.

duas imagines fecerat, vnam ex limo, alteram ex cera.

*Limus vt hic durescit, et hæc vt cera liquescit (nim
Vno, eodemq; igni: sic nostro Daphnis amore.
Sparge molam, & fragiles incende bitumine lauros.
Daphnis me malo vrit: ego hãc in Daphnide laurũ.

Ducite

Ducite ab vrbe domũ mea carmina, ducite Daph-
Talis amor Daphnin, qualis cũ fessa *iuuencũ (nin
Per nemora, atq; altos quærendo bucula lucos
Propter aquæ riuum viridi procumbit in vlua
*Perdita, nec seræ meminit decedere nocti:
Talis amor teneat, nec sit mihi cura mederi.
Ducite ab vrbe domũ mea carmina, ducite Daph-
Has olim exuuias mihi perfidus ille reliquit, (nin.
Pignora cara sui: quæ nunc ego * limine in ipso
Terra tibi mando. debent hæc pignora Daphnin.
Ducite ab vrbe domũ mea carmina, ducite Daph-
Has herbas, atq; hæc Ponto mihi lecta venena (nin.
Ipse dedit Mœris: nascuntur plurima Ponto.
His ego sæpe lupum fieri, & se condere siluis
Mœrin, sæpe animas imis excire sepulchris,
Atq; satas alio vidi traducere *messes.
Ducite ab vrbe domũ mea carmina, ducite Daph-
Fer cineres Amaryllı foras, riuoq; fluenti, (nin.
Transq; caput iace, ne *respexeris: his ego Daphnin
Aggrediar. nihil ille deos, nil carmina curat.
Ducite ab vrbe domũ mea carmina, ducite Daph-
Aspice: corripuit tremulis altaria flammis (nin.
Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse: bonum sit.
Nescio quis certe est: & Hylax in limine latrat.
Credimus? an, qui amant, ipsi sibi* somnia fingunt?
Parcite, ab vrbe venit, tã parcite carmina Daphnis

Homerus in Il. 188.

Amore afflicta consumta.

Laco sacro Vestæ.

Magicis artibus.

Quia ferè se nolunt numina videri.

Putet artem magicam nihil valere.

Homerus in il. 113.

Ecloga

Ecloga nona, Mœris.

ARGVMENTVM.

Post Phillippensem victoriam, cum in distributione grorum, qui triumuirorũ iussu trans Padum diuidebant ſua quoque prædia Virgilius amisisset, Romam pro ctus, cum fauore ingenij, tum præsertim adiuuante P lione transpadanæ regionis prefecto, possessiones suas cepit. Verum, ægre id ferente Arrio, cui forte Virgilij fu dus in portionem cesserat, parum abfuit, quin ab in milite interficeretur. Denuò itaque Romam profectu præcepit procuratori, vt Arrio vsque ad reditum suum, qui minimo posset detrimẽto suo, obsequeretur. Is igitur ex troni sui præcepto Mantuã proficiscitur, hœdorum aliqu munusculum Arrio oblaturus. Mœrin subsequitur Lyci pastor, itineris eius causam inquirens. ibi nactus occasio Mœris, temporum illorum calamitatem deflet. Deinde Mantuam euntes, itineris tædium varijs subleuãt cantile

Lycidas, Mœris.

QVo te Mœri pedes? an quo via ducit in vrbem

M. *Lycida viui peruenimus, aduena nostr*

grauiora sunt nec opinata mala.

*Quod*nunquam veriti sumus, vt possessor agelli*
Diceret: hæc mea sunt: veteres migrate coloni.
Nunc victi, tristes, quoniam fors omnia versat,
Hos illi, quod nec bene vertat, mittimus hœdos.

L. *Certe equidem audieram, quà se subducere colli*
Incipiunt, mollique iugum demittere cliuo,

Ipsum Virgilium, qui seruauit agros suos.

Vsq; ad aquã, & veteris iam fracta cacumina fag
Omnia carminibus vestrum seruasse Menalcan*

M. *Audieras, & fama fuit: sed carmina tantum*
Nostra valẽt Lycida tela inter Martia, quanti
Chaon

*Chaonias dicunt aquila veniente columbas. Epirotica.
Quòd nisi me quacunque nouas incidere lites
Ante sinistra caua monuisset ab ilice cornix,
Nec tuus hic Mœris, nec viueret ipse Menalcas.
L. Heu cadit in quenquã *tantũ scelus? heu tua no- Vt Virgilius
Pene simul tecum solatia rapta Menalca. (bis conetur oc-
Quis caneret nymphas? quis humũ florentibus her- cidere.
Spargeret? aut viridi fontes induceret vmbra? (bis
Vel quæ *sublegi tacitus tibi carmina nuper, Surripui.
Cum te ad *delicias ferres Amarillida nostras? Cõmunem amicam.
Tityre, dum redeo, (breuis est via) pasce capellas:
Et potum pastas age Tityre, & inter agendum
Occursare capro (cornu ferit ille) caueto.
MOE. Imo hæc, quæ Varo necdũ perfecta canebat.
Vare tuum nomen, superet modo Mantua nobis,
Mantua veh miseræ nimium vicina Cremonæ,
Cantantes sublime ferent ad sidera cycni. Arbores venenatas: quę Cyrnæ græcè dicuntur.
L. Sic tua Cyrneas fugiant examina *taxos:
Sic cytisso pasta distentent vbera vacca:
Incipe, si quid habes. & me fecere poëtam
Pierides: sunt & mihi carmina. me quoq; dicunt
Vatem pastores. sed ego non credulus illis.
Nam neque adhuc Vario videor, ne dicere Cinna Alludit ad Anseré Antonij poëtã: de quo & Cicero in Philippicis. De Falerno anseres depellantur.
Digna, sed argutos inter strepere *anser olores.
M. Id quidẽ ago: et tacitº Lycida mecũ ipse voluto,
Si valeam meminisse. neque est ignobile carmen.
Huc ades ô Galatea, quis est nam ludus in vndis?
Hic ver purpureum: varios hic flumina circum
Fundit humus flores: hic candida populus antro.

Imminet, & lentæ texunt umbracula vites.
Magni: vt, Insano iuuat indulgere labori, lib. 6. & li. 11.
*Huc ades: *insani feriant, sine, littora fluctus,*
LY. *Quid, quæ te pura solum sub nocte canentem*
Audieram? numeros memini, si verba tenerem.
M. *Daphni, quid antiquos signorum suspicis ortus?*
Ecce Dionæi processit Cæsaris astrum,
Astrum, quo segetes gauderent frugibus, & quo
Duceret apricis in collibus uua colorem.
Insere Daphni piros: carpent tua poma nepotes.
Aufert.
*Omnia *fert ætas, animum quoq; sæpe ego longos*
Cantando puerum memini me condere soles.
Nunc oblita mihi tot carmina: vox quoq; Mœrin
Iam fugit ipsa: lupi Mœrin videre priores.
Sed tamen ista satis referet tibi sæpe Menalcas.
Causas nectendo.
LY. *Caussando nostros in longum ducis amores:
Et nunc omne tibi stratum silet æquor, & omnes
(Adspice) ventosi ceciderunt murmuris auræ.
Hinc adeo media est nobis via. namq; sepulchrum
Qui Mantuam condidit.
*Incipit apparere *Bianoris. hic vbi densas*
Agricolæ stringunt frondes. hic Mœri canamus:
Hic hœdos depone: tamen veniemus in vrbem:
Aut, si, nox pluuiam ne colligat ante, veremur,
Cantantes licet vsque (minus via ledet) eamus.
Cantantes vt eamus, ego hoc te fascе leuabo.
Augustus ab Actiaco bello.
M. *Desine plura puer, & quod nunc instat, agamus.*
*Carmina tum melius, cum venerit *ipse canemus.*

Eclogæ

Ecloga decima, Gallus.

ARGVMENTVM.

Cornelius Gallus eximius poëta fuit, primusque Aegypti prefectus: qui cum Cytheridem meretricem, Volumnij libertam, quam poëta hic Lycoridem vocat, perdite adamaret, neque illa mutuo amori responderet, sed, ipso spreto, Antonium in Gallia secuta esset, ægerrime repulsam tulisse creditur. Eum itaque hac Ecloga consolatur Virgilius, sed ita vt à pastoralibus personis, rusticisque comparationibus non recedat. Totum autem ferè hoc argumentum sumptū est ex Thyrside Theocriti, vbi simile Daphnidis amore exsequitur

EXtremū hunc Arethusa mihi concede laborem.
*Pauca meo *Gallo, sed quæ legat ipsa Lycoris,*
Carmina sunt dicenda. neget quis carmina Gallo?
Sic tibi cum fluctus subter labere Sicanos,
**Doris amara suam non intermisceat vndam.*
Incipe: solicitos Galli dicamus amores:
Dum tenera attondent simæ virgulta capellæ.
Non canimus surdis: respondent omnia siluæ.
*Quæ *nemora, aut qui vos saltus habuere puellæ*
*Naiades, *indigno cum Gallus amore periret:*
Nam neq; Parnassi vobis iuga, nam neque Pindi
Vlla moram fecere, neq; Aoniæ Aganippe,
Illum etiam lauri, etiam fleuere myricæ:
Pinifer illum etiam sola sub rupe iacentem
Mænalus, & gelidi fleuerunt saxa Lycæi.
Stant & oues circum, nostri nec pœnitet illas.
Nec te pœniteat pecoris diuine poetam.
Et formosus oues ad flumina pauit Adonis:
*Venit & vpilio: * & tardi venere subulci:*

Poëtæ, qui Euporionē transtulit in latinū sermonem.

Mater nympharū, quā pro mari posuit.

Sumpsit à Theocrito, vt alia multa.

Meretricio vel magno. nam & Ennius indignas turres. i. magnas dixit

i. stulti non enim tarde

sed cito ambulat porci.

Deridentis habet vim: vt amorem Lycoridis, relicto gallo alium sequentis, vituperet.

Facie enim rubea pingebatur Pan.

Vrbes detestatur, vbi meretrices exitiosæ & perfidæ.

Furoris. n. amor oīs plenus est.

Affectu, non reuera, quod vtinā ne credam.

Vuidus hiberna venit de glande Menalcas:
**Omnes, vnde amor iste, rogant: tibi venit Apollo.*
Galle quid insanis, inquit? tua cura Lycoris.
Perq; nives alium, perq; horrida castra secuta est.
Venit & agresti capitis Siluanus honore,
Florentes ferulas, & grandia lilia quaßans.
Pandeus Arcadia venit, quem vidimus ipsi
**Sanguineis ebuli baccis, minioq; * rubentem.*
Ecquis erit modus, inquit? amor non talia curat.
Nec lacrymis crudelis amor, nec gramina riuis,
Nec cythiso saturantur apes, nec fronde capellæ.
Tristis at ille tamen, cantabitis Arcades, inquit,
Montibus hæc vestris, soli cantare periti
Arcades. ô mihi tum quàm molliter ossa quiescant,
Vestra meos olim si fistula dicat amores.
*Atque *vtinam ex vobis vnus, vestriq; fuißem*
Aut custos gregis, aut matura vinitor vuæ.
Certe, siue mihi Phyllis, sive eßet Amyntas,
*Seu quicunq; *furor, (quid tum, si fuscus Amyntas*
Et nigræ violæ sunt, & vacinia nigra?)
Mecum inter salices lenta sub vite iaceret:
Serta mihi Phillis legeret: cantarer Amyntas.
Hic gelidi fontes: hic mollia prata Lycori:
Hic nemus: hic ipso tecum consumerer æuo.
Nunc insanus amor duri me Martis in armis;
*Tela inter media, atque aduersos detinet *hostes.*
*Tu procul à patria *(ne sit mihi credere) tantum*
Alpinas ah dura nives, & frigora Rheni
Me sine sola vides. ah tene frigora ladant:

Ah

Ah tibi ne teneras glacies secet aspera plantas.
*Ibo, & * Chalcidico quæ sunt mihi condita versu*
Carmina, pastoris Siculi modulabor auena,
Certum est in siluis inter spelæa ferarum
Malle pati, teneris q3 meos incidere amores
Arboribus: crescent illæ: crescetis amores.
Interea mystis lustrabo Mænala nymphis:
Aut acres venabor apros. non me vlla vetabunt
Frigora, Parthenios canibus circundare saltus.
Iam mihi per rupes videor, lucos q3 sonantes
Ire: libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula: tanquam hæc sit nostri medicina furoris,
Aut deus ille malis hominum mitescere discat.
Iam neque Hamadryades rursus, nec carmina nobis
Ipsa placent: ipsæ rursus concedite siluæ.
*Non illum vestri possunt * mutare labores:*
Nec si frigoribus medijs Hebrum q3 bibamus,
Scythonias q3 niues hiemis subeamus aquosæ:
Nec si, cum moriens alta liber aret in vlmo,
Æthiopum § versemus oues sub sidere cancri.
Omnia vincit amor: & nos cedamus amori.
Hæc sat erit, diuæ, vestrum cecinisse poëtam,
*Dum sedet, et gracili * fiscellam texit hibisco,*
Pierides. vos hæc facietis maxima Gallo,
Gallo, cuius amor tantum mihi crescit in horas,
Quantum vere nouo viridis se subijcit alnus.
Surgamus: solet esse grauis cantantibus vmbra,
Iuniperi grauis vmbra: nocent et frugibus vmbræ.
Ite domum saturæ, venit hesperus, ite capellæ.

Euphorionis, poëtæ calcidici, quē trāstulit gallus, in Latinam linguam.

Siculū autem pastorē intelligit theocritum syracusanū.

*Affirmat, expertem se amoris esse non posse.

§ Pascamus.

*Rustici hominis in canendo negligentiam significat.

Rustico more sumit sæpe cōparationem ab arboribus, aut ijs omnino, quæ à terra nascuntur.

P. VIRGILII MARONIS GEORGICORVM LIBER PRIMVS.

ARGVMENTVM.

Extat Hesiodi opus ad Persem fratrem, quod erga kai himeras inscripsit: quem in hoc opere sibi imitandum proposuit Virgilius, ita tamen, vt quod ille breuiùs complexus est, hic fusiùs in quatuor Libros digesserit: nam cùm quatuor sint præcipua rustici operis capita, aratio, insitio, siue plantatio, pastio, & metallatio, singula horum singulis libris exsequitur. Potest autem & hic primus Liber in quinque partes distingui: quarum prima agri colendi rationem ostendit, secunda primam agriculturæ originem commemorat, tertia rusticorum arma bona ex parte enumerat, quarta laboris rusticani varia distinguit tempora, quinta tempestatum prognostica exsequitur, indeque arrepta occasione, ad prodigia, quæ Cæsaris mortem denuntiarunt, digreditur.

Aliud Modestini, iurisconsulti nobilissimi argumentum.

Quid faciat lætas segetes, quo sidera seruet
Agricola, vt facilem terram proscindat aratris,
Semina quo iacienda modo, cultusq; locorum
Edocuit messis magno olim fœnore reddi.

Ad

Ad C. Mæcenatem.

QVID faciat *lætas segetes, quo sidere terram
Vertere Mæcenas, vlmisq; adiungere vites
Conueniat, quæ cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori, atque apibus quanta experientia *parcis,
Hinc canere incipiam. Vos ô clarissima mundi
Lumina, labentem cœlo, quæ ducitis annum,
Liber, & alma Ceres, vestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutauit arista,
Poculaq; inuentis Acheloia miscuit vuis:
Et vos agrestum præsentia numina Fauni,
Ferte simul Faunique pedem, Dryadesq; puellæ:
Munera vestra cano. tuq; ô cui *prima frementem
Fudit equum magno tellus percussa tridenti,
Neptune: & cultor nemorum, cui pinguia Ceæ
Tercentum niuei tondent dumeta iuuenci.
Ipse nemus linquens patrium, saltusq; Lycæi,
Pan ouium custos, tua si tibi Mænale curæ,
Adsis ô Tegeæa fauens: oleaq; Minerua
Inuentrix: vnciq; * puer monstrator aratri,
Et teneram ab radice ferens Siluane cupressum:
Diiq; deæq; § omnes, studium quibus arua tueri,
Quiq; nouas alitis non nullo semine fruges:
Quiq; satis largum cœlo demittitis imbrem.
Tuq; adeò, quem mox quæ sint habitura deorum
Concilia, *incertum est, vrbis ne inuisere Cæsar,
Terrarumq; velis curam, & te maximus orbis

Pingues terras. tunc enim segetē vberrimam ferunt, & ex vbertate oritur lętitia. Frugi, quia mella custodiunt. Homerus in Il. 231.

Tellus Attica omniū antiquissima, Plato in Timæo.

Osiris.

§ Quia nobis iacta semina vestro numine alitis. Vtrum velis terrarum, an maris, an cœli imperiū possidere.

Auctorem frugum, tempestatumq; potentem
Accipiat, cingens materna tempora myrto,
Quasi melior sit futur⁹ & Neptuno, & ceteris dijs marinis.
An deus immensi venias maris, ac tua nautæ
Numina sola colant, tibi seruiat vltima Thule,*
Teq; sibi generum Tethys emat omnibus vndis:
Anne nouum tardis sidus te mensibus addas,
Quà locus Erigonen inter, chelasq; sequentes
Panditur: ipse tibi iam brachia contrahit ardens
Scorpius, & cæli iusta plus parte relinquit.
Significat illum nec posse mori, nec debere velle.
*Quidquid eris (nam te nec sperent *Tartara regē:*
Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido:
Quamuis Elysios miretur Gracia campos,
Nec repetita sequi curet Proserpina matrem)
Da facilem cursum, atque audacibus annue cœptis:
Ignarosq; viæ mecum miseratus agrestes,
Vitus adhuc.
*Ingredere, & votis iam nunc assuesce * vocari.*
VERE nouo, gelidus canis cum montibus humor
Liquitur, & zephyro putris se gleba resoluit,
Attritus enī frequenti aratione rubiginem amittit.
Depresso incipiat iam tum mihi taurus aratro
Ingemere, & sulco attritus splendescere vomer.
Illa seges demùm votis respondet auari
Agricolæ, bis quæ solem, bis frigora sensit:
Illius immensa ruperunt horrea messes.
Ac prius, ignotum ferro quàm scindimus æquor,
Ventos, & varium cœli, prædiscere morem
Cura sit, ac patrios cultusq;, habitusq; locorum:
Et quid quaq; ferat regio, & quid quaq; recuset.
Nam frumēta quasi
Hic segetes, illic veniunt felicius vua.
*Arborei fœtus alibi, atque * iniussa virescunt*

Gra-

Gramina. nonne vides, croceos, vt Tmolus odores,
India mittit ebur, molles sua tura Sabæi,
At Calybes nubi ferrum, viroſaq; Pontus
*Caſtorea, *Eliadum palmas Epiros equarum?*
Continuo has leges, æternaq; fœdera certis
Impoſuit natura locis, quo tempore primum
Deucalion vacuum lapides iactauit in orbem.
Vnde homines nati, durum genus. ergo age terræ
Pingue ſolum primis extemplo à menſibus anni
Fortes inuertant tauri, glebasq; iacentes
*Puluerulenta coquat *maturis ſolibus æſtas.*
At, ſi non fuerit tellus fecunda: ſub ipſum
Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco:
**Illic officiant lætis ne frugibus herbæ,*
**Hic ſterilem exiguus ne deſerat humor arenam:*
*Alternis idem * tonſas ceſſare nouales,*
Et ſegnem patiere ſitu dureſcere campum,
Aut tibi flaua ſeres mutato ſidere farra,
*Vnde prius *lætum ſiliqua quaſſante legumen,*
Aut tenuis fetus vicię, triſtisq; lupini
Suſtuleris fragiles calamos, ſiluamq; ſonantem.
Vrit enim lini campum ſeges, vrit auenæ,
Vrunt Lethæo perfuſa papauera ſomno.
*Sed tamen *alternis facilis labor. arida tantùm*
Ne ſaturare fimo pingui pudeat ſola, neue
Effetos cinerem immundum iactare per agros.
Sic quoq; mutatis requieſcunt fetibus ărua.
*Nec nulla interea eſt *inaratæ gratia terræ.*
Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros.

ſtudio iuſſa naſcuntur.

Equas optimas quæ apud Elidem merętur palmas in certamine lonis Olympici.

Valde feruidis.

In terra pingui. in terra ſterili.

Meſſos agros.

Fertile, vt in principio, Lætas ſegetes.

Intermiſſo agrorũ cultu.

Intermiſſa.

Atq;

Atq; leuem ſtipulam crepitantibus vrere flammis
Ex Heraclitiopinione, qui ex igni procreari omnia dicebat.
*Siue inde occultas *vires, & pabula terræ*
Pinguia concipiunt: ſiue illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atq; exſudat inutilis humor:
Seu plures calor ille vias, & cæca relaxat
Spiramenta, nouas veniat quà ſuccus in herbas:
Seu durat magis, & venas adſtringit hianteis:
Quia facilè penetrant.
*Ne *tenues pluuiæ rapidiue potentia ſolis*
Acrior, aut boreæ penetrabile frigus adurat.
Multum adeò, raſtris glebas qui frangit inertes,
Vimineasq; trahit crates, iuuat arua, neq; illum
Ob ariſtarũ maturitatẽ.
**Flaua Ceres alto nequidquam ſpectat olympo:*
Et qui, proſciſſo quæ ſuſcitat æquore terga,
Rurſus in obliquum verſo perrumpit aratro,
Seruiꝰ tradit poëtica vſũ licentia virgiliũ, poſuiſſe pluralem numerum pro ſingulari.
Exercetq; frequens tellurem, atq; imperat arui.
*Humida ſolſtitia, atq; *hiemes orate ſerenas*
Agricolæ: hiberno lætiſſima puluere farra,
Lætus ager. nullo tantum ſe Mœſia cultu
Iactat, & ipſa ſuas mirantur Gargara meſſes.
Quid dicam, iacto qui ſemine comminus arua
Inſequitur, cumulosq; ruit malè pinguis arena?
Deinde ſatis fluuium inducit, riuosq; ſequentes?
Et cùm exuſtus ager morientibus æſtuat herbis,
Metaphora ab homine.
*Ecce *ſupercilio cliuoſi tramitis undam*
Elicit, illa cadens raucum per leuia murmur
Saxa ciet, ſcatebriſq; arentia temperat arua.
Quid, qui ne grauidis procumbat culmus ariſtis,
Cùm adhuc herbę ſunt tenerę.
Luxuriem ſegetum tenera depaſcit in herba,
Cum primùm ſulcos æquant ſata? quiq; paludis

Col-

Collectum humorem bibula deducit arena?
Præsertim incertis si mensibus amnis abundans — Veris, & autumni, quibus mensib. modò frigor modò calor est.
Exit, & obducto latè tenet omnia limo:
Vnde cauæ tepido sudant humore lacunæ.
Nec tamẽ (hæc cùm sint hominũq3, boumq3 labores
Versando terram experti) nihil improbus anser,
Strymoniaq3 grues, & amaris intyba fibris — Cicorea.
Officiunt, aut vmbra nocet. pater ipse colendi — Sic Cælius in Epist. ad Ciceronem. Veternus ciuitatem occupauit.
Haud facilem esse viam voluit, primusq3 per artem
Mouit agros, curis acuens mortalia corda:
Nec torpere graui passus sua regna veterno.
Ante Iouem nulli subigebant arua coloni,
Nec signare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quærebant, ipsaq3 tellus
Omnia liberiùs, nullo poscente, ferebat. — Nã & bonũ virus est.
Ille malum virus serpentibus addidit atris:
Prædarique montes iussit pontumq3 moueri,
Mellaq3 decussit foliis, ignemq3 remouit,
Et passim riuis currentia vina repressit, — Exprimeret, inueniret.
Vt varias vsus meditando extunderet artes
Paullatim, & sulcis frumenti quæreret herbam,
Et silicis venis abstrusum excuderet ignem.
Tunc alnos primùm fluuij sensere cauatas:
Nauita tum stellis numeros, & nomina fecit, — Elicẽ, id est, maiorẽ Septẽtrionem, minor enim vocat Cynosura.
Pleïadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, & fallere visco
Inuentum, & magnos canibus circumdare saltus:
Atq3 alius latum funda iam verberat amnem
Alta petens pelagoq3 alius trahit humida lina.

Tum

Stridulę, sonorę, vt argutę pinus. dixit in bucolicis.

*Tum ferri rigor, atq; *argutæ lamina serræ:*
Nam primi cuneis scindebant fissile lignum:
Tum variæ venere artes. labor omnia vicit
Improbus, & duris vrgens in rebus egestas.

Communi verbo cuncto cõplexę est rusticorum arma.

*Prima Ceres, *ferro mortales vertere terram*
Instituit, cum iam glandes, atq; arbuta sacra
Deficerent siluæ, & victum Dodona negaret.
Mox & frumenti labor additus, vt mala culmos
*Esset rubigo, *segnisq; horreret in aruis*

Infecundus.

Carduus. intereunt segetes: subit aspera silua,
Lappæq;, tribulisq;: interq; nitentia culta
Infelix lolium, & steriles dominantur auenæ.
Quòd nisi & assiduis terram insectabere rastris,
Et sonitu terrebis aues, & ruris opaci

Imminues.

*Falce *premes vmbras, votisq; vocaueris imbrem:*
Heu magnum alterius frustra spectabis acerum.
Concussaq; famem in siluis solabere quercu.
Dicendum, & quæ sint duris agrestibus arma,

Propter sulcos altiùs imprimendos.

Queis sine nec potuere seri, nec surgere messes.
*Vomis, & inflexi primum *graue robur aratri,*
Tardaq; Eleusina matris voluentia plaustra,
Tribulaq;, traheaq;, & iniquo pondere rastri:

Vasa viminea, qualia Ceres Celeo aliquando monstrauit.

**Virgea præterea *Celei, vilisq; supellex,*
Arbuteæ crates, & mystica vannus Iacchi.
Omnia quæ multo antè memor prouisa repones,
Si te digna manet diuini gloria ruris.

Curuatură. nã buris est curuamentum aratri.

Continuò in siluis magna vi flexa domatur
*In *burim, & curui formam accipit vlmus aratri.*
Huic à stirpe pedes: temo protentus in octo

Bina

Bina aures : duplici aptantur dentalia dorſo.
Ceditur & tilia ante iugo leuis, altaq; fagus,
**Stiuaq;, quæ currus à tergo torqueat imos,* Manica aratri qua regitur.
Et ſuſpenſa focis explorat robora fumus.
Poſſum multa tibi veterum præcepta referre,
Ni refugis, tenuesq; piget cognoſcere curas.
Area cum primis ingenti æquanda cylindro,
Et vertenda manu, & creta ſolidanda tenaci,
*Ne ſubeant herbæ, neu puluere victa *fatiſcat :* Ne victa fatiſcat in puluerem.
Tum variæ illudant peſtes. ſæpe exiguus mus
Sub terris poſuit q; domos, at q; horrea fecit,
Aut oculis capti fodere cubilia talpæ :
Inuentuſq; cauis buſo, & quæ plurima terræ
*Mõſtra ferunt : populatq; ingentẽ *farris aceruum* Frumẽti. posuit enim ſpeciem pro genere.
Curgulio, at q; inopi metuens formica ſenectæ,
Contemplator item, cùm ſe nux plurima ſiluis
*Induet in florem, & ramos *curuabit olentes :* Multitudine florum.
Si ſuperant fetus, pariter frumenta ſequentur,
Magnaq; cum magno veniet tritura calore.
At, ſi luxuria foliorum exuberat vmbra,
**Nequidquam pingues palea teret area culmos.* Minime pingues ſine frugib⁹.
Semina vidi equidem multos medicare ſerentes,
Et nitro priùs, & nigra perfundere amurca,
Grandior vt fetus ſiliquis fallacibus eſſet :
Et quamuis igni exigua properata maderent,
*Vidi lecta diu, & multo *ſpectata labore* Probata: vt, Rebus ſpectata iuuẽtus : & Cicero in epi-
Degenerare tamen, ni vis humana quotannis
Maxima quæq; manu legeret : ſic omnia fatis
In peius ruere, ac retro ſublapſa referri :

Non

Stola ad Lucceum fam. lib. 5. Vir spectatus in causis reip.

Non aliter, quàm qui aduerso vix flumine lembum
Remigijs subigit, si brachia forte remisit,
Atq; illum in præceps prono rapit alueus amne:
Præterea tam sunt Arcturi sidera nobis,
Hædorumq; dies seruandi, & lucidus anguis,
Quàm quibus in patriam ventosa per æquora vectis
Pontus, & ostriferi fauces tentantur Abydi.

Pro dici, antiquo more.

Libra die somniq; pares vbi fecerit horas:*
Et medium luci, atq; vmbris iam diuidet orbem,
Exercete viri tauros, serite ordea campis,

Asperæ ob frigus.

*Vsq; sub extremum bruma *intractabilis imbrem*
Nec non & lini segetem, & cereale papauer
Tempus humo tegere, & iam dudũ incũbere aratris
Dum sicca tellure licet, dum nubila pendent.
Vere fabis satio. tunc te quoque medica putres
Accipiunt sulci, & millio venit annua cura,

Aprili enim mense in Tauro sol est: quo mẽse cuncta aperiuntur.

Candidus auratis aperit cùm cornibus annum
**Taurus, & aduerso cedens Canis occidit astro.*

Quia quasi coacta rusticorũ labore, non sponte fructus fert.

At, si triticeam in messem, robustaq; farra
Exercebis humum, solisq; instabis aristis:
Ante tibi Eoæ Atlantides abscondantur:
Gnossiaq; ardentis decedat stella coronæ,
Debita quàm sulcis committas semina, quamq;
**Inuitæ properes anni spem credere terræ.*
Multi ante occasum Maiæ cœpere: sed illos
Exspectata seges vanis eluſit auenis.
Si verò viciamq; seres, vilemq; faselum,
Nec Pelusiacæ curam aspernabere lentis,

Occidente

*Haud obscura cadens mittet tibi signa *Bootes.*

Incip

Incipe, & ad medias sementem extende pruinas.
§Iccirco certis dimensum partibus orbem
Per duodena regit mundi sol aureus astra.
Quinq; tenent cœlum zonæ. quarum vna coruſco
Semper sole rubens, & torrida semper ab igni.
Quam circum extremæ dextra, lauaq; trahuntur
Cærulea glacie concretæ, atq; imbribus atris.
*Has inter, mediamq; duæ mortalibus * agris*
Munere conceſſæ diuûm, & via ſecta per ambas,
Obliquus quà ſe ſignorum verteret ordo.
Mundus vt ad Scythiam, riphæasq; arduus arces
Conſurgit, premitur Libye deuexus in auſtros.
*Hic vertex nobis ſemper ſublimis: at * illum*
Sub pedibus Styx atra videt, manesq; profundi.
Maximus hic flexu ſinuoſo elabitur anguis
Circum, perq; duas in morem fluminis arctos,
*Arctos, * Oceani metuentes æquore tingi.*
Illic, vt perhibent, aut intempeſta ſilet nox
Semper, & obtenta denſantur nocte tenebræ:
Aut redit à nobis aurora, diemq; reducit:
Noſq; vbi primus equis oriens afflauit anhelis,
Illic ſera rubens accendit lumina veſper.
*Hinc * tempeſtates dubio prædiſcere cœlo*
Poſſumus, hinc meſſis q; diem, tempusq; ſerendi,
*Et quando inſidum remis impellere * marmor*
Conueniat, quando armatas deducere claſſes,
Aut tempeſtiuam ſiluis euertere pinum.
Nec fruſtra ſignorum obitus ſpeculamur, & ortus,
Temporibúſque parem diuerſis quatuor annum.

Boote ſeres viciã, falcẽ, lentem.

§Circuli cælum ac terram velati zonę cingentes.

Laborant enim innumerabilib⁹ morbis.

Axem auſtralẽ, qui à nobis nũquã videtur.

Homerus in Il. 206.

Varios euẽtus & pericula.

Mare

Frigi-

Remouet ab exercenda agricultura.

*Frigidus agricolam si quando * continet imber,*
Multa, forent quæ mox cœlo properanda sereno,
Maturare datur. durum procudit arator
*Vomeris * obtusi dentem, cauat arbore lintres:*
Aut pecori signum, aut numeros impressit aceruis.
Exacuunt alij vallos, furcasq; bicornes,

Acumine carentis.

Flexibili.

*Atq; Amerina parant * lente retinacula viti.*

Quæ apud Rupos Italiæ oppidũ, plurima nascitur: sic exponit Seruius.

*Nunc facilis * Rubea texatur fiscina virga:*
Nunc torrete igni fruges, nunc frangite saxo.
Quippe etiam festis quædam exercere diebus,
Fas & iura sinunt. riuos deducere nulla
Religio vetuit, segeti prætendere sepem,
Insidias auibus moliri incendere vepres,

Ob scabiẽ, quæ tentãtur animalia.

*Balantumq; gregem fluuio mersare * salubri.*
Sæpe oleo tardis costas agitator asselli.
Vilibus aut onerat pomis, lapidemq; reuertens
Incusum, aut atræ massam picis vrbe reportat.
Ipsa dies alios alio dedit ordine luna
Felices operum. quintam fuge: pallidus Orcus,
Eumenidesq; satæ. tum partu terra nefando

Othum, & Ephialtem, Neptuni filios.

Cœumq;, Iapetumq; creat, sæuumq; Typhœa,
*Et coniuratos cœlum rescindere * fratres.*
Ter sunt conati imponere Pelio Ossam,
Scilicet atq; Ossæ frondosum inuoluere Olympum:
Ter pater exstructos disiecit fulmine montes.
Septima post decimam felix & ponere vites,
Et prensos domitare boues, & licia telæ

§Nõ fugientibus seruis, sed dominis ad eos inueniendos, & furta recuperanda.

Addere. nona fugæ § melior contraria furtis.
Multa adeo gelida melius se nocte dedere,

Aut

Aut cum sole nouo terras irrorat eous.
Nocte leues stipulæ melius, nocte arida prata
Tondentur: noctis lentus non deficit humor.
Et quidam seros hiberni ad lumines ignes
Peruigilat, ferroq; faces inspicat acuto.
Interea longum cantu solata laborem
**Arguto coniux percurrit pectine telas,* Stridulo.
Aut dulcis musti Vulcano decoquit humorem,
Et foliis undam tepidi despumat aheni.
At rubicunda Ceres medio succiditur æstu,
Et medio tostas æstu, terit area fruges.
*Nudus ara: sere nudus. hiems * ignaua colono.* Quia ignauum reddit colonum.
Frigoribus parto agricolæ plerunq; fruuntur,
Mutuaq; inter se læti conuiuia curant.
*Inuitat genialis hiems, curasq; *resoluit,* Aufert.
Cum pressæ cùm iam portum tetigere carinæ,
Puppibus & læti nautæ imposuere coronas.
Sed tamen & quernas glandes tũc stringere tempus,
*Et lauri baccas, oleamq;. * cruentaq; myrta.* Matura quæ cruoris colorẽ imitãtur.
Tunc gruibus pedicas, & retia ponere ceruis,
Auritosq; sequi lepores, tum figere damas,
Stuppea torquentem Balearis verbera fundæ,
Cum nix alta iacet, glaciem cùm flumina trudunt.
Quid tempestates autumni, & sidera dicam?
Atq; vbi iam breuior q; dies, & mollior æstas,
*Quæ *vigilanda viris? vel cùm ruit imbriferũ ver,* Vigilanter prouidẽda.
Spicea iam campis cùm messis inhorruit & cùm
Frumenta in viridi stipula lactentia turgent.
Sæpe ego, cùm flauis messorem induceret aruis

Secaret: *Agricola, & fragili iam *stringeret ordea culmo,*
Omnia ventorum concurrere prœlia vidi,
Quæ grauidam latè segetem ab radicibus imis
Tempestate noxia. *Sublime expulsam eruerent, ita *turbine nigro*
Homerus in Il. 17. *Ferret hiems culmumq; leuem, stipulásq; volantes.*
*Sæpe etiam immensum cœlo venit *agmen aquarũ,*
Et fœdam glomerant tempestatem imbribus atris
Collecta ex alto nubes. ruit arduus æther,
Et pluuia ingenti sata læta, boumq; labores
Homerus in Il. 4. *Diluit. implentur fossæ, & *cana flumina crescunt*
Cum sonitu, feruétque fretis spirantibus æquor.
Ipse pater, media nimborum in nocte, coruscæ
Fulmina molitur dextra: quo maxima motu
Terra tremit, fugere feræ, & mortalia corda
Per gentes humilis strauit pauor. ille flagranti
In Græcia, Thracia, Epiro. Resonant. *Aut *Athon, aut Rhodopẽ, aut alta Ceraunia telo*
Deiecit. ingeminant austri, & densissimus imber.
*Nunc nemora ingenti vento, nunc litora *plangũt.*
Hoc metuens, cœli menses, & sidera serua,
Frigida Saturni sese quò stella receptet:
*Quos ignis cœli *Cyllenius erret in orbes.*
Quia Mercurius in Cyllero Arcadiæ monte natus dicitur. *In primis venerare Deos, atque annua magnæ*
Sacra refer Cereri, lætis operatus in herbis,
Extremæ sub casum hiemis iam verè sereno.
Tunc agni pingues, & tunc mollissima vina,
Tunc somni dulces, densæque in montibus vmbræ,
Lacte, melle, vino Cereri sacrificandum. *Cuncta tibi Cererem pubes agrestis adoret.*
*Cui tu *lacte fauos, & miti dilue Bacho:*
Terq; nouas circum felix eat hostia fruges,

Omnis

Omnis quam chorus, & socij comitentur ouantes,
Et Cererem clamore vocent in tecta: neq; ante
Falcem maturis quisquam supponat aristis,
Quam Cereri torta redimitus tempora quercu
*Det motus incompositos, & *carmina dicat.* Hymnos.
Atque hæc vt certis possimus discere signis,
Æstusq;, pluuiasq;, & agentes frigora ventos,
*Ipse pater statuit, quid *menstrua luna moneret,*
*Quo signo *caderent austri, quid sæpe videntes* Desinerent
Agricolæ, propius stabulis armenta tenerent. rudi.
*Continuò ventis surgentibus, aut *freta ponti* tora pela-
Incipiunt agitata tumescere, & aridus alti gi, quæ feri-
Montibus audiri fragor, aut resonantia untur flu-
Litora misceri, & nemorum increbes ctibus.
Iam sibi tum curuis malè temperat
Cùm medio celeres reuolant ex a
Clamoremq; ferunt ad litora: cu arinæ Sunt enim
In sicco ludunt fulicæ, notasq & fluuiales.
Deserit, atque altam supr dea nubem.
Sæpe etiam stellas, vento im dente, videbis
Præcipites cœlo labi, noctisq; per vmbras
Flammarum longos à tergo albescere tractus,
Sæpe leuem paleam, & frondes volitare caducas,
*Aut summa nantes in aqua *colludere plumas.* Mouent.
At Boreæ de parte trucis cùm fulminat, & cùm
Eurique, Zephyrique tonat domus, omnia plenis
Rura natant fossis, atq; omnis nauita ponto
*Humida vela legit. nunquam *imprudentibus imber* Igharis
Obfuit, aut illum surgentem vallibus imis

Altum volantes.

*Aëria fugere grues: aut bucula cælum
Suspiciens, patulis captauit naribus auras:
Aut arguta lacus circumuolitauit hirundo:
Et veterem in limo *ranæ cecinere querelam.
Sæpius & tectis penetralibus extulit ova
Angustum formica terens iter: & bibit ingens
Arcus: & è pastu decedens agmine magno
Coruorum increpuit densis exercitus alis.
Iam varias pelagi volucres, & quæ* Asia circum
Dulcibus in stagnis, rimantur prata Caystri,
Certatim largos humeris infundere rores,
Nunc caput obiectare fretis, nunc currere in undas,
Et fluuio incassum videas gestire lauandi.
Tum [illegible] plena pluuiam *vocat improba voce,
Et solæ in sicca secum spatiatur arena.
Ne nocturna quidem carpentes pensa puellæ
Nesciuere hiemem, testa cum ardente viderent
Scintillare oleum & putres concrescere fungos.
Nec minus ex imbri soles, & *aperta serena
Prospicere, & certis poteris cognoscere signis.
Nam neque tum stellis acies obtusa videtur,
Nec fratris radijs obnoxia surgere luna:
Tenuia nec lanæ per cœlum vellera ferri.
Non tepidum ad solem pennas in litore pandunt
Dilectæ Thetydi *halcyones: non ore solutos
Immundi meminere sues iactare maniplos.
At nebulæ magis ima petunt, campoq; recumbunt:
Solis & occasum seruans, de culmine summo
Nequidquam særos exercet noctua cantus:

Vide fabulã in Ouidio, de rustícis à Minerua in ranas conuersis.

Ad Asiam paludem.

Denunciat ea voce, vt vocare videatur.

Aër enim rarescit fereno.

Halcyonia dicũtur dies quibus halcyones aues nidos in mari faciunt.

Appa-

Appæret liquido ſublimis in aëre Niſus,
Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo.
Quacunque illa leuem fugiens ſecat æthera pennis,
*Ecce inimicus atrox magno *ſtridore per auras* Sonitu alarum.
Inſequitur Niſus: quà ſe fert Niſus ad auras,
Illa leuem fugiens raptim ſecat æthera pennis:
Tum liquidas corui preſſo ter gutture voces,
Aut quater ingeminant, et ſæpè cubilibus altis
Neſcio qua præter ſolitum dulcedine læti,
Inter ſe foliÿ ſtrepitant. iuuat, imbribus actis,
Progeniem paruam: dulceſq; reuiſere nidos:
Haud equidem credo, quia ſit diuinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia maiör,
Verum, vbi tempeſtas, & cœli nobilis humor
*Mutauere vias, & *Iupiter humidus auſtris* Aër. Horat.
Denſet, erant qui rara modò, & quæ denſa, relaxat: Manet ſub Ioue frigido Venator.
Vertuntur ſpecies animorum, et pectora motus
Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,
Concipiunt: hinc ille auium concentus in agris,
Et lætæ pecudes, & ouantes gutture corui.
Si verò ſolem ad rapidum, lunaſq; ſequentes
Ordine reſpicies, nunquam te craſtina fallet
Hora, neq; inſidijs noctis capiere ſerenæ.
*Luna reuertentes cùm primum *colligit ignes,* cùm incipit renaſci.
Si nigrum obſcuro comprenderit æëra cornu,
Maximus agricolis, pelagoq; parabitur imber.
At, ſi virgineum ſuffuderit ore ruborem: Pulchra: vt, At non Venus aurea contrà.
*Ventus erit. vento ſemper rubet * aurea Phœbe.*
Sin ortu in quarto (namque is certiſſimus auctor)

Pura, nec obtusis per cœlum cornibus ibit,
Totus, & ille dies, & qui nascentur ab illo,
Ad mensis vltimam partem. **Exactum ad mensem, pluuia, ventisq; carebunt,*
Votaq; seruati soluent in litore nautæ
Glauco & Panopeæ, & Inoo Melicertæ.
Sol quoq; & exoriens, & cum se condet in vndas,
Signa dabit. solem certissima signa sequuntur,
Superueniente nocte. *Et quæ manè refert, & quæ * surgentibus astris.*
Ille vbi nascentem maculis variauerat ortum
Nubib⁹ ex parte occultato. *Conditus in nubem, medioq; refugerit orbe:*
Suspecti tibi sint imbres. namq; vrget ab alto
Arboribusq;, satisq; Notus, pecoriq; siniſter.
Homer. in Il. 115. erũpunt sese, antiqua locutio, qua Lucretius vsus est, & Cœlius in epist. ad Cic. ** Aut vbi sub lucem densa inter nubila sese*
*Diuersi * erumpunt radij: aut vbi pallida surgit*
Tithoni croceum linquens Aurora cubile:
Heu malè tum mites defendit pampinus vuas:
Tam multa in tectis crepitans salit horrida grando.
Hoc etiam, emenso cùm iam decedet olympo,
Profuerit meminisse magis. nam sæpe videmus,
Ipsius in vultu varios errare colores.
Cæruleus pluuiam denuntiat, igneus Euros.
Sin maculæ incipient rutilo immiscerier igni:
Omnia tunc pariter vento, nimbisque videbis
Feruere. non illa quisquam me nocte per altum
Ire, neque à terra moneat conuellere funem.
Qui serenitatem inducet. nã est & nubilus. *At, si cùm referet q; diem, condetq; relatum,*
Lucidus orbis erit: frustra terrebere nimbis,
*Et * claro siluas cernes aquilone moueri.*
Denique quid vesper serus vehat, vnde serenas

Ventus

Ventus agat nubes, quid cogitet humidus auſter,
Sol tibi ſigna dabit, ſolem quis dicere falſum
Audeat? ille etiam cæcos inſtare tumultus
Sæpe monet, fraudémque, & aperta tumeſcere bella.
Ille etiam extincto miſeratus Cæſare Romam,
*Cum caput obſcura nitidum *ferrugine texit,* — Purpura nigrior eſt Hiſpana.
Impiáque æternam timuerunt ſæcula noctem.
Tempore quanquã illo tellus quoq;, et aquora ponti
*Obſcœnique canes, importunæq; *volucres* — Striges, aut bubones.
Signa dabant. quoties Cyclopum efferuere in agros
Vidimus vndantem ruptis fornacibus Ætnam,* — Vndę modo flammas euomentem.
Flãmarumque globos, liquefactaque voluere ſaxa?
Armorum ſonitum toto Germania cœlo
Audiit: inſolitis tremuerunt motibus Alpes.
Vox quoque per lucos vulgo exaudita ſilentes
Ingens: & ſimulachra modis pallentia miris
Viſa ſub obſcurum noctis: pecudésq; locutæ:
Infandum: ſiſtunt amnes, terræque debiſcunt:
*Et mœſtũ illachrymat templis *ebur, æraq; ſudãt.* — eburnea ſimulachra.
Proluit inſano contorquens vortice ſiluas
Fluuiorum rex Eridanus, camposq; per omnes
Cum ſtabulis armenta tulit. nec tempore eodem
Tristibus aut extis fibra apparere minaces, — Triſtia portendentib*
Aut puteis manare cruor ceſſauit, & altæ
Per noctem reſonare, lupis vlulantibus, vrbes.
Non aliàs cœlo ceciderunt plura ſereno.
Fulgura, nec diri totius arſere cometæ.
Ergo inter ſeſe paribus concurrere telis
Romanas acies iterum videre Philippi:

Nec fuit indignum superis, bis sanguine nostro
Emathiam, & latos Æmi pinguescere campos.
Homerus in Il. 40. **Scilicet & tempus veniet, cum finibus illis*
Agricola incurvo terram molitus aratro,
Exesa inueniet scabra rubigine pila:
Aut grauibus rastris galeas pulsabit inanes,
Quasi antiquorũ heroum. **Grandiaq; effossis mirabitur ossa sepulchris.*
Di patrij indigetes, & Romule, Vestáque mater,
Quæ Tuscum Tiberim, et Romana Palatia seruas,
Hunc saltem everso iuuenem succurrere sæclo
Ne prohibete. satis iam pridem sanguine nostro
Laomedonteæ luimus perfidia Troiæ.
Iam pridem nobis cœli te regia Cæsar
Inuidet, atq; hominum queritur curare triumphos:
Quippe vbi fas versum: atq; nefas: tot bella p orbi
Tam multæ scelerum facies: non vllus aratro
Ad bellum. *Dignus honos: squalent *abductis arua colonis:*
Et curuæ rigidum falces conflantur in ensem.
Hinc mouet Euphrates, illinc Germania bellum:
Vicinæ ruptis inter se legibus vrbes
Arma ferunt: sæuit toto Mars impius orbe:
Vt cùm carceribus sese effudere quadrigæ,
Augetur eorũ cursus. **Addunt se in spatia: et frustra retinacula tendit*
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

P.VIR.

P. VIRGILII MARONIS GEORGICORVM LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM.

Absoluta superiori libro primo operis huius parte, quæ est de cultura agri satiui seruato eodem ordine, quem in operis initio proposuit, transit ad proximam rei rusticæ partem, quæ est de plantatione, seu insitione, quam Greci Phytourgian vocãt, atque aliarum quidẽ arborum, fruticumque curam aut omninò prætermittit, aut eatenus tantum attingit, quatenus aut vitibus pedamenta, aut vincula subministrare, aut ad similem aliquem rusticorum vsum adhiberi possunt: fructiferarum autem arborum cultum, olearum præsertim, & vitium, quæ duæ inter frugiferas procul dubio principatum obtinent, toto fere hoc Libro diligentissimè exsequitur. Finem verò huius libri, quemadmodum & trium reliquorum, liberiori quidem, non tamen ab argumento aliena digressiuncula concludit: & quemadmodum ad finem superioris libri in mortem Cæsaris, prodigiaque, quæ necem eius antecesserunt, digreditur, ita et hic ad ruris amœnitatem, vitæque rusticanæ laudem paulò fusius exspatiatur.

Aliud Modestini iurisconsulti argumentum.

Hactenus aruorum cultus, & sidera cæli:
Pampineas canit inde comas, collisq; virentes,
Descriptasq; locis vites, & dona Lyæi,
Atque oleæ ramos pomorum ex ordine lectos.

HACTENVS aruorum cultus, & sidera cœli:
Nunc te Bacche canam, nec non *syluestria tecum,
Virgulta, & prolem tardæ crescentis oliuæ.
Huc pater ô Lenæe, (tuis hîc omnia plena
Muneribus: tibi pampineo grauidus autumno
Floret ager: spumat plenis vindemia labris)
Huc pater ô Lenæe veni, nudataque musto
Tinge nouo mecum direptis crura cothurnis.
Principio arboribus varia est natura creandis.
Namq; aliæ, nullis hominum cogentibus, ipsæ
Sponte sua veniunt, campoque & flumina late
Curua tenent, vt molle siler, lentæque genistæ,
Populus, & glauca *canentia fronde salicta.
Pars autem posito surgunt de semine, vt altæ
Castaneæ, nemorumq; Ioui quæ maxima frondet
Æsculus, atque habitæ Graiis *oracula quercus.
Pullulat ab radice aliis densissima silua,
Vt ceraſis, vlmisq;. etiam Parnassia laurus
Parua sub ingenti matris se subijcit vmbra.
Hos natura modos primùm dedit: his genus omne
Siluarum, fruticumq; viret, nemorumq; sacrorum.
Sunt alij, quos ipse via sibi repperit vsus.
Hic plantas tenero abscindens de corpore matrum
Deposuit sulcis: hic stirpes obruit aruo,
Quadrifidasq; sudes, & acuto robore vallos.
Siluarumq; alię pressos propaginis arcus
Exspectant, & viua sua plantaria terra.

Arbores infecundas, quibꝰ cohęrent vites.

Salix enim ab vna parte alba est, ab altera viridis.

Vt in Dodonæo nemore.

N

Nil radicis egent aliæ, summumq; putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.
Quin & caudicibus sectis, (mirabile dictu)
**Truditur è sicco radix oleagina ligno.*
Et sæpe alterius ramos impune videmus
Vertere in alterius, mutatamq; insita mala
Ferre pirum, & prunis lepidosa rubescere corna.
Quare agite ô proprios generatim discite cultus
Agricolæ, fructusq; feros mollite colendo:
*Neu *segnes iaceant terræ. iuuat Ismara Baccho*
Conserere, atque olea magnum vestire Taburnum.
Tuque ades, inceptumq; vnà decurre laborem,
O decus, ô famæ merito pars maxima nostræ
Mæcenas, pelagóque volans da vela patenti.
Non ego cuncta meis amplecti versibus opto,
Non, mihi si linguæ centum sint, oráque centum,
Ferrea vox. ades, & primi lege litoris oram.
In manibus terræ. non hîc te carmine ficto,*
Atque per ambages, & longa exorsa tenebo.
Sponte sua quæ se tollunt in luminis auras,
Infecunda quidem, sed læta, & fortia surgunt:
Quippe solo naturæ subest. tamen hæc quoq; si quis
Inserat, aut scrobibus mandet mutata subactis,
*Exuerint *siluestrem animum, cultúque frequenti.*
In quascunque voces artes, haud tarda sequentur.
Nec non & sterilis quæ stirpibus exit ab imis,
Hoc faciet, vacuos si sit digesta per agros.
Nunc altæ frondes, & rami matris opacant,
Crescentiq; adimunt fetus, vruntq; ferentem.

vrgente natura procreatur.

Infecundæ.

Sumpsit à Lucretio, simpliciter, inquit, vniuersa describam.

Naturalem asperitatem.

Iam

Iam, quæ seminibus iactis se sustulit arbos,
Tarda venit, seris factura nepotibus vmbram:
Pomaq́ degenerant, succos oblita priores:
*Et turpes auibus prædam fert *vua racemos.*
Scilicet omnibus est labor impendendus, & omnis
Cogenda in sulcum, ac multa mercede domanda.
Sed truncis oleæ melius, propagine vites
*Respondent, solido *Paphiæ de robore myrtus.*
Plantis & duræ corili nascuntur, & ingens
Fraxinus, Herculeaque arbos vmbrosa corona:
Chaoniq́ patris glandes: etiam ardua palma
Nascitur, & casus abies visura marinos.
Inseritur verò ex fetu nucis arbutus horrida:
Et steriles platani malos gessere valentes,
Castaneæ fagos, ornusq́ incanuit albo
Flore pyri: glandemq́ sues fregere sub vlmis.
**Nec modus, inserere, atq́ oculos imponere, simplex*
Nam quà se medio trudunt de cortice gemmæ,
Et tenues rumpunt tunicas, angustus in ipso
Fit nodo sinus. huc aliena ex arbore germen
Includunt, vdoq́ docent inolescere libro.
Aut rursum enodes trunci resecantur, & altè
Finditur in solidum cuneis via: deinde ferates
Plantæ immittuntur. nec lõgum tempus: & ingens
Exijt ad cælum ramis felicibus arbos.
**Miraturq́ nouas frondes, & non sua poma.*
Præterea genus haud vnum nec fortibus vlmis:
Nec salici, lotoq́, nec Idæis Cyparissis.
Nec pingues vnam in faciem nascuntur oliuæ

Fructũ pro arbore poluit.

Venereæ à Papho insula, in qua Venus colebatur, cui myrtus erat consecrata.

Non facilis ratio est.

Seruius legit, Mirata estque.

*Orchites, & * radij, & amara pausia bacca,*
Pomaq́, & Alcinoi silua: nec surculus idem
Crustumijs, Syrijsq́ piris, granibusq́ volemis.
Non eadem arboribus pendet vindemia nostris,
Quam Methymnæo carpit de palmite Lesbos.
Sunt Thasiæ vites, sunt & Mareotides albæ:
*Pinguibus * hæ terris habiles, leuioribus illæ:*
Et passo Pfythia vtilior, tenuisq́ Lagæos,
Tentatura pedes olim, vincturaq́ linguam:
*Purpureæ, preciæque: & * quo te carmine dicam*
Rhetica? nec callis ideo contende Falernis.
Sunt etiam Ammineæ vites, firmissima vina:
Tmolus & assurgit quibus, & rex ipse Phanæus:
Argitisque minor, cui non certauerit vlla
Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
Non ego te mensis, & dijs accepta secundis,
*Trãsferim Rhodia, et tumidis * Bumasthe racemis.*
Sed neq́ quàm multæ species, nec nomina quæ sint,
Est numerus: neq́ enim numero comprẽdere refert:
Quem qui scire velit, Libyci velit æquoris idem
Discere, quam multæ Zephyro turbentur arenæ,
Aut vbi nauigijs violentior incidit Eurus,
Nosse quot Ionij veniant ad litora fluctus.
Nec verò terræ ferre omnes omnia possunt.
Fluminibus salices, crassisque paludibus alni
Nascuntur, steriles saxosis montibus orni:
*Litora * myrtetis lætissima: deniq́ apertos*
Bacchus amat colles: Aquilonem, & frigora taxi:
Adspice, & extremis domitum cultoribus orbem,

Olivæ, sic à longitudine nominatæ.

Thasiæ.

Nec enim scit, vtrum eam laudet, an vituperet nam Cato eam laudat, Catullus vituperat. vua in mamæ bouis similitudinem.

Hom. in Il. 27.

Locum pro arboribus posuit.

Eo-

Stigmata habentes. populi Scytiæ sunt.

*Eoasq; domus Arabum, *pictosq; Gelonos.*
Dimissa arboribus patria. sola India nigrum
Fert ebenum: solis est turea virga Sabais.
Quid tibi odorato referam sudantia ligno
Balsamáque, & baccas semper frondentis acanthi?
Quid nemora Æthiopum molli canentia lana?
Velleraq; vt foliis depectant tenuia Seres?
Aut quos Oceano propior gerit India lucos,
Extremi sinus orbis? vbi aëra vincere summum
Arboris haud vlla iactu potuere sagitta:
Et gens illa quidem sumptis non tarda pharetris.

Amaros: vt, tristesque lupini.

*Media fert *tristes succos, tardumque saporem*
Felicis mali: quo non præsentius vllum,
Pocula si quando saua infecere nouercæ,

Nocentissima, vt proximè dixit, Non tarda, id est, maximè strenua.

*Miscuerunt q; herbas, & non *innoxia verba,*
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipsa ingens arbos, faciemq; simillima lauro:
Et, si non alium latè iactaret odorem,
Laurus erat. folia haud vllis labentia ventis:
Flos apprimè tenax, animas, & olentia Medi
Ora fouent illo, & senibus medicantur anhelis.
Sed neque Medorum silua, ditissima terra,

Ganges Indiæ fluuius, Hermus Lydiæ, vterque hic, & prouincia positus.

*Nec pulcer *Ganges, atq; auro turbidus * Hermus*
Laudibus Italiæ certent, non Bactra, neque Indi.
Totáque turiferis Panchaia pinguis arenis.
Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem
Inuertere, satis immanis dentibus Hydri:
Nec galeis, densis q; virûm seges horruit hastis:
Sed grauidæ fruges, & Bacchi Massicus humor

Impleuere : tenent oleaq́₃, armentaq́ue lata.
Hinc bellator equus campo sese arduus infert :
Hinc albi Clitumne greges, & maxima taurus
Victima sæpe tuo perfusi flumine sacro
Romanos ad templa deûm duxere triumphos.
Hic ver assiduum, atque alienis mensibus æstas,
Bis grauidæ pecudes, bis pomis vtilis arbos.
At rabidæ tigres absunt, & sæua leonum
*Semina : nec miseros *fallunt aconita legentes :*
Nec rapit immensos orbes per humum, neq₃ tanto
Squameus in spiram tractu se colligit anguis.
Adde tot egregias vrbes, operumq₃ laborem,
Tot congestæ manu præruptis oppida saxis,
Fluminaq́ue antiquos subter labentia muros.
*An mare, quod *supra, memorẽ, quodq₃ alluit infra?*
An ne lacus tantos? te Lari maxime, teque
Fluctibus, & fremitu assurgens Benace marino?
An memorem portus, Lucrinóq₃ addita claustra,
*Atq₃ *indignatum magnis stridoribus æquor,*
Iulia quà ponto longè sonat vnda refuso,
Tyrrhenusq́ue fretis immittitur æstus auernis?
Hæc eadem argenti riuos, ærisq́ue metalla
Ostendit venis, atq₃ auro plurima fluxit.
Hæc genus acre virûm, Marsos, pubemq́ue Sabellã,
*Assuetumq́ue *malo Ligurem, Volcósq₃ verutos*
Extulit: hæc Decios, Marios, magnosq́ue Camillos,
Scipiadas duros bello, & te maxime Cæsar,
Qui nunc extremus Asiæ iam victor in oris
§ Imbellum auertis Romanis arcibus Indum.

Non fallunt, nõ quia nõ nocent, sed quia sunt omnibus nota.

De Adriatico dictum.

Quòd a solita excludetur licentia.

Labori.

§ Si cum Romanis conferatur.

Salue

Salue magna parens frugum, Saturnia tellus,
Magna virûm. tibi res antiquæ laudis, & artis
Ingredior, sanctos ausus recludere fontes,

Hesiodi poëtæ, qui fuit ex Ascra ciuitate.

* *Ascræumq; cano Romana per oppida carmen.*
Nunc locus aruorum ingenijs: quæ robora cuiq;
Quis color, & quæ sit rebus natura ferendis.
Difficiles primum terræ, collesque maligni,

Vt omnia, quæ tardè crescunt. ideo suprà dixit, Tardæ crescentis oliuæ.

Tenuis vbi argilla, & dumosis calculus aruis,
*Palladia gaudent silua * viuacis oliuæ.*
Indicio est tractu surgens oleaster eodem
Plurimus, & strati baccis siluestribus agri,
At quæ pinguis humus, dulciq; vligine læta,
Quiq; frequens herbis, & fertilis vbere campus,
Qualem sæpe cauæ montis conualle solemus
Despicere: huc summis liquuntur rupibus amnes
Felicemque trahunt limum: quiq; editus austro,
Et filicem curuis inuisam pascit aratris:
Hic tibi prænalidas olim, multóq; fluentes

Id est, pateris aureis.

Sufficiet Baccho vites: hic fertilis vuæ,
*Hic laticis, qualem * pateris libamus, & * auro,*

Victimarũ carnibus.

*Inflauit cùm * pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,*
Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.
Sin armenta magis studium, vitulosque tueri,

Quidquid enim momorderint vruntq.

*Aut fetus ouium, aut * vrentes culta capellas:*
Saltus, & saturi petito longinqua Tarenti,
Et qualem infelix amisit Mantua campum,
Pascentem niueos herboso flumine cycnos.

Puri, sine pestulentia.

*Non * liquidi gregibus fontes, non gramina desint*
Et quantum longis carpent armenta diebus,

Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.
Nigra ferè, & presso pinguis sub vomere terra,
Et cui putre solum, (namq; hoc imitamur arando)
Optima frumentis, (non vllo ex aquore cernes
Plura domum tardis decedere plaustra iuuencis)
*Aut vnde *iratus siluam deuexit arator,*
Et nemora euertit multos ignaua per annos,
Antiquasq; domos auium cum stirpibus imis
Eruit: illæ altum nidis petiere relictis:
At rudis enituit impulso vomere campus.
*Nam * ieiuna quidem cliuosi glarea ruris*
Vix humiles apibus casias, roremq; ministrat:
Et tophus scaber, & nigris exesa chelydris
*Creta *negant alios æque serpentibus agros*
Dulcem ferre cibum, & curuas præbere latebras,
Quæ tenuem exhalat nebulam, fumosq; volucres,
Et bibit humorem, & cùm vult, ex se ipsa remittit.
*Quæq; * suo viridi semper se gramine vestit.*
Nec scabie, & falsa lædit rubigine ferrum,
Illa tibi lætis intexet vitibus vlmos,
Illa ferax oleæ est, illam experiere colendo,
Et facilem pecori, & patientem vomeris vnci.
*Talem diues arat Capua, & vicina * Vesæuo*
*Ora iugo, & * vacuis Clanius non æquus Acerris.*
Nunc, quo quamq; modo possis cognoscere, dicam.
Rara sit an supra morem si densa, requiras:
Altera frumentis quoniam fauet, altera Baccho:
Densa magis Cereri, rarissima quæq; Lyæo:
Ante locum capies oculis, alteq; iubebis

Infecunditate diutur na.

Sicca, & sterilis terra.

Nicãder, & Solin⁹, qui de his reb⁹ scripsere.

Naturali, nõ coacto.

Mons est Liguriæ.

Ob frequẽtem Clanii fluminis inundationẽ. est autem Campaniæ.

Acerræ ciuitas.

Insolido puteum demitti, omnemq; repones
Rursus humum et pedibus summas aquabis arenas.
Si decrunt: rarum pecoriq;, & vitibus almis
Aptius uber erit. sin in sua posse negabunt
Ire loca, et scrobibus superabit terra repletis,
Graues. *Spissus ager glebas *cunctantes, crassaq; terga*
Exspecta & validis terram proscinde iuuencis.
Salsa autem tellus, & quæ perhibetur amara,
Frugibus infelix (ea nec mansuescit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina seruat)
Per quos vinum defluit. *Tale dabit specimen. tu spisso vimine *qualos,*
Colaq; prælorum fumosis deripe tectis.
Huc ager ille malus, dulcesq; à fontibus undæ
Ad plenum calcentur: aqua eluctabitur omnis
Scilicet, & grandes ibunt per vimina gutta.
At sapor indicium faciet manifestus, & ora
Lucretianũ verbum. *Tristia tentantum sensu torquebit *amaror.*
Pinguis item quæ sit tellus, hoc denique pacto
Discimus: haud vnquam manibus iactata fatiscit.
Cohæret. *Sed picis in morem ad digitos * lentescit habendo.*
Humida maiores herbas alit, ipsaq; iusto
Latior. ah nimium ne sit mihi fertilis illa,
Surgẽtibus herbis. *Neu se prævalidam *primis ostendat *aristis.*
Quæ grauis est, ipso tacitam se pondere prodit,
Quæq; leuis. promptum est oculis prædiscere nigra.
Et quis cui color, at sceleratum exquirere frigus
Difficile est: piceæ tantùm, taxiq; nocentes
Interdum, aut hederæ pandunt vestigia nigræ.
His animaduersis, terram multò antè memento

Exer-

Excoquere, & magnos scrobibus concidere montes:
Ante supinatus Aquiloni ostendere glebas,
Quàm latum infodias vitis genus. optima putri
Arua solo. id venti curant, gelidæq; pruinæ, Pro monẽs.
Et labefacta mouens robustus iugera fossor.* & labefaciens.
At, si quos haud vlla viros vigilantia fugit:
Ante locum similem exquirũt, vbi prima paretur
Arboribus seges, & quò mox digesta feratur,
Mutatam ignorent subitò ne semina matrem.* Terram: vt Antiquam exquirite matrem.
Quin etiam cœli regionem in cortice signant,
Vt, quo quæq; modo steterit, qua parte calores
Austrinos tulerit, quæ terga obuerterit axi,*
Restituant: adeo in teneris consuescere multum est. Septentrioni.
Collibus, an plano melius sit ponere vites,
Quære prius. si pinguis agros metabere campi,* Eliges.
Densa sere. in denso non segnior vbere Bacchus.
Sin tumulis accliue solum, colles q; supinos: Perfectè.
Indulge ordinibus: nec secius omnis in vnguem* Horatius ad vnguem factus homo.
Arboribus positis secto via limite quadret.
Vt sæpe ingenti bello cum longa cohortes translatio à
Explicuit legio, & campo stetit agmen aperto: marmorarijs, qui iũcturas vnguibus probant.
Directæq; acies, ac late fluctuat omnis
Aëre renidenti tellus, nec dum horida miscent
Prœlia, sed dubius mediis Mars errat in armis:
Omnia sunt paribus numeris dimensa viarum:
Non animum modo vti pascat prospectus inanem:* Delectet: vt lib. 6 Atque animum pictura pascit inani.
Sed quia non aliter vires dabit omnibus æquas
Terra, neq; in vacuum poterunt se extendere rami.
Forsitan & scrobibus quæ sint fastigia, quæras.

Ausim vel tenui vitem committere sulco.
Altius, ac penitus terræ defigitur arbos,
Æsculus in primis: quæ quantum vertice ad auras
Ætherias, tantùm radice in tartara tendit.
Ventorum flatus. *Ergo non hiemes illam, non* flabra neque imbres*
Conuellunt. immota manet, multosq; per annos
Multa virûm volueńs durando secula vincit.
Tum fortes latè ramos, & brachia tendens
Eius enim radices vitibus nocent. *Huc illuc, media ipsa ingentem sustinet vmbram.*
Néue tibi ad solem vergant vineta cadentem:
Néue inter vites corylum sere: néue flagella*
Summa pete, aut summas defringe ex arbore plãtas.
(Tantus amor terræ) neu ferro læde retuso
Semina, néue oleæ siluestres insere truncos.
Nam sæpe in cautis pastoribus excidit ignis:
Qui furtim pingui primùm sub cortice tectus,
Robora comprendi, frondesq; elapsus in altas,
Ingentem cælo sonitum dedit: inde secutus,
Agentis est, hoc in loco, pro ruere facit. *Per ramos victor, perque alta cacumina regnat,*
*Et totum inuoluit flammis nemus, & *ruit atram*
Ad cœlum picea crassus caligine nubem,
Præsertim si tempestas à vertice siluis
Subaudi contigerit. *Incubuit, glomeratq; ferens incendia ventus.*
*Hoc * vbi: non à stirpe valent, cæsæq; reuerti*
Possunt, atq; ima similes reuirescere terra:
Pro, supereſt. *Infelix superat * foliis oleaster amaris.*
Nec tibi tam prudẽs quisquam persuadeat auctu
Tellurem Borea rigidam spirante mouere.
Rura gelu tum claudit hiems: nec semine iacto

Ca

Concretam patitur radicem affigere terræ.
*Optima vinetis ſatio, cum vere * rubenti* — Propter flores.
Candida venit auis, longis inuiſa colubris,
Prima vel autumni ſub frigora, cùm rapidus ſol
Nondum hiemem contingit equis, iã præterit æſtas.
Ver adeò frondi nemorum, ver vtile ſiluis:
Vere tument terræ, & genitalia ſemina poſcunt.
*Tum pater omnipotens fœcundis imbribus * æther* — i. aër: nam æther pluuias nõ habet. accipitur autẽ Iupiter & pro æthere, & pro aëre.
Coniugis in gremium lætæ deſcendit, & omnes
Magnus alit, magno commiſtus corpore, fœtus.
Auia tum reſonant auibus virgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus.
Parturit almus ager: zephyriq; tepentibus auris
Laxant arua ſinus, ſuperat tener omnibus humor,
Inq; nouos ſoles audent ſe gramina tuto
Credere, nec metuit ſurgentes pampinus auſtros,
Aut actum cælo magnis aquilonibus imbrem,
*Sed * trudit gemmas & frondes explicat omnes.* — Effundit.
Non alios prima creſcentis origine mundi
Illuxiſſe dies, aliumue habuiſſe tenorem
Crediderim. ver illud erat: ver magnus agebat
*Orbis, & * hibernis parcebant flatibus euri,* — Aſperis, & ſæuis.
Cùm primùm lucem pecudes hauſere, virûmq;
Ferrea progenies duris caput extulit aruis,
Immiſſæq; feræ ſiluis, & ſidera cœlo. — Dura ad laborem ſuſtinendum alibi: Vnde homines nati durũ genus.
Nec res hunc teneræ poſſent perferre laborem,
Si non tanta quies iret frigusq;, caloremq;
Inter, & exciperet cœli indulgentia terras.
Quod ſupereſt, quæcunq; premes virgulta p agros,

Sparge fimo pingui, & multa memor occule terra
Qui arenarius vocat'. *Aut lapidem bibulū*, aut squalentes infode cōcha.*
Inter enim labentur aquæ, tenuisq; subibit
Halitus, atque animos tollent sata, iamq; reperti,
Qui saxo super, atq; ingentis pondere testæ
Urgerent. hoc effusos munimen adimbres: 350
Ardēte calore fissa. *Hoc, vbi * hiulca siti findit canis æstifer arua.*
Seminibus positis, superest deducere terram,
Sæpius ad capita, & duros iactare bidentes,
Aut presso exercere solum sub vomere, & ipsa
Moderatè, ne tenera virgulta cōcutiant. **Flectere luctantes inter vineta iuuencos.*
Tum leues calamos, & rasa hastilia virgæ,
Fraxineasq; aptare sudes, furcasue bicornes,
Viribus eniti quarum, & contemnere ventos
Assuescant, summasq; sequi tabulata per vlmos.
Ac, dum prima nouis adolescit frondibus ætas, 360
Parcendum teneris, & dum se lætus ad auras
Aërem. *Palmes agat laxis per * purum immissus habenis:*
Ipsa acie falcis nondum tentanda, sed vncis
Carpendæ manibus frondes, interq; legendæ.
Solidiorib' palmitibus. *Inde, * vbi iam validis amplexa * stirpibus vlmus*
Exierint, tunc stringe comas, tunc brachia tonde.
Ante reformidant ferrum: tunc deniq; dura
Exerce, imperia, & ramos compesce fluentes.
Texendæ sepes etiam, & pecus omne tenendum,
Præcipuè dum frons tenera, imprudensq; laborum,
Seuas: & potentem, grauem. *Cui, super * indignas hiemes, solemq; potentem,*
Siluestres vri assiduè, capreæq; sequaces
Illudunt: pascuntur oues, auidæq; iuuencæ:

Fr

Frigora nec tantum cana concreta pruina,
*Aut grauis incumbens *scopulis arentibus æstas,* Etiam saxa calorib⁹ penetrans.
Quantum illi nocuere greges, durique venenum
Dentis, & admorso signata in stirpe cicatrix.
Non aliam ob culpam Bacchō caper omnibus aris
*Cæditur, * & veteres ineunt proscenia ludi:* Primi enim ludi theatrales ex Liberalibus nati ludis.
Premiaq́ ingentes pagos, & compita circum
Thesеidæ posuere, atque inter pocula læti
Mollibus in pratis unctos saliere per utres.
Nec non Ausonij, Troia gens missa, coloni
Versibus incomptis ludunt, risuq́ soluto,
Oraq́ corticibus sumunt horrenda cauatis,
Et te Bacche vocant per carmina læta, tibiq́
Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.
**Hinc omnis largo pubescit vinea fetu:* Post hęc sacra celebrata.
Complentur vallesq́ cauæ, saltusq́ profundi,
Et quocunq́ Deus circum caput egit honestum.
Ergo rite suum Baccho dicemus honorem
Carminibus patrijs, lancesq́ & liba feremus,
*Et ductus cornu stabit *sacer hircus ad aram:* Exsecrabilis.
Pinguiaq́ in verubus torrebimus exta colurnis.
Est etiam ille labor curandis vitibus alter:
*Cui nūquam *exausti satis est. nāq́ omne quotānis* Pro exhaustionis: vt lib. 11. seruāissimus æqui, pro æquitatis.
Terq́ quaterq́ solum scindendum, glebaq́ versis
Æternū frangenda bidentibus: omne leuandum
Fronde nemus. redit agricolis labor actus in orbem
Atque in se sua per vestigia volutur annus.
*Et iam olim, * seras posuit cùm vinea frondes,* Serò cadentes.
Frigidus et siluis aquilo decussit honorem,

Falcē intelligit, quę est in Saturni tutela.

Iam tum acer curas venientem extendit in annū
Rusticus, & curuo *Saturni dente relictam
Perſequitur vitem attondens, fingitq; putando.
Primus humum fodito: primus deuecta cremato
Sarmenta, & vallos primus ſub tecta referto.
Poſtremus metito. bis vitibus ingruit vmbra:
Bis ſegetem denſis obducunt ſentibus herbæ:
Durus vterque labor. laudato ingentia rura,
Exiguum colito. nec non etiam aſpera * ruſci
Vimina per ſiluam, & ripis fluuialis arundo
Cæditur, incultiq; exercet cura ſalicti.
Iam vincta vites: iam falcem arbuſta reponunt:
Iam canit extremos effetus vinitor antes.
Sollicitanda tamen tellus, puluisq; mouendus,
Et iam maturis metuendus * Iuppiter vuis.
Contrà, non vlla eſt oleis cultura, neque illæ
Procuruam expectant falcem, raſtroſq; tenaces,
Cùm ſemel hæſerunt aruis, aurasq; tulerunt.
Ipſa ſatis tellus, cum dente recluditur vnco
Sufficit humorem, & granidas cum vomere fruges.
Hoc pinguem & placitam paci * nutritor oliuam,
Poma quoq;, vt primùm truncos ſenſere valentes,
Et vires habuere ſuas, ad ſidera raptim
Vi propria nituntur, opisque haud indiga noſtra.
Nec minus interea fetu nemus omne graueſcit,
*Sanguineisq; inculta rubent auearia * baccis:
Tonden tur cythiſi: tedas ſilua alta miniſtrat,
Paſcunturque ignes nocturni, & lumina fundunt:
Et dubitant homines ſerere, atq; impendere curam

Ruſcū virgultum eſt, vnde vites alligantur.

Aër: cuius varietas plerumque decipit laborem ruſticorum.

Pro, neutri & paſsiuum pro actiuo.

Silueſtribus pomis.

Qui

Quid maiora sequar? salices, humilesq; genistæ,
Aut ille pecori frondem, aut pastoribus vmbram
Sufficiunt, sepemq; satis, & pabula melli,
*Et iuuat *vndantem buxo spectare Cytorum,*
Nariciæq; picis lucos: iuuat arua videre
Non rastris hominum, non vlli obnoxia curæ.
Ipsa Caucaseo steriles in vertice siluæ,
Quas animosi Euri assiduè franguntq; feruntq;,
Dant alios aliæ fetus: dant vtile lignum
Nauigijs pinos, domibus cedrosq; cupressosq;.
*Hinc *radios triuere rotis, hinc tympana plaustris*
Agricolæ, & pandas ratibus posuere carinas.
Viminibus salices fecundæ, frondibus vlmi.
At myrtus validis hastilibus: & bona bello
Cornus: Ithyreos taxi torquentur in arcus.
Nec tiliæ læues, aut torno rasile buxum,
Non formam accipiunt, ferróque cauantur acuto.
Nec non & torrentem vndam leuis innatat alnus
Missa Pado: nec non & apes examina condunt
Corticibusq; cauis, vicioſaq; ilicis alueo,
Quid memorãdum equè Baccheïa dona tulerunt?
Bacchus & ad culpam cauſſas dedit: ille furentes
**Centauros leto domuit, Rhœtumq;, Pholumq;,*
Et magno Hylæum Lapithis crater minantem.
O fortunatos nimium, ſua ſi bona norint,
Agricolas, quibus ipſa procul diſcordibus armis,
Fundit humo facilem victum iuſtiſſima tellus.
Sinon ingentem foribus domus alta ſuperbis
Mané ſalutantum totis vomit ædibus vndam,

Quia buxus in Cytoro, Macedoniæ monte, æſtus imitatur vndarum.

De ſiluis. nam de cupreſſo neque rotæ, neque radij fiunt. Triuere autem pro, compoſuere de torno.

Qui ſunt ebrietate in furorem compulſi.

Indica. Auro quasi per lusum ab artifice insperſas.

Nec varios inhiant pulchra teſtudine poſtes,
Illuſasque auro veſtes, Ephyreiaque æra,
Alba nec Aſſyrio fucatur lana veneno:
Nec caſia liquidi corrumpitur uſus olivi:
At ſecura quies, & neſcia fallere vita,
Diues opum variarum, ac latis otia fundis,
Spelunca, vivique lacus, at frigida tempe,
Mugitusque boum, mollesque ſub arbore ſomni,
Non abſunt: illic ſaltus, ac luſtra ferarum,
Et patiens operum, parvoque aſſueta iuuentus,
Sacra Deum, ſanctique patres: extrema per illos
Iuſtitia excedens terris veſtigia fecit.
Me verò primùm dulces ante omnia Muſæ,
Quarum ſacra fero ingenti perculſus amore,
Accipiant, cælique vias, & ſidera monſtrent,
Defectus Solis varios, Lunæque labores:
Vnde tremor terris, qua vi maria alta tumeſcant
Obicibus ruptis, rurſuſque in ſe ipſa reſidant:
Quid tantum Oceano properent ſe tingere Soles
Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obſtet.
Sin, has ne poſſim naturæ accedere partes,
Frigidus obſtiterit circum præcordia ſanguis:
Rura mihi, & rigui placeant in vallibus amnes,
Flumina amem, ſilvasque inglorius: ô, vbi campi
Sperchiusque, & virginibus bacchata Lacænis
Taygeta: ô, qui me gelidis in vallibus Æmi
Siſtat, & ingenti ramorum protegat vmbra.
Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſas,
Atque metus omnes, & inexorabile fatum

Naturales: nó, vt in vrbibus, labore quæſiti.

Percuſſus.

Interdũ enim duob⁹, interdum quatuor, interdum plu ribus deficit diebus.

Si phyſicam philoſophiam noſſe nõ licuerit.

Subiecit pedibus, strepitumq; Acherontis *auari. Mundi vniuersum ad interitum trahentis,
Fortunatus & ille, deos qui nouit agrestes,
Panáque, Siluanumq; senem, Nymphasque sorores.
Illum non populi *fasces, non purpura regum Honores à populo dati.
Flexit, & infidos agitans discordia fratres,
Aut coniurato descendens Dacus ab Istro:
Non res Romana, perituraq; regna: neq; ille
Aut dolnit miserans inopem, aut inuidit habenti.
Quos rami fructus, quos ipsa volentia rura
Sponte tulere sua, carpsit, nec ferrea iura,
*Insanúmque forum, aut populi tabularia vidit. Ob lites.
Sollicitant alij remis freta cæca, ruuntq;
In ferrum: penetrant aulas, & limina regum.
Hic petit excidijs vrbem, miserosq; penates,
Vt *gemma bibat, & Sarrano dormiat ostro.
Condit opes alius, defossóque incubat auro. Gemmeo poculo.
Hic stupet attonitus Rostris: hunc *plausus hiantem In theatro.
Per cuneos (geminatur enim) plebisq; patrumq;
Corripuit, gaudent perfusi sanguine fratrum,
Exilióque domos, & dulcia limina mutant,
Atque alio patriam quærunt sub sole iacentem.
Agricola incuruo terram dimouit aratro:
Hinc *anni labor: hinc patriam, paruosq; nepotes
Sustinet: hinc armenta boum, meritosq; iuuencos. Annua capita limẽta.
Nec requies, quin aut pomis exuberet annus:
Aut fetu pecorum, aut Cerealis *mergite culmi, Spicarum maniplis.
Prouentúque oneret sulcos, atque horrea vincat.
Venit hiems, teritur *Sicyonia bacca trapetis: Oliua: a Sicyone Laconiç ciuitate.
Glande sues læti redeunt: dant arbuta siluæ:

Et varios ponit fetus autumnus: & altè
Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.
Interea pendent dulces circum oscula nati,
Casta pudicitiam seruat domus, vbera vacca
Lactea demittunt, pinguesq; in gramine læto
Inter se aduersis luctantur cornibus hædi.
Ipse dies agitat festos, fusiusq; per herbam,
Ignis vbi in medio, & socy cratera coronant,
Te libans, Lenæe, vocat: pecorisq; magistris
Velocis iaculi certamina ponit in vlmo:
Corporaque agresti nudant prædura palæstra,
Hanc olim veteres vitam coluere Sabini,
*Hanc Remus, & frater: sic fortis Etruria * crē-*
Scilicet & rerum facta est pulcerrima Roma,
Septem quæ vna sibi muro circumdedit arces.
Ante etiam sceptrum Dictæi regis, & antè
Impia quàm cæsis gens est epulata iuuencis,
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Nec dum etiam audierant inflari classica, nec dū
Impositos duris crepitare incudibus enses.
Sed nos immensum spatijs confecimus æquor,
*Et iam tempus equûm fumantia * soluere colla.*

Constat enim Tuscos vsque ad fretum Siculum omnia possediſſe.

Huic libro finem imponere, tanquam ingenio defatigato.

P. VI

P. VIRGILII MARONIS GEORGICORVM LIBER TERTIVS.

ARGVMENTVM.

Postquam duobus superioribus libris arationis, plantationisque rationem absoluit, nunc pastionis curam, quæ in generali operis totius propositione tertia erat, hoc Libro exsequitur. Duæ autem sunt argumenti huius partes: quarum prior armentorum, equorum præsertim, & boum curam continet: quales scilicet in vtroque genere diligendæ sunt matres, quales potissimum parandi sunt admissarij, quibusque indicijs equini pulli generositas possit deprehendi, quæque omnibus ijs cura pro ratione ætatis debet adhiberi. Posterior pars minoris pecoris pascendi rationem cõplectitur, ouium præcipuè, & caprarum generâque morborum explicat, quibus greges peculiariter infestantur, vnà cũ eorum causis, & remedijs. Inter cetera autem morborum genera & pestilentiam enumerat: arreptaque inde occasione, Lucretium imitatus, ad grauissimam quandam Illyrici, Venetiarum, vicinarumque regionem pestilentiam digreditur.

Aliud Modestini, iurisconsulti argumentum.

Teq́, Pales, & te pastor memorande per orbem,
Et pecorum cultus, & gramine pascua læta,
Queis habitent armenta locis, stabulentur & agni,
Omnia diuino monstrauit carmine vates.

TE

TE quoque magna Pales, & te mea
rande canemus,
Pastor ab Amphryso: vos silvæ, a
nesque Lycæi,

Quæ delectare audientes fabulę poterant.

Cetera, quæ vacuas *tenuissent carmina mentes,
Omnia iam vulgata. quis aut Eurysthea durum,
Aut illaudati nescit Busiridis aras?
Cui non dictus Hilas puer, & Latonia Delos?
Hippodamusq3, humeroque Pelops insignis eburn
Acer equis? tentanda via est, qua me quoq3 possi
Tollere humo, victorq3 virûm volitare per ora.
Primus ego in patriam mecum (modò vita superf
Aonio rediens deducam vertice Musas:

Quãtæ sunt apud Idumẽ ciuitatem Phœnicis.

Primus *Idumæas referam tibi Mantua palma
Et viridi in campo templum de marmore ponam
Propter aquam, tardis ingens vbi flexibus errat
Mincius, & tenera prætexit arundine ripas.

In habitu Pontificis, exponit Seruius.

In medio mihi Cæsar erit, templúmq3 tenebit.
Illi victor ego, & Tyrio conspectus in *ostro,
Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.
Cuncta mihi, Alphæum linquens, lucosq3 Molorc
Cursibus, & crudo decernet Græcia cæstu.

Minutis folijs cõpositę.

Ipse caput *tonsæ foliis ornatus oliuæ
Dona feram. iam nunc sollemnes ducere pompas
Ad delubra iuuat, casosq3 videre iuuencos:

Pro, Gãgaridarum, quos deuicit Augu-

Vel scena vt versis discedat frontibus: vtque
Purpurea intexti tollant aulæa Britanni.
In foribus pugnam ex auro solidóque elephanto
*Gargaridũm faciam, victorisq3 arma Quirini:

Atq

Atque hic vndantem bello, magnumq3 fluentem
Nilum, ac nauali surgentes ære columnas,
Addam vrbes Asiæ domitas, pulsumq3 Niphatem,
Fidentemq3 fuga Parthum, versisq3 sagittis.
Et duo rapta manu diuerso ex hoste trophæa,
Bisque triumphatas vtroque ab littore gentes,
Stabunt & Parij lapides, spirantia signa,
Assaraci proles, demissæq3 ab Ioue gentis
Nomina, Trosq3 parens, & Troiæ Cynthius auctor:
Inuidia infelix furias amnemq3 seuerum
*Cocyti metuet, *tortos Ixionis angues.*
Immanemq3 rotam, & non exsuperabile saxum.
Interea Dryadum siluas, saltusq3 sequamur
Intactos, tua Mæcenas haud mollia iussa.
Te sine nil altum mens inchoat: en age segnes
Rumpe moras: vocat ingenti clamore Cithæron,
Taygetiq3 canes, domitrixq3 Epidaurus equorum:
Et vox assensu nemorum ingeminata remugit.
Mox tamen ardentes accingar dicere pugnas
Cæsaris, & nomen fama tot ferre per annos,
*Tithoni prima *quot abest ab origine Cæsar.*
Seu quis Olympiacæ miratus præmia palmæ
Pascit equos: seu quis fortes ad aratra iuuencos:
Corpora præcipuè matrum legat. optima torua
Forma bouis, cui turpe caput, cui plurima ceruix,
Et crurum tenus à mento palearia pendent.
Tum longo nullis lateri modus: omnia magna:
Pes etiam: & camuris hirtæ sub cornibus aures,
Nec mihi displiceat maculis insignis, & albo,

stus. vnde illud supra, Imbellem auertis Romanis arcibus ludum.

Quibus religatus ad rotam est, ob amplexus Iunonis petitos.

Hest, tua facta tot annis celebrabũtur, quot anni sunt a te vsque ad mundi principium.

Aut

Aut iuga detractans, interdumq; aspera cornu,
Et faciem tauro propior, quaeq; ardua tota,
Et gradiens ima verrit vestigia cauda.
Ætas Lucinam, iustosq; pati Hymenæos
Desinit ante decem, post quatuor incipit annos.
**Cetera nec fetura habilis, nec fortis aratris.*
Interea, superat gregibus dum læta iuuentus,
Solue mares: mitte in Venerem pecuaria primus:
Atq; aliam ex alia generando suffice prolem.
Optima quaeq; dies miseris mortalibus æui
Prima fugit: subeunt morbi, tristisq; senectus,
Et labor, & duræ rapit inclementia mortis.
Semper erunt, quarum mutari corpora malis.
Semper enim refice: ac, ne post amissa requiras,
*Ante veni, & sobolem armento *sortire quotannis.*
Nec non & pecori est idem delectus equino.
Tu modò, quos in spem statuis submittere gentis,
Præcipuum iam inde à teneris impende laborem.
Continuò pecoris generosi pullus in aruis
Altiùs ingreditur, & mollia crura reponit,
Primus & ire viam, & fluuios tentare minaces
Audet, & ignoto sese committere ponti:
Nec vanos horret strepitus (illi ardua cervix,
Argutumq; caput, breuis aluus, obesaq; terga,
Luxuriatq; toris animosum pectus: honesti
Spadices, glauciq;: color deterrimus albis,
Et giluo) tum, si qua sonum procul arma dedere,
Stare loco nescit: micat auribus, & tremit artu
*Collectumq; premens *volvit sub naribus ignem*

Ætas vel ante quartũ, vel post decimũ annũ.

Sumministra verbum à iudicijs ductũ. nam subsortiti iudices dicuntur, qui aliorũ funguntur officio.

flatu animũ præstantem indicat.

D

Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos spina: cauatque
Tellurem, & solido grauiter sonat vngula cornu.
*Talis Amyclæi domitus * Pollucis habenis* Equorũ domitor fuit
Cyllarus, & quorum Graij meminere poëtæ, Castor. posuit igitur
Martis equi biuges, & magni currus Achillis. fratrem, pro
Talis & ipse iubam ceruice effudit equina, fratre poëtice.
Coniugis aduentu pernix Saturnus: et altum
Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto. (annis
Hunc quoq3, vbi aut morbo grauis, aut iam segnior
Deficit, abde domo: nec turpi ignosce senectæ.
Frigidus in Venerem senio, frustraq3 laborem
Ingratum trahit: & si quãdo ad prælia ventum est,
Vt quondam in stipulis magnus sine viribus ignis,
Incassum furit. ergo animos, auumq3 notabis
Præcipuè: hinc alias artes, prolemq3 parentum,
Et quis cuiq3 dolor victo, quæ gloria palmæ.
*Nonne vides, *cùm præcipiti certamine campum* Homer. in
Corripuere, ruuntq3 effusi carcere currus: Il. 254.
*Cùm spes arrectæ *iuuenum: exsultantiaq3 haurit*
Corda pauor pulsans: illi instant verbere torto, Aurigarum,
Et proni dant lora: volat vi feruidus axis: vel spectantium.
Iamq3 humiles, iamq3 elati sublime videntur
Aera per vacuum ferri, atq3 assurgere in auras:
Nec mora, nec requies: at fulua nimbus arena
Tollitur: humescunt spumis, flatúque sequentum:
Tantus amor laudum, tantæ est victoria curæ,
Primus Erichthonius currus, & quatuor ausis
Iungere equos, §rapidisq3 rotis insistere victor.

Rapidus, in Seruio legitur, sed opinor mẽdo

Frena Pelethronij Lapithæ, gyrosq; dedere
Impositi dorso, atq; equitem docuere sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.
Æquus uterque labor: æque iuuenemq; magistri
Exquirunt, calidumq; animis, & cursibus acrem:
Quamuis sæpe fuga uersos ille egerit hostes, /2
Et patriam Epeirum referat fortesq; Mycenas,
ab equo Neptuni, percussione tridentis nato. **Neptuniq́ue ipsa deducat origine gentem.*
His animaduersis, instant sub tempus, & omnem
Impendunt curas denso distendere pingui,
Quem legere ducem, & pecori duxere maritum:
Pubentes, in Seruio legitur. **Florentesque secant herbas, fluuiosq; ministrant,*
Farráque, ne blando nequeant superesse labori,
Inualidique patrum referant ieiunia nati.
Ipsa autem macie tenuant armenta volentes.
Atque, ubi concubitus primos iam nota uoluptas /
Sollicitat, frondesq; negant, & fontibus arcent.
Sæpe etiam cursu quatiunt, & Sole fatigant,
Cùm grauiter tonsis gemit area frugibus, & cùm
Die medio. *Surgentem ad Zephyrum paleæ iactantur inanes.*
Ob luxuriē segetum. *Hoc faciunt, nimio ne *luxu obtusior usus*
Sit genitali aruo, & sulcos oblimet inertes,
Sed rapiat sitiens Venerem, interiusq; recondat.
Rursus cura patrum cadere, & succedere matrum
Incipit, exactis grauidæ cum mensibus errant.
Non illas grauibus quisquam iuga ducere plaustris
Non saltu superare uiam sit passus, & acri /4
Vacuis, pro magnis: ple *Carpere prata fuga, fluuiosque innare rapaces.*
*Saltibus in *uacuis pascant, & plena secundum*

Flumina, muſcus vbi, & viridiſſima gramine ripa
Speluncæque tegant, & ſaxea procubet vmbra.
Eſt lucos Silari circa, ilicibuſq; virentem
Plurimus Alburnum volitans, cui nomen Aſylo
Romanum eſt, (œſtron Graij vertere vocantes)
Aſper, acerba ſonans, quo tota exterrita ſiluis
Diffugiunt armenta: furit mugitibus æther
*Concuſſus, ſiluæq; & ſicci ripa *Tanagri.*
Hoc quondam monſtro horribiles exercuit iras
Inachiæ Iuno peſtem meditata iuuencæ.
Hunc quoque (nã medijs feruoribus acrior inſtat)
Arcebis grauido pecori: armentáque paſces.
*Sole *recens orto, aut noctem ducentibus aſtris.*
Poſt partum cura in vitulos traducitur omnis:
Continuóque notas, & nomina gentis inurunt,
Et quos aut pecori malint ſubmittere habendo,
Aut aris ſeruare ſacris, aut ſcindere terram,
*Et campum horrentem fractis * inuertere glebis.*
Cetera paſcuntur virides armenta per heroas.
Tu, quos ad ſtudium, atq; vſum formabis agreſtem,
Iam vitulos hortare, viamque inſiſte domandi,
Dum faciles animi iuuenum, dum mobilis ætas:
Ac primùm laxos tenui de vimine circlos
Cernici ſubnecte: dehinc vbi libera colla
Seruitio aſſuerint, ipſis è torquibus aptos
Iunge pares, & coge gradum conferre iuuencos.
*Atque illis iam ſæpe rotæ ducantur *inanes*
Per terram, & ſummo veſtigia puluere ſignent.
Poſt valido nitens ſub pondere fáginus axis

na, ne inclinetur ad potum.

Fluuius eſt in Lucania.

Statim.

Scindere terram.

Sine pondere.

Instrepat, & iunctos temo trahat æreus orbes.
Iuuencis. *Interea *pubi indomitæ non gramina tantùm,*
Siccas & teneras. vnde & aranearũ telę vocantur ficcæ. *Nec *vescas salicum frondes, vluamque palustrem,*
Sed frumenta manu carpes sata : nec tibi fetæ
More patrum niuea implebunt mulctralia vacce,
Sed tota in dulces consument vbera natos.
Sin ad bella magis studium, turmasq; feroces,
Aut Alphea rotis prælabi flumina Pisæ,
Et Iouis in luco currus agitare volantes :
Primus equi labor est, animos, atq; arma videre
Bellantum, lituosq; pati, tractúque gementem
Ferre rotam, & stabulo frænos audire sonantes :
Tum magis, atque magis blandis gaudere magistri
Manibꝰ magistrorum blandè attrectantiũ. **Laudibus, & plausæ sonitum cerulicis amare.*
Atq; hæc iam primo depulsus ab vbere matris
Audiat, inque vicem det mollibus ora capistris
Nõdum ab annis sumpta fidũcia. *Inualidus, *etiamque tremens, etiam inscius æui.*
At, tribus exactis, vbi quarta accesserit ætas,
Carpere mox gyrum incipiat, gradibusq; sonare
Compositis : sinuetq; alterna volumina crurum,
Sitq; laboranti similis : tum cursibus auras
Prouocet, ac per aperta volans, ceu liber habenis,
Æquora, vix summa vestigia ponat arena :
Qualis Hyperboreis Aquilo cùm densus ab orũ
sine pluuijs. *Incubuit, Scythiaq; hiemes, atq; arida differt*
Nubila : tum segetes altæ, campique natantes
Lenibus horrescunt flabris, summaq; sonorem
Dant siluæ, longique vrgent ad litora fluctus :
Ille volat, simul arua fuga, simul æquora verrens.

*Hic vel ad *Elæi metas, & maxima campi*
Sudabit ſpatia, & ſpumas aget ore cruentas:
Belgica vel molli meliùs feret eſſeda collo.
Tum demum craſſa magnum farragine corpus
Creſcere iam domitis ſinito. namq; ante domandum
Ingentes tollent animos, prenſiq́ue negabunt
Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.
Sed non vlla magis vires induſtria firmat,
Quàm Venerem, & cæci ſtimulos auertere amoris, 210
Siue boum, ſiue eſt cui gratior vſus equorum.
Atq; ideo tauros procul, atque in ſola relegant
*Paſcua, poſt montẽ oppoſitũ, et trans flumina *lata:*
Aut intus clauſos ſatura ad præſepia ſeruant.
Carpit enim vires paulatim, vritq́ue videndo
Femina: nec nemorũ patitur meminiſſe, nec herbæ.
Dulcibus illa quidem illecebris & ſæpe ſuperbos
Cornibus inter ſe ſubigit decernere amantes.
Paſcitur in magna ſilua formoſa iuuenca.
Illi alternantes multa vi prælia miſcent 220
Vulneribus crebris: lauit ater corpora ſanguis:
Verſáq; in obnixos vrgentur cornua vaſto
*Cum gemitu: *reboant ſilueq́; & magnus Olympus.*
Nec mos, bellantes vna ſtabulare: ſed alter
Victus abit, longèq́ue ignotis exulat oris,
**Multa gemens ignominiam, plagasq́ue ſuperbi*
Victoris, tum quos amiſit inultus amores,
Et ſtabula ad: pectans regnis exceſſit auitis.
Ergo omni cura vires exercet, & inter
Dura iacet pernix inſtrato ſaxa cubili, 230

Elis Arcadiæ ciuitas, in qua curule certamen agitabatur: & eſt ſpecies generis.

Ne ſit facilis natatus.

Remugiũt. Pro valde, vt in epiſtola Cæcinæ, fam. lib. 6. Multa deos veneratus, & Cicero, Nõ multa peccas, & hic lib. 4. Multa reluctãtis.

Frondibus hirſutis, & carice paſtus acuta.
Et tentat ſeſe, atque iraſci in cornua diſcit
Arboris obnixus trunco, ventosq; laceſſit
Ictibus, & ſparſa pugnam proludit arena.
Poſt vbi collectum robur, viresq; receptæ,
Signa mouet, præcepsq; oblitum fertur in hoſtem:
Fluctus vt in medio cœpit cùm albeſcere ponto
Longiùs, ex altoque ſinum trahit, vtq; volutus
Ad terras immane ſonat per ſaxa, nec ipſo
Monte minor procumbit: at ima exæſtuat vnda
Vorticibus, nigramq; altè ſubiectat arenam.
*Omne *adeò genus in terris hominumq;, ferarumq;,*
Et genus æquoreum, pecudes, pictæq; volucres
In furias, ignemq; ruunt: amor omnibus idem.
*Tempore non alio catulorum *oblita leæna*
Sæuior errauit campis: nec funera vulgo
Tam multa informes vrſi, ſtragemq; dedere
Per ſiluas, tum ſæuus aper, tum peſſima tigris.
Heu malè tum Libyæ ſolis erratur in ægris.
Nónne vides, vt tota tremor pertentet equorum
Corpora, ſi tantùm notas odor attulit auras?
Ac neque eos iam fræna virûm, nec verbera ſæua,
Non ſcopuli, rupesq; cauæ, atq; obiecta retardant
Flumina correptos vnda torquentia montes.
*Ipſe ruit, dentesq; *Sabellicus exacuit ſus,*
Et pede proſubigit terram, fricat arbore coſtas,
Atque hinc atq; illinc humeros ad vulnera durat.
Quid iuuenis, magnum cui verſat in oſſibus ignem
Durus amor? nempe abruptis turbata procellis

Otioſa dictio, ad ornatum interpoſita.

Vi nimij amoris.

Sabinus, & eſt ſpecies pro genere.

Noctis

Nocte natat cæca ſerus freta : quem ſuper ingens
**Porta tonat cæli, & ſcopulis illiſa reclamant*
Æquora, nec miſeri poſſunt reuocare parentes,
Nec moritura ſuper crudeli funere virgo.
Quid lynces Bacchi variæ, & genus acre luporum,
Atq; canum? quid quæ imbelles dant prælia cerui?
Scilicet ante omnes furor eſt inſignis equarum :
Et mentem Venus ipſa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra abſumpſere quadrigæ.
*Illas ducit amor trans *Gargara, trans q; ſonantem*
**Aſcanium : ſuperant montes, & flumina tranant,*
Continuóque auidis vbi ſubdita flamma medullis
Vere magis (quia vere redit calor oſſibus) illæ
Ore omnes verſæ in Zephyrum ſtant rupibus altis
Exceptantq; leues auras : & ſæpe ſine vllis
Coniugijs vento grauidæ (mirabile dictu)
Saxa per, & ſcopulos, & depreſſas conualles
Diffugiunt, non Eure tuos, neq; Solis ad ortus,
In Boream, Caurũq;, aut vnde nigerrimus Auſter
Naſcitur, & pluuio contriſtat frigore cælum.
Hinc demum hippomanes, vero quod nomine dicũt
*Paſtores, *lentum diſtillat ab inguine virus :*
Hippomanes, quod ſæpe malæ legere nouercæ,
Miſcueruntq; herbas, et non innoxia verba.
Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus,
Singula dum capti circumuectamur amore.
Hoc ſatis armentis : ſuperat pars altera curæ,
Lanigeros agitare greges, hirtasq; capellas.
*Hîc *labor : hinc laudem ſortes ſperate coloni.*

Aër nubib⁹ plenus, per quem iter eſt in cælũ.

Gargara, p quibuſlibet mõtib⁹ poſuit, vt Aſcanium pro quibuſlibet fluminibus.

Viſcidum.

ad tuẽda ima becilliora animalia.

Nec ſum animi dubius, verbis ea vincere magnum
Quàm ſit, & anguſtis hunc addere rebus honorem:
Sed me Parnaſſi deſerta per ardua dulcis
Raptat amor: iuuat ire iugis, quà nulla priorum
Facili deſcenſu locus de Lucretio tranſlatus. *Caſtaliam *molli diuertitur orbita cliuo.*
Nunc veneranda Pales, magno nunc ore ſonandum.
Incipiens, ſtabulis edico mollibus herbam
Carpere oues, dum mox frondoſa reducitur æſtas:
Et multa duram ſtipula, filicumq́; maniplis
Sternere ſubter humum, glacies ne frigida lædat
Molle pecus, febremq́; ferat, turpesq́; podagras:
Cùm hoc feceris. **Poſt hinc digreſſus, iubeo frondentia capris*
Arbuta ſuſſicere, & fluuios præbere recentes,
Et ſtabula à ventis hiberno opponere Soli
Ad medium conuerſa diem, cùm frigidus olim
Ianuario menſe anni penultimo. *Iam cadit, *extremóque irrorat Aquarius anno:*
Hæc quoque non curanobis leuiore tuenda:
Nec minor vſus erit: quamuis Mileſia magno
Ingẽti pretio compatentur. *Vellera *mutentur, Tyrios incocta rubores.*
Denſior hinc ſoboles: hinc largi copia lactis.
Quàm magis exhauſto ſpumauerit vbere mulctra:
Læta magis preſſis manabunt vbera mammis.
Pro, nimiũ tana. *Nec minus interea herbas, *incanáque menta*
Cyniphij tondent hirci, ſetaſq́; comantes.
Vſum in caſtrorum, & miſeris velamina nautis.
Montis Arcadiæ, & eſt ſpecies pro genere. *Paſcuntur verò ſiluas, & ſumma *Lycæi,*
Horrentesq́; rubos, & amantes ardua dumos.
Atque ipſa memores redeunt in tecta, ſuesque
Ducunt, & grauido ſuperant vix vbere limen.

Ergo

Ergo omni ſtudio glaciem, ventoſq; niuales,
Quo minor eſt illis curæ mortalis egeſtas,
Auertes: victumq; feres, & virgea lætus
Pabula, nec tota claudes fœnilia bruma.
*At verò, zephyris, cùm læta vocantibus, *eſtas,* Caduenerit.
In ſaltus vtrumq; gregem, atq; in paſcua mittes:
Luciferi, primo cum ſidere frigida rura
Carpamus, dum manè nouum, dũ gramina canent,
Et ros in tenera pecori gratiſſimus herba eſt.
Inde, vbi quarta ſitim cœli collegerit hora,
*Et cantu querulæ *rumpent arbuſta cicadæ,* Nimio clamore.
Ad puteos, aut alta greges ad ſtagna iubeto
*Currentem * ilignis potare canalibus vndam,* Ex ilice factis.
Æſtibus at mediys vmbroſam exquirere vallem,
*Sicubi magna * Iouis antiquo robore quercus* Omnis enim quercus Ioui cõſecrata.
Ingentes tendat ramos, aut ſicubi nigrum
Ilicibus crebris ſacra nemus accubet vmbra.
Tum tenues dare rurſus aquas, & paſcere rurſus
Solis ad occaſum: cùm frigidus aëra veſper
Temperat, & ſaltus reficit iam roſcida Luna:
Litoraq; Halcyonem reſonant, & acanthida dumi,
Quid tibi paſtores Libyæ, quid paſcua verſu
Perſequar? & raris habitata mapalia tectis?
Sæpe diem, noctemq;, & totum ex ordine menſem
Paſcitur, itque pecus longa in deſerta ſine vllis
Hoſpitijs: tantum campi iacet: omnia ſecum
**Armentarius Afer agit, tectumq; laremq;,* Abuſiue. nam de gregibus loquitur.
Armaq;, Amyclæũq; canẽ, Creſſamq; pharetrã.
Non ſecus ac patrijs acer Romanus in armis

Iniuſto

Iniusto sub fascе viam cùm carpit, & hosti
Ante exspectatum positis stat in agmine castris.
At non, qua Scythiæ gentes Maoticaque vnda,
Fluuius Scythiæ, qui & Danubius vocatur.
*Turbidus & torquens flauentes * Ister arenas,*
Quaque redit medium Rhodope porrecta sub axem.
Illic clausa tenent stabulis armenta, neque vlla
Aut herbæ campo apparent, aut arbore frondes,
Sed iacet aggeribus niueis informis, & alto
Terga gelu latè, septémq; assurgit in vlnas.
Semper hiems, semper spirantes Frigora Cauri.
Tum sol pallentes haud vnquam discutit vmbras,
Nec cùm inuectus equis altum petit æthera, nec cùm
Præcipitem Oceani rubro lauit æquore currum.
Concrescunt subitæ currenti in flumine crustæ,
Vndaque iam tergo ferratos sustinet orbes,
Facilis.
*Puppibus illa prius patulis, nunc * hospita plaustris.*
Æraq; dissiliunt vulgo, vestesq; rigescunt
Indutæ, cæduntq; securibus humida vina:
Et totæ solidam in glaciem vertere lacunæ,
Gutta vnde fit stilla.
Stiriaq; impexis induruit horrida barbis.
Interea toto non secius aëre ningit.
Abusiuè. Pro nubibus nã pruina est matutini temporis frigus.
*Intereunt pecudes: stant circumfusa * pruinis*
Corpora magna boum: confertoq; agmine cerui
Torpent mole noua, & summis vix cornibus exstant.
Hos non immissis canibus non cassibus vllis,
Puniceaue agitant pauidos formidine pennæ:
Sed frustra oppositum trudentes pectore montem,
Comminus obtruncant ferro, grauiterq; rudentes
Cædunt, & magno lætis clamore reportant.

Ipsi in defossis specubus, secura sub alta
Otia agunt terra, congestaq; robora, totasq;
Aduoluere focis vlmos, igniq; dedere.
Hic noctem ludo ducunt, & pocula læti
Fermento atque acidis imitantur vitea sorbis. Sæua rectorem recusans.
Talis Hyperboreo septem subiecta trioni
*Gens * effrena virûm Riphæo tunditur Euro,*
Et pecudum fuluis velantur corpora setis.
Si tibi lanicium curæ, primùm aspera silua,
*Lappæq; * tribuliq; absint. fuge pabula læta,* A quib⁹ lana decerpitur.
Continuoq; greges villis lege mollibus albos.
Illum autem, (quamuis aries sit candidus ipse)
Nigra subest vdo tantùm cui lingua palato,
Reyce, ne maculis infuscet vellera pullis
Nascentum, plenoq; alium circumspice campo.
Munere sic niueo lanæ (si credere dignum est)
Pan Deus Arcadiæ captam te, Luna, fefellit, Mutat fabulã, non enim Pan, sed Endymion amasse lunã dicitur.
In nemora alta vocans: nec tu aspernata vocãtem.
At cui lactis amor, cythisum, lotosq; frequentes
Ipse manu, salsasq; ferat præsepibus herbas.
Hinc et amãt fluuios magis, & magis vbera tẽdũt,
Et salis occultum referunt in lacte saporem.
Multi iam excretos prohibent à matribus hœdos,
*Primáq; * ferratis præfigunt ora capistris.* Duris.
Quod surgente die mulsere, horisq; diurnis,
*Nocte * premunt: quod iam tenebris et sole cadẽte,* Cogunt in caseos.
Sub lucem exportant calathis (adit oppida pastor)
Aut parco sale contingunt, hiemiq; reponunt.
Nec tibi cura canum fuerit postrema, sed vnà

Velo-

Veloces Sparta catulos, acremq; Molossum
Pasce sero pingui: nunquam custodibus illis
Nocturnum stabulis furem, incursusq; luporum
Omnes enim ferè Hispani abactores sunt vt ait Sernius. *Aut impacatos à tergo horrebis* Iberos.*
Sæpè etiam cursu timidos agitabis onagros:
Et canibus leporem, canibus venabere damas.
Sæpe volutabris pulsos silvestribus apros
Latratu turbabis agens, montesq; per altos
Ingentem clamore premes ad retia cervum.
Disce & odoratam stabulis accendere cedrum,
Galbaneoq; agitare graves nidore chelydros.
Nocens tactu. *Sæpe sub immotis præsepibus aut *mala tactu*
Vipera delituit, cœlumq; exterrita fugit:
Aut tecto assuetus coluber succedere, & umbræ,
(Pestis acerba boum,) pecoriq; adspergere virus
Fodit humum. cape saxa manu, cape robora pastor,
Tollentemq; minas, & sibila colla tumentem,
Deijce. iamq; fuga timidum caput abdidit alti,
Cum medij nexus, extremaq; agmina caudæ
Solvuntur, tardosq; trahit sinus vltimus orbes.
Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis,
Squamea convolvens sublato pectore terga,
Atq; notis longam maculosus grandibus alvum:
Qui, dum amnes vlli rumpuntur fontibus, & dum
Verè madent vdo terræ, ac pluvialibus austris,
Stagna colit: ripisq; habitans, hinc piscibus atrum
Qui nõ facile satiatur. **Improbus ingluviem, ranisq; loquacibus explet.*
Postquam exhausta palus, terræq; ardore dehiscit,
Exsilit in siccum, & flammantia lumina torquens

Iuuit agris, asperq; situ, atque exterritus æstu.
Ne mihi tum molles sub diuo carpere somnos,
Neu dorso nemoris libeat iacuisse per herbas,
Cum positis nouus exuuijs, nitiduſque iuuenta
Voluitur, aut catulos tectis, aut ouа relinquens
Arduus ad solem, & linguis micat ore trisulcis.
Morborum quoque te causſas, & signa docebo.
Turpis oues tentat scabies, vbi frigidus imber
Altius, ad viuum persedit, & horrida cano
Bruma gelu, vel cum tonsis illotus adhæsit
Sudor, & hirsuti secuerunt corpora vepres.
Dulcibus iccirco fluuijs pecus omne magistri
Perfundunt, vdisque aries in gurgite villis
Mersatur, missusq; secundo defluit amni:
Aut tonsum tristi contingunt corpus amurcæ,
Et spumas miscent argenti, viuaq; sulphura,
Idæasq; pices, & pinguis vnguine ceras,
Scyllamq; helloborosq; graues, nigrumq; bitumen.
Non tamen vlla magis præsens fortuna laborũ est,
Quàm si quis ferro potuit rescindere summum
Vlceris os: alitur vitium, viuitq; tegendo,
Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor,
Abnegat, & meliora deos sedet omnia poscens.
Quin etiam, ima dolor balantum lapsus ad ossa
Cùm sedit, atque artus depascitur arida febris,
Profuit incensos * æstus auertere, & inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam,
Bisaltæ quo more solent, acerq; Gelonus,
Cùm fugit in Rhodopen, atque in deserta Getarum,

Ab effectu. nam corpora reddit turpia.

Salsa enim aqua, magis pruriginem creat.

Liquidas quę in Ida, Phrygiæ monte nascuntur.

Febrem.

Populi Scytharum.

Et

Et lac concretum cum ſanguine potat equino.
Quam procul aut molli. ſuccedere ſæpius vmb
Videris, aut ſummas carpentem ignauius her
Extremamq; ſequi, aut medio procumbere ca
Paſcentem, & ſeræ ſolam decedere nocti:
Continuò ferro culpam compeſce priùs, quàm
Dira per incautum ſerpant contagia vulgus.
Non tam creber, agens hiemem ruit æquore i
Quàm multæ pecudum peſtes: nec ſingula mo
Loca poſuit p animalibus. *Corpora corripiunt, ſed tota * æſtiua repentè,*
Spemq;, gregemq; ſimul, cunctaq; ab origine
Tum ſciat aërias alpes, & Norica ſi quis
Caſtella in tumulis, & Iapidis arua Timani,
Nunc quoque pòſt tanto videat, deſertaq; re
Paſtorum, & longè ſaltus, latéq; vacantes.
Hinc quondam morbo cœli miſeranda coorta
Tempeſtas, totoque autumni incanduit æſtu:
Et genus omne neci pecudum dedit, omne fera
Corrupitq; lacus, infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat ſimplex: ſed vbi ignea v
Omnibus acta ſitis miſeros adduxerat artus,
Humor ſordidus. *Rurſus abundabat fluidus * liquor, omniúq; in*
Oſſa minutatim morbo collapſa trahebat.
Sæpe in honore Deûm medio ſtans hoſtia ad
Lanea dum niuea circumdatur infula vitta,
Inter cunctantes cecidit moribunda miniſtros
Prævenies eius mortẽ. *Aut, ſi quam ferro mactauerat * antè ſacerdos,*
Inde neq; impoſitis ardent altaria fibris,
Nec reſponſa poteſt conſultus reddere vates:

Ac vix ſuppoſiti tinguntur ſanguine cultri,
Summaque ieiuna ſanie infuſcantur arena.
Hinc latis vituli vulgo moriuntur in herbis,
Et dulces animas plena ad præſepia reddunt.
Hinc canibus blandis rabies venit, et quatit ægros* Vel blandis canibus nascitur pestilentia.
Tuſsis anhela ſues, ac faucibus angit obeſis.
Labitur infelix ſtudiorum, atq; immemor herbæ
Victor equus, fonteſque auertitur, & pede terram
Crebra ferit: demiſsæ aures: incertus ibidem
Sudor: & ille quidem moriturus frigidus: aret
Pellis: & ad tactum tractanti dura reſiſtit.
Hæc ante exitium primis dant ſigna diebus.
Sin in proceſsu cœpit crudeſcere morbus:
Tum verò ardentes oculi, atq; attractus ab alto
Spiritus interdum gemitu grauis: imaq; longo
Ilia ſingultu tendunt: it naribus ater
*Sanguis, * & obſeſſas fauces præmit aſpera lingua.* Clauſas. aſperam verò linguã dicit ob ſiccitatẽ.
Profuit inſerto latices infundere cornu
Leneos: ea viſa ſalus morientibus vna.
Mox erat hoc ipſum exitio, furijsq; reſecti
Ardebant, ipſique ſuos iam morte ſub ægra
(Dij meliora pijs, erroremq; hoſtibus illum)
Diſciſſos nudis laniabant dentibus artus.
Ecce autem duro fumans ſub vomere taurus
Concidit, & miſtum ſpumis vomit ore cruorem,
Extremosque ciet gemitus. it triſtis arator,
Mœrentem abiungens fraterna morte iuuencum,
Atque opera in medio defixa relinquit aratra.
Non vmbræ altorum nemorum, non gramina poſsũt

Grata

In sui desiderium illicere.

*Grata *mouere animũ, non qui per saxa volutus*
Purior electro campum petit amnis. at ima
Soluuntur latera, atq; oculos stupor vrget inertes
Ad terrámq; fluit deuexo pondere ceruix.
Quid labor, aut benefacta iuuãt? quid vomere terram
Inuertisse graues? at qui nõ Maßica Bacchi
Munera, non illis epulæ nocuere repostæ.
Frondibus, & victu pascuntur simplicis herbæ.
Poculæ sunt fontes liquidi, atq; exercita cursu
Flumina, nec somnos abrumpit cura salubres.
Tempore non alio dicunt regionibus illis

Bobus agrestibus.

*Quæsitas ad sacra boues Iunonis, & * vris*
Imparibus ductos, alta ad donaria currus.
Ergo ægre rastris terram rimantur, & ipsis
Vnguibus infodiunt fruges, montésque per altos
Contenta ceruice trahunt stridentia plaustra.
Non lupus insidias explorat ouilia circum,

Insidiatur.

*Nec gregibus nocturnus * obambulat. acrior illis*
Cura domat. timidi damæ, ceruiq́ue fugaces,
Nunc interq́ue canes, & circum tecta vagantur.
Iam maris immensi prolem, et genus omne natans
Litore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
*Proluit: insolitæ * fugiunt in flumina Phocæ.*

Quasi timentes marinã pestilentiã.

Interit & curuis frustra defensa latebris
Vipera, & attoniti squamis adstantibus hydri.
Ipsis est aër auibus non æquus, & illæ
Præcipites alta vitam sub nube relinquunt.
Præterea, nec iam mutari pabula refert:
Quæsitæque nocent artes. cessere magistri,

*Phillyrides*Chyron, Amithaoniusque Melampus.* Medicinæ inuentor Saturni & Phillyræ filius.
Sæui & in lucem Stygijs emissa tenebris
Pallida Tisiphone morbos agit antè, metumque,
Inq; dies auidum surgens caput altius effert.
Balatu pecorum, & crebris mugitibus amnes,
Arentesque sonant ripæ, collesque supini.
Iamq; catervatim dat stragem, atq; aggerat ipsis
Instabulis turpi dilapsa cadauera tabo,
Donec humo tegere, ac foueis abscondere discunt.
*Nam neq; erat*corijs usus: nec viscera quisquam* Quippe morbo putrefactis.
Aut vndis abolere potest, aut vincere flamma.
Nec tondere quidem morbo, illuuieq; peresa
Vellera nec telas possunt attingere putres.
Verùm etiam, inuisos si quis tentarat amictus,
*Ardentes*papulæ atque immundus olentia sudor* Carbũculi.
Membra sequebatur, nec longo deinde morantí
Tempore contactos artus sacer ignis edebat.

P. VIRGILII MARONIS GEORGICORVM LIBER QVARTVS.

ARGVMENTVM.

Quarto hoc libro apum curam, mellificijque rationem, quę pars in generali operis totiꝰ prepositione postrema erat, copiosissimè exsequitur, cùmque argumẽtum hoc adeò angustum esset, vt intra paucos versus posset consumi, varijs id digressionibus dilatat, iucundisque translationibus amplificat.

ficat, & exornat. nam & ſuam quondam apibus rempublic. aſsignat, reges ipſis tribuens, caſtra pretoria, vrbes, populos, officia, ſtudia, & mores: idque tanta cõmoditate, vt nulquã immemor ſuarum tranſlationum à propoſito excedat. Poteſt autem & hic liber in duas partes ſecari: in priori enim eius parte propagandarum, conſeruandarumque apum curam exſequitur, in poſteriori rationem, qua, cùm funditus interierint, denuo poſsint reparari. Huius inuenti authorem Ariſtæum quendam paſtorem facit: qui primus amiſſas apes, iugulatis aliquot boum iugis, creditur reparaſſe.

Aliud Modeſtini iuriſconſulti argumentum.

Protinus aërij mellis cœleſtia regna,
Hyblæas & apes, aluearum & cerea tecta,
Quiq; apibus flores, examina quæq; legenda,
Indicat, humentesque fauos, cœleſtia dona.

Nã mel ex rore colligitur, qui ex aëre defluit vnde eſt cœleſtia dona.

*Protinus * aërij mellis cœleſtia dona*
Exſequar. hanc etiam Mæcenas adſpice partem.
Admiranda tibi leuiũ ſpectacula rerũ,
Magnanimoſq; duces, totiusq; ordine gentis
Mores, & ſtudia, & populos, & prælia dicam.
In tenui labor, at tenuis non gloria; ſi quem
Numina laua ſinunt, auditq; vocatus Apollo.
Principio ſedes apibus, ſtatioq; petenda:
Quo neq; ſit ventis aditus, (nam pabula venti
Laſciui exultantes. *Ferre domum prohibent) neq; oues hœdiq; * petulci*
Floribus inſultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, & ſurgentes atterat herbas,

Adſit

Adsint & picti squalentia terga lacerti
Pinguibus à stabulis, Meropesq; aliæq; volucres,
Et manibus Progne pectus signata cruentis.
Omnia nam latè vastant, ipsasq; volantes
*Ore ferunt, dulcem * nidis immitibus escam.* Pullis crudelibus, qui apum morte nutriuntur.
At liquidi fontes, & stagna virentia musco
Adsint, & tenuis fugiens per gramina riuus:
Palmaque vestibuli, aut ingens oleaster obumbret,
Vt, cum prima noui ducent examina reges
Vere suo, ludetq; fauis emissa iuuentus,
Vicina inuitet decedere ripa calori,
Obuiaque hospitijs teneat frondentibus arbos.
In medium, seu stabit iners, seu profluat humor,
Transuersas salices, & grandia conijce saxa,
Pontibus vt crebris possint consistere, & alas
*Pandere ad æstiuum solem; si forte * morantes* Tardè remeantes ex pascuis.
Sparserit aut præceps Neptuno immerserit Eurus.
Hac circum casiæ virides, & olentia latè
*Serpilla, & * grauiter spirantis copia thymbræ* Suauiter alibi est, & male.
Floreat, irriguumq; bibant violaria fontem.
Ipsa autem, seu corticibus tibi suta cauatis,
Seu lento fuerint alueraria vimine texta,
Angustos habeant aditus. nam frigore mella
Cogit hiems, eademq; calor liquefacta remittit.
Vtraque vis apibus pariter metuenda. neque ille Tam caloris, quam frigoris.
Nequidquam in tectis certatim tenuia cera
Spiramenta linunt, fucoq; & floribus oras
*Explent, collectumq; hæc ipsa ad * munera gluten* Officia coangustadarum cauernarum.
Et visco, & Phrygia seruans pice lentius Idæ.

Sæpe etiam, effossis (si vera est fama) latebris,
Sub terra fodere larem, penitusq; repertæ
Pumicibusq; cauis exsæque arboris antro.
Tu tamen & leui rimosa cubilia limo
Vnge, foueus circum, & raras super inijce frondes.
Neu propius tectis taxum, sine, néue rubentes*
Venenatam arborem, è qua mel pessimum gignitur. in Bucolicis: Sic tua Cyrneas fugiãt examina taxos.
Vre foco cancros, altæ neu crede paludi,
Aut vbi odor cœni grauis, aut vbi concaua pulsu
Saxa sonant, vocisq; offensa resultat imago.
Quod superest, vbi pulsam hiemem sol aureus egit
Sub terras, cælumq; æstiua luce reclusit,
Illæ continuo saltus, siluasq; peragrant,
Purpureosq; metunt flores, & flumina libant
Summa leues: hinc nescio qua dulcedine lætæ
Progeniem, nidosq; fouent: hinc arte recentes
Quia, sauis inuersis, mel tamen inde non fundit. *Excudunt ceras, & mella* tenacia fingunt:*
Hinc, vbi iam emissum caueis ad sidera cæli
Nare per æstatem liquidam suspexeris agmen,
Obscuramque trahi vento mirabere nubem,
Contemplator: aquas dulces, & frondea semper
Tecta petunt. huc tu iussos asperge sapores,
Ob copiam, vbique enim nascitur. *Trita meliphylla, & cerynthæ* ignobile gramen:*
Tinnitusq; cie, & matris quate cymbala circum.
Ipsæ consident medicatis sedibus: ipsæ
Naturali ratione, cuius causa latet. quis enim dubitet, cur æris sono *Intima* more suo sese in cunabula condent.*
Sin autem ad pugnam exierint, (nam sæpe duobus
Regibus incessit magno discordia motu)
Continuoq; animos vulgi & trepidantia bello
Corda licet longè præscisere. namq; morantes

Mo

Martius ille æris rauci canor increpat, & vox
Auditur, fractos ſonitus imitata tubarum.
Tum trepidæ inter ſe coëunt, pennisq; coruſcant:
Spiculaq; exacuunt, roſtris, aptantq; lacertos:
Et circa regem, atq; ipſa ad prætoria denſæ
Miſcentur, magniſq; vocant clamoribus hoſtem.
*Ergo, vbi ver nactæ ſudum, *camposq; patentes,*
Erumpunt portis: concurritur: æthere in alto
Fit ſonitus: magnum miſtæ glomerantur in orbem,
Præcipitesq; cadunt. non denſior aëre grando,
Nec de concuſſa tantum pluit ilice glandis.
Ipſi per medias acies, inſignibus alis,
Ingentes animos angusto in pectore verſant.
Vſq; adeò obnixi non cedere, dum grauis aut hos,
Aut hos verſa fuga victor dare terga coëgit.
Hi motus animorum atq; hæc certamina tanta,
**Pulueris exigui iactu compreſſa quieſcent.*
Verùm, vbi ductores acie reuocaueris ambos,
Deterior qui viſus, eum, ne prodigus obſit,
Dede neci: melior vacua ſine regnet in aula.
Alter erit maculis auro ſquallentibus ardens.
(Nam duo ſunt genera) hic melior, inſignis & ore,
Et rutilis clarus ſquamis: ille horridus alter
Deſidia, latamq; trahens inglorius aluum.
Vt bina regum facies, ita corpora gentis.
Namq; alia turpes horrent, ceu puluere ab alto
Cùm venit, & terram ſicco ſpuit ore viator
Aridus. elucent alia & fulgore coruſcant
Ardentes auro & paribus lita corpora guttis.

redeant in aluearia?

Aëre purũ, & liquidum non nubibus clauſum.

Viſo enim Puluere, tẽpeſtatẽ futuram plurimum eis nocentem, timent.

Hæc potior ſoboles : hinc cœli tempore certo
Dulcia mella premes; nec tantum dulcia, quantum
Ad mella procreanda, quia maiores vina aſperrima melliſ dulcedine temperabant.
*Et liquida, & durum Bacchi *domitura ſaporem.*
At cum incerta volant, cœlo examina ludunt,
Contemnunt q; fauos, & frigida tecta relinquunt;
Inſtabiles animos ludo prohibebis inani:
Nec magnus prohibere labor. tu regibus alas
Eripe. non illis quiſquam cunctantibus altum
Ire iter, aut caſtris audebit vellere ſigna.
Inuitent croceis halantes floribus horti;
Et cuſtos furum, atque auium cum falce ſaligna
Lampaſci natus, quæ ciuitas eſt in Helleſponto.
**Helleſpontiaci ſeruet tutela Priapi.*
Ipſe thymum, pinoſq; ferens de montibus altis,
Tecta ſerat late circum, cui talia curæ:
Ipſe labore manum duro terat: ipſe feraces
Figat humo plantas, & amicos irriget imbres.
Atque equidem extremo ni iam ſub fine laborum,
Vela traham, & terris feſtinem aduertere prorã,
Forſitan, & pingues hortos quæ cura colendi
Oppidũ eſt Campaniæ, in quo bis in anno roſa naſcitur.
*Ornaret, canerem, biferiq; roſaria *Paſti,*
Quoque modo potis gauderent intyba riuis
Et uirides apio ripæ, tortuſq; per herbam
Creſceret in ventrem cucumis : nec ſera comanti
Narciſſum, aut flexi tacuiſſem vimen acanthi,
Pallentéſq; hederis, & amantes litora myrtos.
Namq; ſub Oebaliæ memini me turribus altis,
Quà niger humectat flauentia culta Galeſus,
Deſerti, atque cõrempti.
*Coritium vidiſſe ſenem : cui pauca * relicti*
Iugera ruris erant : nec fertilis illa iuuencis,

Na

Nec pecori opportuna seges, nec commoda Baccho.
Hic rarum tamen in dumis olus, albaq; circum
Lilia, verbenasq; premens, vescumq; papauer,
Regum æquabat opes animis; seraq; reuertens* Non potestate: quia regum more cibis non comparatis vtebantur.
Nocte domum, dapibus mensas onerabat inemptis.
Primus vere rosam, atque autumno carpere poma.
Et, cùm tristis hiems etiam nunc frigore saxa
Rumperet, & glacie cursus frænaret aquarum,
Ille comam mollis iam tum tondebat acanthi,
Æstatem increpitans seram, Zephirosq; morantes.
Ergo apibus fetis idem, atque examine multo
Primus abundare, & spumantia cogere pressis
Mella fauis: illi tiliæ, atque vberrima pinus:
Quodque in flore nouo pomis se fertilis arbos
Induerat, totidem autumno matura tenebat:
Ille etiam seras in versum distulit vlmos,* Pro trāstulit.
Eduramque pirum, & spinos iam pruna ferentes,
Iamque ministrantem platanū potantibus vmbram.
Verùm hæc ipse equidem spatijs discluſus iniquis* Angustis. vt li. 5. Spacioque subit Sergestus iniquo.
Prætereo, atque alijs post commemoranda relinquo.
Nunc age, naturas apibus, quas Iupiter ipse
Addidit, expediam: pro qua mercede canoros
Curetum sonitus, crepitantiaque æra secutæ,
Dictæo cœli regem pauere sub antro.
Solæ communes natos, consortia tecta
Vrbis habent, magnisque agitant sub legibus æuū:* Immutabilibus.
Et patriam solæ, & certos nouere penates:
Venturæq; hiemis memores, æstate laborem
Experiuntur, & in medium quæsita reponunt.

Namque alia victu inuigilans, & fœdere pacto
Exercentur agris. pars intra septa domorum
Humorem alluſit ad fabulam quia Narciſſus puer in florem eſt conuerſus.
*Narcissi * lachrimam, & lentum de cortice gluten*
Prima fauis ponunt fundamina: deinde tenaces
Suspendunt ceras. alia spem gentis adultos
Educunt fetus: alia puriſſima mella
Stipant & liquido diſtendunt nectare cellas:
Sunt quibus ad portas cecidit custodia sorti,
Inq; vicem speculantur aquas, & nubila cœli,
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignauum fucos pecus à præsepibus arcent.
Feruet opus, redolentq; thymo fragrantia mella.
Apũ feſtinationẽ oſtendit comparatione Cyclopum.
*Ac * veluti lentis Cyclopes fulmina maſſis*
Cùm properant, alij taurinis ſollibus auras
Accipiunt, redduntq;, alij ſtridentia tingunt
Aera lacu, gemit impoſitis incudibus Ætna,
Illi inter ſeſe magna vi brachia tollunt
In numerum, verſantq; tenaci forcipe ferrum:
Non aliter (ſi parua licet componere magnis)
Athenienſes, à Cecrope Atticæ rege, vbi mella naſcuntur optima.
**Cecropias innatus apes amor vrget habendi,*
Munere quamque ſuo. grandeis oppida curæ
Et munire fauos, & Dædala fingere tecta.
At feſſæ multa referunt ſe nocte minores,
Crura thymo plenæ: paſcuntur & arbuta paſſim,
Et glaucas ſalices, caſiamq;, crocumq; rubentem,
Nigri coloris.
*Et pinguem tiliam, & * ferrugineos hyacinthos.*
Omnibus una quies operum, labor omnibus vnus.
Mane ruunt portis: nuſquam mora. rurſus eaſdem
Veſper vbi è paſtu tandem decedere campis

Ad

Admonuit, tum tecta petunt, tum corpora curant.
Fit sonitus, mussantq; oras, & limina circum.
Post, vbi iam thalamis se composuere, siletur
*In noctem, fessosq; sopor *suus occupat artus:* Ipsis aptus.
Nec verò à stabulis pluuia impendente recedunt Vt illud
Longiùs, aut credunt cœlo aduentantibus Euris: supra.
Sed circum tutæ sub mœnibus vrbis aquantur,
Excursusq; breues tentant: & sæpe lapillos,
*Vt cymbæ *instabiles fluctu iactante saburram,* Fluctuãtes.
Tollunt. his sese per inania nubila librant.
Illum adeò placuisse apibus mirabere morem,
Quòd nec concubitu indulgent, nec corpora segnes
In Venerem soluunt, aut fetus nixibus edunt:
Verùm ipsæ ẽolys natos, & suauibus herbis
Ore legunt: ipsæ regem, paruosq; Quirites
*Sufficiunt, aulasq; & cerea regna *refigunt.* Pro figunt.
Sæpe etiam duris errando in cotibus alas
*Attriuere, vltróque animam sub *fasce dedere:* Onere.
Tantus amor florum, & generandi gloria mellis.
Ergo ipsas quamuis angusti terminus æui
Excipiat (neque enim plus septima ducitur æstas)
*At genus *immortale manet: multosq; per annos* Sæper enim alijs aliæ
Stat fortuna domus, & aui numerantur auorum. succedunt.
Præterea regem non sic Ægyptus, & ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes
Obseruant. rege incolumi, mens omnibus vna est,
Amisso, rupere fidem, constructaque mella
*Diripuere *ipsæ & crates soluere fauorum.* Melli colligendi tam
Ille operum custos: illum admirantur, & omnes studiosæ.

Circumstant fremitu denso stipantque frequentes,
Et sæpe attollunt humeris; & corpora bello
Obiectant, pulcramque petunt per vulnera mortem.
His quidam signis, atque hæc exempla secuti,
Esse apibus partem diuinæ mentis, & haustus
Diuinos spiritus. *Æthereos dixere: deum namque ire per omnes*
Terrasque, tractusque maris, cœlumque profundum:
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque sibi tenues nascentem arcessere vitas,
Dissolui, & redire ad originem suam. *Scilicet huc reddi deinde, ac resoluta referri*
Omnia: nec morti esse locum; sed viua volare
Sideris in numerum, atque alto succedere cœlo.
Quasi maiestatis plenam augustum enim propriè tectum est augurio consecratum. *Si quando sedem augustam: seruataque mella*
Thesauris relines: prius haustu sparsus aquarum
Ora foue, fumosque manu prætende sequaces.
Bis grauidos cogunt fetus, duo tempora messis,
Taygete simul os terris ostendit honestum
Pleïas, & Oceani spretos pede reppulit amnes.
Aut eadem sidus fugiens vbi piscis aquosi,
Tristior hibernas cœlo descendit in vndas.
Illis ira modum supra est: læsique venenum
Breuia, quæ possunt latere. *Morsibus inspirant, & spicula cæca relinquunt*
Volnera. *Affixa venis, animasque in vulnere ponunt.*
Sin duram metues hiemem, parcesque futuro,
Contusosque animos, & res miserabere fractas:
At suffire thymo, cerasque recidere inanes
Per noctem vagantibus. Stellio. &c. *Quis dubitet? nam sæpe fauos ignotus adedit*
Stellio *lucifugis congesta cubilia blattis:*
Immunisque sedens aliena ad pabula fucus,

Aut asper crabro imparibus se immiscuit armis:
*Aut dirum tinea genus, aut *inuisa Minerua*
In foribus laxas suspendit aranea casses.
Quo magis exhausta fuerint, hoc acriùs omnes
Incumbent generis lapsi sarcire ruinas,
Complebuntq; fores, & floribus horrea texent.
Si verò (quoniam casus apibus quoque nostros
Vita tulit) tristi languebunt corpora morbo;
Quod iam non dubijs poteris cognoscere signis:
(Continuò est agris alius color: horrida vultum
Deformat macies: tum corpora luce carentum
Exportant tectis, & tristia funera ducunt:
Aut illæ pedibus connexæ ad limina pendent;
Aut intus clausis cunctanter in ædibus omnes.
Ignauæq; fame, & contracto frigore pigræ.
Tum sonus auditur grauior, tractimq; susurrant:
*Frigidus vt quondam siluis immurmurat *auster:*
*Vt *mare sollicitum stridet refluentibus vndis:*
Æstuat vt clausis rapidus fornacibus ignis.)
Hic iam Galbaneos suadebo incendere odores,
Melláque arundineis inferre canalibus, vltro
Hortantem, & fessas ad pabula nota vocantem.
Proderit & tunsum galle admiscere saporem,
Arentesq; rosas, aut igni pinguia multo
Defruta, vel Pythia passos de vite racemos,
Cecropiumq; thymum, & graue olentia centaurea.
Est etiam flos in pratis, cui nomen amello
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba.
*Namque *vno ingentem tollit de cespite siluam.*

Quia puellæ Lydiæ, Minerua lanificio prouocare ausa, in hoc animal ab ea cõuersa est.

Tres cõparationes singulis complexus est versibus, quas Homer. binis.

*Imo.

An-

Aureus ipſe: ſed in foliis, quæ plurima circum
In viriditate foliorũ. *Funduntur, violæ: *ſublucet purpura nigra.*
Sæpe deûm nexis ornata torquibus ara:
Aſper in ore ſapor: tonſis in vallibus illum
Fluuius Galliæ, vnde amello dictos, quia plurimus ibi naſcit. *Paſtores, & curua legunt prope flumina * Mella.*
Huius odorato radices incoque Baccho,
Pabulaq; in foribus plenis appone caniſtris.
Sed, ſi quem proles ſubito defecerit omnis,
Nec, genus vnde noua ſtirpis reuocetur, habebit:
Tempus, & Arcadij memoranda inuenta magiſtri
Pandere, quoque modo, cæſis iam ſæpe iuuencis,
Inſincerus apes tulerit cruor, altius omnem
Expediam prima repetens ab origine famam.
Nam, quà Pellæi gens fortunata Canopi
Accolit effuſo ſtagnantem flumine Nilum,
Breuibꝰ nauigijs, quibus vtuntur cùm ſtagna uerit Nilus. *Et circumpictis vehitur ſua rura *phaſelis,*
Quaq; pharetratæ vicinia Perſidis vrget,
Et viridem Ægyptum nigra fecundat arena,
Et diuerſa ruens ſeptem diſcurrit in ora,
Vſque coloratis amnis deuexus ab Indis:
Omnis in hac certam regio iacet arte ſalutem.
Exiguus primùm, atque ipſos contractus ad vſus
Eligitur locus: hunc anguſtique imbrice tecti
Parietibuſq; premunt arctis, & quattuor addunt
Pro multũ, ſic lib. 3. *Quattuor à ventis obliqua luce feneſtras.*
Tum vitulus bima curuans iam cornua fronte
Multa gemens ignominiam. *Quæritur: huic geminæ nares, & ſpiritus oris*
**Multa reluctanti obſtruitur, plagiſq; peremptum*
Tunſa per integram ſoluuntur viſcera pelicem.

Sic positum in clauso linquunt, & ramea costis
Subiiciunt fragmenta, thymum, casiasq; recentes.
Hoc geritur, Zephyris primùm impellentibus undas,
Antè nouis rubeant quàm prata coloribus, antè
Garrula quàm tignis nidum suspendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in ossibus humor
Æstuat, & visenda modis animalia miris,
Trunca pedum primo, mox & stridentia pinnis
*Miscentur, tenuemq; magis magis aera §carpunt, Inter se §ueniũt pinnarum leuitate.
Donec, vt æstiuis effusus nubibus imber,
Erupere, aut vt neruo pulsante sagittæ,
Prima leues ineunt, si quando prœlia Parthi. §Captant.
Quis deus hanc, Musæ, quis nobis extudit artem?
Vnde *noua ingressus hominum experientia cœpit? Nullo enim docente, ars per vsum reperta.
Pastor Aristæus, fugiens Peneia tempe,
Amissis (vt fama) apibus morbóque, faméque,
Tristis ad extremi sacrum caput astitit amnis,
Multa querens, atq; hac affatus voce parentem.
Mater Cyrene, mater, quæ *gurgitis huius Penei fluminis.
Ima tenes, quid me præclara stirpe deorum
(Si modò, quẽ perhibes, pater est Tymbræus Apollo)
*Inuisum fatis genuisti? aut quò tibi nostri Homer. in Il. 8.
Pulsus amor? quid me cœlum sperare iubebas?
En etiam hunc ipsum vitæ mortalis honorem,
Quem mihi vix frugum, & pecudũ custodia solers,
Omnia tentanti, extuderat, te matre relinquo.
Quin age, et ipsa manu *felices erue siluas: Fertiles.
Fer stabulis inimicum ignem, atq; interfice messes:
Vre sata, & validam in vites molire bipennem:

Tanta

Tanta mea si te ceperunt tædia laudis.
Homerus in Il. 202. *At* mater sonitum thalamo sub fluminis alti*
Sensit. eam circum Mileſia vellera nymphæ
Largo, copioſo. *Carpebant hyali* ſaturo fucata colore,
Ex. 6. Iliad. & Theog. Heſiod. ** Drymóque, Xanthoq3, Ligeáque, Phyllodocéque*
Cæſariem effuſæ nitidam per candida colla,
Neſæe, Spióque, Thaliáque, Cymodocéque,
Cydippeq3, & flaua Lycorias, altera virgo,
Altera tum primo Lucina experta labores:
Clióque, & Beroe ſoror, Oceanitidis ambæ,
Venantium habitu venatrices enim nymphæ multæ. *Ambæ auro, pictis * incinctæ pellibus ambæ,*
Atq3 Ephyre, atque Opis, atque Aſia Dëiopea,
Et tandem poſitis velox Arethuſa ſagittis.
Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Vulcani, Martisq3 dolos, & dulcia furta;
Aque Chao denſos diuûm numerabat amores.
Carmine quo capta, dum fuſis mollia penſa
Deuoluunt, iterum maternas impulit aures
Luctus Ariſtæi, vitreisq3 ſedilibus omnes
Obſtupuere: ſed ante alias Arethuſa ſorores
Quia fons Arethuſæ dulcia fluëta inter medios habet fluctus. *Proſpiciens, ſummis flauum caput * extulit vndis.*
Et procul, ô gemitu non fruſtra exterrita tanto
Cyrene ſoror, ipſe tibi tua maxima cura
Triſtis Ariſtæus Penei genitoris ad vndam
Stat lachrymans, & te crudelem nomine dicit.
Huic perculſa noua mentem formidine mater,
Duc age, duc ad nos, fas illi limina diuûm
Homer. in Il. 264. *Tangere, ait: * ſimul alta iubet diſcedere latè*
Flumina, quà iuuenis greſſus inferret. at illum

Cu

Curuata in montis faciem circumstetit vnda,
Accepitq; sinu vasto, misitq; sub amnem.
Iamq; domum mirans genitricis, & humida regna,
*Speluncisq; *lacus clausos, lucosq; sonantes,* Qui sunt fontium, & fluuiorum receptacula.
Ibat, & ingenti motu stupefactus aquarum,
Omnia sub magna labentia flumina terra
Spectabat diuersa locis, Phasimq;, Lycumq;,
Et caput, vnde altus primùm se erumpit Enipeus:
Vnde pater Tyberinus, & vnde Aniena fluenta,
Saxosumq; sonans Hipanis, Misusq; Caicus,
Et gemina auratus taurino cornua vultu
Eridanus. quo non alius per pinguia culta
*In mare *purpureum violentior influit amnis.* Nigrum, ex altitudine scilicet.
Postquam est in thalami pendentia pumice tecta
Peruentum, & nati fletus cognouit inanes
Cyrene, manibus liquidos dant ordine fontes
Germanæ, tonsisq; ferunt mantilia villis.
Pars epulis onerant mensas, & plena reponunt
Pocula: Panchæis adolescunt ignibus aræ.
*Et mater, cape Maonij *carchesia Bacchi,* Poculorum genera.
Oceano libemus, ait. simul ipsa precatur
Oceanumq; patrem rerum, nymphasq; sorores,
Centum quæ siluas, centum quæ flumina seruant.
*Ter liquido ardentem *perfudit nectare Vestam:* Vinum purissimum in ignem infudit.
Ter flamma ad summum tecti subiecta reluxit:
Omine quo firmans animum, sic incipit ipsa.
Est in Carpathio Neptuni gurgite vates
*Cæruleus Proteus, magnum qui *piscibus æquor,* Dij enim marini prima parte
Et iuncto bipedum curru metitur equorum.

Hic

equi sunt, postrema pisces. Homer. in Ili. 4.

Hic nunc Emathiæ portus, patriamq; revisit
Pallenen. hunc & nymphæ venerantur, et ipse
*Grandæuus Nereus. *novit namq; omnia vates,*
Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahãtur.
Quippe ita Neptuno visum est: immania cuius

Magnas: vt cui turpe caput.

*Armenta, & * turpes pascit sub gurgite phocas.*
Hic tibi, nate, prius vinclis capiendus, vt omnem
*Expediat morbi * causſam, * euentusq; secundet.*

Quæritur enim ab oraculis causſa mali, & remedium.

Nam sine vi non vlla dabit præcepta: neque illum
Orando flectes. vim duram, & vincula capto
Tende: doli circum hæc demum frangentur inanes.
Ipſa ego te, medios cùm sol accenderit æstus,
Cum sitiunt herbæ, et pecori iam gratior vmbra est,
In secreta senis ducam, quo fessus ab vndis
Se recipit, facilè vt somno aggrediare iacentem.
Verùm vbi correptum manibus, vinclisq; tenebis,
Tum variæ illudent species, atque ora ferarum.

Pro sæua.

*Fiet enim subitò sus horridus, *atráque tigris,*
Squamoſusq; draco, & fulua ceruice leæna:
Aut acrem flammæ sonitum dabit: atq; ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenues, dilapſus abibit.
Sed quanto ille magis formas se vertet in omnes,
Tanto, nate, magis contende tenacia vincla:
Donec talis erit mutato corpore, qualem
Videris incepto tegeret cum lumina somno.

Vnxit enim vt ad videndum numẽ fieret idoneus.

*Hæc ait, & liquidum ambroſiæ * diffudit odorem,*
Quo totum nati corpus perduxit. at illi
Dulcis compoſitis spirauit crinibus aura,
Atq; habilis membris venit vigor. eſt specus in

Exesi latere in montis, quo plurima vento
Cogitur, inq; sinus scindit sese vnda reductos:
**Deprensis olim statio tutissima nautis.* Periclitantibus.
Intus se vasti Proteus tegit obice saxi.
Hic iuuenem in latebris auersum à lumine nymphæ
Collocat: ipsa procul nebulis obscura recessit.
*Iam rapidus, torrens sitientes * Sirius Indos* Stella in ore canis.
Ardebat cœlo, & medium sol igneus orbem
*Hauserat: arebãt herbæ, & * caua flumina siccis* Alta: Luca.
Faucibus ad limum radij tepefacta coquebant: Deseruere cauo tentoria fixa Lemano.
Cum Proteus consueta petens è fluctibus antra
Ibat. eum vasti circum gens humida ponti
Exultans, rorem late dispergit amarum.
Sternunt se somno diuerso in litore phocæ.
Ipse, velut stabuli custos in montibus olim,
Vesper vbi è pastu vitulos ad tecta reducit,
Auditisq; lupos acuunt balatibus agni,
Considit scopulo medius, numerumq; recenset.
Cuius Aristæo quoniam est oblata facultas,
Vix defessa senem passus componere membra,
Cum clamore ruit magno, manicisq; iacentem
Occupat. ille suæ contrà non immemor artis,
Omnia transformat, sese in miracula rerum,
Ignemq;, horribilemq; feram, fluuiumq; liquentem.
Verùm, vbi nulla fugam reperit fallacia, victus
In se redit, atq; hominis tandem ore locutus.
**Nam quis te iuuenum confidentissime, nostras* Pro quisnã. Homerus in il. 9.
Iussit adire domos? quidue hinc petis, inquit? at ille
Scis Proteu, scis ipse: neq; est te fallere cuiquam:

Sed tu deſine velle. deûm præcepta ſecuti
Venimus huc, lapſis quæſitum oracula rebus.
Tantum effatus. ad hæc vates vi denique multa
Ardentes oculos intorſit lumine glauco,
Et grauiter frendens ſic fatus ora reſoluit.
Non humilis ſed magni. **Non te *nullius exercent numinis iræ:*
Magna luues commiſſa: tibi has miſerabilis Orpheus
Haud quaquam ob meritũ pœnas, ni fata reſiſtam,
Suſcitat, & rapta grauiter pro coniuge ſæuit.
Illa quidem, dum te fugeret per flumina præceps,
Immanem ante pedes hydrum moritura puella,
Seruantem ripas, alta non vidit in herba.
At chorus æqualis Dryadum clamore ſupremos
Implerunt montes, flerunt Rhodopeiæ arces,
Ex perſona poëtæ. nam poſtea Rheſus eam regionem tenuit *Altaque Pangæa, & *Rheſi maiortia tellus,*
Atque Getæ, atque Hebrus, atque Actias Orithyia.
Ipſe caua ſolans ægrum teſtudine amorem,
Te dulcis coniux, te ſolo in litore ſecum,
Te veniente die, te decedente canebat:
Tænar' Laconæ promõtorium circa finem Maleæ, vbi ad inferos deſcenſus eſſe dicitur. **Tænarias etiam fauces, alta hoſtia Ditis,*
Et caligantem nigra formidine lucum
Ingreſſus, manesque adiit, regemque tremendum,
Neſciaque humanis precibus mansuescere corda.
At cantu commotæ Erebi de ſedibus imis
Vmbræ ibant tenues, ſimulacraque luce carentum,
Quam multa in ſiluis auium ſe milia condunt,
Veſper vbi, aut hibernus agit de montibus imber.
Matres, atque viri, defunctaque corpora vita
Magnanimum heroum, pueri, innuptæque puellæ,

Impoſ-

Impositiq; rogis iuuenes ante ora parentum.
Quos circum limus niger, & deformis arundo
Cocyti, tardaq; palus inamabilis vnda
Alligat, & nouies Styx interfusa coërcet.
Quin ipsæ stupuere domus, atque intima leti
Tartara ceruleosq; *impexæ crinibus angues — Inuolutæ. implicitæ:
Eumenides: tenuitq; inhians tria Cerberus ora
Atque Ixionei* vento rota constitit orbis. — Cum vento intellige.
Iamq; pedem referens, casus euaserat omnes;
Redditaque Euridice superas veniebat ad auras,
Pone sequens; (nāq; hanc dederat Proserpina legē)
Cum subita incautum dementia cepit amantē,
Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere manes.
Restitit, Euridicenq; suam iam luce sub ipsa
Immemor heu, victusq; *animi respexit. vbi omnis — Vt illud ô præstãs animi.
Effusus labor; aque immitis rupta tyranni
Fœdera, terq; fragor stagnis auditus auernis.
Illa, quis & me, inquit miseriam, & te perdidit Or-
Quis tantus furor? en iterũ crudelia retro (pheu;
Fata vocant; conditque natantia lumina somnus:
Iamque vale: feror ingenti circumdata nocte,
*Inualidasq; tibi tendens, heu non tua, palmas. — In vmbre tenuitatem redactas.
Dixit, & ex oculis subito, ceu fumus in auras
Commistus tenues, fugit diuersa, neq; illum,
Prensantem nequidquã vmbras & multa volentē
Dicere, preterea vidit: nec portitor Orci
Amplius obiectam passus transire paludem.
Quid faceret? quo se, rapta bis coniuge, ferret?
Quo fletu manes, qua numina voce mouceret?

Illa quidem Stygia nabat iam frigida cymba.
Sine intermissione. *Septem illum totos perhibent * ex ordine menses*
Rupe sub aërea, deserti ad Strimonis vndam
Fleuisse, & gelidis hæc euoluisse sub antris,
Mulcentem tigres, & agentem carmine quercus.
Pro quauis aue, species pro genere. *Qualis populea mærens * philomela sub vmbra*
Amissos quæritur fetus: quos durus arator
Obseruans nido implumes detraxit. at illa
Flet noctem, ramoq; sedens miserabile carmen
Integrat & mœstis late loca questibus implet.
Nulla Venus, nulliq; animum flexere Hymenæi.
Solus Hyperboreas glacies, Tanaimq; niualem,
Arua q; Riphæis nunquam viduata pruinis
Lustrabat, raptam Eurydicen, atq; irrita Ditis
Nuptijs eius. *Dona querens, spreta Cyconū quo * munere matrū*
Inter sacra Deum, nocturnaq; orgia Bacchi
Discerptum latos iuuenem sparsere per agros.
Pulcra, candida. *Tum quoq; * marmorea caput à ceruice reuulsum,*
Gurgite cum medio portans Oeagrius Hebrus
Volueret, Eurydicen vox ipsa, & frigida lingua,
Ah miseram Eurydicen, anima fugiente, vocabat:
Eurydicen toto referebant flumine ripæ.
Hæc Proteus: & se iactu dedit æquor in altum,
Quà q; dedit spumantem vndam sub vertice torsit.
Subaudi, perrita est. *At non * Cyrene: namq; vltro affata timentem.*
Nate, licet tristes animo deponere curas.
Hæc omnis morbi causa: hinc miserabile nympha,
Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis,
Exitium misere apibus: tu munera supplex

Tendi,

*Tende, petens pacem, & *faciles venerare Napæas.* Exorabiles, ad ignoſcẽdum paratas.
Nanq; dabunt veniam votis, irasq; remittent.
Sed modus orandi qui ſit, prius ordine dicam.
Quatuor eximios præſtanti corpore tauros,
Qui tibi nunc viridis depaſcunt ſumma Lycæi, Indomita.
*Delige, & *intacta totidem ceruice iuuencas.*
Quatuor his aras alta ad delubra dearum
Conſtitue, & ſacrum iugulis demitte cruorem,
Corporaq; ipſa boum frondoſo deſere luco.
Poſt, vbi nona ſuos aurora oſtenderit ortus,
Inferias Orphei Lethæa papauera mittes,
Et nigram mactabis ouem, lucemq; reuiſes.
**Placatam Eurydicen vitula* venerabere cæſa.* Hypallage, pro veneratam placabis.
Haud mora: continuo matris præcepta faceſſit:
Ad delubra venit, monſtratus excitat aras:
Quatuor eximios præſtanti corpore tauros
Ducit, & intacta totidem ceruice iuuencas.
Poſt, vbi nona ſuos aurora induxerat ortus,
Inferias Orphei mittit, lucumq; reuiſit.
Hic verò ſubitum, ac dictu mirabile monſtrum
Adſpiciunt, liquefacta boum per viſcera toto
Stridere apes vtero, & ruptis efferuere coſtis,
Immenſasq; trahi nubes, iamq; arbore ſumma
*Confluere, & lentis * vuam demittere ramis.* In morem vuæ defluere.
Hæc ſuper aruorum cultu pecorumq; canebam,
Et ſuper arboribus, Cæſar dum magnus ad altum
Fulminat Euphratem bello, victorq; volentes
*Per populus dat iura, viamq; affectat * olympo.* Prẹparat ſibi diuinos honores.
Illo Vergilium me tempore dulcis alebat

Parthenope ſtudijs florentem ignobilis oti;
Carmina qui luſi paſtorum, audaxq́ iuuenta,
Tityre te patulæ, cecini, ſub tegmine fagi.

Georgicorum Finis.

P. VIRGILII MARONIS AENEIDOS LIBER PRIMVS.

ARGVMENTVM.

Troia capta Aeneas, Anchiſæ, & Veneris filius vir ſingularis pietate pariq́ fortitudine præditus, dum erroris ſui anno ſeptimo per mare Tyrrhenū à Scicilia in Italiam nauigat, immiſſa ab Aeolo rege ventorum, rogatu Iunonis grauiſsima tempeſtate, ad Libycum litus appellitur. egreſſusq́ue in terram, ſeptem ingenti magnitudine ceruos ſagittis proſternit, ſingulosq́ue in ſingulas naues (tot enim ex diſperſa claſſe collegerat) æqualiter diſtribuit: ſocioq́ue deinde, longis iam erroribus fatigatos, ſpe futuræ quietis ad tolerandum quod reliquum erat laboris, hortatur. Interea Venus Aeneæ ſui Troianorūq́ue cauſsā apud Iouē agit, omniūque calamitatum illarum cauſſam Iunoni imputat. Iupiter contra, reſerata fatorum ſerie, ſpe felicis poſteritatis potentiæque Romanorum, filiæ dolorem conſolatur. Cuius oratione confirmata Venus Aeneæ ſuo locorum ignaro, & explorandæ regionis cauſſa huc illuc oberranti, fœmina obuiam præbet, naueſque diſperſas ſaluas eſſe nuntiat: oſtenditque non procul illinc abeſſe Chrthaginem: quam tunc ijs locis condebat Dido. Aeneas itaque matris beneficio ex-

ta nube cinctus, vna cum Achate Carthaginem ingreditur vbi & socios saluos reperit, & a Didone benigne excipitur. Venus tamen, quòd neque Iunonio hospitio, neque muliebri inconstantiæ satis fideret, sopito in Idaliæ lucis Ascanio, pro eo Cupidinem substituit, qui inter amplexus & oscula latenter reginæ amorem inspirat Aeneæ.

Aliud Argumentum.

Æolus immittit ventos, Iunone precante,
Troianosq; vagos Libycas expellit ad oras.
Æneam recipit pulchra Carthagine Dido,
Cui Venus Ascanij sub imagine mittit Amorẽ.

Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena
Carmen, & egressus siluis, vicina coegi,
Vt quamuis auido parerent arua colono;
Gratum opus agricolis. at nunc horrentia Martis
**Arma, virumq; cano; Troiæ qui primus ab oris*
Italiam, fato profugus, Lauinaq; venit
Litora, multum ille & terris iactatus, & alto,
Vi superum, sæue memorem Iunonis ob iram,
Multa quoque & bello passus, dum conderet vrbem
Inferretq; deos Latio: genus vnde Latinum,
Albaniq; patres, atque altæ mœnia Romæ.
Musa mihi causas memora, quo numine læso,
Quidue dolens regina deum, tot voluere casus
Insignem pietate virum, tot adire labores
Impulerit. tantæne animis cœlestibus iræ?

Hysteron proteron. ad Homeri exemplum. primum. n. de eroribus Aeneæ, deinde de bello in Italia gesto scripsit.

Urbs antiqua fuit, Tyrij tenuere coloni,
Carthago, Italiam contra, Tyberinaq3 longe
Ostia, diues opum, studijsq3 asperrima belli:
Quam Iuno fertur terris magis omnibus vnam,
Nō cōtempta sed in secūdis habita. **Post habita coluisse, Samo. hic illius arma,*
Hic currus fuit: hoc regnum dea gentibus esse,
Si qua fata sinant iam tum tenditq3, fouetq3.
Progeniem sed enim Troiano à sanguine duci
Audierat, Tyreas olim quæ verteret arces:
Hinc populum late regem, belloq3 superbum
Vna enim loquitur, altera scribit, tertia fila deducit. *Venturum excidio Libyæ. sic * voluere Parcas.*
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
Prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis,
Nec dum etiam causæ irarum sæuiq3 dolores
Homerus in Il. 263. *Exciderant animo: manet alta mente repostum*
Iudicium Paridis, spretæq3 iniuria formæ,
*Et genus inuisum, & rapti Ganymedis * honores:*
Ob ministerium poculorum, ad quod receptus est, remota Hebe, Iunonis filia. *His accensa super, iactatos æquore toto*
Troas reliquias Danaum, atque immitis Achilli,
Arcebat longe latio: multosq3 per annos
Errabant acti fatis maria omnia circum:
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.
VIX è conspectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti, & spumas salis ære ruebant,
Cum Iuno æternum seruans sub pectore vulnus,
Hæc secum. méne incepto desistere victam?
Nec posse Italia Teucrorum auertere regem?
De vna loquitur Aia- *Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem*
Argiuum, atque ipsos potuit submergere ponto,

Vnius

Vnius ob noxam, & furias Aiacis Oilei?
Ipsa Iouis rapidum iaculata è nubibus ignem,
Disiecitq; rates, euertitq; æquora ventis.
Illum exspirantem transfixo pectore flammas
Turbine corripuit, scopulóque infixit acuto.
*Ast ego, quæ diuum incedo * regina, Iouisq;*
Et soror, & coniux, una cum gente tot annos
Bella gero. & quisquam numen Iunonis adoret
**Praterea? aut supplex aris imponat honorem?*
Talia flammato secum dea corde volutans,
*Nimborũ in patriam, loca * fœta furẽtibus Austris,*
Æoliam venit. hìc vasto rex Æolus antro
Luctantes ventos, tempestatesq; sonoras
Imperio premit, ac vinclis, & carcere frænat.
Illi indignantes magno cum murmure montis
*Circum claustra fremunt. celsa * sedet Aeolus arce,*
Septra tenens, mollitq; animos, & temperat iras.
Ni faciat, maria, ac terras, cœlumq; profundum
Quippe ferant rapidi secum, verrantq; per auras.
Sed pater omnipotens speluncis abdidit atris,
*Hoc metuens: * molemq; & * montes insuper altos*
Imposuit, regemq; dedit, qui fœdere certo
Et premere, & laxas sciret dare iussus habenas.
Ad quem tum Iuno supplex his vocibus vsa est.
Aeole (namq; tibi diuum pater, atq; hominum rex
Et mulcere dedit fluctus, & tollere vento)
Gens inimica mihi Tyrrhenum nauigat æquor,
*Ilium in Italiam portans, * victosq; penates.*
Incute vim ventis, submersasq; obrue puppes,

cis natæ: totum pro parte ad inuidiã, posuit

Homerus in Il. 3 9.

Id est, postea: vt alibi quoque.

Plena, grauida.

Nõ otiatur, sed curat.

Id est, molẽ montis: vt alibi, Pateris libamus & auro.

Ergo contemnendos.

Aut age diuersas, & disijce corpora ponto.

Homer. in Il. 24. 156.

**Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphæ*
Quarum, quæ forma pulcerrima, Deiopeiam
Connubio iungam stabili, propriamq; dicabo;
Omnes ut tecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulcra faciat te prole parentem.

Mot⁹ enim aëris. i. Iunonis, ventos creat, quib⁹ præest Aeolus. Homerus Od. 46.

Æolus hæc contra. Tuus, ô regina, quid optes,
Explorare labor: mihi iussa capessere fas est.
*Tu mihi quodcunq; *hoc regni, tu sceptra, Iouemq;*
Concilias: tu das epulis accumbere diuum:
Nimborumq; facis, tempestatumq; potentem.
*Hæc vbi dicta, *cauum conuersa cuspide montem*
Impulit in latus: at venti, velut agmine facto,
Quà data porta ruunt, & terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumq; à sedibus imis
Vna Eurusq;, Notusq; ruunt, creberq; procellis
Africus, & vastos volunt ad litora fluctus.
Insequitur clamorq; virum, stridorq; rudentum.
Eripiunt subito nubes cælumq;, diemq;
Teucrorum ex oculis: ponto nox incubat atra.
Intonuere poli; & crebris micat ignibus æther;
Præsentemq; viris intentant omnia mortem.
Extemplo Æneæ soluuntur frigore membra:
*Ingemit, & duplices * tendens ad sidera palmas,*

Homerus in Od. 46.

Talia voce refert: ô terq;, quaterque beati,
Queis ante ora patrum Troiæ sub mœnibus altis
*Contigit oppetere: ô *Danaum fortissime gentis*

Homerus in Od. 173.

Tydide, mene Iliacis occumbere campis
Nõ potuisse, tuaque animã hanc effundere dextra

Sa

Seuus vbi* Æacide telo iacet Hector, vbi ingens Homerus in Il. 119.
Sarpedon; vbi tot Simois correpta sub vndis
Scuta virum, galeasq; & fortia corpora voluit.
Talia iactanti stridens Aquilone procella
Velum* aduersa ferit, fluctusq; ad sidera tollit. Contrarius enim est Aquilo in Italiã euntibus.
Franguntur remi: tum prora auertit, & vndis
Dat latus: insequitur cumulo præruptus aquæ mons.
Hi summo in fluctu pendent: his vnda dehiscens
Terram inter fluctus aperit: furit æstus arenis.
Treis Notus abreptas in saxa* latentia torquet: Ob tempestatem.
Saxa vocant Itali medys quæ in fluctibus aras:
Dorsum immane mari summo. tres Eurus ab alto
In breuia, & Syrtes vrget, (miserabile visu)
Illiditque vadis, atque aggere cingit arenæ.
Vnam, quæ Lycios, fidumque vehebat Orontem,
Ipsius ante oculos ingens a vertice pontus
In* puppim ferit: excutitur, pronusq; magister Homerus in Od. 110.
Volvitur in caput, ast illam ter fluctus ibidem
Torquet agẽs circum, et rapidus vorat æquore vor-
*Apparent rari nantes in gurgite vasto: (tex. Homerus in Od. 110.
Arma virum, tabulæque: & Troia gaza per vndas:
Iam validam Ilionei nauem, iam fortis Achatæ,
Et qua vectus Abas, & qua grandæuus Alethes,
Vicit* hiems: laxis laterum compagibus omnes Vis venti.
Accipiunt inimicum imbrem, rimisq; fatiscunt.
Interea magno misceri murmure pontum,
Emissamque hiemem sensit Neptunus, & imis
Stagna refusa vadis: grauiter commotus, & alto
Prospiciens, summa placidum caput extulit vnda.

Disie-

Homerus in Il. 260.
Diſiectam Aeneæ toto *videt æquore claſſem,
Fluctibus oppreſſos Troas, cœlique ruina.
Homerus in Il. 12.
*Nec latuere doli fratrem Iunonis, & iræ.
Eurum ad ſe, Zephyrumq; vocat: dehinc talia fatur.
Tanta ne vos generis tenuit fiducia veſtri?
Iam cœlum, terramq; meo ſine numine venti
Miſcere, & tantas audetis tollere moles?
Sermo imperfectus, iram indicans.
*Quos ego: ſed motos præſtat componere fluctus.
Poſt mihi non ſimili pœna commiſſa luetis.
Maturate fugam, regique hæc dicite veſtro:
Homerus in Il. 163.
*Non illi imperium pelagi, ſæuumq; tridentem,
Sed mihi ſorte datum. tenet ille immania ſaxa,
Veſtras Eure domos. illa ſe iactet in aula
Aeolus, & clauſo ventorum carcere, regnet.
Sic ait, & dicto citius tumida æquora placat,
Collectaſque fugat nubes, ſolemq; reducit.
Cymothoe ſimul, & Triton adnixus acuto
Detrudunt naues ſcopulo: leuat ipſe tridenti,
Et vaſtas aperit Syrtes, & temperat æquor,
Homerus in Il. 137.
Atque *rotis ſummas leuibus perlabitur undas.
Tempeſtati motum populi comparat.
Ac, veluti magno in populo cum ſæpe coorta eſt
Seditio, ſæuitq; animis ignobile vulgus,
Iamque faces, & ſaxa volant, furor arma miniſtrat:
Tum, pietate grauem, ac meritis ſi forte virũ quem
Conſpexere, ſilent, arrectiſq; auribus adſtant,
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet:
Sic cunctus pelagi cecidit fragor, æquora poſtquam
Veſtus per maria, cælo ſereno.
Proſpiciens genitor, cœloque *inueſtus aperto
Flectit equos, curruque volans dat lora ſecundo.

Defessi Aeneadæ, quæ proxima litora, cursu
Contendunt petere, & Libyæ vertuntur ad oras.
Est in secessu longo locus: insula portum
Efficit obiectu laterum: quibus omnis ab alto
Frangitur, inq; sinus scindit sese vnda *reductos. Qui colliguntur, & replicantur.
Hinc atque hinc vastæ rupes, geminique minantur
In cœlum scopuli: quorum sub vertice latè
Æquora tuta silent: tum silvis scena coruscis
Desuper, horrentique atrũ nemus imminet vmbra,
Fronte sub aduersa scopulis pendentibus antrum:
Intus aquæ *dulces, viuoque sedilia saxo, Naturali: vt viuo præter uehor ostia saxo.
Nympharum domus. hic fessas non vincula naues
Vlla tenent, vnco non alligat anchora morsu.
Huc septem, Aeneas, collectis nauibus omni
Ex numero, subit, ac magno telluris amore
Egressi optata potiuntur Troës arena,
Et sale *tabentes artus in litore ponunt.
Ac primum silicis scintillam excudit Achates, Madefactos adspergine.
*Suscepitque ignem foliis, atque arida circum Pro suscepit
Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.
Tum Cererem corruptam vndis, Cerealeaque arma
Expediunt *fessi rerum, frugesque receptas Inopia fatigati.
Et torrere parant flammis, & frangere saxo.
Aeneas scopulum interea conscendi, & omnem
Prospectum latè pelago petit, Anthea si quem
Iactatum vento videat, Phrygiasq; biremes Quia nauigantiũ militum est
Aut Capyn, aut celsis in puppibus *arma Caici. mos, puppibus arma
Nauem in conspectu nullam, tres litore ceruos
Prospicit errantes. hos tota armenta sequuntur

Homerus in Od. 113.

religare: vt alibi, Pacem orare manu, præfigere puppibus arma.

A tergo; & longum per valles pasc itur agmen.
Constitit hic, arcumq; manu, celeresq; sagittas
Corripuit, fidus quæ tela gerebat Achates.
Ductoresq; ipsos primum capita alta ferentes
Cornibus arboreis sternit: tum vulgus, & omne
Miscet agens telis nemora inter frondea turbam.
Nec prius absistit, quàm septem ingentia victis
Corpora fundat humi, et numerũ cũ nauibus æquet.

Homerus in Il. 93.

Hinc portum petit, & socios partitur in omnes.
Vina bonus quæ deinde cadis onerarat Acestes
Litore Trinacrio, dederatque abeuntibus heros,
Diuidit, & dictis mœrentia pectora mulcet.

Homerus in Od. 107.

O socij (neque enim ignari sumus ante malorum)*
O passi grauiora: dabit deus his quoque finem.
Vos & Scyllæam rabiem, penitusq; sonantes

Acceſſerunt enim ad ſcopulos, non peruenerunt, id eſt, pericula non tulerunt, ſed propè adierunt.

**Acceſtis ſcopulos, vos & cyclopea saxa*
Experti, reuocate animos, mœstumq; timorem
Mittite: forsan & hæc olim meminisse iuuabit.
Per varios casus, per tot discrimina rerum
Tendimus in Latium, sedes vbi fata quietas
Ostendunt: illic fas regna resurgere Troiæ:
Durate, & vosmet rebus seruate secundis.
Talia voce refert, curisq; ingentibus æger
Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.
Illi se præda accingunt, dapibusq; futuris:
Tergora diripiunt costis, & viscera nudant:

Homerus in Il. 10.

*Pars in *frusta secant, verubusq; trementia figunt*
Litore ahena locant alij, flammasq; ministrant.
Tum victu reuocant vires; fusique per herbam

Implentur veteris Bacchi, pinguisq; ferinæ.
*Postquam exempta fames epulis, mensæq; remotæ, Homerus in Il. 10. 78
Amissos longo socios sermone requirunt, 273.
Spemq; metumq; inter dubij, seu viuere credant,
Siue extrema pati, nec iam exaudire vocatos.
Præcipue pius Æneas nunc acris Oronti, Homerus in Il. 263. 78. 273.
Nunc amyci casum gemit, & crudelia secum
Fata Lyci, fortemq; Gyan, fortemq; Cloanthum.
Et iam finis erat, cum Iuppiter æthere summo
Despiciens mare veliuolum, terrasq; iacentes,
Littoraque, & latos populos, sic vertice cœli
Constitit, & Libyæ defixit lumina regnis.
Atque illum tales iactantem pectore *curas Secundum Stoicos, qui deos dicunt curare mortalia.
Tristior, & lacrymis oculos suffusa nitentes
Alloquitur Venus: O qui res hominumq; deumq;
Æternis regis imperijs, et fulmine terres,
Quid meus Æneas in te committere tantum,
Quid Troës potuere? quibus tot funera passis,
Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis?
Certè hinc Romanos olim, *volentibus annis, Participium pro nomine. Volubilis enim significat annos, qui voluuntur, nō voluunt: vnde illud: Atque in se sua per vestigia voluitur annus.
Hinc fore ductores, reuocato à sanguine Teucri,
Qui mare, qui terras omni ditione tenerent,
Pollicitus: quæ te genitor sententia vertit?
Hoc equidem occasum Troiæ, tristesq; ruinas
Solabar, fatis contraria fata rependens.
Nunc eadem fortuna viros tot casibus actos
Insequitur: quem das finem rex magne laborum?
Antenor potuit mediis elapsus Achiuis
Illyricos penetrare sinus, atque intima tutus

Regna

Regna Liburnorum, & fontem ſuperare Timaui
Vnde per ora nouem vaſto cum murmure mont
It mare præruptum, et pelago premit arua ſonanti.
Hic tamen ille vrbem Pataui, ſedesq; locauit
*Teucrorum, & genti *nomen dedit, armáque fix*
Troia, nunc placida compoſtus pace quieſcit.
Nos, tua progenies, cœli quibus annuis arcem,
Nauibus (infandum) amiſſis vnius ob iram
Prodimur, atque Italis longè diſiungimur oris.
Hic pietatis honos? ſic nos in ſceptra reponis?
*Olli ſubridens *hominum ſator, atque deorum,*
Vultu, quo cœlum, tempeſtates q; ſerenat,
*Oſcula *libauit natæ, dehinc talia fatur.*
Parce metu Cytherea: manent immota tuorum
Fata tibi: cernes vrbem, & promiſſa Lauini
Mœnia, ſublimem q; feres ad ſidera cœli
Magnanimũ Aeneam: neq; me ſententia vert
Hic tibi (fabor enim: quãdo hæc te cura remord
Longius & voluens fatorum arcana mouebo)
Bellum ingens geret Italia, populos q; feroces
*Contundet, moresq; viris, & *mœnia ponet:*
Tertia dum Latio regnantem viderit æſtas,
Ternáque tranſierint Rutulis hiberna ſubactis.
At puer Aſcanius, cui nunc cognomen Iulo
Additur, (Ilus erat, dum res ſtetit Ilia regno)
Triginta magnos voluendis menſibus orbes
Imperio explebit: regnum q; à ſede Lauini
Transferet, & longam multa vi muniet Alban
Hic iam tercentum totos regnabitur annos

Quod ne victori quidẽ Aeneæ concedetur. Romani enim non Troiani, dicti ſunt eius poſteri. Homerus in Il. 55.

Leuiter tetigit. oſculũ autẽ religionis, vt ait Seruius, ſuauiũ voluptatis eſt.

Hyſteron proteron. ante enim vrbs poſt iura cõdũt. ſic illud, arma, virũque cano.

*Gente ſub *Hectorea: donec regina ſacerdos*
Marte grauis geminam partu dabit Ilia prolem.
Inde lupæ fuluo nutricis tegmine lætus
Romulus excipiet gentem, & Mauortia condet
Mœnia, Romanosq; ſuo de nomine dicet.
His ego nec metas rerum, nec tempora pono:
Imperium ſine fine dedi: quin aſpera Iuno,
Quæ mare nunc, terrasq; metu, cœlumq; fatigat,
*Conſilia in *melius referet, mecumq; fouebit*
Romanos rerum dominos, gentemq; togatam.
Sic placitum. veniet luſtris labentibus ætas,
Cum domus Aßaraci Phthiam, clarasq; Mycenas
Seruitio premet, ac victis dominabitur Argis.
Naſcetur pulcra Troianus origine Cæſar,
Imperium Oceano, famam qui terminet aſtris,
Iulius, à magno demiſſum nomen Iulo.
Hunc tu olim cœlo, ſpolijs Orientis onuſtum,
*Accipies ſecura: vocabitur hic quoque *votis,*
Aſpera tum poſitis miteſcent ſæcula bellis:
Cana Fides, & Veſta, Remo cum fratre Quirinus
Iura dabunt: diræ ferro, & compagibus arctis
Claudentur belli portæ: Furor impius intus
Saua ſedens ſuper arma, & centum vinctus ahenis
Poſt tergum nodis, fremet horridus ore cruento.
Hæc ait: & Maia genitum demiſit ab alto,
Vt terræ, utque nouæ pateant Carthaginis arces
Hoſpitio Teucris; ne fati neſcia Dido
Finibus arceret. volat ille per æëra magnum
Remigio alarum, ac Libyæ citus adſtitit oris:

Troiana, dicendū fuit, Aeneia: ſed poëtarū eſt mos, noīa ex vicino vſurpare.

Quia bello Punico ſecundo, vt ait Ennius, Iuno placata cœpit fauere Romanis.

Quia poſt mortem C. Cæſar meruit aram, faſtigiū, flaminem: vt Cicero in Philippicis: Suetonius, Plutarchus, alij.

Et iam iussa facit: ponunt q3 ferocia Pœni
Corda, volente deo: in primis regina quietum
Accipit in Teucros animum, mentemq3 benignã.
At pius Æneas per noctem plurima volues,
Vt primum lux alma data est, exire locosq3
Explorare nouos, quas vento acceßerit oras,
Homerus in Od. 124. *Qui* teneant (nã inculta videt) hominésne, feran,*
Quærere constituit, sociysq3 exacta referre.
Claßem in conuexo nemorum, sub rupe cauata,
Pro vmbris arborũ: vt illud, Modemq; ue & montes. **Arboribus clausam circũ, atq3 horrẽtibus* vmbris*
Occulit: ipse vno graditur comitatus Achate,
Bina manu lato crispans hastilia ferro.
Cui mater media sese tulit obuia silua,
Virginis os, habitumq3 gerens, & virginis arma
Spartanæ; vel qualis equos Threissa fatigat
Harpalice, volucremq3 fuga præuertitur Hebrum.
Aptũ sexui. *Namq3 humeris de more* habilẽ suspenderat arcum*
Venatrix, dederatq3 comas diffundere ventis,
Nuda genu, nodóque sinus collecta fluentes.
Ac prior: Heus, inquit, iuuenes, monstrate mearum
Vidistis si quam hic errantem forte sororum,
Homerus in Od. 52. *Succinctam pharetra, & maculosæ tegmine lyncis,*
Aut spumantis apri cursum clamore prementem.
Sic Venus: at Veneris contra sic filius orsus.
Homerus in Il. 269. *Nulla tuarum audita mihi, neque visa sororum.*
O quam te memorem virgo? namq3 haud tibi vultus
Mortalis, nec vox hominem sonat: ô dea, certe,
An Phœbi soror, an Nympharum sanguinis vna.
Sis felix, nostrumque leues quæcunque laborem;

Et

Et, *quò ſub cælo tandem, quibus orbis in oris
Iactemur, doceas. ignari hominumq́, locorumq́
Erramus, vento huc, vaſtis & fluctibus acti.
Multa tibi ante aras noſtra cadet hoſtia dextra.
Tum Venus: Haud equidem tali me dignor honore.
Virginibus Tyrijs mos eſt geſtare pharetram,
Purpureóque alte ſuras vincire cothurno.
Punica regna vides, Tyrios, & *Agenoris vrbem:
Sed fines Libyci, genus intractabile bello.
Imperium Dido Tyria regit vrbe profecta,
Germanum fugiens: longa eſt iniuria, longæ
Ambages, ſed ſumma ſequar faſtigia rerum.
Huic coniux Sichæus erat, ditiſſimus agri
Phœnicum, & magno miſeræ dilectus amore:
Cui pater intactam dederat, primiſq́ iugarat
Ominibus: ſed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, ſcelere ante alios immanior omnes.
Quos inter medius venit furor. ille Sichæum
Impius ante aras, atque auri cæcus amore,
Clam ferro incautum ſuperat, ſecurus amorum
Germanæ: factumq́ diu cælauit, & ægram
Multa malus ſimulans, vana ſpe luſit amantem.
Ipſa ſed in ſomnis inhumati venit imago
Coniugis, ora modis attollens pallida miris:
*Crudelis aras, traiectaq́ pectora ferro
Nudauit; cæcumq́ domus, ſcelus omne retexit.
Tum celerare fugam, patriáque excedere ſuadet:
Auxiliumq́ viæ, veteres tellure recludit
Theſauros, ignotum argenti pondus, & auri.

Qua ſub cœli parte.

Quam fecerunt Agenoridæ. Agenor autẽ rex Phœniciæ fuit.

Pij ſunt aræ: ſed reſpexit ad crudele factũ Pygmalionis.

His commota fugam Dido, sociosque parabat:
Conueniunt, quibus aut odium crudele Tyranni,*
Aut metus acer erat: naues, quæ fortè parata,
Corripiunt, onerantque auro, portantur auari
Pygmalionis opes pelago: dux femina facti.
Deuenere locos, vbi nunc ingentia cernes
Mœnia, surgentemq; nouæ Carthaginis arcem:
Mercatique solum, facti de nomine Byrsan,
Taurino quantum possent circumdare tergo.
Sed vos qui tandem? quibus aut venistis ab oris?
Quone tenetis iter? quærenti talibus ille
Suspirans, imóque trahens à pectore vocem.
O dea, si prima repetens ab origine pergam;
Et vacet annales nostrorum audire laborum:
Ante diem clauso componet vesper Olympo.*
Nos Troia antiqua (si vestras fortè per aures
Troiæ nomen iit) diuersa per æquora vectos
Forte sua Libycis tempestas appulit oris.
Sum pius Æneas; raptos qui ex hoste penates
Classe veho mecum, fama super æthera notus:
Italiam quæro patriam, & genus ab Ioue summo.*
Bis denis Phrygium conscendi nauibus æquor,
Matre dea monstrante viam, data fata secutus:
Vix septem conuulsæ vndis, Euróquo supersunt.
Ipse ignotus, egens, Libyæ deserta peragro,
Europa, atque Asia pulsus. nec plura querentem
Passa Venus, medio sic inter fata dolore est.
Quisquis es, haud, credo, inuisus cœlestibus auris
Vitales carpis, Tyriam qui adueneris vrbem.

Crudelis tyranni. non enim crudele, sed iustũ est odiũ in tyrannos.

Homerus in Il. 9.

Homerus in Od. 9 8.

Coritum, Tusciæ ciuitatem, vnde fuit Dardanus, qui ex Ioue natus est. ideo insulit poëta, Genus ab Ioue summo: sic Seruius.

Pan

Perge modo; atque hinc te reginæ ad limina perfer.
Namque tibi reduces socios, classemq́ relatam
Nuntio, & in tutum versis aquilonibus actam:
Ni frustra augurium vani docuere parentes.
*Adspice bis senos lætantes agmine *cygnos,*
Ætherea quos lapsa plaga Iouis ales aperto
Turbabat cœlo: nunc terras ordine longo
Aut capere, aut captas iam despectare videntur.
Vt reduces illi ludunt stridentibus alis,
Et cœtu cinxere polum, cantusque dedere:
Haud aliter puppesq́ tuæ, pubesq́ tuorum
Aut portum tenet, aut pleno subit ostia velo.
Perge modo, &, quà te ducit via, dirige gressum.
**Dixit: & auertens roseа cernice refulsit:*
**Ambrosiæque comæ diuinum vertice odorem*
Spirauere: pedes vestis defluxit ad imos:
Et vera incessu patuit dea. ille, vbi matrem
Agnouit, tali fugientem est voce secutus.
**Quid natum toties crudelis tu quoque falsis*
Ludis imaginibus? cur dextræ iungere dextram
Non datur, ac veras audire, & reddere voces?
Talibus incusat, gressumq́ ad mœnia tendit.
*At *Venus obscuro gradientes aëre sapsit,*
*Et *multo nebulæ circum dea fundit amictu:*
Cernere ne quis eos, neu quis contingere posset,
Molirive moram, aut veniendi poscere causas.
*Ipsa Paphum *sublimis abit; sedesq́ reuisit*
Læta suas, vbi templum illi, centumq́ Sabæo
Ture calent aræ, sertisq́ recentibus halant.

Cygnos nauibus, aquilam tempestati comparat.

Homerus in Il. 36.

Homerus in Il. 154.

Home. in Ili. 36.

Homerus in Od. 56. Ap. Arg. 53.

Homerus in Il. 35. 269.

Diuino incessu.

Corripuere viam interea, quà semita monstrat:
Iamq; adscendebant collem, qui plurimus vrbi
Imminet, aduersasq; adspectat desuper arces.
Homerus in Od. 56. **Miratur molem Æneas, magalia quondam:*
Miratur portas, strepitumque, & strata viarum.
Festinantes. *Instant *ardentes Tyrij: pars ducere muros,*
Molirique arcem, & manibus subuoluere saxa:
Pars optare locum tecto, & concludere sulco.
Iura, magistratusque legunt, sanctumq; senatum.
Hic portus alij effodiunt: hic alta theatris
Fundamenta locant alij, immanesque columnas
Rupibus excidunt, scenis decora alta futuris.
Homerus in Il. 15. *Qualis apes æstate noua per florea rura*
Sine sordib. *Exercet sub sole labor: cum gentis adultos*
*Educunt fetus: aut cum *liquentia mella*
Stipant, & dulci distendunt nectare cellas:
Aut onera accipiunt venientum: aut, agmine facto,
Pecus enim dicimus, quidquid humana lingua & effigie caret. *Ignauum fucos *pecus à præsepibus arcent:*
Feruet opus, redolentq; thymo fragrantia mella.
O fortunati, quorum iam mœnia surgunt,
Æneas ait, & fastigia suspicit vrbis.
Infert se sæptus nebula (mirabile dictu)
Per medios, miscetq; viris, neque cernitur vlli.
Vbicunque lucum Virgilius ponit, sequitur consecratio. **Lucus in vrbe fuit media, lætissimus vmbra,*
Quo primum iactati vndis, & turbine Pœni
Effodere loco signum, quod regia Iuno
Monstrarat, caput acris equi. sic nam fore bello
Egregiam, & facilem victu per sæcula gentem.
Hic templum Iunoni ingens Sidonia Dido

Cui-

Condebat, donis opulentum, & numine diuæ:
Aerea cui gradibus surgebant limina, nexæq;
Aere trabes: foribus cardo stridebat ahenis.
*Hoc*primum in luco noua res oblata timorem*
Lenyt: hic primum Æneas sperare salutem
Ausus, & afflictis melius confidere rebus.
Nanque sub ingenti lustrat dum singula templo
Reginam opperiens; dum, quæ fortuna sit vrbi,
Artificumque manus inter se, operumq; labores
Miratur, videt Iliacas ex ordine pugnas.
Bellaque iam fama totum vulgata per orbem,
Atridas, Priamumq;, & sæuum ambobus Achillē.
Cōstitit; et lacrymās, quis iā locus, inquit, Achate,
Quæ regio in terris nostri non plena laboris?
En Priamus. sunt hic etiam sua præmia laudi:*
Sunt lacrymæ rerum: et mentem mortalia tangunt.
Solue metus: feret hæc aliquam tibi fama salutem.
Sic ait, atque animum pictura pascit inani,
**Multa gemens, largoque humectat flumine vultū.*
Namque videbat, vti bellantes pergama circum
Hac fugerent Graij, premeret Troiana iuuentus;*
Hac Phryges, instaret curru cristatus Achilles.
**Nec procul hinc Rhœsi niueis tentoria velis*
Agnoscit lacrymans: primo quæ prodita somno
**Tydidis multa vastabat cæde cruentus:*
Ardentesq; auertit equos in castra prius, quàm
Pabula gustassent Troiæ, Xanthumque bibissent.
Parte alia fugiens amissis Troilus armis,
Infelix puer, atque impar congressus Achilli,

Secuta enim alia quæque sunt, quæ formidinē detraxere.

Virtuti.

Homerus in Il. 92. 173. Hectorem significat.

Homerus in Il. 112.

Duo tātum nominātur, Diomedes, & Achilles, vt excusetur Aeneas si ctt à fortibus victus.

Fertur equis, currúque hæret resupinus inani,
Lora tenens tamen: huic cervix qꝫ, comæq; trahuntur
Per terram, & versa pulvis inscribitur hasta.
Homerus in Il. 6 9. *Interea ad templum non æquæ Palladis ibant*
Crinibus Iliades passis, peplumq; ferebant
Homerus in Il. 6 9. *Suppliciter tristes, & tunsæ pectora palmis.*
Homerus in il. 263. 271 *Dina sólo fixos oculos aversa tenebat.*
Ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros,
Exanimumq; auro corpus vendebat Achilles.
Tum vero ingentem gemitum dat pectore ab imo,
Ut spolia, ut currus, utq; ipsum corpus amici,
Homerus in Il. 271. *Tendentemq; manus Priamum cõspexit inermes.*
Se quóque principibus permistum agnovit Achivis,
Eoasq; acies, & nigri Memnonis arma.
Auroræ filij: quæ ab Aethiopibus prima surgit. ideo Niger Mẽnon, vt in Aethiopia natus appellatur. *Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis*
Penthesilea furens; mediisq; in millibus ardet,
Aurea subnectens exertæ cingula mammæ
Bellatrix; audetque viris concurrere virgo.
Hæc dum Dardanio Æneæ miranda videntur,
Dum stupet, obtutúque hæret defixus in uno,
Regina ad templum forma pulcerrima Dido
Incessit, magna iuuenum stipante caterua:
Homerus in Od. 51. *Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi*
Exercet Diana choros, quam mille secutæ
Finitus numerus pro infinito. *Hinc atq; hinc glomerantur Oreades: illa pharetram*
Fert humero, gradiensq; deas supereminet omnis:
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus:
Talis erat Dido, talem se læta ferebat
Per medios, instans operi, regnisq; futuris:

Tum

Tum foribus diuæ, media * testudine templi,
Septa armis, solioq; alte subnixa, resedit,
Iura dabat, legésque viris, operumque laborem
Partibus æquabat iußis, aut sorte trahebat:
Cum subito Æneas concursu accedere magno
Anthea, Sergestumq; videt, fortémque Cloanthũ,
Teucrorumque alios, ater quos æquore turbo
*Dißulerat, penitusque alias abduxerat oras.
Obstupuit simul ipse, simul perculsus Achates:
* Lætitiáque, metuque auidi coniungere dextras
Ardebant: sed res animos incognita turbat.
Dissimulant; & nube cæua speculantur amicti.
Quæ fortuna viris; claßem quo litore linquant;
Quid veniant. cunctis nam lecti nauibus ibant
Orantes veniam, & templum clamore petebant.
Postquam introgreßi, & coram data copia fandi;
Maximus Ilioneus placido sic pectore cœpit.
O*regina nouam cui condere Iupiter vrbem,
Iustitiaq; dedit gentes frenare superbas,
Troës te miseri, ventis maria omnia vecti,
Oramus, prohibe infandos à nauibus ignes:
Parce pio generi, & propius res adspice nostras.
Non nos aut ferro Libycos populare penates
Venimus, aut raptas ad litora vertere prædas:
Non ea vis animo, nec tanta superbia victis.
Est locus: (Hesperiam Graij cognomine dicunt)
Terra antiqua, potens armis, atque vbere glebæ:
Oenotrij coluere viri: nunc fama, minores
Italiam dixiße, duces de nomine gentem.

Camera incurua, ad imaginem cæli referẽdam, quod conuexum est.

Defiecerat, segregauerat.

Lætitia ob socios liberatos, metus ob concursum Pœnorum.

Blanditur: vt à laude beneuolentiã capiat.

Huc cursus fuit.
Cum subito assurgens fluctu nimbosus Orion
Obstinate vrgentibus. *In vada cæca tulit, penitusq; procacibus Austris,*
Perq; vndas, superante salo, perq; inuia saxa
Dispulit. huc pauci vestris adnauimus oris.
Quod genus hoc hominũ? quáue hũc tam barbara
Permittit patria? hospitio prohibemur arenæ. (mos
Litore. *Bella cient; primaque vetant consistere terra.*
Si genus humanum, & mortalia temnitis arma,
At sperate Deos memores fandi, atque nefandi.
Rex erat Æneas nobis: quo iustior alter
Nec pietate fuit, nec bello maior, & armis.
Quem si fata virum seruant, si vescitur aura
Ætherea, nec ad hunc crudelibus occubat vmbris:
Non metus. officio nec te certasse priorem
Pœniteat: sunt & Siculis regionibus vrbes,
Armaque, Troianoque à sanguine clarus Acestes.
In terram trahere, deducere autẽ, est in mare mittere. vt, Deducunt naues socij. *Quassatam ventis liceat subducere classem,*
Et siluis aptare trabes, & stringere remos:
Si datur Italiam, sociis, & rege recepto,
Tendere; vt Italiam læti, Latiumque petamus:
Sin absumpta salus, & te, pater optime Teucrum,
Pontus habet Libyæ, nec spes iam restat Iuli;
At freta Sicaniæ saltem, sedesque paratas,
Vnde huc aduecti, regemque petamus Acesten.
Consentiebant. *Talibus Ilioneus: cuncti simul ore fremebant*
Dardanidæ.
Poetica figura: vt il- *Tum breuiter Dido, vultum demissa, profatur:*
Soluite corde metum Teucri: secludite curas.

Res dura & regni nouitas me talia cogunt lud, Oculos
Moliri, & late fines custode tueri. suffusa nitentes.
Quis genus Æneadum, quis Troiæ nesciat vrbẽ?
Virtutesque virosq́, aut tanti incendia belli?
Non obtusa adeo gestamus pectora Pœni:
Nec tam aduersus equos Tyria sol iungit ab vrbe.
Sed vos Hesperiam magnam, Saturniaque arua,
Siue Erycis fines, regemq́, optatis Acestes;
Auxilio tutos dimittam, opibusq́, iuuabo.
Vultis & his mecum pariter considere regnis?
Vrbem quam statuo, vestra est: subducite naues:
Tros, Tyriusq́, mihi nullo discrimine agetur. Regetur.
Atq, vtinam rex ipse Noto compulsus eodem
Afforet Æneas. equidem per litora certos Qui hoc vnum agant, vt Aeneam inueniant.
Dimittam, & Libyæ lustrare extrema iubebo,
Si quibus eiectis siluis, aut vrbibus errat.
His animum arrecti dictis, & fortis Achates,
Et pater Æneas, iamdudum erumpere nubem
Ardebant. prior Æneam compellat Achates. Homerus in
Nate dea, quæ nunc animo sententia surgit? ll. 35. 226.
Omnia tuta vides; classem, sociosq́, receptos.
Vnus abest; medio in fluctu quem vidimus ipsi
Summersum: dictis respondent cetera matris.
Vix ea fatus erat, cum circumfusa repente
Scindit se nubes, & in æthera purgat apertum.
Restitit Æneas, claraq́, in luce refulsit, Homerus in
Os humerosq́, Deo similis. namq́, ipsa decoram Od. 51.
Cæsariem nato genitrix, lumenq́, iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores: Pulchrum:

Quale

Horatius. Purpureis ales coloribus.

Quale manus addunt ebori decus, aut vbi flauo
Argentum, Pariusue lapis circumdatur auro.
Tum sic reginam alloquitur, cunctisque repente
Homerus Od 210 **Improuisus, ait. Coram, quem queritis, adsum,*
Troius Æneas, Libycis ereptus ab vndis.
O sola infandos Troiæ miserata labores,
Quæ nos, reliquias Danaum, terræq; marisq;
Omnibus exhaustos iam casibus, omnium egenos,
Et publico & priuato dignaris hospitio. *Vrbe, domo* socias. grates persoluere dignas*
Non opis est nostræ, Dido, nec quidquid vbique
Gentis Dardaniæ, magnum quæ sparsa per orbem.
Di tibi, si qua pios respectant numina, si quid
Vsquam iustitiæ est, & mens sibi conscia recti,
Nascentiũ meritis. *Præmia digna ferant. quæ te tam* læta tulerunt*
Sæcula? qui tanti talem genuere parentes?
In freta dum fluuij current, dum montibus vmbræ
Lustrabunt, connexa polus dum sidera pascet;
Semper honos, nomenq; tuum, laudesq; manebunt,
Quæ me cunq; vocant terræ. Sic fatus, amicum
Ilionea petit dextra, læuaq; Serestum:
Post alios, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.
Homerus in Il. 271. **Obstupuit primo aspectu Sidonia Dido,*
Casu deinde viri tanto; & sic ore locuta est.
Quis te, nate dea, per tanta pericula casus
Admirãtis, nõ interrogantis, Seruius ait esse. **Insequitur, quæ vis immanibus applicat oris?*
Tu ne ille Æneas, quem Dardanio Anchisæ
Alma Venus Phrygij genuit Simoentis ad vndam?
Atq; equidem Teucrum memini Sidona venire,
Finibus expulsum patrijs, noua regna petentem

Auxi-

Auxilio Beli. genitor tum Belus opimam
*Vastabat * Cyprum, & victor ditione tenebat.* Quam subactam conceſsit Belo.
Tempore iam ex illo casus mihi cognitus urbis
Troianæ, nomenq; tuum, regesque Pelasgi.
Ipse hostis Teucros insigni laude ferebat,
Seque ortum antiqua Teucrorum à stirpe volebat.
Quare agite ô tectes iuuenes succedite nostris.
Me quoque per multos similis fortuna labores
Iactatam. hac demum voluit consistere terra.
Non, ignara malis miseris succurrere disco. Ideo, non disco quia nõ sum ignara. bis enim intelligendum, Non, vt ait Seruius.
Sic memorat: simul Æneam in regia ducit
Tecta: simul diuum templis indicit honorem.
Nec minus interea sociis ad litora mittit
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga suum, pingues centum cum matribus agnos,
Munera, lætitiamq; dei.
At domus interior regali splendida luxu
Instruitur: mediisque parant conuiuia tectis.
Arte laboratæ vestes, ostroq; superbo:
Ingens argentum mensis, cælataque in auro
Fortia facta patrum, series longissima rerum,
*Per tot * ducta viros antiquæ ab origine gentis.* A Belo, primo Assyriorum rege, ad Belũ, Didonis patrem, qui & ipse Assyti⁹ fuit.
Æneas (neque enim patrius consistere mentem
Passus amor) rapidũ ad naues premittit Achatem,
Ascanio ferat hæc, ipsumque ad mœnia ducat:
Omnis in Ascanio cari stat cura parentis.
Munera præterea, Iliacis erepta ruinis,
Ferre iubet, pallam signis, auroque rigentem,
Et circuntextum croceo velamen acantho,

Orna-

Non enim matrimonium, sed adulterium fuit cum Paride.

Margaritis ornatum.

Pro incensam furere faciat, poetica figura.

Homerus in Il. 154.

Satis erat, iactetur. nã, quę abundat: q̃ notauit Scuri⁹.

Quod ei regnũ Italiæ

Orna tus Argiue Hellenæ: quos illa Mycenis,
*Pergama cùm peteret, *inconcessosq; Hymenæos*
Extulerat, matris Ledæ mirabile donum:
Præterea sceptrum, Ilione quod gesserat olim,
Maxima natarum Priami; collocq; monile
**Baccatum & duplicem gemmis, auroq; coronam.*
Hæc celerans, iter ad naues tendebat Achates.
At Cytherea nouas artes, noua pectore versat
Consilia, vt faciem mutatus & ora Cupido
*Pro dulci Ascanio veniat, donisq; * furentem*
Incendat reginam, atque ossibus implicet ignem.
Quippe domũ timet ambiguã, Tyriosq; bilingues:
Vrit atrox Iuno: & sub noctem cura recursat.
Ergo his aligerum dictis affatur Amorem.
**Nate, meæ vires, mea magna potentia solus,*
Nate, patris summi qui tela Typhoëa temnis,
Ad te confugio, & supplex tua numina posco.
Frater vt Æneas pelago tuus omnia circum
*Litora *iactetur odys Iunonis iniquæ,*
Nota tibi, & nostra doluisti sæpe dolore.
Hunc Phœnissa tenet Dido, blandisq; moratur
Vocibus: & vereor, quò se Iunonia vertant
Hospitia: haud tanto cessabit cardine rerum.
Quocirca capere ante dolis: & cingere flamma
Reginam meditor; ne quo se numine mutet,
Sed magno Æneæ mecum teneatur amore.
Quo facere id possis, nostram nunc accipe mentem.
Regius accitu cari genitoris ad vrbem
*Sidoniam puer ire parat, mea * maxima cura,*

Dona ferens; pelago, & flammis restantia Troiæ. Romanaque tellus
Hunc ego sopitum somno super alta Cythera, deberetur.
Aut super Idalium sacrata sede recondam;
*Ne quà scire dolos *medius ue occurrere possit.* Importunus.
Tu faciem illius noctem non amplius vnam
Falle dolo, & notos pueri puer indue vultus:
Vt, cum te gremio accipiet lætissima Dido,
Regales inter mensas, laticemq; Lyæum;
Cum dabit amplexus, atque oscula dulcia figet;
**Occultum inspires ignem; fallasq; veneno.* Occultus
Paret Amor dictis caræ genetricis, & alas ignis, definitio amoris est.
Exuit, & gressu gaudens incedit Iuli.
At Venus Ascanio placidã per membra quietem Sampsucus
Irrigat, & fotum gremio dea tollit in altos vocatur.
*Idaliæ lucos: vbi mollis *amaracus illum*
Floribus, & dulci aspirans complectitur vmbra.
Iamq; ibat dicto parens, & dona Cupido
Regia portabat Tyrijs, duce lætus Achate.
Cum venit, aulæis iam se regina superbis
Aurea composuit sponda, mediamq; locauit.
Iam pater Æneas, & iam Troiana iuuentus,
**Conueniunt, stratoq; super discumbitur ostro.* Homerus in
Dant famuli manibus lymphas, Cereremq; canistris Il. 95.
Expediunt; tonsisq; ferunt mantilia villis.
Quinquaginta intus famulæ; quibus ordine longo
*Cura penum * struere, & flammis adolere penates.* Vnde structores dicũtur, qui fercula componunt.
Centum aliæ, totidemq; pares ætate ministri,
Qui dapibus mensas onerent, & pocula ponant.
Nec non & Tyrij per limina læta frequentes

Con-

Conuenere, toris iussi discumberè pictis.
Mirantur dona Æneæ, mirantur Iulum,
Quia videbantur ab Ascanio dici, cùm tamen Cupido loqueretur.
*Flagranteſq; dei vultus, * simulataq; verba,*
Pallamq;, & pictum croceo velamen acantho.
Præcipue infelix pesti deuota futuræ
Expleri mentem nequit, ardescitq; tuendo
Phœnissa, & puero pariter, doniſque mouetur.
Ille, vbi complexu Æneæ, collogq; pependit,
Et magnum falsi impleuit genitoris amorem,
Reginam petit. hæc oculis, hæc pectore toto
Hæret, & interdum gremio fouet inscia Dido,
Insideat quantus miseræ deus. at memor ille
Præceptorũ quę mater dederat.
**Matris Acidaliæ paulatim abolere Sichæum*
Incipit, & viuo tentat prævertere amore
Iam pridem resides animos, desuetaq; corda.
Postquam prima quies epulis, mensæque remotæ:
Vina pro poculis posuit.
*Crateras magnos statuunt, et * vina § coronant.*
Fit strepitus tectis, vocémque per ampla volutant
Atria: dependent lychni laquearibus aureis
§ Coronant aũt. i. implẽt vsque ad marginem.
Incensi, & noctem flammis funalia vincunt.
Hic regina grauem gemmis, auroq; popoſcit,
Impleuitq; mero pateram. quàm Belus, & omnis
A Belo soliti. tum facta silentia tectis.
Iupiter (hospitibus nam te dare iura loquuntur)
Hunc lætum Tyrijsq; diem, Troiaque profectis
Esse velis, nostroſque huius meminisse minores.
Adsis lætitiæ Bacchus dator, et bona Iuno:
Et vos ô cœtum Tyrij celebrate fauentes.
Dixit, et in mensa laticum libauit honorem:

*Primaq̃ne libato * ſummo tenus attigit ore.*
Tum Bitia dedit increpitans. ille impiger hauſit
Spumantem pateram, & pleno ſe proluit auro.
*Poſt alij * proceres. cithara crinitus Iopas*
Perſonat aurata, docuit quæ maximus Atlas.
Hic canit errantem Lunã, Soliſq; labores; (ignes,
*Vnde * hominum genus & pecudes; vnde imber, &*
Arcturum, pluuiasq; Hyadas, geminosq; Triones;
Quid tantum Oceano properent ſe tingere Soles
Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obſtet.
Ingeminant plauſum Tyrij, Troësq; ſequuntur:
Nec non & vario noctem ſermone trahebat
Infelix Dido, longumq; bibebat amorem,
Multa ſuper Priamo rogitãs, ſuper Hectore multa:
Nunc, quibus Auroræ veniſſet filius armis;
Nunc, quales Diomedis equi; nũc, quãtus Achilles.
Immo age, & à prima dic hoſpes origine nobis
Inſidias, inquit, Danaum, caſuſq; tuorum,
Erroreſque tuos. nam te iam ſeptima portat
Omnibus errantem terris, & fluctibus aſtas.

Reginæ verecundiam oſtendit.

Apol. Arg. 12.

Originem, ducentiũ, ſi fabulę reſpiciuntur à Prometheo, aut à Deucalione & Pyrrha.

P. VIRGILII MA.
RONIS ÆNEIDOS
LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM.

Didûs voluntati morem gerens Aeneas excidij Troiani seriem narrat. Ea est huiusmodi. Græci decimo belli Troiani anno, attritis iam viribus, virtutique diffidentes, ad dolum confugiunt: nocteque ea, quæ vrbis incendium antecessit, fugam simulantes, circa Tenedum latitant, relicto in agro Troiano equo ligneo tantæ magnitudinis, vt porta vrbis recipi non posset, eius vtero lectissimum quemque procerum includunt. Troiani partim fraude Sinonis impulsi, partim Laocoontis supplicio territi, diruta muri parte, equum in arce statuunt. Nocte intempesta Græci à Tenedo profecti, per eam muri ruinam, qua equus erat introductus, vrbem inuadunt. Sinon reseratos equi vtero armatos amittit. omnia ferro flammisque fœdantur. Aeneas interim ab Hectore in somnis admonetur, vt sibi fuga consulat, deosque patrios incendio eripiat. Ille tamen, honestam mortem turpi fugæ præferens, frustra in arma ruit. Satis subito primus impetus succedit Troianis, donec Choræbus filium secuti, sumptis Græcorũ armis suorum telis obruuntur. Interea Priami regia oppugnatur, Priamusque ipse Pyrrho Achillis filio interficitur. Aeneas itaque frustra omnibus, cum iam nihil spei reliquum esset, sacra Achilæ patri committit, eoque in humeros suos sublato, sumptisque Ascanio filio. Creusaque vxore, fugam arripit. Græci à tergo insequuntur, in eo tumultu Creusam vxorem amittit: cuius quærendæ causa, per totam vrbem obeunti obuia fit vxoris vmbra, virumque mortis suæ certiorem

ait, ipse ad socios reuertitur, quò iam magnus virorũ mulierumque numerus confluxerat, eius auspicium, quocunque terrarum abducere vellet, sequi paratus.

Aliud argumentum.

Cogitur Æneas bellorum exponere causſas,
Graiorumq́ dolos, & equum, fraudemq́ Sinonis,
Exicſſamque vrbem, Priamiq́ miſerrima fata;
Vtq́ patrem impoſitum forti ſeruice per ignes
Extulerit, charamq́ amiſerit ipſe Creuſam.

*COnticuere omnes, * intentiq́ue ora tenebant:* Homerus Od. III. & Apollonius Arg 13.
Inde toro pater Æneas ſic orſus ab alto.
Infandum regina iubes renouare dolorem:
*Troianas vt opes, & * lamentabile regnum* Homerus Od. 72.
Eruerint Danai; quaq́ ipſe miſerrima vidi;
*Et quorum pars magna fui. * quis talia fando* Quia magnum.
*Myrmidonum, Dolopumue, aut * duri miles Vliſſi,* Homerus in Il. 142.
Temperet à lacrimis? & iam nox humida cælo
Precipitat, ſuadentq́ cadentia ſidera ſomnos.
Sed ſi tantus amor caſus cognoſcere noſtros,
Et breuiter Troiæ ſupremum audire laborem:
Quanquã animus meminiſſe horret, luctuq́ refugit,
Incipiam: Fracti bello, fatiſq́ repulſi
Ductores Danaûm tot iam labentibus annis, Non laborioſi, ſed crudeles.
*Inſtar montis equum diuina Palladis * arte*
Ædificant, ſectaq́ intexunt abiete coſtas:

Votum pro reditu simulant: ea fama vagatur.
Huc delecta virum sortiti corpora furtim
Includunt cæco lateri; penitusq; cauernas
Ingentes, vterumque armato milite complent.
Est in conspectu Tenedos, notissima fama
Insula, diues opum, Priami dum regna manebant,
Vbi ad tempus naues stant: portus aũt est, vbi hiemant. *Nunc tantùm sinus, & *statio male fida carinis.*
Huc se prouecti deserto in litore condunt:
Nos abiyce rati, & vento petiysse Mycenas.
Ergo omnis longo soluit se Teucria luctu:
Panduntur portæ. iuuat ire, & Dorica castra,
Desertosq; videre locos, litusq; relictum.
Hic dolopum manus, hic sæuus tendebat Achilles:
Classibus hic locus: hic acies certare solebant.
Homerus Od. 70. *Pars stupet innuptæ donum exitiale Minervæ,*
Et molem mirantur equi: primusq; Tymœtes
Duci intra muros hortatur, & arce locari;
Quo sunt oẽs decepti. *Siue* dolo, seu iam Troiæ sic fata ferebant.
At Capys, & quorum melior sententia menti,
Aut pelago Danaum insidias, suspectaque dona
Præcipitare iubent, subiectisque vrere flammis,
Aut terebrare cauas vteri, & tentare latebras.
Scinditur incertum studia in contraria vulgus.
Primus ibi ante omnes, magna comitante caterua,
Laocoon ardens summa decurrit ab arce:
Insanorum enim est, contra se sentire. *Et procul, ô miseri, quæ tanta* insania ciues?
Creditis auectos hostes? aut vlla putatis
Dona carere dolis Danaum? sic notus Vlysses?
Aut hoc incluſi ligno occultantur Achiui:

Aut

Aut hæc in noſtros fabricata eſt machina muros,
Inſpectura domos, venturaq́ deſuper vrbi:
Aut aliquis latet error: equo ne credite Teucri.
Quidquid id eſt; timeo Danaos & dona ferentes.
Sic fatus, validis ingentem viribus haſtam
*In latus, inq́ * feri curuam compagibus aluum* Quadrupedis: ab eo quòd toto corpore feratur.
Contorſit. ſtetit illa tremens: vteroque recuſſo
Inſonuere cauæ, gemitumq́ dedere cauernæ:
Et, ſi fata deum, ſi mens non læua fuiſſet,
Impulerat ferro Argolicas fœdare latebras,
Troiaq́ nunc ſtares, Priamiq́ arx alta maneres.
Ecce manus iuuenem interea poſt terga reuinctum
Paſtores magno ad regem clamore trahebant
Dardanidæ: qui ſe ignotum venientibus vltro,
Hoc ipſum vt ſtrueret, Troiamq́ aperiret Achiuis,
Obtulerat, fidens animi, atque in vtrunque paratus,
*Seu * verſare dolos, ſeu certæ occumbere morti.* Exercere.
Vndique viſendi ſtudio Troiana iuuentus
Circumfuſa ruit, certatq́ illudere capto.
Accipe nunc Danaum inſidias, & crimine ab vno
Diſce omnes.
*Namque, vt conſpectu in medio * turbatus inermis* Quaſi turbatus: vt, Exſultat Amazõ, quaſi Amazon.
Conſtitit, atq́ oculis Phrygia agmina circumſpexit;
Heu quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora poſſunt
Accipere? aut quid iam miſero mihi deniq́ reſtat?
Cui neq́ apud Danaos vſquam locus: et ſuper ipſi
*Dardanidæ infenſi * pœnas cum * ſanguine poſcunt.* Tormenta & mortem.
Quo gemitu conuerſi animi, compreſſus & omnis
Impetus: hortamur fari: quo ſanguine cretus,

Quidue ferat, memoret, quæ sit fiducia capto.
Homerus in Il. 4. **Ille hæc deposita tandem formidine, fatur.*
Cuncta equidem tibi rex, fuerint quæcũque fatebor
Vera, inquit, neque me Argolica de gente negabo:
Hoc primum: nec, si miserum fortuna Sinonem
Finxit, vanum etiammendacemq; improba finget.
Dum sermo habetur. **Fando aliquid si forte tuas peruenit ad aures*
Belidæ nomen Palamedis: & inclyta fama
Gloria: quem falsa sub proditione Pelasgi
Insontem, infando inditio, quia bella vetabat,
Priuatum, id est, mortuum. *Demisere neci, nunc * cassum lumine lugent.*
Illi me comitem & consanguinitate propinquum,
Pauper in arma pater primis huc misit ab annis.
Dum stabat regno incolumis, regnumq; videbat
Consilijs: & nos aliquod nomenque, decusque
Homerus in Il. 3 21. *Gessimus. * inuidia post quam pellacis Vlyssi*
(Haud ignota loquor) superis concessit ab oris:
Afflictus vitam in tenebris, luctuque trahebam,
Tacitus. *Et casum insontis * mecum indignabar amici:*
Post impatientia doloris, nec tacui. *Nec * tacui demens: & me, fors si qua tulisset,*
Si patrios vnquam remeassem victor ad Argos,
Promisi vltorem, & verbis odia aspera moui.
Homerus in Il. 124. **Hinc mihi prima mali labes: hinc semper Vlysses*
Criminibus terrere nouis: hinc spargere voces
In vulgum ambiguas, & quærere conscius arma.
*Nec requierit enim, * donec Calchante ministro.*
Subaudi, me destinat aræ. *Sed quid ego hæc autẽ nequidquã ingrata reuoluo?*
Quidũe moror? si oẽs vno ordine habetis Achiuos:
Idq; audire sat est: iamdudum sumite pœnas.

Hoc

*Hoc Itachus velit, & magno mercentur Atridæ. Homerus in
Tum vero ardemus scitari, & quærere causſas, Il. 7.
Ignari scelerum tantorum, artisque Pelasgæ.
Prosequitur pauitans, & ficto pectore fatur:
*Sæpe fugam Danai Troia cupiere relicta Homerus in
Moliri, & longo fessi discedere bello. Il. 152.
Feciſſentque vtinam. sæpe illos aspera ponti
Intercluſit hiems, & terruit Auster euntes.
Precipue, cum iam hic trabibus contextus acernis
Staret equus, toto sonuerunt *æthere nimbi. Pro aere,
Suspensi Eurypilum scitatum oracula Phœbi poetica licentia.
Mittimus: isque adytis hæc triſtia dicta reportat.
Sanguine placaſtis ventos, & virgine cæsa,
Cum primum Iliacas Danai veniſtis ad oras:
Sanguine quærendi reditus, animæq; litandum
Argolica. vulgi quæ vox vt venit ad aures;
Obſtupuere animi, gelidusq; per ima cucurrit
Ossa tremor, cui fata * parent, quem poscat Apollo. Mortem.
Hic Ithacus vatem magno Calchanta tumultu
Protrahit in medios *quæ sint ea numina diuûm Quis debeat
Flagitat: & mihi iam multi crudele canebant immolari.
Artificis scelus, & taciti ventura videbant. & numina
Bis quinos silet ille dies, tectusq; recuſat pro oraculis
Prodere voce sua quenquam, aut opponere morti. poſuit.
Vix tandem magnis Ithaci clamoribus actus, Prorumpit in vocē,
Compoſito *rumpit vocem, & me deſtinat aræ. & dictū eſt
Aſſensere omnes, & quæ sibi quisque timebat per contrarium. rumpitur enim
Vnius in miseri exitium conuerſa tulere.
Iamq; dies infanda aderat. mihi sacras parari,

silentium, nõ vox: vt Quid me alta silentia cogis rumpere? vocẽ autẽ rumpere, est tacere.

Et falsæ fruges, & circum tempora vittæ.
Eripui (fateor) leto me, & vincula rupi;
Limosoq; lacu per noctem obscuris in vlua
Delitui, dum vela darent, si forte dedissent.
Nec mihi iam patriam antiquam spes vlla videndi,
Nec dulces natos, exoptatumq; parentem:
Quos illi fors ad pœnas ob nostra reposcent
Effugia, et culpam hanc miserorum morte piabunt.
Quod te, per superos, & conscia numina veri,
Per siqua est quæ restat adhuc mortalibus vsquam
Intemerata fides, oro, miserere laborum
Tantorum, miserere animi non digna ferentis.

Non spõte, (iam enim rogati erãt) sed, insuper. Homer. in Il. 110.

*His lachrymis vitã damus, et miserescimus * vltro.*
Ipse viro primus, manicas, atq; arcta leuari
Vincla iubet Priamus, dictisque ita fatur amicis.
Quisquis es, amissos hinc iam obliuiscere Graios:
*Noster eris, * mihiq; hæc edissere vera roganti.*
Quò molẽ hãc immanis equi statuere? quis author?
Quidue petũt? quæ religio? aut quæ machina belli?
Dixerat. ille dolis instructus, et arte Pelasga,
Sustulit exutas vinclis ad sidera palmas.

Vel ararum quas fugit, vel solẽ lunãque significat.

*Vos æterni * ignes, & non violabile vestrum*
Testor numen, ait: vos aræ, ensesq; nefandi
Quos fugi, vittæq; deum, quas hostia gessi:
Fas mihi Graiorum sacrata resoluere iura:
Fas odisse viros, atque omnia ferre sub auras,

Ob ea quæ latent in equo.

*Si qua * tegunt: teneor patriæ nec legibus vllis.*
Tu modo promissis maneas, seruataq; serues
Troia fidem; si vera feram, si magna rependam.

Omnis

Omnis spes Danaum, & cœpti fiducia belli
Palladis auxilijs semper stetit; impius ex quo
*Tydides, sed enim scelerumq; *inuentor Vlysses,* Propter Palamedē ipsius astuto consilio interfectum.
Fatale aggressi sacrato auellere templo
Palladium, cæsis summæ custodibus arcis,
Corripuere sacram effigiem, manibusq; cruentis
Virgineas ausi diuæ contingere vittas.
Ex illo fluere, ac retro sublapsa referri
Spes Danaum, fracta vires, auersa deæ mens.
Nec dubijs ea signa dedit Tritonia monstris.
Vix positum castris simulacrum: arsere coruscæ
Luminibus flammæ arrectis: salsusq; per artus
Sudor iit; terque ipsa solo (mirabile dictu)
Emicuit, parmamq; ferens, hastamq; trementem.
Extemplo tentanda fuga canit æquora Calchas,
Nec posse Argolicis exscindi Pergama telis,
*Omina ni repetant Argis, numenq; *reducant,* Pro, reconcilient.
Quod pelago, & curuis secum aduexere carinis.
Et nunc, quod patrias vento petiere Mycenas,
Arma, deosq; parant comites, pelagoque remenso
**Improuisi aderunt. ita digerit omnia Calchas.* Quod ita factum est.
Hanc pro Palladio moniti, pro numine læso
Effigiem statuere, nefas quæ triste piaret.
Hanc tamen immensam Calchas attollere molem
Roboribus textis, cœloque educere iussit,
Ne recipi portis, aut duci in mœnia possit,
Neu populum antiqua sub relligione tueri.
Nam, si vestra manus violasset dona Mineruæ;
Tum magnũ exitium (quod di prius omẽ in ipsum

Conuertant) Priami imperio, Phrygibusq; futurum.
Sin manibus vestris vestrã adscendisset in vrbem;
Vltro Asiam magno Pelopeia ad mœnia bello
Venturam, & nostros ea fata manere nepotes.
Talibus insidijs, periurique arte Sinonis
Credita res, captique dolis, lacrymisq; *coactis,
Quos neque Tydides, nec Larissæus Achilles,
Non anni domuere decem, non mille carinæ.
Hic aliud maius miseris, multoque tremendum
Obijcitur magis, atque improuida pectora turbas.
Laocoon ductus Neptuno sorte sacerdos
Sollemnes taurum ingentem mactabat ad aras.
Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta
(Horresco referens) immensis orbibus *angues
Incumbunt pelago, pariterq; ad litora tendunt:
Pectora quorum inter fluctus arrecta, iubæq;
Sanguineæ exsuperant vndas; pars cætera pontum
Pone legit, sinuatq; immensa volumine terga.
Fit sonitus spumante salo: iamque arua tenebant;
Ardentesq; oculos suffecti sanguine, & igni,
Sibila lambebant linguis *vibrantibus ora.
Diffugimus visu exangues: illi agmine certo
Laocoonta petunt: & primum parua duorum
Corpora natorum serpens amplexus vterque
Implicat, & miseros morsu depascitur artus.
Post ipsum auxilio subeuntem, ac tela ferentem
Corripiunt, spirisq; ligant ingentibus. & iam
Bis medium amplexi, bis collo squamea circum
Terga dati, superant capite, & ceruicibus altis.

Arte expressa, nõ ipõte fluentibus.

Angues, aquarũ sunt; serpentes, terrarum; dracones, templorũ.

Mobilibus. nullũ enim animal tam celeriter lingua mouet: vt triplicem habere videatur, cum vna sit.

Ille

Ille simul manibus tendit diuellere nodos,
Perfusus sanie vittas, atróque veneno;
Clamores simul horrendos ad sidera tollit:
Quales mugitus, fugit cum saucius aras
*Taurus, & *incertam excussit ceruice securim.* Dubie illisam, quia certam tauro mortem nõ attulerit.
At gemini lapsu delubra ad summa dracones
Effugiunt, sæuæq; petunt Tritonidis arcem:
Sub pedibusq; deæ, clypeique sub orbe teguntur.
Tum vero tremefacta nouus per pectora cunctis
Insinuat pauor, & scelus expendisse merentem
Laocoonta ferunt; sacrum qui cuspide robur
Læserit, & tergo sceleratam intorserit hastam.
*Ducendum ad sedes simulacrum, *orandaque diuæ* Homerus in Il. 9.
Numina, conclamant.
Diuidimus muros, & mœnia pandimus vrbis.
Accingunt omnes operi, pedibusq; rotarum
Subjiciunt lapsus, & stupea vincula collo
Intendunt. scandit fatalis machina muros,
Feta armis. circum pueri, innuptæque puellæ
**Sacra canunt, funemq; manu contingere gaudent.* Hymnos.
Illa subit, mediæq; minans illabitur vrbi. Quia Troiani totam Mysiam superarunt.
*O patria, ô diuum domus Ilium, & *inclyta bello*
Mœnia Dardanium, quater ipso in limine portæ
Substitit, atq; vtero sonitum quater arma dedere.
Instamus tamen immemores, cæcique furore; §vc antea se pe. *Apollinis, qui fidē iustulit vera dicēti, coit' omissi spe frustratus.
Et monstrum infelix sacrata sistimus arce.
Tunc § etiam fatis aperit Cassandra futuris
*Ora, *dei iussu non vnquam credita Teucris.*
Nos delubra deũm miseri, quibus vltimus esset

Ille

Ille dies, festa velamus fronde per vrbem.
Vertitur interea cœlum; & ruit Oceano nox,
Homerus in Il. 90. **Inuoluens vmbra magna terramq; polumque.*
Myrmidonumq; dolos: fusi per mœnia Teucri
Conticuere: sopor fessos complectitur artus.
Et iam Argiua phalanx instructis nauibus ibat
A Tenedo, tacita per amica silentia lunæ,
More militiæ: vt, Dat clarũ puppi signum. *Litora nota petens: * flammas cùm regia puppis*
Extulerat; fatisq; deûm defensus iniquis,
Inclusos vtero Danaos, & pinea furtim
Laxat claustra Sinon. illos patefactus ad auras
Reddit equus, lætique cauo se robore promunt
Tisandrus, Sthenelusque duces, & dirus Vlysses,
Demissum lapsi per funem, Athamasq;, Thoasq;,
Non, Pelei filius sed nepos, ex Achille patre. **Pelidesq; Neoptolemus, primusq; Machaon,*
Et Menelaus, & ipse doli fabricator Epëus.
Inuadunt vrbem somno, vinóque sepultam.
Cæduntur vigiles; portisq; patentibus omnes
Accipiunt socios; atque agmina conscia iungunt.
Describit primam noctis partem. *Tempus erat, quo * prima quies mortalibus ægris*
Incipit, & dono diuûm gratissima serpit.
In somnis ecce ante oculos mœstissimus Hector
Visus adesse mihi, largosq; effundere fletus,
Raptatus bigis, vt quondam, aterq; cruento
Puluere, perq; pedes traiectus lora tumentes.
Hei mihi, qualis erat, quantum mutatus ab illo
Homerus in Il. 269. *Hectore, qui redit exuuias indutus Achillis,*
Vel Danaum Phrygios iaculatus puppibus ignes:
Homerus in Il. 245. *Squalentem barbam, & concretos sanguine crines,*

Vul-

Vulneraq́ illa gerens, quæ circum plurima muros
*Accepit patrios: *vltro flens ipse videbar*
Compellare virum, & mœstas expromere voces.
O lux Dardaniæ, spes ô fidissima Teucrum,
Quæ tantæ tenuere moræ? quibus Hector ab oris
Exspectate venis? vt te post multa tuorum
Funera, post varios hominumq3, vrbisq́ labores
Defessi aspicimus? quæ causa indigna serenos
Fœdauit vultus? aut cur hæc vulnera cerno?
Ille nihil. nec me quærentem vana moratur:
Sed grauiter gemitus imo de pectore ducens,
Heu fuge nate dea, téque his, ait, eripe flammis,
Hostis habet muros: ruit alto à culmine Troia.
**Sat patriæ; Priamoq́ datum. si Pergama dextra*
Defendi possent, etiam hac defensa fuissent.
Sacra, suosque tibi commendat Troia penates.
Hos cape fatorum comites: his mœnia quære;
Magna pererrato statues quæ denique ponto.
Sic ait, & manibus vittas, Vestamq́ potentem,
Æternumque adytis effert penetralibus ignem.
Diuerso interea miscentur mœnia luctu:
Et magis atque magis (quanquam secreta parentis
Anchisæ domus, arboribusq́ obtecta recessit)*
Clarescunt sonitus, armorumq́ ingruit horror.
Excutior somno, & summi fastigia tecti
Ascensu supero, atq3 arrectis auribus asto:
In segetem veluti cum flamma furentibus austris
Incidit, aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, sternit sata læta, boumque labores,

Quia ratio exigebat, vt loqueretur ille, qui venerat.

Ab honestate fugam suadet.

Longe abfuit.

Præ-

Præcipitesq́; trahit ſiluas: ſtupet inſcius alto
Homerus in Il. 4 7. *Accipiens ſonitum ſaxi de vertice paſtor.
Tum verò manifeſta fides, Danaumque pateſcunt
Inſidiæ. iam Deiphobi dedit ampla ruinam,
Vulcano ſuperante, domus: iam proximus ardet
Vcalegon: Sigea igni freta lata relucent.
Exoritur clamorque virum, clangorque tubarum.
Qui nec ſomnis credidi, nec reb⁹ aſpectis. vel Amens, vt in atroci, ſubitaque re: quaſi, perturbatus inops conſilij. Arma *amens capio: nec ſat rationis in armis:
Sed glomerare manum bello, & concurrere in arcem
Cum ſocijs ardent animi: furor, iráque mentem
Præcipitant, pulcrumq́; mori ſuccurrit in armis.
Ecce autem telis Panthus elapſus Achiuûm,
Panthus Otriades, arcis, Phœbique ſacerdos,
Sacra manu, victoſque deos, parnumque nepotem
Ipſe trahit, curſúque amens ad litora tendit.
Quo res ſumma loco Panthu? quã prendimus arcẽ?
Vix ea fatus eram, gemitu cùm talia reddit:
Venit ſumma dies, & ineluctabile tempus
Dardaniæ: fuimus Troës: fuit Ilium & ingens
Gloria Teucrorum. ferus omnia Iuppiter Argos
Tranſtulit. incenſa Danai dominantur in vrbe.
Vbi fuerat arx. Arduus armatos *medijs in mœnibus aſtans
Fundit equus, victorque Sinon incendia miſcet
Inſultans. portis alij bipatentibus adſunt,
Millia quot magnis nunquam venere Mycenis.
Obſedere alij telis angusta viarum
Oppoſiti. ſtat ferri acies mucrone coruſco
Nocturno prælio. Stricta, parata neci: vix primi prælia tentant
Portarum vigiles, & *cæco Marte reſiſtunt.

Ta-

Talibus Otriada dictis, & numine diuum
Inflammas, & in arma feror: quo tristis Erynnis,
Quo fremitus vocat, & sublatus ad æthera clamor.
Addunt se socios Ripheus, & maximus armis
Iphitus, oblati per lunam, Hypanisq3 Dymasq3.
Et lateri agglomerant nostro, iuuenisq3 Chorœbus
*Mygdonides: illis qui ad*Troiam forte diebus*
Venerat, insano Cassandræ incensus amore;
*Et*gener auxilium Priamo, Phrygibusq3 ferebat;*
**Infelix, qui non sponsæ præcepta furentis*
Audierat.
Quos vbi confertos audere in prælia vidi;
*Incipio super his: Iuuenes, fortissima*frustra*
Pectora, (si vobis audentem extrema cupido
Certa sequi, quæ sit rebus fortuna, videtis:
Excessere omnes, adytis, arisq3 relictis,
Dij, quibus imperium hoc steterat) succurritis vrbi
Incensæ; moriamur, & in media arma ruamus.
VNA SALVS victis, nullam sperare salutem.
*Sic*animus iuuenum furor additus: inde, lupi ceu*
Raptores atra in nebula, quos improba ventris
Exegit cæcos rabies, catulique relicti
Faucibus exspectant siccis; per tela, per hostes
Vadimus haud dubiã in mortem, mediaq3 tenemus
*Vrbis iter: nox atra*caua circumuolat vmbra.*
Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet? aut possit lacrymis æquare labores?
Vrbs antiqua ruit, multos dominata per annos:
Plurima perq3 vias sternuntur inertia passim

Homerus in Il. 143.
Homerus in Il. 58.
Homerus in Il. 185.

Refertur ab inferi⁹ verbum, Succurrimus.

Homer. in Ili. 16.
Homerus in Il. 156.

Naturale enim est, vt obscurũ omne sit concauum.

Corpora,

Corpora, perq; domos & relligiosa deorum
Homerus in Il. 159. *Lumina; *nec soli pœnas dant sanguine Teucri:*
Quondam etiam victis redit in præcordia virtus;
Victoresq; cadunt Danai: crudelis vbique
Varia mortis genera significat. *Luctus, vbique pauor, & *plurima mortis imago.*
Primus se Danaum magna comitante caterua
Androgeos offert nobis: socia agmina credens,
Inscius, atque vltro verbis compellat amicis:
Festinate viri: nam quæ tam sera moratur
Homerus in Il. 5. *Segnities? alij rapiunt incensa, *feruntque*
Pergama: vos celsis nunc primum à nauibus itis.
Dixit, & extemplo (neque enim responsa dabantur
Homerus in Il. 110. *Fida satis) *sensit medios delapsus in hostes.*
Obstupuit, retróque pedem cum voce repressit.
Homerus in Il. 30. **Improuisum aspris veluti qui sentibus anguem*
Pressit humi nitens, trepidusque repente refugit
Attollentem iras, & cærula colla tumentem:
Haud secus Androgeos visu tremefactus abibat.
Irruimus, densis & circumfundimur armis,
Ignarosque loci passim, & formidine captos
*Sternimus: *adspirat primo fortuna labori.*
Fauet. vnde & fauor aura dicitur: vt illud, Gaudēs populāribus auris. *Atque hic exsultans successu, animisq; Choræbus,*
O socij, quà prima, inquit, fortuna salutis
Monstrat iter, quaq; ostendit se dextra sequamur:
Mutemus clypeos, Danaumq; insignia nobis
Aptemus. dolus, an virtus, quis in hoste requirat?
Arma dabunt ipsi. sic fatus: deinde comantem
Androgei galeam, clypeique insigne decorum
Induitur, lateríque Argiuum accommodat ensem.

Hec

Hoc Ripheus, hoc ipſe Dymas omniſq; iuuentus*
Lęta faciat : ſpolijs ſe quiſque recentibus armat.
Vadimus immiſti Danais, haud numine noſtro.
Multaq; per cęcam congreſſi prælia noctem
*Conſerimus; * multos Danaum demittimus Orco.*
Diffugiunt alij ad naues, & litora curſu
Fida petunt : pars ingentem formidine turpi
Scandunt rurſus equum, & nota conduntur in aluo.
Heu nihil inuitis fas quemquam fidere diuis.
Ecce trahebatur paſſis Priameia virgo
Crinibus à templo Caſſandra, adytisq; Minerua,
Ad cęlum tendens ardentia lumina fruſtra;
Lumina : nam teneras arcebant vincula palmas.
Non tulit hanc ſpeciem furiata mente Chorębus,
Et ſeſe medium iniecit moriturus in agmen.*
Conſequimur cuncti, & denſis incurrimus armis.
Hic primum ex alto delubri culmine telis
Noſtrorum obruimur, oriturq; miſerrima cędes
Armorum facie, & Graiarum errore iubarum.
Tum Danai gemitu, atque ereptæ virginis ira,
Undique collecti inuadunt, acerrimus Aiax,
Et gemini Atridæ, Dolopumq; exercitus omnis.
Aduerſi rupto ceu quondam turbine venti
Confligunt Zephyriq;, Notiq;, & lętus eois
Eurus equis : ſtridunt ſiluæ, ſæuit q; tridenti
Spumeus, atque imo Nereus ciet æquora fundo.
Illi etiam, ſi quos obſcura nocte per vmbram
Fudimus inſidijs, totaq; agitauimus vrbe,
*Apparent : primi clypeos, * mentitaq; tela*

Multi hic diſtinguũt; vt ſit, Ego Aeneas.

Homerus in Il. 3.

Homerus in Il. 84. 129.

Neglecta vita. refertur enim ad affectum dimicantis.

Homerus in Il. 92.

Simulata, quæ nos eſſe Grecos mẽticbant,

Agnoſcunt, atque ora ſono diſcordia ſignant.
Illicet obruimur numero: primuſque Choræbus
Fenelei dextra diuæ armipotentis ad aram
Procumbit: cadit & Ripheus, iuſtiſſimus vnus
Qui fuit in Teucris, & ſeruantiſſimus æqui:
Dijs aliter viſum. pereunt Hypaniſque, Dymasque,
Vocatiuus græcus. *Confixi à ſocijs: nec te tua plurima * Panthu.*
Labentem pietas, nec Apollinis infula texit.
Iliaci cineres, & flamma extrema meorum,
Teſtor, in occaſu veſtro, nec tela, nec vllas
Pugnas i. pericula. *Vitauiſſe * vices Danaum; &, ſi fata fuiſſent*
Vt caderem, meruiſſe manu. diuellimur inde
Iphitus, & Pelias mecum: quorum Iphitus æuo
Iam grauior, Pelias & vulnere tardus Vlyſſi.
Protinus ad ſedes Priami clamore vocati.
Homerus in Il. 12. *Hic vero ingentem pugnam; * ceu cetera nuſquam*
Bella forent, nulli tota morerentur in vrbe;
Homerus in Il. 15. *Sic Martem indomitum, Danaoſq; ad tecta ruentes*
Cernimus, obſeſſumque acta teſtudine limen.
Hærent parietibus ſcalæ: poſteſque ſub ipſos
Nituntur gradibus, clypeoſque ad tela ſiniſtris
Protecti obijciunt, prenſant faſtigia dextris.
Dardanidæ contra, turres ac tecta domorum
Culmina conuellunt, (his ſe, quando vltima cernunt,
Extrema iam in morte parant defendere telis)
Auratasq; trabes, veterum decora alta parentum,
Deuoluunt. alij ſtrictis mucronibus imas
Homerus in Il. 70. *Obſedere fores: has ſeruant agmine denſo.*
Inſtaurati animi regis ſuccurrere tectis,

Auxi-

Auxilioque leuare viros, vimque addere victis.
*Limen erat, cæcaque * fores, & peruius vsus* — Quia paucis notæ, ideo cæcæ.
Tectorum inter se Priami, postesq; relicti
A tergo: infelix quà se, dum regna manebant,
Sæpius Andromache ferre incomitata solebat
*Ad soceros, & auo puerum Astyanacta * trahebat.* — Quasi puerum.
Euado ad summi fastigia culminis, vnde
Tela manu miseri iactabant irrita Teucri.
**Turrim in præcipiti stantem, summisq; sub astra* — Homerus in Il. 237.
Eductam tectis, vnde omnis Troia videri,
Et Danaum solitæ naues, & Achaica castra,
Aggressi ferro circum, quà summa labantes
Iuncturas tabulata dabant, conuellimus altis
Sedibus, impulimusq; ea lapsa repente ruinam
Cum sonitu trahit, & Danaum super agmina late
Incidit. ast alij subeunt: nec saxa nec vllum
Telorum interea cessat genus.
Vestibulum ante ipsum, primoq; in limine Pyrrhus
Exsultat telis, & luce coruscus ahena:
**Qualis vbi in lucē coluber mala gramina pastus,* — Homerus in Il. 240.
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc positis nouus exuuijs, nitidusq; iuuenta,
Lubrica conuoluit sublato pectore terga
Arduus ad solem, & linguis micat ore trisulcis.
Vna ingens Periphas, & equorum agitator Achillis
*Armiger Autumedon. vna omnis * Scyria pubes* — A Scyro insula, vna de Cycladibus.
Succedunt tecto, & flammas ad culmina iactant.
Ipse inter primos correpta dura bipenni
Limina perrumpit, postesq; à cardine vellit

Æratos: iamque excisa trabe, firma cauauit
Robora, & ingentem lato dedit ore fenestram.
Apparet domus intus, & atria longa patescunt:
Apparent Priami, & veterum penetralia regum:
Armatosque vident stantes in limine primo.
At domus interior gemitu, miscroque tumultu
Miscetur: penitusque* cauæ plangoribus ædes
Fœmineis vlulant: ferit aurea sidera clamor.
Tum pauidæ tectis matres ingentibus errant,
Amplexæq; tenent postes, atque oscula figunt.
*Instat vi patria Pyrrhus: nec claustra, nec ipsi
Custodes sufferre valent: labat ariete crebro
Ianua, & emoti procumbunt cardine postes.
Fit via vi: rumpunt aditus, primosque trucidant
Immissi Danai, & late loca milite complent.
Non sic, aggeribus ruptis cum spumeus amnis
Exijt. oppositasq; cuicit gurgite moles:
Fertur in arua furens cumulo, camposq; per omnes
Cum stabulis armenta trahit. vidi ipse furentem
Cæde Neoptolemum, geminosq; in limine Atridas:
Vidi Hecubã, centumq; nurus, Priamũq; per aras,
Sanguine fœdantem, quos ipse sacrauerat, ignes.
Quinquaginta illi thalami, spes tanta nepotum,
Barbarico postes auro spoliisque superbi
Procubuere: tenent Danai, quà deficit ignis.
Forsitan, & Priami fuerint quæ fata, requiras.
Vrbis vbi captæ casum, conuulsaq; vidit
Limina tectorum, & *mediũ in penetralibus hostẽ;
Arma diu senior desueta trementibus ano

Camerata tecta.

Homerus in Il. 135.

Homerus in Il. 122.

In medijs ædibus.

Cir-

Circumdat nequidquam humeris, & inutile ferrum
Cingitur, ac denſos fertur moriturus in hoſtes.
*Ædibus in mediis, *nudoque ſub atheris axe* Sub dio, quod impluuium dicitur.
Ingens ara fuit, iuxtaque veterrima laurus,
Incumbens aræ, atque vmbra complexa penates.
Hic Hecuba, & natæ nequidquam altaria circum
Præcipites atra ceu tempeſtate columbæ,
Condenſæ, & diuûm amplexæ ſimulacra tenebant.
Ipſum autem ſumptis Priamum iuuenilibus armis
Vt vidit, quæ mens tam dira, miſerrime coniux,*
Impulit his cingi telis? aut quo ruis, inquit? Proprie: quaſi deorum ira, infuſa.
Non tali auxilio, nec defenſoribus iſtis
Tempus eget; non, ſi ipſe meus nunc afforet Hector.
Huc tandem concede. hæc ara tuebitur omnes:
Aut moriere ſimul. ſic ore effata, recepit
Ad ſeſe, & ſacra longæuum in ſede locauit.
Ecce autem elapſus Pyrrhi de cæde Polytes,
Vnus natorum Priami, per tela, per hoſtes
Porticibus longis fugit, & vacua atria luſtrat
Saucius. illum ardens infeſto vulnere Pyrrhus* Pro telo poſuit.
Inſequitur, iam iamq; manu tenet, & premit haſta.
Vt tandem ante oculos euaſit, & ora parentum,
Concidit, ac multo vitam cum ſanguine fudit.
Hic Priamus, quãquã in media iã morte tenetur,* Manifeſta.
Non tamen abſtinuit, nec voci, iræq; pepercit.
At tibi pro ſcelere, exclamat, pro talibus auſis
Dij, ſi qua eſt cœlo pietas, quæ talia curet,
Perſoluant grates dignas, & præmia reddant
Debita, qui nati coram me cernere letum

Fecisti, & patrios fœdasti funere vultus.
Homerus in Il. 174. At non ille, satum quo te mentiris, Achilles
Talis in hoste fuit Priamo: sed iura, fidemq;
Supplicis erubuit, corpusq; exangue sepulcro
Reddidit Hectoreum, meque in mea regna remisit.
Inutile, sine vi. Sic fatus senior, telumq; *imbelle sine ictu
Coniecit: rauco quod protinus ære repulsum,
Et summo clypei nequidquam umbone pependit.
Cui Pyrrhus. referes ergo hæc, & nuntius ibis
Pelidæ genitori: illi mea tristia facta,
Non respõdentē mori bus patrijs. *Degeneremq; Neoptolemum narrare memento:
Nunc morere. hæc dicens, altaria ad ipsa trementē
Traxit, & in multo lapsantem sanguine nati:
Implicuitq; comam læua, dextraq; coruscum
Extulit, ac lateri capulo tenus abdidit ensem.
Hæc finis Priami fatorum: hic exitus illum
Sorte tulit, Troiam incensam, & prolapsa videntem
Pergama, tot quondam populis, terrisq; superbum
Imperauerat Phrygię, & Myg doniæ, ideo regnator Asiæ vocatur. * Regnatorem Asiæ: iacet ingens litore truncus,
Auulsumq; humeris caput. & sine nomine corpus.
At me tum primum sæuus circumstetit horror.
Obstupui: subijt cari genitoris imago,
Ut regem æquæuum, crudeli vulnere vidi
Vitam exhalantem: subijt deserta Creusa,
Et direpta domus, & parui casus Iuli.
De exercitu loquitur. Respicio, &, quæ sit me circum * copia, lustro.
Deseruere omnes defessi; & corpora saltu
Homerus in Il. 121. Ad terram misere, aut ignibus ægra dedere.
*Iamque adeo super unus eram, cum limina Vesta

Ser-

Seruantem, & tacitam secreta in sede latentem
Tyndarida adspicio. dant clara incendia lucem
Erranti, passimq; oculos per cuncta ferenti.
Illa sibi infestos euersa ob Pergama Teucros,
Et pœnas Danaum, & deserti coniugis iras
Permetuens, Troiæ, & patriæ communis Erynnis,
Abdiderat sese, atque aris inuisa sedebat.
Exarsere ignes animo: subit ira, cadentem
Vlcisci patriam, & sceleratas sumere pœnas.
Scilicet hæc Spartam incolumis, patriasq; Mycenas
*Adspiciet? partoq; ibit regina * triumpho?* Quasi, de vobis victis.
Coniugiumq; domumq; patres, natosque videbit,
Iliadum turba, & Phrygijs comitata ministris?
Occiderit ferro Priamus? Troia arserit igni?
Dardanium toties sudarit sanguine litus?
Non ita. namq; & si nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna est, nec habet victoria laudem,
Extinxisse nefas tamen, & sumpsisse merentis
Laudabor pœnas: animumq; expleisse iuuabit
Vltricis flammæ, & cineres satiasse meorum.
Talia iactabam, & furiata mente ferebar:
Cum mihi se, non ante oculis tam clara, videndam
Obtulit, & pura per noctem in luce refulsit
Alma parens, confessa deam, qualisq; videri Quæ Helenæ ictū minabatur.
Cœlicolis, & quanta solet; dextraq; prehensum
Continuit; roseoq; hæc insuper addidit ore.
Nate, quis indomitas tantus dolor excitat iras?
Quid furis? aut quonam nostri tibi cura recessit?
Non prius adspicies, ubi fessum ætate parentem

*Liqueris Anchiſen? * ſuperet coniux ne Creuſa,*
Aſcaniusq; puer? quos omnes vndique Graiæ
Circum errant acies, &, ni mea cura reſiſtat,
Iam flammæ tulerint, inimicus & hauſerit enſis.
Homerus in Il. 32. ** Non tibi Tyndaridis facies inuiſa Lacænæ,*
Culpatuſue Paris, verum inclementia diuum
Has euertit opes, ſternitque à culmine Troiam.
Adſpice: (namq; omnem, quæ nunc obducta tuenti
Mortales hebetat viſus tibi, & humida circum
Caligat, nubem eripiam: tu ne qua parentis
Veretur, ne imperanti ſibi fugam non pareat. *Iuſſa * time, neu præceptis parere recuſa)*
Hic, vbi diſiectas moles, auulſaque ſaxis
Saxa vides, miſtoq; vndantem puluere fumum;
Homerus in Il. 129. *Neptunus muros, magnoq; emota tridenti*
Fundamenta quatit, totamq; à ſedibus vrbem
Quæ fugam vetaret. *Eruit. hic * Iuno Scæas ſæuiſſima portas*
Prima tenet, ſociumq; furens à nauibus agmen.
Ferro accincta vocat.
Iam ſumma arces Tritonia, reſpice, Pallas
Inſedit, nimbo effulgens, & Gorgone ſæua.
Ipſe pater Danais animos, viresque ſecundas,
Sufficit: ipſi deos in Dardana ſuſcitat arma.
Cape celeriter. ** Eripe nate fugam, finemq; impone labori.*
Nuſquam abero, & tutum patrio te limine ſiſtam.
Dixerat, & ſpiſſis noctis ſe condidit vmbris.
Apparent diræ facies, inimicaq; Troiæ
Numina magna Deûm.
Homerus in Il. 46. 143. *Tum vero omne mihi viſum conſidere in ignes*
Ilium, & ex imo verti Neptunia Troia:

Ac

Ac veluti, ſummis antiquam in montibus ornum
Cum ferro acciſam, crebrisq; bipennibus inſtant
Eruere agricolæ certatim: illa vſque minatur,
Et tremefacta comam concuſſu vertice nutat;
Vulneribus donec paulatim euicta, ſupremum
*Congemuit, traxitq; iugis auulſa*ruinam.* Aliarum arborum.
Deſcendo, ac ducente Deo, flammam inter, et hoſtes
Expedior: dant tela locum, flammæque recedunt.
At, vbi iam patriæ peruentum ad limina ſedis,
Antiquasq; domos: genitor quem tollere in altos
Optabam primum montes, primumque petebam,
Abnegat exciſa vitam producere Troia,
*Exiliumq; pati. vos ô, quibus*integer æui*
Sanguis, ait, ſolidæq; ſuo ſtant robore vires, Quia nõ eſt integer ſanguis in ſenibus: in quibus eũ minui per ętatem, phyſici dicunt. vnde illis tremor.
Vos agitate fugam.
Me ſi cælicolæ voluiſſent ducere vitam,
Has mihi ſeruaſſent ſedes. ſatis vna, ſuperq;
Vidimus excidia, & captæ ſuperauimus vrbi.
Sic ô ſic poſitum affati diſcedite corpus.
Ipſe manu mortem inueniam: miſerebitur hoſtis,
Exuuiasq; petet: facilis iactura ſepulcri eſt.
Iampridem inuiſus diuis, & inutilis annos
*Demoror, ex quo*me diuûm pater, atq; hominũ rex* De Veneris concubitu gloriãtem.
Fulminis afflauit ventis, & contigit igni.
Talia perſtabat memorans, fixusq; manebat.
Nos contrà effuſi lacrymis: coniuxq; Creuſa,
*Aſcaniusq;, omnisq;*domus, ne vertere ſecum* Pro familia poſuit: vt Cicero ad Atticũ, To-
Cuncta pater, fatoque vrgenti incumbere vellet.
Abnegat; inceptóque, & ſedibus hæret in iſſdem.

ta domus te salutat.

Rursus in arma feror, mortemq; miserrimus opto.
Nam quod consilium, aut quæ iam fortuna dabatur?
Me ne efferre pedem genitor te posse relicto
Sperasti? tantumque nefas patrio excidit ore?
Si nihil ex tanta superis placet urbe relinqui;
Et sedet hoc animo; peretur æque addere Troiæ
Teque tuosque iuuat: patet isti ianua leto:
Jamque aderit multo Priami de sanguine Pyrrhus
Natũ ante ora patris, patrẽ qui obtruncat ad aras.
Hoc erat alma parens, quòd me per tela, per ignes
Eripis, vt medijs hostem in penetralibus, vtque
Ascanium que, patremq; meum, iuxtáque Creusam,
Alterum in alterius mactatos sanguine cernam?
Arma viri, ferte arma: vocat lux vltima victos:
Reddite me Danais: sinite instaurata reuisam*
Prœlia. nunquam omnes hodie moriemur inulti.
Hîc ferro accingor rursus, clypeoque sinistram*
Insertabam aptans, méque extra tecta ferebam.
Ecce autem complexa pedes in limine coniux
Hærebat, paruumq; patri tendebat Iulum:
Si periturus abis: & nos rape in omnia tecum.
Sin aliquam expertus sumptis spem ponis in armis:
Hanc primùm tutare domum. cui paruus Iulus*
Cui pater, & coniux quondam tua dicta relinquor?
Talia vociferans gemitu tectum omne replebat:
Cùm subitum, dictúque oritur mirabile monstrum:
Namque manus inter, mœstorumq; ora parentum
Ecce leuis summo de vertice visus Iuli
Fundere lumen apex, tactúque innoxia molli

Quibus me mater eripuit.

Homer. in Il. 70.

Homer. in Il. 70.

Epitheto commendat ætatem.

Lam-

Lambere flamma comas, & circum tempora pasci.* Crescere,
Nos pauidi trepidare metu, crinemq; flagrantem
Excutere, & sanctos restinguere fontibus ignes:
At pater Anchises oculos ad sidera lætus
Extulit, & cælo palmas cum voce tetendit.
Iupiter omnipotens, precibus si flecteris vllis,
**Aspice nos: hoc tantùm: &, si pietate meremur,* Intuentes
Da deinde auxilium pater, atque hæc omina firma. enim dij
Vix ea fatus erat senior, subitoque fragore iuuant.
Intonuit læuum, & de cælo lapsa per vmbras*
Stella facem ducens multa cum luce cucurrit. Prosperum.
Illam summa super labentem culmina tecti,
Cernimus Idæa claram se condere silua,* Vbi erat
**Signantemq; vias. tum longo limite sulcus* Aeneæ do-
Dat lucem, & latè circum loca sulphure fumant. mus.
Hic verò victus genitor, se tollit ad auras, Scintillis
Affaturq; deos, & sanctum sidus adorat. relictis.
Iam iã nulla mora est: sequor, et qua ducitis, adsum. Homer. in
Dij patrij seruate domum, seruate nepotem: Il. 16 8.
Vestrum hoc augurium, vestroq; in numine Troia est.
Cedo equidem, nec nate tibi comes ire recuso.
Dixerat ille: & iam per mœnia clarior ignis
Auditur, propiusque æstus incendia voluunt.
**Ergo age care pater cervici imponere nostræ:* Quia iam
Ipse subibo humeris, nec me labor iste grauabit, consensisti.
Quo res cunq; cadent, vnum, & cõmune periclum,
Vna salus ambobus erit. mihi paruus Iulus
Sit comes, & longè seruet vestigia coniux.
Vos famuli, quæ dicam, animis aduertite vestris.

Est

Est vrbe egressis tumulus, templumque vetustum
Bene Cereris fanũ ante vrbem facit esse: quia dea rusticorum est. Deserta* Cereris, iuxtáque antiqua cupressu,
Relligione patrum multos seruata per annos.
Hanc ex diuerso sedem veniemus in vnam.
Tu genitor cape sacra manu, patriosq; penates.
Me, bello è tanto digressum, & cæde recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero.
Hæc fatus, latos humeros, subiectaq; colla
Veste super, fuluique insternor pelle leonis,
Succedóque oneri. dextræ se paruus Iulus
Implicuit, sequiturq; patrem non passibus æquis.
Dixit iam, Arboribusque obtecta recessit. Pone subit coniux. ferimur per* opaca locorum:
Et me, quem dudum non vlla iniecta mouebant
Tela. néque aduerso glomerati ex agmine Graij,
Cõsternat. Nunc omnes terrent auræ, sonus, *excitat omnis
Suspensum, & pariter comitique onerique timentẽ.
Iamque propinquabam portis, omnemque videbar
Euasisse viam, subito cùm creber ad aures
Visus adesse pedum sonitus, genitorq; per vmbram
Prospiciens, nate, exclamat, fuge nate, propinquant:
Ardentes clypeos, atque ara micantia cerno.
Hic mihi nescio quod trepido malè numen amicum
Confusam eripuit mentem. namque auia cursu
Dum sequor, & nota excedo regione viarum,
Heu misero coniux fato ne erepta Creusa
Substitit, errauitne via, seu lassa resedit,
Tantum enim vmbrã eius vidit. Incertum: nec post oculis est* reddita nostris:
Nec prius amissam respexi, animumq; reflexi,

Quàm

Quàm tumulum antiquæ Cereris, sedemq3 sacratã
Venimus, hic demum collectis omnibus, vna
Defuit, & comites natumq3, virumq3 fefellit.
Quem non incusaui amens, hominumq3, deorumq3?
Aut quid in euersa vidi crudelius vrbe?
Ascanium, Anchisemq3 patrem, Teucrosq3 penates
Commendo socijs, & *curua valle recondo:
Ipse vrbem repeto, & cingor fulgentibus armis.
Stat casus renouare omnes, omnemque reuerti
Per Troiam, & rursus caput obiectare periclis.
Principio muros, obscuraque limina portæ,
Qua gressum extuleram, repeto, & vestigia retro
Obseruata sequor per noctem, & *lumine lustro.
Horror vbique animos, simul ipsa silentia terrent.
Inde, domum si forte pedem, si forte tulisset,
Me fero. irruerat Danai, & tectũ omne tenebant.
Ilicet ignis edax summa ad fastigia vento
Voluitur: exuperant flammæ: furit æstus ad auras.
Procedo ad* Priami sedes, arcemq3 reuiso.
Et iam porticibus vacuis Iunonis asylo,
Custodes lecti Phœnix, & dirus Vlysses
Prædam adseruabant. huc vndique Troia gazæ
Incensis erepta adytis, mensæq3 deorum,
Crateresque auro solidi, *captiuaque vestis
Congeritur. pueri, & pauidæ longo ordine matres
Stant circum.
*Ausus quin etiam voces iactare per vmbram,
Impleui clamore vias: mœstusque Creusam
Nequidquã ingeminans, iterumq3 iterumq3 vocaui.

Sic & lib. 1. dixit, In conuexo nemorum.

Oculis circumspicio.

Patris Creusæ.

Captiuorũ.

Contra salutem meã qui cuperẽ latere.

Quæ-

Quærenti, & tectis vrbis sine fine furenti
Infelix simulacrum, atque ipsius vmbra Creusæ
Visa mihi ante oculos, & nota maior imago.
Obstupui; steteruntq; comæ, & vox faucibus hæsit.
Tum sic affari, & curas his demere dictis.
Quid tantum insano iuuat indulgere labori,
O dulcis coniux? non hæc sine numine diuûm
Homer. in Il. 51. **Eueniunt: nec te comitem hinc asportare Creusam*
Fas: haud ille sinit superi regnator olympi.
Hic versus, vt Seruius animaduertit, abundat vna syllab. si tollas, hinc. recte habebit. *Longa tibi exsilia, & vastum maris æquor arandũ.*
Ad terram Hesperiam venies: vbi Lydius, arua
Inter opima virûm, leni fluit agmine Tybris.
Illic res lætæ, regnumq;, & regia coniux
Parta tibi. lacrymas dilectæ pelle Creusæ.
Non ego Myrmidonũ sedes, Dolopumue superbas
Adspiciam, aut Grais seruitum matribus ibo,
Dardanis, & diuæ Veneris nurus:
In quibus colebatur. *Sed me magna deûm genitrix his detinet*oris.*
Iamq; vale, & nati serua communis amorem.
Hæc vbi dicta dedit; lacrymãtẽ, & multa volentem
Homer. in Il. 249 *Dicere, deseruit, tenuesq; recessit in auras.*
Ter conatus ibi collo dare brachia circum:
Ter frustra comprensa manus effugit imago,
Par leuibus ventis, volucrique simillima somno.
Sic demum socios, consumpta nocte, reuiso:
Atq; hic ingentem comitum affluxisse nouorum
Inuenio, admirans numerum, matresq;, virosq;
Collectam exsilio pubem, miserabile vulgus.
Vndiq; conuenere, animis, opibusq; parati,

In quaſcunque velim pelago deducere terras.
Iamque iugis ſummæ ſurgebat lucifer Idæ,
Ducebatque diem, Danaique obſeſſa tenebant
*Limina portarum; nec ſpes *opis vlla dabatur.* Seruandæ vrbis.
Ceſſi, & ſublato montem genitore petiui.

P. VIRGILII MARONIS ÆNEIDOS LIBER TERTIVS.

ARGVMENTVM.

Euerſa Troia, Aeneas, collectis ſuorum reliquijs, quæ uidi, flammisque ſupeterant, parataque apud Antandrum viginti nauium claſſe, primùm in Thraciam defertur: vbi cum futurę vrbis fundamēta poneret, territus Polydori à Polymneſtore cæſi prodigijs, Delum petit, conſultoque ibi Apollinis oraculo, cum antiquam gentis ſuæ matrem, hoc eſt, primam originis ſuæ terram repetendam didiciſſet, falſa Anchiſæ patris interpretatione adductus, Cretam contendit. Verum cum ibi quoque, poſitis iam mœnibus, grauiſsima peſte exagitaretur, in ſomnis monitus à dijs penatibus, relicta Creta, Italiam petit. Ibi ſuborta tempeſtate, primum ad Strophades inſulas appulſus, ab Harpyis infeſtatur, mox Actium delatus, in honorem Apollinis ludos celebrat. inde Corcyram præteruectus Epirū tenet; quę id temporis Heleno Priami filio parebat cui poſt Pyrrhi cædem Andromache in coniugium ceſſerat. Helenus Aeneam hoſpitio excipit, omnique humanitatis genere cōplectitur, imminentiumq; terra, marique periculorū certiorem facit. Aeneas relicta Epiro,

Ta-

Tarentum, primamque, Italiæ oram præteruectus, ad eam Siciliæ partem, quæ Aetnæ monti adiacet, appellitur. ibi Achæmenidem, ab Vlysse in Cyclopis antro desertum, supplicem recipit, eductusque ab eo de Cyclopum seueritate, inde anchoras soluit, memorque præceptorū Heleni, vitatis Charybdis, & Scyllæ periculis, Siciliæ litora longo circuitu circumuectus tandem Drepanum aduehitur: vbi Anchises tum senio, tum longæ nauigationis iactatione fatigatus fatis concedit. Inde Italiam petiturus, immissa ab Aeolo subita tempestate, in Africam eijcitur, quam partem libro primo exsequitur.

Aliud Argumentum.

Post casum Troiæ fabricata classe superstes
Vela dat Æneas, vrbemque in litore Thracum,
Mox aliam pulsus Cretæis condit in oris.
Cedit & hinc, Helenūq; videt, præceptaq; sumit.
Ætnaum Cyclopa fugit: sepelitque parentem.

Imperium Troianum, quod erat in Asia. Ilium enim in Phrygia minore.

POstquam res Asiæ, Priamique euertere gentem
Immeritam visum superis, ceciditq; superbum
Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troia:
Diuersa exsilia, & desertas quærere terras
Augurijs agimur diuum; classemque sub ipsa
Antandro, & Phrygiæ molimur montibus Idæ,
Incerti quò fata ferant, vbi sistere detur:
Contrahimusq; viros. vix prima inceperat æstas:
Et pater Anchises dare fatis vela iubebat.
Litora tum patriæ lacrymans, portusque relinquo,

Et

Et campos, vbi Troia fuit. feror exsul in altum
*Cum*sociis, natóque, penatibus, & magnis dijs.* Duo humana posuit,
Terra procul vastis colitur Mauortia campis, & duo diuina, patris nō
Thraces arant, acri quondam regnata Lycurgo: fit mentio,
Hospitium antiquum Troiæ, sociique penates quia non
Dum fortuna fuit. feror huc, & litore curuo peruenit in
Mœnia prima loco, fatus ingressus iniquis, Italiam.
Æneadasq; meo nomen de nomine fingo.
Sacra Dionææ matri, diuisque ferebam
Auspicibus cœptorum operum; superóque nitentem
Cælicolûm regi mactabam in litore taurum.
*Fortè fuit iuxta*tumulus; quo cornea summo* Et collis, & sepulcrum.
Virgulta, & densis hastilibus horrida myrtus.
Accessi; viridemque ab humo conuellere siluam
Conatus, ramis tegerem vt frondentibus aras,
Horrendum, & dictu video mirabile monstrum.
Nam, quæ prima solo ruptis radicibus arbos
Vellitur, huic atro liquuntur sanguine guttæ,
Et terram tabo maculant. mihi frigidus horror
Membra quatit, gelidusq; coit formidine sanguis.
*Rursus & alterius*lentum conuellere vimen* Molle & flexuosum.
Insequor, & causssas penitus tentare latentes:
Ater & alterius sequitur de cortice sanguis.
Multa monēs animo, nymphas venerabar agrestes,
Gradiuumque patrem Geticis qui præsidet aruis,
*Rite secundarent visus, omenque*leuarent.* Bonum, ac leue i. minimè graue, aut aduersū, facerent.
Tertia sed postquam maiore hastilia nisu
Aggredior, genibusq; aduersæ obnixus arenæ;
(Eloquar, an sileam?) gemitus lacrymabilis imo

Auditur tumulo, & vox reddita fertur ad aures:
Quid miserum Aenea laceras? iam parce sepulto:
Parce pias scelerare manus. non me tibi Troia
Externum tulit: aut cruor hic de stipite manat.
Heu fuge crudeles terras, fuge litus auarum:
Nam Polydorus ego: hîc confixum ferrea texit.
Telorum seges, & iaculis increuit acutis.
Tum verò ancipiti mentem formidine pressus
Homerus in Il. 169. **Obstupui: steterunt q3 comæ, et vox faucibus hæsit.*
Hunc Polydorum auri quondã cum pondere magno
Infelix Priamus furtim mandarat alendum
Threicio regi, cûm iam diffideret armis
Dardaniæ, cingique vrbem obsidione videret.
Ille, vt opes fractæ Teucrûm, et fortuna recessit,
Imperium, vt, postquã res Asiæ, lib. 3. **Res Agamemnonias, victriciáque arma secutus*
Fas omne abrumpit: Polydorum obtruncat, et auro
Vi potitur. quid non mortalia pectora cogis
Execrabilis: vt, Sacræ pãdũtur portę *Auri *sacra fames? postquam pauor ossa reliquit;*
Delectos populi ad proceres, primumq3 parentem
Monstra deûm refero, & quæ sit sententia, posco:
Omnibus idem animus, scelerata excedere terra,
Pro, classem Austris. *Linquere pollutũ hospitiũ, et dare *classib. Austros.*
Ergo instauramus Polydoro funus: & ingens
Aggeritur tumulo tellus: stant manibus aræ
Cæruleis mœstæ vittis; atráque cupresso:
Gentis, aut prœliantiũ. *Et circum Iliades crinem *de more solutæ.*
Inferimus tepido spumantia cymbia lacte,
De victimis sumpti. **Sanguinis & sacri pateras, animamq3 sepulcro*
Condimus, & magna supremum voce ciemus.

Inde,

Inde, vbi prima fides pelago, placatáque venti
Dãt maria, & lenis crepitans vocat Auster in altũ;
Deducunt socij naues, & litora complent.
*Prouehimur portu: terraq́, vrbesq́ *recedunt.* Ita nauigantibus videtur.
Sacra mari colitur medio, gratissima tellus
Nereidum matri, & Neptuno Ægæo:
Quam pius arcitenens oras, & litora circum
Errantem Mycone celsa, Gyaróque reuinxit:
Immotamq́ coli dedit, & contemnere ventos.* Ob terræ motum.
Huc feror: hæc fessos tuto placidissima portu
Accipit: egressi veneramur Apollinis vrbem.
*Rex Anius, rex idem hominum, Phœbiq́ *sacerdos,* Tunc erat hic mos, vt reges essent etiam sacerdotes, vel pontifices.
Vittis, & sacra redimitus tempora lauro,
Occurrit, veterem Anchisem agnoscit amicum.
Iungimus hospitio dextras, & tecta subimus.
Templa dei saxo venerabar structa vetusto:
Da propriam Thymbræe domum, da mœnia fessis,
Et genus, & mansuram vrbem: serua altera Troiæ
Pergama, reliquias Danaum, atq́ immitis Achilli.
Quem sequimur? quóue ire iubes? vbi ponere sedes?
**Da pater augurium, atque animis illabere nostris.* Homerus in Il. 268.
Vix ea fatus eram: tremere omnia visa repentè,
**Liminaque, laurusq́ dei, totusq́ moueri* Breuem syllabam, quæ, pro longa posuit, ratione finalitatis.
Mons circum, & mugire adytis cortina reclusis.
Submissi petimus terram, & vox fertur ad aures.
Dardanidæ duri, quæ vos à stirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos vbere læto
Accipiet reduces: antiquam exquirite matrem. Homerus In Il. 224.
Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris,

Et nati natorum, & qui nascentur ab illis.
Hæc Phœbus, mistóque ingens exorta tumultu
Lætitia, & cuncti, quæ sint ea mœnia, quærunt,
Quò Phœbus vocet errantes, iubeatque reuerti.
Tum genitor, veterum volueus monumenta virorũ,
Quia se moriturũ sciebat. *Audite ô proceres, ait, & spes discite* vestras.
Creta Iouis magni medio iacet insula ponto:
Mons Idæus vbi, & gentis cunabula nostræ.
Centum vrbes habitant magnas, vberrima regna:
Maximus vnde pater (si rite audita recordor)
Teucrus Rhœteas primum est aduectus ad oras,
Pro elegit: vt, Pars optare locum. *Optauit q3 locum regno. nondum Ilium, & arces*
Pergameæ steterant: habitabant vallibus imis.
Hinc mater cultrix Cybele, Corybantiáque æra,
Idæum q3 nemus: hinc fida silentia sacris:
Et iuncti currum dominæ subiere leonis.
Ergo agite, & diuûm ducunt quà iussa sequamur:
Placemus ventos, & Gnossia regna petamus:
A Delo. *Nec longo* distant cursu: (modò Iuppiter adsit)
Tertia lux classem Cretæis sistet in oris.
Sic fatus, meritos aris mactauit honores,
Homerus In Il. 126. *Taurum Neptuno, taurum tibi pulcer Apollo,*
Homerus in Il. 31. *Nigrã Hiemi pecudem, Zephyris fœlicibus* albam.
Fama volat pulsum regnis cessisse paternis
Idomenea ducem, desertáque litora Cretæ,
Hoste vacare domos, sedesq3 adstare relictas.
Linquimus Ortygiæ portus, pelagóque volamus,
Vitibus consitam. *Bacchatamq3 iugis Naxon, viridemq3 Donysam,*
Olearon, niueamq3 Paron, sparsasq3 per æquor

Cycla-

*Cycladas, & crebris*legimus, freta consita terris.*
Nauticus exoritur vario certamine clamor:
*Hortantur socij, Cretam, *proauosq; petamus.*
Prosequitur surgens à puppi ventus euntes,
Et tandem antiquis Curetum allabimur oris.
Ergo auidus muros optatæ molior vrbis;
Pergameamq; voco: & lætam cognomine gentem
Hortor amare focos, arcemq; attollere tectis.
Iamque fere sicco subductæ litore puppes,
*Connubijs, aruisq; nouis*operata iuuentus:*
Iura, domosq; dabam, subitò cum tabida membris,
Corrupto cæli tractu, miserandáque venit
Arboribusq;, satisq; lues, & letifer annus.
Linquebant dulces animas, aut ægra trahebant
Corpora. tum steriles exurere Sirius agros:
Arebant herbæ, & victum seges ægra negabat.
Rursus ad oraclum Ortygiæ, Phœbumq;, remenso
Hortatur pater ire mari, veniamque precari:
Quem fessis finem rebus ferat: vnde laborum
Tentare auxilium iubeat: quò vertere cursus.
Nox erat, & terris animalia somnus habebat.
Effigies sacræ Diuum, Phrygijq; penates,
Quos mecum à Troia, medijsq; ex ignibus vrbis
Extuleram, visi ante oculos adstare iacentis
*In somnis, multo manifestè*lumine, qua se*
Plena per incertas fundebat Luna fenestras.
Tum sic affari, & curas his demere dictis.
Quod tibi delato Ortygiam dicturus Apollo est,
Hic canit: & tua nos en vltro ad limina mittit.

Prætermehimur. Primi erant cultores Cretæ.

Sacrificium fecit, quia mos erat, vt neque vxor ducere tur, neque ager araretur sine sacrificijs.

Cum nimbo, qui circa deos videri solet.

Pro, tuas partes, tuum imperium.

Nos te, Dardania incensa, tuáque arma secuti:
Nos tumidum sub te permensi classibus æquor,
Idem venturos tollemus ad astra nepotes,
Imperiumq; vrbi dabimus, tu mœnia magnis
Magna para, longumq; fugæ ne linque laborem.
Mutandæ sedes: non hæc tibi litora suasit
Delius, aut Cretæ iussit considere Apollo.

Ab Hespero rege.

Est locus (Hesperiam Graij cognomine dicunt)*
Terra antiqua, potens armis, atque vbere gleba.
Oenotrij coluere viri: nunc fama, minores
Italiam dixisse ducis de nomine gentem.
Hæ nobis propriæ sedes: hinc Dardanus ortus,

De Dardano, non de Iasio, dictũ.

Iasiusq; pater, genus à quo principe nostrum.*
Surge age, & hæc lætus longæuo dicta parenti,
Haud dubitanda refert: Coritum, terrasq; require
Ausonias: Dictæa negat tibi Iupiter arua.
Talibus attonitus visis, ac voce deorum

Theocrit. 46.

(Nec sopor illud erat; sed coram agnoscere vultus,
Velatasq; comas, præsentiaq; ora videbar:
Tum gelidus toto manabat corpore sudor)
Corripio è stratis corpus, tendóque supinas
Ad cælum cum voce manus, & munera libo

Rite perfecta.

* *Intemerata focis perfecto lætus honore*
Anchisen facio certum, remq; ordine pando.

Non, incertam, sed, duplicem.

Agnouit prolem ambiguam, geminosq; parentes,*
Séque nouo veterum deceptum errore locorum.
Tum memorat. Nate Iliacis exercite fatis,
Sola mihi tales casus Cassandra canebat.
Nunc repeto, hæc generi portendere debita nostro,

Et ſæpe Heſperiam, ſæpe Itala regna vocare.
Sed quis ad Heſperiæ venturos litora Teucros
Crederet? aut quem tum vates Caſſandra moueret?
Cedamus Phœbo, & moniti meliora ſequamur,
Sic ait: & cuncti dictis paremus ouantes.
Hanc quoque deſerimus ſedem; paucisq; relictis
*Vela damus, vaſtumq; *caua trabe currimus æquor.* Nauis deſi-
*Poſtquã altum tenuere rates; *nec iam amplius vllæ* nitio.
Apparent terræ; cælum vndique, et vndiq; pontus: Homer. in
Tum mihi cæruleus ſupra caput adſtitit imber, Od. 110.
Noctem, hiemẽq; ferens; et inhorruit vnda tenebris.
Continuò venti voluunt mare; màgnaq; ſurgunt
Æquora: diſperſi iactamur gurgite vaſto.
*Inuoluere diem nimbi, & *nox humida cœlum* Nubes ca-
Abſtulit: ingeminant abruptis nubibus ignes. liginoſa.
Excutitur curſu, & cæcis erramus in vndis.
Ipſe diem, noctemq; negat diſcernere cælo,
*Nec meminiſſe viæ media *Palinurus in vnda.* Vide eius
Tres adeò incertos cæca caligine ſoles mortẽ lib.
Erramus pelago, totidem ſine ſidere noctes. 5. in fine.
Quarto terra die primum ſe attollere tandem
Viſa, aperire procul montes, ac voluere fumum.
Vela cadunt: remis inſurgimus: haud mora, nautæ
Adnixi torquent ſpumas, & cærula verrunt.
Seruatum ex vndis Strophadum me litora primùm
Accipiunt. Strophades Graio ſtant nomine dictæ
Inſulæ Ionio in magno: quas dira Celano,
Harpyiæque colunt aliæ, Phineia poſtquam Apol. Arg.
Clauſa domus, menſasq; metu liquere priores. 32.

Tristius haud illis monstrum, nec sæuior vlla
Pestis, & ira Deûm Stygijs sese extulit vndis.
Virginei volucrum vultus, fœdissima ventris
Sordis effusio. **Proluuies, uncæque manus, & pallida semper*
Ora fame.
Necessitatẽ significat. nam sponte venimꝰ, non deferimur. *Huc vbi* delati portus intranimus, ecce*
Læta boum passim campis armenta videmus,
Caprigenumq; pecus, nullo custode, per herbam.
Irruimus ferro, & diuos, ipsumq; vocamus.
In prædam partemq; Iouem. tunc litore curuo
Exstruimusq; toros, dapibusque epulamur opimis.
At subito horrifico lapsus de montibus adsunt
Harpyiæ, & magnis quatiunt clangoribus alas,
Diripiuntque dapes, contactúque omnia fœdant
Immundo. tum vox tetrum dira inter odorem.
Rursum in secessu longo sub rupe cauata,
Arboribus clausi circum, atque horrẽtibus vmbris
Instruimus mensas, arisque reponimus ignem.
è secreto montium loco. *Rursum ex* diuerso cæli, cæcisque latebris*
Turba sonans prædam pedibus circumuolat vncis,
Polluit ore dapes. sociis tunc arma capessant,
Edico, & dira bellum cum gente gerendum.
Haud secus ac iussi faciunt tectosque per herbam*
Figura pro disponunt, & tegunt. **Disponunt enses, & scuta latentia condunt.*
Ergo vbi delapsa sonitum per curua dedere
Litora, dat signum specula Misenus ab alta
Vel quia rarum est pugnare cum Harpyis, *Aëre cauo: inuadunt socij, et* noua prælia tentant,*
Obscenas pelagi ferro fœdare volucres.
Sed neque vim plumis vllam, nec vulnera tergo

Acci-

Accipiunt; celeriq; fuga, ſub ſidera lapſa, vel quia vulnerari non poterant.
Semeſam prædam, & veſtigia fœda relinquunt.
Vna in præcelſa conſedit rupe Celæno, Nuntia infelicitatis.
*Infelix * vates, rupitq; hanc pectore vocem.*
Bellum etiam, pro cæde boum, ſtratiſq; iuuencis,
Laomedontiadæ, bellúmne inferre paratis?
*Et * patrio inſontes Harpyias pellere regno?* Neptunio.
Accipite ergo animis, atque hæc mea figite dicta:
Quæ Phœbo pater omnipotēs, mihi Phœbus Apollo
Prædixit, vobis furiarum ego maxima pando.
Italiam curſu petitis, ventisque vocatis:
Ibitis Italiam, portusque intrare licebit:
Sed non ante datam cingetis mœnibus vrbem,
Quàm vos dira fames, noſtræq; iniuria cædis
Ambeſas ſubigat malis abſumere menſas. Circū eſas. id eſt, rotūdas, puniceas ſcilicet: quas maiores in honore deorum habebant.
Dixit: & in ſiluam pennis ablata refugit.
At ſocijs ſubita gelidus formidine ſanguis
Diriguit: cecidere animi: nec iam amplius armis,
Sed votis, precibusq; iubent expoſcere pacem;
Sive deæ; ſeu ſint diræ obſcœnæq; volucres.
Et pater Anchiſes, paſſis de litore palmis,
Numina magna vocat, meritos q; indicit honores.
Dij prohibete minas: dij talem auertite caſum:
Et placidi ſeruate pios. tum litore funem
Diripere excuſſos q; iubet laxare rudentes.
Tendunt vela Noti: fugimus ſpumantibus vndis, Homerus in Od. 9.
Quà curſum ventusq; gubernatorq; vocabant.
Iam medio apparet fluctu nemoroſa Zacynthos, Homerus in Il. 24.
Dulychiumque, Sameq;, & Neritos ardua ſaxis.

 Hom. il. 32.

Effugimus ſcopulos Ithacæ, Laertia regna:
Et terram altricem ſæui execramur Vlyſſis.
Mox & Leucatæ nimboſa cacumina montis,
*Et*formidatus nautis aperitur Apollo:*
Hunc petimus feſſi, & paruæ ſuccedimus vrbi:
Anchora de prora iacitur: ſtant litore puppes.
Ergo inſperata tandem tellure potiti,
Luſtramurq; Ioui, votisq; incendimus aras,
Actiaq; Iliacis celebramus litora ludis.
Exercent patrias, oleo labente, paleſtras
Nudati ſocij: iuuat euaſiſſe tot vrbes
Argolicas, mediosque fugam tenuiſſe per hoſtes.
*Interea*magnum Sol circumuoluitur annum:*
Et glacialis hiems Aquilonibus aſperat vndas.
Aere cauo clypeum, magni geſtamen Abantis,
Poſtibus aduerſis figo, & rem carmine ſigno:
Æneas hæc de Danais victoribus arma.
Linquere tum portus iubeo, & conſidere tranſtris:
Certatim ſocij feriunt mare: & æquora verrunt.
Protinus aëreas Phæacum abſcondimus arces,
Litoraq; Epeiri legimus, portuq; ſubimus
Chaonio, & celſum Buthroti aſcendimus vrbem.
Hîc incredibilis rerum fama occupat aures,
Priamidem Helenum Graias regnare per vrbes,
Coniugio Æacidæ Pyrrhi, ſceptriſque potitum:
Et patrio Andromachen iterum ceſſiſſe marito.
Obſtupui: miroq; incenſum pectus amore
Compellare virum, & caſus cognoſcere tantos.
Progredior portu, claſſes, & litora linquens.

Ob locorũ aſperitatẽ. non ſponte, ſed quia feſsi: eſt enĩ nautis formidatus

addidit magnũ, ne lunaris annus, qui eſt triginta dierũ, intelligeretur. addidit, Sol ne, quia dixerat magnũ, de illo omniũ planetarũ anno qui fuit annorum 36. millia, acciperetur.

Sollem-

Sollemnes tum forte dapes, & triſtia dona,
Ante vrbem in luco falſi Simoëntis ad vndam
Libabat cineri Andromache, manesq; vocabat
Hectoreum ad tumulũ; viridi quem ceſpite inanem,
Et geminas, cauſſam lacrymis ſacrauerat aras.* Vnam marito, alterã filio.
Vt me conſpexit venientem, & Troia circum
Arma amens vidit, magnis exterrita monſtris
** Diriguit viſu in medio, calor oſſa reliquit:* Obſtupuit.
Labitur, & longo vix tandem tempore fatur.
Verane te facies, verus mihi nuntius affers
Nate dea? viuisne? aut, ſi lux alma receſſit,
Hector vbi eſt? dixit; lacrymasq; effudit, & omnem
Implenit clamore locum. vix pauca furenti* Impatiẽter dolenti.
Subijcio; & raris turbatus vocibus hiſco.
Viuo equidem, vitamq; extrema per omnia duco:
Ne dubita: nam vera vides.
Heu quis te caſus deiectam coniuge tanto
Excipit? aut quæ digna ſatis fortuna reuiſit?
Hectoris Andromache Pyrrhin' connubia ſeruas?
Deiecit vultum, & demiſſa voce locuta eſt.
O felix vna ante alias Priameia virgo,* Quia virgo extincta eſt.
Hoſtilem ad tumulum Troiæ ſub mœnibus altis
Iuſſa mori, quæ ſortitus non pertulit vllos,
Nec victoris heri tetigit captiua cubile.
Nos, patria incenſa, diuerſa per æquora vectæ,
Stirpis Achilleæ faſtus, iuuenemq; ſuperbum
Seruitio enixæ tulimus: qui deinde ſecutus
**Ledæam Hermionẽ, Lacedæmoniosq; Hymenæos,* Ledæ neptem.
Me famulã, famuloq; Heleno trãſmiſit habendam.

Aſt

Aſt illum ereptæ magno inflammatus amore
Ob interfectam matrem. *Coniugis, & *ſcelerum furijs agitatus Oreſtes*
Excipit incautum, patriasq; obtruncat ad aras.
Morte Neoptolemi, regnorum reddita ceſſit
Pars Heleno: qui Chaonios cognomine campos,
Chaoniamque omnem Troiano à Chaone dixit;
Pergamaq; Iliacamq; iugis hanc addidit arcem.
id eſt, tam proſperi. *Sed tibi qui *curſum venti, quæ fata dedere?*
Aut quis te ignarum noſtris deus appulit oris?
Quid puer Aſcanius ſuperátne, & veſcitur aura?
Quem tibi iam Troia.
Nõ Creuſę, quam mortuam Andromache ſcire nõ poterat, ſed patriæ, quæ communis omnium eſt parens. *Ecquæ iam puero eſt amiſſæ cura *parentis?*
Ecquid in antiquam virtutem, animosq; viriles
Et pater Æneas, & auunculus excitat Hector?
Talia fundebat lacrymans; longosq; ciebat
Incaſſum fletus; cùm ſeſe à mœnibus heros
Priamides multis Helenus comitantibus offert;
Agnoſcitq; ſuos, lætusque ad mœnia ducit;
Et multum lacrymas verba inter ſingula fundit.
Procedo; & paruam Troiam, ſimulataq; magnis
Pergama, & arentem Xanthi cognomine riuum
Agnoſco; Scææq; amplector limina portæ.
Nec non & Teucri ſocia ſimul vrbe fruuntur.
De conuiuio intelligenſic Terentius Accipit homo melius nemo. *Illos porticibus rex * accipiebat in amplis.*
Aulai in medio libabant pocula Bacchi,
Impoſitis auro dapibus, paterāſque tenebant.
Iamque dies, alterq; dies proceſſit: & auræ
Vela vocant. tumidoq; inflatur carbaſus auſtro.
His vatem aggredior, dictis, ac talia quæſo:

Troiu-

Troiugena, interpres diuûm, qui numina Phœbi,
*Qui tripodas*Clarij lauros, qui sidera sentis,* Apollinis, ab opido Clario. sito in finibus Colophoniorum.
Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ,
Fara age, (nãq; omnẽ cursum mihi prosper adixit
Relligio: & cuncti suaserunt numina diui
Italiam petere, & terras tentare repostas:
Sola nouum, dictuq; nefas Harpya Celæno
*Prodigium canit, & * tristes denuntiat iras,* Deorum ob iniurias sibi illatas.
Obscenamq; famem) quæ prima pericula vito;
Quidue sequens tantos possim superare labores.
Hic Helenus, cæsis primum de more iuuencis,
Exorat pacem diuûm, vittasq; resoluit
Sacrati capitis; meque ad tua limina, Phœbe.
*Ipse manu multo * suspensum numine ducit:* Sollicitum.
Atque hæc deinde canit diuino ex ore sacerdos. Attentum.
Nate dea (nam te maioribus ire per altum
Auspicijs manifesta fides: sic fata deûm rex
Sortitur, volutãq; vices: is vertitur ordo)
*Pauca tibi è multis, quo tutior * hospita lustres* Vicina, exponit Seruius.
Æquora, & Ausonio possis considere portu,
Expediam dictis. prohibent nam cetera Parcæ
Scire Helenum, fariq; vetat Saturnia Iuno.
Principio Italiam, quam tu iam rere propinquam,
Vicinosq; ignare paras inuadere portus,
**Longa procul longis via diuidit inuia terris.* Homerus in Il. 5.
*Ante & Trinacria * lentandus remus in vnda,* Flectendus, vt lentum vimen.
Et salis Ausonij lustrandum nauibus æquor,
Infernique lacus, Æææq; insula Circes,
Quàm tuta possis vrbem componere terra,

*Signa

Homerus in Il. 4.

*Signa tibi dicam: tu condita mente teneto.
Cùm tibi sollicito secreti ad fluminis vndam,
Litoreis ingens inuenta sub ilicibus sus
*Triginta capitum fetus enixa iacebit,
Alba, solo recubans, albi circum vbera nati:
Is locus vrbis erit: requies ea certa laborum.
Nec tu mensarum morsus horresce futuros:
Fata viam inuenient, aderitq; vocatus Apollo.
*Has autem terras, Italiq; hanc litoris oram,
Proxima quæ nostri perfunditur æquoris æstu,
Effuge. cuncta malis habitantur mœnia Graijs.
Hic & Naritij posuerunt mœnia Locri:
Et Salentinos obsedit milite campos
Lyctius Idomeneus: hic illa ducis Melibœi
Parua Philoctetæ subnixa Petilia muro.
Quin, vbi transmissa steterint trans æquora classe,
Et positis aris iam vota in litore solues;
Purpureo * velare comas adopertus amictu;
Ne qua inter sanctos ignes in honore deorum
Hostilis facies occurrat, & omnia turbet.
Hunc socij morem sacrorum, hunc ipse teneto;
Hac casti maneant in religione nepotes.
Ast, vbi digressum Siculæ te admouerit oræ
Ventus, & *angusti rarescent claustra Pelori:
Læua tibi tellus, & longo læua petantur
Æquora circuitu: dextrum fuge litus, & vndas.
Hæc loca vi quondam, & vasta conuulsa ruina
(Tantum ævi longinqua valet mutare vetustas)
Dissiluisse ferunt, cùm protinus vtraque tellus,

Quo prodigio, regnaturum triginta annis Ascanium, significabatur.

Ostendentis est. nã Calabria non longè distat ab Epiro.

Imperatiuꝰ palsiuus.

Quia à continenti tribus passuũ milibus distat.

Una

*Una foret, venit *medio vi pontus, & undis* — Pro in medium: vt, It clamor cælo.
Hesperium Siculo latus abscidit, arua q3 & vrbes
Litore diuctas angusto interluit æstu.
Dextrum Scylla latus, læuũ implacata Charybdis — Homerus in Od. 12.
Obsidet; atque imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusq3 sub auras
Erigit alternos, & sidera verberat vnda.
At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris,
Ora exsertantem, & naues in saxa trahentem.
**Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo* — Primæ corporis partes.
Pube tenus, postrema immani corpore pistrix,
Delphinum caudas vtero commissa luporum.
Præstat, Trinacrij metus lustrare Pachyni
**Cessantem, longos & circumflectere cursus,* — Immorantem.
Quàm semel informem vasto vidisse sub antro
Scyllam, & cæruleis canibus, resonantia saxa.
Preterea, si qua est Heleno prudentia vati,
Si qua fides, animum si veris implet Apollo:
Vnum illud tibi nate dea, præq3 omnibus vnum
Prædicam, & repetens iterumq3 iterũq3 monebo.
Iunonis magnæ primum prece numen adora:
Iunoni cane vota libens, dominamq3 potentem
*Supplicibus supera donis. sic denique *victor* — Voti compos.
Trinacria fines Italos mittere relicta.
Huc vbi delatus Cumæam accesseris vrbem,
*Diuinosq3 * lacus, & Auerna sonantia siluis;* — Auernũ, & Lucrinũ diuinos autẽ, id est cõsecratos.
Insanam vatem aspicies, quæ rupe sub ima
Fata canit; foliisq3 notas, & nomina mandat.
Quæcunq3 in foliis descripsit carmina virgo,

Dige-

Digerit in numerum, atq; antro ſecluſa relinquit.
Illa manent immota locis, neq; ab ordine cedunt.
Verum eadem, verſo tenuis cum cardine ventus
*Impulit, & teneras turbauit * ianua frondes,*
Nunquam deinde cauo volitantia prendere ſaxo,
Nec reuocare ſitus, aut iungere carmina curat.
Inconſulti abeunt, ſedemque odere Sibyllæ.
Hic tibi ne qua mora fuerint diſpendia tanti;
Quamuis increpitent ſocij, & vi curſus in altum
Vela vocet, poſſisq; ſinus implere ſecundos:
Quin adeas vatem, precibusq; oracula poſcas:
Ipſa canat, vocemq; volens, atque ora reſoluat.
Illa tibi Italiæ populos, venturaque bella,
Et quo quemque modo fugiasq;, ferasq; laborem,
Expediet, curſusque dabit venerata ſecundos.
Hæc ſunt, quæ noſtra liceat te voce moneri.
Vade age, & ingentem factis fer ad æthera Troiam.
Quæ poſtquam vates ſic ora effatus amico eſt,
*Dona dehinc auro * grauia, ſectoque elephanto*
Imperat ad naues ferri: ſtipatque carinis
Ingens argentum, Dodonæosque lebetes,
Loricam conſertam hamis, auroque trilicem,
Et conum inſignis galeæ, criſtaſque comantes,
Arma Neoptolemi. ſunt & ſua dona parenti.
Addit equos, additque duces.
Remigium ſupplet, ſocios ſimul inſtruit armis:
Interea claſſem velis aptare iubebat
*Anchiſes, fieret vento mora ne qua * ferenti.*
Quem Phœbi interpres multo compellat honore:

Non ianua, ſed ventus per ianuam ingreſſus.

Vltima ſyllaba contra conſuetudinem producitur, ratione finalitatis.

Flanti.

Coniu-

Coniugio Anchisa Veneris dignate superbo,
*Cura deûm, bis Pergameis erepte ruinis,
Ecce tibi Ausoniæ tellus, hanc arripe velis.
Et tamen hanc pelago præterlabare necesse est:
Ausoniæ pars illa procul, quam pandit Apollo.
Vade, ait, ô felix nati pietate. quid vltra
Prouehor, & fando surgentes demoror Austros?
*Nec minus Andromache digressu mæsta supremo,
Fert picturatas auri sub tegmine vestes.
Et Phrygiã Ascanio chlamydẽ; *nec cedit honori:
Textilibusq; onerat donis, ac talia fatur.
Accipe & hæc, manuũ tibi quæ monumenta mearũ
Sint, puer, & longũ Andromaches testentur amorẽ
Coniugis Hectoreæ: cape dona extrema tuorum,
O mihi sola mei super Astyanactis imago.
Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat:
Et nunc æquali tecum pubesceret æuo.
Hos ego digrediens lacrymis affabar obortis:
Viuite felices, quibus est *fortuna peracta
Iam sua: nos alia ex aliis in fata vocamur.
Vobis parta quies, nullum maris æquor arandum:
Arua neque Ausoniæ, semper cedentia *retro,
Quærenda: effigiem Xanthi, Troiamq; videtis,
Quam vestræ fecere manus, melioribus opto
Auspicijs, & quæ fuerit minus obuia Graijs.
Si quando Tiberim, vicinaq; Tybridis arua
Intraro, gentiq; meæ data mœnia cernam,
Cognatasq; vrbes olim, populosque propinquos
Epiro Hesperia, quibus idem Dardanus auctor,

Amor: vt illud, Veneris iustissima cura.

Homerus in Od. 13 o.

Nec numera dat inferiora meritis.

Homerus in Od. 13 o.

Homer. in Od. 29.

Aduersa.

Vt illud, Italiæ fugientis prendimus oras.

Atque idem casus; vnam faciemus vtranque
Troiam animis. maneat nostros ea cura nepotes.
Prouehimur pelago vicinia Ceraunia iuxta,
Vnde iter Italiam, cursusq; breuissimus vndis.
Solvuit interea, & montes vmbrantur opaci:
Homer. in Il. 118. Officia remigandi. *Sternimur optatæ gremio telluris ad vndam,*
*Sortiti * remos, passimq; in litore sicco*
Corpora curamus; fessos sopor irrigat artus:
Nec dum orbem medium nox horis acta subibat;
Haud segnis strato surgit Palinurus, & omnes
Explorat ventos, atque auribus aëra captat:
Sidera cuncta notat tacito labentia cœlo,
Homer. in Il. 46. *Arcturum, pluuiasq; Hyadas geminosq; Triones,*
Armatumq; auro circumspicit Oriona.
Postquam cuncta videt cœlo constare sereno:
Faculã extulit: vt illud, Flãmas cum regia puppis Extulerat. *Dat clarum è puppi * signum: nos castra mouemus,*
Tentamusq; viam, & velorum pandimus alas.
Iamq; rubescebat stellis aurora fugatis,
Cum procul obscuros colles, humilemq; videmus
Italiam. Italiam primus conclamat Achates:
Italiam læto socij clamore salutant.
Tum pater Anchises magnum cratera corona
Induit, impleuitque mero, diuosq; vocauit
Stans celsa in puppi.
Maris, quod nauigio: terræ quò sum iturus. *Dij * maris, & * terræ, tempestatumque potentes,*
Ferte viam vento facilem, & spirate secundi.
Crebescunt optatæ auræ, portusq; patescit
Iam propior, templumq; apparet in arce Minervæ.
Vela legunt socij, & proras ad litora torquent.

Portus

Portus ab Eoo fluctu curuatus in arcum :
Obiectæ salsa spumant aspergine cautes :
Ipse latet: gemino demittunt brachia muro.* Procul intuentibus.
Turriti scopuli; refugit q3 à litore templum.
Quattuor hic, primum omen, equos in gramine vidi
Tondentes campum late, candore niuali,
Et pater Anchises, bellum ô terra hospita portas :
Bello armantur equi: bellum hæc armẽta minantur.
Sed tamen idem olim curru succedere sueti
Quadrupedes, & frena iugo concordia ferre.
Spes est pacis, ait. tum numina sancta precamur
Palladis armisonæ, quæ prima accepit ouantes:
Et capita ante aras Phrygio velamur amictu, Quia dixerat, Præque omnibus vnum Prædicam.
Preceptisq3 Heleni, dederat que maxima, rite*
Iunoni Argiuæ iussos adolemus honores.
Haud mora, continuo, perfectis ordine votis,
Cornua velatarum obuertimus antennarum:
Graiugenũque domos, suspectaque linquimus arua.
Hinc sinus Herculei (si vera est fama) Tarenti
Cernitur. attollit se diua Lacinia contra,
Caulonisq3 arces, & nauifragum Scylacæum :
Tum procul è fluctu Trinacria cernitur Ætna:
Et gemitum ingentem pelagi, pulsataq3 saxa
Audimus longe, fractasq3 ad litora voces :* Quę reddũtur perculsu fluctuum ad saxa.
Exsultantque vada, atque æstu miscentur arenæ.
Et pater Anchises: nimirum hæc illa Charybdis:
Hæc Helenus scopulos, hæc saxa horrenda canebat :
Eripite ô socij, pariterque insurgite remis.
Haud minus, ac iussi, faciunt: primusq3 rudentem

Contorſit læuas proram Palinurus ad vndas.
Læuam cuncta cohors remis, ventisq; petiuit.
Tollimur in cœlum curuato gurgite, & iidem
Subducta ad manes imos deſcendimus vnda.
Ter ſcopuli clamorem inter caua ſaxa dedere:
Homerus in Od. 105. pro irrorata. *Ter ſpumam eliſam, & *rorantia vidimus aſtra.*
Interea feſſos ventus cum ſole reliquit:
Ignariq; viæ Cyclopum allabimur oris.
Portus ab acceſſu ventorum immotus, et ingens
Ipſe, ſed horrificis iuxta tonat Ætna ruinis:
Euomit. *Interdumque atram *prorumpit ad æthera nubem,*
Turbine fumantem piceo, et candente fauilla:
Attollitque globos flammarum, et ſidera lambit:
Partes. nam & oſſa terræ dicuntur. *Interdum ſcopulos, auulſaq; *viſcera montis*
Erigit eructans, liquefactaq; ſaxa ſub auras
Cum gemitu glomerat, fundoq; exæſtuat imo.
Fama eſt, Enceladi ſemuſtum fulmine corpus
Vrgeri mole hac, ingentemq; inſuper Ætnam
Fornacibus. *Impoſitam ruptis flammam exſpirare*caminis;*
Et ſeſſum quoties mutat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cœlum ſubtexere fumo.
Noctem illam tecti ſiluis immania monſtra
Perferimus: nec, quæ ſonitum det clauſa, videmus:
Per ætheris ſplendorem *Nam neq; erant aſtrorũ ignes, nec lucidus*æthra*
Siderea polus: obſcuro ſed nubila cœlo,
Et lunam in nimbo nox intempeſta tenebat.
Poſtera iamq; dies primo ſurgebat Eoo,
Humentemq; aurora polo dimouerat vmbram:
Cum ſubito è ſiluis macie confecta ſuprema

Ignoti

Ignoti noua forma viri, miserandaq; cultu
Procedit, supplexq; manus ad litora tendit.
Respicimus: dira illuuies, immissaq; barba: Illigatum.
**Consertum tegmen spinis: at cætera Graius:*
Et quondam patrijs ad Troiam missus in armis.
Isq; vbi Dardanios habitus, & Troia vidit
Arma procul, paulum aspectu conterritus hæsit,
Continuitq; gradum: mox sese ad litora præceps
Cum fletu, precibusq; tulit. Per sidera testor,
Per superos, atque hoc cœli spirabile lumen,
Tollite me Teucri, quascunque abducite terras.
**Hoc sat erit. scio me Danais è classibus vnum:* Vitasse Cyclopas.
Et bello Iliacos fateor petijsse penates.
Pro quo, si sceleris tanta est iniuria nostri,
**Spargite me in fluctus, vastoq; immergite ponto.* Dilaceratũ.
Si pereo manibus hominum, periisse iuuabit.
*Dixerat, & *genua amplexus, genibusq; volutans* Homerus in Il. 11.
Hærebat. qui sit, fari, quo sanguine cretus,
Hortamur; quæ deinde agitet fortuna, fateri.
Ipse pater dextram Anchises, haud multa moratus, Homerus in Il. 271.
Dat iuueni, atq; animum præsenti pignore firmat.
Ille hæc, deposita tandem formidine, fatur:
Sum patria ex Ithaca, comes infelicis Vlyssi,
Nomine Achæmenides, Troiã genitore Adamasto
Paupere (mansisset vtinam fortuna) profectus.
Hic me, dum trepidi crudelia limina linquunt,
Immemores socij vasto Cyclopis in antro
Deseruere. domus sanie, dapibusq; cruentis
Intus opaca, ingens: ipse arduus, altaq; pulsat

Sidera: (dij talem terris auertite pestem)
Cuiꝰ etiam adspectus metum inferret. *Nec* visu faciles, nec dictu effabilis vlli:*
Visceribus miserorum, & sanguine vescitur atro.
Vidi egomet, duo de numero cum corpora nostro,
Prensa manu magna, medio resupinus in antro
Exsperſa, magis placet Seruio, id est, madefacta. *Frangeret ad saxum, sanieque* adspersu natarent*
Limina: vidi, atro cum membra fluentia tabo
Manderet, & tepidi tremerent sub dentibus artus:
Haud impunè quidem: nec talia passus Vlysses,
Oblitusue sui est Ithacus discrimine tanto.
Nam simul expletus dapibus, vinoq; sepultus
Ceruicem inflexam posuit, iacuitq; per antrum
Immensum, saniem eructans, ac frusta cruento
Per somnum commista mero; nos magna precati
Numina, sortitiq; vices, vna vndique circum
Fundimur, & telo lumen terebramus acuto*
Terebrando obcæcamꝰ, Oculo per somnum clauso: quē comparat clypeo, ob magnitudinē: soli, ob splendorē. *Ingens, quod torua solum sub fronte* latebat,*
Argolici clypei, aut Phœbeæ lampadis instar:
Et tandem læti sociorum vlciscimur vmbras.
Sed fugite ô miseri, fugite, atque ab litore funem
Rumpite.
Nam qualis, quantusq; cauo Polyphemus in antro
Lanigeras claudit pecudes, atque vbera pressat,
Centum alij curua hæc habitant ad litora vulgo
Infandi Cyclopes, & altis montibus errant.
Tertia iam lunæ se cornua lumine complent,
Cum vitam in siluis, inter deserta ferarum
Lustra, domosq; traho, vastosq; ab rupe Cyclopas
Prospicio, sonitumq; pedum vocemq; tremisco:

Victum

*Victum infelicem, *baccas, lapidosaq; corna*
Dant rami, & vulsis pascunt radicibus herbæ.
Omnia collustrans hanc primum ad litora classem
Conspexi venientem: huic me, quæcunque fuisset,
Addixi: satis est gentem effugisse nefandam.
Vos animam hanc potius quocunque absumite lato.
Vix ea fatus erat, summo cùm monte videmus
Ipsum inter pecudes vasta se mole mouentem
Pastorem Polyphemum, & litora nota petentem,
Monstrũ, horrendũ, informe, ingẽs, cui lumẽ adẽptũ,
Truncа manum pinus regit, & vestigia firmat:
Lanigeræ comitantur oues: ea sola voluptas,
Solamenq; mali.
Postquàm altos tetigit fluctus, & ad æquora venit;
Luminis effossi fluidum lauit inde cruorem,
Dentibus infrendens gemitu; graduturq; per æquor
lam medium; nec dum fluctus latera ardua tinxit.
Nos procul inde fugam trepidi celerare, recepto
Supplice, sic merito; tacitiq; incidere funem:
Verrimus & proni certantibus æquora remis.
*Sensit, & ad sonitum * vocis vestigia torsit.*
Verum, vbi nulla datur dextram affectare potestas;
Nec potis Ionios fluctus æquare sequendo,
Clamorem immensum tollit: quo pontus, & omnes
Intremuere vndæ, penitusque exterrita tellus
Italiæ, curuisq; immugit Ætna cauernis.
At genus è siluis Cyclopum, & montibus altis
Excitum ruit ad portus, & litora complent.
*Cernimus adstantes * nequidquam lumine torno*

Agrestium arborum fructus.

Sic in antiquo libro Colotiano in alijs male additur, De collo fistula pẽdet.

Remigij, nõ hominum. dixit enim Tacitiq. incidere funem.

Quia longinqui nocere non poterant.

Ætnæos fratres, cœlo capita alta ferentes,
Consilium horrendum: quales cum vertice celso,
Aëriæ quercus, aut coniferæ cyparissi
Constiterant, silua alta Iouis, lucusue Dianæ.
Præcipites metus acer agit quocunq; rudentes
Excutere, & ventis intendere vela secundis.
Cõtrà, iussa monẽt Heleni, Scyllam, atq; Charybdin
Inter vtramq; viam, leti discrimine paruo,
Ni teneant cursus: certum est dare lintea retro.
Ecce autem Boreas angusta à sede Pelori
Missus adest. vino præteruehor ostia saxo
Panthagiæ, Megarosque sinus, Tapsumq; iacentem.
Talia monstrabat relegens errata retrorsum
Litora Achæmenides, comes infelicis Vlyssi.
Sicanio prætenta sinu iacet insula contra
Plemmyrium vndosum: nomen dixere priores
Ortygiam. Alpheum fama est huc Elidis amnem
Occultas egisse vias subter mare, qui nunc
Ore Arethusa tuo Siculis confunditur vndis.
Numina magna loci iussi veneramur: & inde
Exsupero præpingue solum * stagnantis Helori.
Hinc altas cautes; proiectaque saxa Pachini
Radimus, & fatis nunquam concessa moueri.
Apparet Camarina procul, campiq; Geloi,
Immanisq; Gela fluuij cognomine dicta.
Arduus inde * Agragas ostentat maxima longe
Mœnia, magnanimum quondam generator equorũ.
Teq; datis linquo ventis palmosa Selinis:
Et vada dura lego saxis Lilybeia cæcis.

Fauore nauiũ, quæ supra rogauerat Anchises: Ferte viam vento facilem.

Campis enim superfunditur, vt Nilus.

Mõs muro cinctus, in cuius summa parte oppidum.

Hinc

Hinc Deprani me portus, & illætabilis ora
Accipit. hîc, pelagi tot tempeſtatibus actus,
Heu genitorem, omnis curæ, caſusq; leuamen,
Amitto Anchiſen. hic me pater optime feßum
Deſeris, heu tantis nequidquam erepte periclis.
**Nec vates Helenus, cum multa horrēda moneret,*
Hos mihi prædixit luctus, non dira Celæno.
Hic labor extremus, longarum hæc meta viarum.
Hinc me digreßum veſtris deus appulit oris.*
Sic pater Æneas intentis omnibus vnus
Fata renarrabat diuûm, curſusque docebat:
Conticuit tandem, factóque hic fine quieuit.

Homer. in Il. 195.

Confirmat animum Didonis, cum ſe ad eam deorum voluntate dicit acceſsiſſe.

P. VIRGILII MARONIS ÆNEIDOS LIBER QVARTVS.

ARGVMENTVM.

Dido amore Aeneæ inſaniens, animi ſui morbum ſorori aperit, eiusque conſilium ſecuta, ad nuptias animum adiecit. Iuno quoque, vt Aeneam facilius ab Italia auerteret, agit cum Venere, vt eius bona venia liceat Aeneæ Eliſſam vxorem ducere: quoque id commodiùs fieri poſsit, ſe oportunitatem oblaturam oſtendit. Poſtridie Aeneas, & Dido venatū proficiſcuntur. Ibi omnibus iam prædę intentis, Iuno ſubitam immittit tempeſtatem. Comites alius alio diffugiunt. Aeneas, & Dido in idem antrum conueniunt, ibique infauſtis ominibus coniunguntur, interim Iupiter, Iarbæ, Getulo-

rum regis, qui aduenam sibi præferri iniquo animo ferebat, precibus fatigatus. Mercurium mittit ad Aeneam, iubetque vt relicta Africa in Italiam nauiget. Ille Iouis imperio morem gerens, quæcunque ad nauigationem erant necessaria, clàm per socios parari iubet. Cæterum Dido, vbi classem instaurari sensit, suspicata id quod erat, grauiter cum ipso expostulat, precibusque, & lacrymis tum per se ipsam, tum per sororem, eum ab incœpto reuocare conatur. Aeneas iterum in somnis à Mercurio admonitus, intempesta nocte anchoram soluit. Illa doloris impatiens, in editissima ædium parte simulatione sacrorum ingentem pyram exstruit; ablegataque Barce, Sichæi nutrice, ne quid destinatæ morti impedimenti afferret, necem sibi conciscit.

Aliud argumentum.

Ardet amor graui Dido, soror Annaq; suadet
Nubere. iunguntur nimbo cogente sub antro.
Incusat precibus patrem contemptus Iarbas.
Nauigat Æneas iussu Iouis. illa dolore
Impatiens, & amore necem sibi protinus infert.

AT regina graui iam dudum saucia cura
Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.
Multa viri virtus animo, multusq; recursat
Gentis honos: hærent infixi pectore vultus,
Verbaq;: nec placidam membris dat cura quietem.
Postera Phœbea lustrabat lampade terras,*
Humentemq; aurora polo dimouerat vmbram,

Ap. Arg. 5. de Medea.

Illustrabat.

Cùm

Cùm sic vnanimem alloquitur malè sana sororem.
Anna soror, quæ me suspensam insomnia terrent:
Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes?
Quem sese ore ferens? quàm forti pectore, et armis?* Vnd e ll supra. Obstupuit primo aspectu Sidonia Dido.
Credo equidem (nec vana fides) genus esse deorum.
Degeneres animos timor arguit. heu quibus ille
Iactatus fatis? quæ bella exhausta canebat?
Si mihi non animo fixum, immotumq; sederet,
Nec cui me vinclo vellem sociare iugali,
Postquam primus amor deceptam morte fefellit;
Si non pertæsum thalami, tedæque fuisset:
Huic vni forsan potui succumbere culpæ.
Anna (fatebor enim) miseri post fata Sichæi
Coniugis, & sparsos fraterna sede penates,
Solus hic inflexit sensus, animumq; labantem* Pro, impulsu labare fecit.
Impulit: agnosco veteris vestigia flammæ.
Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad vmbras,
Pallentes vmbras Erebi, noctemque profundam;
Ante, pudor, quàm te violẽ, aut tua iura resoluam.*
Ille meos, primus, qui me sibi iunxit, amores,
Abstulit: ille habeat secum, seruetque sepulcro. Vincla iugalia.
Sic effata, sinum lacrymis impleuit obortis.
Anna refert: ô luce magis dilecta sorori,
Solàne perpetua mærens carpere iuuenta?
**Nec dulcis natos, Veneris nec præmia noris?* Homer in Il. 30. dora aphroditys.
Id cinerem, aut manes credis curare sepultos?
Esto, ægram nulli quondam flexere mariti,
Non Libyæ, non ante Tyro despectus Iarbas,* Rex Libyę.

Du-

Ductoresq; alij, quos Africa terra triumphis
Dines alit: placitóne etiam pugnabis amori?
Nec venit in mentem, quorum consederis aruis?
Hinc Getulæ vrbes, genus insuperabile bello,
Et Numidæ infreni cingunt, & inhospita Syrtis:*
Hinc deserta siti regio, latéque furentes
Barcæi. quid bella Tyro surgentia dicam,
Germanique minas?
Dijs equidem auspicibus reor, & Iunone secunda
Huc cursum Iliacas vento venisse carinas.
Quam tu vrbẽ soror hanc cernes? quæ surgere regna
Coniugio tali? Teucrûm comitantibus armis
Punica se quantis attollet gloria rebus?
Tu modò posce deos veniam, sacrisq; litatis
**Indulge hospitio, causasq; innecte morandi:*
Dum pelago desæuit hiems, & aquosus Orion,
Quassatæq; rates, & non tractabile cœlum.
His dictis incensum animum inflammauit amore:
Spemq; dedit dubiæ menti, soluitq; pudorem.
Principio delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt: mactant lectas de more bidentes
Legiferæ Cereri, Phœbóque, patrique Lyæo,*
Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curæ.
Ipsa tenens dextra pateram pulcerrima Dido,
Candentis vaccæ media inter cornua fundit;
Aut ante ora deûm pingues spatiatur ad aras,
Instauratq; diem donis; pecudumq; reclusis
Pectoribus inhians, spirantia consulit exta.
Heu vatum ignaræ mentes: quid vota furentem,

Quid

Vel, sæui: vel, qui equis vtuntur sine frenis.

Da operam, vt Indulgetur vino.

Qui aptè vrbibus libertatis est deus.

Quid delubra iuuam? est mollis flamma medullas
Interea, & tacitum viuit sub pectore vulnus.
Uritur infelix Dido, totáque vagatur
Urbe furens: qualis coniecta cerua sagitta, Homer. in
Quam procul incautam nemora inter Cressia fixit Il. 122.
Pastor agens telis, liquit q3 volatile ferrum
**Nescius: illa fuga siluas, saltusq3 peragrat* Ignoratus à
Dictaeos: haret lateri letalis arundo, cerua, non
Nunc media Æneam secum per mœnia ducit, qui ceruam
Sidoniasq3 ostentat opes, urbemque paratam. ipse nesci-
Incipit effari, mediaque in voce resistit. ret.
Nunc eadem, labente die, conuiuia quærit,
Iliacos que iterum demens audire labores* Quæ vellet
Exposcit, pendet q3 iterum narrantis ab ore. eadem, quæ
Post vbi digressi, lumenq3 obscura vicissim nouerat,
Luna premit, suadentque cadentia sidera somnos: audire.
Sola domo mœret vacua, stratisq3 relictis
Incubat: illum absens absentem audit q3, videt q3:
Aut gremio Ascanium, genitoris imagine capta,
Detinet; infandum si fallere possit amorem.
Non cœptæ assurgunt turres: non arma iuuentus
Exercet, portusue, aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
**Murorum ingentes, æquata q3 machina cœlo.* Qui viden-
Quam simul ac tali persensit peste teneri tur minari
Cara Iouis coniux, nec famam obstare furori, pinnarū al-
**Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis.* titudine.
Egregiam vero laudem, & spolia ampla refertis Homer. in
Tuque, puerque tuus, magnū et memorabile numen; Il. 73. 154.

*Vna

Singula verba in hoc versu habẽt haemphim.

*Vna dolo diuum si fœmina victa duorum est,
Nec me adeò fallit, veritam te mœnia nostra
Suspectas habuisse domos Carthaginis altæ.
Sed quis erit modus? aut quò nunc certamine tãto?
Quin potius pacem æternam, pactosq; Hymenæos
Exercemus. habes, tota quod mente petisti.
Ardet amans Dido, traxitque per ossa furorem.
Communem hunc ergo populum, paribusq; regamus
Auspicijs. liceat phrygio seruire marito,
Dotalesq; tuæ Tyrios permittere dextræ.
Hõ. Il. 155. Olli (sensit enim simulata mente locutam,
Quo regnum Italiæ Libycas auerteret oras)
Tãgit tria. fortunã, id est casum, fata, voluntatem deorum. Sic contra est ingressa Venus. Quis talia demens
Abnuat? aut tecum malit contendere bello?
Si modò quod memoras, factum *fortuna sequatur.
Sed fatis incerta feror, si Iupiter vnam
Esse velit Tyrijs vrbem, Troiaque profectis
Miscerique probet populos, aut fœdera iungi.
Tu coniux: tibi fas animum tentare precando.
Perge: sequar. Tum sic excepit regia Iuno.
Vt exploremus á Ioue. Mecũ erit *iste labor. nunc qua ratione, quod instat
Confieri possit, paucis, aduerte, docebo.
Venatum Æneas, vnáque miserrima Dido
In nemus ire parant, vbi primos crastinus ortus
Aperuerit nocte tectũ. Extulerit Titan, radijsq; *retexerit orbem.
His ego nigrantem commista grandine nimbum,
Dum trepidant alæ, saltusq; indagine cingunt,
Nubium caligine. Desuper infundam, & tonitru cœlum omne ciebo.
Diffugient comites, & *nocte tegentur opaca.

Spe-

Speluncam Dido, dux & Troianus eandem
Deuenient. adero, & *tua si mihi certa voluntas,
Connubio iungam stabili, propriamque dicabo.
Hic Hymenaeus erit. Non aduersata petenti
Annuit, atque dolis risit Cytherea repertis.
Oceanum interea surgens aurora reliquit:
Is portis, *iubare exorto, delecta iuuentus:
Retia rara, plagae, lato venabula ferro:
Massylique ruunt equites, & odora canum *vis.
Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
Poenorum exspectant: ostroque insignis, & auro
Stat sonipes: ac frena ferox spumantia mandit.
Tandem progreditur, magna stipante caterua,
Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo:
Cui pharetra ex auro, crines nodantur in aurum,
Aurea purpuream subnectit fibula vestem.
Nec non & Phrygij comites, & *laetus Iulus
Incedunt. ipse ante alios pulcerrimus omnes
Infert se socium Aeneas, atque agmina iungit.
*Qualis, vbi hibernam Lyciam, Xantique fluenta
Deserit, ac Delum maternam inuisit Apollo:
Instauratq; choros, mistiq; altaria circum
Cretesq; Dryopesq;, fremunt, pictique Agathyrsi:
Ipse iugis Cynthi graditur, mollique *fluentem
Fronde premit crinem fingens, atque implicat auro:
Telo sonant humeris. haud illo *segnior ibat
Aeneas: tantum egregio decus enitet ore.
Postquam altos ventum in montes, atq; inuia lustra;
Ecce feraesaxi deiecta vertice capreae

Eadem verba. 158.

Lucifero.

Plus significat, quam multitudo, vt ait Seruius.

More puerorum.

Ap. Arg. 10

Vnguentatū. deformior. nam vitat, & pulcritudo inuicem vsurpantur. quod notauit Seruius.

De-

Decurrere iugis. alia de parte patentes
Transmittunt cursu campos, atque agmina cerui
Puluerulenta fuga glomerant, montesq; relinquunt.
At puer Ascanius mediis in vallibus acri
Gaudes equo, iamque hos cursu, iam præterit illos
Spumantemque dari pecora inter inertia votis
Optat aprum, aut fuluum descendere monte leonem.
Interea magno misceri murmure cælum
Incipit: insequitur commista grandine nimbus.
Et Tyrij comites passim, & Troiana iuuentus,
Dardaniusque nepos Veneris diuersa per agros
Tecta metu petiere: ruunt de montibus amnes.
Speluncam Dido. & Troianus eandem
Deueniunt. prima & Tellus, & pronuba Iuno
Dant signum. fulsere ignes, & conscius æther
Vt in ijs nuptijs, quas mors secutura esset. *Connubij, summoque* vlularunt vertice nymphæ.
Ille dies primus leti, primusque malorum
Causa fuit. neque enim specie, famaue mouetur,
Nec iam furtiuum Dido meditatur amorem:
Coniugium vocat: hoc prætexit nomine culpam.
Extemplo Lybiæ magnas it fama per vrbes,
Definitio famæ. *Fama, malum, quo non aliud velocius vllum:*
Mobilitate viget, viresque acquirit eundo,
Homer. in Il. 4. & Callimachus. *Parua metu primo, mox sese attollit in auras;*
Ingrediturq; solo, & caput inter nubila condit.
Illam terra parens, ira irritata deorum,
Extrema (vt perhibent) Cæo, Enceladoque sororem
Non ipsius, sed omniū *Progenuit, pedibus celerem, & pernicibus alis,*
Monstrū horrēdū, ingēs: cui quot sūt corpore plumæ,

Tot

Tot vigiles oculi ſubter, (mirabile dictu)
Tot linguæ, totidem ora ſonant; tot ſubrigit aures:
Nocte volat cœli medio, terræq; per vmbram,
Stridens, nec dulci declinat lumina ſomno.
Luce ſedet cuſtos, aut ſummi culmine tecti,
Turribus aut altis, & magnas territat vrbes,
Tam ficti, praui q; tenax, quàm nuntia veri.
Hæc tum multiplici populos ſermone replebat
Gaudens, & pariter facta, atque infecta canebat:
Veniſſe Æneam, Troiano à ſanguine cretum,
Cui ſe pulcra viro dignetur iungere Dido.*
Nunc hiemem inter ſe luxu, quam longa, fouere,
Regnorum immemores, turpiq; cupidine captos.
Hæc paſſim dea fœda virûm diffundit in ora:
Protinus ad regem curſus detorquet Iarbam:
Incenditq; animum dictis, atque aggerat iras.
Hic Ammone ſatus, rapta Garamantide nympha.
*Templa Ioui * centum latis immania regnis,*
Centum aras poſuit, vigilemq; ſacrauerat ignem,
Excubias diuûm æternas, pecudumq; cruore
Pingue ſolum, & variis florentia limina ſertis.
Isque amens animi, & rumore accenſus amaro,*
Dicitur ante aras, media inter numina diuûm,
Multa Iouem manibus ſupplex oraſſe ſupinis.
Iupiter omnipotens, cui nunc Mauriſia pictis
Gens epulata toris Lenæum libat honorem,
Adſpicis hæc? an te genitor, cùm fulmina torques,
Nequidquam horremus? cæcique in nubibus ignes
Terrificant animos, & inania murmura miſcent?

corporibus: vt ſi diceret, quot ſunt arenæ.

Quaſi ſuperior inferiorem.

Finitus numerus pro infinito.

Vt & amator & barbarus.

Homerus in Il. 8.

Homerus in Il. 81.

Inuidiam quæritâ ſexu.

*Femina, quæ noſtris errans in finibus vrbem
Exiguam pretio poſuit, cui litus arandum.
Cuiq; loci leges dedimus, connubia noſtra
Reppulit, ac dominum Æneam in regna recepit.

Inuidiam quærit à perſona.

Et nunc ille* Paris cum ſemiuiro comitatu
Maeonia mentum mitra, crinemq; madentem
Subnixus, rapto potitur: nos munera templis
Quippe tuis ferimus, famamq; fouemus inanem.

Homerus in Il. 86.

Talibus orantem dictis, arasq; tenentem
Audiit omnipotens, oculosq; ad mœnia torſit
Regia, & oblitos famæ melioris amantes.
Tunc ſic Mercurium alloquitur, ac talia mandat.

Qui Mercuriũ vehant.

Vade, age, nate voca* zephyros; & labere pennis,
Dardanium q; ducem, Tyria Carthagine qui nunc
Exſpectat, fatisq; datas non reſpicit vrbes,

Homerus in Il. 14.

*Alloquere, & celeres defer mea dicta per auras.
Non illum nobis genetrix pulcerrima talem
Promiſit, Graiũmq; ideo bis vindicat armis;

Quę aliquã do multa pareret imperiũ.

Sed fore, qui* grauidam imperijs, belloq; frementem
Italiam regeret, genus alto à ſanguine Teucri
Proderet, ac totum ſub leges mitteret orbem.
Si nulla accendit tantarum gloria rerum,
Nec ſuper ipſe ſua molitur laude laborem:
Aſcanióne pater Romanas inuidet arces?
Quid ſtrut? aut qua ſpe inimica in gente moratur?
Nec prolem Auſoniam, & Lauinia reſpicit arua?
Nauiget. hæc ſumma eſt: hic noſtri nuntius eſto.

Homerus in Od. 42.

*Dixerat: ille patris magni parere parabat
Imperio: & primùm pedibus talaria nectit

Aurea,

Aurea, quæ ſublimem alijs, ſine æquora ſupra,
Seu terram, rapido pariter cum flamine portant.
*Tum * virgam capit. hac animas ille euocat Orco.* Caduceum ei ab Apolline donatum.
Pallentes, alias ſub triſtia tartara mittit:
Dat ſomnos, adimitq́, & lumina morte reſignat.
Illa fretus agit ventos, & turbida tranat
Nubila. iamq́, volans apicẽ, & latera ardua cernit
Atlantis duri, cœlum qui vertice fulcit;
Atlantis, cinctum aſſiduè cui nubibus atris
Piniferum caput, & vento pulſatur, & imbri:
Nix humeros infuſa tegit: tum flumina mento
Præcipitant ſenis, & glacie riget horrida barba.
*Hic primùm, * paribus nitens Cyllenius alis* Leni volatu.
Conſtitit: hinc toto præceps ſe corpore ad vndas
*Miſit * aui ſimilis, quæ circum litora, circum* Mergo.
Piſcoſos ſcopulos humilis volat æquora iuxta.
Haud aliter terras inter, cœlumq́, volabat,
Litus arenoſum Libyæ, ventoſque ſecabat,
Materno veniens ab auo Cyllenia proles. Natus enim Maia, Atlantis filia.
Vt primùm alatis tetigit magalia plantis:
Æneam fundantem arces, ac tecta nouantem
Conſpicit. atque illi ſtellatus iaſpide fulua
*Enſis erat: Tyrioq́, ardebat murice * læna* Toga duplex, amictus auguralis.
Demiſſa ex humeris: diues quæ munera Dido
Fecerat, & tenui telas diſcreuerat auro.
Continuò inuadit. Tu nunc Carthaginis altæ
*Fundamenta locas, pulcramq́, * vxorius vrbem* Vxori ſeruiens.
Exſtruis, heu regni, rerumq́, oblite tuarum. Homerus
Ipſe deûm tibi me claro demittit Olympo Il. 163. 117

Regnator, cœlum, & terras qui numine torquet:
Ipse hæc ferre iubet celeres mandata per auras,
Quid struis? aut quæ spe Libycis teris otia terris?
Si te nulla mouet tantarum gloria rerum,
Nec super ipse tua moliris laude laborem:
Ascanium surgentem, & spes hæredis Iuli
Homerus in Il. 271. *Respice; cui regnum Italiæ, Romanaq; tellus*
Debentur. Tali Cyllenius ore locutus,
Mortales visus medio sermone reliquit,
Et procul in tenuem ex oculis euanuit auram.
At vero Æneas aspectu obmutuit amens;
Arrectæq; horrore coma; & vox faucibus hæsit.
Ardet abire fuga, dulcesq; relinquere terras,
Attonitus tanto monitu, imperioque deorum.
Blanditijs circumuenire. *Heu quid agat? quo nunc reginã* ambire furentẽ*
Audeat affatu? quæ prima exordia sumat?
Atque animum nunc huc celerẽ, nunc dividit illuc,
In partesque rapit varias, perq; omnia versat.
Homerus in Il. 14. *Hæc alternanti potior sententia visa est.*
Mnesthea, Sergestumque vocat, fortẽq; Cloanthũ:
Classem aptent taciti; socios ad litora cogant;
Arma parent; & quæ sit rebus causa nouandis,
Dissimulent: sese interea, quando optima Dido
Nesciat, & tantos rumpi non speret amores,
Tentaturum aditus, & quæ mollissima fandi
Optim⁹ rebus euẽtus. *Tempora, qui rebus* dexter modus. ocyus omnes*
Imperio læti parent, ac iussa facessunt.
At regina dolos (quis fallere possit amantem?)
Præsensit, motusq; excepit prima futuros,

Omnia

*Omnia tuta timens. * eadem impia fama furenti*
Detulit, armari classem, cursumq; parari.
Sanit inops animi, totamq; incensa per vrbem
Bacchatur: qualis commotis excita sacris
Thyas, vbi audito stimulant Trieterica Baccho
Orgia, nocturnusq; vocat clamore Cithæron.
Tandem his Æneam compellat vocibus vltro.
**Dissimulare etiam sperasti perfide tantum*
Posse nefas? tacitusq; mea decedere terra?
Nec te noster amor, nec te data dextera quondam,
Nec moritura tenet crudeli funere Dido?
Quin etiam hiberno moliris sidere classem:
Et medijs properas aquilonibus ire per altum,
**Crudelis. quid, si non arua aliena, domosq;*
Ignotas peteres, & Troia antiqua maneret,
Troia per vndosum peteretur classibus æquor?
Mene fugis? per ego has lacrymas dextrāq; tuā te,
*Quando aliud mihi iam miseræ nihil ipsa *reliqui,*
Per connubia nostra, per inceptos hymenæos,
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
Dulce meum; miserere domus labentis, & istam
Oro (si quis adhuc precibus locus) exue mentem.
Te propter Libycæ gentes, Nomadumq; tyranni
Odere, infensi Tyrij: te propter eundem
Extinctus pudor, & qua sola sidera adibam,
Fama prior. cui me moribundam deseris hospes?
Hoc solum nomen quoniam de coniuge restat.
Quid moror? an mea Pygmalion dū mœnia frater
Destruat? aut captam ducat Getulus Iarbas?

Quæ & Iarbæ nuntiauerat.

Apoll. Arg. 80.

In te ipsum odio mei.

Iam enim & pudoré, & regnum neglexi.

Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset
Ante fugam soboles; si quis mihi paruulus aula
Quasi dicat, vt si te non possum, tui saltem imaginem haberem. *Luderet Æneas, qui te* tantùm ore referret:*
Non equidem omnino capta, aut deserta viderer.
Dixerat. ille Iouis monitis immota tenebat
Lumina, & obnixus curam sub corde premebat:
Tandem pauca refert. Ego te, quæ plurima fando
Enumerare vales, nunquam regina negabo
Promeritam: nec me meminisse pigebit Elissæ,
Homer. in il. 102. ** Dum memor ipse mei, dũ spiritus hos reget artus.*
Pro re pauca loquar. Nec ego hãc abscondere furto*
Subaudiri protectionem ait Seruius. *Speraui: ne finge fugam: nec coniugis vnquam*
Prætendi telas, aut hæc in fœdera veni.
Me si fata meis paterentur ducere vitam
Auspitijs, & sponte mea componere curas:
Vrbem Troianam primum, dulcesq; meorum
Reliquias colerem. & Priami tecta alta manerent,
Post casum restituta. *Et* recidiua manu posuissem pergama victis.*
Sed nunc Italiam magnam Gryneus Apollo,
Italiam Lyciæ iussere capessere sortes.
Hic amor, hæc patria est. si te Carthaginis arces
Phœnissam, Libicaq; adspectus detinet vrbis:
Quando-quidem fatis promittitur. *Quæ tandem, Ausonio Teucros* consídere terra,*
Inuidia est? & nos fas extera quærere regna.
Me patris Anchisæ, quoties humentibus vmbris
Nox operit terras, quoties astra ignea surgunt,
Admonet in somnis, & turbida terret imago:
Quam illi infero. *Me puer Ascanius, capitisq; *iniuria cari,*
ei debito. *Quem *regno Hesperiæ fraudo, & fatalibus armis,*

Nunc

Nunc etiam interpres diuûm, Ioue missus ab ipso,
(Testor vtrumq; caput) celeres mandata per auras
Detulit: ipse deum manifesto in lumine vidi
Intrantem muros, vocemq; his auribus hausi.
**Desine meq; tuis incendere, teque querelis.* Hom. in
Italiam non sponte sequor. Il. 102.
Talia dicentem iam dudum auersa tuetur,* Irata.
Huc illuc voluens oculos, totumq; pererrat.
Luminibus tacitis, & sic accensa profatur.
**Nec tibi diua parẽs, generis nec Dardanꝰ author,* Homerus in
Perfide, sed duris genuit te cautibus horrens in il. 174.
Caucasus, Hircanæq; admorunt vbera tigres.
Nã quid dissimulo? aut quæ me ad maiora reseruo?
Nũ fletu ingemuit nostro? num lumina flexit?
Nũ lacrymas victus dedit? aut miserꝰ amãtẽ est?
Quæ quibus ante feram? iã iam nec maxima Iuno* Quid prius,
Nec Saturnius hæc oculis pater adspicis æquis. quid poste-
Nusquam tuta fides. eiectum, litore egentem rius dicam.
Excepi, & regni demens in parte locaui:
Amissam classem, socios à morte reduxi.
Heu furijs incensa feror: nunc augur Apollo,
Nunc Lyciæ sortes, nunc & Ioue missus ab ipso
Interpres diuûm fert horrida iussa per auras.
Scilicet is superis labor est, ea cura quietos
Sollicitat. neque te teneo, neque dicta refello.* Homerus
I, sequere Italiam ventis: pete regna per vndas: in Il. 5.
Spero equidem mediis, si quid pia numina possunt,
Supplicia hausurum scopulis, & nomine Dido* Luiturum.
Sæpe vocaturum. sequar atris ignibus absens:

Et, cum frigida mors anima ſeduxerit artus:
Omnibus vmbra locis adero: dabis improbe pœnas.
Audiam, & hæc manes veniet mihi fama ſub imos.
Cum Aeneas multa dicere pararet. *His* medium dictis ſermonem abrumpit, & auras*
Ægra fugit, ſeq; ex oculis auertit, & auſert,
Linquens multa metu cunctantẽ, & multa parantẽ
Dicere. ſuſcipiunt famulæ, collapſaq; membra
Marmoreo referunt thalamo, ſtratisq; reponunt.
At pius Æneas, quanquam lenire dolentem
Solando cupit, & dictis auertere curas,
Multa gemẽs, magnoque animũ labefactus amore,
Iuſſa tamen diuûm exſequitur, claſſemq; reuiſit.
Ob regis præſentiam. **Tum verò Teucri incumbunt, & litore celſas*
Deducunt toto naues: natat vncta carina:
Frondentesq; ferunt remos, & robora ſiluis
Infabricata fugæ ſtudio.
Migrantes cernas, totaq; ex vrbe ruentes:
Ac veluti ingentem formicæ farris aceruum
Cum populant, hiemis memores, tectoq; reponunt,
Hemiſtichiũ Ennij de elephãtis ait Seruius. *It* nigrum campis agmen, prædamq; per herbas*
Conuectant calle angusto: pars grandia trudunt
Obnixæ frumenta humeris: pars agmina cogunt:
Castigantq; moras: opere omnis semita feruet.
Quis tibi tunc Dido cernenti talia ſenſus?
Quosue dabas gemitus? cùm litora feruere latè
Prospiceres arce ex ſumma, totumq; videres
Miſceri ante oculos tantis clamoribus æquor?
Improbe amor quid non mortalia pectora cogis?
Apoll. Arg. 81. *Ire iterum in lacrymas, iterum tentare precando*

Cogi-

Cogitur, & ſupplex animos ſubmittere amori;
Ne quid inexpertum fruſtra moritura relinquat.
Anna, vides toto properari litore circum:
Undique conuenere: vocat iam carbaſus auras,
Puppibus & læti nautæ impoſuere coronas. Pro, timere. vt ſuprà.
*Hunc ego ſi potui tantum*ſperare dolorem,*
Et perferre, ſoror, potero: miſeræ hoc tamen vnum
Exſequere, Anna, mihi. ſolam nam perfidus ille
Te colere, arcanos etiam tibi credere ſenſus:
*Sola viri*molles aditus, & tempora noras.* Faciles, vt,
I ſoror, atque hoſtem ſupplex affare ſuperbum. Et quę molliſsima tẽpora fandi.
Non ego cum Danais Troianam excindere gentem
Aulide iuraui, claſſemúe ad Pargama miſi,
Nec patris Anchiſæ cineres, manesúe reuelli.
Cur mea dicta negat duras demittere in aures?
Quo ruit? extremũ hoc miſeræ det munus amanti:
Exſpectet facilemque fugam, ventosque ferentes.
Non iam coniugium antiquum, quod prodidit, oro.
*Nec*pulcro vt Latio careat, regnumq; relinquat:* Quod illi pulcrum videtur.
Tempus inane peto, requiem, ſpatiumque furori,
Dum mea me victam doceat fortuna dolore.
Extremam hanc oro veniam; (miſerere ſororis)
*Quã mihi cum dederis cumulatã*morte relinquã.* Sola morte.
Talibus orabat, talesque miſerrima fletus
Fertq; refertq; ſoror. ſed nullis ille mouetur
Fletibus, aut voces vllas tractabilis audit.
Fata obſtant, placidasq; viri Deus obſtruit aures.
Ac veluti annoſam valido cum robore quercum Hom. in Il. 13 1.
Alpini boreæ nunc hinc, nunc flatibus illinc

Eruere inter se certant: it stridor, & alte
Consternunt terram, concusso stipite, frondes:
Ipsa hæret scopulis, & quantum vertice ad auras
Æthereas, tantum radice in tartara tendit:
Haud secus assiduis hinc, atque hinc vocibus heros
Tunditur, & magno persentit pectore curas.
*Mens immota manet, *lacrymæ volvuntur inanes.*
Tum vero infelix fatis exterrita Dido
Mortem orat: tædet cæli convexa tueri.
Quo magis inceptum peragat, lucemq; relinquat;
Vidit, thuricremis cum dona imponeret aris,
(Horrendum dictu) latices nigrescere sacros,
Fusaque in obscenum se vertere vina cruorem.
Hoc visum nulli, non ipsi effata sorori.
Præterea, fuit in tectis de marmore templum
Coniugis antiqui, miro quod honore colebat,
*Velleribus niveis, & *festa fronde revinctum.*
Hinc exaudiri voces, & verba vocantis
Visa viri, nox cum terras obscura teneret:
Solaque culminibus ferali carmine bubo*
Sæpe queri, & longas in fletum ducere voces.
Multaque præterea vatum prædicta priorum
Terribili monitu horrificant, agit ipse furentem
In somnis ferus Æneas: semperque relinqui
Sola sibi, semper longam incomitata videtur
Ire viam, & Tyrios deserta quærere terra.
**Eumenidū veluti demens videt agmina Pētheu,*
Et solem geminū, & duplices se ostendere Thebas:
*Aut Agamemnonius *scenis agitatus Orestes,*

Ipsius, non Annæ, aut Didonis.

Diuina, vt si numen coleret.

Nam tacentis bubonis felix omen est.

Euripides Bacchis, & Aschylꝰ Eumenidib.

Arma-

Armatam facibus matrem, & ſerpentibus atris
Cùm fugit, vltrices q3 ſedent in limine Diræ.
Ergo, vbi concepit furias euicta dolore,
Decreuit q3 mori; tempus ſæcum ipſa modum q3
Exigit, & mœſtam dictis aggreſſa ſororem
Conſilium vultu tegit, ac ſpem fronte ſerenat.
Inueni, germana, viam, (*gratare ſorori)
Quæ mihi reddat eum, vel eo me ſoluat amantem.
Oceani finem iuxta, ſolem q3 cadentem
Vltimus Æthiopum locus eſt: vbi maximus Atlas
Axem humero* torquet ſtellis ardentibus aptum.
Hinc mihi Maſſylæ gentis monſtrata ſacerdos,
Heſperidum templi cuſtos, epulasq3 draconi
Quæ dabat, & ſacros ſeruabat in arbore ramos,
Spargens humida mella, ſoporiferum q3 papauer.
Hæc ſe carminibus promittit ſoluere mentes,
Quas velit; aſt alijs duras immittere curas;
Siſtere aquam fluuijs, & vertere ſidera retro:
Nocturnoſq3 ciet manes. mugire videbis
Sub pedibus terram, & deſcẽdere montibus ornos.
Teſtor, cara, deos, & te germana, tuum q3
Dulce caput, magicas inuitam accingier artes.
Tu ſecreta pyram tecto interiore ſub auras
Erige, & * arma viri; thalamo quæ fixa reliquit
Impius, exuuiasq3 omnes, lectum q3 iugalem,
Quo perij, ſuper imponas. abolere nefandi
Cuncta viri monumenta iubet, monſtratq3 ſacerdos.
Hæc effata, ſilet: pallor ſimul occupat ora.
Non tamen Anna nouis prætexere funera ſacris

Germa-

Tragœdijs celebratus, frequenter actus.

Antiquè, p gratulari.

Suſtinet, regit, vt ſupra, Cælũ, & terras qui numine torquet.

Gladium

Germanam credit; nec tantos mente furores
Concipit; aut grauiora timet, * quàm morte Sichæi.
Ergo iussa parat.
At regina, pyra penetrali in sede sub auras
Erecta ingenti, tedis atque ilice secta,
Intendit q3 locum sertis, & *fronde coronat
Funerea: super exuuias, ensemq3 relictum,
Effigiemq3 toro locat, haud ignara futuri.
Stant aræ circum, & crines effusa sacerdos
*Tercentum tonat ore Deos, Herebumq3 Chaosq3,
Tergeminamq3 Hecaten, tria virginis ora Dianæ.
Sparserat & latices simulatos fontis Auerni:
Falcibus & messæ ad lunam quæruntur ahenis
Pubentes herba nigri cum *lacte veneni.
Quæritur & nascentis equi de fronte reuulsus,
Et matri præreptus amor.
Ipsa mola, manibusque piis altaria iuxta,
Vnum exuta pedem vinclis, in veste recincta,
Testatur moritura deos, & conscia fati
Sidera. tum, si quod non æquo fœdere amantes
Curæ numen habet, iustumque memorq3 precatur.
*Nox erat; & placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras: siluæq3, & sæua quierant
Æquora: cum medio voluuntur sidera lapsu:
Cùm tacet omnis ager; pecudes, pictæque volucres,
Quæq3 lacus latè liquidos, quæq3 aspera dumis
*Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.
At non infelix animi Phœnissa, nec vnquam

Subaudi. quam cõtigerint mortẽ Sichæi.

Cupresso.

Refertur ad verbum, tonat, non ad, Deos.

Succum nigrũ intelligit, qui exprimitur ex illis herbis.

Apoll. Arg.

Homer in Il. 204.

Solui-

Soluitur in ſomnos oculisúe, aut pectore noctem
Accipit. ingeminant curæ: rurſusque reſurgens
Sauit amor, magnóque irarum fluctuat æſtu.
Sic adeò inſiſtit, ſecumq; ita corde volutat.
*En quid agam? *rurſusne procos irriſa priores* Nõ iterum, ſed, viciſſim.
Experiar? Nomadumq; petam connubia ſupplex,
Quos ego ſum toties iam dedignata maritos?
Iliacas igitur claſſes, atque vltima Teucrûm
Iuſſa ſequar? quia ne auxilio iuuat ante leuatos?
Et bene apud memores veteris ſtat gratia facti?
Quis me autem (fac velle) ſinet? ratibusq; ſuperbis
Irriſam accipiet? neſcis heu perdita, nec dum
*Laomedonteæ ſentis *periuria gentis?* Quia per iuſiurandũ Laomedon fefellit Neptunum, & Apollinem, qui Troiã illi cõdiderant.
Quid tum? ſola fuga nautas comitabor ouantes?
An Tyrijs, omníque manu ſtipata meorum
Inſequar? & quos Sidonia vix vrbe reuelli,
Rurſus agam pelago, & ventis dare vela iubebo?
Quin morere, vt merita es, ferroq; auerte dolorem.
Tu lacrymis cuncta meis: tu prima furentem
His, germana, malis oneras, atque obijcis hoſti.
Non licuit thalami expertem ſine crimine vitam
Degere more feræ? tales nec tangere curas?
*Non ſeruata fides, cineri promiſſa *Sichæo?* Sichæi coniugit. eſt enim Sichæo, pro Sichæio.
Tantos illa ſuo rumpebat pectore queſtus.
Æneas celſa in puppi, iam certus eundi,
Carpebat ſomnos, rebus iam rite paratis.
Huic ſe forma dei vultu redeuntis eodem
Obtulit in ſomnis, rurſusq; ita viſa monere eſt,
Omnia Mercurio ſimilis, vocamque, coloremque,

Et

Et crines flauos, & membra decora iuuentæ:
Nate dea, potes hoc sub casu ducere somnos?
Nec, quæ circumstent te deinde pericula, cernis
Demens? nec Zephyros audis spirare secundos?*
Illa dolos, dirumq3 nefas in pectore versat,
Certa mori; variocq3 irarum fluctuat æstu.
Non fugis hinc præceps, dum præcipitare potestas?*
Iam mare turbari trabibus, sauasq3 videbis
Collucere faces, iam fernere litora flammis,*
Si te his attigeret terris aurora morantem.
Eia age rumpe moras: varium, & mutabile semper
Femina. sic fatus, nocti se immiscuit atræ.
Tum verò Æneas subitis exterritus umbris,
**Corripit è somno corpus, sociosq3 fatigat:*
Præcipites vigilate viri, & considite transtris:
Soluite vel acti: deus æthere missus ab alto
Festinare fugam, tortosque incidere funes,
Ecce iterum stimulat. sequimur te, sancte, deorum
Quisquis es; imperioque iterum paremus ouantes.*
Adsis ô, placidusq3 iuues, & sidera cælo
Dextra feras. dixit, vaginaq3 eripit ensem
Fulmineum, strictoque ferit retinacula ferro.
Idem omnes simul ardor habet: rapiuntq3, ruuntque
Litora deseruere: latet sub classibus æquor:
Adnixi torquent spumas, & cærula verrunt.
Et iam prima nouo spargebat lumine terras*
Tithoni croceum linquens Aurora cubile.
Regina é speculis vt primùm albescere lucem*
Vidit, & æquatis classem procedere velis,

Lito-

11.14.264

Pro quolibet vento. nã Zephyris de Africa nauigari non potest.

Festinus Ob illud quod est infra: Ferte citi flammas.

Homerus in 11.14.

Iam enim paruerat præparationem nauigiorum.

Homerus in 11.114.

Figura hypallage: non

Luceraq3, & vacuos ſenſit ſine remige portus; enim albeſcit lux, ſed luce albeſcunt omnia
Terq3 quaterq3 manu pectus percuſſa decorum,
Flauentesq3 abſciſſa comas: pro Iupiter, ibit
Hic, ait, & noſtris illuſerit aduena regnis?
Non arma expedient, totaq3 ex vrbe ſequentur,
Diripientq3 rates alij naualibus? ite,
Ferte citi flammas, date vela, impellite remos,
Quid loquor? aut vbi ſum? quæ mentē inſania mu- (tat?
Infelix Dido, nunc te fata impia tangunt.
Tum decuit, cum ſceptra dabas. en dextra fideſq3,
Quem ſecum patrios aiunt portare penates,
Quem ſubiiſſe humeris confectum ætate parentem.
Non potui abreptum diuellere corpus, & vndis
Spargere? non ſocios? non ipſum abſumere ferro
Aſcanium? patriisq3 epulandum apponere menſis? Homerus in Il. 38.
Verum anceps pugnæ fuerat fortuna: fuiſſet: Claſſē, vt,
*Quem metui moritura? faces in * caſtra tuliſſem:* Non caſtra
Impleſſemq3 foros flammis: natumque, patremque monemus.
Cum genere extinxem: memet ſuper ipſa dediſſem.
Sol, qui terrarum flammis opera omnia luſtras,
Tuque harū interpres curarum, & conſcia Iuno,
Nocturnisque Hecate triuijs vlulata per vrbes,* A matronis in eius ſacris.
Et diræ vltrices, & dy morientis Eliſæ,
Accipite hæc, meritumque malis auertite numen,
Et noſtras audite preces. ſi tangere portus
Infandum caput, ac terris adnare neceſſe eſt;
Et ſi fata Iouis poſcunt, hic terminus hæret: Homerus in Od. 81.
At bello audacis populi vexatus, & armis,
Finibus extorris, complexu auulſus Iuli,

Auxilium

Implorauit ab Euādro, & Tarchōte.

*Auxilium * imploret; videatque indigna suorum*
Funera; nec, cum se sub leges pacis iniquæ
Tradiderit, regno, aut optata luce fruatur.
Sed cadat ante diem, mediaque inhumatus arena.
Hæc precor: hãc vocẽ extremã cum sanguine fundo.

Quasi ad posteros loquitur. infert enim genus omne futurũ.

*Tum * vos ô Tyrij stirpem, & genus omne futurum*
Exercete odijs, cinerique hæc mittite nostro
Munera: nullus amor populis, nec fœdera sunto.
Exoriare § aliquis nostris ex ossibus vltor,
Qui face Dardanios, ferróque sequare colonos,

§Hannibalẽ intelligit, qui vastauit, multisque cladib⁹ Italiam affixit.

Nunc, olim, quocunque dabunt se tempore vires.
Litora litoribus contraria, fluctibus vndas
Imprecor, arma armis; pugnent ipsique nepotes.
Hæc ait, & partes animum versabat in omnes,
Inuisam quærens quamprimum abrumpere lucem.
Tum breuiter Barcen nutricem affata Sichæi:
(Namq; suam patria antiqua cinis ater habebat.)
Annam cara mihi nutrix huc siste sororem:

Quia dijs inferis sacrificantes aspergebãtur aqua. vt liber. 6. Spargens rore leui.

*Dic, corpus properet fluuiali * spargere lympha,*
Et pecudes secum, & monstrata piacula ducat:
Sic veniat. túque ipsa pia tege tempora vitta.
Sacra Ioui Stygio, quæ rite incœpta paraui,
Perficere est animus, finemque imponere curis,
Dardanijque rogum capitis permittere flammæ.
Sic ait. illa gradum studio celerabat anili.
At trepida, & cœptis immanibus effera Dido
Sanguineam volues aciem, maculisque trementes
Interfusa genas, & pallida morte futura,
Interiora domus irrumpit limina, & altos

Con-

Conſcendit furibunda rogos, enſemq; recludit
Dardanium, * non hos quæſitum munus in vſus.
Hic, poſtquam Iliacas veſtes, notumq; cubile
Conſpexit, paulum lacrymis, & mente morata,
Incubuitq; toro; dixitq; nouiſſima verba:
Dulces exuuiæ, dum fata, deuſq; ſinebant,
Accipite hanc animam, meq; his exſoluite curis.
Vixi, & quem dederat curſum fortuna peregi:
Et nunc magna mei ſub terras ibit * imago.
Vrbem præclaram ſtatui: mea mœnia vidi:
Vlta virum, * pœnas inimico à fratre recepi
Felix, heu nimium felix, ſi litora tantùm
Nunquam Dardaniæ tetigiſſent noſtra carinæ.
Dixit: & os impreſſa toro, moriemur inultæ?
Sed moriamur, ait: ſic ſic iuuat ire ſub vmbras.
Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, & noſtræ ſecum ferat omnia mortis.
Dixerat: atq; illam mediis inter talia ferro
Collapſam adſpiciunt comites, enſemq; cruore
Spumantem, ſparſasq; manus. it clamor ad alta
Atria: concuſſam bacchatur fama per vrbem.
Lamentis, gemituq;, & fœmineo vlulatu
Tecta fremunt: reſonat magnis plangoribus æther:
* Non aliter, quàm ſi immiſſis ruat hoſtibus omnis
Carthago, aut antiqua Tyros, flammæq; furentes
Culmina perq; hominum volnantur, perq; deorum.
Audyt exanimus; trepidoq; exterrita curſu,
Vnguibus ora ſoror * fœdans, & pectora pugnis
Per medios ruit, ac moribundam nomine clamat.

Non enim ideo reliquerat eum Aeneas, vt eo in ſuam necẽ vteretur Dido.

Vmbra corporis poſtea obitum.

Nula. n. aduari pœna grauior, quàm amittere pecuniam, cuius cauſſa ſcelus commiſerat.

Homer. in Il. 200.

Cruentans.

Hoc illud germana fuit? me fraude petebas?
Hoc rogus iste mihi, hoc ignes, araque parabant?
Quid primum deserta querar? comitem ne sororem
Spreuisti moriens? eadem me ad fata vocasses:
Idem ambas ferro dolor, atque eadem hora tulisset.
Subaudi, rogos. *His etiam* *struxi manibus, patriosq; vocaui*
Voce deos, sic te ut posita crudelis abessem?
Extinxti te, meq;, soror, populumq;, patresque
Permittite, aut date aquam. Rogi. *Sidonios, urbemq; tuam.* *date, vulnera lymphis*
Abluam; & extremus si quis super halitus errat,
Ore legam. sic fata *gradus euaserat altos;*
Semianimem q; sinu germanam amplexa fouebat
Cum gemitu, atque atros siccabat veste cruores.
Illa graues oculos conata attollere, rursus
Deficit: infixum stridet sub pectore vulnus.
Ter sese attollens, cubitoque innixa, leuauit:
Ter reuoluta toro est; oculisque errantibus alto
Quaesiuit cælo lucem, ingemuitque reperta.
Tum Iuno omnipotens longum miserata dolorem,
Quia nō natura non fato, sed casu perierat. **Difficilesque obitus, Iris demisit olympo,*
Quae luctantem animam, nexos q; resolueret artus.
*Nam, quia nec *fato, merita nec morte peribat,*
Seruij error. *Sed misera ante diem, subitoque accensa furore;*
Nondum illi flauum Proserpina vertice crinem
Ho. Il. 163. *Abstulerat, Stygioque caput damnauerat Orco.*
Anima recedēte, corpus friget. vitam autē pro a- *Ergo Iris croceis per cælum roscida pennis,*
Mille trahens varios aduerso sole colores,
Deuolat, & supra caput adstitit. hunc ego Diti
Sacrum iussa fero, teque isto corpore soluo.

Si

Sic ait, & dextra crinem ſecat: omnis & vnà
*Dilapſus*calor, atque in ventos*vita receſſit.*

nima poſuit vt lib. 4. Geor. Tenues naſcentẽ accerſere vitas

P. VIRGILII MARONIS ÆNEIDOS. LIBER QVINTVS.

ARGVMENTVM.

Aeneas, relicta Carthagine, in Italiam nauigans, vi tempeſtatis in Siciliã defertur: vbi ab Aceſte benignè exceptus, manibus Anchiſæ patris, quem ſuperiori anno, eodem die, apud Drepanum ſepeliuerat, anniuerſarium ſacrum facit, ludoſque apud tumulũ eius inſtituit, ſuaque victoribus præmia decernit. nauali certamine vincit Cloanthus. Euryalus Niſi dolo, curſu ſuperat. Entellus ſenex Daretem iuueniliter ſe iactãtem ceſtu vincit. ſagittandi peritia ſuperat Eurytion. Prima tamẽ præmia, ætatis, dignitatisque habita ratione, Aceſte decernuntur, cuius ſagitta in aërem emiſſa ſubito exarſerat. Aſcanius in honorem Anchiſæ aui cum primæ nobilitatis pueris equeſtres ludos, pugnamque imaginariã exhibet. Interea Troiæ mulieres hortatu Iridis, longæque nauigationis tædio ignem in claſſem conijciunt, quatuorque naues exurunt: ceteræ ſubita à Ioue immiſſa pluuia, incendio ſunt ereptę. Nocte ſequẽti Anchiſes Aeneę filio in ſomnis apparens, Iouis verbis admonet, vt Nautę conſilium ſecutus, mulieres, imbellesque ſenes in Sicilia relinquat, ipſe cum iuuentutis robore, intigræque ætatis flore in Italiam nauiget, Sybillæque in primis antrũ adeat: illius eum ductu ad ſe in campos Elyſios eſſe peruenturum, vbi & poſteritatis ſuæ ſeriem, omniumque inſtantiũ bellorum diſcat euẽtum.

monitis itaque paternis morem gerens Aeneas oppidum in Scicilia cõdit nomine Acestam. eo & matrum, & senũ bello inutilium coloniã transcribit, ipse cũ exercitus robore Italiam petit. Interim Neptunus, Venere precibus exoratus nauiganti Aeneæ mare tutum præstat. Palinurus in tanta securitate somno succũbens, vna cum gubernaculo in mare, excutitur, eiusque vicem supplet Aeneas.

Aliud Argumentum.

In Siculas iterum terras fortuna reducit
Æneam: tumuloq; patris persoluit honorem.
Tum cogit naues incendere Troadas Iris.
Troes ibi linquunt socios. Venus anxia placat
Neptunum: Somnus Palinurũ mergit in vndis.

Ob Aquilonis flatum.

INterea mediũ Æneas iã classe tenebat
Certus iter fluctusque *atros Aquilone secabat,
Mœnia respiciẽs quæ iã infelicis Elisa
Collucent flammis. quæ tantum accenderit ignem
Causſa latet. duri magno sed amore dolores
Polluto, notumq; furens quid fœmina possit,
Triste per augurium Teucrorũm pectora ducunt.

Impropriè non enim sunt naues.

Vt pelagus tenuere *rates; nec iam amplius vlla
Occurrit tellus, maria vndiq;, & vndiq; cœlum;
Olli cæruleus supra caput adstitit imber,
Noctẽ, hiemẽq; ferens, & inhorruit vnda tenebris.
Ipse gubernator puppi Palinurus ab alta:
Heu quiánam tanti cinxerunt æthera nimbi?
Quidue pater Neptune paras? sic deinde locutus
Colligere *arma iubet, validisq; incumbere remis;

Obli-

Obliquat q3 sinus in ventum, ac talia fatur.
Magnanime Æneа, non, si mihi Iupiter author
Spondeat, hoc sperem Italiam contingere cœlo
Mutati transuersa fremunt, & vespere ab atro
Consurgunt venti; atque in nubem cogitur aër.
Nec nos obniti contrà, nec tendere tantum
Sufficimus. superat quoniam fortuna sequimur:
Quoque vocat, vertamus iter. nec litora longè
Fidareor fraterna Erycis, portusq3 Sicanos:*
Si modo rite memor seruata remetior astra.
Tum pius Æneas. Equidem sic poscere ventos
Iamdudum, & frustra cerno te tendere contrà:
Flecte viam velis. an sit mihi gratior vlla,
Quoq3 magis fessas optem dimittere naues,
Quàm quæ Dardaniũ tellus mihi seruat Acestẽ,*
Et patris Anchisæ gremio complectitur ossa?
Hæc vbi dicta, petunt portus, & vela secundi
Intendunt zephyri. fertur cita gurgite classis:
Et tandem læti notæ aduertuntur arenæ.
At procul excelso miratus vertice montis
Aduentum, sociasq3 rates, occurrit Acestes,
Horridus in iaculis, & pelle Libystidis vrsæ:
Troia Crinisо conceptum flumine mater
Quem genuit. veterum non immemor ille parentũ
Gratatur reduces, & gaza lætus agresti
Excipit, ac fessos opibus solatur amicis.
Postera cum primo stellas oriente fugarat*
Clara dies, socios in cœtum litore ab omni
Aduocat Æneas, tumuliq3 ex aggere fatur.

Vela contrahere, non penitus deponere infert enim Obliquatque sinus in ventum.

Eryx enim Veneris filius.

Natũ Egesta Hippotis Troiani filia.

Effecerat. vt abijsse viderentur: quæ tamẽ sæpe fixæ sunt,

Dardanidæ magni, genus alto à sanguine diuûm,
Annus exactis completur mensibus orbis,
Ex quo relliquias, diuinique ossa parentis
Condidimus terra, mœstasque sacrauimus aras.
*Iamque dies, *ni fallor, adest, quem semper acerbum,*
Semper honoratum (sic dij voluistis) habebo.
Hunc ego Getulis agerem si syrtibus exsul,
Argolicóue mari deprensus, & vrbe Mycena:
Annua vota tamen, solennesque ordine pompas
*Exsequerer, strueremque * suis altaria donis.*
Nunc vltro ad cineres, ipsius & ossa parentis,
Haud equidem sine mente reor, sine numine diuûm,
Adsumus, & portus delati intramus amicos.
*Ergo, agite, & cuncti lætum celebremus *honorem:*
Poscamus ventos: atque hæc me sacra quotannis
Vrbe velit posita templis sibi ferre dicatis.
Bina boum vobis Troia generatus Acestes
Dat numero capita in naues. adhibete penates
Et patrios epulis, & quos colit hospes Acestes.
Præterea, si nona diem mortalibus almum
Aurora extulerit, radijsque retexerit orbem,
Prima cita Teucris ponam certamina classis.
Quique pedum cursu valet, & qui viribus audax;
Aut iaculo incedit melior, leuibusue sagittis;
*Seu * crudo fidit pugnam committere cæstu;*
Cuncti adsint, meritaque expectent præmia palma.
Ore fauete omnes, & cingite tempora ramis.
*Sic fatus, velat * materna tempora myrto.*
Hoc Helymus facit, hoc ani maturus Acestes,

Ob confusionem anni quæ erat apud maiores.

Congruis.

Non dicit, exequias. vult enim quasi a numine ventos poſci.

Duro.

Veneri dicata.

Hoc

Hoc puer Ascanius: sequitur quos cetera pubes.
Ille è concilio multis cum milibus ibat
Ad tumulum, magna medius comitante caterua.
**Hic duo rite mero libans carchesia Baccho,*
*Fundit humi, duo lacte nouo, duo * sanguine sacro:*
Purpureosq; iacit flores, ac talia fatur.
Salue sancte parens, iterum saluete recepti
*Nequicquam cineres, * animæq; umbræq; paternæ;*
Non licuit fines Italos, fataliaq; arua,
Nec tecum Ausoniũ, quicunq; est, quærere Tybrim.
Dixerat hæc: adytis cum lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, septena volumina traxit,
Amplexus placidè tumulum, lapsusq; per aras:
Cerulea cui terga notæ, maculosus & auro
Squamam incendebat fulgor: ceu nubibus arcus
Mille trahit varios aduerso sole colores.
Obstupuit visu Æneas: ille agmine longo
Tandem inter pateras, & læuia pocula serpens,
**Libauitque dapes, rursusq; innoxius imo*
Successit tumulo, & depasta altaria liquit.
Hoc magis inceptos genitor instaurat honores,
Incertus geniumne loci, famulumne parentis
*Esse putet. cadit * quinas de more bidentes,*
Totq; sues, totidem nigrantes terga iuuencos:
Vinaq; fundebat pateris, animamque vocabat
Anchisæ magni, manesq; Acheronte remissos.
Nec non & socij, quæ cuique est copia, læti
Dona ferunt, onerant q; aras, mactantq; iuuencos.
Ordine ahena locant alij: fusiq; per herbam

Homerus in Il. 250.

victimarũ.

Quatuor enim esse in homine animas, vegetatiuã, vitalẽ, sensualẽ, intellectualem philosophi dixere.

Leuiter gustauit.

Homerus in Il. 250.

Homerus in Il. 251.

Subijciunt verubus prunas, & viscera torrent.
Exspectata dies aderat, nonamq; serena
Auroram Phaëtontis equi iam luce vehebant:
Homer. in iq Il. 252. **Famaq; finitimos, & clari nomen Acestæ*
Exierat. lato complerant littora cœtu
Visuri Æneadas: pars & certare parati,
Munera principio ante oculos, circoq; locantur
Quales sacrati solēt. *In medio, *sacri tripodes, viridesq; corona,*
Et palmæ pretium victoribus, armaq;, & ostro
Perfusa vestes, argenti, auriq; talenta:
Inceptos. *Et tuba *commissos medio canit aggere ludos,*
sic pugnam cōmittere. *Prima pares ineunt grauibus certamina remis*
Quatuor ex omni delecta classe carinæ.
Velocem Mnestheus, agit acri remige Pristin,
Mox Italus Mnestheus, genus à quo nomine Mē-
Ingentemq; Gyas ingenti mori Chimæram, (mi:
Vrbis opus: triplici pubes quam Dardana versu
Impellunt: terno consurgunt ordine remi.
Sergestusque, domus tenet á quo Sergia nomen,
Centauro inuehitur magna: Scyllaque Cloanthus
Nigra. nam cæruleum ad nigrum vergit. **Cærulea: genus vnde tibi Romane Cluenti.*
Est procul in pelago saxum, spumantia contra
Litora: quod tumidis submersum tunditur olim
Fluctibus, hiberni condunt vbi sidera Cori:
Tranquillo silet, immotaq; attollitur vnda
Campus, & apricis statio gratissima mergis.
Hic viridem Æneas frondenti ex ilice metam
Constituit signum nautis pater vnde reuerti
Scirent, & longos vbi circumflectere cursus.

Tum loca sorte legunt: ipsique in puppibus auro
Ductores longe effulgent, ostroque decori.
Cetera populea velatur fronde iuuentus; Non, gubernatores, sed domini.
Nudatosq; humeros oleo perfusa nitescit,
Considunt transtris; intentaq; brachia; remis
Intenti, exspectant signum: exultantiaque haurit
Corda pauor pulsans, laudumque arrecta cupido.
Inde, vbi clara dedit sonitum tuba, finibus omnes
(Haud mora) prosiluere suis. ferit aethera clamor
Nautarum: adductis spumant freta versa lacertis.
Infindunt pariter sulcos: totumque dehiscit
Conuulsum remis, rostrisque ruentibus aequor.
**Non tam precipites biiugo certamine campum* Homerus in Il. 256.
Corripuere, ruuntque effusi carcere currus:
Nec sic immissis aurigae vndantia lora Large effusa.
Concussere iugis, pronique in verba pendent.
Tum plausu, fremituque virûm studysque fauẽtum
Consonat omne nemus: vocemque inclusa volutant
Litora: pulsati colles clamore resultant.
Effugit ante alios, primusque elabitur vndis
**Turbã inter, fremitũq; Gyas, quẽ deinde Cloãthus* Id est in ipso principio.
Consequitur melior remis, sed pondere pinus
Tarda tenet, post hos aequo discrimine Pristis,
Centaurusq; locum tendunt superare priorem.* Id est, tertium, nam Gyas primus, Cloanthus secundus.
Et nunc Pristis habet, nunc victam praeterit ingens
Centaurus: nunc vnà ambae, iunctisq; feruntur
Frontibus, & longa sulcant vada salsa carina.
Iamq; propinquabant scopulo, metamque tenebant;
Cum princeps, medioque Gyas in gurgite victor,

Rectorem nauis compellat voce Menœten.
Quò tantum mihi dexter abis? huc dirige cursum:
Litus ama, & lœuas stringat sine palmula cautes:
*Altum alij teneant. dixit: sed * cæca Menœtes*
Saxa timens, proram pelagi detorquet ad undas.
Quò diuersus abis? iterum pete saxa Menœte:
Cum clamore Gyas reuocabat: & ecce Cloanthum
Respicit instantem tergo, & propiora tenentem.
*Ille inter nauemque Gyæ, scopulosque * sonantes*
Radit iter lœuum interior, subitusque priorem
Præterit, & metis tenet æquora tuta relictis.
Tum vero exarsit iuueni dolor ossibus ingens:
Nec lacrymis carnere genæ. segnemque Menœtem,
Oblitus decorisque sui. sociumque salutis*
In mare præcipitem puppi deturbat ab altæ.
Ipse gubernaclo rector subit: ipse magister
Hortaturque viros, clauumque ad litora torquet.
At grauis vt fundo vix tandem redditus imo est
Iam senior, madidaque fluens in veste Menœtes,
Summa petit scopuli, siccaque in rupe resedit.
Illum & labentem Teucri, & risere natantem;
Et salsos rident reuomentem pectore fluctus.
Hic læta extremis spes est accensa duobus,
*Sergesto, Mnestheoque, Gyan superare * morantē.*
Sergestus caput ante locum, scopuloque propinquat:
Nec tota tamen ille prior præeunte carina:
Parte prior: partem rostro premit æmula Pristis.
**At media socios incedens naue per ipsos*
Hortatur Mnestheus. nunc nunc insurgite remis

Homerus in Il. 255.

Homerus in Il. 254.

Quorum salus agebatur, deiecto gubernatore etc.

Insciti gubernantis.

Homerus in Il. 254

Hecto-

Hectorei socij; Troiæ quos sorte suprema
*Delegi comites: * nunc illas promite vires,* Homerus
Nunc animos, quibus in Getulis Syrtibus vsi, in Il. 18 2.
** Ioniaque mari, Maloeaque sequacibus vndis.* Iuxta Cha-
Non iã prima peto Mnestheus: neque vincere certo ribdim.
(Quãquã ô) sed superẽt, quibus hoc Neptune de-
Extremos pudeat rediisse. hoc vincite ciues, (disti:
*Et prohibete nefas. * Olli certamine summo* Homerus
*Procumbunt. vastis tremit ictibus * area puppis:* in ill. 255:
Subtrahiturque solum. tum creber anhelitus artus Non re vera
Aridaque ora quatit: sudor fluit vndique riuis. ærea, sed firma fortis.
Attulit ipse viris optatum casus honorem. vt iunctos
Namque furens animi, dum proram ad saxa suburget remo trahat æreus
Interior, spatioque subit Sergestus iniquo, orbes.
Infelix saxis in procurrentibus hæsit.
*Concussæ cautes, & acuto in * murice remi* Retro agũt.
Obnixi crepuere, illisaq; prora pependit.
*Consurgunt nautæ, & magno clamore * morantur:* Saxi accu-
Ferratasq; sudes, & acuta cuspide contos mine.
Expediunt, fractosq; legunt in gurgite remos.
At letus Mnestheus, successuq; acrior ipso,
Agmine remorum celeri, ventisq; vocatis,
** Prona petit maria, & pelago decurrit aperto.* Vicina lito-
Qualis spelunca subito commota columba, rib. vnde al-
Cui domus, & dulces latebroso in pumice nidi, tum est lõ-
Fertur in arua volans; plausumq; exterrita pennis gè positum.
Dat tecto ingentem; mox aëre lapsa quieto
** Radit iter liquidum, celeres neq; commouet alas.* Secat purũ
Sic Mnestheus: sic ipsa fuga secat vltima Pristis aërem.
Æquora:

Æquora: sic illam fert impetus ipse volantem,
Et primum in scopulo luctantem deserit alto
Sergestum, breuibusque vadis, frustraq; vocantem
Auxilia, & fractis discentem currere remis.
Inde Gyan, ipsamq; ingenti mole Chimæram
Consequitur: cedit, quoniam spoliata magistro est.
Solus iamq; ipso superest in fine Cloanthus:
Quem petit, & summis adnixus viribus vrget.
Hō. Il. 260. **Tum verò ingeminat clamor: cunctiq; sequentem*
Instigant studys: resonat clamoribus æther.
Quasi iam certū, victoria parta. *Hi* proprium decus, & partū indignantur honorem*
Ni teneant; vitamque volunt pro laude pacisci.
Hos successus alit. possunt, quia posse videntur.
Et fors æquatis cepissent præmia rostris,
Pro, palmā vtranque. **Ni palmas ponto tendens vtrasque Cloanthus,*
Fudisset que preces, diuosq; in vota vocasset.
Dij, quibus imperium pelagi, quorum æquora curro,
Vobis lætus ego hoc candentem in litore taurum
Debitor. vnde vota soluentes, dicimus absolutos. hinc illud in Bucol. Damnabis tu quoque voti. i. reos facies. *Constituam ante aras voti* reus, extaque salsos*
Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.
Dixit: eumq; imis sub fluctibus audiit omnis
Nereidum, Phorciq; chorus, Panopeiaq; virgo;
Et pater ipse manu magna Portunus euntem
Impulit. illa noto citius, volucriq; sagitta
Ad terram fugit, & portu se condidit alto.
Tum satus Anchisa, cunctis ex more vocatis,
Victorem magna præconis voce Cloanthum
Declarat, viridique adnelat tempora lauro:
Muneraque in naues ternos optare iuuencos,

Vina.

Vinaq́, & argenti magnum dat ferre talentum, Ho.il.258
Ipsis præcipuos ductoribus addit honores:
Victori chlamydem auratum: quam plurima circũ
Purpura Mæandro duplici Melibœa cucurrit:
**Intextusque puer frondosa regius Ida* Ho.il. 223.
Veloces iaculo ceruos, cursuq́, fatigat,
Acer, anhelanti similis: quem præpes ab Ida* Volans.
Sublimem pedibus rapuit Iouis armiger vncis:
Longæui palmas nequidquam ad sidera tendunt
Custodes, sæuitq́, canum latratus in auras.
At, qui deinde locum tenuit virtute secundum,
Læuibus huic hamis consertam, auroq́, trilicem
*Loricam, *quam Demoleo detraxerat ipse* Ho.il. 261.
Victor, apud rapidum Simoënta sub Ilio alto,
Donat habere viro decus, & tutamen in armis.
**Vix illam famuli Phegeus, Sagarisq́, ferebant* Homer in
Multiplicem, connixi humeris: induitus at olim il. 53. 270.
Demoleus cursu palantes Troas agebat.
**Tertia dona facit, geminos ex ære lebetas,* Ho.il. 258.
Cymbiaque argento perfecta, atque aspera signis.
**Iamque adeò donati omnes, opibusque superbi,* Ho.il. 257.
Puniceis ibant euincti tempora tæniis;
Cùm sæuo è scopulo multa vix arte reuulsus,* Id est virtute.
Amissis remis, atque ordine debilis vno,
Irrisam sine honore ratem Sergestus agebat.
Qualis sæpe viæ deprensus in aggere serpens.
Ærea quem obliquum rota transyit, aut grauis ictu
Semineçem liquit saxo, lacerumque viator,
Ne quidquam longos fugiens dat corpore tortus,

Paret

Parte ferox, ardenſque oculis, & ſibila colla
Arduus attollens. pars vulnere clauda retentat
Nexantem nodis, ſeque in ſua membra plicantem.
Tali remigio nauis ſe tarda mouebat:
Ho. in il. 11 **Vela facit tamen, & plenis ſubit oſtia velis:*
Sergeſtum Æneas promiſſo munere donat,
Seruatam ob nauem latus, ſocioſque reductos.
Homer. in il. 256. Greca figura: vt illud lib. 8. Qui genus, vnde domo. **Olli ſerua datur, operum haud ignara Minerua.*
Creſſa genus Pholoë, geminique ſub vbere nati,*
Hoc pius Æneas miſſo certamine, tendit,
Gramineum in cãpum: quem collibus vndiq; curuis
Cingebant ſiluæ: mediaque in valle theatri
Circus erat: quò ſe multis cum millibus heros
Conſeſſu medium tulit, exſtructoque reſedit.
Homer. in Il. 252. ** Hic, qui fortè velint rapido contendere curſu,*
Inuitat pretijs animos, & præmia ponit.
Vndiq; conueniunt Teucri, miſtique Sicani.
Niſus, & Euryalus primi;
Euryalus forma inſignis, viridique iuuenta;
Niſus amore pio pueri. quos deinde ſecutus
Regius egregia Priami de ſtirpe Diores.
Epirota. Acarnania enim pars Epiri. *Hunc Salius ſimul, & Patrõ: quorũ alter * Acarnũ,*
Alter ab Arcadia Tegea de ſanguine gentis.
Tum duo Trinacrij iuuenes, Helymus, Panopesque,
Aſſueti ſiluis, comites ſeniores Aceſtæ:
Multi præterea, quos fama obſcura recondit.
Æneas quibus in medijs ſic deinde locutus.
Accipite hæc animis, lætasque aduertite mentes:
Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit:

*Gnoſius

*Gnoßia bina dabo lauato lucida ferro — Cretenſia. Gnoſſos enim ciuitas Cretæ.
Spicula, calatamque argento ferre bipennem.
Omnibus hic erit vnus honos: tres præmia primi
Accipient, flauáq; caput nectentur oliua.
*Primus equum phaleris inſignem victor habeto. — Homer in il. 252.
Alter* Amazoniam pharetram, plenamq; ſagittis — Quaſi Amazoniã vſitata figura.
Threicijs: lato quam circum amplectitur auro
Balteus, & tereti ſubnectit fibula gemma.
Tertius Argolica hac galea contentus abito.
Hec vbi dicta; locum capiunt; ſignoq; repentè — Il. 260.
Corripiunt ſpatia audito, limenq; relinquunt — 254.
Effuſi, nimbo ſimiles: ſimul vltima* ſignant. — Intuentur auiditate vincendi.
Primus abit, longeq; ante omnia corpora Niſus
Emicat, & ventis, & fulminis ocior alis.
Proximus huic,* longo ſed proximus interuallo, — Sic Cic. locutus in Bruto.
Inſequitur Salius: ſpatio poſt deinde relicto,
Tertius Euryalus.
Euryalũq; Helymus ſequitur.* quo deinde ſub ipſo — Ho. il. 254
Ecce volat, calcemq; terit iam calce Diores.
Incumbens* humero: ſpatia & ſi plura ſuperſint, — Flexo humero.
Tranſeat elapſus prior, ambiguumúe relinquat.
Iamq; fere ſpatio extremo, feſſiq; ſub ipſam
Finem aduentabant; lani cùm ſanguine Niſus
Labitur infelix, cæſis vt forte iuuencis
Fuſus humũ, viridemque ſuper madefecerat herbas.
Hic iuuenis iam victor diuans veſtigia preſſo
Haud tenuit titubata ſolo, ſed pronus in ipſo
Concidit, immundoq; fimo, ſacroque cruore.
Non tamen Euryali, non ille oblitus* amorum: — Turpitudi-

Nam

nem plurali numero. Seruius ait significari: sed errat. Nam legimus in Cicerone. Pópeyus, amores nostri &. Est mihi in amoribꝰ.

Nam sese opposuit Salio per lubrica surgens.
Ille autem spissa iacuit reuolutus arena.
Emicat Euryalus, & munere victor amici
Prima tenet, plausuque volat, fremituque secundo.
Póst Helymus subit, & nunc tertia palma Dioren.
Hic totum caueæ consessum ingentis, & ora
Prima patrum magnis Salius clamoribus implet:
Ereptumque dolo reddi sibi poscit honorem.
Tutatur fauor Euryalum, lacrymæque decorę,
Gratior & pulcro veniens in corpore virtus.
Adiuuat, & magna proclamat voce Diores;
Qui subiit palmæ, frustraque ad præmia venit
Vltima, si primi Salio reddantur honores.
Tum pater Æneas, Vestra, inquit, munera vobis
Certa manēt pueri: & palmam mouet ordine nemo:
Me liceat casum miserari insontis amici.

Pro tergus Plus est quam oncra tum.

Sic fatus, tergum Getuli immane leonis*
*Dat Salio villis *onerosum, atque vnguibus aureis.*

id est virtute.

Hic Nisus, Si tanta, inquit, sunt præmia victis,
Et te lapsorum miseret; quæ munera Niso
Digna dabis? primam merui qui laude coronam;*
Ni me, quæ Salium, fortuna inimica tulisset.
Et simul his dictis faciem ostentabat, & vdo

Ho.il. 257.

Turpia membra fimo. risit pater optimus olli:*
Et clypeum efferri iussit; Didymaonis artes,
Neptuni sacro Danais de poste refixum.

Ho Il. 257.

**Hoc iuuenem egregium præstanti munere donat.*

Ho.il. 259.

**Póst, vbi confecti cursus, & dona peregit:*
Nunc si cui virtus, animusque in pectore præsens.

Adsit

Adsit, & euinctis attollat brachia palmis:
Sic ait, & geminum pugnæ proponit honorem;
Victori velatum auro, vittisq́ iuuenctm*
Ensem, atq́ insignem galeam, solatio victo,
Nec mora: continuó vastis cum viribus effert
Ora Dares, magnoque virum se murmure tollit:
Solus qui Paridem solitus contendere contra
Idemq́ ad tumulum, quo maximus occubat Hector,
Victorem Buten immani corpore, qui se
Bebrycia veniens Amici de gente ferebat,
Perculit, & fulua moribundum extendit arena.*
Talis prima Dares caput altum in prœlia tollit:
Ostenditq́ humeros latos, alternaq́ iactat
Brachia protendens, & verberat ictibus auras.
Quæritur huic alius: nec quisquam ex agmine tãto
Audet adire virum, manibusq́ inducere cæstus.
Ergo alacris, cunctosq́ putans excede pugna,
**Æneas stetit ante pedes: nec plura moratus,*
Tum læua taurum cornu tenet, atq́ ita fatur.
Nate dea, si nemo audet se credere pugnæ
Quæ finis standi? quò me decet vsque teneri?
Ducere dona iube. cuncti simul ore fremebant
*Dardanidæ, * reddiq́ viro promissa iubebant.*
Hic grauis Entellum dictis castigat Acestes,
Proximus vt viridante toro consederat herbæ.
Entelle, heroum quondam fortissime frustra,
Tantàne tam patiens nullo certamine tolli
Dona sines? vbi nunc nobis deus ille magister
Nequidquam memoratus Eryx? vbi fama per omnẽ

Solent etiã habere lamínas quasdã auratas. vnde illud: Aurata iuuencum.

Morienti similem

Homerus in Il. 75.

Homerus in Il. 37

Quasi delfinata.

Homerus in Il. 75.

Homerus in Il. 141.

*Trinacriam? & * spolia illa tuis pendentia tectis?*
Ille sub hæc. Non laudis amor, nec gloria cessit
Pulsa metu: sed enim gelidus tardante senecta
Sanguis hebet, frigentq; effætæ in corpore vires.
Si mihi, quæ quondam fuerat, quaq; improbus iste

Homerus in Il. 75.

Exsultat fidens, si nunc foret illa iuuenta:
Haud equidē pretio inductus, pulcroque iuuenco,
Venissem: nec dona moror. sic deinde locutus
In medium geminos immani pondere cæstus
Proiecit: quibus acer Eryx in prælia suetus
Ferre manum, durequæ intendere brachia tergo.
*Obstupuere animi * tantorum. ingentia septem*

Seruius ait ad homines referri, & ideo distinguendū nō ad boues.

Terga boum plumbo insuto, ferroq; rigebant.
Ante omnes stupet ipse Dares, longeque recusat.
Magnanimusq; Anchisiades & pondus, & ipsa
Huc illuc vinctorum immensa volumina versat.
Tum senior tales referebat pectore voces.
Quid, si quis cæstus ipsius & Herculis arma
Vidisset, tristemq; hoc ipso in litore pugnam?
Hæc germanus Eryx quondam tuus arma gerebat.

Eryces, ab Hercule occisi.

Sanguine cernis adhuc, sparsoq; infecta cerebro.
His magnū Alciden contra stetit: his ego suetus,
Tum melior vires sanguis dabat, æmula nec dum
Temporibus geminis canebat sparsa senectus.
Sed, si nostra Dares hæc Troius arma recusat,

Huius certaminis.

*Idq; pio sedet Æneæ, probat * auctor Acestes:*
Æquemus pugnas: Erycis tibi terga remitto,
Solue metus; & tu Troianos exue cæstus.
Hæc fatus, duplicem ex humeris reiecit amictum:

Et magnos membrorum artus, magna oſſa, lacertosq;
Exuit, atque ingens media conſiſtit arena.
Tum ſatus, Anchiſa caſtus puter extulit æquos,
Et paribus palmas amborum innexuit armis.
Conſtitit in digitos extemplo arrectus vterque,
**Brachiaque ad ſuperas interritus extulit auras.* Homerus in Il. 259.
Abduxere retro longè capita ardua ab ictu:
Immiſcentque manus manibus, pugnāq́ue laceſſunt.
Ille pedum melior motu, fretuſque iuuenta,
*Hic * membris, & mole valens: ſed tarda trementi* Pro membrorum mole: vt molêque, & montes.
Genua labant: vaſtos quatit æger anhelitus artus
Multa viri nequidquam inter ſe vulnera iactant:
Multa cauo lateri ingeminant, & pectore vaſto
Dant ſonitus, erratq́ue aures, & tempora circum
Crebra manus: duro crepitant ſub vulnere mala.
Stat grauis Entellus, viſuque immotus eodem,
*Corpore * tela modò, atque oculis vigilantibus exit.* Ictus.
Ille, velut celſam oppugnat qui molibus vrbem.
*Aut montana * ſedet circum caſtella ſub armis,* Pro, circumſidet.
Nunc hos, nunc illos aditus, omnemque pererrat
Arte locum, & variis aſſultibus irritus vrget.
Oſtendit dextram inſurgens Entellus, & altè
Extulit: ille ictum venientem à vertice velox
** Præcidit, celerique elapſus corpore ceſſit.* Homer in Il. 743.
Entellus vires in ventum effudit: & vltro
Ipſe grauis, grauiterque ad terram pondere vaſto
*Concidit: * vt quondam caua concidit aut Erimã-* Homerus in Il. 581.
Aut Ida in magna radicitus eruta pinus. (tho,
Conſurgunt ſtudijs Teucri, & Trinacria pubes.

It clamor cælo: primusq; accurrit Acestes,
Æquauumq; ab humo miserans attollit amicum.
Ho. in Il. 52 **At non tardatus casu, neq; territus heros,*
Acrior ad pugnam redit, & vim suscitat ira.
Tum pudor incendit vires, & conscia virtus:
Motu celerē **Præcipitemq; Daren ardens agit æquore toto,*
Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra.
Nec mora, nec requies. quàm multa grandine nimbi
Culminibus crepitant: sic densis ictibus heros
Creber vtraq; manu pulsat, versatq; Dareta.
Homerus in Il. 260 **Tum pater Æneas, procedere longiùs iras,*
Et sæuire animis Entellum haud passus acerbis:
Sed finem imposuit pugnæ; fessumque Dareta
Homerus in Il. 57 *Eripuit, mulcens dictis; at talia fatur.*
**Infelix, quæ tanta animum dementia cepit?*
Non vires alias, conuersaq; numina sentis?
Cede deo. dixitq;, & prœlia voce diremit.
Ast illum fidei æquales, genua ægra trahentem,
Iactantemq; vtroq; caput, crassumq; cruorem
Ore reiectantem, mistosq; in sanguine dentes,
Spōte enim non veniebant, pudore Daretis victi. *Ducunt ad naues: galeamq;, ensemq; * vocati*
Accipiunt: palmam Entello, taurumq; relinquunt.
Hic victor superans animis, tauroq; superbus,
Nate dea, vosq; hæc, inquit, cognoscite Teucri,
Carisius legendum, ait Iuuenali. *Et mihi quæ fuerint * iuuenili in corpore vires,*
Et qua seruetis reuocatum á morte Dareta.
Dixit: & aduersi contra stetit ora iuuenci:
Qui donum adstabat pugnæ: durosq; reducta
Libranit dextra media inter cornua cæstus

Arduum,

Arduus, effractoq; illisit in ossa cerebro.
**sternitur, exanimisq; tremens procũbit humi bos.* Ho. in Il. 34
Ille super tales effudit pectore voces,
Hanc tibi Erix meliorẽ animã pro morte Daretis
Persoluo: hîc victor cæstus, artemq; repono.
**Protinus Æneas celeri certare sagitta* Homerus
Inuitat, qui fortè velint, & præmia ponit: in Il. 262.
Ingentiq; manu malum de naue Seresti
*Erigit: & volucrem * traiecto in fune columbam,* Pro extenso.
Quò tendant ferrum, malo suspendit ab alto.
*Conuenere viri: * deiectamque ærea sortem* Homerus
Accepit galea: & primus clamore secundo in Il. 262
Hyrtacidæ ante omnes exit locus Hippocoontis.
Quem modó nauali Mnestheus certamine victor
Consequitur, viridi Mnestheus euinctus oliua.
Tertius Eurytion, tuus ô clarissime frater
Pandare; qui quondam iussus confundere fœdus,* A Minerua.
In medios telum torsisti primus Achiuos.
Extremus, galeaque ima subsedit Acestes,
Ausus & ipse manu iuuenum tentare laborem.
*Tum validis * flexos incuruant viribus arcus* Incuruos
Pro se quisque viri, & depromunt tela pharetris: flectunt, de
Primaque per cælum, neruo stridente, sagitta buit dicere.
Hyrtacidæ iuuenis volucres diuerberat auras:
Et venit, aduersique infigitur arbore mali,
Intremuit malus, timuitque exterrita pennis
Ales, & ingenti sonuerunt omnia plausu.
**Post acer Mnestheus adducto constitit arcu* Homerus
Alta petens, pariterque oculos, telumque tetendit. in Il. 26 3.

Quia victoria caruit.

*Aſt ipſam * miſerandus auem contingere ferro*
Non valuit; nodos, & vincula linea rupit,
Queis innexa pedem malo pendebat ab alto.
Illa Notos: atque atra volans in nubila fugit.
Tum rapidus iamdudum arcu contenta parato
*Tela tenens, fratrem Eurytion in * vota*
vocauit:
Iam vacuo lætam cælo ſpeculatus, & alis
Plaudentem nigra figit ſub nube columbam.
Decidit exanimis, vitamque reliquit in aſtris
Aëriis; fixamque refert delapſa ſagittam.
Amiſſa ſolus palma ſuperabat Aceſtes:
Qui tamen ætherea telum contorſit in auras,
*Oſtentans * artem pariter, arcumque ſonantem.*
Hic oculis ſubito obiicitur, magnoque futurum
Augurio monſtrum. docuit poſt exitus ingens:
** Seraq; terrifici cecinerunt omina vates.*
Namq; volans liquidis in nubibus ærſit arundo,
Signauitq; viam flammis, tenuesque receſſit
Conſumpta in ventos: cælo cen ſæpe refixa
Tranſcurrunt, crinemq; volantia ſidera ducunt.
Attonitis hæſere animis, ſuperoſque precati
Trinacrij, Teucriq; viri; nec maximus omen
Abnuit Æneas, ſed lætum amplexus Aceſten
Muneribus cumulat magnis, ac talia fatur.
**Summe pater: (nam te voluit rex magnus*
Olympi
Talibus auſpicijs exſortem ducere honorem)
Ipſius Anchiſæ longæui hoc munus habebis,

Nam apud Lycios colebatur quaſi heros.

In geſtu manifeſtam.

Grauia: vt Saluſtius, Serum bellum in anguſtijs futurum.

Percipe.

*Cratera

*Cratera impressum signis, quem Thracius olim — Homer in Il. 67.
Anchisæ genitori in magno munere Cysseus
Ferre sui dederat monumentum, & pignus amoris.
Sic fatus, cingit * viridanti tempora lauro: — Participiũ sine verbi origine.
Et primum ante omnes victorem appellat
Acestem.
Nec bonus Eurytion prælato inuidit honori:
Quamuis solus auem cælo deiecit ab alto. — Ad dona.
Proximus ingreditur * donis, qui vincula rupit:
Extremus, volucri qui fixit arundine malum.
At pater Æneas, nondum certamine misso,
Custodem ad sese, comitemque impubis Iuli
Æpytiden vocat, & fidam sic fatur ad aurem.
Vade age, & Ascanio, si iam puerile paratum
Agmen habet secum, cursusque instruxit equorum,
Ducat auo turmas, & se ostendat in armis.
Dic, ait. ipse omnem longo decedere circo — Iubet populũ discedere, vt campus pateat.
Infusum populum, & campos * iubet esse parentes.
Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum
Frenatis lucent in equis. quos omnis euntes
Trinacriæ mirata fremit, Troiæque iuuentus.
Omnibus in morem tonsa coma pressa corona.
Cornea bina ferunt præfixa hastilia ferro:
Pars leues humero pharetras. it pectore summo
Flexilis obtorti per collum circulus auri.
Tres equitum numero turmæ, ternique vagantur
Ductores. pueri bisseni quenque secuti, — Equitum enim dicc.
Agmine partito fulgent, paribusq; * magistris.

bantur magiſtri.

Vna acies iuuenum, ducit quam paruus ouantem
Nomen aui referens Priamus, tua clara Polyte
Progenies, auctura Italos: quem Thracius albis

Homerus in Il. 255.

Portat equus bicolor maculis, veſtigia primi*
Alba pedis, frontemque oſtentans arduus album.
Alter Atys, genus vnde Atij duxere Latini,
Paruus Atys, pueroque puer dilectus Iulo.

Ordine extremus, forma primus,

**Extremus, formaque ante omnes pulcer Iulus*
Sidonio eſt inuectus equo: quem candida Dido
Eſſe ſui dederat monumentum, & pignus amoris.
Cetera Trinacrij pubes ſenioris Aceſtæ
Fertur equis.

Gloriæ cupiditate.

Excipiunt plauſu pauidos, gaudentque tuentes*
Dardanidæ, veterumque agnoſcunt ora parentum.
Poſtquam omnem læti conſeſſum, oculoſque ſuorum
Luſtrauere in equis, ſignum clamore paratis

Acicbus. vocati autem ictu flagelli. i. virgæ, in morem flagelli ſonãtis

Æpytides longè dedit, inſonuitque flagello.
Olli diſcurrere pares, atque agmina terni
Diductis ſoluere choris: rurſurque* vocati*
Conuertere vias, infeſtaque tela tulere.
Inde alios ineunt curſus, alioſque recurſus
Aduerſis ſpatijs; alter noſque orbibus orbes
Impediunt, pugnæque cient ſimulacra ſub armis:
Et nunc terga fugæ nudant, nunc ſpicula vertunt
Inſenſi: facta pariter nunc pace feruntur.

Homerus in Il. 143.

Vt quondam Creta fertur Labyrinthus in alta,
Parietibus textum cæcis iter, ancipitemque
Mille vijs habuiſſe dolum, quâ ſigna ſequendi
Falleret indeprenſus, & irremeabilis error.

Haud

Haud aliter Teucrûm nati vestigia cursu
**Impediunt. Texunt q3 fugas & prœlia ludo,* Implicant, intexunt.
Delphinûm similes, qui per maria humida nando
Carpathium, Lybicũq2 secant, ludunt q3 per vndas.
Hunc morem cursus, atque hæc certamina primus
Ascanius, longam muris cùm cingeret Albam
Retulit, & priscos docuit celebrare Latinos:
Quo puer ipse modo, secum quo Troia pubes,
Albani docuere suos. hinc maxima porrò* Post longũ interuallũ.
Accepit Roma, & patrium seruauit honorem:
Troiaq3 nunc; pueri Troianum dicitur agmen.
Hac celebrata tenus sancto certamina patri.
Hîc primum fortuna fidem mutata nouauit.* Sequitur enim Palinuri mors.
Dum varijs tumulo referunt solemnia ludis;
**Irim de cœlo misit Saturnia Iuno* Homer in Il. 53. 204.
Iliacam ad classem, ventosq3 adspirat eunti,
Multa mouẽs, nec dum antiquam saturata dolorem.
**Illa viam celerans per mille coloribus arcum,* Homerus in Il. 16.
Nulli visa cito decurrit tramite virgo:
Conspicit ingentem concursum; & litora lustrat:
Desertosq3 videt portus, classemq2 relictam.
At procul in sola secretæ Troades acta* Deserta sic Terentius: Venit meditatus è tolo loco.
Amissum Anchisen flebant; cunctæq2 profundum
Pontum adspectabant flentes; heu, tot vada fessis,
Et tantum superesse maris, vox omnibus vna:
Vrbem orant, tædet pelagi perferre laborem.
Ergo inter medias sese haud ignara nocendi
Conijcit, & faciemq3 deæ, vestemq3 reponit:
Fit Beroë, Ismarij coniux longæua Doryclj;

Cui genus, & quondam nomen, natiq; fuissent;
Ac sic Dardanidûm mediam se matribus infert.
O misera, quas non manus, inquit, Achaica bella
Traxerit ad letum patriæ sub mœnibus: ô gens
Non regno, sed exitio. *Infelix, cui te * exitia fortuna reseruat?*
Septima post Troiæ excidium iam vertitur æstas:
Cùm freta, cùm terras omnes, tot inhospita saxa,
Alibi, Iam tandé Italiæ fugientis prendimus oras. *Sideraq; lapsæ emensæ ferimur: dum per mare magnum*
*Italiam sequimur * fugientem, & voluimur vndis.*
Hîc Erycis fines fraterni, atque hospes Acestes.
Quid prohibet muros iacere, & dare ciuibus vrbẽ?
O patria, & rapti nequidquam ex hoste penates,
Nullane iam Troiæ dicentur mœnia? nusquam
Hectoreos amnes, Xanthum, & Simoënta videbo?
Quin agite, & mecum infaustas exurite puppes.
Nam mihi Cassandræ per somnum vatis imago
Ardentes dare visa faces: hic quærite Troiam:
In bonam partem vsurpatur. *Hîc domus est, inquit vobis, nunc tempus agi res:*
*Nec tantis mora * prodigijs: en quattuor aræ*
Neptuno. deus ipse faces, animumq; ministrat.
Hæc memorans prima infensum vi corripit ignem,
Sublataque procul dextra connixa coruscat,
Et iacit. arrectæ mentes, stupefactaq; corda
Iliadûm. hîc vna è multis, quæ maxima natu,
Quinquaginta. *Pyrgo, * tot Priami natorum regia nutrix:*
Non Beroë vobis, non hæc Rhœteia, matres,
Est Dorycli coniux: diuini signa decoris,
Odor: vt, Diuinum *Ardentesq; notate oculos, qui * spiritus illi,*
Qui vultus, vocisque sonus, vel gressus eunti.

Ipsa

Ipſa egomet dudum Beroën digreſſa reliqui
Ægram, indignantem, tali quòd ſola careret
Munere, nec meritos Anchiſæ inferret honores.
Hæc effata.
At matres primo ancipites, oculisque malignis*
Ambiguæ, ſpectare rates, miſerum inter amorem
Præſentis terræ, fatisq; vocantia regna:
Cum dea ſe paribus per cœlum ſuſtulit alis,*
Ingentemq; fuga ſecuit ſub nubibus arcem.
Tum verò attonitæ monſtris, actæq; furore
Conclamant rapiuntq; fŏcis penetralibus ignem.
Pars ſpoliant aras, frondem ac virgulta, faceſq;
Conyciunt. furit immißis Vulcanus habenis
Tranſtra per, & remos, & pictas abiete puppes.
Nuntius Anchiſæ ad tumulum, cuneosq; theatri
Incenſas perfert naues Eumelus: & ipſi
Reſpiciunt atram in nimbo volitare fauillam.
Primus & Aſcanius, curſus vt lætus equeſtres
Ducebat, ſic acer equo turbata petiuit
**Caſtra; nec exanimes poſſunt retinere magiſtri.*
Quis furor iſte nouus? quò nūc, quò tēditis, inquit?
Heu miſeræ ciues. non hoſtem, inimicaque caſtra
Argiuûm, veſtras ſpes vritis. en ego veſter
Aſcanius. galeam ante pedes proiecit inanem,
Qua ludo indutus belli ſimulacra ciebat.
Accelerat ſimul Æneas, ſimul agmina Teucrûm.
Aſt illæ diuerſa metu per litora paßim
Diffugiunt, ſiluasq;, & ſicubi concaua furtim
Saxa petunt. piget incepti, lucisq; ſuosq;

vertice odorem Spirauere.

Ante cognitũ numen.

Homerus in Il. 20.

Claſſem: vt lib. 3. Nos caſtra mouemus.

Mu-

Furoris causa. *Mutatæ agnoſcunt; excuſſaq́ pectore *Iuno eſt.*
Aquis vicino. *Sed non iccírco flammæ, atq́ incendia vires*
*Indomitas poſuere. *vdo ſub robore viuit*
Antiquè dixit. Eſt. n. à ſtipando. *Stipa vomens tardum fumum: lentusq́ carinas*
Eſt vapor, & toto diſcendit corpore peſtis:
Nec vires heroum, infuſáq́ flumina proſunt:
Homerus in in il. 27. *Tum pius Æneas humeris abſcindere veſtem,*
Auxilioq́ vocare deos, & tendere palmas.
Antique pro odiſti. *Iupiter omnipotens, ſi nondum *exoſus ad vnum*
Troianos, ſi quid pietas antiqua labores
Reſpicit humanos, da flammam enadere claſſi
Nunc pater, & tenues Teucrûm res eripe leto:
Vel tu, quod ſupereſt, infeſto fulmine morti,
Si mereor, demitte, tuaq́ hîc obrue dextra.
Vix hæc ediderat, cùm, effuſis imbribus, atra
*Tempeſtas *ſine more furit, tonitruq́ tremiſcunt*
Ardua terrarum, & campi; ruit æthere toto
ſine exẽplo. *Turbidus imber aqua, denſisq́ nigerrimus auſtris:*
Implenturq́ ſuper puppes, ſemuſta madeſcunt
Robora; reſtinctus donec vapor omnis, & omnes,
Quatuor amiſſis; ſeruatæ à peſte carinæ.
At pater Æneas caſu concuſſus acerbo,
Nunc huc ingentes, nunc illuc pectore curas
Mutabat, verſans Siculis ne reſideret aruis,
Oraculorũ. *Oblitus *fatorum, Italasne capeſſeret oras.*
Tum ſenior Nautes; vnum Tritonia Pallas
Virtute. *Quem docuit, multaque inſignem reddidit *arte,*
Hæc reſponſa dabat, vel quæ portenderet ira
Magna deûm, vel quæ fatorum poſceret ordo.

Isque

Isque his Æneam solatus vocibus infit.
Nate dea, quo fata trahunt, retrahũtq; sequamur:
Quidquid erit, superãda omnis fortuna ferendo est.
Est tibi Dardanius diuina stirpis Acestes.* Natus enim a Crimiso fluuio.
Hunc cape consiliys socium, & coniunge volentem
Huic trade, amissis superant qui nauibus, & quos
Pertæsum magni incepti, rerumq; tuarum est:
Longæuosque senes, ac fessas æquore matres,
Et quicquid tecum inualidum, metuẽsq; pericli est,
Deligе, & his habeant terris, sine, mœnia, fessi.
Urbem appellabunt permisso nomine Acestam.* Ab ipso Aceste.
Talibus incensus dictis senioris amici.
Tum verò in curas animus diducitur omnes:
Et nox atra polum bigis subuecta tenebat.* Quasi maior caussa cogitationis.
Visa dehinc cœlo facies delapsa parentis
Anchisæ subito tales effundere voces.
Nate, mihi vita quondam, dum vita manebat,
Care magis, nate Iliacis exercite fatis,
**Imperio Iouis huc venio, qui classibus ignem* Homer. in Il. 15.
Depulit, & cœlo tandem miseratus ab alto est,
Consiliys pare, quæ nunc pulcerrima Nautes
Dat senior: lectos iuuenes fortissima corda,
Defer in Italiam. gens dura, atque aspera cultu* Vnde lib. 9. Natos ad flumina primum Deferimus sæuoque gelu duramus & æstu.
Debellanda tibi Latio est. Ditis tamen ante
Infernas accede domos, & Auerna per alta
Congressus pete nate meos. non me impia namque
Tartara habẽt, tristesq; vmbræ: sed amœna piorum
Concilia, Elysiumq; colo. huc casta Sibylla
Nigrarum multo pecudum te sanguine ducet.

Tum

Tum genus omne tuum, & quæ dētur mœnia disce.
Iamq; vale: torquet medios nox humida cursus:
Et me sæuus equis oriens afflauit anhelis.
Dixerat, & tenues fugit ceu fumus in auras.
Æneas, quò deinde ruis? quo proripis, inquit?
Homerus in Od. 96. *Quem fugis? aut quis te nostris complexibus arcet?*
Hæc memorans, cinerem, & sopitos suscitat ignes:
*Pergameumq; larem, & * cana penetralia Vestæ*
Antiquæ, aut ob ignis tauillas. *Farre pio, & plena supplex veneratur acerra,*
**Extemplo socios, primumq; accersit Acesten:*
Et Iouis imperium, & chari præcepta parentis
Homerus in Il. 266. *Edocet, & quæ nunc animo sententia constet.*
Haud mora consilijs: nec iussa recusat Acestes.
Respexit ad morem Romanum. **Transcribunt vrbi matres, populumq; volentem*
Deponunt, animos nil magnæ laudis egentes.
Ipsi transtra nouant; flammisq; ambesa reponunt
Robora nauigijs; aptant remos q3, rudentesq3,
Exigui numero, sed bello viuida virtus.
deducebantur. *Interea Æneas vrbem designat aratro:*
Sortiturq; domos: hoc Ilium, & hæc loca Troia
Esse iubet. gaudet regno Troianus Acestes,
Locum & tēpus agendorū negotiorū: conuentus qui dicitur. *Indicitque * forum, & patribus dat iura vocatis.*
Tunc vicina astris Erycino in vertice sedes
Fundatur Veneri Idaliæ: tumuloq; sacerdos,
Et lucus late sacer additur Anchisæo.
Iamq; dies epulata nouem gens omnis, & aris
Factus honos: placidi strauerunt æquora venti:
Creber & adspirans rursus vocat auster in altum.
Exoritur pro cursu ingens per litora fletus:

Complexi

Complexi inter se noctemq́, diemq́ morantur.
Ipsa iam matres, ipsi, quibus aspera quondam*
Visa maris facies: & non tolerabile numen,
*Ire volunt, omnemq́ *fugæ perferre laborem.*
Quos bonus Æneas dictis solatur amicis,
Et consanguineo lacrymans commendat Acestæ.
Tres Eryci vitulos, & tempestatibus agnam
Cædere deinde iubet. solniq́ ex ordine funes.*
Ipse caput tonsæ foliis euinctus oliuæ
Stans procul in prora pateram tenet, extaq́ salsos
Porricit instructus, ac vina liquentia fundit.
**Prosequitur surgens à puppi ventus euntes.*
Certatim socij feriunt mare, & æquora verrunt.
At Venus interea Neptunum exercita curis
*Alloquitur, talesq́ *effundit pectore questus.*
Iunonis grauis ira, & inexsaturabile pectus
Cogunt me, Neptune, preces descendere in omnes:
Quam nec longa dies, pietas nec mitigat vlla:
Nec Iouis imperio, fatisue infracta quiescit.
Non media de gente Phrygum exedisse nefandis
Vrbem odijs satis est, pœnam traxisse per omnem
Reliquias Troiæ. cineres, atque ossa peremptæ
*Insequitur. * causas tanti sciat illa furoris.*
Ipse, mihi nuper Libycis, tu testis, in vndis
Quam molem subito excierit maria omnia cœlo
Miscuit, Æolijs nequicquam freta procellis,
In regnis hoc ausa tuis.
Pro scelus, ecce etiam, Troianis matribus actis,*
Exussit fœdè puppes, & classe subegit

Homerus in Il. 114. Protectionis.

referri ad illud, cædere, ait Seruius.

Homerus in Il. 11.

Id est cum dolore: vt illud lib 6. Fuditque preces rex pectore ad imo.

Ex sunt. quas Iuno exsequitur lib. 10.

In furorem

Amissa

Pro ignobi li, nõ enim ignota, ad quã bis Troiam venerant.

Amissa socios ignotæ linquere terræ.
Quod superest, oro liceat dare tuta per undas
Vela tibi: liceat Laurentum attingere Tybrim:
Si concessa peto, Si dant ea mœnia Parcæ.
Tum Saturnius hæc domitor maris edidit alti.
Fas omne est Cytherea meis te fidere regnis;
Unde genus ducis, merui quoque: sæpe furores
Compressi, & rabiem tantam cæliq́ue marisq́;
Nec minor in terris (Xãthum, Simoentaq́; testor)
Æneæ mihi cura tui, cum Troia Achilles
Exanimata sequens impingeret agmina muris,
Millia multa daret leto, gemerentque repleti
Amnes; nec reperire viam, atque euoluere posset
In mare se Xanthus: Pelidæ tunc ego forti
Congressum Æneam; nec dijs, nec viribus æquis,
Nube caua eripui: cuperem cùm vertere ab imo
Structa meis manibus periuræ mœnia Troiæ:
Nunc quoq; mẽs eadem perstat mihi: pelle timores.
Tutus, quos optas, portus accedet Auerni.
Unus erit tantum, amissum quem gurgite quæret,
Vnum pro multis dabitur caput.
His vbi læta dea permulsit pectora dictis;
Iungit equos curru genitor; spumantiaque addit
Frena feris, manibusque omnes effundit habenas.
Cæruleo per summa leuis volat æquora curru.
Subsidunt undæ; tumidumque sub axe tonanti
Sternitur æquor aquis; fugiunt vasto æthere nimbi.
Tum varia comitum facies, immania Cete,
Et senior Glauci chorus, Inousque Palæmon,

Homerus in Il. 224.

Homer. in Il. 232.

Homerus in Il. 236.

De Misceno loquitur: vnde illud lib. 6. Inter fata virum, spumosa immerserat vnda.

Ho. Il. 137.

Tri-

Tritoneſq; citi, Phorciq; excertitus omnis.
**Lana tenent Thetis, & Melite, Panopeaque vir-* Serum im-
Neſſae, Spioq;, Thaliaque, Cymodoceq;. (go, becillorem
Hic patris Aeneae ſuſpenſam blanda viciſſim ſiniſtre par
Gaudia pertentant mentem. iubet ocyus omnes ti prudēter
Attolli malos, intendi brachia velis. applicat.
*Vnà omnes fecere * pedem, pariterq; ſiniſtros,* Funē, quo
Nunc dextros ſoluere ſinus: vnà ardua torquent velum ten-
Cornua, detorquentque: ferunt ſua lumina claſſem: ditur.
Princeps ante omnes denſum Palinurus agebat
Agmen: ad hunc alij curſum contendere iuſſi.
Iamque fere mediam cæli nox humida metam
Contigerat: placida laxabant membra quiete
Sub remis fuſi per duræ ſedilia nautæ:
Cùm leuis æthereis delapſus Somnus ab aſtris
*Aëra dimouit tenebroſum, & diſpulit * vmbras,*
Te Palinure, petens, tibi triſtia ſomnia portans Suas. nam
Inſonti, puppique deus conſedit in alta, ſemper de
Phorbanti ſimilis; fudit q; has ore loquelas. os ambit
Faſide Palinure, ferunt ipſa æquora claſſem: nimbus.
**Æquatæ ſpirant auræ: datur hora quieti:* Proſperæ
Pone caput, feſſoſque oculos furare labori: vtlib. 3. Æ
Ipſe ego paulliſper pro te tua munera imbo. quatis claſ-
Cui vix attollens Palinurus lumina fatur. ſem procede-
Mène ſalis placidi vultum, fluctuſq; quietos dere velis.
Ignorare iubes? mène huic confidere monſtro?
Aenean credam quid enim fallacibus auſtris.
Et cæli toties deceptus fraude ſereni?
Talia dicta dabat, clauumq; affixus, & hærens

Nuſquam amittebat, oculoſque ſub aſtra tenebat.
Ecce deus ramum lethæo rore madentem,
Vique ſoporatum Stygia, ſuper vtraq; quaſſat
Tempora, * *cunctantiq; natantia lumina ſoluit.*
Quaſi reluctanti. *Vix primos inopina quies laxauerat artus:*
Et ſuper incumbens, cum puppis parte reuulſa,
Cumque gubernaclo liquidas proiecit in vndas
Præcipitem, ac ſocios nequidquam ſæpe vocantem.
Ipſe volans tenues ſe ſuſtulit ales in auras.
Neptuni præſidio. *Currit iter* * *tutum non ſecius æquore claſſis;*
Promiſſiq; patris Neptuni interrita fertur:
Iamque adeo ſcopulos Sirenum aduecta ſubibat,
Difficiles quondam, multorumque oſſibus albos;
Tum rauca aſſiduo longè ſale ſaxa ſonabant:
Aeneas. *Cùm* * *pater amiſſo fluitantem errare magiſtro*
Senſit, & ipſe ratem nocturnis rexit in vndis,
Nomẽ pro aduerbio, vt alibi. * *Multa gemens, caſuque animum concuſſus amici.*
O nimium cœlo, & pelago confiſe ſereno,
Nudus, & ignota, Palinure, iacebis arena.

P. VIRGILII MARONIS ÆNEIDOS. LIBER SEXTVS.

ARGVMENTVM.

Cumas aduectus Aeneas, antrum Sibillæ petit, peractoque de more ſacrificio, Phœbi oraculum conſulit. ibi & inſtantia pericula, & futuri belli euentum diſcit. Miſenū cadauer in litore

litore inuentum exurit, reliquiasque sub proximo monte sepelit, qui Misseni nomen ab illo obtinuit. Inde columbarum ductu ad aureum ramum peruenit: quo decerpto, mactatisque hostijs deos inferos veneratus, Sibylla duce per Auerni fauces ad inferos tendit. Palinurū, quod sepulcri honore careret, circa Stygiam paludem oberrantē inuenit, eumque vna vlteriorem ripam traijcere cupientem Sibylla prohibet, cænotaphijque, & exsequiarum spe consolatur. Post hæc Strigem traiectus Aeneas, Cerbereque medicatis offis sopito, per loca infantium, eorumque qui falso crimine damnati capite supplicium luerant, iter faciens, peruenit ad sedē eorum, qui amoris impatientia manus sibi conseuerant. ibi Elisam conspicatus, cum se purgare vellet, illa indignabunda conspectū eius effugit. Inde progressus Deiphobum in sedibus eorum, qui bello aliquando claruerunt, multis vulneribus lacerum conspicit, necisque eius indignum modum ab ipso edocetur. Relicto deinde ad læuam Tartaro, sceleratorumque pœnas a Sibylla edoctus, ad Ditis ipsius mœnia contendit, aureum que ramum ipso reginæ limine defigit. post hæc ad fortunatorum sedes iter instituit, & a Musæo ad patrem suum perducitur. Ibi Anchises Aeneæ filio Albanorum, Romanorumque regum catalogum recenset, nobiliumque aliquot Romanorum nomina percurrens, ad Iulij Cæsaris & Augusti laudes descendit. Marcellumque Octauiæ filium, immatura morte præreptum miris in cælum laudibus effert. Inde eburneam portam ad superos egressus, socios reuisit, relictisque Cumis Caietam petit.

Aliud argumentum.

Sacratam Phœbo Cumarum fertur in vrbem
Rex Phrygius, vatisq; petit responsa Sibyllæ.

Miſenum ſepelit. poſt hæc adit infera regna.
Congreſſusque patri, diſcit genus omne ſuorum,
Quoq; modo caſus valeat ſuperare futuros.

Sic fatur lacrymans, claſſiq; immittit habenas;
*Et * tandem Euboicis Cumarum allabitur oris.*
Obuertunt pelago proras tum dente tenaci
Anchora fundabat naues: & litora curua
Pretexunt puppes. iuuenum manus emicat ardens
Litus in Heſperium: quærit pars ſemina flamma,
Abſtruſa in venis ſilicis: pars denſa ferarum
** Tecta rapit, ſiluas; inuentaq; flumina monſtrat.*
At pius Æneas arces, quibus altus Apollo
Præſidet, horrendæque procul ſecreta Sibyllæ,
Antrum immane petit; magnam cui mentem, animumq;
Delius inſpirat vates, aperitque futura.
Iam ſubeunt Triuiæ lucos, atque aurea tecta.
Dædalus, vt fama eſt, fugiens Minoia regna,
Præpetibus pennis auſus ſe credere cælo,
Inſuetum per iter gelidas enauit ad arctos;
Chalcidicaque leuis tandem ſuper adſtitit arce.
Redditus his primum terris tibi Phœbe ſacrauit
** Remigium alarum, poſuitque immania templa.*
In foribus letum Androgeo. tum pendere pœnas
Cecropidæ iuſſi (miſerum) ſeptena quotannis
Corpora natorum. ſtat ductis ſortibus vrna.
Contrà elata mari reſpondet Gnoſia tellus.

Ad Aeneæ deſiderium retulit, cupientis ad Italiam peruenire.

Definitio ſiluæ.

Venerãdæ, vt Horrendum ſiluis & religione parentũ

Quia & nauium, & volucrũ ſunt alæ, vnde illud li. 3. Velorum pandimus alas.

Hic

Hic crudelis amor tauri, suppostaq; furto
Pasiphaë mistumque genus, prolesq; biformis
Minotaurus inest, Veneris monumenta nefanda.
Hic labor ille domus, & inextricabilis error.
*Magnum * regina sed enim miseratus amorem* — Ariadnes, regis filiæ.
Dædalus, ipse dolos tecti, ambagesq; resolvit,
Cæca regens filo vestigia. tu quoque magnam
Partē opere in tanto (sineret dolor) Icare haberes.
Bis conatus erat casus effingere in auro:
Bis patriæ cecidere manus. quin protinus omnia
Perlegerent oculis, ni iam præmissus Achates
Afforet, atque vnà Phœbi, Triuiaque sacerdos
Deiphobe Glauci, fatur quæ talia regi.
Non hoc ista sibi tempus spectacula poscit.
*Nunc * grege de intacto septem mactare iuuencos* — Impropriè, pro armento. nam de iuuencis dicturus est.
Præstiterit, totidem lectas de more bidentes.
Talibus affata Æneam. nec sacra morantur
Iussa viri. Teucros vocat alta in templa sacerdos
Excisum Euboicæ latus ingens rupis in antrum:
Quò lati ducunt aditus centum, ostia centum:
Vnde ruunt totidem voces, responsa Sibyllæ.
Ventum erat ad limen, cùm virgo poscere fata
*Tempus ait: * deus ecce, deus. cui talia fanti,* — Iam afflata est numine
Ante fores subito non vultus, non color vnus,
Non compta mansere coma: sed pectus anhelum,
*Et rabie fera corda tument: maiorque * videri,* — Pro, videbatur.
Nec mortale sonans: afflata est numine quando
Iam propiore dei. Cessas in vota, precesque
Tros, ait, Æneа, cessas? nec enim ante dehiscent

Facientis attonitos.

* *Attonitæ magna ora domus. & talia fata*
Conticuit gelidus Teucris per dura cucurrit
Ossa tremor, fudit q; preces rex pectore ab imo.
Phœbe, graues Troiæ semper miserate labores,

Homerus in Il. 5.

* *Dardana qui Paridis direxti tela manusque*
Corpus in Æacidæ; magnas obeuntia terras
Tot maria intrauí duce te, penitusque repostas

Pro Africè, posuit enim speciè pro genere quia Massyla Africæ mediterranea pars est, ad quã Æneas classe peruenire non potuit.

* *Massylum gentes, prætentaque Syrtibus arua.*
Iam tandem Italiæ fugientis prendimus oras.
Hac Troiana tenus fuerit fortuna secuta.
Vos quoque Pergameæ iam fas est parcere genti
Diuq; deæq; omnes, quibus obstitit Ilium, & ingens
Gloria Dardaniæ. tuque, ô sanctissima vates,
Præscia venturi, da (non indebita posco
Regna meis fatis) Latio considere Teucros,
Errantesq; deos, agitatag; numina Troiæ.
Tum Phœbo, & Triuiæ solido de marmore templa
Instituam, festosq; dies de nomine Phœbi.
Te quoq; magna manent regnis penetralia nostris.
Hic ego namque tuas sortes, arcanaque fata
Dicta meæ genti ponam, lectosque sacrabo

Palmæ: in quibus scribebant.

*Alma viros. * foliis tantùm ne carmina manda;*
Ne turbata volent rapidis ludibria ventis.
Ipsa canas, oro. finem dedit ore loquendi.
At Phœbi non dum patiens immanis in antro

Bacchantis mo furit: vel quia idẽ est Apollo qui Liber, qui Sol.

* *Bacchatur vates, magnum si pectore possit*
Excussisse deum. tanto magis ille fatigat
Os rabidum, fera corda domans, fingitq; premendo,
Ostia iamque domus patuere ingentia centum

Sponte

Sponte sua, vatisque ferunt responsa per auras.
O tandem magni pelagi defuncte periclis;
Sed terra grauiora manent: in regna Latini
Dardanidæ venient: (mitte hanc de pectore curam)
Sed non & venisse volent: bella, horrida bella,
Et Tybrim multo spumantem sanguine cerno.
*Non * Simois tibi, nec Xanthus, nec Dorica castra*
Defuerint. alius Latio iam partus Achilles,
Natus & ipse dea. nec Teucris addita Iuno
Vsquam aberit; cùm tu supplex in rebus egenis
Quas gentes Italûm, aut quas non oraueris vrbes?
Causa mali tanti coniux iterum hospita Teucris,
Externique iterum thalami.
Tu ne cede malis, sed contra audentior ito.
Qua tua te fortuna sinet. via prima salutis,
Quod minimè reris, Graia pandetur ab vrbe.
Talibus ex adyto dictis Cumæa Sibylla
Horrendas canit ambages, antroq; remugit,
Obscuris vera inuoluens: ea frena furenti
Concutit, & stimulos sub pectore vertit Apollo.
*Vt primum * cessit furor, & rapida ora quierunt;*
Incipit Æneas heros. non vlla laborum,
O virgo, noua mi facies, inopinaue surgit:
*Omnia * præcepi, atq; animo mecum ante peregi.*
Vnum oro; (quando hic inferni ianua regis
*Dicitur, & tenebrosa * palus Acheronte refuso)*
Ire ad conspectum cari genitoris, & ora
Contingat; doceas iter, & sacra ostia pandas.
Illum ego per flammas, & mille sequentia tela

Tiberinus inquit, & Numicus, in quē cecidit Aeneas.

Pro Simoi, Xinthoque aderunt.

Nō penitus receſſit, ſed cœpit imminui.

Aeſchylus Prometheo.

Pro lacu poſuit. nam Auernū ſignificat.

Eripui his humeris, medioque ex hoste recepi:
Sors. n. senecte quies est, atque otium, vt pueritiæ ludus. *Ille meum comitatus iter, maria omnia mecum,*
Atq; omnes pelagique minas, cælique ferebat
*Inualidus, vires vltra, * sortemque senectæ.*
Quin, vt te supplex peterem, & tua lumina adirem,
Idem orans mandata dabat. natique, patrisque
Alma precor miserere. potes nanq; omnia: nec te
Ne quidquam lucis Hecate præfecit Auernis.
Si potuit manes arcessere coniugis Orpheus,
Threicia fretus cithara, fidibusq; canoris:
Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Hom. il. 5. *Itq;, reditq; viam toties. * quid Theseа? magnum*
Quid memorē Alcidē? & mi genus ab Ioue summo.
Talibus orabat dictis, arasque tenebat.
Tunc sic orsa loqui vates. Sate sanguine diuûm
Tros Anchisiade, facilis descensus Auerni:
Noctes, atque dies patet atri ianua Ditis:
Sed reuocare gradum, superasq; euadere ad auras,
Tria genera hominū tangit: dilectos à Ioue, præditos virtute, dijs genitos. *Hoc opus, hic labor est * pauci, quos æquus amauit*
Iupiter, aut ardens euexit ad æthera virtus,
Dijs geniti potuere. tenent media omnia silua,
Cocytusque sinu labens circumfluit atro.
Quod si tantus amor menti, si tanta cupido est,
Bis Stygios innare lacus, bis nigra videre
Tartara; & insano iuuat indulgere labori:
Accipe quæ peragenda prius. latet arbore opaca
Aureus & foliis, & lento vimine ramus,
Idem Proserpinæ. *Iunoni * infernæ dictus sacer. hunc tegit omnis*
Lucus, & obscuris claudunt conualibus umbræ.

Sed

Sed non ante datur telluris operta subire,
Auricomos quàm quis decerpserit arbore fœtus.
Hoc sibi pulcra suum ferri Proserpina munus* Sibi carum.
Instituit. primo auulso non deficit alter
Aureus, & simili frondescit virga metallo.
Ergo alte vestiga oculis; & rite repertum
Carpe manu. nanq; ipse volens, facilisq; sequetur,
Si te fata vocant. aliter non viribus vllis
Vincere, nec duro poteris conuellere ferro.
Præterea iacet exanimum tibi corpus amici,
(Heu nescis) totamq; incestat funere classem:
Dum consulta petis, nostroq; in limine pendes.* Solicitus es.
Sedibus hunc refer ante suis, & conde sepulcro.
Duc nigras pecudes: ea prima piacula sunto.
Sic demum lucos Stygios, regna inuia viuis* Exceptis tamen tribus hominũ generib', quos nominauit.
Adspicies. dixit pressoq; obmutuit ore.
Æneas mœsto defixus lumina vultu
Ingreditur linquens antrum, caecosq; volutat
Euentus animo secum: cui fidus Achates
It comes, & paribus curis vestigia figit.
Multa inter sese vario sermone serebant.
Quem socium exanimum vates, quod corpus humandum
Diceret. atque illi Misenum in litore sicco, (dum
Vt venere, vident indigna morte perentum,
Misenum Æoliden, quo non præstantior alter
Aere ciere viros, Martemq; accendere cantu.* Hoc hemistichium dicit addidisse dũ Augusto recitaret.
Hectoris hic magni fuerat comes, Hectora circum
Et lituo pugnas insignis obibat, & hasta.
Postquam illum victor vita spoliauit Achilles;

Dardanio

Dardanio Æneæ sese fortissimus heros
Addiderat socium, non inferiora secutus.
*Sed tum, fortè cana dum personat æquora concha
Demens, & cantu vocat in certamina Dinos,
Æmulus* exceptum Triton (si credere dignum est)
Inter saxa virum spumosa immerserat unda.
Ergo omnes magno circum clamore fremebant.
Præcipue pius Æneas, tum iussa Sibyllæ,
Haud mora, festinant flentes, aramq; sepulcri
Congerere arboribus, cæloq; educere certant.
*Itur in antiquam siluam, stabula alta ferarum:
Procumbunt piceæ: sonat icta securibus ilex:
Fraxineæq; trabes, cuneis & fissile robur
Scinditur: aduoluunt ingentes montibus ornos.
Nec non Æneas opera inter talia primus
Hortatur socios, paribusque* accingitur armis:
Atque hæc ipse suo tristi cum corde volutat,
Adspectans siluam immensam, & sic ore precatur.
Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus
Ostendat nemore in tanto: quandoquidem omnia vere
Heu nimium de te vates, Misene, locuta est.
Vix ea fatus erat, gemina cum forte* columbæ
Ipsa sub ora viri cæli venere volantes,
Et viridi sedere solo. tum maximus heros
Maternas agnouit aues, lætusque precatur.
Este duces, ô si qua via est, cursumque per auras
Dirigite in lucos, vbi pinguem diues opacat
Ramus humum: tuque ô dubijs ne defice rebus
Alma parens: sic effatus vestigia pressit.

Homerus in Il. 24.

Insidijs oppressum: quasi virtute vinci non posset.

Homerus in Il. 250.

Instruitur officijs.

Quasi a Venere, Aeneæ matre, missæ. sunt enim in eius tutela.

Obser-

Obseruans quæ signa ferant, quo tendere pergant.
**Pascentes illæ tantum prodire volando,* Optimum augurium quia pascebant.
Quantum acie possent oculi seruare sequentum.
Inde vbi venere ad fauces graue olentis Auerni,
Tollunt se celeres, liquidumque per aëra lapsæ,
Sedibus optatis gemina super arbore sidunt:
*Discolor vnde auri per ramos * aura refulsit:* Splendor.
Quale solet siluis brumali frigore viscum
Fronde virere noua, quod non sua seminat arbos,
Et croceo fetu teretes circumdare truncos:
Talis erat species auri frondentis opaca
Ilice: sic leni crepitabat bractea vento.
Corripit extemplo Æneas, auidusq; refringit
**Cunctantem, & vatis portat sub tecta Sibyllæ.* Ad ipsius auiditatem respexit.
Nec minus interea Misenum in litore Teucri
Flebant, & cineri ingrato supremo ferebant.
**Principio pinguem tedis, & robore secto* Ho. Il. 250.
Ingentem struxere pyram: cui frondibus atris
Intexunt latera, & ferales ante cupressos
Constituunt, decorant q; super fulgentibus armis
Pars calidos latices, & ahena vndantia flammis
*Expediunt, *corpus q; lauant frigentis, & vngunt.* Ho. il. 273.
**Fit gemitus: tum membra toro defleta reponunt,* Hō. Il. 276.
**Purpureas q; super vestes, velamina nota,* Homerus in Il. 276.
Conijciunt pars ingenti subiere feretro,
*Triste ministerium; & subiectam more * parentum* Propinquioribus enim virilis sexus hoc dabatur officium.
Aduersi tenuere facem. congesta cremantur
Thurea dona, dapes, fuso crateres oliuo.
Postquam collapsi cineres, & flamma quieuit:

* Relli-

Homerus in Il. 276.
*Relliquias vino, & bibulam lauere fauillam:
*Oſſaq́ lecta cado texit Chorineus aheno.
Homerus in Il. 276.
Idem ter ſocios pura circumtulit vnda,
Spargens rore leui, & ramo felicis oliuæ:
Homerus in Il. 276. & Od. 103.
Luſtrauitq́ viros, dixitq́ nouiſſima verba,
At pius Æneas ingenti mole ſepulcrum
Imponit, ſuaq́ arma viro, remumq́ tubamq́
Monte ſub aerio; qui nunc Miſenus ab illo
Dicitur, æternumq́ tenet per ſecula nomen.
His actis, propere exſequitur præcepta Sibyllæ.
Spelunca alta fuit, vaſtoq́ immanis hiatu,
Scrupea, tuta lacu nigro, nemorumq́ tenebris:
Quam ſuper haud vllæ poterant impunè volantes
Tendere iter pennis: talis ſeſe halitus atris
Faucibus effundens ſupera ad conuexa *ferebat:
Ad cæli curuitatem.
Vnde locum Graij dixerunt nomine Auernum.
Quatuor hic primum nigrantes terga iuuencos
Lib. 4. ait Media inter cornua fundit.
Conſtituit, *frontiq́ inuergit vina ſacerdos;
Et ſummas carpens media inter cornua ſetas;
Ignibus imponit ſacris libamina prima,
Voce vocans Hecaten, cœlogq́, Ereboq́ potentem.
Pro, ſuſcipiunt.
Supponunt alij cultros, tepidumq́ cruorem
*Succipiunt pateris. ipſe atri velleris agnam
Homerus in Il. 216.
Aeneas matri Eumenidum, magnæq́ ſorori
Enſe ferit, ſterilemq́ tibi, Proſerpina, vaccam.
Perficit, exponit Seruius. & ait eſſe verbum ſacrorum.
Tum Stygio regi nocturnas *inchoat aras;
Et ſolida imponit taurorum viſcera flammis,
Pingue ſuperq́ oleum fundens ardentibus extis.
Ecce autem primi ſub lumina ſolis, & ortus,

Sub

Sub pedibus mugire ſolum, & iuga cœpta moueri
Siluarum, viſæq; canes vlulare per vmbram,
Aduentante dea. procul ô, procul eſte profani,
Conclamat vates, totoq; abſiſtite luco:
Tuq; innade viam, vaginaq; eripe ferrum:
Nunc animis opus Aenea, nunc pectore firmo,
Tantum effata furens antro ſe immiſit aperto.
Ille ducem haud timidis vadentem paſsibus aquat.
Dij, quibus imperiū eſt animarum, vmbræq; ſilētes,
Et Chaos, & Phlegethon, loca nocte ſilentia latè,
Sit mihi fas audita loqui, ſit numine veſtro
Pandere res alta terra. & caligine merſas.
Ibant obſcuri ſola ſub nocte per vmbras,
Perq; domos Ditis vacuas, & inania regna:*
Quale per incertam lunam ſub luce maligna
Eſt iter in ſiluis, vbi cœlum condidit vmbra
Iupiter, & rebus nox abſtulit atra colorem.
Veſtibulum ante ipſum, primisq; in faucibus Orci
Luctus, & vltrices poſuere cubilia curæ:
Pallentesq; habitant morbi, triſtisque ſenectus,
Et metus, & maleſuada fames, & turpis egeſtas,
Terribiles viſu formæ, lætumq;, laborq;:
Tum conſanguineus læti ſopor, & mala mentis
Gaudia, mortiferumque aduerſo in limine bellum,
Ferreique Eumenidū thalami, & diſcordia demens,
Vipereum crinem vittis innexa cruentis.
In medio ramos, annoſaq; brachia pandit*
Vlmus opaca, ingens: quam ſedem ſomnia vulgo
Vana tenere ferunt, foliisq; ſub omnibus hærent.

Deſtituam. Furiæ. Lucanus. Stygiasq; canes in luce ſuperna.

Simulacra enim illic ſunt: quæ inania eſſe dubium nō eſt.

Homerus in Il. 155. & Od. 121.

Veſtibulo, aut abſolutum eſt: & intelligitur de porta eburnea.

Mul-

Multaq; preterea variarum monstra ferarum,
Centauri in foribus stabulant, Scyllæq; biformes,
Hom. Il. 9. *Et centum geminus Briareus, ac bellua Lernæ*
Horrendum stridens, flammisq; armata Chimæra.
Erili, & Geryonis. *Gorgones, Harpyæq;, & forma* tricorporis vmbræ.
Corripit hic subita trepidus formidine ferrum
Æneas, strictamq; aciem venientibus offert:
Homer in il. 249. *Et, ni docta comes tenues sine corpore vitas*
Admoneat volitare cauas sub imagine formæ,
Irruat, & frustra ferro diuerberet vmbras.
Hinc via, Tartarei quæ fert Acherontis ad vndas.
In Cocytũ, id est, per Stygem. *Turbidus hic cœno, vastaq; voragine gurges*
Æstuat, atq; omnem Cocyto eructat arenam.
Portitor has horrendus aquas, & flumina seruat
Terribili squalore Charon: cui plurima mento
Homerus in Il. 4. *Canities inculta iacet:* * stant lumina flamma:
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.
Nigra, trifti alibi: Cum caput obscura nitidũ ferrugine texit. *Ipse ratem conto subigit, velisq; ministrat,*
Et ferruginea subuectat corpora cymba,
Iam senior, sed cruda deo, viridisq; senectus,
Huc omnis turba ad ripas effusa ruebat,
Matres, atque viri defunctaque corpora vita
Magnanimum heroum, pueri, innuptæq; puellæ,
Ergo vltima autumni parte. *Impositiq; rogis iuuenes ante ora parentum.*
Quàm multa in siluis autumni frigore primo
Lapsa cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto
Sine frigore in Africa. *Quam multæ glomerantur aues, vbi frigidus annus*
Trans pontum fugat, & terris immittit * apricis.
Stabant orantes primi transmittere cursum;

Ten-

Tendebantq; manus ripæ vlterioris amore.
Nauita sed tristis nunc hos, nunc accipit illos:
Ast alios longè summotos arcet arena.
Æneas (miratus enim, motusq; tumultu)
Dic, ait, ô virgo, quid vult concursus ad amnem?
Quidue petunt animæ? vel quo discrimine ripas
Hæ linquunt, illæ remis vada liuida verrunt?
Olli sic breuiter fata est longæua sacerdos.
Anchisa generate, deûm certissima proles,*
Cocyti stagna alta vides, Stygiamq; paludem:
Dij cuius iurare timent, & fallere numen.
*Hæc omnis, quã cernis, *inops, inhumataq; turba est*
Portitor ille Charon: hi, quos vehit vnda, sepulti.
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
Transportare prius quàm sedibus ossa quierunt.
Centum errant annos, volitantq; hæc litora circum.
Tum demum admissi stagna exoptata reuisunt.
Constitit Anchisæ satus, & vestigia pressit,
*Multa putans, sortemq; animo miseratus * iniquã.*
Cernit ibi mœstos, & mortis honore carentes,
Leucaspim, & Lyciæ ductorem classis Orontem:
Quos simul à Troia ventosa per æquora vectos
Obruit auster, aqua inuoluens nauemq;, virosq;.
Ecce gubernator sese Palinurus agebat:
Qui Libyco nuper cursu, dum sidera seruat,
Exciderat puppi, medijs effusus in vndis.
Hunc vbi vix multa mœstum cognouit in vmbra,
Sic prior alloquitur. quis te, Palinure, deorum
Eripuit nobis, medioque sub æquore mersit?

Ex eo quid subire inferos potuit

Quæ neque legitimam habuit, neque imaginariam sepulturam.

Quid enim iniquius q̃ ob alterius negligentiã puniri? nemo enim culpa sua caret sepulcro.

Dic

Homerus in Il. 13 1.

*Dic age, *nanq; mihi fallax haud ante repertus*
Hoc vno responso animum delusit Apollo:
Qui fore te ponto incolumem, finesq; canebat
Venturum Ausonios. en haec promissa fides est?
Ille autem. Neque te Phœbi cortina fefellit,
Dux Anchisiade: nec me deus aequore mersit.
Nanque gubernaclum multa vi forte revulsum,
Cui datus haerebam custos, cursusq; regebam,
Praecipitans traxi mecum. maria aspera iuro,
Non vllum pro me tantum cepisse timorem,
Gubernaculo. *Quàm tua ne spoliata * armis, excussa magistro,*
Deficeret tantis nauis surgentibus vndis.
Asperas. *Tres Notus *hibernas immensa per aequora noctis*
Vexit me violentus aqua. vix lumine quarto
Prospexi Italiam, summa sublimis ab vnda.
Paulatim adnabam terrae; & iam tuta tenebam;
Lucanorũ. *Ni *gens crudelis madida cum veste gravatum,*
Prensantemq; vncis manibus capita aspera mõtis,
Ferro invasisset, praedamq; ignara putasset.
Nunc me fluctus habet, versantq; in litore venti.
Homerus in Od. 39. *Quod te per cœli iucundum lumen, & auras,*
Per genitorem oro, per spem surgentis Iuli,
*Eripe me his invicte *malis. aut tu mihi terram*
Qui etiam ad inferos descendetis. *Inice, (nanque potes) portusq; require Velinos:*
Aut tu, si qua via est, si quam tibi diua creatrix
Ostendit, (neque enim credo sine numine diuũm
Flumina tanta paras, Stygiamq; innare paludem)
Da dextram misero, & tecum me tolle per vndas;
Sedibus vt saltem placidis in morte quiescam.

Talia

Talia fatus erat, cœpit cùm talia vates, .i. tristem.
Vnde hæc ô Palinure tibi iam dira cupido?
*Tu Stygias inhumatus aquas, amnemq; *seuerum*
Eumenidum adspicies, ripamue iniussus abibis?
Desine fata deum flecta sperare precando:
Sed cape dicta memor duri solatia casus.
*Nam tua finitimi longè, lateq; per *vrbes,* De historia ductū. Lucanis enim pestilentia laborantibus, respondit oraculum, manes Paiinuri placandos.
Prodigijs acti cælestibus, ossa piabunt:
Et statuent tumulum, & tumulo solemnia mittent:
Aeternumque locus Palinuri nomen habebit.
His dictis curæ emotæ, pulsusque parumper
Corde dolor tristi: gaudet cognomine terra.
Ergo iter inceptum peragunt, fluuioque propinquat.
Nauita quos iam inde vt Stygia prospexit ab vnda
Per tacitum nemus ire, pedemque aduertere ripæ.
Sic prior aggreditur dictis, atque increpat vltro.
*Quisquis es, *armatus qui nostra ad flumina tendis,* Quasi dicat nihil pium molitur armatus.
Fare age quid venias. iam istinc & comprime gressum.
Vmbrarum hic locus est, somni noctisque soporæ.
Corpora viua nefas Stygia vectare carina.
Nec vero Alciden me sum lætatus euntem
Accepisse lacu, nec Thesea, Pirithoumque:
Dijs quanquam geniti, atque inuicti viribus essent
**Tartareum ille manu custodem in vincla petiuit* Ho. Il. 88. Ipsius Charontis. non enim coniungendum est, Dominam ditis.
Ipsius à solio regis, traxitque trementem:
*Hi *dominam Ditis thalamo deducere adorti.*
Quæ contra breuiter fata est Amphrisia vates.
Nullæ hic incidiæ tales: absiste moueri:
Nec vim tela ferunt. licet ingens ianitor antro

Æternum latrans exsangues terreat vmbras:
Casta licet patrui seruet Proserpina limen.
Troius Æneas, pietate insignis, & armis,
Ad genitorem, imas* Erebi descendit ad vmbras.
Si te nulla mouet tantæ pietatis imago:
At ramum hunc (aperit ramũ, qui veste latebat)
Agnoscas. tumida ex ira tum corda residunt.
Nec plura his. ille admirans venerabile donum
Fatalis virgæ, longo post tempore visum,
Ceruleam aduertit puppim, ripæq; propinquat.
Inde alias animas, quæ per iuga longa sedebant,
Deturbat, *laxatq; foros: simul accipit alueo
Ingentem Aeneam. §gemuit sub pondere cymba
Sutilis, & multam accepit rimosa paludem.
Tandem trans fluuium incolumes vatemq;, virumq;
Informi limo, glaucaq; exponit in vlua.
Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci
Personat, aduerso recubans immanis in antro.
Cui vates horrere videns iam colla* colubris,
Melle soporatam, & medicatis frugibus offam
Obiicit. ille, fame rabida tria guttura pandens,
Corripit obiectam, atque immania terga resoluit,
Fusus humi, totoq; ingens extenditur antro.
Occupat Aeneas aditum, custode* sepulto;
Euaditq; celer ripam irremeabilis vndæ.
Continuo auditæ voces, vagitus & ingens
Infantumq; animæ flentes in limine primo:
Quos dulcis vitæ exsortes, & ab vbere raptos
Abstulit atra dies, & funere mersit acerbo.

Pars est inferorum, vbi sedes eorũ, qui bene vixerunt.

Multitudineenim remota quasi laxant spacia §Homer in Il. 6.2.

Fingit enĩ pro pilis habere serpẽtes.

Dormiente, sine pultu, id est, motu.

Hos

Hos iuxta falsō damnati crimine mortis.
Nec verò hæ sine sorte datæ, sine iudice sedes.
**Quæsitor Minos vrnam mouet. ille silentum* Quæsitores sunt qui exercendis quæstionib⁹ præsunt.
Conciliumq3 vocat, vitasque, & crimina discit.
Proxima deinde tenent mœsti loca, qui sibi letum
Insontes peperere manu, lucemq3 perosi
Proiecere animas. quàm vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem, & duros perferre labores.
Fata obstant, tristiq3 palus inamabilis vnda
Alligat, & nouies Styx interfusa coërcet.
Nec procul hinc partem fusi monstrātur in omnem*
Lugentes campi. sic illos nomine dicunt.
Hic, quos durus amor crudeli tabe peredit,
Secreti cælant calles, & myrtea circum Ostēdit plures esse in quib⁹ libido dominatur.
Silua tegit: curæ non ipsa in morte relinquunt.
His Phædrā, Procrimq3 locis, mœstamq3 Eriphylem
Crudelis nati monstrantem vulnera cernit,
Euadnenque, & Pasiphaen. his Laodomia
It comes, & iuuenis quondam, nunc femina Cæneus,
Rursus & in veterem fato reuoluta figuram.
Inter quas Phœnissa recens à vulnere Dido
Errabat silua in magna. quam Troius heros
Vt primùm iuxta stetit, agnouitq3 per vmbram
**Obscuram, qualem primo qui surgere mense* Recēti morte.
Aut videt, aut vidisse putat per nubila lunam;
Demisit lacrymas, dulciq3 affatus amore est.
Infelix Dido, verus mihi nuntius ergo
Venerat extinctam, ferroq3 extrema secutam.
Funeris heu tibi caussa fui. per sidera iuro,

Apud inferos. n. promissa non habent exitum.

*Per ſuperos,& ſi qua fides*tellure ſub ima eſt,*
Inuitus regina tuo de litore ceſſi.
Sed me iuſſa deum, quæ nunc has ire per vmbras,
Per loca ſenta ſitu cogunt,noctemque profundam,
Imperijs egere ſuis. nec credere quiui,
Hunc tantum tibi me diſceſſu ferre dolorem.

Abibat enī vt irata.

*Siſte*gradum,teque adſpectu ne ſubtrahe noſtro.*
Quē fugis? extremū fato quod te alloquor,hoc eſt.
Talibus Aeneas ardentem,& torua tuentem

Id eſt, ciere poterat,nec tamen illā placauit.

Lenibat dictis animum,lacrymasque ciebat.*
Illa ſolo fixos oculos auerſa tenebat:
Nec magis incepto vultum ſermone mouetur,
Quàm ſi dura ſilex, aut ſtet Marpeſia cautes.
Tandem proripuit ſeſe,atque inimica refugit
In nemus vmbriferum,coniux vbi priſtinus illi
Reſpondet curis æquatque Sichæus amorem.
Nec minus Æneas caſu perculſus iniquo,
Proſequitur lacrymās longi, & miseratus euntē eſt.

Ratione fati,aut oblatū fortuito.

*Inde*datum molitur iter:iamque arua tenebat*
Vltima,quæ bello clari ſecreta frequentant.
Hic illi occurrit Tydeus,hic inclytus armis
Parthenopæus:& Adraſti pallentis imago.
Hic multum fleti ad ſuperos,belloque caduci
Dardanidæ,quos ille omnes longo ordine cernens

Homerus in Il. 192.

*Ingemuit,*Glaucumq3, Medontaq3,Therſilocumq3,*
Tres Antinoridas.Cereriquè ſacrum Polybeten,

Priami enī fuerat auriga.

*Ideumque etiam,*currus etiam arma tenentem.*
Circumſtant animæ dextra, lęuaq3 frequentes:
Nec vidiſſe ſemel ſatis eſt:iuuat vſque morari,

Et

Et conferre gradum, & veniendi discere causas,
At Danaûm proceres, Agamemnoniaq3 phalanges
Vt videre virum, fulgentiaq3 arma per vmbras;
Ingenti trepidare metu: pars vertere terga,
Ceu quondam petiere rates: pars tollere vocem
**Exiguam inceptus clamor frustratur hiantes,*
Atque hic Priamiden laniatum corpore toto
**Deiphobũ vidit, lacerum crudeliter ora,*
Ora, manusq3 ambas, populataq3 tempora raptis
*Auribus, & truncas *inhonesto vulnere nares.*
Vix adeò agnouit pauitantem, & dira tegentem
Supplicia, & notis compellat vocibus vltro.
Deiphobe armipotẽs, genus alto à sanguine Teucri,
Quis tam crudeles optauit sumere pœnas?
Cui tantum de te licuit? mihi fama suprema
Nocte tulit, fessum vasta de cæde Pelasgum
Procubuisse super confusæ stragis aceruum.
Tunc egomet tumulum Rhœteo in litore inanem
Constitui, & magna manes ter voce vocaui.
*Nomen, & arma locum seruãt: * te, amice, nequiui*
Conspicere, & patria decedens ponere terra.
Atq3 hic Priamides. nihil ô tibi amice relictũ est:
*Omnia Deiphobo soluisti, & funeris * vmbris.*
Sed me fata mea, & scelus exitiale Lacenæ
His mersere malis. illa hæc monumenta reliquit.
Namque, vt supremam falsa inter gaudia noctem
Egerimus, nosti; & nimium meminisse necesse est:
Cùm fatalis equus saltu super ardua venit
Pergama, et armatum peditem grauis attulit aluo:

Vt fit in metu

Qui Helenam duxerat, mortuo Paride turpi: vt Terentius, Illum ne, obsecro, inhonestum hominem?

Tuum corpus.

Non funeri, sed vmbris funeris. non enim funus ibi potuit esse, vbi nec cadauer fuerat.

Bacchantes: à Libero, qui Eua dicitur.

*Illa chorum simulans, * euantes Orgia circum*
Ducebat Phrygias: flammam media ipsa tenebat
Ingentem, & summa Danaos ex arce vocabat.
Tum me confectum curis, somnoq; grauatum,
Infelix habuit thalamus, preßitque iacentem
Dulcis, & alta quies, placidæque simillima morti.

Helena, quæ occiso Pari-de, Deiphobo nupsit eius fratri.

*Egregia interea * coniux arma omnia tectis*
Emouet, & fidum capiti subduxerat ensem:
Intra tecta vocat Menelaum, & limina pandit,
Scilicet id magnum sperans fore munus amanti,
Et famam extingui veterum sic posse malorum.

Vlysses Aeoli nepos, Antichiæ filius, quæ ante Laertis nuptias cũ Sisyph. Aeoli filio, cõcubuit: vnde Vlysses natus, quod ei apud Ouidium etiam Aiax obijcit

Quid moror? irrũpunt thalamo, comes additur vna
*Hortator scelerum * Æolides. dij talia Graijs*
Instaurate, pio si pœnas ore reposco.
Sed te qui vivum casus, age fare vicissim,
Attulerint. pelagine venis erroribus actus,
An monitu diuum? an quæ te fortuna fatigat,
Vt tristes sine sole domos, loca turbida adires?
Hac vice sermonum roseis aurora quadrigis
Iam medium æthereo cursu traiecerat axem.
Et fors omne datum traherent per talia tempus:
Sed comes admonuit, breuiterq; affata Sibylla est.
Nox ruit, Æneas: nos flendo ducimus horas.
Hic locus est, partes vbi se via findit in ambas.
Dextra quæ ditis, magni sub mœnia tendit:

Vbi puniũtur impij. Minuã vestrũ numerum.

Hac iter Elysium nobis, at læua malorum
*Exercet pœnas, & ad * impia Tartara mittit,*
Deiphobus contra. Ne sæui magna sacerdos:
*Discedam; * explebo numerum, reddarq; tenebris.*

I deus,

Enni⁹: nauibus explebant sese.

Ꝙ decus, i, nostrum, melioribus vtere fatis,
Tantum effatus, & in verbo vestigia torsit.
Respicit Æneas subito, & sub rupe sinistra
Mœnia lata videt triplici circumdata muro,
Quæ rapidus flammis ambit torrentibus amnis
Tartareus Phlegethon, torquetq; sonantia saxa.
Porta aduersa ingens, solidoq; adamante columnæ:
*Vis vt nulla * virum, non ipsi excindere ferro*
Cœlicolæ valeant. stat ferrea turris ad auras:
Tisiphoneq; sedens, palla succincta cruenta,
Vestibulum in somnis seruat noctesq; diesq;.
Hinc exaudiri gemitus, & sæua sonare
Verbera, tum stridor ferri, tractæq; catenæ.
Constitit Aeneas, strepitumq; exterritus hausit.
Quæ scelerum facies? ô virgo effare: quibusue
Vrgentur pœnis? quis tantus plangor ad auras?
Tum vates sic orsa loqui. Dux inclyte Teucrûm,
Nulli fas casto sceleratum insistere limen.
Sed me cum lucis Hecate præfecit Auernis,
*Ipsa * Deûm pœnas docuit, perq; omnia duxit.*
Gnosius hæc Rhadamãthus habet durissima regna:
Castigatq;, auditque dolos, subigitq; fateri,
Quæ quis apud superos, furto lætatus inani,
Distulit in seram commissa piacula mortem.
Continuo sontes vltrix accincta flagello
Tisiphone quatit insultans, toruosq; sinistra
Intentans angues, vocat agmina sæua sororum.
*Tum * demum horrisono stridentes cardine sacræ*
Panduntur portæ. cernis, custodia qualis

Nõ ad sexũ, sed ad virtutẽ retulit: vt Cic. virũ res illas quęrebat.

Quas dij nocentibus statuerunt.

Mittuntur, ait, post verbera ad suppliciũ æternum. Homer in Il. 8.

Vestibulo sedeat? facies quæ limina seruet?
Quinquaginta atris immanis hiatibus Hydra
*Sæuior intus habet sedem. * tum tartarus ipse*
Bis patet in præceps tantum, tenditq; sub umbras,
Quantus ad æthereum cœli suspectus Olympum.
Hic genus antiquum terræ, Titania pubes,
Fulmine deiecti, fundo voluuntur in imo.

Homerus in Od. 97.

**Hic & Aloidas geminos, immania vidi*
Corpora, qui manibus magnum rescindere cœlum
Aggressi, superisq; Iouem detrudere regnis.
Vidi & crudeles dantem Salmonea pœnas,
Dum flamma Iouis, & sonitus imitatur Olympi.
Quatuor hic inuectus equis, & lampada quassans,

In qua ipse Iupiter præcipuè colebatur.

*Per Graiũm populos, mediæq; per Elidis *vrbem*
Ibat ouans, diuũmq; sibi poscebat honorem,
Demens, qui nimbos, & non imitabile fulmen
Aëre, & cornipedum cursu simularat equorum.
At pater omnipotens densa inter nubila telum
Contorsit, non ille faces, nec fumea tedis
Lumina, præcipitemq; immani turbine adegit.

Homerus in Od. 102.

**Nec non et Tityon, terræ omnipotentis alumnum,*
Cernere erat. per tota nouem cui iugera corpus
Porrigitur; rostroq; immanis vultur obunco
Immortale iecur tundens, fecundaq; pœnis

pascitur: vt Rimat̃ prata Caystri.

*Viscera, *rimaturq; epulis, habitatq; sub alto*
Pectore: nec fibris requies datur vlla renatis.
Quid memorem Lapithas, Ixiona, Pirithoumq;?
Quos super atra silex iam iam lapsura, cadentiq;
Imminet adsimilis. lucent genialibus altis

Aurea

Aurea fulcra toris, epulæq; ante ora paratæ
*Regifico luxu. furiarum * maxima iuxta*
Accubat, & manibus prohibet contingere mensas,
Exsurgitq; facem attollens, atque intonat ore.
Hîc, quibus inuisi fratres, dum vita manebat,
Pulsatusúe parens, & fraus innexa clienti;
Aut qui diuitijs soli incubuere repertis,
Nec partem posuere suis; quæ maxima turba est;
*Quiq; ob * adulterium cæsi, quiq; arma secuti*
Impia, nec veriti dominorum fallere dextras;
Inclusi pœnam exspectant. ne quære doceri,
Quam pœnã, aut quæ forma viros, fortunaúe mersit.
Saxum ingens volunt alij, radijsque rotarum
Districti pendent. sedet, æternumque sedebit
*Infelix * Theseus: Phlegiasque miserrimus omnes*
Admonet, & magna testatur voce per vmbras:
Discite iustitiam moniti, & non temnere diuos.
Vendidit hic auro patriam, dominumq; potentem
Imposuit; fixit leges pretio, atque refixit.
Hic thalamum inuasit natæ, vetitosque Hymenæos.
Ausi omnes immane nefas, ausoque potiti.
Non, mihi si linguæ centum sint, oraq; centum,
Ferrea vox, omnes scelerum comprendere formis,
Omnia pœnarum percurrere nomina possem:
Hæc vbi dicta dedit Phœbi longæua sacerdos,
*Sed iam age, carpe viam, et susceptũ * perfice munus,*
*Acceleremus, ait. Cyclopum * educta caminis*
Mœnia conspicio, atque aduerso fornice portas:
Hæc vbi nos præcepta iubent deponere dona.

Fames. vt, Vobis furiarũ ego maxima pando.

Vt Aegysthus, qui commisit adulterĩũ cum Clytẽ nestra, Agamemnonis vxore.

Cõtra opinionẽ, nã fertur ab Herculo liberatus.

Homer. in Il. 22.

Id est, redde ramum. Magna. sic enim cuius libet rei

Dixerat

significatur magnitudo

Dixerat; & pariter gressi per opaca viarum
Corripiunt spatium medium, foribusq; propinquant.
Occupat Æneas aditum, corpusque recenti
Spargit aqua, ramumque aduersō in limine figit.
His demum exactis, perfecto munere diuæ,
Deuenere locos latos, & amœna vireta
Fortunatorum nemorum, sedesque beatas.

Quàm est in cetera inferorum parte.

**Largior hic campos æther, & lumine vestit*
Purpureo; solemq; suum, sua sidera norunt.
Pars in gramineis exercent membra palæstris:
Contendunt ludo, & fulua luctantur arena:
Pars pedibus plaudūt choreas, & carmina dicunt.
Nec non Threicius longa cum veste sacerdos
Obloquitur numeris septem discrimina vocum:
Iamque eadem digitis, iam pectine pulsat eburno.
Hic genus antiquum, Teucri pulcerrima proles,
Magnanimi heroës nati melioribus annis,
Illusq;, Assaracusq;, & Troiæ Dardanus auctor.

Pro, curruum. licētia poëtica.

Arma procul, currusq; virūm mirantur inanes.
Stant terræ defixæ hastæ, passimque soluti
*Per campos pascuntur equi. quæ gratia * currum,*
Armorumq; fuit viuis, quæ cura nitentes
Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.
Conspicit ecce alios dextra, læuaq; per herbam

Laudes Apollinis.

*Vescentes, lætumq; choro * Pæana canentes,*
Inter odoratum lauri nemus; vnde superne
Plurimus Eridani per siluam voluitur amnis.
Hic manus ob patriam pugnando vulnera passi,
Quique sacerdotes casti, dum vita manebat,

Quic

*Quiq; pij vates, & Phœbo * digna locuti;* Id est, veraq; quę Apollinē decerent.
Inuentas aut qui vitam excoluere per artes;
Quique sui memores alios fecere merendo.
Omnibus his niuea cinguntur tempora vitta.
Quos circumfusos sic est affata Sibylla,
** Musæum ante omnes: mediū nam plurima turba* Theologus fuit post Orpheum
Hunc habet, atq; humeris exstantum sustpicit altis.
Dicite felices animæ, tuq; optime vates:
Quæ regio Anchisen, quis habet locus? illius ergo
Venimus, & magnos Erebi tranauimus amnes.
Atque huic responsum paucis ita reddidit heros.:
Nulli certa domus: lucis habitamus opacis:
*Riparumq; toros, & prata * recentia riuis* Virentia riuorum causa.
Incolimus. sed vos (si fert ita corde voluntas)
Hoc superate iugum, & facili iam tramite sistam.
Dixit, & ante tulit gressum, camposque nitentes
Desuper ostentat: dehinc summa cacumina linquūt.
At pater Anchises penitus conualle virenti
**Inclusas animas, superumq; ad lumen ituras,* A multitudine separatas quo facilius agnoscerentur.
Lustrabat studio recolens, omnemq; suorum
Forte recensebat numerum, carosq; nepotes,
Fataq; fortunasq; virum, moresq; manusq;.
Isq; vbi tendentem aduersum per gramina vidit
Æneam, alacris palmas vtrasque tetendit:
*Effusæq; genis lacrimæ, & vox * excidit ore.* Quasi sensi.
Venisti tandem, tuaq; exspectata parenti
*Vicit * iter durum pietas: datur ora tueri,* Ad inferos.
Nate, tua; & notas audire, & reddere voces.
Sic equidem ducebam animo, rebarq; futurum,

Tempora

Id est, tu, mea cura: vt illud, Veneris iustissima cura, sic exponit Seruius.

*Tempora dinumerans: nec me * mea cura fefellit.*
Quas ego te terras, & quanta per æquora vectum
Accipio, quantis iactatum nate periclis.
Quàm metui ne quid Libyæ tibi regna nocerent.
Ille autem: Tua me, genitor, tua tristis imago,
Sæpius occurrens, hæc limina tendere adegit.
Stant sale Tyrrheno classes. da iungere dextram,
Da genitor, teq; amplexu ne subtrahe nostro.
Sic memorans, largo fletu simul ora rigabat.

Homerus in Od. 96.

** Ter conatus ibi collo dare brachia circum:*
Ter frustra comprensa manus effugit imago,
Par leuibus ventis, volucriq; simillima somno,
Interea videt Aeneas in valle reducta
Secluſum nemus, & virgulta ſonantia ſilua,

Elysios campos.

*Lethæumq;, * domos placidas qui prænatat, amnem.*
Hunc circum innumeræ gentes, populiq; volabant,
Ac veluti in pratis, vbi apes æstate serena
Floribus insidunt variis; & candida circum

Speciem pro genere posuit.

** Lilia funduntur; strepit omnis murmure campus.*
Horresc it visu subito, causſasq; requirit
Inscius Æneas, quæ sint ea flumina porrò,
Quiue viri tanto complerint agmine ripas.
Tum pater Anchises. animæ, quibus altera fato
Corpora debentur, Lethæi ad fluminis vndam

Qui securos faciunt vt, morbi. pallidi. qui pallidos facium.

** Securos latices, & longa obliuia potant.*
Has equidem memorare tibi, atq; ostendere coram,
Iam pridem hanc prolem cupio enumerare meorum,
Quo magis Italia tandem lætere reperta.
O pater, an ne aliquas ad cœlũ hinc ire putandũ est

Sublimi-

Sublimes animas, iterumque ad tarda reuerti
Corpora? quæ lucis miseris tam dira cupido?
Dicam equidem, nec te suspensum, nate, tenebo,
Suscipit Anchises, atque ordine singula pandit.
*Principio * cælum, ac terras, camposque liquentes:* — Pro aëre, posuit.
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaq; astra — Elementa,
*Spiritus intus alit, totamq; infusa per * artus* — quæ membra sunt
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet. — mundi.
Inde hominum, pecudumq; genus, vitæq; volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus.
Igneus est ollis vigor, & cælestis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant.
Terrenique hebetant artus, moribundaque membra.
Hinc metuunt, cupiũtq;, dolẽt, gaudentq;, nec auras
*Respiciunt clausæ tenebris, & * carcere cæco.* — Corpus intelligit.
Quin, & supremo cùm lumine vita reliquit,
Non tamen omne malum miseris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt pestes: penitusque necesse est
*Multa diu * concreta modis inolescere miris.* — Conglutinata.
Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt. aliæ panduntur inanes,
Suspensæ ad ventos. aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.
*Quisq; suos patimur * manes. exinde per amplum* — Supplicia, quæ sunt apud manes
Mittimur Elysium, & pauci læta arua tenemus:
Donec longa dies, perfecto temporis orbe,
Concretam exemit labem, purumq; reliquit
Æthereum sensum, atque aurai simplicis ignem.
Has omnes, vbi mille rotam voluere per annos,

Lethæum

Letheum ad fluuium deus euocat agmine magno,
Vel præteritorũ, vel futurorum. *Scilicet * immemores supera ad conuexa reuisant,*
Rursus & incipiant in corpora velle reuerti.
Dixerat Anchises, natumq; vnaq; Sibyllam
Conuentus trahit in medios, turbamq; sonantem:
Et tumulum capit, vnde omnes longo ordine posit
Cõsiderare. *Aduersos * legere, & venientum discere vultus.*
Nunc age, Dardaniam prolem quæ deinde sequatur
Gloria, qui maneant Itala de gente nepotes,
Illustres animas, nostrumque in nomen ituras,
Expediam dictis, & te tua fata docebo.
Sine ferro. *Ille, vides? * pura iuuenis qui nititur hasta,*
Proxima sorte tenet lucis loca, primus ad auras
Æthereas, Italo commistus sanguine, surget
Oẽs enim Albani reges Siluij dicti sunt. *Siluius, * Albanum nomen, tua postuma proles:*
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux
Educit siluis regem, regumq; parentem:
Vnde genus longa nostrum dominabitur Alba.
Proximus ille Procas, Troianæ gloria gentis,
Et Capis, & Numitor, & qui te nomine reddet,
Siluius Æneas, pariter pietate, vel armis
Egregius; si vmquam regnandam acceperit Albam.
Quercea, quæ dabat ijs, qui ciuẽ in prœlio seruassent. *Qui iuuenes quantas ostentant, adspice, vires.*
*At, qui vmbrata gerunt * ciuili tempora quercu,*
Hi tibi Nomentum, & Gabios, vrbemq; Fidenam,
Hi Collatinas imponent montibus arces
Hunc versũ reperit Iunius in vetere libro. *Laude pudicitiæ celebreis, addentq; superbos*
Pomerios, Castrumq; Inui, Bolamq;, Coramque.
Hæc tum nomina erunt, nũc sunt sine nomine terræ.

Quin

*Quin & * auo comitem sese Mauortius addet*
Romulus, Assaraci quem sanguinis Ilia mater
Educet. viden vt geminæ stant vertice cristæ,
Et pater ipse suo superum iam signat honore?
En huius, nate, auspicijs illa inclyta Roma
Imperium terris, animos æquabit Olympo,
Septemq; vna sibi muro circumdabit arces:
*Felix prole virum: qualis * Berecynthia mater*
Inuehitur curru Phrygias turrita per vrbes,
Leta deum partu, centum complexa nepotes,
Omnes cælicolas, omnes supera alta tenentes.
Huc geminas nunc flecte acies, hanc adspice gentem,
Romanosq; tuos. hic Cæsar, & omnes Iuli
*Progenies, magnum cæli * ventura sub axem.*
Hic vir, hic est, tibi quem promitti sæpius audis,
*Augustus Cæsar * diuum genus, aurea condet*
Secula qui rursus Latio, regnata per arua
Saturno quondam, super & Garamantas, & Indos
Proferet imperium. iacet extra sidera tellus,
Extra anni, Solisque vias, vbi cælifer Atlas
*Axem humero * torquet stellis ardentibus *aptum.*
Huius in aduentu iam nunc & Caspia regna
Responsis horrent diuûm, & Meotica tellus,
Et septem gemini turbant trepida ostia Nili.
Nec vero Alcides tantum telluris obiuit;
Fixerit æripedem ceruam licet, aut Erymanthi
Placarit nemora, & Lernam tremefecerit arcu:
Nec qui pampineis victor iuga flectit habenis,
Liber agens celsô Nysa de vertice tigres.

Numitori, cũ quo Romulus, & Remus, eius nepotes, vno anno regna uerunt.

Phrigia. nã Berecynthos castellũ est Phrygiæ.

Assecutura cœlestes honores.

Diui.

Sustinet, regit.

Aptum autem, id est, vicinum.

Et

Hortantis, pro dubitas.

*Et *dubitamus adhuc virtutem extendere factis*
Aut metus Ausonia prohibet consistere terra?
Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ
Sacra ferens? nosco crines, incanaque menta
Regis Romani: primus qui legibus urbem
Fundabit, Curibus paruis, & paupere terra
Missus in imperium magnum. cui deinde subibit,

Otiosos. quasi nimium ledẽtes.

*Otia qui rumpet patriæ, * residesque mouebit*
Tullus in arma viros, & iam desuetа triumphis
Agmina: quem iuxta sequitur iactantior Ancus.
Nunc quoq; iam nimiũ gaudens popularibus aurꝛ
Vis & Tarquinios reges, animamq; superbam

Et libertatis publicæ & Lucretiæ pudoris.

Vltoris Bruti, fascesque videre receptos?
Consulis imperium hic primus, sæuasq; secures
Accipiet; natosq; pater, noua bella mouentes,
Ad pœnam pulcra pro libertate vocabit
Infelix. vtcunq; ferent ea fata minores;
Vincet amor patriæ, laudumq; immensa cupido.
Quin Decios, Drusosque procul, sæuumque securi

Quæ Galli, victis Romanis abstulerant.

*Adspice Torquatũ, & * referentẽ signa Camillum.*
Illæ autem, paribus quas fulgere cernis in armis,
Concordes animæ nunc, & dum nocte premuntur,
Heu quantum inter se bellum, si lumina vitæ
Attigerint, quantas acies, stragemq; ciebunt,
Aggeribus socer alpinis, atque arce Monœci
Descendens, gener aduersis instructus Eois.

Ad Cæsarẽ hoc pertinet.

Ne pueri, ne tanta animis assuescite bella;
Neu patriæ validas in viscera vertite vires:
*Tuque prior, tu parce, * genus qui ducis Olympo:*

Proijce

Proijce tela manu ſanguis meus.
Ille triumphata Capitolia ad alta Corintho
Victor aget currum, cæſis inſignis Achiuis.
Eruet ille Argos, Agamemnoniasq; Micenas,
Ipſumq; Aeaciden, genus armipotentis Achilli,
Vltus auos Troiæ, templa & temerata Mineruæ.
Quis te magne Cato tacitũ, aut te, Coſſe, relinquat?
Quis Gracchi genus, aut geminos, duo fulmina belli,
Scipiadas, cladem Libyæ, paruoq; potentem
*Fabritium, vel te ſulco * Serrane ſerentem?* Attiliæ gentis, cui agrũ colenti delata ob virtutem dictatura eſt.
Quo feßum rapitis Fabij? tu maximus ille es,
Vnus qui nobis cunctando reſtituis rem.
Excudent alij ſpirantia mollius æra:
Credo equidem: viuos ducent de marmore vultus:
Orabunt cauſſas melius, cælique meatus
Deſcribent radio; & ſurgentia ſidera dicent.
Tu regere imperio populos Romane memento,
(Hæ tibi erunt artes) paciq; imponere morem,
Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos.
Sic pater Anchiſes, atq; hæc mirantibus addit. Interfecto Gallorum duce Viridomaro.
*Adſpice, vt inſignis ſpolijs Marcellus * opimis*
Ingreditur, victorq; viros ſupereminet omnes.
Hic rem Romanam, magno turbante tumultu, Quia Roma condidit, Numæ aũt lex prima opima ſpolia ſuſpẽdi Ioui iubebat, ſecũdo.
Siſtet eques, ſternet Pœnos, Gallumque rebellem;
*Tertiaque arma * patri ſuſpendet capta Quirino.*
Atque hic Aeneas: (vnà namque ire videbat
Egregium forma iuuenem, & fulgentibus armis:
Sed frons læta parum, & deiecto lumina vultu)
Quis, pater, ille, virum qui ſic comitatur euntem?

Martí, tertia Quirino. hæc Seruius

Filius anne aliquis magna de ſtirpe nepotum?
Quis ſtrepitus circa comitũ? quãi ũ inſtar in ipſo eſt!
Sed nox atra caput triſti circumuolat vmbra.
Tum pater Anchiſes lacrymis ingreſſus obortis:
O nate, ingentem luctum ne quære tuorum.
Oſtendent terris hunc tantum fata, neque vltra
Eſſe ſinent. nimium vobis Romana propago
Viſa potens ſuperi, propria hæc ſi dona fuiſſent.*
Quantos ille virũm magnam Mauortis ad vrbem
Campus aget gemitus, vel quæ, Tyberine, videbis
Funera, cum tumulum præterlabere recentem!
Nec puer Iliaca quiſquam de gente Latinos
In tantum ſpe tollet auos: nec Romula quondam*
Vllo ſe tantum tellus iactabit alumno.
Heu pietas, heu priſca fides, inuictaque bello
Dextera. non illi quiſquam ſe impunè tuliſſet
Obuius armato, ſeu cùm pedes iret in hoſtem,
Seu ſpumantis equi foderet calcaribus armos.*
Heu miſerande puer, ſi quà fata aſpera rumpas,
Tu Marcellus eris. manibus date lilia plenis:
Purpureos ſpargam flores, animamque nepotis
His ſaltem accumulem donis, & fungar inani
Munere. Sic tota paſſim regione vagantur
Aëris in campis latis, atq; omnia luſtrant.
Quæ poſtquam Anchiſes natum per ſingula duxit,
Incenditque animum famæ venientis amore;*
Exin bella viro memorat, quæ deinde gerenda;
Laurentesque docet populos, vrbemque Latini,
Et quo quemq; modo fugiatque, feratque laborem.

Perpetua, vt libro. 1. Priamúque dicabo.

Eriget antiquitatem generis.

Nõ poſſunt armi calcaribus fodi, ſed poſuit partem pro toto.

Futura laudis.

Sunt

Sunt geminæ ſomni portæ : quarum altera fertur
Cornea, qua veris facilis datur exitus vmbris :
Altera candenti perfecta nitens elephanto :
Sed falſa ad cælum mittunt inſomnia manes.
His vbi tum natum Anchiſes, vnaque Sibyllam
Proſequitur dictis, portaq; emittit eburna :
**Ille viam ſecat ad naues, ſocioſque reuiſit.*
Tum ſe ad Caietæ recto fert litore portum.
Anchora de prora iacitur : ſtant litore puppes.

Tenet. vnde ſecta dicitur. quia propoſitū tenet.

P. VIRGILII MARONIS ÆNEIDOS. LIBER SEPTIMVS.

ARGVMENTVM.

Caietam nutricem ſuam Aeneas, ſepelit, locumq́ ipſum ab eius nomine Caietam appellat. Inde Circes ſedem præteruehitur, ſecundoque vento ad Tyberis oſtia defertur: aduerſoque flumine ſubuectꝰ, in Laurentem agrum egreditur. ibi cum ex Aſcanij verbis cognouiſſet, eam eſſe terram fatis ſibi debitam, ad Latinum regem, qui eius tractus regnum obtinebat, centum oratores mittit, qui & ſuo nomine illi munera offerrent, & vrbis condendę locum peterent. Latinus legatione benignè audita, præter poſtulata Lauiniam filiam ſuam, quam & ex Fauni, patris ſui, oraculis, & augurum reſponſis externo viro tradere iubebatur, vltro Aeneæ coniugem offert. Interim Iuno, proſperis Troianorum rebus offenſa, Alecto ad diſturbandam pacem ab inferis euocat: quæ primū Amatam, Latini vxorem, deinde ipſum etiam Turnum furijs ſuis impleꝫ: atque inde ad Troianorum iuuentutē conuerſa,

quæ tum fortè venationi dedita erat, mãſuetum illis ceruum obijcit, Tyrrhei armentarij regij liberis in primis carum: quem cum Aſcanius ſagitta vulneraſſet, ruſtici, arreptis armis, in Troianos impetũ faciunt. Alecto ex ſuperiore loco claſsicum canit, cadunt in eo tumultu Almon, Tyrrhei filius natu maximus, & Galeſus agricola regionis totius locupletiſsimus: qui cum in vrbem mortui eſſent relati, Turnus, & Amata regem Latinum ad bellũ ſuſcipiendum, iniuriamque manu vindicandum exſtimulant. Verum dum ille & fœderum, & fœderis nuper cum Troianis initi memor, adduci non poſſet, vt illis bellum indiceret, Iuno ipſa belli portas aperuit. Turni auſpicia ad bellũ ſequitur Mezentius vrbs cum Lauſo filio: item Auentinus Herculis ex Rhea filius, Catyllus, & Coras Tiburtini fratres, Camilla ex Volſcorum gente mulier fortiſsima, alijque complures, quorum catalogus ad finem libri recenſetur.

Aliud argumentum.

Tandem deueniunt Laurentia Troës in arua,
Et pace accepta læti noua mœnia condunt.
Nocte ſatam Iuno furiam euocat. illa Latinos
Inter, & Aeneadas bellum ſerit, & ciet arma.
Protinus auxilijs terra inſtruit Itala Turnum.

Sicut Miſenus, & Palinurus

*TV*quoque litoribus noſtris Aeneia nutrix*
Aeternam moriens famam Caieta dediſti:
Et nunc ſeruat honos ſedem tuus; oſſaque nomen
*Heſperia in * magna, ſi qua eſt ea gloria, ſignat.*

Ob Hiſpaniæ diſtinctionem.

At pius exequijs Aeneas rite ſolutis,

Aggere

Aggere compoſito tumuli, poſtquam alta quierunt
Aequora, tendit iter velis, portumque relinquit.
*Adſpirant auræ in * noctem: nec candida curſum* Circa noctem.
Luna negat: ſplendet tremulo ſub lumine Pontus.
Proxima Circeæ raduntur litora terræ:
Dives inacceſſos vbi Solis filia lucos
Aſſiduo reſonat cantu, tectisque ſuperbis
Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum,* Homerus in Od. 12.
Arguto tenues percurrens pectine telas.
** Hinc exaudiri gemitus, iraque leonum* Homer. in Od. 46.
Vincla recuſantum, & ſera ſub nocte rudentum;
Setigerique ſues atque in præſepibus vrſi
Sœuire, ac formæ magnorum vlulare luporum:
Quos hominum ex facie dea ſæua potentibus herbis
Induerat Circe in vultus, ac terga ferarum.
Quæ ne monſtra pij paterentur talia Troës* Quorũ diſſimiles, id eſt impij, q illa paſsi ſunt.
Delati in portus, neu litora dira ſubirent,
Neptunus ventis implenit vela ſecundis,
Atque fugã dedit, & præter vada feruida vexit:
Iamque rubeſcebat radijs mare, & æthere ab alto
Aurora in roſeis fulgebat lutea bigis:
Cùm venti poſuere, omnisque repentè reſedit
Flatus, & in lento luctantur marmore tonſæ.* Remi, ita dicti a detractiõdis fluctibus, vt a tondendo tonſores.
Atque hic Aeneas ingentem ex æquore lucum
Proſpicit. hunc inter fluuio Tyberinus amœno,
Vorticibus rapidis, & multa flauus arena,
In mare prorumpit. variæ circumq́, ſupraq́
Aſſuetæ ripis volucres, & fluminis alueo,
Æthera mulcebant cantu, lucoque volabant.

Flectere iter ſocijs, terræq; aduertere proras
Imperat; & lætus fluuio ſuccedit opaco.
*Nunc age, qui reges, Erato, quæ tempora * rerum*
Quis latio antiquo fuerit ſtatus, aduena claſſem
Cum primum Auſonijs exercitus appulit oris,
*Expediam, & primæ reuocabo * exordia pugnæ.*
Tu vatem, tu diua mone: dicam horrida bella:
Dicam acies, actoſque animis in funera reges;
Tyrrhenamq; manum, totamq; ſub arma coactam
Heſperiam. maior rerum mihi naſcitur ordo:
Maius opus moueo. Rex arua Latinus, & vrbes,
Iam ſenior, longa placidas in pace regebat.
Hunc Fauno, & nympha genitum Laurẽte Marica
** Accipimus. Fauno Picus pater: iſq; parentem*
Te Saturne refert; tu ſanguinis vltimus auctor.
Filius huic fato diuûm, prolesq; virilis
Nulla fuit, primaq; oriens erepta iuuenta eſt.
Sola domum, & tantas ſeruabat filia ſedes,
Iam matura viro, iam plenis nubilis annis.
Multi illam magno è Latio, totaque petebant
Auſonia. petit ante alios pulcherrimus omnes
Turnus auis, atauisque potens: quem regia coniux
*Adiungi generum * miro properabat amore.*
Sed varijs portenta deûm terroribus obſtant.
Laurus erat tecti medio, in penetralibus altis,
*Sacra comam, multoſque * metu ſeruata per annos.*
Quam pater inuentam primas cùm conderet arces,
Ipſe ferebatur Phœbo ſacraſſe Latinus,
Laurentesque ab ea nomen poſuiſſe colonis.

Tẽpora. n. vt ait Lucretius, nulla ſunt, niſi è rebus colligantur.

Cerui interitum.

Hoc adiecit ob varias opiniones de conditoribus vrbis Romæ.

Noua intẽperantia.

Religione, quæ naſcitur ob timorem.

Huius

Huius apes ſummum denſæ (mirabile dictu)
Stridore ingenti, liquidum trans æthera vectæ,
Obſedere apicem, & pedibus per mutua nexis
Examen ſubitum ramo frondente pependit.
Continuo vates, externum cernimus, inquit,
Aduentare virum, & partes petere agmen eaſdem
Partibus ex iiſdem, & ſumma dominarier arce.
Præterea, caſtis adolet dum altaria tedis;* Pijs.
Et iuxta genitorem adſtat Lauinia virgo,
Viſa (nefas) longi comprendere crinibus ignem;
Atq; omnem ornatum flamma crepitante cremari,
Regaleſque accenſa comas, accenſa coronam
Inſignem gemmis, tum fumida lumine fuluo
*Inuolui, ac totis * Vulcanum ſpargere tectis.* Incendium bellicum ſignificat.
Id verò horrendum, ac viſu mirabile ferri.
Namq; fore illuſtrem fama, fatiſq; canebant
Ipſam, ſed populo magnum portendere bellum.
Ar rex ſollicitus monſtris oracula Fauni
Fatidici genitoris adit, lucoſq; ſub alta
*Conſulit Albunea: nemorum quæ maxima * ſacro* Omnis enſ fons alicuſ deo dicat⁹.
Fonte ſonat, ſæuamque exhalat opaca Mephitim.
Hinc Italæ gentes, omnisque Oenotria tellus
In dubijs reſponſa petunt. huc dona ſacerdos
Contulit, & cæſarum ouium ſub nocte ſilenti
Pellibus incubuit ſtratis, ſomnoſque petiuit.
Multa modis ſimulacra videt volitantia miris,
*Et * varias audit voces, fruiturq; deorum* Ob multa ſimulacra.
Colloquio, atq; imis Acheronta affatur Auernis.
Hic & tum pater ipſe petens reſponſa Latinus,

Centum lanigeras mactabat rite bidentes;
Atque harum effultus tergo, ſtratisque iacebat
Velleribus, ſubita ex alto vox reddita luco eſt.
Ne pete connubijs natam ſociare Latinis,
Ob Turnũ. *O mea progenies, thalamis neu crede * paratis.*
Externi veniunt genere: qui ſanguine noſtrum
Nomen in aſtra ferant; quorumq; à ſtirpe nepotes
Id eſt imperio ſuo. *Omnia ſub * pedibus, qua Sol vtrunque recurrens*
Adſpicit Oceanum, vertique, regique videbunt.
Hæc reſponſa patris Fauni, monitusque ſilenti
Nocte datos, non ipſe ſuo premit ore Latinus;
Sed circum latè volitans iam fama per vrbes
Auſonias tulerat, cum Laomedontia pubes
Gramineo ripæ religauit ab aggere claſſem.
Æneas, primique duces, & pulcer Iulus
Corpora ſub ramis deponunt arboris altæ,
Placentæ ſunt ex farre, melle, oleo, ſacris aptæ. *Inſtituuntque dapes, & adorea * liba per herbas*
Subijciunt epulis, (ſic Iupiter ipſe monebat)
Et cereale ſolum pomis agreſtibus augent.
Conſumptis hîc fortè alijs, vt vertere morſum
Exiguam in Cererem penuria adegit edendi,
Et violare manu, malisq; audacibus orbem
Fatalis cruſti, patulis nec parcere quadris:
Heus, etiam menſas conſumimus, inquit Iulus.
Per iocum. *Nec plura * alludens. ea vox audita laborum*
Prima tulit finem; primamque loquentis ab ore
Eripuit pater, ac ſtupefactus numine preſſit.
Continuò, Salue fatis mihi debita tellus,
Voſq;, ait, ô fidi Troiæ ſaluete penates.

Hîc

Hîc domus, hæc patria. genitor mihi talia namq́;
(Nunc repeto) Anchiſes fatorum arcana reliquit
Cùm te, nate, fames ignota ad litora vectum
Acciſis cogit dapibus conſumere menſas;
Tum ſperare domos deſeſſu, ibiq́; memento
Prima locare manu, moliriq; aggere tecta.
*Hæc erat *illa fames, hæc nos ſuprema manebant,*
Exitijs poſitura modum.
Quare agite, & primo læti cum lumine ſolis,
Quæ loca, quiúe habeāt homines, vbi mœnia gētis,
Veſtigemus, & aportu diuerſa petamus.
*Nunc *pateras libate Ioui, precibusq́; vocate*
Anchiſen genitorem, & vina reponite menſis.
Sic deinde effatus, frondenti tempora ramo
Implicat, & geniumq́; loci, primamq; deorum
Tellurem, nymphasq́;, & ad huc ignota precatur
Flumina: tum Noctem, Noctisque orientia ſigna,
Idæumque Iouem, Phrygiamque ex ordine matrem
Inuocat, & duplices cæloque, Ereboq; parentes.
**Hîc pater omnipotens ter cælo clarus ab alto*
Intonuit; radijsque ardentem lucis, & auro,
Ipſe manu quatiens oſtendit ab æthere nubem.
Diditur hîc ſubito Troiana per agmina rumor,
Aduenisſe diem, quo debita mœnia condant.
*Certatim inſtaurant * epulas, atque omine magno*
Crateras læti ſtatuunt, & vina coronant.
Poſtera cùm prima luſtrabat lampade terras
Orta dies; vrbem, & fines & litora gentis
Diuerſi explorant: hæc fontis ſtagna Numici,

Extrema ſcilicet omnium periculorum. Id eſt vinſi. poſuit enim continens pro contento.

Homerus in Il. 84.

Dixit iam, Et vina reponite menſis.

Hunc Thybrim fluuiũ, hîc fortes habitare Latinos
Tum satus Anchisa, delectos ordine ab omni,
Augurio cõ secrata. *Centum oratores *augusta ad mœnia regis*
Ire iubet, ramis velatos Palladis omnes,
Donaque ferre viro, pacemq; exposcere Teucris.
Haud mora, festinant iussi, rapidisq; feruntur
Passibus: ipse humilis designat mœnia fossa,
Molituq; locum, primasq; in litore sedes
Id est, muro in, quo sunt pinnæ. *Castrorum in morem *pinnis, atque aggere cingit.*
Iamque iter emensi, turres, & tecta Latinorum
Ardua cernebant iuuenes, muroque subibant:
Ante vrbem pueri, & primæuo flore iuuentus
Non currus sed equos, sub curribꝰ domitant. *Exercentur equis, domitantq; in puluere *currus:*
Aut acres tendunt arcus, aut lenta lacertis
Spicula contorquent, cursuque, ictuq; lacessunt:
Cùm prouectus equo longæui regis ad aures
Nuntius, ingentes ignota in veste, reportat,
Aduenisse viros. ille intra tecta vocari
Imperat, & solio medius consedit auito.
Tectum augustum, ingens, cẽtum sublime columnis,
Vrbe fuit summa, Laurentis regia Pici,
Venerandũ. **Horrendum siluis, & religione parentum.*
Hinc sceptra accipere, & primos attollere fasces
Regibus omen erat: hoc illis curia templum.
Hoc, sacrificiũ in ianua Palatij fiebat festis diebus. *Hæ sacris sedes epulis, hîc ariete *caso*
Perpetuis soliti patres considere mensis.
Quin etiam veterum effigies ex ordine auorum
Antiqua ex cedro, Italusque, patérque Sabinus.
Vitisator curuam seruans sub imagine falcem

Satur

Saturnúsq; senex, Ianiq; bifrontis imago,
*Vestibulo adstabant, aliq; * ab origine reges,*
Martia qui ob patriam pugnando vulnera passi.
Multaq; præterea sacris in postibus arma,
Captiui pendent currus, curuæq; secures,
Et cristæ capitum, & portarum ingentia claustra.
Spiculaq; clypeiq; ereptaque rostra carinis.
Ipse Quirinali lituo, paruaq; sedebat
*Succinctus * trabea, lænaq; ancile gerebat*
Picus equûm domitor: quem capta cupidine coniux
Aurea percussum virga, versumq; venenis,
Fecit auem Circe, sparsitq; coloribus alas.
Tali intus templo diuûm, patriaq; Latinus
Sede sedens, Teucros ad sese in tecta vocauit;
*Atq; hæc ingressis placido * prior edidit ore.*
Dicite Dardanidæ (neq; enim nescimus & vrbem,
Et genus; auditiq; aduertitis æquore cursum)
Quid petitis? quæ causa rates, aut cuius egentes
Littus ad Ausonium tot per vada cærula vexit?
Siue errore viæ, seu tempestatibus acti,
(Qualia multa mari nautæ patiuntur in alto)
Fluminis intrastis ripas, potiusque sedetis;
Ne fugite hospitium, neue ignorate Latinos,
Saturni gentem, haud vinclo, nec legibus æquam,
*Sponte sua * veterisq; dei se more tenentem.*
Atque equidem memini (fama est obscurior annis)
Auruncos ita ferre senes, his ortus vt agris
Dardanus Idæas Phrygiæ penetrauit ad vrbes,
Threiciamq; Samum, qua nunc Samothracia fertur

Pro Aborigin̄ reges sed est inetro prohibitus.

Augurum toga, de coe co, & purpura.

Legatorum enim fuerat, vt ipsi ante loquerent.

Ac si diceret, aurei seculi more viuimus.

Hinc

Hinc illum Coryti Tyrrhena ab ſede profectum,
Aurea nunc ſolio ſtellantis regia cœli
Accipit, & numerum diuorum altaribus auget.
Dixerat, & dicta Ilioneus ſic voce ſecutus.
Benevolentiam conciliat ab honore, & genere.
**Rex, *genus egregium Fauni, nec fluctibus actos*
Atra ſubegit hiems veſtris ſuccedere terris;
Nec ſidus regione via, litusúe fefellit:
Conſilio hanc omnes, animisque volentibus vrbem
Afferimur, pulſi regnis, quæ maxima quondam
Extrema veniens ſol adſpiciebat Olympo.
Ab Ioue principium generis: Ioue Dardano pubes
Generis origine: nam auus nō eſt Iuppiter Troianorū ſed vnius Aneæ.
Gaudet auo. rex ipſe Iouis de gente ſuprema*
Troius Aeneas tua nos ad limina miſit.
Quanta per Idæos ſæuis effuſa Mycenis
Tempeſtas terit campos; quibus actus vterque
Europæ, atque Aſiæ fatis concurrerit orbis;
Audiit, & ſi quem tellus extrema refuſo
Submouet Oceano, & ſi quem extenta plagarum
Quattuor in medio dirimit plaga ſolis iniqui.
Diluuio ex illo tot vaſta per æquora vecti
Arte vtitur ad impetrā dum apta, petit enim dijs, & petit exiguā ſedē Hom. Il. 18.
*Dijs ſedem * exiguam patrijs, litusq; rogamus*
Innocuum, & cunctis vndamq;, auramq; patentem.
Non erimus regno indecores: nec veſtra feretur
Fama leuis, tantiq; abolebit gratia facti:
Nec Troiam Auſonios gremio excepiſſe pigebit.
Fata per Æneæ iuro, dextramq; potentem,
Siue fide, ſeu quis bello eſt expertus, & armis:
Multi nos populi, multæ (ne temne, quòd vltro
Præferimus manibus vittas, ac verba precantum)

Et

Et petiere sibi, & voluere adiungere gentes.
Sed nos fata Deûm vestras exquirere terras
Imperijs egere suis. hinc Dardanus ortus
Huc repetit, iussisq; ingentibus vrget Apollo
Tyrrhenũ ad Tybrim, & fõtis vada sacra Numici.
Dat tibi praterea fortunæ parua prioris
Munera, reliquias Troia ex ardente receptas.
**Hoc pater Anchises auro libabat ad aras:* Pateram significat.
Hoc Priami gestamen erat, cum iura vocatis
More daret populis, sceptrumq;, sacerq; tiaras,
Iliadumq; labor vestes.
Talibus Ilionei dictis defixa Latinus
Obtutu tenet ora, soloq; immobilis hæret, Homerus in Il. 33.
Intentos voluens oculos: nec purpura regem
**Picta mouet, nec sceptra mouent Priameia tãtum,* Acu laborata.
Quantum in connubio natæ, thalamoq; moratur
Et veteris Fauni voluit sub pectore sortem:
Hinc illum fatis externa à sede profectum
Portendi generum, paribusq; in regna vocari
**Auspitys, hinc progeniem virtute futuram* Potestate pari.
Egregiam, & totum quæ viribus occupet orbem.
Tandem lætus ait. Dij nostra incepta secundent,
*Auguriumq; suum: dabitur, Troiane, *quod optas.* Pax.
Munera nec sperno. non vobis, rege Latino,
*Diuitis *vber agri, Troiaúe opulentia deerit.* Pro libertate, vt alibi.
Ipse modò Æneas (nostri si tanta cupido est:
Si iungi hospitio properat, sociusque vocari)
Adueniat, vultus neúe exhorrescat amicos.
Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.

Vos

Vos contrà regi mea nunc mandata referte.
Est mihi nata, viro gentis quam iungere nostræ
Oracula. *Non patrio ex adyto*sortes, non plurima cælo*
Monstra sinunt: generos externis affore ab oris,
Hoc Latio restare canunt, qui sanguine nostrum
Nomen in astra ferant. hunc illum pascere fata
Et reor, &, si quid veri mens augurat, opto.
Hæc effatus, equos numero pater eligit omni.
Spectauit legionis Romanæ morem, in qua erant equites trecenti. *Stabant*tercentum nitidi in præsepibus altis.*
Omnibus extemplo Teucris iubet ordine duci
Instratos ostro alipedes, pictisq; tapetis.
Aurea pectoribus demissa monilia pendent.
Tecti auro, fuluum mandunt sub dentibus aurum.
Absenti Æneæ currum, geminosq; iugales
Semine ab æthereo, spirantes naribus ignem,
Ingeniosa. vt Dædalus. *Illorum de gente, patri quos* Dædala Circe*
Supposita de matre nothos furata creauit.
Talibus Aeneadæ donis, dictisq; Latini,
Sublimes in equis redeunt, pacemque reportant.
Ad differentiam, nam & Argi erat in Italia, à Diomede conditi. *Ecce autem*Inachijs sese referebat ab Argis*
Sæua Iouis coniux, auraq; inuecta tenebat;
Et lætum Æneam, classemq; ex æthere longè
Dardaniam Siculo prospexit ab vsque Pachyno.
Moliri iam tecta videt, iam sidere terræ,
Deseruisse rates. stetit acri fixa dolore;
Tum, quassans caput, hæc effudit pectore dicta:
Homerus in Il. 191. voluntatius. *Heu stirpem inuisam, &* fatis contraria nostris*
Fata Phrygum. num Sigæis occumbere campis,
Num capti potuere capi? num incensa cremauit

Troia

Troia viros? medias acies, mediosq́ per ignes
Inuenere viam. at, credo, mea numina tandem
Fessa iacent, odys aut exsaturata quieui.
Quin etiam patria excussos infista per vndas
*Ausa sequi, & profugis tota*me opponere ponto.*
Absumpta in Teucros vires cœliq́, marisq́.
Quid Syrtes, aut Scylla mihi, quid vasta Charyb-
Profuit? optato cõduntur Thybridis alueo, (dis
Securi pelagi, atque mei. Mars perdere gentem
Immanem Lapithum valuit: conceßit in iras
Ipse deũm antiquã genitor Calydona Dianæ: (te?
Quod scel⁹ aut Lapithis tãtũ, aut Calydone merẽ-
Ast ego, magna Iouis coniux, nil linquere inanßum
Quæ potui infelix, quæ memet in omnia verti,
Vincor ab Æneа. quòd si mea numina non sunt
Magna satis, dubitẽ haud eq̃dẽ implorare q̃ vsquã
Flectere si nequeo superos, Acherõta mouebo. (est
Non dabitur regnis (esto) prohibere Latinis;
Atque immota manet fatis Lauinia coniux:
At trahere, atque moras tantis licet addere rebus:
At licet amborum populos excindere regum.
Hac gener, atque socer coëant mercede suorum,
Sanguine Troiano, & Rutulo dotabere virgo:
Et Bellona manet te pronuba; nec face tantùm
**Cißeis*pregnans ignes enixa iugales:*
Quin idem Veneri partus suus, & Paris alter,
Funestaque iterum recidiua in Pergama tædæ.
Hæc vbi dicta dedit, terras horrenda petiuit:
Lucifugam Alecto dirarum ab sede sororum,

Per Iunonẽ aërem intelligimus ergo, me cùm dixit, imbres tonitrua, tempestates significat.

Cißei filia Hecuba vxor Priami. Pregnas.

Infer-

Homerus in Il. 62.

*Infernisq; ciet tenebris: * cui triſtia bella,*
Iræq;, inſidiæq;, & crimina noxia cordi.
Odit & ipſe pater Pluton, odere ſorores
Tartareæ monſtrum: tot ſeſe vertit in ora,
Tam ſæuæ facies, tot pullulat atra colubris.
Quam Iuno his acuit verbis, ac talia fatur.
Hũc mihi da proprium, virgo ſata Nocte, laborem,
*Hanc operam, ne noſter honos, * infractaúe cedat*
Vel, antehac infracta, vel valde fracta cædat.
Fama loco, neu connubijs ambire Latinum
Æneadæ poſſint, Italoſúe obſidere fines.
Tu potes vnanimes armare in prœlia fratres,
Atque odijs verſare domos: tu verbera tectis,
Funereasq; inferre faces: tibi nomina mille,
Malitiæ plenum.
*Mille nocendi artes: * fecundum concute pectus.*
Diſyce compoſitam pacem, ſere crimina belli:
Arma velit, poſcat q; ſimul, rapiatq; iuuentus:
Exin Gorgoneis Alecto infecta venenis
Principio Latium, & Laurentis tecta tyranni
Pro tacitè. non enim refertur ad limen.
*Celſa petit, * tacitumq; obſedit limen Amatæ.*
Quam ſuper aduẽtu Tucrũm, Turniq; hymenæis
Fœmineæ ardentem curaq;, iraque coquebant.
Huic dea cæruleis vnum de crinibus anguem
Conijcit, inq; ſinum præcordia ad intima ſubdit;
Quo furibunda domum mõſtro permiſceat omnem.
Ille inter veſtes, & læuia pectora lapſus
Sine ſenſu accipientis furorem injcit.
*Voluitur attactu nullo, * fallitq; furentem,*
Vipeream inſpirans animam: fit tortile collo
Aurum ingens coluber, fit longæ tænia vittæ,
Innectitq; comas, & membris lubricus errat.

Ac

Ac dum prima lues, vdo ſublapſa veneno,
Pertentat ſenſus, atq; oſſibus implicat ignem,
Nec dum animus toto percepit pectore flammam:
Mollius, & ſolito matrum de more locuta eſt,
Multa ſuper nata lacrimans, Phrygyſq; hymeneis.
Exulibúsne datur ducenda lauinia Teucris,
O genitor? nec te miſeret nataéque tuiq; ?
Nec matris miſeret; quam primo aquilone relinquet
Perfidus, alta petens, abducta virgine prædo?
At non ſic Phrygias penetrat Lacedæmona paſtor,
Ledæamq; Helenam Troianas vexit ad arces?
Quid tua ſancta fides, quid cura antiqua tuorum
Et conſanguineo toties data dextera Turno?
Si gener externa petitur de gente Latinis;
Idq; ſedet; Faunique premunt te iuſſa parentis:
Omnem equidem ſceptris terram, quæ libera noſtris
Diſſidet, externam reor, & ſic dicere diuos.
Et Turno, ſi prima domus repetatur origo;
Inachus, Acriſiusq; patres, mediæq; Mycenæ.
His vbi nequidquam dictis experta, Latinum
Contrà ſtare videt; penitusque in viſcere lapſum
Serpentis furiale malum, totamque pererrat:
Tum verò infelix, ingentibus excita monſtris,
Immeſam ſine more furit lymphata per vrbem:
Ceu quondam torto volitans ſub verbere turbo:
Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent: ille actus habena
Curuatis fertur ſpatijs: ſtupet inſcia turba,
Impubesque manus, mirata volubile buxum:

Serpentum enim vda corpora.

Ipſi⁹ Amatæ, filius, n. Venulie fuit, Amatæ ſororis.

Homerus Il. 158 211.

Dant animos plagæ. non curſu ſegnior illo
Per medias vrbes agitur, populosque feroces.
Non quod ipſa ſimularet (id enim eſt ſanorũ) ſed quia ita fureret, vt ſperaret ſe Liberi ſacra celebrare.
*Quin etiam in ſiluas, *ſimulato numine Bacchi,*
Maius adorta nefas, maioremq; orſa furorem,
Euolat, & natam frondoſis montibus abdit,
Quò thalamum eripiat Teucris, tedasq; moretur;
Euohe Bacche fremens, ſolum te virgine dignum
Vociferans. etenim molles tibi ſumere thyrſos,
Te luſtrare choros, ſacrum tibi paſcere crinem.
Fama volat, furijsque accenſas pectore matres.
Idem omnes ſimul ardor agit, noua quærere tecta.
Deſeruere domos, ventis dant colla, comasque.
Aſt alia tremulis vlulatibus æthera complent,
Pampineaſque gerunt incinctæ pellibus haſtas.
Ipſa inter medias flagrantem feruida pinum
Suſtinet, ac natæ, Turnique canit hymenæos,
Sanguineam torquens aciem, torumq; repentè
Clamat: Io matres audite, vbi quæque, Latinæ.
Si qua pijs animis manet infelicis Amatæ
Gratia; ſi iuris materni cura remordet:
Matronarũ nam merecribus non dabantur.
*Soluite crinales *vittas atque Orgia mecum.*
Talem inter ſiluas, inter deſerta ferarum
Reginam Alecto ſtimulis agit vndiq; Bacchi.
Poſt quam viſa ſatis primos acuiſſe furores,
Conſiliumq; omnemque domum vertiſſe Latini:
Protinus hinc ſumptis triſtis dea tollitur alis
Audacis Rutuli ad muros: quam dicitur vrbem
Nominandi caſus. refer-
**Acriſioneis Danaë fundaſſe colonis,*
Precipiti delata Noto. locus Ardea quondam

Dictus

Dictus auis. & nunc magnũ manet Ardea nomen.
Sed fortuna fuit. tectis hic Turnus in altis
Iam mediam nigra carpebat nocte quietem.
Alecto truam faciem, & furialia membra
Exuit, in vultus sese transformat aniles,
Et frontem obscenam rugis arat, induit albos
Cum vitta crines, tum ramum innectit oliuæ:
Fit Calibe Iunonis anus, templique sacerdos:
Et iuueni ante oculos his se cum vocibus offert.
Turne, tot incassum fusos patiere labores?
Et tua Dardanijs transcribi sceptra colonis?*
Rex tibi coniugium, & quæsitas sanguine dotes
Abnegat, externusque in regnum quæritur hæres:
I nunc, ingratis offer te irrise periclis:
Tyrrhenas, i, sterne acies, tege pace Latinos.
Hæc adeo tibi me, placida cùm nocte iaceres,*
Ipsa palàm fari omnipotens Saturnia iussit.
Quare age, & armari pubem, portisq; moueri
Latus in arma para: et Phrygios, qui flumine pul-*
Consedere, duces, pictasque exure carinas.
Cœlestum vis magna iubet. rex ipse Latinus
Ni dare coniugium, & dicto parere fatetur;
Sentiat, & tandem Turnum experiatur in armis.
Hic iuuenis vatem irridens, sic orsa vicissim
Ora refert. Classes inuectas Thybridis vndam,
Non, vt rere, meas effugit nuntius aures:
Ne tantos mihi finge metus: nec regia Iuno
Immemor est nostri.
*Sed te victa * situ, veriq; effœta senectus*

tur enim ad Danaë, non ad, colonia.

Propriè de colonis, qui transcribi dicebantur.

Homerus in Il. 2 04.

Suprà, Fluuio Tiberino ãmœno.

(chro

Qui ex vetustate nascitur.

v.ij. O ma-

O mater curis nequidquam exercet, & arma
Regum inter falsa vatem formidine ludit.
Hom. Il. 55. *Cura tibi, *diuùm effigies, & templa tueri:*
Bella viri, patemq; gerant, queis bella gerenda.
Talibus Alecto dictis exarsit in iras.
Loquenti. *At iuueni *orãti subiit tremor occupat artus:*
Diriguere oculi: tot Erinnys sibilat hydris,
Tantaq; se facies aperit: tum flammea torquens
Lumina, cunctantem, & quærentem dicere plura
Reppulit, & geminos erexit crinibus angues:
Pro, verberibus. *Verberaq; insonuit, rabidoque hæc addidit ore.*
En ego victa situ, quam veri effœta senectus
Arma inter regum falsa formidine ludit.
Respice ad hæc: adsum dirarum ab sede sororum:
Bella manu, lethumq; gero.
Furiali, inferno. *Sic effata, facem iuueni coniecit, & *atro*
Lumine fumantes fixit sub pectore tædas.
Olli somnum ingens rupit pauor, ossaq;, & artus
Perfudit toto proruptus corpore sudor.
Cũ clamorẽ poscit. *Arma amens *fremit, arma toro, tectisq; requirit:*
Sæuit amor ferri, & scelerata insania belli:
Homerus in Il. 203. *Ira super: magno veluti cùm flamma sonore*
Virgea suggeritur costis vndantis aheni:
Exsultantq; æstu latices: furit intus aquæ vis,
Fumidus atque altè spumis exuberat amnis:
Nec iam se capit vnda: volat vapor ater ad auras.
Ergo iter ad regem, polluta pace, Latinum
Indicit primus iuuenum, & iubet arma parari,
Tutari Italiam, detrudere finibus hostem:

Se

Se ſatis ambobus Teucriſq; venire, Latinisq;.
*Hæc vbi dicta dedit, diuosq; in vota*vocauit:*
Certatim ſeſe Rutuli exhortantur in arma,
Hunc decus egregium formæ mouit, atq; iuuentæ:
Hunc ataui reges, hunc claris dextera factis.
Dum Turnus Rutulos animis audacibus implet,
Alecto in Teucros Stygijs ſe concitat alis,
Arte noua ſpeculata locum, quo litore pulcher
*Inſidijs, curſuq; feras*agitabat Iulus.*
Hic ſubitam canibus rabiem Cocytia virgo
Obijcit, & noto nares contingit odore,
Vt ceruum ardentes agerent: quæ prima malorum
Cauſſa fuit, belloq; animos accendit agreſtes.
Ceruus erat forma præſtanti, & cornibus ingens:
Tyrrhidæ pueri quem matris ab vbere raptum
Nutribant, Tyrrhusq; pater, cui regia parent
Armenta, & latè cuſtodia credita campi.
Aſſuetum imperijs ſoror omni Siluia cura
Mollibus intexens ornabat cornua ſertis:
*Pectebatque*ferum, puroq; in fonte lauabat.*
Ille manum patiens, menſaq; aſſuetus herili,
Errabat ſiluis, rurſusq; ad limina nota
Ipſe domum ſera quamuis se nocte ferebat.
Hunc procul errantem rapidæ venantis Iuli
Commouere canes, fluuio cùm fortè ſecundo
Deflueret, ripaq; æſtus viridante leuaret.
Ipſe etiam eximiæ laudis ſuccenſus amore
Aſcanius, curuo direxit ſpicula cornu:
*Nec dextra erranti*deus abfuit: actaque multo*

Quia, votis nũcupatis, bella ſumebantur.

Apti⁹ ad curſum, quam ad inſidias refertur. nã curſu agitam⁹, inſidijs circumuenimus.

Id eſt, quadrupedem, vt illud lib. 11. In latus, inq; feri.

Alecto, ſic de Venere,

lib. 11. Descendo ac ducente deo.

Perque vterum sonitu, perq; ilia venit arundo.
Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit;
Successitq; gemens stabulis; quaestuq; cruentus,
Atque imploranti similis, tectum omne repleuit.
Siluia prima soror palmis percussa lacertos,
*Auxilium vocat, & *duros conclamat agrestis.*
Olli (pestis enim tacitis latet aspera siluis)
Improuisi adsunt: hic torre armatus obusto,
Stipitis hic grauidi nodis. quod cuiq; repertum
Rimanti, telum ira facit. vocat agmina Tyrrhus;
Quadrifidam quercum cuneis vt forte coactis
Scindebat, rapta spirans immane securi.
At saua è speculis tempus dea nacta nocendi,
Ardua tecta petit, stabuli & de culmine summo
Pastorale canit signum, cornuq; recurno
Tartaream intendit vocem, qua protinus omne
*Contremuit * nemus, & siluae intonuere profundae.*
Audiit, & Triuiae longè lacus, audiit amnis
Suffurea Nar albus aqua, fonteq; Velini:
Et trepidae matres pressere ad pectora natos.
*Tum verò ad * vocem celeres, quà buccina signum*
Dira dedit, raptis concurrunt vndiq; telis
Indomiti agricolae. nec non & Troia pubes
Ascanio auxilium castris effundit apertis.
Direxere acies. non iam certamine agresti,
Stipitibus duris agitur, sudibusue praustis;
Sed ferro ancipiti decernunt, atraq; latè
**Horresçit strictis seges ensibus, araq; fulgent*
**Sole lacessita, & lucem sub nubila iactant:*

Ex laborum cõsuetudine.

locus haud longè ab Aricia.

Buccinæ.

Hom. Il. 21.

Ho. Il. 218.

Fluctu

Fluctus vti primo cœpit cum albescere vento,
Paulatim sese tollit mare, & altius vndas
Erigit, inde imo consurgit ad æthera fundo.
Hic iuuenis primam ante aciem stridente sagitta,
Natorum Tyrrhi fuerat cui maximus Almon
Sternitur. hæsit enim sub gutture vulnus, & vdæ* — Id est, sagitta. vt lib. 11. infesto vulnere Pyrrhus.
Vocis iter, tenuemq; incluſit sanguine vitam:
Corpora multa virum circa, seniorq; Galesus,
Dum paci medium se offert, iustissimus vnus
Qui fuit, Ausonijsq; olim ditissimus aruis;
Quinque greges illi balantum, quina redibant
Armenta, & terram centum vertebat aratris.
**Atque ea per campos æquo dum Marte gerũtur;* — Homer. in Il. 58.
Promissi dea facta potens, vbi sanguine bellum
Imbuit, & primæ commisit funera pugnæ,
Deserit Hesperiam, & cœli conuexa per auras — Voti compos.
Iunonem victrix affatur voce superba.*
En perfecta tibi bello discordia tristi:
Dic, in amicitiam coeant, & fœdera iungant:
Quandoquidẽ Ausonio respersi sanguine Teucros.
Hoc etiam his addam tua si mihi certa voluntas:* — Eadẽ verba lib. 4. 80.
Finitimas in bella feram rumoribus vrbes,
Accendamq; animos insani Martis amore:
Vndiq; vt auxilio veniãt, spargam arma per agros. — Terrorum, ex tot hominum cæde: fraudis. ex ceruo vulnerato.
Tum contrà Iuno: Terrorũ, et fraudis abunde est.*
Stant belli causſæ: pugnatur comminus armis.
Quæ fors prima dedit, sanguis nouus imbuit arma.
Talia connubia, & tales celebrent hymenæos
Egregium Veneris genus, & rex ipse Latinus.

Te ſuper æthereas errare licentius auras,
Haud pater ipſe velit ſummi regnator Olympi.
Cede locis: ego, ſi qua ſuper fortuna laborum eſt,
Ipſa regam. Tales dederat Saturnia voces.
Illa autem attollit ſtridentes anguibus alas,
Cocytiq; petit ſedem, ſupera ardua linquens.
Eſt locus Italiæ in medio ſub montibus altis,
Notus. **Nobilis, & fama multis memoratus in oris,*
Amſancti valles. denſis hunc frondibus atrum
Vrget vtrinq; latus nemoris, medioq; fragoſus
Dat ſonitum ſaxis, & torto vertice torrens.
Quòd hoſtiæ admotæ cõcidãt. & moriant. *Hic ſpecus horrendum, & ſæui* ſpiracula Ditis*
Monſtrantur: ruptoq; ingens Acheronte vorago
Peſtiferas aperit fauces: queis condita Erynnis,
Inuiſum numen, terras, cœlumq; leuabat.
Nec minus interea extremam Saturnia bello
Imponit regina manum. ruit omnis in vrbem
Paſtorum exacie numerus, caſoſq; reportant
Cruentati. *Almonem puerum, *fœdatiq; ora Galeſi:*
Implorantq; deos, obteſtanturq; Latinum.
Quaſi exules, & perfidos. *Turnus adeſt, medioque in crimine cædis, & ignis*
*Terrorem ingeminat: *Teucros in regna vocari,*
Stirpem admiſceri Phrygiam, ſe limine pelli.
Tum, quorum attonitæ Baccho nemora auia matres
Choreis. *Inſultant* thyaſis, (neq; enim leue nomen Amatæ)*
Vndiq; collecti coeunt, Martemque fatigant.
Illicet infandum cuncti contra omnia bellum,
Contra fata deum perueſo nomine poſcunt,
Certatim regis circumſtant tecta Latini.

*Ille

Ille velut pelagi rupes immota, resistit. Homer. in Il. 170.
Vt pelagi rupes, magno veniente fragore;
Quæ sese, multis circum latrantibus vndis,
Mole tenet: scopuli nequidquam, & spumea circum
Saxa fremunt, laterique illisa refunditur alga.
*Verùm vbi nulla datur * cæcum exsuperare potestas* Fremitum populi.
Consilium; & sæuæ nutu Iunonis eunt res;
Multa deos, auraſque pater testatus inanes,
Frangimur heu fatis, inquit, ferimurq; procella.
*Ipsi has sacrilego pendetis sanguine * pœnas* Quia bellũ sumebant contra voluntatem deorum.
O miseri. te Turne nefas, te triste manebit
Supplicium, votisque deos venerabere seris.
Nam mihi parta quies, omnisque in limine portus;
Funere felici spolior. nec plura locutus,
Sepsit se tectis, rerumque reliquit habenas.
*Mos erat * Hesperio in Latio, quem protinus vrbes* Id est, antiquo. nam duo Latia fuerunt.
Albana coluere sacrum, nunc maxima rerum
Roma colit, cùm prima mouent in prœlia Martem,
Siue Getis inferre manu lacrymabile bellum,
Hircanisue, Arabisue parant, seu tendere ad Indos;
Auroramq; sequi, Parthosque reposcere signa. Ortum die i pro populis dixit.
Sunt geminæ Belli portæ, (sic nomine dicunt)
Religione sacræ, & sæui formidine Martis.
Centum ærei claudunt vectes, æternaque ferri
Robora; nec custos absistit limine Ianus.
Has, vbi certa sedet patribus sententia pugnæ,
*Ipse * Quirinali trabea, cinctuque Gabino* Regali purpurea scilicet albo admisto, nam trabearum
Insignis, reserat stridentia limina consul:
Ipse vocat pugnas sequitur tum cetera pubes:

Aerea-

tria genera fuere, deorũ, regum, augurum.

Æreaque aßenſu conſpirant cornua raucõ.
Hoc & tum Æneadis indicere bella Latinus
More iubebatur, triſteſque recludere portas.
Abſtinuit tactu pater, auerſusq; refugit
Fœda miniſteria, & cæcis ſe condidit vmbris.
Tum regina deũm cœlo delapſa, morantes
Impulit ipſa manu portas, & cardine verſo
Belli ferratos rupit Saturnia poſtes.
Ardet enexcita Auſonia, atq; immobilis antè.
Pars pedes ire parat campis: pars arduus altis
Puluerulentus equis furit: omnes arma requirunt,
Pars laues clypeos, & ſpicula lucida tergent
Aruina pingui, ſubigunt q; in cote ſecures:
Signaq; ferre iuuat, ſonitusque audire tubarum.
Quinque adeo magnæ, poſitis incudibus, vrbes
Tela nouant, Atina potens, Tiburque ſuperbum:

Cruſtumerium dicitur, ſed metri cauſa mutauit.

Ardea, * Cruſtumerique, & turrigeræ Antemnæ.
Tegmina tuta cauant capitum, flectuntque ſaligna
Vmbonum crates alij thoracas ahenos,
Aut laues ocreas lento ducunt argento.
Vomeris huc, & falcis honos, huc omnis aratri
Ceßit amor: recoquunt patrios fornacibus enſes.
Claßica iamque ſonant. it bello teßera ſignum.
Hic galeam tectis trepidus rapit: ille frementes
Ad iuga cogit equos, clypeumque, auroque trilicem
Loricam induitur, fidoque accingitur enſe.

Homerus in Il. 2.

* Pandite nunc Helicona, deæ, cantuſque mouete,
Qui bello exciti reges, quæ quemque ſecutæ
Complerint campos acies, quibus Itala iam tum

Floruerit

Florneritterra alma viris, quibus arserit armis.
Et meministis enim diuæ, & memorare potestis:
Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura.
Primus init bellum Tyrrhenis asper ob oris
Contemtor diuûm Mezentius, agminaque armat.
*Filius huic iuxta Lausus, quo *pulchrior alter* Homerus
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni; in Il. 25.
** Lausus equûm domitor, debellatorque ferarum,* Homerus
Ducit Agillina nequidquam ex vrbe secutos in Il. 48.
*Mille viros, * dignus patriis qui lætior esset* Homerus
Imperiis, & cui pater haud Mezentius esset. in Il. 171
Post hos insignem palma per gramina currum,
Victoresque ostentat equos, satus Hercule pulcro Ho. Il. 115.
Pulcer Auentinus, clypeoque insigne paternum,
Centum angues, cinctamque gerit serpētibus hydrā:
Collis Auentini silua quem Rhea sacerdos
** Furtiuum partu sub luminis edidit oras,* Homerus
Mista deo mulier, postquam Laurentia victor, in Il. 22.
** Gereone exstincto, Tyrrinthius attigit arua,* Hispaniæ
Tyrrhenoque boues in flumine lauit iberas. rege.
Pila manu, sæuosque gerunt in bella dolones,
Et tereti pugnant mucrone, veruque Sabello.
*Ipse pedes * tegmen torquens immane leonis,* Homerus
Terribili impexum seta, cum dentibus albis, in Il. 104.
Indutus capiti, sic regia tecta subibat,
Horridus, Herculeoq; humeros innexus amictu.
** Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,* Homerus
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem, in Il. 22.
Catillumq; acerq; Coras, Argiua iuuentus:

Et

Et primam ante aciem denſa inter tela feruntur:
Homer.in Il. 56. ** Ceu duo nubigenæ cùm vertice ſpectis ab alto*
Deſcendunt Centauri, Omolen, Othryná3 niualem
Linquentes: curſu rapido dat euntibus ingens
Silua locum, & magno cedunt virgulta fragore.
Nec Præneſtinæ fundator defuit vrbis,
Homer.in Il. 64. ** Vulcano genitum pecora inter agreſtia regem,*
Inuentumq3 ſocis omnis quem credidit ætas,
Cæculus. hunc legio latè comitatur agreſtis:
Que Gabijs colitur. *Quiq3 altum Præneſte viri, quiq3 arua * Gabina*
Junonis, gelidumq3 Anienem, & roſcida riuis
Hernica ſaxa colunt; quos dines Anagnia paſcit,
Quos Amaſene pater. non illis omnibus arma,
Nec clypei, curruſue ſonant. pars maxima glandem
Liuentis plumbi ſpargit: pars ſpicula geſtat
Bina manu, fuluosq3 lupi de pelle galeros
Tegmen habet capiti: veſtigia nuda ſiniſtri
Inſtituere pedes: crudus tegit altera pero.
Hoc dicit quia per mare ad Italiã venerat. *At Meſapus equûm domitor, * Neptunia proles,*
Quem neque fas igni cuiquam, nec ſternere ferro,
Iampridem reſides populos, deſuetaq3 bello
Agmina in arma vocat ſubito, ferrumque retractat
Hi Feſcenninas acies, æquoſque Faliſcos,
Vnde porta Capena, quę iuxta eſt, nomẽ accepit. *Hi Soractis habent arces, Flaminiaque arua,*
*Et Cymini cum monte lacum, lucoſq3 * Caperos.*
Ibant equati numero, regemq3 canebant:
Homer.in Il. 21. ** Ceu quondam niuei liquida inter nubila cycni,*
Caiſtrus, *Cùm ſeſe è paſtu referunt, & longa canoros*
*Dant per colla modos: * ſonat amnis, & Aſia longè*

Pulſa

Pulsa palus. qui cohæret Asiæ paludi.
Nec quisquam æratas acies ex agmine tanto
Miscerí putet, aëriam sub gurgite ab alto
Vrgeri volucrum raucarum ad littora nubem.
Ecce Sabinorum prisco de sanguine, magnum
Agmen agens Clausus, magniq; ipse agminis instar,
Claudia nunc à quo diffunditur & tribus, & gens
Per Latium, postquam in partẽ data Roma Sabinis.
*Vna ingens Amiterna cohors, priscíq; * Quirites,* Sabini, à quibus & Romani dicti sunt Quirites.
Ereti manus omnis, oliuiferaque Mutusca:
Qui Nomentum vrbem, qui rosea rura Velini,
Qui tetricæ horrentes rupes, montemq; Seuerum,
Casperiamq; colunt, Foruloq;, & flumen Himellæ:
Qui Tiberim, Fabarimq; bibunt, quos frigida misit
*Nursia, & * Hortinæ classes, populiq; Latini:* Hortini equites, qui classes dicũtur.
Quosq; secans infaustum interluit Allia nomen.
Quàm multi Lybico voluuntur marmore fluctus,
Saeuus vbi Orion hybernis conditur vndis;
Vel cùm Sole nouo densæ torrentur aristæ,
Aut Hermi campo, aut Lyciæ flauentibus aruis;
Scuta sonant, pulsuq; pedum tremit excita tellus.
Hinc Agamemnonius, Troiani nominis hostis,
Curru iungit Halesus equos, Turnoque feroces,
Millerapit populos: vertunt felicia Baccho
Massica qui rastris, & quos te collibus altis
Aurunci misere patres, Sidicinaq; iuxta
Æquora, quiq; Cales linquunt, amnisque vadosi
*Accola Volturni, pariterq; Saticulus * asper,* Moribus, & est populus
Oscorumque manus. teretes sunt aclides illis
Tela; Campanix.

Tela; sed hæc lento mos est aptare flagello,
Lævas cetra tegit: falcati comminus enses.
Nec tu carminibus nostris indictus abibis
Oebale: quem generasse Telon Sebetide nympha
Fertur, Teleboûm Capreas cum regna teneret
Iam senior: patrijs sed non & filius armis
Contentus, latè iam tum ditione premebat
Sarrastes populos, & quæ rigat æquora Sarnus,
Quiq; Rufas, Batulumq; tenent, atq; arua Celenæ,
Ho. Il. 24. *Et * quos malifera despectant mœnia Abellæ,*
Teutonico ritu soliti torquere cateias:
Propriè: quia recens suberis cortex in quāuis formam facile flectitur. *Tegmina queis capitum * raptus de subere cortex:*
Æraq; quæ micant peltæ, micat æreus ensis.
Et te montosa misere in prælia Nursa,
Vsens, insignem fama, & felicibus armis:
Horrida præcipuè cui gens, assuetaq; multo
Venatu nemorum, duris Æquicola glebis.
Armati terram exercent, semperq; recentes
Conuectare iuuat prædas, & viuere rapto.
Quin & Marrubia venit de gente sacerdos,
Fronde super galeam, & felici comptus oliua,
Archippi regis missu fortissimus Vmbro:
Vipereo generi, & grauiter spirantibus hydris,
Spargere qui somnos, cantuq; manuq; solebat,
Mulcebatq; iras, & morsus arte leuabat:
Sed non Dardaniæ medicari cuspidis ictum
Eualuit, neq; eum iuuere in vulnera cantus
Somniferi, & Marsis quæsitæ in montibus herbæ.
Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus vnda,

Ti

Te liquidi fleuere lacus.
Ibat & Hippolyti proles pulcherrima bello
Virbius: insignem quem mater Aricia misit,
Eductum Aegeriæ lucis, Hymettia circum
Litora, pinguis vbi, & placabilis ara Dianæ.* He. Il. 23.
Namq; ferũt fama, Hippolytũ, postq; arte nouerca* Phædræ.
Occiderit, patriasq; explerit sanguine pœnas,
Turbatis distractus equis, ad sidera rursus
Aetherea, & superas cæli venisse sub auras,
**Paoniis reuocatum herbis, & amore Dianæ.* A Pæone.
Tum pater omnipotẽs, aliquẽ indignatus ab vmbris deorum
Mortalem infernis ad lumina surgere vitæ, medico.
Ipse repertorem medicinæ talis, & artis,
Fulmine Phœbigenam stygias detrusit ad vndas.
At triuia Hippolytum secretis alma recondit
*Sedibus, & nymphæ Aegeriæ, nemoriq; * relegat:* Commendat, segregatum ab alijs
Solus vbi in siluis Italis ignobilis æuum
Exigeret, versoq; vbi nomine Virbius esset.
Vnde etiam Triuiæ templo, luciq; sacratis
Cornipedes arcentur equi, quod litore currum,
Et iuuenem monstris pauidi effudere marinis.
Filius ardentes haud secius æquore campi
Exercebat equos, curruq; in bella ruebat.
**Ipse inter primos præstanti corpore Turnus* Homerus
Vertitur, arma tenens, & toto vertice supra est: in Il. 23.
**Cui triplici crinita iuba galea alta Chymæram* Homerus
Sustinet, Aetnæos efflantem faucibus ignes. in Il. 48.
Tam magis illa fremens, & tristibus effera flammis,
Quàm magis effuso crudescunt sanguine pugnæ.

At

At læuem clypeum ſublatis cornibus Io
Auro inſignibat, iam ſetis obſita, iam bos,
Nec reuerti poſſet in formam priorem. *Argumentum ingens, & * cuſtos virginis Argus*
Cælataq; amnem fundens pater Inachus vrna.
Inſequitur nimbus peditum, clypeataq; totis
Agmina denſentur campis, Argiuaque pubes,
Aruncæque manus, Rutuli, veteresque Sicani,
Et Sacranæ acies, & picti ſcuta Labici:
Homer. in Il. 23. * *Qui ſaltus Tiberine tuos, ſacrumq; Numici*
Littus arant, Rutuloſq; exercent vomere colles
Circaumq; iugum, queis Iupiter Anxuris aruis
Præſidet, & viridi gaudens Feronia luco:
Quà Saturæ iacet atra palus, gelidusque per imas
Significat fluminis Auguſtias. *Quærit * iter valles, atq; in mare conditur Vfens.*
Hos ſuper aduenit Volſca de gente Camilla,
Agmen agens equitum, & florentes ære caterua,
Bellatrix. non illa colo, calathiſue Minerua
Fœmineas aſſueta manus, ſed prælia virgo
Dura pati, curſuque pedum præuertere ventos.
Illa velint acta ſegetis per ſumma volaret
Gramina, nec teneras curſu læſiſſet ariſtas:
Homer. in Il. 223. Apol. Arg. 8. * *Vel mare per medium, fluctu ſuſpenſa tumenti,*
Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas.
Illam omnis tectis, agriſque effuſa iuuentus,
Turbaq; miratur matrum, & proſpectat euntem,
Ore ob ſtuporem patefacto. *Attonitis * inhians animis, vt regius oſtro*
Velet honos læues humeros, vt fibula crinem
Auro internectat, Lyciam vt gerat ipſa pharetram,
Et paſtoralem præfixa cuſpide myrtum.

P. VIR.

P. VIRGILII MARONIS ÆNEIDOS.

LIBER OCTAVVS.

ARGVMENTVM.

Belli signum Turnus ex Laurenti arce proponit, Latijque totius, finitimarumque vrbium sibi auxilia adiungit. Venulus quoque Arpos ad Diomedem mittitur vt eum periculi similitudine ad belli societatem impellat. Quibus rebus permotus Æneas, copiarumque suarum paucitati diffidens, Tiberini monitu aduerso flumine in ea loca subuehitur, in quibus postea Roma condita fuit, Euandriqué regis, qui ex Arcadia profugus in Palatino monte oppidum nomine Pallanteum condiderat, auxilium implorat. Euander Aeneam, aduētus eius causa cognita, benignè hospitio excipit, sacrisque Herculis, quibus tum intentus erat, adhibitum, causam, ritusque sacrificij edocet, locaque eius tractus nobiliora obiter hospiti recenset. Postridie Aeneas equitum quadringentorum subsidio adiutus, quibus præerat Pallas vnicus Euandri filius, partem copiarum secundo flumine ad suos remittit, ipse cum reliquis Agillam, florentissimam Tyrrhenorum ciuitatem petit, qui cum Mezentio, quem ob intolerandam crudelitatem regno expulerat, internecina odia intercedebāt. Interim Vulcanus vxoris blanditijs adductus priuigno suo arma fabricatur, eademque a Venere ad Aeneam deferuntur: qui armorum pulcritudine delectatus, cum cetera omnia, tum clypeum imprimis, qui res a posteritate sua strenuè gerendas habebat depictas, studiosè admiratur.

Aliud argumentum.

Vidit vt Æneas summa vi bella parari,
Arcades Euandrumq; senem sibi fœdere iungit,

Dardanioque duci sociatur Etruria tota.
Arma petit genitrix, dat Mulciber, in clypeoque
Res pingit Latias, & fortia facta nepotum.

T belli signum Laurenti Turnus ab arce
Extulit, & rauco strepuerunt cornua cantu,
Vtque acres concussit equos, vtque impulit arma:
Extemplo turbati animi: simul omne tumultu
Erant enim tria militiæ genera coniuratio, & euocatio in tumultu: quæ hic significantur, tertium sacramentum.
** Coniurat trepido Latium, sæuitq; iuuentus*
Effera, ductores primi Mesapus, & Vfens,
Contemptorque deûm Mezentius, vndiq; cogunt
Auxilia, & latos vastant cultoribus agros.
Mittitur & magni Venulus Diomedis ad vrbem;
Qui petat auxilium; & Latio consistere Teucros,
Aduectam Aeneam classi. victosque penates
Inferre, & fatis regem se dicere posci,
Edoceat, multasq; viro se adiungere gentes
Dardanio, & late Latio increbescere nomen:
Quid struat his cœptis, quem si fortuna sequatur,
Ostendit victorem Aeneam eum ipso etiam Diomede bella gesturum.
*Euentum pugnæ cupiat, * manifestius ipsi,*
Quàm Turno regi, aut regi apparere Latino.
Talia per Latium: quæ Laomedontius heros
Cuncta videns, magno curarum fluctuat æstu;
Atq; animum nunc huc celerem, nunc diuidit illuc,
In partesq; rapit varias, perq; omnia versat:
Sicut aquæ tremulum labris vbi lumen ahenis
Quia primo aquam ferit
*Sole * repercussum, aut radiantis imagine lunæ,*

Omnia

Omnia peruolitat latè loca; iamque sub auras inde tendit
Erigitur, summique ferit laquearia tecti. ad tecta.
Nox erat, & terras animalia fessa per omnes
Alituum, pecudumque genus sopor altus habebat: Homerus
Cum pater in ripa, gelidique sub ætheris axe in Il. 249
Æneas, tristi turbatus pectora bello,
Procubuit, seramque dedit per membra quietem.
Huic deus ipse loci, fluuio Tiberinus amœno,
*Populeus inter *senior se attollere frondes* Pertinet ad
Visus. eum tenuis glauco velabat amictu reuerentiam
Carbasus, & crines umbrosa tegebat arundo.
Tum sic affari, & curas his demere dictis.
Ose gente deûm, Troiana ex hostibus vrbem
*Qui *reuehis nobis, æternaque Pergama seruas,* Ob Dardanum, Troiani generis auctorem ex Italia profectum.
Exspectate solo Laurenti, aruisque Latinis,
Hic tibi certa domus, certi, ne absiste, penates;
Neu belli terrere minis. tumor omnis, & iræ
Concessere Deûm.
Iamque tibi, ne vana putes hæc fingere somnum,
Litoreis ingens inuenta sub illicibus sus,
Triginta capitum fetus enixo iacebit,
Alba, solo recubans, albi circum vbera nati.
Hic locus vrbis erit, requies ea certa laborum.
Ex quo terdenis vrbem redeuntibus annis
Ascanius clari condet cognominis Albam.
Haud incerta cano. nunc qua ratione quod instat,
Expedias victor, paucis, aduerte. docebo.
*Arcades *his oris, genus à Pallante profectum,* Ad has oras, exponit Seruius,
Quiregem Euandrum comites, qui signa secuti,

Delegere locum, & posuere in montibus vrbem.
Pallantis proaui de nomine Pallanteum.
Hi bellum assidue ducunt cum gente Latina.
Hos castris adhibe socios, & fœdera iunge.
Ipse ego te ripis, & recto flumine ducam;
Aduersum remes superis subuectus vt amnem.
Surge age, nate dea; primisq; cadentibus astris,
Iunoni ferte preces; iramq;, minasq;
Supplicibus supera votis. mihi victor honorem
Persolues. ego sum pleno quem flumine cernis
Minuentē: quod Tiberis proprium est. * *Stringentem ripas, & pinguia culta secantem,*
Cæruleus Thybris, cælo gratissimus amnis.
Hic mihi magna domus, celsis caput vrbibus exit.
Homerus in Il. 16. * *Dixit, deinde lacu fluuius se condidit alto*
Ima petens: nox Æneam, somnusq; reliquit.
Surgit, & ætherei spectans orientia solis
Lumina, rite cauis vndam de flumine palmis
Sustulit, ac tales effundit ad æthera voces.
Nymphæ. Laurētes nymphæ, genᵒ amnibus vndeq;
Seruius ait sic inuocari solitum. *Tuq; ô Thybri tuo genitor cum * flumine sancto,*
Accipite Æneam, & tandem arcete periclis.
Quo te cunq; lacus miserantem incommoda nostra
Fonte tenet, quocunque solo pulcerrimus exis;
Semper honore meo, semper celebrabere donis,
Cornigeri Hesperidum fluuius regnator aquarum.
Adesto Tiberine cum tuis vndis.
*Adsis ô tandem, & * propius tua numina firmes.*
Sic memorat, geminasq; legit de classe biremes,
Non n. dubitat Aeneas de fide oraculi, sed petit celeritatem. *Remigioq; aptat; socios simul instruit armis.*
Ecce autē, subitū, atque oculis mirabile monstrum,

Candida

Candida per ſiluam cum fetu concolor albo
Procubuit, viridique in litore conſpicitur ſus:
Quam pius Æneas, tibi enim, tibi maxima Iuno
Mactat ſacra ferens, & cum grege ſiſtit ad aram.
Thybris ea fluuium, quam longa eſt, nocte tumentũ
Lenyt, & tacita refluens ita ſubſtitit vnda,
Mitis vt in morem ſtagni, placidæque paludis
Sterneret æquor aquis, remo vt luctamen abeßet.
*Ergo iter inceptum celerant rumore * ſecundo:* Bona fama, cum ne ninem læderent.
Labitur vncta vadis abies: mirantur & vndæ,
Miratur nemus inſuetum fulgentia longè
Scuta virûm fluuio, pictaſque innare carinas.
Olli remigio noctemque, diemq; fatigant,
Et longos ſuperant flexus, variſque teguntur
*Arboribus, viridesq; ſecant placido æquore * ſiluas,* Id eſt, apparentes in flumine vicinarum ſiluarum imagines
Sol medium cœli conſcenderat igneus orbem,
Cùm muros, arcemque procul, & rara domorum
Tecta vident, quæ nunc Romana potentia cœlo
Æquauit. tum res inopes Euandrus habebat.
Ocyus aduertunt proras, vrbique propinquant.
Forte dies ſolemnem illo rex Arcas honorem
**Amphitryoniadæ magno, diuiq; ferebat* Herculi Amphitryonis filio.
Ante vrbem in luco. Pallas huic filius vnà,
Vnà omnes iuuenum primi, pauperq; ſenatus,
Thura dabant, tepidusque cruor fumabat ad aras.
Vt celſis videre rates, atque inter opacum
Adlabi nemus, & tacitis incumbere remis:
Terrentur viſu ſubito, cunctique relictis
Conſurgunt menſis. audax quos rumpere Pallas

Sacra vetat, raptoq; volat tclo obuius ipſe;
Et procul è tumulo, iuuenes, quæ cauſa ſubegit
Ignotas tentare vias? quo tenditis? inquit:
Id eſt, quo genere: vt illud, Creſſa genus Pholoë. *Quis* genus, vnde domo? pacẽ ne huc fertis, an arma?*
Tum pater Æneas puppi ſic fatur ab alta,
Paciferaq; manu ramum prætendit oliuæ.
Troiugenas, ac tela vides inimica Latinis;
Vt vos quoque, quærit enim benevolẽtiam á ſimilitudine fortunæ. *Quos illi bello * profugos egere ſuperbo:*
Euandrum petimus. ferte hæc; & dicite, lectos
Dardaniæ veniſſe duces, ſocia arma rogantes.
Obſtupuit tanto perculſus nomine Pallas:
Egredere ô quicunque es, ait, coramq; parentem
Alloquere, ac noſtris ſuccede penatibus hoſpes:
Accepitq; manu, dextramque amplexus inhæſit.
Progreſſi ſubeunt luco, fluuiumq; relinquunt.
Tum regem Æneas dictis affatur amicis.
Optime Graiugenûm, cui me fortuna precari,
Et vitta comptos voluit prætendere ramos;
Nõ equidẽ extimui, Danaum quòd ductor, & Arcas
Quodq; à ſtirpe fores geminis coniunctus Atridis.
Sed mea me virtus, & ſancta oracula diuûm,
Antiquum verbũ, pro ſparſa, diuulgata. *Cognatiq; patres, tua terris * dedita fama,*
Coniunxere tibi, & fatis egere volentem.
Dardanus, Iliacæ primus pater vrbis, & auctor,
Electra, vt Graij perhibent, Atlantide cretus,
Aduehitur Teucros: Electram maximus Atlas
Splendidior enim Maia inter Pleiadas. *Edidit, ætherios humero qui ſuſtinet orbes.*
*Vobis Mercurius pater eſt, quem * candida Maia*
Cyllenes gelido conceptum vertice fudit.

At

At Maiam (auditis si quidquam credimus) Atlas,
Idem Atlas generat, cœli qui sidera torquet.
Sic genus amborum scindit se sanguine ab uno.
His fretus, non legatus, neque prima per artem
*Tentamenta tui * pepegi: me me ipse, meumq3* — Experimenta pactus sum.
Obieci caput, & supplex ad limina veni.
*Gens eadem, quæ te, crudeli * Daunia bello* — Rutuli a Dauno rege.
Insequitur. nos si pellant, nihil abfore credunt,
Quin omnē Hesperiam penitus sua sub iuga mittāt,
Et mare, quod supra, teneant, quodq3 alluit infra.
Accipe, daq3 fidem. sunt nobis fortia bello
Pectora, sunt animi, & rebus spectata iuuentus.
Dixerat Æneas. ille os, oculosq3 loquentis — Troiano bello per decennium;
Iam dudum, & totum lustrabat lumine corpus.
Tunc sic pauca refert. Vt te fortissime Teucrūm
Accipio, agnoscoq3 libens: vt verba parentis
Et vocem Anchisæ magni, vultumque recordor.
Nam memini Hesiones visentem regna sororis
Laomedontiaden Priamum Salamina petentem,
Protinus Arcadiæ gelidos inuisere fines. — Homerus in Il. 100.
Tum mihi prima genas vestibat flore iuuenta:
Mirabarque duces Teucros, mirabar & ipsum
Laomedontiaden: sed cunctis altior ibat
Anchises. mihi mens iuuenili ardebat amore
Compellare virum, & dextræ coniungere dextram.
Accessi, & cupidus Phenei sub mœnia duxi.
Ille mihi insignem pharetram, Lyciasq3 sagittas
Discedens, chlamidemq3 auro dedit intertextam, — Improprie. nam bina
*Frenaq2 * bina, meus qua nunc habet aurea Pallas.*

x.iij. Ergo

tantũ dici de ijs, quæ singulari carent numero, ait Seruius.

Ergo &, quam petitis, iuncta est mihi fœdere dextra:
Et, lux cum primum terris se crastina reddet,
Auxilio latos dimittam, opibusq; iuuabo.
Interea sacra hæc, quando huc venistis amici,
Annua, quæ differre nefas, celebrate fauentes
Nobiscum, & iam nunc sociorum assuescite mensis.
Hæc vbi dicta, dapes iubet, & sublata reponi
Pocula, gramineoque viros locat ipse sedili;

Structo ex herbis, & super sedile posito.

*Præcipuumq; * toro, & villosi pelle leonis*
Accipit Æneam, solioq; inuitat aterno.
Tum lecti iuuenes certatim, aræque sacerdos
Viscera tosta ferunt taurorum, onerantq; canistris
Dona laboratæ Cereris, Bacchumque ministrant.

Homerus in Il. 78

Vescitur Æneas simul, & Troiana iuuentus
Perpetui tergo boues, & lustralibus extis.

Homer⁹ in Il. 10. 249.

Postquam exempta fames, & amor cõpressus edendi,
Rex Euandrus ait. Non hæc solemnia nobis
Hos ex more dapes, hanc tanti numinis aram
Vana superstitio, veterumue ignara deorum
Imposuit. Saluis hospes Troiane periclis
Seruati facimus, meritosque nouamus honores.

Quasi iam iamque lapsuram.

*Iam primum saxis * suspensam hanc adspice rupem;*
Disiecta procul vt moles, desertaque montis
Stat domus, & scopuli ingentem traxere ruinam.
Hic spelunca fuit vasto sub mota recessu,
Semi hominis Caci: facies quam dira tegebat,
Solis inaccessam radijs: semperque recenti
Cæde tepebat humus, foribusque affixa superbis
Ora virũm tristi pendebant pallida tabo.

Huic

Huic monstro Vulcanus erat pater. illius atros
Ore vomens igneis, magna se mole ferebat.
Attulit & nobis aliquando optantibus aetas* Vt multis.
Auxilium, aduentumq; dei. nam maximus vltor,
*Tergemini nece Geryonis, * spoliisq; superbus* Abductis
Alcides aderat, taurosq; hac victor agebat boibus.
Ingentes, vallemq; boues, amnemq; tenebant.
At furijs Caci mens effera, ne quid inausum,
Aut intentatum scelerisue, doliue fuisset,
Quatuor à stabulis praestanti corpore tauros
Auertit, totidem forma superante iuuencas.
Atque hos, ne qua forent pedibus vestigia rectis,
*Cauda in speluncam tractos, versisque * viarum* Quæ vesti-
Indicijs raptos, saxo occultabat opaco. gijs signatę
Quærentem nullã ad speluncam signa ferebant. furtum sæ-
Interea, cùm iam stabulis saturata moueret pe patefa-
Amphytrioniades armenta, abitumque pararet ciunt.
Discessu mugire boues, atque omne querelis
Impleri nemus, & colles clamore relinqui.
Reddidit una boum vocem, vastoq; sub antro
Mugijt, & Caci spem custodita fefellit.
Hic verò Alcidæ furijs exarserat atro
Felle dolor. rapit arma manu, nodisq; grauatum
**Robur, & aërij cursu petit ardua montis.* Clauam.
Tum primum nostri Cacum videre timentem,
Turbatumq; oculis. fugit ilicet ocyor Euro,
Speluncamq; petit. pedibus timor addidit alas.
Vt sese inclusit, ruptisq; immane cathenis
Deiecit saxum, ferro quod, & arte paterna

Pendebat, fultosq; emunit obyce postes:
Ecce furens animis aderat Tirynthius, omnemque
Acceßum lustrans, huc ora ferebat, & illuc,
Dentibus infrendens. ter totum feruidus ira
Lustrat Auentini montem. ter saxea tentat
Non corpore sed animo, vt egés consilij. *Limina nequidquam: ter* fessus valle resedit.
Stabat acuta silex, praeisis vndique saxis,
Speluncae dorso insurgens, altissima visu,
Non, mali ominis, sed humanis caducibus vescentium. * *Dirarum nidis domus opportuna volucrum.*
Hanc, vt prona iugo laeuum incumbebat ad amnem,
Dexter in aduersum nitens concussit, & imis
Auulsum soluit radicibus: inde repentè
Impulit, impulsu quo maximus insonat aether.
Dissultant ripae, refluitque exterritus amnis:
At specus, & Caci detecta apparuit ingens
Regia, & vmbrosae penitus patuere cauernae:
Homer. in Il. 220. * *Non secus, ac si qua penitus vi terra dehiscens*
Infernas reserat sedes, & regna recludat
Pallida, dijs inuisa, superq; immane barathrum
Cernatur, trepidentque immisso lumine manes.
Ergo insperata deprensum luce repentè,
Clamantē. *Inclusumq; cauo saxo, atque insueta* rudentem
Desuper Alcides telis premit, omniaque arma
Aduocat, & ramis, vastisque molaribus instat.
Ille autem (neque enim fuga ā super vlla pericli est)
Faucibus ingentem fumum, mirabile dictu,
Euomit, inuoluitque domum caligine caca,
Prospectum eripiens oculis, glomeratque sub antro
Fumiferam noctem, commistis igne tenebris,

Non

Non tulit Alcides animis, seque ipse per ignem
Precipiti iecit saltu, quà plurimus vndam
Fumus agit, nebulaque ingens specus æstuat atra.
Hic Cacum in tenebris, incendia vana vomentem,* Nihil Herculē lædentia.
Corripit in nodum complexus, & angit inhærens
Elisos oculos, & sic cum sanguine guttur.
Panditur extemplo foribus domus atra reuulsis:
*Abstractæq; boues, * abiurat æque rapinæ* Contra ius retentæ.
Cælo ostenduntur; pedibusq; informe cadauer
Protrahitur. nequeunt expleri corda tuendo
Terribles oculos, vultum, villosaq; setis
Pectora semiferi, atque exstinctos faucibus ignes.
Ex illo celebratus honos, lætiq; minores
Seruauere diem; primusq; Potitius auctor:
*Et domus Herculei * custos Pinariæ sacri,* Id est ministra. vt lib. 11. At Triuiæ custos.
Hanc aram luco statuit, quæ maxima semper
Dicetur nobis, & erit quæ maxima semper.
Quare agite ô iuuenes, tantarum in munere laudū
Cingite fronde comas, & pocula porgite dextris,
Communemq; vocate deum, & date vina volentes.
*Dixerat; * Herculeæ bicolor cùm populus vmbræ* Herculi cōsecrata.
Velauitq; comas, foliisq; innexa pependit;
Et sacer impleuit dextram scyphus. ocyus omnes
In mensam læti libant, diuosq; precantur.
** Deuexo interea propior fit vesper Olympo:* In noctem inclinato.
Iamq; sacerdotes, primusque Potitius ibant,
Pellibus in morem cincti, flammasq; ferebant.
Instaurant epulas, & mensæ grata secundæ
Dona ferunt, cumulantq; oneratis lancibus aras.

Tum

Qui tripudiantes circuibat aras.

Tum Salij ad cantus, incensa altaria circum*
Populeis adsunt euincti tempora ramis.
Hic iuuenum chorus, ille senum, qui carmine laudes
Herculeas, & facta ferunt: vt prima nouercæ
Monstra manu, geminosq; premens eliserit angues:
Vt bello egregias idem disiecerit vrbes,

Homerus in Il. 114.

Troiamq; Oechaliamq;: vt *duros mille labores

Homerus in Il. 88.

Rege sub Eurystheo fatis Iunonis iniquæ
Pertulerit. tu nubigenas, inuicte, bimembres,
Hyleumq;, Polumq; manu, tu Cressia mactas
Prodigia, & vastum Nemeæ sub rupe leonem:

Homerus in Il. 88.

*Te Stygij tremuere lacus, te ianitor Orci,
Ossa super recubans antro semesa cruento:
Nec te vllæ facies, non terruit ipse Typhoëus

Id est, prudentissimũ te non circumuenit.

Arduus, arma tenens: *non te rationis egentem
Lernæus turba capitum circumstetit anguis.
Salue vera Iouis proles, decus addite diuis:
Et nos, & tua dexter adi pede sacra secundo.

Magis quã omnia, vltra omnia.

Talia carminibus celebrant, *super omnia Caci
Speluncam adyciunt, spirantemq; ignibus ipsum.
Consonat omne nemus strepitu, collesq; resultant:
Exin se cuncti diuinis rebus ad vrbem
Perfectis referunt. ibat rex obsitus æuo;
Et comitem Æneam iuxta, natumq; tenebat
Ingrediens, varioq; viam sermone leuabat.
Miratur, facilesq; oculos fert omnia circum
Æneas, capturq; locis, & singula lætus
Exquiritq;, auditq; virũm monumenta priorum.

Id est, Pal-

Tum rex Euandrus, *Romana conditur arcis

Hæc

Hæc nemora indigenæ Fauni, nymphæq; tenebant, lantex, vbi
Gensq; virûm truncis, & duro robore nata: postea pala
Queis neq; mos, neq; cultus erat: nec iũgere tauros, tium fuit.
Aut componere opes norant, aut parcere parto:
Sed rami, atq; asper victu venatus alebat.
Primus ab æthereo venit Saturnus Olympo,
Arma Iouis fugiens, & regnis exsul ademptis.
Is genus indocile, ac dispersum montibus altis* Pro indo-
Composuit, legesq; dedit, Latiumq; vocari ctum.
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.
Aureaq;, vt perhibent, illo sub rege fuere
Secula. sic placida populos in pace regebat:
*Deterior donec paulatim, ac * decolor ætas,* Non aurea,
Et belli rabies, & amor successit habendi. id est pul-
Tum manus Ausoniæ, & gentes venere Sicanæ: cerrimi co-
Sæpius & nomen posuit Saturnia tellus. loris, sed
Tum reges, asperq; immani corpore Thybris: infecta, vt
A quo post Itali fluuium cognomine Thybrim sunt corpo-
Diximus: amisit verum vetus Albula nomen. ra vitiosa.
Me pulsum patria, pelagiq; extrema sequentem,
Fortuna omnipotens, & ineluctabile fatum
His posuere locis, matrisq; egere tremenda
Carmentis nymphæ monita, & deus auctor Apollo.
*Vix ea dicta: dehinc progressus, monstrat & * aram,* Quam fecit
Et carmentalem Romano nomine portam extincta ma-
Quam memorãt, nymphæ priscũ Carmentis honorẽ tri.
Vatis fatidicæ, cecinit quæ prima futuros
Æneadas magnos, & nobile Pallenteum.
Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer Asylum

Rettu-

Montis Palatini. Rettulit, & gelida monstrat sub * rupe Lupercal,
Parrhasio dictum Panos de more Lycaei.
Nec non & sacri monstrat nemus Argileti,
Testaturq; locum: & letum docet hospitis Argi.
Hinc ad Tarpeiam sedem, & Capitolia ducit
Aurea nunc, olim silvestribus horrida dumis.
Iam tum religio pauidos terrebat agrestes
Magna: vt alibi. * Dira loci: iam tum silvam, saxumq; tremebant.
Ho. Il. 10. Hoc nemus; hunc, inquit, frondoso vertice collem,
(* Quis deº, incertū est) habitat deº: Arcades ispū
Homerus in Il. 198. Credunt se vidisse * Iouem, cùm sæpe nigrantem
Ægida concuteret, dextra nimbosq; cieret.
Vnum Iani, alterum Saturni. Hæc * duo præterea disiectis oppida muris,
Reliquias, veterumque vides monumenta virorum.
Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit vrbem:
Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.
Talibus inter se dictis ad tecta subibant
Quasi tuta Caco mortuo. Pauperis Euandri, * passimq; armenta videbant
Romanoq; foro, & lautis mugire Carinis.
Vt ventum ad sedes; hæc, inquit, limina victor
Alcides subiit: hæc illum regia cepit:
Quasi rem arduam, & difficilem. * Aude hospes contemnere opes, & te quoq; dignū
Finge deo, rebusq; veni non asper egenis.
Dixit, & angusti subter fastigia tecti
Ingentem Aenean duxit, stratisq; locauit,
Effultum foliis, & pelle Libystidis vrsæ.
Nox ruit, & fuscis tellurem amplectitur alis.
At Venus haud animo nequidquā exterrita mater,
Laurentumq; minis, & duro mota tumultu

Vulca-

Vulcanum alloquitur, thalamoq; hæc coniugis aureo
Incipit, & dictis diuinum adspirat amorem.
Dum bello Argolici vastabant Pergama reges
**Debita, casuraq; inimicis ignibus arces:* Fatis exitio destinata.
Non vllum auxilium miseris, non arma rogaui
Artis, opisq; tuæ: nec te, charissime coniux,
Incassum hic tuos volui exercere labores:
**Quamuis & Priami deberem plurima natis,* Homerus in Il. 208.
Et durum Aeneæ fleuissem sæpe laborem.
Nunc Iouis imperijs Rutulorum constitit oris:
**Ergo eadem supplex venio, & sanctum mihi numẽ* Homerus in Il. 206.
Arma rogo genitrix nata te filia Nerei,
Te potuit lachrymis Tithonia flectere coniux.
Adspice qui coëant populi, qui mœnia clausis
Ferrum acuant portis in me, excidiumq; meorum.
**Dixerat, & niueis hinc atque hinc Diua lacertis* Homerus in Il. 155.
Cunctantem amplexu molli fouet. ille repentè Ho. Il. 156.
Accepit solitam flammam; notusq; medullas
Intrauit calor, & labefacta per ossa cucurrit,
Non secus, atque olim tonitru cùm rupta corusco
Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.
Sensit læta dolis, & formæ conscia coniux.
**Tum pater æterno fatur deuictus amore.* Ho. Il. 157.
**Quid causas petis ex alto? fiducia cessit* Il. 209.
Quo tibi diua mei? similis si cura fuisset;
Tum quoque fas nobis Teucros armare fuisset:
Nec pater omnipotens Troiam, nec fata vetabant
Stare, decemq; alios Priamum superesse per annos.
Et nunc si bellare paras, atque hæc tibi mens est:

Quid-

Quicquid in arte mea possuu promittere curæ;
Puro. *Quod fieri ferro,*liquidoúe potest electro;*
Quantum ignes,animæque valent;absiste precando
Homerus in *Vtribus indubitare tuis.*Ea verba locutus*
Il.157. *Optatos dedit amplexus,placidumq́ petiuit*
Coniugis infusus gremio per membra soporem.
Inde,vbi prima quies medio iam noctis abacta
Tempora. **Curriculo expulerat somnum, ceu fœmina primũ,*
Cui tolerare colo vitam, tenuiq́ Minerua,
Impositum cinerem; & sopitos suscitat ignes,
Noctem addens operi,famulasq́ ad limina longo
Exercet penso, castum vt seruare cubile
Coniugis, & possit paruos educere natos,
Haud secus ignipotens, nec tempore segnior illo
Mollibus è stratis opera ad fabrilia surgit.
Insula Sicanium iuxta latus, Aeoliamq́
Erigitur Liparem, fumantibus ardua saxis.
Quam subter specus, & Cyclopum exesa cauernis
Antra Aetnæa tonant; validiq́ incudibus ictus
Auditi referunt gemitum;stridunt q́ cauernis
Terræ sunt, ferri in mas sam coactæ. **Structuræ Chalybum; & fornacibus ignis anhelat:*
Vulcani domus, & Vulcania nomine tellus.
Hôc tunc ignipotens cælo descendit ab alto.
Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro,
Brontesq́, Steropesq́, & nudus membra Pyracmõ.
His informatum manibus iam parte polita
Fulmen erat, toto genitor quæ plurima cœlo
Deiycit in terras,pars imperfecta manebat.
Tres imbris torti radios,tres nubis aquosæ

Ad-

Addiderant, rutuli tres ignis, & alitis Austri.
**Fulgores nunc terrificos, sonitumq3, metumque* Ho. Ili. 60.
Miscebant operi, flammisq3 sequacibus iras.
Parte alia Martis currumq3, rotasq3 volucres
Instabant, quibus ille viros, quibus excitat vrbes:
*Ægidaque horrificam, *turbata Palladis arma,* Pro, turbãtis.
Certatim squamis serpentum, auroq3 polibant;
Connexosq3 angues, ipsamq3 in pectore diuæ
Gorgona defecto vertentem lumina collo.
**Tollite cuncta, inquit, cœptos auferte labores* Ho. Il. 209
Aetnei Cyclopes, & huc aduertite mentem.
*Arma acri facienda viro: nunc viribus * vsus,* Pro tempus est vti viribus.
Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magistra:
Precipitate moras. nec plura effatus. at illi
Ocyus incubuere omnes, pariterque laborem
**Sortiti: fluit æs riuis, aurique metallum:* Diuiserunt inter se, vt alibi. sortiti remos.
Vulnificusque calybs vasta fornace liquescit.
Ingentem clypeum informant, vnum omnia contra
Tela Latinorum; septenosque orbibus orbes
Impediunt. alij ventosis follibus auras
*Accipiunt, reddunt que: alij *stridentia tingunt* Tingendo stridere faciunt.
Aera lacu: gemit impositis incudibus antrum.
Illi inter sese multa vi brachia tollunt
In numerum, versantque tenaci forcipe maßam. Quia, deiectus à Iunone ob deformitatẽ, cecidit in Lẽnum.
*Hæc pater Aeolijs properat dum * Lemnius oris;*
Euandrum ex humili tecto lux suscitat alma,
Et matutini volucrum sub culmine cantus.
Consurgit senior, tunicaque inducitur artus;
Et Tyrrhena pedum circumdat vincula plantis: Hom. Il. 14 Od. 10.

Tum lateri, atq; humeris Tegeæum subligat ensem,
Demissa ab læua pantheræ terga retorquens.
Nec non & gemini custodes limine ab alto
Procedunt, gressumq; canes comitantur herilem.
Hospitis Æneæ sedem, & secreta petebat,
Sermonum memor, & promissi muneris heros.
Homerus in Il. 104 **Nec minus Æneas se matutinus agebat.*
Filius huic Pallas, olli comes ibat Achates.
Congressi iungunt dexteras, medijsque residunt
Homerus in Il. 104. *Ædibus, & licito tandem sermone fruuntur.*
Rex prior hæc.
Maxime Teucrorum ductor, quo sospite nunquam
Vt illud lib. 3. Postquam res Asiæ. **Res equidem Troiæ victas, aut regna fatebor;*
Nobis ad belli auxilium pro nomine tanto
Exiguæ vires: hinc Tusco claudimur amni:
Hinc Rutulus premit, & murũ circum sonat armis.
Sed tibi ego in gentes populos, opulentaq; regnis
Iungere castra paro: quam fors inopina salutem
Ostentat: fatis huc te poscentibus affers.
Antiquo opere. *Haud procul hinc saxo incollitur fundata* vetusto*
Vrbis Agyllinæ sedes: vbi Lydia quondam
Gens bello præclara, iugis insedit Etruscis.
Hanc multos florentem annos rex deinde superbo
Imperio, & sæuis tenuit Mezentius armis.
Quid memorem infandas cædes, quid facta tyranni
Effera? dij capiti ipsius, generiq; reseruent.
Mortua quin etiam iungebat corpora viuis.
Sanie mortui, tabo viuentis. *Componens manibusque manus, atque oribus ora.*
*Tormenti genus, & * sanie, taboque fluentes*

Com-

Complexu in misero, longa sic morte necabat.
Ac sessi tandem cives infanda furentem
Armati circumsistunt, ipsumque domumque;
Obtruncant socios, ignem ad fastigia iactant.
Ille inter cædes Rutulorum elapsus in agros
**Confugere, & Turni defendier hospitis armis.* Historice, pro confugiebat.
Ergo omnis furijs surrexit Etruria iustis:
Regem ad supplicium præsenti morte reposcunt.
*His ego te Æneæ ductorem millibus * addam,* Quasi fortem multis: vt sit firmus exercitus.
Toto nanque fremunt condensæ litore puppes.
Signaq; ferre iubent: retinet longæuus haruspex
Fata canens: O Mœoniæ delecta iuuentus,
Flos veterum, virtusq; virûm, quos iustus in hostem
Fert dolor, & merita accendit Mezentius ira:
Nulli fas Italo tantam subiungere gentem:
*Externos * optate duces, dum Etrusca resedit* Votis.
Hoc acies campo, monitis exterrita diuûm.
*Ipse oratores ad me, regnig; * coronam* Insigne. nã coronam Tuscos reges nũquã habuisse. aut Seruius.
Cum sceptro misit, mandatq; insignia Tarchon,
Succedam castris, Tyrrhenaq; regna capessam.
Sed mihi tarda gelu, seclisque effeta senectus
Inuidet imperium, seraq; ad fortia vires.
Gnatum exhortarer, ni mistus matre Sabella
Hinc partem patriæ traheret. tu, cuius & annis,
Et generi fatum indulget, quem numina poscunt,
Ingredere ô Teucrum, atq; Italum fortissime ductor,
*Hunc tibi preterea, spes, & * solatia nostri,* Quia, amissa cõiuge, vnicum habebat solatiũ.
Pallanta adiungam. sub te tolerare magistro
Militiam, & graue Martis opus, tua cernere facta,

Aſſueſcat, primis & te miretur ab annis.
Arcades huic equites bis centum, robora pubis
Triſtes ob auxiliorum paucitatem, ait Seruius.
Lecta, dabo, totidemq; ſuo tibi nomine Pallas.
Vix ea fatus erat; defixique ora *tenebant
Æneas Anchiſiades, & fidus Achates;
Multaq; dura ſuo triſti cum corde putabant;
Ni ſignum cælo Cytherea dediſſet aperto.
Ho. il. 115. *Namq; improuiſo vibratus ab æthere fulgor
Cum ſonitu venit, & ruere * omnia viſa repentè,
Tyrrhenumq; tubæ mugire per æthera clangor.
Sereñ eſt poſt pluuias, quñ ſi ſubudum. Suſpiciunt: iterum, atq; iterũ fragor intonat ingens:
Arma inter *nubem, cœli in regione ſerena
Per *ſudum rutilare vident, & pulſa tonare.
Obſtupuere animis alij; ſed Troius heros
Agnouit ſonitum, & diuæ promiſſa parentis.
Tum memorat. Ne verò hoſpes, ne quære profectò
Home. in il. 204. Quem caſum portenta ferant: ego poſcor Olympo.
Hoc ſignum cecinit miſſuram diua creatrix,
Si bellum inorueret, Vulcaniaq; arma per auras
Laturam auxilio.
Heu quantæ miſeris cædes Laurentibus inſtant:
Quas pœnas mihi Turne dabis: quã multa ſub vn-
Scuta virũm, galeasq;, & fortia corpora volues (da
Quæ ſe facturum Latinus promiſerat Cui pridie ſacrificaue-rat. Thybri pater: poſcant acies, & *fœdera rumpant.
Hæc vbi dicta dedit, ſolio ſe tollit ab alto:
Et primum Herculeis ſopitas ignibus aras
Excitat: *heſternumq; larem, paruosq; penates
Lætus adit: mactat lectas de more bidentes,
Euandrus pariter, pariter Troiana iuuentus.

Poſt.

Post hinc ad naues graditur, sociosque reuisit:
Quorum de numero, qui sese in bella sequantur,
Praestantes virtute legit: pars cætera prona
Fertur aqua, *segnisq; secundo defluit amni,* Sine remigio.
Nuntia ventura Ascanio rerumq;, patrisq;.
Dantur equi Teucris Tyrrhena petentibus arua:
Ducunt *exsortem Æneæ; quem fulua leonis* Optimũ & præcipuum.
Pellis obit totum, præfulgens unguibus aureis.
Fama volat paruam subito uulgata per urbem,
Ocyus ire equites Tyrrheni ad litora regis.
Uota metu duplicant matres, propiusq; periclo Homerus in Il. 20.
It timor, & maior Martis iam apparet imago.
Tum pater Euandrus dextram complexus euntis
Hæret, inexpletum lachrymans, ac talia fatur. Homerus in Il. 125.
O mihi præteritos referat si Iupiter annos, Homerus in Il. 43.
Qualis eram, cùm primam aciem Præneste sub ipsa
Straui, scutorumque incendi victor aceruos,
Et regem hac Herilum dextra sub Tartara misi:
Nascenti cui *tres animas Feronia mater,* Per tres animas perfectum indicat virum.
Horrendum dictu, dederat: terna arma mouenda:
Ter leto sternendus erat: cui tum tamen omnes
Abstulit hæc animas dextra, & totidẽ exuit armis.
Non ego nunc dulci amplexu diuellerer usquam
Gnate tuo; neque finitimus Mezentius unquam,
Huic capiti insultans, tot ferro sæua dedisset
Funera, tam multis uiduasset ciuibus urbem.
At *uos ô superi, & diuum tu maxime rector* A suis laudib. ad curam filij cõuertitur.
Iupiter, Arcadij quæso miserescite regis,
Et patrias audite preces. si numina uestra

Incolumem Pallanta mihi, si fata reseruant;
Si visurus eum viuo, & venturus in vnum
Vitam oro: patior quemuis durare laborem.
Sin aliquem infandum casum fortuna minaris:
Nunc ô nunc liceat crudelem abrumpere vitam;
Dum curæ ambiguæ, dum spes incerta futuri:
Nam & se-nio, & solus est susceptus. *Dum te chare puer, mea *sera, & sola *voluptas,*
Complexu teneo; grauior ne nuntius aures
Vulneret. Hæc genitor dimisso dicta supremo
Fundebat: famuli collapsum in tecta ferebant.
Iamq; adeo exierat portis equitatis apertis:
Æneas inter primos, & fidus Achates:
Homerus in Il. 115. *Inde alij Troiæ proceres; *ipse agmine Pallas*
In medio, chlamyde, & pictis conspectus in armis:
Homerus in Il. 244. **Qualis vbi Oceani perfusus Lucifer vnda,*
Quem Venus ante alios astrorum diligit ignis,
Extulit os sacrum cœlo, tenebrasq; resoluit,
Stant pauidæ in muris matres, oculisque sequuntur
Pulueream nubem, & fulgentes ære catervas.
Olli per dumos, qua proxima meta viarum,
Armati tendunt: it clamor, & agmine facto
Quadrupedãte putrẽ sonitu quatit vngula campũ.
Est ingens gelidum lucus propè Caritis amnem,
Quia non solum à ci-uibus, sed & ab inco-lis colebat. *Religione patrum *late sacer: vndique colles*
Inclusere cani, & nigra nemus abiete cingunt.
Siluano fama est veteres sacrasse Pelasgos,
Aruorum, pecorisq; deo, lucumque, diemque:
Qui primi fines aliquando habuere Latinos. (bãt
Haud procul hinc Tarcho, & Tyrrheni tuta tene-

Castra

Castra locis: celsoq3 omnis de colle videri
Iam poterat legio, & latis tendebat in aruis.
Huc pater Æneas, & bello lecta iuuentus
Succedunt, fessiq3 & equos, & corpora curant Homerus
At Venus æthereos inter dea candida nimbos, in Il. 212.
Dona ferens aderat: natumq3 in valla reducta 211.
Vt procul è gelido secretum flumine vidit,
*Talibus affata est dictis, seq3 obtulit * vltro.* Confessa deam.
En perfecta mei promissa coniugis arte
Munera: ne mox aut Laurentes nate superbos,
Aut acrem dubites in prœlia poscere Turnum.
Dixit, & amplexus nati Cytherea petiuit:
** Arma sub aduersa posuit radiantia quercu.* Ho Il. 212.
**Ille deæ donis, & tanto lætus honore* Ho. Il. 212.
Expleri nequit, atque oculos per singula voluit:
Miraturq3, interque manus, & brachia versat
Terribilem cristis galeam, flammasq3 vomentem, Home. in
**Fatiferumque ensem, loricam ex ære rigentem,* il. 211.
Sanguineam, ingentem: qualis, cum cærula nubes Ho. il. 115.
**Solis inardescit radijs, longèq3 refulget.* Homerus in Il. 115.
Tum leues ocreas electro, auroq3 recocto,
Hastamq3, & clypei non enarrabile textum.
Illic res Italas, Romanorumq3 triumphos,
Haud vatum ignarus, venturiq3 inscius æui,
Fecerat ignipotens: illic genus omne futuræ
**Stirpis ab Ascanio, pugnataq3 in ordine bella.* Subaudi, ad
Fecerat, & viridi fœtam Mauortis in antro Augustum.
Procubuisse lupam; geminos huic vbera circum
Ludere pendentes pueros, & lambere matrem

Impauidos; illam tereti ceruice reflexam
*Mulcere alternos, & corporas * fingere lingua.*
Nec procul hinc Romã, et raptas sine more Sabinas
*Conceſſu * cauea, magnis Circenſibus actis,*
Addiderat, ſubitoque nouum conſurgere bellum
Romulidis, Tatioque ſeni, Curibuſque ſeueris.
Poſt idem inter ſe poſito certamine reges
Armati Iouis ante aras; paterasq; tenentes
*Stabant, & cæſa iungebant fœdera * porca.*
Haud procul inde, citæ Metiũ in diuerſa quadrigæ
Diſtulerant: (at tu dictis Albane maneres)
Raptabatq; viri mendacis viſcera Tullus
Per ſiluam, & ſparſi rorabant ſanguine vepres.
Nec non Tarquinium eiectum Porſenna iubebat
Accipere, ingentiq; vrbem obſidione premebat:
Æneade in ferrum pro libertate ruebant.
Illum indignanti ſimilem, ſimilemq; minanti
Adſpiceres, pontem auderet quòd vellere Cocles,
Et fluuium vinclis innaret Cloelia ruptis.
*In * ſummo cuſtos Tarpeiæ Manlius arcis*
Stabat pro templo, & Capitolia celſa tenebat;
*Romuleoq; recens horrebat regia * culmo*
Atque hîc auratis volitans argenteus anſer
Porticibus, gallos in limine adeſſe canebat:
*Galli per dumos aderant, arcemq; * tenebant:*
Defenſi tenebris, & dono noctis opacæ.
*Aurea cæſaries ollis, atque aurea * veſtis:*
Virgatis lucent ſagulis. tum lactea colla
Auro innectuntur: duo quiſque alpina coruſcant

Gaſa

i. tergere.

Cauea eſt, vbi popul⁹ ſpectat.

In omnibus ſacris plus valẽt femi-nei generis victimæ.

Summa clypei parte.

Curiã Cala brã dicit, quam Romulus texerat culmis. i. parũ aberat, quin tenerent.

Pro barba. ſic accipit Seruius.

Gesa manu, scutis protecti corpora longis.
Hinc exultantes Salios, nudosque Lupercos,
Lanigerosq; apices, & lapsa ancylia cælo
Extuderat. cultæ ducebant sacra per vrbem
Pilentis matres in mollibus: hinc procul addit
Tartareas etiam sedes, alta ostia Ditis:
Et scelerum pœnas, & te Catillina minaci
Pendentem scopulo, furiarumque ora trementem,
Secretosq; pios, his dantem iura Catonem.
Hæc inter tumidi latè maris ibat imago
Aurea: sed fluctu spumabant cærula cano:
Et circum argento clari delphines in orbem
Æquora verrebant caudis, æstumque secabant.
In medio classes æratas, Actia bella
Cernere erat: totumq; instructo Marte videres
Feruere Leucatem, auroq; effulgere fluctus.
Hinc Augustus agens Italos in prœlia Cæsar
Cum patribus, populoq;, penatibus, & magnis dijs,
Stans celsa in puppi, geminas cui tempora flammas
Læta vomunt, patriumq; aperitur vertice sidus.
Parte alia ventis, & dijs Agrippa secundis,
Arduus, agmen agens, cui belli insigne superbum
Tempora nauali fulgent rostrata corona.
Hinc ope barbarica, variisq; Antonius armis,
Victor ab Auroræ populis, & litore rubro,
Ægiptum, viresque Orientis, & vltima secum
Bactra vehit; sequiturque (nefas) Ægyptia cõiux.
Una omnes ruere, ac totum spumare reductis
Conuulsum remis, rostrisque stridentibus æquor.

Studiose fecerat in clypeo.

Censorium, non enim Vticensem laudasset, qui contra Cæsarē Augusti patrē, arma tulerat.

Significat deos fauisse primū Augusto, deinde Agrippæ.

Alta

Alta petunt: pelago credas innare reuulsas
Cycladas, aut montes concurrere montibus altos:
Quod inuenit Agrippa primus. *Tanta mole viri * turritis puppibus instant.*
Stupea flamma manu, telique volatile ferrum
Spargitur: arua nouo Neptunia cæde rubescunt.
Regina in medijs patrio vocat agmina sistro:
Nec dum etiam geminos à tergo respicit angues.
Homèrus in Il. 220. *Omnigenumq; deum mõstra, & latrator Anubis,*
Contra Neptunũ, & Venerẽ, contraq; Mineruam
Tela tenent: sæuit medio in certamine Mauors,
Cælatus ferro, tristesque ex æthere Diræ:
Et scissa gaudens vadit Discordia palla:
Homerus in il. 115. *Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.*
Actius hæc cernens arcum intendebat Apollo
Desuper: omnis eo terrore Ægyptus, & Indi,
Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabæi.
Ipsa videbatur ventis regina vocatis
Vela dare, & laxos iam iamque immittere funes.
Vento de Apulia flante. *Illam inter cædes pallentem morte futura*
*Fecerat ignipotens, vndis, & * Iapige ferri:*
Contra autem magno mærentem corpore Nilum,
Pandentemq; sinus, & tota veste vocantem
Cæruleum in gremium, latebrosaq; flumina victos.
Antoniano, Dalmatico, Alexãdrino. *At Cesar, triplici inuectus Romana * triumpho*
Mœnia, dijs Italis, votum immortale, sacrabat
Maxima tercentum totam delubra per vrbem.
Lætitia, ludisq; viæ, plausuq; fremebant:
Omnibus in templis matrum chorus, omnibus aræ:
Ante aras terram cæsi strauere iuuenci.

Ipse

*Ipſe ſedens * niueo candentis lumine Phœbi,*
Dona recognoſcit populorum, aptatque ſuperbis
Poſtibus: incedunt victæ longo ordine gentes,
Quàm variæ linguis, habitu tam veſtis, & armis:
Hic Nomadũ genus, & diſcinctos Mulciber Afros,
Hic Lelegas, Carasque, ſagittiferoſque Gelonos
Finxerat: Euphrates ibat iam mollior vndis:
Extremiq; hominum Morini, Rhenusq; bicornis:
Indomitiq; Daæ, & pontem indignatus Araxes,
Talia per clypeum Vulcani dona parentis
Miratur; rerumq; ignarus imagine gaudet,
Attollens humero famamq;, & fata nepotum.

Marmoreũ enim erat templũ, aduecto marmoru de porte Lunæ, qui eſt in Liguria.

P. VIRGILII MARONIS ÆNEIDOS.

LIBER NONVS.

ARGVMENTVM.

Abſente Aenea, & in Tuſcia conquirendis auxilijs occupato, Turnus à Iunone per Iridem admonitus, ne tãtam rei bene gerendæ occaſionem amitteret, quam proxime ad hoſtes copias admouet. Qui cùm ſuis ſe mœnibus continerẽt, neque æquo loco facerent dimicandi poteſtatem, vt illis ſpem omnẽ fugæ intercluderet, claſſem exurere conatur. Erat eius claſsis materia ex Ideæ matris luco cæſa, quapropter matris precibus adductus Iupiter, naues omnes inſtanti incendio eripuit, & in totidem nymphas marinas cõuertit. Poſt hæc, imminente iam nocte, Turnus aduerſus hoſtium eruptiones ad oppidi portã excubias diſponit, ijs Maſſapum præficit: interim conſultã-

tibus

tibus Troianorum ducibus quemnam potissimum ad Aeneam mitterent, qui de suorum periculo eum faceret certiorem, vltro eam prouinciam suscipiunt Nisus & Euryalus, coniunctissimum amicorum par: qui cum vrbe emissi, hostium excubias vino somnoque obrutas offendissent, Rhamnetē cum magno Rutulorum numero trucidant, eorumque se spoliis exornant: verum cum instante iam luce se recipere conārtur, à Volscentis equitibus conspecti, ad siluas confugiunt. Ibi Euryalus armorum pondere, viaeque errore impeditus in hostes incidit, & à Volscente, frustra deprecante Nisō, confoditur. Nisus quoque caeso Volscente, & Euryali nece strenuè vindicata, multis vulneribus confossus super amici corpus concidit. Capita hastis affixa, in castra deferuntur, vbi à Troianis è moenibus agnita ingentem in vrbe luctū excitant. Interim Turnus totis viribus hostes oppugnat magna vtrinque strages editur. Ibi Ascanius Numanum insolentius se iactantem sagittae ictu interficit. Pandarus & Bitias successu elati portam recludunt, hostesque subeuntes ingenti caede propellunt. Eius rei nuntio accepto, Turnus per portam patentem in oppidum irrumpit, Troianosque in fugam conuertit: tandem hostium multitudine circumuentus, paullatim cedit ad eam oppidi partem, quae fluuio alluitur, & vt erat armatus, flumen tranans incolumis ad suos reuertitur.

Aliud argumentum.

Ad Turnum properè Iunonia mittitur Iris,
Instigatq; animos, acies mouet ille, Phrygasque
Obsidet: inde igni euersa est Aeneia classis.
Euryalus, Nisusq; luunt nece praelia noctis.
Vi Turnus potitur castris, mox pellitur inde.

Atq;

Atque ea diuersa penitus dum parte geruntur,
Irim de cœlo misit Saturnia Iuno
Audacem ad Turnum. luco tum forte parentis
Pilumni Turnus sacrata valle sedebat:
Adquem sic roseo Thaumantias ore locuta est.
Turne, quod optanti diuûm promittere nemo
Auderet, voluenda dies en attulit vltro.
Æneas, vrbe, & socijs, & classe relicta,
Sceptra Palatini, sedemq; petiuit Euandri.
Nec satis: extremas Coryti penetrauit ad vrbes:
Lydorumq; manum, collectos armat agrestes.
Quid dubitas? nunc tempus equos, nunc poscere currus:
*Rumpe moras omnes, * turbataq; arripe castra.*
Dixit, & in cœlum paribus se sustulit alis,
Ingentemque fugæ secuit sub nubibus arcum.
Agnouit iuuenis, duplicesq; ad sidera palmas
Sustulit, ac tali fugientem est voce secutus.
*Iri, * decus cœli, quis te mihi nubibus actam*
Detulit in terras? vnde hæc tam clara repentè
Tempestas? video medium discindere cœlum,
** Palantesque polo stellas: sequor omnia tanta,*
Quisquis in arma vocas. & sic effatus, ad vndam
Processit, summoq; hausit de gurgite lymphas,
Multa deos orans, onerauitque æthera votis,
Iamque omnis campis exercitus ibat apertis,
Diues equûm, diues pictai vestis, & auri.
Mesapus primas acies, postrema coercent
Tyrrhida iuuenes: medio dux agmine Turnus

Ita vocat fortes viros sine felicitate, vt alibi Pallantem. vterque autem est occisus.

Que absentes Aenea turbari facile possunt.

Homerus in Il. 2 04.

Quasi in alienū tempus errore venientes.

Vertitur

Vertitur arma tenens, & toto vertice supra est:
Ceu septem surgens sedatis amnibus altus
Id est per profundam altitudinem. * *Per tacitum Ganges, aut pingui flumine Nilus,*
Cùm refluit campis, & iam se condidit alueo.
Hic subitam nigro glomerari puluere nubem
Prospiciunt Teucri, ac tenebras insurgere campis.
Non interrogans (ipse enim nuntiat) sed cũ ad miratione *Primus ab aduersa* * *conclamat mole Caicus:*
Quis globus ô cives caligine volui tur atra?
Ferte citi ferrum, date tela, scandite muros:
Hostis adest, eia ingenti clamore per omnes
Condunt se Teucri, portas, & mœnia complent.
Namq; ita discedens præceperat optimus armis
Casus bellicus. *Æneas: si qua interia* * *fortuna fuisset,*
Nestruere auderent aciem, neu credere cãpo:
Castra modo, & tutos seruarent aggere muros.
Ergo, etsi conferre manum pudor, iraque monstrat,
Obijciunt portas tamen, & præcepta facessunt,
Homerus in Il. 85. *Armatiq; cauis exspectant turribus hostem.*
* *Turnus vt antè volans tardum præcesserat agmen,*
Viginti lectis equitum comitatus, & vrbi
Improuisus adest: maculis quem Thracius albis
Portat equus, cristaq; tegit galea aurea rubra.
Ecquis erit mecum iuuenes, qui primus in hostem?
More Romano: hasta enim in hostium fines immissa, pugnæ principium indicabatur. *En, ait; & iaculum intorquens * emittit in auras,*
Principium pugnæ, & campo se se arduus infert.
Clamorem excipiunt socij, fremituque sequuntur
Horrisono: Teucrûm mirantur inertia cõrda,
Non æquo dare se campo, non obuia ferre
Arma viros, sed castra fouere: huc turbidus, atq; huc

Lustras

Lustrat equo muros, aditumq; per auia quærit.
Ac veluti pleno lupus insidiatus ouili,
Cum fremit ad caulas, ventos perpessus, & imbres
*Nocte super * media, tuti sub matribus agni*
Balatum exercent: ille asper, & improbus ira
Sæuit in absentes: collecta fatigat edendi
Ex longo rabies, & siccæ sanguine fauces:
Haud aliter Rutulo, muros & castra tuenti,
Ignescunt iræ, & duris dolor ossibus ardet,
Quatentet ratione aditus, & quæ via clausos
Excutiat Teucros vallo, atq; effundat in æquor.
Classem, quæ lateri castrorum adiuncta latebat,
Aggeribus septam circum, & fluuialibus vndis,
Inuadit, socios q; incendia poscit ouantes,
Atque manum pinu flagranti feruidus implet.
Tum vero incumbunt: vrget præsentia Turni:
*Atq; omnis facibus pubes * accingitur atris.*
Diripuere focos: picem fert fumida lumen
Teda, & commistam Vulcanus ad astra fauillam.
Quis deus ô Musæ tam sæua incendia Teucris
Auertit? tantos ratibus quis depulit ignes?
Dicite, prisca fides facto; sed fama perennis,
*Tempore, quo primum Phrygia * formabat in Ida*
Æneas classem, & pelagi petere alta parabat,
Ipsa deûm fertur genitrix Berecinthia magnum
Vocibus his affata Iouem. Da nate petenti,
Quod tua cara parens domito te possit Olympo.
Pinea silua mihi multos dilecta per annos
Lucus in arce fuit summa, quò sacra ferebant,

Vltra mediam noctem.

Homerus in Il. 12.

Armatur. iustruitur.

Formare cogitabat. non enim in Ida sed in Antandro facti.

Nigranti

Nigranti picea, trabibusque obscurus acernis.
Has ego Dardanio iuueni, cùm classis egeret,
Læta dedi: nunc sollicitam timor anxius vrget.
Solue metu, atq; hoc precibus sine posse parentem
Neu cursu quassatæ vllo, neu turbine venti
Vincantur: prosit nostris in montibus ortas.
Sustinet, regit. *Filius huic contrà, * torquet qui sidera mundi,*
O genitrix, quò fata vocas? aut quid petis istis?
Mortaline manu facta, immortale carinæ
Pro ius. **Fas habeant? certusq; incerta pericula lustret*
Æneas? cui tanta deo permissa potestas?
Liberatæ lõga nauigatione. *Immo, vbi * defunctæ finem, portusq; tenebunt*
Ausonios, olim quæcunque enaserit vndis,
Dardaniumq; ducem Laurentia vexerit arua,
Mortalem eripiam formam, magnique iubebo
Æquoris esse deas; qualis Nereia Clotho,
Et Galatea secant spumantem pectore pontum.
Il. tr. *Dixerat: idque ratum Stygij per flumina fratris,*
Ardentes. *Per pice * torrentes, atraque voragine ripas*
Annuit, & totum nutu treme fecit Olympum.
Ergo aderat promissa dies, & tempora Parcæ
Debita compleuerant, cùm Turni iniuria matrem
Admonuit sacris ratibus depellere tedas.
Id est, nimbus deorum *Hic primum * noua lux oculis effulsit, & ingens*
Visus ab aurora cœlum transcurrere nimbus,
Ideique chori: tum vox horrenda per auras
Extidit, & Troum, Rutulorumq; agmina compleu.
Ne trepidate meas Teucri defendere naues,
Neue armate manus: maria antè exurere Turno,

Quam

Quam ſacras dabitur pinus. vos ite ſolutæ,
Nereæ pelagi: genitrix iubet,& ſua quæque
Continuò puppes abrumpunt vincula ripis;
Delphinumque modo demerſis aquora roſtris
Ima petunt: hinc virgineæ (mirabile monſtrum)
Reddunt ſe totidem facies,pontoq; feruntur,
Quot prius æratæ ſteterant ad litora proræ.
Obſtupuere animis Rutuli: conterritus * ipſe
Turbatis Meſſapus equis: cunctatur & amnis
Ranca ſonans,reuocatq; pedem Tiberinus ab alto,
At non audaci ceſſit fiducia Turno:
Vltro animos tollet dictis,atq; increpat vltro,
*Troianos hæc monſtra petunt: his Iupiter ipſe
Auxilium ſolitum eripuit,non tela,nec ignes
*Exſpectant Rutulos: ergo maria inuia Teucris,
Nec ſpes vlla fugæ: rerum pars altera adempta eſt:
Terra autem in manibus noſtris: tot millia gentes
Arma ferunt Italæ. nil me fatidia terrent,
Si qua Phryges præ ſe iactant reſponſa deorum.
*Sat fatis Veneriq; datum eſt,tetigere quòd æquor
Fertilis Auſoniæ Troës. ſunt & mea contrà
Fata mihi,ferro ſceleratam excindere gentem
Coniuge prærepta: * nec ſolos tangit Atridas
Iſte dolor,ſoliſque licet capere arma Mycenis.
Sed peruiſſe ſemel ſatis eſt: peccare fuiſſet
Ante ſatis,penitus modò non genus omne peroſos
Femineum. *quibus hæc medij fiducia valli,
Foſſarumq; mora. læti diſcimina parua,
Dant animos; an non viderunt mœnia Troiæ,

Etſi Neptuni eſſet filia.

Ho. Il. 85.

Si quidem nauibus amiſſis,iam petiere.

Homerus in illiad. 172.

Ho. Il. 97.

Ho. Il. 98.

Neptuni fabricata manu; considere in ignes?
Sed vos ô lecti, ferro quis scindere vallum
Apparat? & mecum inuadit trepidantia castra?
*Non * armis mihi Vulcani, non mille carinis*
Est opus in Teucros. addant se protinus omnes
Etrusci socios: tenebras, & inertia furta
Palladij, cæsis summæ custodibus arcis,
Ne timeant, nec equi cæca condemur in aluo:
Luce palam certum est igni circumdare muros.
Haud sibi cum Danais rem, fauxo, & pube Pelasga
Esse putent, decimum quos distulit Hector in annum.
Nunc adeò. melior quoniam pars acta diei,
** Quod superest, læti bene gestis corpora rebus*
Procurate viri, & pugnam sperate parati.
Interea, vigilum excubijs obsidere portas,
Cura datur Mesapo, & mœnia cingere flammis.
Bis septem Rutulo, muros qui milite seruent,
Delecti: ast illos centeni quenque secuti
Purpurei cristis iuuenes, auroq; coruſci.
Discurrunt, variantque vices, fusique per herbam
Indulgent vino, & vertunt crateras ahenos.
** Collucent ignes: noctem custodia ducit*
In somnem ludo.
** Hæc super è vallo prospectant Troës, & armis*
Alta tenent: nec non trepidi formidine portas
Explorant, pontesq; & propugnacula iungunt,
Tela gerunt: instant Mnestheus, acerq; Serestus;
Quos pater Æneas, si quando aduersa vocarent,
Rectores iuuenum, & rerum dedit esse magistros.

Gladio. n. quem fecerat Vulcanus, vtebatur. vnde illud: Ense, quem Dauno ignipotēs deus ipse parenti fecerat.

Homerus in l. 20.

Homerus in illia. 93.

Homerus in illiad. 91.

Homerus in illiad. 107.

Omnis

*Omnis per muros legio, * sortita periclum,* Sorte diuisa
Excubat, excercetq; vices, quod cuiq; tuendum est, ad pericula
Nisus erat portæ custos, acerrimus armis, depellenda.
Hyrtacides, comitem Æneæ quem miserat Ida
Venatrix, iaculo celerem, leuibusque sagittis:
Et iuxta comes Euryalus, quo pulcrior alter
*Non fuit Æneadum, Troiana nec induit * arma,* Per ætatem.
Ora puer prima signans intonsa iuuenta.
**His amor vnus erat; pariterq; in bella ruebant:* Homerus in
Tum quoq; communi portam statione tenebant. illiad. 177.
Nisus ait: Dij ne hunc ardorem mentibus addunt
*Euryale? an sua cuiq; deus fit * dira cupido?* Pro magna
Aut pugnam, aut aliquid iamdudū inuadere magnū alibi exitio-
Mens agitat mihi: nec placida contenta quiete est. sum signifi-
Cernis, quæ Rutulos habeat fiducia rerum. cat.
Lumina rara micant, somno vinoque soluti
Procubuere: silent late loca: percipe porro,
*Quid * dubitem, & qua nunc animo sententia surgat.* Pro cogita-
Æneam acciri omnes populusq; patresq; re incipiam.
Exposcunt, mittique viros qui certa reportent.
Si tibi, quæ posco, promittunt; (nam mihi facti
Fama sat est) tumulo videor reperire sub illo
Posse viam ad muros, & mœnia Pallantea.
Obstupuit magno laudum perculsus amore
Euryalus, simul his ardentem affatur amicum:
Mene igitur socium summis adiungere rebus
Nise fugis? solum te in tanta pericula mittam?
**Non ita me genitor bellis assuetus Opheltes,* Homerus
*Argolicum * terrorem inter Troiaq; labores* in Il. 4.
Quē Græci

inferebant. nõ quo ipsi turbarentur.

Sublatum eruditi: nec tecum talia gessi,
Magnanimum Æneam, & fata extrema secutus.
Est hic, est animus lucis contemptor, et istum
Qui vita bene credat emi, quò tendis, honorem.
Nisus ad hæc. equidem de te nil tale verebar:
Nec fas: non, ita me referat tibi magnus ouantem
Iupiter: aut quicunq; oculis hæc adspicit æquis.
Sed si quis (quæ multa vides discrimine tali)
Si quis in aduersum rapiat casusue, deusue,
Te superesse velim: tua vita dignior æuo.
Sit qui me raptum pugna pretioue redemtum

Vbi ceteri sepeliuntur.

Mandet humo solita; aut, si qua id fortuna vetabit,*
Absenti ferat inferias, decoretq; sepulcro.
Neu matri miseræ tanti sim causa doloris,

Matres non nisi nobiles dici, ait Seruius.

Quæ te sola, puer, multis è matribus ausa*
Prosequitur, magni nec mœnia curat Acestæ.
Ille autem. Causas nequidquam nectis inanes;
Nec mea iam mutata loco sententia cedit.
Acceleremus, ait: vigiles simul excitat. illi
Succedunt, seruantq; vices: statione relicta

Ascanium regis filium sic lib. 6.

Ipse comes Niso graditur, regemq; requirunt.*
Cætera per terras omnes animalia somno
Laxabant curas, et corda oblita laborum.
Ductores Teucrûm primi, & delecta iuuentus
** Consilium summis regni de rebus habebant,*
Quid facerent, quisue Æneæ iam nuncius esset.
Stant longis adnixi hastis, & scuta tenentes
Castrorum, & campi medio. tum Nisus, & vnà
Euryalus confestim alacres admittier orant:

Reginę sed enim miseratus amore Homerus in illia. 207

Homerus in illia. 108.

Re

Rem magnam, pretiumq; moræ fore. primus Iulus
Accepit trepidos, ac Niſum dicere iuſſit.
Tunc ſic Hyrtacides. Audite. ô mentibus æquis
Æneadæ, neúe hæc noſtris ſpectentur ab annis,
Quæ ferimus. Rutuli ſomno, vinoq; ſepulti
Conticuere. locum inſidijs conſpeximus ipſi,
Qui patet in biuio portæ, quæ proxima ponto.
Interrupti ignes, atq; ad ſidera fumus
*Erigitur, ſi * fortuna permittitis vti,* Occaſione ablata.
Quæſitum Ænean ad mœnia Pallantea,
Mox hîc cum ſpolijs, ingenti cæde peracta,
Affore cernetis: nec nos via fallit euntes.
*Vidimus obſcuris * primam ſub vallibus vrbem* Primam vrbis partem.
Venatu aſſiduo, & totum cognouimus amnem.
Hic annis grauis, atq; animi maturus Alethes:
Dij patrij, quorum ſemper ſub numine Troia eſt,
Non tamen omnino Teucros delere paratis,
Cùm tales animos iuuenum, & tam certa tuliſtis Homerus in ilia. 108.
Pectora. ſic memorans humeros, dextrasq; tenebat
Amborum, & vultum lacrimis, atq; ora rigabat.
*Quæ vobis, quæ digna viri pro * talibus auſis* Seruius legit, Laudibus iſtis: & exponit, virtutibus vt à laude virtᵘ intelligatur, id eſt ab eo, quod ſequitur, id quod præcedit.
Præmia poſſe rear ſolui? pulcerrima primum
Dij mores q; dabunt veſtri: tum cetera reddet
Actutum pius Æneas, atq; integer æui
Aſcanius, meriti tanti non immemor vnquam.
Immo ego vos, cui ſola ſalus genitore reducto,
Excipit Aſcanius, per magnos Niſe penates,
Aſſaraciq́ue larem, & canæ penetralia Veſtæ
Obteſtor, quæcunq; mihi fortuna, fideſq; eſt,

Ho.il.94. *In veſtris pono gremijs: reuocate parentem,*
Reddite conſpectum: nihil illo triſte recepto.
Bina dabo, argento perfecta, atque aſpera ſignis
Pocula, deuicta genitor quæ cepit Ariſba;
Et tripodas geminos, auri duo magna talenta,
Cratera antiquum, quem dat ſidonia Dido.
Ho.Il.5. **Si verò capere Italiam, ſceptrisque potiri*
Contigerit victori, & prædæ ducere ſortem:
Homer⁹ in Il.109. *Vidiſti quo Turnus equo, quibus ibat in armis*
Aureus, ipſum &c. clypeum, criſtasq; rubentes
Excipiam ſorti, iam nunc tua præmia Niſe.
Preterea, bis ſex genitor lectiſſima matrum
Corpora, captiuoſq; dabit, ſuaq; omnibus arma:
Ita legit Seruius, & exponit ſuper hec *Inſuper his, campi quod rex habet ipſe Latinus,*
Te verò, mea quem ſpatijs propioribus ætas
Inſequitur, venerande puer. iam pectore toto
Accipio, & comitem caſus complector in omnes.
Nulla meis ſine te quæretur gloria rebus;
Seu pacem, ſeu bella geram: tibi maxima rerum,
Verborumq; fides. Contra quem talia fatur
Euryalus. Me nulla dies tam fortibus auſis
Hoc tantum promittere deme poſtū. *Diſſimilem arguerit: * tantum: fortuna ſecunda,*
Aut aduerſa cadat. ſed te ſuper omnia dona
Vnum oro. genetrix Priami de gente vetuſta
Eſt mihi: quam miſeram tenuit non Ilia tellus
Mecum excedentem: non mœnia regis Aceſta.
Hanc ego nunc, ignaram huius, quodcũq; periculi eſt,
Inque ſalutatam linquo; (nox, & tua teſtis
Dextra) quod nequeam lacrymas perferre parentis.

At

*At tu, oro, solare * inopem, & succurre relictæ.*
Hanc sine me spem ferre tui: audentior ibo
In casus omnes. Perculsa mente dederunt
Dardanidæ lacrymas, ante omnes pulcer Iulus:
Atque animum patriæ strinxit pietatis imago.
Tum sic effatur.
Spondeo digna tuis ingentibus omnia cœptis.
Nanque erit ista mihi genitrix, nomenq; Creusæ
*Solum defuerit: nec * partum gratia talem*
Parua manet, casus factum quicunque sequetur.
Per caput hoc iuro, per quod pater ante solebat;
Quæ tibi polliceor reduci, rebusq; secundis,
Hæc eadem matriq; tuæ, generiq; manebunt.
Sic ait illacrymans; humero simul exsuit ensem
Auratum, mira quem fecerat arte Lycuon
Gnosius, atque habilem vagina aptarat eburna.
Dat Niso Mnestheus pellem, horrentisq; leonis
Exsuuias, galeam fidus permutat Alethes:
Protinus armati incedunt: quos omnis euntes
Primorum manus ad portas, iuuenumq; senumq;,
Prosequitur votis. nec non & pulcher Iulus,
Ante annos animumque gerens, curamque virilem,
Multa patri portanda dabat mandata: sed auræ
Omnia discerpunt, & nubibus irrita donant.
Egressi superant fossas, noctisq; per vmbram
Castra inimica petunt, multis tamen antè futuri
Exitio: passim vino somnoq; per herbam
Corpora fusa vident, arrectos litora currus,
Inter lora, rotasq; viros, simul arma iacere,

Auxilij egé te m, me discedente.

Homerus in illiad. 109.

Quæ peperit te talem debet ab omnibus coli.

Homerus in illiad. 108.

Homerus in illiad. 168.

Homerus in illiad. 112.

Vina simul. prior Hyrtacides sic ore locutus.
Euryale, audendum dextra: nunc ipsa vocat res:
Homerus in illiad. 112. * *Hac iter est: tu, ne qua manus se attollere nobis*
A tergo possit, custodi, & consule longè.
Hæc ego vasta dabo, & lato te limite ducam.
Sic memorat, vocemque premit, simul ense superbum
Homerus in illiad. 107. * *Rhamnetem aggreditur: qui fortè tapetibus altis*
Exstructus, toto proflabat pectore somnum,
Rex idem, & regi Turno gratissimus augur;
Sed non augurio potuit depellere pestem.
Tres iuxta famulos temere inter tela iacentes,
Homerus in illiad. 64. * *Armigerumq; Rhemi premit, aurigamq; sub ipsis*
Nactus equis, ferroque secat pendentia colla.
Tum caput ipsi aufert domino, truncumq; relinquit
Homerus in illiad. 140. *Sanguine singultatem * atro tepefacta cruore*
Terra, toriq; madent: nec non Tamirūq;, Lamumq;
Homerus in illiad. 45 *Et iuuenem Serranum, illa qui plurima nocte*
Homerus in illiad. 112. *Luserat insignis facie, multoque iacebat*
Membra deo victus: felix si protinus illum
109. 134. *Æquasset nocti lucmq; tulisset.*
Impastus ceu plena leo per ouilia turbans
(Suadet enim vesana fames) manditq; trahitque
Molle pecus, mutumque metu: fremit ore cruento.
Exemplo Nisi. *Nec minor Euryali cædes: * incensus & ipse*
Perfurit, ac multam in medio sine nomine plebem,
Fadumq;, Hebesumq; subit Rhetumq;, Abarimq;
Ignaros, Rhetum vigilantem, & cuncta videntem;
Sed magnum metuens se post cratera tegebat:
Pectore in aduerso totum cui comminus ensem

Condidit

Condidit assurgenti, et multa morte recepit.
Purpuream vomit ille animã, et cũ sanguine mista
Vina refert moriens. hic* furto feruidus instat:
Iamq; ad Messapi socios tendebat, vbi ignem
Deficere extremum, & religatos rutè videbat
Carpere gramen equos: breuiter cum talia Nisus,
(Sensit enim nimia cæde, atque cupidine ferri)
Absistamus, ait: nam lux inimica propinquat.
Pœnarum exhaustum satis est. via facta per hostes.
Multa virûm solido argento perfecta relinquunt
Armaq;, crateras q; simul,* pulchrosque tapetas
Eurialus, phalereas Rhamnetis, et aurea bullis
Cingula, Tiburti Remulo ditissimus olim
Quæ mittit dona, hospitio cùm iungeret absens
Cadicus: ille suo moriens dat habere nepoti:
Post mortem bello Rutuli, prædaq; potiti.
Hec rapit, atq; humeris nequidquã fortibus aptat.
*Tum galeam Messapi habilem, cristisq; decoram
Induit: excedunt castris, et tuta capescunt.
Interea præmissi equites ex vrbe Latina,
Cætera dum* legio campis instructa moratur,
Ibant, et Turno regi responsa ferebant,
Tercentum, scutati omnes, Volscente magistro:
Iamque propinquabant castris, muroq; subibant,
*Cum procul hos læuo flectentes limite cernunt,
Et galea Euryalum sub lustri noctis in vmbra
Prodidit immemorem, radiisq; aduersa refulsit.
Haud temerè est visũ. cõclamat ab agmine Volscẽs.
State viri: qua causa viæ? quiue estis in armis?

Latenter enim sæuiebat noctu no prœlio. Homerus in Il. 9.

Pictosque, Caristius legit li. 1.

Homerus in Il. 140.

Propriè. nam legio de peditibus, turma de equitib⁹ dicitur. Homerus in Il. 110.

Homer. in Il. 110.

Quóue tenetis iter? nihil illi tendere contrà
Sed celerare fugam in ſiluas, & fidere nocti.
Semitas trãſuerſus, quæ ſunt à latere viæ militaris. *Obyciunt equites ſeſe ad* * *diuortia nota,*
Hinc, atque hinc; omnemq; aditũ cuſtodc coronãt.
Silua fuit, latè dumis, atque ilice nigra
Horrida: quam denſi complerant vndique ſentes:
Rara per occultos ducebat ſemita valles:
Euryalum tenebræ ramorum, oneroſaq; præda
Impediunt, fallitq; timor regione viarum.
Niſus abit: iamq; imprudens euaſerat hoſtes,
Atque locos, qui poſt Albæ de nomine dicti
Albani, tum rex ſtabula alta Latinus habebat.
Vt ſtetit, & fruſtra abſentem reſpexit amicum:
Ad ſeipſũ, non ad Euryalum, refert, vt ait Seruius. *Euryale * infelix qua te regione reliqui?*
Quáue ſequar? rurſus perplexum iter omne reuoluĩ
Fallacis ſiluæ, ſimul & veſtigia retro
Obſeruata legit, dumisq; ſilentibus errat:
Audit equos, audit ſtrepitus, & ſigna ſequentum.
Inter auditum ſonum & viſum Euryalum. *Nec longũ in * medio tempus, cùm clamor ad aures*
Peruenit, ac videt Euryalum, quẽ iã malus omnis,
Fraude loci, & noctis ſubito turbante tumultu
Oppreſſum rapit, & conantem plurima fruſtra.
Quid faciat? qua vi iuuenem, quibus audeat armis
Eripere? an ſe medios morituru in hoſtes
Inferat, & pulcram properet per vulnera mortẽ:
Ocyus adducto torquens haſtile lacerto,
Suſpiciens altam lunam, ſic voce precatur.
Homerus in Il. 10. *Tu dea, tu præſens noſtro ſuccurre labori,*
Aſtrorum decus, & nemorum Latonia cuſtos.

Si

Si qua tuis vnquam pro me pater Hyrtacus aris
Dona tulit, si quæ ipse meis venatibus auxi,
Suspendine tholo, aut sacra ad fastigia fixi: Homerus in il. 50.
Hunc sine me turbare globũ; & rege tela per auras.
Dixerat: & toto connixus corpore ferrum.
Conijcit. hasta volans noctis diuerberat vmbras.
Et venit aduersi in tergum Sulmonis, ibiq;
Frangitur, ac fixo transit præcordia ligno.* Obscurum hũc esse locum ait Seruius.
Voluitur ille vomens calidum de pectore flumen
Frigidus, & longis singultibus ilia pulsat.
Diuersi circumspiciunt. hoc acrior idem
Ecce aliud summa telum librabat ab aure,
Dum trepidant. it hasta Tago per tempus vtrunq;
Stridens, traiectóque hæsit tepefacta cerebro.
Sæuit atrox Volscens, nec teli conspicit vsquam
Auctorem, nec quò se ardens immittere possit.
Tu tamen interea calido mihi sanguine pœnas* Donec ille inuenitur.
Persolues amborum, inquit: simul ense recluso
Ibat in Euryalum. tunc verò exterritus, amens
Conclamat Nisus: nec se cælare tenebris
Amplius, aut tantum potuit perferre dolorem.
**Me me: adsum, qui feci: in me conuertite ferrum* Subaudi, occidite.
O Rutuli. mea fraus omnis: nihil iste, nec ausus,
Nec potuit: cœlum hoc, & sidera conscia testor.
Tantum infelicem nimium dilexit amicum.
Talia dicta dabat: sed viribus ensis adactus
Transadigit costas, & candida pectora rumpit.
Voluitur Euryalus ieto; pulchrosq; per artus
It cruor; inq; humeros cervix collapsa recumbit:

**Pur-*

Homerus in Il. 8 7.

*Purpureus veluti cùm flos succisus aratro
Languescit moriens: lassóue papauera collo
Demisere caput, pluuia cùm forte grauantur.
At Nisus ruit in medios, solumq; per omnes
Volscentem petit: in solo Volscente moratur.
Quē circū glomerati hostes, hinc cōminus atq; hinc
Proturbant: instat non segnius, ac rotat ensem
Fulmineum, donec Rutuli clamantis in ore
Cōdidit aduersō, et moriens * animā abstulit hosti.
Tum super exanimem sese proiecit amicum
Confossus, * placidaq; tibi demum morte quieuit.
Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt:
Nulla dies vnquam memori vos eximet aeuo:
Dum domus Aenea Capitoli immobile saxum
Accolet; imperiumq; pater Romanus habebit.
Victores praeda Rutuli, spoliisq; potiti
Volscentem exanimem flentes in castra ferebant.
* Nec minor in castris luctus, Rhamnete reperto
Exsangui, & primis vna tot cade peremptis,
Serranoq;, Numaq;. ingens concursus ad ipsa
Corpora, semineces q; viros, tepidumq; recenti.
Cade locum, & plenos * spumanti sanguine riuos.
Agnoscunt spolia inter se, galeamq; nitentem
Messapi, & multo phaleras sudore receptas.
Et iam prima nouo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens aurora cubile,
Iam sole insuso, iam rebus luce retectis,
* Turnus in arma viros, armis circumdatus ipse,
Suscitat, aratasq; acies: in praelia cogit

Homerus in Il. 64.

Quasi contentus peremptō hoste.

Homerus in Il. 113.

Spumat. n. sanguis cū effunditur. & adhuc effundebatur: quia dixit, Semini-cesq; viros.

Quisq;

*Quiſq; ſuos; variſq; acuunt rumoribus * iras.* Ho. Il. 114.
Quin ipſa arrectis (viſu mirabile) in haſtis Ex Eurialí,
Præfigunt capita, & multa clamore ſequuntur, & Niſi au-
Euryali, & Niſi. dacia ſuſcep-
tas.
Æneadæ duri murorum in parte ſiniſtra
Oppoſuere aciem; (nam dextra cingitur amni)
Ingentesq; tenent foſſas; & turribus altis
Stant mœſti: ſimul ora virûm præfixa videbant,
Nota nimis miſeris, atroq; fluentia tabo.
**Interea pauidam volitans pennata per vrbem* Homer⁹ in
Nuntia fama ruit, matrisq; allabitur aures Il. 246.
Euryali; ac ſubitus miſeræ calor oſſa reliquit:
Excuſſi manibus radij, reuolutaque penſa.
Euolat infelix, & fœmineo vlulatu,
*Sciſſa comam, * muros amens, atque agmina curſu* Homerus in
Prima petit. non illa virum, non illa pericli, Il. 70. 246
Telorũque memor: cœlum dehinc queſtibus implet: Ho. Il 247.
Hunc ego te Euryale adſpicio? tunè ille ſenectæ
Sera meæ requies? potuiſti linquere ſolam
*Crudelis? * nec te, ſub tanta pericula miſſum,* Homerus
Affari extremum miſeræ data copia matri? in Il. 275.
Heu, terra ignota, canibus data præda Latinis, Il. 128 247
Altibusq; iaces: nec te tua funera mater Hom. Il. 3.
Produxi, preſſiue oculos, aut vulnera laui
Veſte tegens, tibi quam noctes feſtina, dieſq;
Vrgebant, & tela curas ſolabar aniles.
Quò ſequar? aut quæ nunc artus, auulſaq; membra.
*Et * funus lacerum tellus habet? hoc mihi de te* Cadauer.
Nate refers? hoc ſum: terraq;, mariq́ue ſecuta?

Figite

Figite me, si qua est pietas, in me omnia tela
Conijcite, ô Rutuli, me primam absumite ferro.
Aut tu magne pater diuûm miserere, tuoq́ꝫ
Iniusam hoc detrude caput sub Tartara telo;
Quãdo aliter nequeo crudelem abrumpere vitam,
Hoc fletu concussi animi, mœstusq́ꝫ per omnes
It gemitus: torpent infractæ ad prœlia vires.
Illum incendentem luctus Idæus & Actor,
Ilionei monitu, & multum lachrymantis Iuli,
Non cũ iniuria, sed cũ sceleritate. *Corripiunt, interque manus sub tecta reponunt.*
At tuba terribilem sonitum procul ære canoro
Increpuit: sequitur clamor, cœlumq́ꝫ remugit.
Accelerant acta pariter testudine Volsci,
Et fossas implere parant, ac vellere vallum.
Homerus in Il. 136. *Quærunt pars aditum, & * scalis ascendere muru*
Quà rara est acies, interlucetq́ꝫ corona
Non tam spissa viris: telorum effundere contra
Omne genus Teucri, ac duris detrudere contis,
Il. 46. 19. 206. * *Assueti longo muros defendere bello.*
Homer. in Il. 131. * *Saxa quoque infesto voluebant pondere, si quà*
Possent tectam aciem perrumpere: cùm tamẽ omnes
Ferre libet subter densa testudine casus.
Nec iam sufficiunt. nam, quà globus imminet ingẽs,
Immanem Teucri molem volunt q́ꝫ, ruunt q́ꝫ:
.i. ipsam testudinem, quæ armorum erat connexio. *Quæ Rutulos strauit latè, armorumq́ꝫ resoluit*
* *Tegmina: nec curant cæco contendere Marte*
Amplius audaces Rutuli, sed pellere vallo
Missilibus certant.
Parte alia horrendus visu quassabat Etruscam

Pinum,

Pinum, & fumiferos infert Mezentius ignes.
At Messapus equûm domitor, Neptunia proles,
Rescindit vallum, & scalas in Mœnia poscit.
Vos ô Calliope precor adspirate canenti, Homerus
Quas ibi tum ferro strages, quæ funera Turnus in Il. 160.
Ediderit, quem quisque virum demiserit Orco:
Et mecum ingentes oras euoluite belli.
Et meministis enim diuæ, & memorare potestis.
Turris erat vasto suspectu, & pontibus altis,
Opportuna loco summis quam viribus omnes Circa portas
Expugnare Itali, summáque euertere opum vi
Certabant: Troes contra defendere saxis,
Perq; cauas densi tela intorquere fenestras.
Princeps ardentem coniecit lampada Turnus,
Et flammam adfixit lateri: quæ plurima vento
Corripuit tabulas, & postibus hæsit adesis.
Turbati trepidare intus, frustraq; malorum
Velle fugam. dum se glomerant; retroq; residunt
In partem, quæ peste caret; tum pondere turris Id est, incē-
Procubuit subito, & cœlum tonat omne fragore. dio.
Semineces ad terram, immani mole secuta,
Confixiq; suis telis, & pectora duro
Transfossi ligno veniunt: vix vnus Helenor,
Et Lycus elapsi. quorum primæuus Helenor,
Mæonio regi quem serua Lycimnia furtim Educauerat.
Sustulerat, vetitisq; ad Troiam miserat armis, supra Argo
Ense leuis nudo, parmaq; inglorius alba. licū terro-
Isq; vbi se Turni media inter millia vidit, rem inter
Hinc acies, atq; hinc acies adstare Latinas, Troiæque
labores Sub

Homerus in Il. 192.

Vt fera, quæ denſa venantum ſepta corona
Contra tela furit, ſeſeq; haud neſcia morti
Iniecit, & ſaltu ſupra venabula fertur;
Haud aliter iuuenis medios moriturus in hoſtes

Homerus in il. 117.

**Irruit; & qua tela videt denſiſſima, tendit.*
At pedibus longe melior Lycus, inter & hoſtes
Inter & arma fuga muros tenet, altaq; certat

Quia tũc alti non erant muri.

*Prendere tecta*manu, ſociũmq; attingere dextras.*
Quem Turnus pariter curſu, teloq; ſecutus
Increpat his victor. Noſtras ne euadere demens
Speraſti te poſſe manus? ſimul arripit ipſum
Pendentem, & magna muri cum parte reuellit:

Homerus in Il. 244.

** Qualis vbi aut leporem, aut cãdẽti corpore cygnũ*
Suſtulit alta petens pedibus Iouis armiger vncis,

Homerus in Il. 50.

** Quæſitum aut matri multis balatibus agnum*
Martius à ſtabulis rapuit lupus. vndique clamor
Tollitur. inuadunt, & foſſas aggere complent.

Homerus in Il. 132. Il. 46. 19. 167.

Ardentes tedas alij ad faſtigia iactant.
Iſioneus ſaxo, atque ingenti fragmine montis
Lucetium portæ ſubeuntem, ignemque ferentem.
Emathiona Liger, Chorineum ſternit Aſylas;
Hic iaculo bonus, hic longè fallente ſagitta:
Ortygium Cæneus, victorem Cænea Turnus,
Turnus Ityn, Clonium q;, Dioxippũ, Promulumq;,
Et Sagarim, & ſummis ſtantem pro turribus Idã:

Qui tegmẽ, id eſt ſcutum, proiecerit.

Priuernum Capys hunc primo leuis haſta Themillæ
*Strinxerat: ille manum, proiecto tegmine, * demens*
Ad vulnus tulit: ergo alis allapſa ſagitta,
Et læno infixa eſt lateri manus, abditaque intus

Spi-

Spiramenta animæ lætali vulnere rupit.
Stabat in egregijs Arcentis filius armis,
Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Ibera,
Insignis facie: genitor quem miserat Arcens,
*Eductum Martis luco, Simethia * circum* — Simethos fluuius est Siciliæ.
Flumina; pinguis vbi, & placabilis ara Palici.
Stridentem fundam, positis Mezentius armis,
Ipse ter adducta circum caput egit habena,
*Et media aduersi * liquefacto tempora plumbo* — Quia plumbū iactum dissoluitur nimio rotatu & aëris calore.
Diffidit, ac multa porrectum extendit arena.
Tum primum bello celerem intendisse sagittam
Dicitur, ante feras solitus terrere fugaces
Ascanius, fortemq; manu fudisse Numanum;
Cui Remulo cognomen erat, Turnique minorem
Germanam nuper thalamo sociatus habebat.
Is primam ante aciem digna, atq; indigna relatu
Vociferans, tumidusq; nouo præcordia regno
Ibat, & ingenti sese clamore ferebat.
Non pudet obsidione iterum, vallogq; teneri,
**Bis capti Phryges, & morti prætendere muros?* — Ab Hercule primum, post à Græcis capti.
En qui nostra sibi bello connubia poscunt.
Quis deus Italiam, quæ vos dementia adegit?
Non hîc Atridæ, nec fandi fictor Vlysses:
Durum à stirpe genus: natos ad flumina primum
*Deferimus, sæuoq; * gelu duramus, & vndis.* — Pro gelidis vndis.
Venatu inuigilant pueri, siluasq; fatigant.
*Flectere * ludus equos, & spicula tendere cornu.* — Aliorū labor nostræ pueritię ludus est.
At patiens operum, paruoq; assueta iuuentus:
Aut rastris terram domat, aut quatit oppida bello.

Omne æuum ferro teritur, versáq; iuuencûm
Terga fatigamus hasta: nec tarda senectus
Debilitat vires animi, mutatq; vigorem:
Caniciem galea premimus; semperq; recentes
Conuectare iuuat prædas, & viuere rapto.
Purpura. *Vobis picta croco, & fulgenti* murice vestis,*
Desidiæ cordi: iuuat indulgere choreis:
Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ.
Ho. Il. 18. **O verè Phrygiæ (neq; enim Phryges) ite per alta*
Dindyma; vbi assuetis biforem dat tibia cantum.
A mõte Berecyntho. *Tympana vos, buxusq; vocat* Berecynthia matris*
Idææ: sinite arma viris, & cedite ferro,
Talia iactantem dictis, ac dira canentem
Non tulit Ascanius: neruoq; obuersus equino
Contendit telum; diuersaque brachia ducens,
Constitit ante Iouem, supplex per vota precatus.
Iupiter omnipotens audacibus annue cœptis:
Ipse tibi ad dua templa feram sollemnia dona,
Homerus in Il. 10 9. *Et statuam ante aras aurata fronte iuuencum*
Aequalem matri, nondum patri. *Candentem, pariterq; caput cum* matre ferentem:*
Iam tornu petat, & pedibus qui spargat arenam.
Audyt, & cæli genitor de parte serena,
Intonuit læuum. sonat vnà letifer arcus:
Effugit horrendum stridens elapsa sagitta,
Perq; caput Remuli venit, & cana tempora ferro
Traijcit. I, verbis virtutem illude superbis.
Bis capti Phryges hæc Rutulis responsa remittunt.
Et dixit, & fecit. *Hæc tantum Ascanius. Teucri clamore sequuntur,*
Lætitiaq; fremunt, animosque ad sidera tollunt.

Ætherea

Ætherea tum fortè plaga crinitus Apollo
Desuper Ausonias, acies, urbemq; videbat
Nube sedens, atq; his victorem affatur Iulum.
Macte noua virtute puer, sic itur ad astra,
Dijs * genite, & * geniture deos. iure omnia bella
Gente sub Assaraci fato uenturæ residunt.
Nec te Troia capit. Simul hæc effatus ab alto
Æthere se mittit, spirantes dimouet auras,
Ascaniumq; petit, * forma tum vertitur oris
Antiquum in Buten. * hic Dardanio Anchisæ
Armiger ante fuit, fidusq; ad limina custos.
Tum comitem Ascanio pater addidit. ibat Apollo
Omnia longæuo similis, vocemq;, coloremq;,
Et crines albos, & * sæua sonoribus arma:
Atque his ardentem dictis affatur Iulum.
Sit satis Æneidæ telis impunè Numanum
Oppetijsse tuis. primam hanc tibi magnus Apollo
Concedit laudem, & paribus non inuidet armis.
Cætera parce puer bello. Sic orsus Apollo,
Mortales medio aspectus sermone reliquit,
Et procul in tenuem ex oculis euanuit auram.
Agnouere deum proceres, diuinaq; tela
Dardanidæ, pharetramq; sua sensere sonantem.
Ergo auidum pugnæ dictis, ac numine Phœbi
Ascanium prohibent: ipsi in certamina rursus
Succedunt, animasq; in aperta pericula mittunt.
It clamor totis per propugnacula muris:
Intendunt acres arcus, armentaq; torquent.
Sternitur omne solum telis. tum scuta, cauæq;

Ob Veneré. Geniture autem, ob Iulium Cęsarem, & Augustum. Homerus in Il. 185. Homerus in il. 99.

Terribilia.

Homerus in Il. 10.

Ho. Il. 138.

Dant ſonitum flictu galeæ: pugna aſpera ſurgit.
Homerus in Il. 104 * Quantus ab occaſu veniens pluuialibus Hœdis
Verberat imber humũ: quàm multa grãdine nimbi
Aër, vt alibi. Home. in il. 131. In vada præcipitant, cũ * Iupiter horridus auſtris
Torquet aquoſam hiemẽ, & cælo caua nubila rũpit.
Homerus in Il. 123. * Pandarus, & Bitias, ſ deo Alcanore creti,
Quos Iouis eduxit luco ſilueſtris Hiera,
* Abietibus iuuenes patrijs, & montibus æquos,
Portam, qua ducis imperio commiſſa, recludunt
Freti armis, vltroq; inuitant mœnibus hoſtem.
Ipſi intus dextra ac læua pro turribus adſtant
Armati ferro, & criſtis capita alta coruſci:
Quales aëreæ liquentia flumina circum,
Siue Padi ripis, Atheſim ſeu propter amœnum,
Conſurgunt geminæ quercus, intonſaque cælo
Attollunt capita, & ſublimi vertice nutant.
ſ rrumpunt, aditus Rutuli vt videre patentes.
Continò Quercens, & pulcher Equicolus armis,
Et preceps animi Tmarus; & Mauortius Hæmon
Agminibus totis aut verſi terga dedere,
Aut ipſo portæ poſuere in limine vitam.
Tum magis increſcunt animis diſcordibus iræ,
Et iam collecti Troës glomerantur eodem,
Et conferre manum, & procurrere longius audent.
Ductori Turno, diuerſa in parte furenti,
Turbantiq; viros, perfertur nuntius, hoſtem
Feruere cæde noua, & portas præbere patentes.
Deſerit incertum, atque immani concitus ira
Dardaniam ruit ad portam, fratresq; ſuperbos:

Et

Et primum Antiphaten, is enim (se primus agebat
Thebana de matre nothum Sarpedonis * *alti,* .i. nobilis.
Coniecto sternit iaculo. volat Itala Cornus,
Aëra per tenerum, stomachoque infixa sub altum
Pectus abit: reddit specus atri vulneris vndam
Spumantẽ, & fixo ferrũ in pulmona tepescit. (dnũ:
Tũ Meropẽ, atq; E rymãtha manu, tũ sternit Aphi- Gladio.
Tum Bitian ardentem oculis, animisq; frementem,
Non iaculo: (neque enim iaculo vitã ille dedisset)
Sed magnum stridens contorta phalarica venit
Fulminis acta modo, quam nec duo taurea terga,
Nec duplici squama lorica fidelis, & auro
Sustinuit. collapsa ruunt immania membra.
Dat tellus gemitũ, & clypeum super intonat ingẽs. Homerus
Qualis in Euboico Baiarum litore quondam in Il. 4 8.
Saxea pila cadit: magnis quam molibus ante
Constructam iaciunt ponto. sic illa ruinam
Prona trahit, penitusq; vadis illisa recumbit:
Miscent se maria, & nigræ attolluntur arenæ.
Tum sonitu Prochyta alta tremit, * *durumq; cubile* Mortiferũ.
Inarime Iouis imperijs imposta Typhœo.
**Hic Mars armipotens animum, viresque Latinis* Homerus in
Addidit, & stimulos acres sub pectore vertit; Il. 21. 170.
Immisitq; fugam Teucris, atrumq; timorem.
Vndique * *conueniunt, quoniam data copia pugnæ:* Itali scilicet,
Bellatorq; animo deus incidit. quibs Mars
Pandarus, vt fusũ germanum corpore cernit. aĩos addi-
Et quo sit fortuna loco, qui casus agat res, dit.
Portam vi multa conuerso cardine torquet,

Obnixus latis humeris, multosq; suorum
Sine spe inundendi. *Mœnibus exclusos * duro in certamine linquit:*
Ast alios secum includit, recipitq; ruentes.
Demens, qui Rutulum in medio non agmine regem
Viderit irrumpentem, ultroq; incluserit urbi,
Immanem veluti pecora inter inertia tigrim.
Continuò nova lux oculis effulsit; & arma
Horrendum sonuere: tremunt in vertice cristæ
Sanguineæ, clypeoq; micantia fulgura mittit.
Agnoscunt faciem invisam, atque immania membra
Turbati subito Æneadæ. tum Pandarus ingens
Emicat; & mortis fraternæ feruidus ira,
Tibi data per dotem. *Effatur. Non hæc * dotalis regia Amatæ,*
Nec muris cohibet patrius media Ardea Turnum.
Castra inimica vides: nulla hinc exire potestas.
Confidentia virtutis. *Olli * subridens sedato pectore Turnus.*
Incipe, si qua animo virtus, & consere dextram:
Hic etiam inventum Priamo narrabis Achillem.
Dixerat. ille rudem nodis, & cortice crudo
Intorquet summis adnixus viribus hastam.
Homerus in Il. 35. 227. *Excepere auræ vulnus: Saturnia Iuno*
Detorsit veniens; portæque infigitur hasta.
At non hoc telum, mea quod vi dextera versat,
Homerus in Il. 48. *Effugies: neque enim is teli, nec vulneris auctor:*
Sic ait, & sublatum alte consurgit in ensem,
Et mediam ferro gemina inter tempora frontem
Dividit, impubesq; immani vulnere malas.
Fit sonus: ingenti concussa est pondere tellus.
Collapsos artus, atque arma cruenta cerebro

Ster-

Sternit humi moriens, atque illi partibus æquis
Huc caput, atque illuc humero ex vtroque pepẽdit. Homerus in
Diffugiunt versi trepida formidine Troës: Il. 180.
**Et, si continuò victorem ea cura subisset,* Homerus
Rumpere claustra manu, sociosq; immittere portis, in Il. 86.
Vltimus ille dies bello, gentiq; fuisset:
Sed furor ardentem, cædisq; insana cupido
Egit in aduersos.
Principio Phalarim, & succiso popliti Gygen
Excipit, hinc raptas fugientibus ingerit hastas
Intergum: (Iuno vires, animumq; ministrat)
Addit Halyn comitẽ, et confixum Phegea parma
Ignaros deinde in muris, Martemq; cientes,
Alcandrũq;, Haliumq;, Noëmonaq;, Prytanimque;
Lyncea tendentem contrà, sociosque vocantem
Vibranti gladio connixus ab aggere dexter
Occupat. huic vno deiectum comminus ictu
Cum galea longè iacuit caput. inde ferarum
*Vastatorem Amycum, quo non * felicior alter* .i peritior.
Vngere tela manu, ferrumque armare veneno:
Et Clytium Aeoliden, & amicum Cretea Musis.
Cretea Musarum comitem, cui carmina semper
*Et Cytharæ cordi, *numerosque intendere neruis:* Rhithmos
Sẽper equos, atq; arma virũm, pugnasque canebat. facere inten
Tandem ductores, audita cæde suorum, tione ner-
Conueniunt Teucri, Mnestheus, acerque Serestus; uorum,
Palantesque vident socios, hostemque receptum.
**Et Mnesthe°, Quò deïde fugã, quò tẽditis, inquit?* Ho. Il. 86.
Quos alios muros, quæ iam vltra mœnia habetis?

Homerus in Il. 50. *Vnus homo, & vestris ô ciues vndiq; septus
Aggeribus, tantas strages impunè per vrbem
Ediderit? iuuenum primos tot miserit Orco?
Non infelicis patriæ, veterumq; deorum,
Et magni Æneæ segnes miseretque pudetq;?

Homerus in Il. 65. *Talibus accensi firmantur, & agmine denso
Consistunt. Turnus paullatim excedere pugna,
Et fluuium petere, ac partem, quæ cingitur amni.
Acriùs hoc Teucri clamore incumbere magno,

Homerus in Il. 123. Et glomerare manum, *ceu sæuum turba leonem
Cum telis premit infensis: atteritus ille
Asper, acerba tuens retro redit, & neq; terga
Ira dare, aut virtus patitur; nec tendere contra,
Ille quidem hoc cupiens, potis est per tela, virosque.
Haud aliter retro dubius vestigia Turnus
Improperata refert, & mens exæstuas ira.

Homerus in Il. 124. *Quin etiam bis tum medios inuaserat hostes:
Bis conuersa fuga per muros agmina vertit.
Sed manus è castris properè coit omnis in vnum:
Nec contra vires audet Saturnia Iuno
Sufficere: aëream celo nam Iupiter ?rim
Demisit, germanæ haud mollia iussa ferentem,
Ni Turnus cedat Teucrorum mœnibus altis.

Ho. Il. 175. *Ergo nec clypeo iuuenis subsistere tantum,
Ho Il. 124. Nec dextra valet: *iniectis sic vndiq; telis
Homer. Il. 131. 175. Obruitur: *strepuit assiduo caua tempora circum
Ho. Il. 124. Tinnitu galea, & saxis solida æra fatiscunt,
Discussæq; iubæ capiti. nec sufficit vmbo.
Ictibus ingeminant hastis & Troës, & ipse

Ful-

Fulmineus Mnestheus. tum toto corpore sudor
*Liquitur, & * piceum (nec respirare potestas)* Sordidum.
Flumen agit: fessos quatit æger anhelitus artus.
Tum demum præceps saltu sese omnibus armis
In fluuium dedit. ille suo cum gurgite flauo
Accepit venientem, ac mollibus extulit vndis,
Et lætum ad socios abluta cæde remisit.

P. VIRGILII MARONIS ÆNEIDOS.

LIBER DECIMVS.

ARGVMENTVM.

Iupiter, conuocato deorum concilio, ad concordiam ipsos adhortatur. ibi Venus de Troianorum periculo, insatiabiliq́ue Iunonis odio conqueritur: aliquamq́ue tandem tot calamitatum requiem petit. Iuno contra malorum omnium causam in Troianos, veluti primos belli auctores, atque adeò in Venerem ipsam reijcit. Frustra itaq́ue tentata reconciliatione, Iupiter vbi nullum videt esse contentionum finem, ne aut vxorem, aut filiam læderet, se neutrarum partium studia secuturum pronuntiat. Sed pro sua se æquitate omnia fatis esse permissurum. Interim Rutuli totis viribus ad oppugnationē redeunt: non minore animo obsessi se ad defensionem parant. Dum hæc in Latio geruntur, Aeneas, rebus in Etruria ex animi sententia confectis, multorumq́ue sibi populorum auxilijs adiunctis, triginta nauium classe ad suos reuehitur. Ibi nymphas paulo antè in eam formam ex nauibus suis transformatas, obuias habet: ex his & de classis amissione, & de suorum periculo certior redditur. Inde in hostium vsque conspectum pro

uectus, copias suas exponit. Rutuli oppugnatione desistunt, occurrentesque ad litus, terra hostem prohibere conantur. Magno vtrinque detrimento pugnatur. Ibi Pallas, magna prius edita hostium strage, tandem à Turno occiditur, cuius rei dolore percitus Aeneas magnos Rutulorum aceruos amico inferias mittit. Ascanius quoque, eruptione facta, suas cum patre copias coniungit. Quibus rebus permota Iuno, & pro Turno solicita, impetrata à Ioue venia, præsenti eum periculo eripit, obiecta illi falsa Aeneæ imagine: quam dum in nauim quã dã fugiẽtem insequitur, vinculis à Iunone ruptis, vi tempestatis ad litora Ardeæ proxima deuehitur. Interim Mezentius, Iouis monitu pugnæ succedens, magnum tam Troianorum, quàm Etruscorum numerũ prosternit: donec ab Aenea haste ictu vulneratus, & à Lauso filio protectus, ægrè se ad obligandum vulnus ex acie recipit. ibi Lausus quoque dum patrem vlcisci conatur, ab Aenea interficitur: eius rei nuntio accepto, Mezentius conscenso equo in prœlium redit: vbi dum filij mortem vindicare parat, eadem, qua filius, dextra concidit.

Aliud Argumentum.

Placat & vxorem dictis, & iurgia natæ
Iupiter. Auxilijs instructus Troius heros
Aduenit: occurrunt Rutuli, atq; ad litora pugnant.
Occidit à Turno Pallas; victorq; superbus
Æneæ eripitur. Mezentius interit acer.

Homerus in Il. 38. 82.

Panditur interea domus omnipotentis Olympi:
Conciliumq; vocat diuûm pater, atq; hominum rex

Siderea

Sideream in sedem: terras vnde arduus omnes,
Castraq; Dardanidum adspectat, populosq; Latinos. Homerus in Il. 8.
Consident tectis bipatentibus: incipit ipse.
*Caelicolae magni, quia * nam sententia nobis* Cur Enniani sermonem Seruius ait esse.
Versa retro? tantumq; animis certatis iniquis?
Abnueram bello Italiam concurrere Teucris,
Quae contra vetitum discordia? quis metus aut hos,
Aut hos arma sequi, ferrumq; lacessere suasit?
Aduenient iustum pugnae (ne accersite) tempus:
Cum fera Carthago Romanis arcibus olim
Exitium magnum, atq; alpes immittet apertas.
*Tum certare odijs, tum res * rapuisse licebit.* Bellum per fetiales indicere. Seruius
Nunc sinite, & placidum laeti componite foedus.
Iupiter haec paucis: at non Venus aurea contrà
Pauca refert.
O pater, ô hominum, diuûmq; aeterna potestas, Homerus in Il. 25.
Namq; aliud quid sit, quod iã implorare queamus?
Cernis vt insultent Rutuli, Turnusq; feratur
Per medios insignis equis, tumidusq; secundo
Marte ruat? non clausa tegunt iam moenia Teucros.
Quin intra portas, atque ipsis proelia miscent
*Aggeribus * moerorum; & inundant sanguine fossae.* Antiquè pro murorum.
Aeneas ignarus abest, nunquam ne leuari
Obsidione fines? muris iterum imminet hostis
Nascentis Troiae, nec non exercitus alter:
Atq; iterum in Teucros Aetolis surgit ab Arpis
*Tydides. * equidem credo, mea vulnera restant;* Homerus in Il. 5.
Et tua progenies, mortalia demoror arma.
Si sine pace tua, atq; inuito numine Troes

Italiam

Italiam petiere: luant peccata, neque illos
Iuueris auxilio. sin tot responsa secuti
Per superos Apollinem intelligit, per manes Creusam Aeneę vxorem, & Anchisen patrẽ
Quæ superi,* manesúe dabant: cur nunc tua quisq̃*
Flectere iussa potest? aut cur noua condere fata?
Quid repetam exustas Erycino in litore classes?
Quid tempestatum regem, ventosq; furentes,
Æolia excitos? aut actam nubibus Irim?
Nunc etiam Manes (hæc intentata manebat
Sors rerum) mouet, & superis immissa repentè
Alecto, medias Italûm bacchata per vrbes.
Nil super imperio moueor: spe tranimus ista,
Dum fortuna fuit: vincant, quos vincere mauis:
Si nulla est regio, Teucris quam det tua coniux
Dura: per euersæ, genitor, fumantia Troiæ
Excidia obtestor: liceat dimittere ab armis
Incolumem Ascanium, liceat superare nepotem
Æneas sanè ignotis iactetur in vndis;
Et, quamcunque viam dederit fortuna, sequatur:
Homerus in Il. 180. *Hunc tegere, & diræ valeam subducere pugnæ.*
Est Amathus, est celsa mihi Paphos, atque Cythera,
Idaliæque domus. positis inglorius armis
Exigat hic æuum. magna ditione iubeto
Carthago premat Ausoniam: nihil vrbibus inde
Obstabit Tyrijs. quid pestem euadere belli
Iuuit, & Argolicos medium fugisse per ignes?
Totq; maris, vastaq; exhausta pericula terræ,
Dum Latium Teucri, recidiuaq; Pergama quærũt?
Non satius cineres patriæ insedisse supremos,
Atq; solum, quo Troia fuit? Xanthum, & Simoenta

Redde

Redde oro miseris : iterumque reuoluere casus
*Da pater Iliacos Teucris. * Tum regia Iuno* Homerus in Il. 38.
Alta furore graui. Quid me alta silentia cogis
Rumpere, & obductum verbis vulgare dolorem?
Aenean hominum quisquam, diuûmque subegit
Bella sequi, aut hostem regi se inferre Latino?
Italiam petyt fatis auctoribus, esto,
Cassandræ impulsus furys: num linquere castra
*Hortati sumus: aut vitam committere * ventis?* Incertis & inanibus.
Num puero summam belli, num credere muros?
Tyrrhenamúe fidem, aut gentes agitare quietas?
*Quis deus in * fraudem, quæ dura potentia nostra* Id est, periculum.
Egit? vbi hic Iuno, demissaúe nubibus Iris;
Indignum est Italos Troiam circumdare flammis
Nascentem, & patria Turnum consistere terra;
*Cui Pilumnus auus, cui * diua Venilia mater.* Pungit Venerem, Aeneæ matrē, non enim dea Venilia, sed nympha
Quid face Troianos atra vim ferre Latinis?
Arua aliena iugo premere, atq; auertere prædas?
Quid soceros legere, & gremijs abducere pactas?
Pacem orare manu, præfigere puppibus arma?
Tu potes Aenean manibus subducere Graiûm,
Progq; viro nebulam, & ventos obtendere inanes;
Et potes in totidem classem conuertere nymphas:
Nos aliquid Rutulos contra inuisse, nefandum est.
Aeneas ignarus abest. ignarus & absit.
Est Paphos, Idaliumq; tibi, sunt alta Cythera. Molles, quæ etiam sine inimicis perire possent.
Quid grauidã bellis vrbem, & corda aspera tentas?
*Nosne tibi * fluxas Phrygiæ res vertere fundo*
Conamur? nos, an miseros qui Troas Achiuis

Obiecit?

Obiecit? quæ causa fuit consurgere in arma
Europamq3, Asiamque,& fœdera soluere furto
Me duce Dardanius Spartam expugnauit adulter?
Aut ego tela dedi? foniue cupidine bella?
Tunc decuit metuisse tuis. nunc sera querelis
Haud iustis assurgis,& irrita iurgia iactas.
Talibus orabat Iuno; cunctiq3 fremebant
Cælicolæ,assensu vario: ceu flamina prima,
Cum deprensa fremunt siluis,& cæca volutant
Murmura,venturos nautis prodentia ventos.
Homerus in Il. 265. ** Tum pater omnipotẽs,rerum cui summa potestas,*
Infit. eo dicente,deûm domus alta silescit,
Et tremefacta solo tellus,silet arduus æther:
Tum Zephyri posuere, premit placida æquora pon-
Accipite ergo animis. atque hæc mea figite dicta.
Quandoquidem Ausonios coniungi fœdere Teucris
Haud licitum est,nec vestra capit discordia finem:
Pro tenet t vnde le ctæ Philosopho rum,propria quædam in stituta reti nentium. *Quæ cuiq3 est fortuna hodie,quã quisq3 * secat spem*
Tros,Rutulusque fuat,nullo discrimine habebo:
Seu fatis Italûm castra obsidione tenentur,
Siue errore malo Troiæ,monitisq3 siniſtris.
Nec Rutulos soluo. sua cuiq3 exorsa laborem,
Fortunamque ferent. rex Iupiter omnibus idem.
Fata viam inuenient. Stygy per flumina fratris,
Per pice torrentes,atraque voragine ripas,
Ho. Il. 11. **Annuit,& totum nutu tremefecit Olympum.*
Ho. Il. 12. *Hic finis fandi. solio tum Iupiter aureo*
Homerus in Il. 120. *Surgit,*cælicolæ medium quem ad limina ducunt.*
Interea Rutuli portis circum omnibus instant

Sternere

Sternere cæde viros, & mœnia cingere flammis
At legio Æneadum vallis obsessa tenetur:
Nec spes vlla fugæ: miseri stant turribus altis
Nequidquam, & rara muros cinxere corona.
Assius, Imbrasides, Hicetaoniusque Thymœtes,
Asseracique duo, & senior cum Castore Tybris,
Prima acies. hos germani Sarpedonis ambo,
Et clarus Ethemon Lycia comitantur ab * alta. Nobili.
Fert ingens toto connixus corpore saxum,
Haud partem exiguam montis * Lyrnesius Agmon, Phryx: nam
Nec Clytio genitore minor, nec fratre Menestheo. Lyrnesos
Hi iaculis, illi certant defendere saxis, ciuitas est
Molirique ignem, neruoque aptare sagittas. Phrygiæ.
Ipse inter medios, Veneris iustissima cura,
Dardanius caput ecce puer detectus honestum,
Qualis gemma micat, fuluum quæ diuidit aurum,
Aut collo decus, aut capiti, vel quale per artem
Inclusum buxo, aut * oricia terebintho Oricos ciui-
Lucet ebur: fusos ceruix cui lactea crines tas est Epiri,
Accipit, & molle subnectit circulus auro, iuxta quam
Te quoque magnanimæ viderunt Ismare gentes nascitur te-
Vulnera dirigere, & calamos armare veneno, rebinthus.
Mœonia generose domo; vbi pinguia culta
Exercentque viri, Pactoliusque irrigat auro.
Affuit & Mnestheus, quem pulsi pristina Turni
Aggere murorum sublimem gloria tollit:
Et Capys: hinc nomen campanæ ducitur vrbi.
Illi inter sese duri certamina belli
Contulerant; media Æneas freta nocte secabat.

Namque

Namque vt ab Euandro castris ingressus Etrussis,
Regem adit, & regi memorat nomenq́; genusq́:
Quidue petat, quidue ipse ferat, Mezentius arma
Quæ sibi conciliet, violentaq́; pectora Turni
Edocet: humanis quæ sit fiducia rebus,
Admonet, immiscetq́; preces. haud sit mora Tar-
Permittentibus fatis: quia pugnare nõ poterant, ob illud. Externos optate duces. lib. 8.
*Iungit opes, fœdusq́; ferit, tum * libera fatis* (chen
Classem conscendit iussis gens Lydia diuûm
Externo commissa duci. Æneia puppis
Prima tenet, rostro Phrygios subiuncta leones:
Imminet Ida super, profugis gratissima Teucris.
Hic magnus sedet Æneas, secumque volutat
Euentus belli varios: Pallasque sinistro
Affixus lateri: iam quarit sidera, opacæ
Noctis iter, iam, quæ passus terraq́;, mariq́;.
Pandite nunc Helicona deæ, cantusque mouete,
Quæ manus interea Tuscis comitetur ab oris
Æneam, armetque rates, pelagoque vehatur;
Massicus ærata princeps secat æquora Tigri:
Sub quo mille manus iuuenum, qui mœnia Clusi,
Quique vrbem liquere Cosas; queis tela, sagitta,
Pharetra. *Corytiq́; leues humerus, & latifer arcus.*
Una toruus Abas. huic totum insignibus armis
Agmen, & aurato fulgebat Apolline puppis.
Sexcentos illi dederat Populonia mater
Homerus in 11. 28. *Expertos belli iuuenes: ast Ilua trecentos*
Insula, inexhaustis Chalybum generosa metallis.
Tertius, ille hominum, diuumq́; interpres Asilas,
Cui pecudum fibræ, cæli cui sidera parent,

Et

Et linguæ volucrum, & præsagi fulminis ignes,
Mille rapit densos acie, atq; horrentibus hastis. Raptim ducit.
Hos parere iubent Alpheæ ab origine, Pisæ,
Vrbs Etrusca solo, sequitur pulcerrimus Astur,
Astur * equo fidens, & versicoloribus armis. Eques optimus.
Tercentum adiciunt: mens omnibus vna sequendi
Qui Cerete domo, qui sunt Minionis in aruis,
Et Pyrgi veteres * intempestaq; Grauiscæ. Pestiferæ, quasi sine temperie: Grauiscæ enim dictæ, quod graué aëre sustinerent.
Non egote Ligurum ductor fortissime bello
Transierim Cycne, & paucis comitate Cupano:
Cuius olorinæ surgunt de vertice pennæ,
Crimen amor vestrum, formæq; insigne paternæ.
Namq; ferunt, luctu Cycnum Phaëtontis amati,
Populeas inter frondes umbramq; sororum
Dum canit, & mastum musa solatur amorem,
Canentem molli plumam duxisse senectam,
Linquentem terras, & sidera voce sequentem.
Filius, æquales comitatus classe catervas,
Ingentem remis Centaurum promouet: illæ
Instat aquæ, saxumque vndis immane minatur
Arduus, & longa sulcat maria alta carina.
Ille etiam patrys agmen ciet Ocnus ab oris,
Fatidicæ Manthus, & Thusci filius amnis:
Qui muros, matrisque dedit tibi Mantua nomen, Quia Mantua vrbs Tusciæ, tres habuit tribus, quæ in quaternas curias diuidebantur.
Mantua diues auis; sed non genus omnibus vnum.
Gens illi * triplex: populi sub gente * quaterni:
Ipsa caput populis, Tusco de sanguine vires,
Hinc quoque quingentos in se Mezentius armat;
Quos patre Benaco velatus arundine glauca

Mincius infesta ducebat in æquora pinu.
Ipse grauis Auletes, centenaque arbore fluctum
Mari. *Verberat assurgens, spumant vada *marmore verso.*
Hunc vehit immanis Triton, & cærula concha
Exterrens freta: cui luterum tenus hispida nanti
Frons hominem præfert, in Pristin desinit aluus.
Spumæ semifero sub pectore murmurat vnda.
Tot lecti proceres ter denis nauibus ibant
Subsidio Troiæ, & campos salis ære secabant.
Iamque dies cœlo concesserat: almaque curru
Noctiuago Phœbe medium pulsabat Olympum.
Æneas (neq; enim membris dat cura quietem)
Et lib. 5. dedit ei guber nandi peritiam. *Ipse sedens clauumque *regit, velisque ministrat.*
Atq; illi medio in spatio chorus ecce suarum
Occurrit comitum, nymphæ: quas alma Cybele
Numen habere maris, nymphasque è nauibus esse
Iusserat, innabant pariter, fluctusq; secabant,
Quot prius æratæ steterant ad litora proræ.
Agnoscunt longè regem, lustrantq; choreis.
Quarum quæ fandi doctissima Cymodocea,
Ponè sequens dextra puppim tenet, ipsaque dorso
Eminet, ac læua tacitus subremigat vndis.
Tum sic ignarum alloquitur: Vigilásne deûm gens,
Æneas? vigila, & velis immitte rudentes.
Qui post fœdus belli commouit: vnde illud Latini *Nos sumus Idææ sacro de vertice pinus,*
*Nunc pelagi nymphæ, classis tua, *perfidus vt nos*
*Præcipites ferro Rutulus flammaque * premebat:*
Rupimus inuitæ tua vincula, teque per æquor
Quærimus. hanc genitrix faciem miserata refecit,

Et

Et dedit esse deas, æuumq; agitare sub vndis.
At puer Ascanius muro, fossisq; tenetur;
Tela inter media, atq; horrentes Marte Latinos.
Iam loca iussa tenet forti permistus Etrusco
Arcas eques. medias illis opponere turmas,
Ne castris iungant, certa est sententia Turno.
Surge age; & Aurora socios veniente vocari
Primus in arma iube, & clypeum cape, quē dedit ipse
Inuictum ignipotens, atq; oras ambiit auro.
Crastina lux, mea si non irrita dicta putaris,
Ingentes Rutulæ spectabit cædis aceruos.
Dixerat, & dextra discedens impulit altam,
Haud ignara* modi, puppim. fugit illa per vndas
Ocyor & iaculo, & ventos æquante sagitta.
Inde aliæ celerant cursus. stupet inscius ipse
Tros Anchisiades, animos tamen omine tollit.
*Tum breuiter supera adspectans conuexa precatur.
Alma parens Idæa deum, cui Dyndima cordi,
Turrigeræq; vrbes, biugiq; ad fræna leones,
Tu mihi nunc pugnæ princeps, tu rite* propinques
Augurium, Phrygibusq; adsis pede diua secundo.
Tantum effatus; & interea reuoluta ruebat
Matura iam luce dies, noctemq; fugarat.
Principio socios edicit, signa sequantur,
Atque animos aptent armis, pugnæque parent se.
Iamque in conspectu Teucros habet, & sua castra,
Stant celsa in puppi. clypeum tum deinde sinistra
Extulit ardentem. *clamorem ad sidera tollunt
Dardanidæ è muris: spes addita suscitat iras.

regis, Ipsi his sacrilego pendetis sanguine pœnas.

Moderationis, quippe quę fuerat nauis.

Homerus in Il. 268.

Familiare facias: vt, Et proprius res adspice nostras.

Homerus in Il. 29.56.

Tela manu iaciunt: quales sub nubibus atris
Ho. il. 29. **Strymoniæ dant signa grues, atque æthera tranant*
Cum sonitu, fugiuntque Notos clamore secundo.
At Rutulo regi, ducibusque ea mira videri
Ausonijs, donec versas ad litora puppes
Respiciunt, soluumque allabi classibus æquor.
Homer° in Il. 48. *Ardet apex capiti, cristisque à vertice flamma*
Funditur, & vastos vmbo vomit aureus ignes:
Non secus, ac liquida si quando nocte Cometæ
Ho. il. 239. *Sanguinei lugubre rubent, * aut Sirius ardor:*
Ille citim, morbosque ferens mortalibus ægris,
Nascitur, & læuo contristat lumine cælum.
Haud tamen audaci Turno fiducia cessit
Litora præripere, & venientes pellere terra.
Vltro animos tollit dictis, atque increpat vltro.
Hom. il. 17. ** Quod votis optastis, adest, perfringere dextra,*
In manibus Mars ipse, viri. nunc coniugis esto
Homerus in Il. 83. 171. *Quisque suæ, tectique memor: * nunc magna referto*
Facta patrum, laudes: vltro occurramus ad vndam,
Dum trepidi, egressisque labant vestigia prima.
Audentes fortuna iuuat.
Cogitat quidem, non tamen facit, ne, diuiso exercitu, vtrobique vincantur. *Hæc ait, & secum * versat, quos ducere contrà,*
Vel quibus obsessos possit concredere muros.
Interea Æneas socios de puppibus altis
Pontibus exponit. multi seruare recursus
Languentis pelagi, & breuibus se credere saltu:
Perremos alij. speculatus litora Tarchon,
Quà vada non sperat, nec fracta remurmurat vnda,
Sed mare inoffensum crescenti allabitur æstu,

Aduertit

Aduertit ſubito proras, ſociosq; precatur.
Nunc ô lecta manus validis incumbite remis:
Tollite, ferte rates, inimicam fundite roſtris
Hanc terram, ſulcumq; ſibi premat ipſa carina.
Frangere nec talis puppes ſtatione recuſo,
Arrepta tellure ſemel. Quæ talia poſtquam
Effatus Tarchon; ſocij conjurgere tonſis,
Spumantesq; rates aruis inferre Latini;
Donec roſtra tenent ſiccum, & ſedere carinæ
Omnes innocuæ, ſed non puppis tua Tarchon.
*Namq; inflicta vades, * dorſo dum pendet iniquo,* Arenæ duri oris cumulo
Anceps ſuſtentata diu, fluctuſque fatigat,
Soluitur, atque viros mediis exponit in vndis:
Fragmina remorum quos, & fluitantia tranſtra
Impediunt, retrahitq; pedes ſimul vnda relabens.
*Nec * Turnum ſegnis retinet mora; ſed rapit acer* Homerus in illiad. 130.
Totam aciem in Teucros, & contra in litore ſiſtit.
Signa canunt. Primus turmas inuaſit agreſtes
*Æneas, * omen pugnæ; ſtranſitque Latinos,* Quia vt nunc, ſic vbiq; vincet Aeneas.
Occiſo Therone, virûm qui maximus vltro
Æneam petit. huic gladio perque ærea ſcuta,
Per tunicam ſqualentem auro latus haurit apertum,
Inde Lycam ferit, exſectum iam matre perempta,
Et tibi Phœbe ſacrum; caſus euadere ferri
Cui licuit paruo, nec longè Ciſſea durum.
Immanemq; Gyam, ſternentes agmina claua,
*Deiecit leto. nihil * illos Herculis arma,* Homerus in Il. 48. 64.
Nil validæ iuuere manus, genitorq; Melampus,
Alcida comes, vſque graues dum terra labores

Præbuit. ecce, Pharon voces dum iactat inertes,
Intorquens iaculum clamantis sistit in ore.
Tu quoq; flauentem prima lanugine malas
Dum sequeris Clytium infelix, noua gaudia, Cydon,
Cydones Cretenses erant: porro de Cretensibus legitur, intemperantes in amore puerorũ fuisse.
Dardania stratus dextra, securus amorum,
Qui iuuenum tibi semper erant, miserande iacebas,
Ni fratrum stipata cohors foret obuia, Phorci
Progenies, septem numero, septenaque tela
Conijciunt. partim galea, clypeoque resultant
*Irrita: * deflexit partim stringentia corpus*
Alma Venus. fidum Æneas affatur Achaten.
Suggere tela mihi, (non vllum dextera frustra
Homerus in Il. 51. *Torserit in Rutulos) * steterunt quæ in corpore Gra.*
Iliacis campis. tum magnam corripit hastam, (ium
Homerus in Il. 141. *Et iacit. illa volans clypei transuerberat æra*
Mæonis, & thoraca simul cum pectore rumpit.
Huic frater subit Alcanor, fratremque ruentem
Retroacto. *Sustentat dextra. * transiecto missa lacerto,*
Protinus hasta fugit, seruatque cruenta tenorem:
Dexteraque ex humero neruis moribunda pependit.
Tum Numitor iaculo fratris de corpore rapto,
Homerus in Il. 87. *Æneam petijt. sed non & figere contra*
Est licitum; magnique femur perstrinxit Achatæ.
Mezentij filius. *Hic Curibus, fidens primæuo corpore, * Lausus*
Aduenit, & rigida Dryopen ferit eminus hasta,
Sub mentum grauiter pressa; pariterque loquentis
Vocem, animamque rapit transiecto gutture. at ille
Fronte ferit terram, & crassum vomit ore cruorem.
Tres quoq; Threicios, Borea de gente suprema,

Et

Et tres, quos Idas pater, & patria * Ismara mittit, Thraciæ vrbs.
Per varios sternit casus. occurrit Halesus,
Auruncaque manus: subit & Neptunia proles,
Insignis Mesapus equis: *expellere tendunt Homerus in Il. 135.
Nunc hi, nunc illi. certatur limine in ipso
Ausoniæ magno discordes æthere venti
Prælia ceu tollunt, animis, & viribus æquis:
Non ipsi inter se, non nubila, non mare cedit:
Anceps pugna diu: stant obnixia omnia contra.
Haud aliter Troianæ acies, aciesque Latina
*Concurrunt: hæret pede pes, densusque viro vir. Homerus in Il. 45.
At parte ex alia, quà saxa rotantia latè
Intulerat torrens, arbustaque diruta ripis,
Arcades insuetos acies inferre pedestres
Vt vidit Pallas * Latio dare terga sequaci, Pro Latinis.
Aspera queis natura loci dimittere quando
Suasit equos: vnum quod rebus restat egenis,
Nunc prece, nunc dictis virtutem accendit amaris.
Quò fugitis, socij? per vos, & fortia facta,
Per ducis Euandri nomen, deuictaque bella,
Spemque meam, patriæ quæ nunc subit æmula laudis,
*Fidite ne pedibus. ferro rumpenda per hostes Homerus in Il. 168.
Est via, quà globus ille virûm densissimus vrget.
Hac vos, & Pallanta ducem patria alta reposcit:
Numina nulla premunt: mortali vrgemur ab hoste
Mortales: totidem nobis animæque, manusque.
Ecce maris magno clausit nos obice pontus: Vt eos hortaretur exemplo.
Deest iam terra fugæ: pelago Troiámne petemus?
Hac ait, & medius densos prorumpit in hostes.

Obuius huic primum, fatis adductus iniquis,
Fit Lagus. hunc, magno vellit dum pondere saxum,
Intorto figit telo, discrimina costis
Per medium quà spina dedit; hastamque receptat
Ossibus hærentem. quem non super occupat Hisbon,
Ille quidem hoc sperans: nam Pallas antè ruentem,
Dum furit, incautum crudeli morte sodalis
Pulmo tumidus est naturaliter. *Excipit, atque ensem * tumido in pulmone recondit.*
Hinc Helenum petit, & Rhœti de gente vetusta
Anchemolum, thalamos ausum incestare nouerca.
Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in aruis,
Daucia Laride, Tymberq; simillima proles,
Indiscreta suis, gratusq; parentibus error.
At nunc dura dedit vobis discrimina Pallas.
Nam tibi Tymbre caput Euandrius abstulit ensis:
Te decisa suum Laride dextera quærit,
Homerus in Il. 49. **Semianimesq; micant digiti, ferrumq; retractant.*
Arcadas accensos monitu, & præclara tuentes
Facta viri, mistus dolor, & pudor armat in hostes.
Homerus in Il. 48. **Tum Pallas bygis fugientem Rhœtea præter*
Ad mortem *Transsicit hoc spatium, tantumq; * moræ fuit Ilo:*
Ilo namque procul validam direxerat hastam:
Quam medius Rhœteus intercipit optime Teuthra
Te fugiens, fratremq; Tyren: curruq; volutus
Cadit semianimis Rutulorum calcibus arua.
Homerus in Il. 117. *Ac velut optato, ventis æstate coortis,*
Dispersa immittit siluis incendia pastor:
Correptis subito medijs, extenditur vna
Vis ignea. *Horrida per latos * acies Vulcania campos:*

Ille

Ille sedens victor flammas despectat ouantes :
Non aliter Socium virtus coit omnis in vnum :
Teque iuuat Palla. sed bellis acer Halesus
Tendit in aduersos, seque in sua colligit arma.
Hic mactat Ladona, Pheretaque, Demodocumque,
Strymonio dextram fulgenti diripit ense,
Elatam in iugulum: saxo ferit ora Thoantis,
Ossaque dispergit cerebro permista cruento.
*Fata canens siluis genitor celarat Halesum :
Vt senior leto canentia lumina soluit,
Fecere manum Parcæ, telisq; sacrarunt
Euandri. quem sic Pallas petit ante precatus.
Da nunc Tybri * pater ferro, quod missile libro
Fortunam, atque viam duri per pectus Halesi.
Hæc arma exsuuiasque viri tua quercus habebit.
Audiit illa deus: dum * texit Imaona Halesus,
Arcadio infelix telo dat pectus inermum.
At non cæde viri tanta perterrita Lausus,
Pars ingens belli, sinit agmina : primus Abantem
Oppositum interimit, *pugna nodumque, moraque,
Sternitur Arcadiæ proles : sternuntur Etrusci,
Et vos ô Graiis imperdita corpora Teucri.
Agmina concurrunt ducibusque, et viribus equis.
Extremi addensent acies: nec turba moueri
Tela, manusq; sinit. hinc Pallas instat, & urget,
Hinc contrà Lausus : nec multum discrepat ætas :
Egregij forma, sed queis fortuna negarat
In patriam reditus. ipsos concurrere passus
Haud tamen inter se magni regnator Olympi:

Post scutũ se clausit.

Homerus in ll. 18.

Vicinum inuocat numen: nã circa ripas ei⁹ pugnabant. .1. spoliat: si Plaut. Hominem detexam pallio.

Homerus in illiad. 7.

Pallantem enim Turn⁹, Lauſum occidit Aeneas.

*Mox illos ſua fata manent *maiore ſub hoſte.*
Interea ſoror alma monet ſuccurrere Lauſo
Turnum: qui volucri curru medium ſecat agmen.
Vt vidit ſocios: Tempus deſiſtere pugnæ:
Homerus in Il. 242. *Solus ego in Pallanta feror, ſolo mihi Pallas*
Debetur: cuperem, ipſe parens ſpectator adeſſet.
Hæc ait: & ſocij ceſſerunt æquore iuſſo.
At Rutulum abſceſſu iuuenis, tum iuſſa ſuperba
Miratus, ſtupet in Turno, corpusq; per ingens
Lumina voluit, obitq; truci procul omnia viſu:
Talibus & dictis it contra dicta tyranni,
Homerus in illiad. 134. *Aut ſpolijs ego iam raptis laudabor opimis,*
Aut leto inſigni: ſorti pater æquus vtriq; eſt:
Tolleminas. fatus medium procedit in æquor:
Homerus in Il. 77. *Frigidus Arcadibus coit in præcordia ſanguis.*
Deſiluit Turnus bijugis. pedes apparat ire
Comminus. vtq; leo, ſpecula cùm vidit ab alta
Stare procul campis meditantem prælia taurum,
Aduolat: haud alia eſt Turni venientis imago.
Vt poſſet haſta feriri. *Hunc vbi *contiguum miſſæ fore credidit haſtæ;*
Ire prior Pallas, ſiqua fors adiuuet auſum
Viribus imparibus; magnumq; ita ad æthera fatur.
Per patris hoſpitiũ, & menſas quas aduena adiſti,
Te precor Alcide, cœptis ingentibus adſis:
Cernat ſemineci ſibi me rapere arma cruenta,
Victoremq; ferant morientia lumina Turni.
Audijt Alcides iuuenem. magnumq; ſub imo
Corde premit gemitũ, lacrimasque effundit inanes.
Tum genitor natum dictis affatur amicis.

*Sta-

*Stat ſua cuique dies: breue & irreparabile tempus Homerus
Omnibus eſt vitæ: ſed famam extendere factis, in il. 72.
Hoc virtutis opus. Troiæ ſub mœnibus altis
Tot nati cecidere deûm: quin occidit vnà
Sarpedon, mea progenies: etiam ſua Turnum Homerus
Fata vocant, metasque dati peruenit ad æui. Il. 147.
*Sic ait, atque oculos Rutulorum reiecit aruis. Homerus
At Pallas magnis emittit viribus haſtam, Il. 30.
Vaginaq; caua fulgentem diripit enſem.
Illa volans, humeri ſurgunt quà tegmina ſumma,
Incidit, atque viam clypei *molita per oras, Quaſi cum
Tandem etiam magno ſtrinxit de corpore Turni. difficultate
Hic Turnus ferro præfixum robur acuto Ho. il. 40.
In Pallanta diu librans iacit, atque ita fatur.
Adſpice num mage ſit noſtrum penetrabile telum.
*Dixerat: ac clypeum, tot ferri terga, tot æris Homer. in
Cum pellis toties obeat circumdata tauri, il. 57.
Vibranti cuſpis medium tranſuerberat ictu,
Loricæq; moras, & pectus perforat *ingens. Nõ pectus,
Ille rapit calidum fruſtra de vulnere telum: ſed cuſpis:
Una, eademq; via ſanguisq;, animusq; ſequuntur. non enim
Corruit in vultus, ſonitum ſuper arma dedere: ingens pue-
Et terram hoſtilem moriens petit ore cruento. ri pectus.
Quem Turnus ſuper aſſiſtens, ſic ore profatur.
Arcades hæc, inquit, memores mea dicta referte
Euandro: qualem meruit, Pallanta remitto.
Quiſquis honos tumuli, quicquid ſolamen humandi
Largior: haud illi *ſtabunt Æneia parua (eſt, Conſtabũt.
Hoſpitia: & læuo preſſit pede, talia fatus,

Exa-

Exanimum, rapiens immania pondera balteî,
Impreſſumq́ * neſas: vnà ſub nocte iugalis
Cæſa manus iuuenum fœdè, thalamiq́ cruenti:
Quæ bonus Eurytion multo cælauerat auro:
Quo nunc Turnus ouat ſpolio, gaudetq́ potitus.
Neſcia mens hominum fati, ſortisq́ futuræ,
Et ſeruare modum rebus ſublata ſecundis.
Turno tempus erit, magno cùm optauerat emptum
Intactum Pallanta, & cùm ſpolia iſta diemq́
Oderit. At ſocij multo gemitu, lacrymisq́
Impoſitum ſcuto referunt Pallanta frequentes.
O * dolor, atq́ decus magnum rediture parenti:
Hæc te prima dies bello dedit, hæc eadem aufert;
Cùm tamen ingentes Rutulorum linquis acernos:
Nec iam fama mali tanti, ſed certior auctor
Adnolat Æneæ, tenui diſcrimine leti
Eſſe ſuos, tempus * verſis ſuccurrere Teucris.
Proxima quæq́ metit gladio, latumque per agmen
Ardens limitem agit ferro, te Turne, ſuperbum
Cæde noua, quærens: Pallas, Euander, in ipſis
Omnia ſunt oculis: menſæ quas aduena primus
Tunc adyit, dextræq́ datæ. * Sulmone creatos
Quattuor hic iuuenes, totidem, quos educat Vfens,
Viuentes rapit, inferias quos immolet vmbris,
Captiuoq́ rogi perfundat ſanguine flammas.
Inde Mago procul infenſam cùm tenderet haſtam;
Ille aſtu ſubit, ac tremebunda ſuperuolat haſta,
Et * genua amplectens effatur talia ſupplex:
Per patrios manes, & ſpes ſurgentis Iuli

Te

Danai filiarum, quæ ſuos viros occiderunt omnes vna nocte.

Homerus in il. 275.

Homerus in illiad. 257.

In fugam.

Homerus in Il. 226.

Homerus in illiad 229.

Ho. Il. 227.

Homerus Il. 64. 116.

Te precor, hanc animam serues natoq; patriq;.
Est domus alta: iacent penitus *defossa talenta
Calati argenti: sunt auri pondera facti,
Infectiq; mihi. non hic victoria Teucrûm
Vertitur; haud anima vna dabit discrimina tanta.
Dixerat: Æneas contra cui talia reddit.
Argenti atq; auri memoras quæ multa talenta,
Gnatis parce tuis: belli *commercia Turnus
Sustulit ista prior, iam tum pallante perempto.
Hoc patris Anchisæ manes, hoc sensit Iulus.
Sic fatus, galeam læua tenet, atque reflexa
Cervice orantis capulo tenus abdidit ensem.
Nec procul Æmonides Phœbi, Triuiaq; sacerdos,
Infula cui sacra redimibat tempora vitta,
Totus colluces veste, atque insignibus armis:
Quem congressus agit campo; lapsumq; superstans
Immolat, ingentiq; vmbra tegit. arma Serestus
Lecta refert humeris, tibi rex Gradiue trophæum.
*Instaurant acies Vulcani stirpe creatus
Caculus, & veniens Marsorum montibus Vmbro.
Dardanides contrà furit: Anxuris ense sinistram,
Et totum clypei ferro deiecerat orbem.
Dixerat ille aliquid magnum, vimq; affore verbo
Crediderat, cæloq; animum fortasse *ferebat,
Canitiemque sibi, & longos promiserat annos.
*Tarquitius exsultans contra fulgentibus armis,
Siluicolæ Fauno Dryope quem nympha crearat,
Obuius ardenti sese obtulit: ille reducta
Loricam, clypeique ingens onus impedit hasta.

Altè infossa tossæ commissa.

Homerus Il. 116 250.

Ignoscendi facultatem.

Fascia de albo & cocco.

Iam fusas.

Homerus in il 121.

*Tum

Homerus in il. 117. Homerus in ll. 122. Homerus. ll 230. 166.

*Tum caput orantis nequidquam, & multa parãtis
Dicere, deturbat terræ, truncumq; repentè
Prouoluens *super hæc inimico pectore fatur.
Istic nunc metuenda iace: *non te optima mater
Condet humi, patrióue onerabit membra sepulchro:
Alitibus linquere feris: aut gurgite mersum
Unda feret, piscesq; impasti vulnera lambent.
Protinus Antheũ, & Lycã, prima agmina Turni,
Persequitur. fortemq; Numam, fuluũq; Camertem
Magnanimo Volscente satum, ditissimus agri
Qui fuit Ausonidũ, & *tacitis regnauit Amiclis.
Ægaon qualis, centum cui brachia dicunt,
Centenaseque manus, quinquaginta oribus ignem,
Pectoribusque arsisse, Iouis cùm fulmina contra
Tot paribus streperet clypeis, tot stringeret enses.
Sic toto Æneas desæuit in æquore victor,
Ut semel intepuit mucro. *quin ecce Nyphei
Quadriuges in equos, aduersaq; pectora tendit:
Atque illi *longè gradientem, & dira frementem
Ut videre, metu versi, retroq; ruentes,
Effunduntq; ducem, rapiuntq; ad litora currus.
Interea biiugis infert se Lucagus albis
In medios, fraterq; Liger: sed frater habenis
Flectit equos, strictum rotat acer Lucagus ensem.
Haud tulit Æneas tanto seruere furentes:
*Irruit, aduersaq; ingens apparuit hasta.
Cui Liger.
Non *Diomedis equos, nec currũ cernis Achillis,
Aut Phrygia campos: nunc belli finis, & aui

Homerus in il. 64.

Lõgis gradibus.

Homerus in ll. 116.

Quis veniente hoste cùm nemo nunciaret improuisò captę sunt.

Duos nominat, à quib⁹ est victus Aeneas.

His

Hic dabitur terris. vesano talia latè
Dicta volant Ligeri: sed non & Troius heros
Dicta parat contra: iaculum nã torquet in hostem.
Lucagus vt pronus pendens in verbera telo
Admouit bijugos; proiecto dum pede læuo
Aptat se pugnæ; subit oras hasta per imas
Fulgentis clypei, tum læuum perforat inguen.
Excussus curru moribundus voluitur aruis.
Quem pius Æneas dictis affatur amaris.
Lucage, nulla tuos currus fuga segnis equorum
Prodidit, aut vanæ vertere ex hostibus vmbra:
Ipse rotis saliens iuga deseris. Hæc ita fatus
Arripuit bijugos. frater tendebat inermes
Infelix palmas, curru delapsus eodem.
Per te, per qui te talem genuere parentes,
Vir Troiane, sine hãc animã, & miserere precantis.
Pluribus oranti Æneas. Haud talia dudum
Dicta dabas: morere, & fratrem ne desere frater.
Tum, latebras animæ, pectus mucrone recludit.
*Talia per campos edebat funera ductor — Homerus in
Dardanius, torrentis aquæ, vel turbinis atri — Il. 4 6.
More furens. Tandem erũpunt, et castra relinquũt;
Ascanius puer, & nequidquam obsessa iuuentus.
Iunonem interea compellat Iupiter vltro.
*O germana mihi, atq; eadem gratissima coniux, — Homer⁹ in
Vt rebare, Venus (nec te sententia fallit) — Il. 30.
Troianas sustentat opes, non viuida bello
Dextra viris, animusq; ferox, patiensq; pericli.
Cui suno submissa: Quid, ô pulcherrime coniux,

Solli-

Sollicitas ægram, & tua * triſtia dicta timentem?
Si mihi, quæ quondam fuerat, quamq; eſſe decebat,
Vis in amore fores; non hoc mihi namque negares
Omnipotens, quin & pugnæ ſubducere Turnum,
Et Dauno poſſem incolumem ſeruare parenti.
Nunc pereat, Teucrisq; pio det ſanguine pœnas.
Homerus * Ille tamen noſtræ deducit origine nomen:
in Il. 264. Pilumnusq; illi quartus pater: & tua larga
Homerus in * Sæpe manu, multisque oneraunt limina donis.
ilia. 86. Cui rex ætherei breuiter ſic fatur Olympi.
Morituro. Si mora præſentis leti, tempuſque * caduco
Oratur iuueni, méque hoc ita ponere ſentis:
Tolle fuga Turnum, atque inſtantibus eripe fatis.
Hactenus indulſiſſe vacat: ſin altior iſtis
Sub precibus venia vlla latet; totumque moueri,
Maturine putas bellum: ſpes paſcis inanes.
Cui Iuno illachrymãs: Quid ſi, quod voce grauarĩ,
Mente dares, atque hæc Turno rata vita maneret?
Nunc manet inſontem grauis exitus: aut ego veri
Ignara ve- * Vana feror. quòd vt ô potius formidine falſa
ritatis. Ludar, & in melius tua, qui potes, orſa reflectas.
Hæc vbi dicta dedit, cœlo ſe protinus alto
Miſit, agens hiemem nimbo ſuccincta per auras;
Iliacamque aciem, & Laurentia caſtra petiuit.
Homer. in * Tum dea nube cana tenuem ſine viribus vmbram
Il. 55. In faciem Æneæ (viſu mirabile monſtrum)
Dardanijs ornat telis, clypeumque, iubasque
Diuini aſſimulat capitis: dat inania verba:
Dat ſine mente ſonum, greſſusque effingit euntis.

Morte

Morte* obita, quales fama est volitare figuras; Suscepta.
Aut quæ sopitos deludunt somnia sensus.
At primas læta ante acies exultat imago,
Irritatque virum telis, & voce lacessit.
Instat cui Turnus, stridentemq; eminus hastam
Conjcit. illa dato vertit vestigia tergo.
Tum verò Æneæan auersum vt cedere Turnus
Credidit, atque animo spem* turbidus hausit inanẽ, Elatus, arrogãtia tumẽs
Quò fugis Æneæ? thalamos ne desere pactos:
Hac dabitur dextra tellus quæsita per vndas.
Talia vociferans sequitur, strictumque coruscat
Mucronem, nec ferre videt sua gaudia ventos.
Fortè ratis celsi coniuncta* crepidine saxi Abruptisaxi altitudine.
Expositis stabat scalis, & ponte parato,
Quarex Clusinis aduectus Osirius oris.
Huc sese trepida Aeneæ fugientis imago
Conjcit in latebras: nec Turnus segnior instat,
Exsuperatque moras, & pontes transilit altos.
Vix proram attigerat: *rumpit Saturnia funem, Ne redire posset in prœlium,
Auulsamque rapit reuoluta per æquora nauem.
Illum autem Aeneas absentem in prœlia poscit:
Obuia multa virûm demittit corpora morti.
Tunc leuis haud vltra latebras iam quærit imago:
Sed sublime volans nubi se immiscuit atræ:
Cum Turnum medio interea fert æquore turbo.
Respicit ignarus* rerum, ingratusque salutis; Artis, per quã euaserat
Et duplices cum voce manus ad sidera tendit.
Omnipotens genitor, tantòne me crimine dignum
Duxisti? & tales voluisti expendere pœnas?

Quò feror? vnde abij? quæ me fuga, quẽue reducet?
Laurentes ne iterum muros, aut caſtra videbo?
Quid manus illa virũ, qui me, meaq; arma ſecuti?
Quoſque (nefas) omnes infanda in morte reliqui?
Et nunc palantes video gemitumq; cadentum
Accipio. quid agã? aut quæ iam ſatis ima dehiſcat
Terra mihi? vos ô potius miſereſcite venti:
In rupes, in ſaxa: volens vos Turnus adoro,
Ferte ratem, ſæuiſq; vadis immittite Syrtis,
Quò neque me Rutuli, neq; conſcia fama ſequatur.
Homerus in Il. 85. **Hæc memorãs, animo nunc huc, nũc fluctuat illuc:*
An ſeſe mucrone ob tantum dedecus amens
Crudelem. *Induat, & * crudum per coſtas exigat enſem:*
Fluctibus an iaciat medijs, & litora nando
Curua petat, Teucrûmq; iterum ſe reddat in arma.
Ter conatus vtranq; viam; ter maxima Iuno
Pro animo. *Continuit, iuuenemq; * animi miſerata repreſſit.*
Labitur alta ſecans, fluctuq;, æſtuq; ſecundo:
Ardeam. *Et patris antiquam Dauni deſertur ad* vrbem.*
At Iouis interea monitis Mezentius ardens
Succedit pugnæ, Teucrosque inuadit ouantes.
Concurrunt Tyrrhenæ acies, atque omnibus vni,
Vni odijsque viro, telisque frequentibus inſtant.
Homerus in Il. 170: **Ille, velut rupes, vaſtum quæ prodit in æquor*
Obuia ventorum furijs, expoſtaque ponto,
Vim cunctam, atq; minas perfert cœliq;, mariſq;;
Ipſa immota manet; prolem Dolicaonis Hebrum
Sternit humi cum quo Latagũ, Palmumq; fugacẽ:
Sed Latagum ſaxo, atque ingenti fragmine montis

Occu-

Occupat os, faciemq; aduersam: poplite Palmum
Succiso volui segnem sinit; armaq; Lauso
Donat habere humeris, & vertice figere cristas.
Nec non Euantem Phrygium, Paridisq; Mimãta
Æqualem, comitemq;: vna quem nocte Teano
In lucem genitori Amyco dedit; & face prægnans
Cisseis regina Parin creat: vrbe paterna
Occubat; ignarum Laurens habet ora Mimanta:
*Ac velut ille canum morsu de montibus altis — Homerus Il. 18 9. 12
Actus aper, multos Vesulus quem pinnifer annos
Defendit, multosq; palus Laurentia; silua
Pastus arundinea, postquam inter retia ventum est,
Substitit, infremuitq; ferox, & inhorruit armos:
Nec cuiquam irasci, propiusue accedere virtus:
Sed iaculis, tutisq; procul clamoribus instant:
*Haud aliter, iustæ quibus est Mezentius iræ, — Homerus in Il. 186.
Non vlli est animus stricto concurrere ferro:
Missilibus longè, & vasto clamore lacessunt.
Ille autem impauidus partes*cunctatur in omnes, — Disponit se.
Dentibus infrendens, & tergo deiecit hastas.
Venerat antiquis Coriti de finibus Acron,
Graius homo, infectos linquens profugus hymenæos.
*Hunc vbi miscentem longè media agmina vidit, — Homerus in Il. 50.
Purpureum pennis, & pactæ coniugis ostro:
Impastus stabula alta leo ceu sæpe peragrans — Homerus in Il. 29.
(Suadet enim vesana fames) si forte fugacem
Cõspexit capream, aut*surgentem in cornua ceruũ, — Cornib⁹ eminentem.
Gaudet hians immane, comasq; arrexit, & hæret
Visceribus super accumbens: lauit improba teter

Ora cruor:
Sic ruit in denſos alacer Mezentius hoſtes.
Sternitur infelix Acron, & calcibus atram
Tundit humum exſpirans, infractáq; tela cruentat.
Atque idem fugientem haud eſt dignatus Orodem
Sternere, nec iacta cæcum dare cuſpide vulnus.
Furto.i.in-fidijs. *Obuius aduerſóq; occurrit, ſeque viro vir*
Contulit, haud furto melior ſed fortibus armis.
Tum ſuper abiectum poſito pede nixus, & haſta,
Homerus in Il. 46. **Pars belli haud temnēda viris, iacit altus Oroden.*
Conclamant ſocij lætum Pæana ſecuti:
Homerus in Il. 187. **Ille autem exſpirans. Non me, quicunq; es, inulto,*
Victor, nec longum lætabere: te quoq; fata
Proſpectant paria, atq; eadem mox arua tenebis.
Ad quem ſubridens miſta Mezentius ira:
Homer⁹ in Il. 245. **Nūc morere, aſt de me diuūm pater atq; hominūm rex*
Viderit. hoc dicens eduxit corpore telum.
Homerus in Il. 118. **Olli dura quies oculos, & ferreus vrget*
Somnus, in æternam clauduntur lumina noctem.
Cædicus Alcathoum obtruncat, Sacrator Hydaſpē,
Parthenium q; Rapo, & prædurum viribus Orſen:
Meſſapus Cluniumq;, Lycaoniumq; Ericaten,
Aſperrimi. *Illum * infrænis equi lapſu tellure iacentem,*
Hunc peditem pedes, & Lycius proceſſerat Agis:
Quem tamen haud expers Valerius virtutis auita
Deiecit, Atronium Saluis, Saliumq; Nealces
Inſignis iaculo, & longè fallente ſagitta.
Iam grauis æquabat luctus, & mutua Mauors
Funera: cedebant pariter, pariterq; ruebant

Victo-

*Victores, victique, * neque his fuga nota, nec illis.* Homerus
Dij Iouis in tectis iram miserantur inanem in Il. 115.
Amborum, & tantos mortalibus esse labores.
Hinc Venus, hinc contra spectat Saturnia Iuno.
Pallida Tisiphone media inter millia seuit.
At verò ingentem quatiens Mezentius hastam
Turbidus ingreditur campo. quam magnus Orion,
Cùm pedes incedit medij per maxima Nerei
Stagna viam scindens, humero supereminet vndas:
Aut summis referens annosam montibus ornum,
Ingreditur q3 solo, & caput inter nubila condit:
Talis se vastis infert Mezentius armis.
Huic contra Æneas, speculatus in agmine longo,
Obuius ire parat. manet imperterritus ille,
Hostem magnanimum opperiens, & mole sua stat:
Atque oculis spatium emensus, quantū satis hastæ:
Dextra mihi Deus, & telum, quod missile libro,
Nunc adsint: voueo prædonis corpore raptis
Indutum spolijs, ipsum te Lause tropheum
*Æneæ, dixit, * strídentemq3 eminus hastam* Homerus
Iecit: at illa volans clypeo est excussa, procul q3 in Il. 46.
Egregium Anthorem latus inter, & ilia figit,
Herculis Anthorem comitem, qui missus ab Argis
Hæserat Euandro, atque Itala consederat vrbe.
*Sternitur infelix * alieno vulnere, cælumq3* Telo in Aeneæ destinato.
Adspicit, & dulces moriens reminiscitur Argos,
Tum pius Æneas hastam iacit. illa per orbem Ho. Il. 35.
*Aere cauum triplici, per * linea terga, tribusq3,* Lino enim tegebantur
Transyt intexum tauris opus, imaq3 sedit

Inguine, ſed vires haud pertulit. ocyus enſem
Homerus in Il. 122. *Aeneas, * viſo Tyrrheni ſanguine lætus,*
Eripit à femore, & trepidanti ſeruidus inſtat.
Ingemuit cari grauiter genitoris amore:
Vt vidit Lauſus, lachrymæq́ per ora volutæ.
Hîc mortis duræ caſum, tuaq́ optima facta,
Pietati & virtuti Lauſi. *Si qua fidem tanto eſt * operi latura vetuſtas,*
Non equidem, nec te iuuenis memorande ſilebo.
Ille pedem referens, & inutilis, inq́ ligatus
Cedebat; clypeoq́ inimicum haſtile trahebat.
Proripuit iuuenis, ſeſeq́ immiſcuit armis:
Iamq́ aſſurgentis dextræ, plagamq́ ferentis
Aeneæ ſubijt mucronem, ipſumque morando
Suſtinuit. ſocij magno clamore ſequuntur,
Dum genitor nati parma protectus abiret;
Telaque conijcient, proturbantque eminus hoſtem
Miſſilibus. furit Aeneas, tectusque tenet ſe.
Homerus in Il. 42. 333. * *Ac velut, effuſa ſi quando grandine nimbi*
Præcipitant, omnis campis diffugit arator,
Omnis & agricola, & tuta latet arce viator,
Aut amnis ripis, aut alti fornice ſaxi,
Dum pluit in terris, vt poſſint ſole reducto,
Exercere diem: ſic obrutus vndiq́ue telis
Dum impetus hoſtium remittatur. *Aeneas, nubem belli, dum * detonet, omnis*
Suſtinet, & Lauſum increpitat, Lauſoq́ue minatur.
Quò moriture ruis, maioraque viribus audes?
Fallit te incautum pietas tua. Nec minus ille
Exultat demens: ſæuæ iamq́ altius iræ
Dardanio ſurgunt ductori, extremaque Lauſo

Parca

Parcæ fila legunt. Validum namque exigit ensem
Per medium Aeneas iuuenem, totumque recondit.
Transijt & parmam mucro, leuia armo minacis,
Et tunicam, molli mater quam neuerat auro:
**Impleuitque sinum sanguis: tum vita per auras* Homer⁹ in
Concessit mœsta ad manes, corpusque reliquit. Il. 227.
**At verò vt vultum vidit morientis, & ora,* Homerus
Ora modis Anchisiades pallentia miris, in Il. 57.
Ingemuit miserans grauiter, dextramque tetendit:
Et mentem patriæ subijt pietatis imago.
Quid tibi nunc miserande puer pro laudibus istis,
Quid pius Aeneas tanta dabit indole dignum?
Arma, quibus lætatus, habe tua; teque parentum
Manibus, & cineri, si qua est ea cura, remitto.
Hoc tamen infelix miseram solabere mortem:
Aeneæ magni dextra cadis. increpat vltro
Cunctantes socios, & terra subleuat ipsum
*Sanguine turpantem comptos de * more capillos:* Tunc enim
Interea genitor Tyberini ad fluminis vndam viri vt mu-
Vulnera siccabat lymphis, corpusque leuabat lieres, cõpo-
Arboribus accliuis trunco procul ærea ramis nebant ca-
Dependet galea; & prato grauia arma quiescunt. pillos.
**Stant lecti circum iuuenes. ipse æger, anhelans* Hom. il. 41.
** Colla fouet, fusus propexam in pectore barbam:* Sustinens se
Multa super Lauso rogitat, multosq; remittit, trunco ar-
Qui reuocent, mœstiq; ferant mandata parentis: boris.
At Lausum socij exanimum super arma ferebant
Flentes ingentem, atque ingenti vulnera victum.
**Agnouit longè gemitum præsaga mali mens:* Homerus
in Il. 201.

Homerus Il. 20. 104.

Caniciem immundo deformat puluere, & ambas
Ad cælum tendit palmas, & corpore inhæret.
Tantáne me tenuit viuendi nate voluptas,
Vt pro me hostili paterer succedere dextræ,

Quę aspicio ab Aenea tibi illata & vulnera, pro nus.

Quẽ genuit tua ne hæc genitor per vulnera seruet,*
Morte tua viuens? heu nunc misero mihi demum
Exsilium infelix, nunc alte vulnus adactum.
Idem ego nate tuum maculaui crimine nomen.
Pulsus ob inuidiam solio, sceptrisque paternis:
Debueram patriæ pœnas, odijsque meorum
Omnes per mortes animam sontem ipse dedissem.

Homerus in Il. 20.

**Nunc viuo: neq; adhuc homines, lucẽq; relinquo:*
Sed linquam. Simul hæc dicens, attollit in ægrum
Se femur; & quanquam vis alto vulnere tardat,
Haud deiectus equum ducs iubet. hoc decus illi,
Hoc solamen erat: bellis hoc victor abibat
Omnibus. alloquitur mœrentem, & talibus infit.
Phœbe diu, res si qua diu mortalibus vlla est,

Lausi cruore perfusa.

Viximus: aut hodie victor spolia illa cruenta,*
Et caput Æneæ referes, Lausiq; dolorum
Vltor eris mecum: aut, aperit si nulla viam vis,
Occumbes pariter: neque enim fortissimè credo
Iussa aliena pati, & dominos dignabere Teucros.

Equo se præbente.

*Dixit, & * exceptus tergo consueta locauit*
Membra, manusq; ambas iaculis onerauit acutis,
Aere caput fulgens, cristaq; hirsutus equina.
Sic cursum in medios rapidus dedit. æstuat ingens

Quia victus iam sit.

*Imo in corde *pudor, mistoq; insania luctu,*
Et furijs agitatus amor, & conscia virtus:

Atq;

Atq; hic Æneam magna ter voce vocauit.
Aeneas agnouit eum, lætusq; precatur.
Sic pater ille deûm faciat, sic altus Apollo,
Incipias conferre manum.
Tantum effatus, & * infesta subit obuius hasta, In vulnus
Ille autem. Quid me erepto sæuissime nato parata.
Terres? hæc via sola fuit, qua perdere posses:
Nec mortem horremus, nec diuûm parcimus vlli:
Desine, iam venio moriturus, & hæc tibi porto
Dona prius. Dixit, telumq; intorsit in hostem:
Inde aliud super, atq; aliud figit q;, volatq;
Ingenti gyro, sed sustinet aureus vmbo.
Ter circum adstantem læuos equitauit in orbes,
Tela manu iacens: ter secum Troius heros
Immanem ærato circumfert tegmine siluam.
Inde vbi tot traxisse moras, tot spicula tædet
Vellere, & vrgetur pugna congressus * iniqua; Pedes cõtra
Multa mouens animo, iam tandem erumpit, & inter equitem.
Bellatoris equi cana tempora conijcit hastam.
Tollit se arrectum quadrupes, & calcibus auras
Verberat, effusumq; equitem super ipse secutus
Implicat, eiectoq; incumbit * cernuus armo. Quia ceci-
Clamore incendunt cœlum Troësq;, Latiniq;: dit in fa-
Aduolat Aeneas, vaginaq; eripit ensem: ciem, quasi
Et super hæc. Vbi nunc Mezentius acer, & illa in eam par-
Effera vis animi? contra Tyrrhenus, vt auras tem quam
Suspiciens hausit cœlum, mentemque recepit; cernimus.
Hostis amare, quid increpitas, mortemq; minaris? Homerus
Nullum in cæde nefas: nec sic ad prælia veni; in Il. 227.

Nec tecum meus hæc pepigit mihi fœdera Lauſus.
Vnum hoc per, ſi qua eſt victis venia hoſtibus, oro,
Corpus humo patiare tegi. ſcio acerba meorum
Circumſtare odia: hunc oro defende furorem,
Homerus in Il. 240. * *Et me conſortem nati concede ſepulcro.*
Hæc loquitur, iuguloque haud inſcius accipit enſem,
Vndantique animam diffundit in arma cruore.

P. VIRGILII MARONIS ÆNEIDOS.

LIBER VNDECIMVS.

ARGVMENTVM.

Occiſo Mezentio, victor Aeneas Marti trophæum erigit. Pallantis mortui corpus magno pompæ apparatu ad Euandri vrbem remittit, vbi ſummo & patris, & ſuorum omnium luctu excipitur. Interim oratores à Latinis miſsi dierum 12. indutias impetrant: quo temporis ſpatio vtrique ſuorum cadauera perquirunt, ſupremoque ſepulturæ honore proſequuntur. Eodem quoque tempore Venulus, quem ſub belli initium legatum ad Diomedem miſerant Latini, ad ſuos rediens, auxilia ſibi denegata renuntiat. Ea ſpe deſtitutus Latinus, conſilio conuocato, de ſumma belli conſultat: legatoſque de pacis conditionibus ad Aenean mittendos cenſet. Ibi Drances & Turnus, pro inueterato inter ipſos odio, ſe mutuis conuitijs proſcindũt. Interim Aeneas, bipartito diuiſis copijs, leuis armaturæ equites planis itineribus ad vrbem præmittit, ipſe cum reliquo exercitu per loca ſiluis, montibuſque impedita ad editiorem oppidi partem contendit. Cuius rei nuntio

nuntio Laurentum perlato, concilium dimittitur, parantur-
que ea, quę ad vrbis defensionem putantur pertinere. Turnus,
cognito per exploratores Aeneæ consilio, bifariam & ipse
suas copias partitur, equitibus Messapũ, & Camillam præfi-
cit, eosque hostium equitibus opponit: ipse cum peditibus
angustias, qua necessario Aeneæ ad vrbem iter erat, breuiori
itinere occupat, atque ibi in insidijs subsistit. Interim equestre
prœlium committitur, diuque dubio vtrinque euentu pug-
natur. Ibi Camilla, magna prius edita hostium strage, dum
Chloreum Cybeles sacerdotem, armorum eius pulchritudine
capta, incautius insequitur, ex insidijs ab Arunte hasta trans-
ijcitur, quam tamen sacræ virginis cædem Aruns non diu
tulit inultam: nam & ipse paulo post ab Opi, Dianæ ministra,
sagitta transfectus, offensi numinis pœnas persoluit. Camillæ
nece consternari Rutuli, fugam arripiunt. Troiani vrbis op-
pugnationem parant. Eius calamitatis nuntio ab Acca, Ca-
millæ comite ad Turnum perlato, relictis, quas obsederat,
angustijs, suis auxilio occurrit, eodem subsequitur & Aeneas,
& quoniam, imminente iam nocte, prœlium committi non
poterat, vtrinque positis castris ante vrbem considunt.

Aliud Argumentum.

Occisis proprium pars vtraq; reddit honorem.
Supplicibus Calydone satus negat arma Latinis.
Cum Drance alterno iurgat certamine Turnus.
Æneas equitem premittit, & obuia virgo
Excipit: extincta, Rutuli dant terga, Camilla.

Oceanum

Homerus in Il. 8 2.

Ceanum interea ſurgens aurora reliquit:
Æneas (quanquam & ſocijs dare tempus humandis,
* Præcipitant curæ, turbataq; * funere mens eſt)
Vrgent, funere autem Pallantis.
Vota Deûm primo victor ſoluebat Eoo.
Homerus in Il. 11 2.
*Ingentem quercum, deciſis vndiq; ramis,
Conſtituit tumulo, fulgentiaq; induit arma,
Mezenti ducis exſuuias, tibi magne trophæum
Bellipotens: aptat rorantes ſanguine criſtas,
Perfracta: lia in trophæis poni cõſueuere.
Telaq; * trunca viri, & bis ſex thoraca petitum
Perfoſſumq; locis; clypeumq; ex ære ſiniſtræ
Subligat, atq; enſem collo ſuſpendit eburnum.
Tum ſocios (namq; omnis eum ſtipata tegebat
Turba ducum) ſic incipiens hortatur ouantes.
Homerus in Il. 245. 11.
Maxima res effecta viri: timor omnis abeſto.
Quod ſupereſt: hæc ſunt ſpolia, & de rege ſuperbo
Primitiæ; manibuſq; meis Mezentius hic eſt.
Nunc iter ad regem nobis, muroſq; Latinos.
Arma parate animis, & ſpe præſumite bellum:
Ne qua mora ignaros. vbi primum vellere ſigna
Annuerint ſuperi, pubemq; educere caſtris,
Impediat, ſegnesq; metu ſententia tardet.
Homerus in Il. 248.
* Interea ſocios, inhumataq; corpora terræ,
Mandemus: qui ſolus honos Acheronte ſub imo eſt.
Ite, ait, egregias animas, quæ ſanguine nobis
Hanc patriam peperere ſuo, decorate ſupremis
Muneribus: mæſtamq; Euandri primus ad vrbem,
Mittatur Pallus, quem non virtutis egentem

Abſtulit

Abstulit atra dies, & funere mersit * acerbo.
Sic ait illacrymans, recipitq; ad limina gressum,
Corpus vbi exanimi positum Pallantis Acetes
Seruabat senior: qui Parrhasio Euandro
Armiger ante fuit, sed non felicibus æquè,
Tum comes auspicijs caro datus ibat alumno.
Circum omnes, famulûmq; manus, Troianaq; turba,
Et mæstæ * Iliades crinem de more solutæ.
Vt verò Æneas foribus sese intulit altis,
Ingentem gemitum tunsis ad sidera tollunt
Pectoribus, mæstoq; immugit regia luctu.
Ipse caput Niuei fultum Pallantis, & ora
Vt vidit, leuiq; patens in pectore vulnus;
Cuspidis Ausoniæ; lacrymis ita fatur obortis.
Tene, inquit, miserande puer, cum læta veniret,
Inuidit fortuna mihi, ne regna videres
Nostra, neq; ad sedes victor veherere paternas?
Non hæc Euandro de te promissa parenti
Discedens dederam, cùm me complexus euntem
Mitteret in magnum imperium, metuensq; moneret
Acres esse viros, cum dura prœlia gente.
Et nunc ille quidem, spe multum captus inani,
Fors & vota facit, cumulatque altaria donis:
Nos iuuenem exanimum, & nil iam cœlestibus vllis
* Debentem, vano mœsti comitamur honore.
Infelix nati funus crudele videbis.
Hi nostri reditus, exspectatiq; triumphi:
Hæc mea magna fides. * at non Euandre pudendis,
Vulneribus pulsum adspicies, nec sospite dirum

Immaturo, translatio à pomis.

Ancillæ Aeneæ. nam honestas mulieres in Sicilia omnes reliquerat excepta Euryali Matre.

Quia perijt.

Homerus Il. 141.. 207.

Optabis

Optabis nato funus pater. hei mihi quantum
Præsidium Ausonia, & quantum tu perdis Iule.
Hæc vbi defleuit, tolli miserabile corpus
Ergo Troianos, Tuscos, Arcades. *Imperat, & * toto lectos ex agmine mittit*
Mille viros, qui supremum comitentur honorem,
Intersintq; patris lacrymis; solatia luctus.
Exigua ingentis, misero sed debita patri.
Haud segnes alij crates, & molle pheretrum
Arbuteis texunt virgis, & vimine querno,
Extructosq; toros obtentu frondis inumbrant.
Hic iuuenem agresti sublimem in stramine ponunt,
Qualem virgineo demessum pollice florem,
Seu mollis viola, seu languentis hyacinthi,
Cui neque fulgor adhuc, nec dum sua forma recessit,
Non iam mater alit tellus, viresq; ministrat.
Tum geminas vestes ostroq;, auroq; rigentes,
Extulit Æneas, quas illi, læta laborum,
Hom. Il. 6 o ** Ipsa suis quondam manibus Sidonia Dido*
Fecerat, & tenui telas discreuerat auro.
Harum vnam iuueni, supremum, mœstus, honorem,
Induit, arsurasq; comas obnubit amictu:
Multaq; praterea Laurentis præmia pugnæ
Aggerat, & longo prædam iubet ordine duci.
Homerus in Il. 250. *Addit * equos, & tela, quibus spoliauerat hostem.*
Vinxerat & post terga manus, quos mitteret vmbris
Sacra sunt mortuorũ. ** Inferias, cæso sparsuros sanguine flammas:*
Indutosq; iubet truncos hostilibus armis
Ipsos ferre duces, inimicaq; nomina figi.
Quasi præ ** Ducitur infelix æuo confectus Acetes,*

Pectora

Pectora nunc fœdans pugnis, nunc vnguibus ora: dolore non
Sternitur & toto proiectus corpore terræ. posset ire.
Ducunt & Rutulo perfusos sanguine currus. Ho. Il. 195.
**Post bellator equus, positis insignibus, Æthon* Homerus in
It lacrumans, guttisq; humectat grandibus ora. Il. 250.
Hastam aly, galeamq; ferunt: nam cætera Turnus Iugentum
*Victor habet. *tũ mæsta phalanx, Teucriq; sequũtur* more, qui
*Tyrrheniq; duces, & * versis Arcades armis.* mucronem
Postquam omnis longè comitum processerat ordo; hastæ, non
Substitit Æneas, gemitumq; hæc addidit alto. cuspidem
Nos alias hinc ad lacrimas, eadem horrida belli contra ter-
Fata vocant. salue æternum mihi maxime Palla, ram tene-
Æternumq; vale. Nec plura effatus, ad altos bant.
Tendebat muros, gressumq; in castra ferebat.
Iamq; oratores aderant ex vrbe Latina,
Velati ramis oleæ veniamq; rogantes:
**Corpora per campos, ferro quæ fusa iacebant,* Homerus in
Redderet, ac tumulo sineret succedere terræ: Il. 80.
** Nullum cum victis certamen, & æthere cassis:* Homerus in
Parceret hospitibus quondam socerisq; vocatis. Il. 264.
**Quos bonus Æneas, haud aspernanda precantes.* Homerus in
Prosequitur venia, & verbis hac insuper addit. Il. 80.
**Quænam vos tanto fortuna indigna Latini* Admirantis
Implicuit bello, qui nos fugiatis amicos? est, non du-
Pacem ne exanimis, & Martis sorte peremptis bitantis.
Oratis? equidem & viuis concedere vellem.
Nec veni, nisi fata locum, sedemq; dedissent:
Nec bellum cum gente gero, rex nostra reliquit
Hospitia, & Turni potiùs se credidit armis.

Æquius

Æquius huic Turno fuerat se opponere morti.
Si bellum finire manu, si pellere Teucros
Apparat, his decuit mecum concurrere telis,
Vixet, cui vitam Deus, aut sua dextra dedisset.
Quasi aliena culpa pereuntibus. Nunc ite, & *miseris supponite ciuibus ignem.
Dixerat Æneas, olli obstupuere silentes:
Conuersiq; oculos inter se, atq; ora tenebant.
Tum senior, semperq; odijs, & crimine Drances
Ho. Il. 17. *Infensus iuueni Turno, sic ore vicissim
Orsa refert. O fama ingens, ingentior armis
Ijs qui in cœlo sunt. Vir Troiane, quibus *cœlo te laudibus æquem?
Iustitiane prius mirer, belli ne laborum?
Nos verò hæc patriam grati referemus ad vrbem:
Et te, si qua viam dederit fortuna, Latino
Iungemus regi: quærat sibi fœdera Turnus,
Quin & fatales murorum attoliere moles,
Saxaq; subuectare humeris Troiana iuuabit.
Dixerat hæc, vnoq; omnes eadem ore fremebant.
Media. Bis senos pepigere dies, & pace * sequestra
Per siluas Teucri, mistiq; impunè Latini
Nomẽ proprium pro Epitheto vsurpauit. Homerus in Il. 176. Errauere iugis: ferro sonat alta * bipenni
Fraxinus: euertunt actas ad sidera pinus:
*Robora nec cuneis, & olentem scindere cedrum,
Nec plaustris cessant vectare gementibus ornos.
Et iam fama volans tanti præmuntia luctus,
Euandrum, Euandrique domos, & mœnia complet,
Quæ modò victorem Latio Pallanta ferebat.
Ij, qui erant intra vrbẽ. *Arcades ad portas ruere, & de more vetusto
Funerea rapuere faces, lucet via longo

Ordine

Ordine flammarum, & latè discriminat agros.
Contra turba Phrygum veniens plangentia iungit
Agmina: * quæ postquam matres succedere tectis Ho Il. 202.
Viderunt, mœstam incendunt clamoribus vrbem.
At non Euandrum potis est vis vlla tenere:
Sed venit in medios: * pheretro Pallanta reposto Ho. Il. 205.
Procumbit super, atq; hæret lacrymansq;, gemensq;,
Et via vix tandem voci laxata dolore est.
Non hæc ô Palla dederas promissa parenti,
Cautius vt sæuo velles te credere Marti.
Haud ignarus eram, quantū noua gloria in armis,
Et prædulce decus primo certamine posset.
Primitiæ iuuenis miseræ, belliq; propinqui
Dura rudimenta, & nulli exaudita deorum
Vota, precesque meæ: tuq; ô sanctissima coniunx,
Felix morte tua, neque in hunc seruata dolorem. Superaui naturalem ordinem vita lõgiore.
Contra ego viuendo * vici mea fata, superstes
Restarem vt genitor: Troum socia arma secutum
Obruerent Rutuli telis: animam ipse dedissem,
Atque hæc pompa domū me, non Pallanta referret.
Nec vos arguerim Teucri, nec fœdera, nec quas
Iunximus hospitio, dextras: sors ista senectæ
Debita erat nostræ. quòd si immatura manebat Homerus in Il. 275.
Mors natum, cæsis * Volscorum millibus ante;
* Ducentem in Latium Teucros cecidisse iuuabit. Homerus in Il. 275.
Quin ego non alio dignor te funere Palla,
Quàm pius Aeneas, & quàm magni frater, & quã
Tyrrheniq; duces, Tyrrhenum exercitus omnis
Magna trophæa ferunt, quos dat tua dextera leto.

Sicut reliqui duces à Pallante cæsi.

*Tu * quoque nunc stares immanis truncus in armis,*
Esset par ætas, & idem si robur ab annis,
Turne. sed infelix Teucros quid demoror armis?
Vadite, & hæc memores regi mandata referte.
Quòd vitam moror inuisam, Pallante peremto,
Dextera causſa tua est: Turnum natoque, patriquæ
Quam debere vides: meritis vacat hic tibi solus,
*Fortunæque locus: * non vitæ gaudia quæro:*
Nec fas: sed gnato manes perferre sub imos.
Aurora interea miseris mortalibus almam
Extulerat lucem, referens opera atque labores:
Iam pater Æneas, iam curuo in litore Tarchon
*Constituere pyras. * huc corpora quisq; suorum*
More tulere patrum; subiectisque ignibus atris,
Conditur in tenebras altum caligine cœlum.
Ter circum accensos cincti fulgentibus armis
Decurrere rogos: ter mœstum funeris ignem
Lustrauere in equis, ululatuque ore dedere.
Spargitur & tellus lacrymis, sparguntur & arma.
It cœlo clamorque virûm, clangorque tubarum.
Hinc alij spolia, occisis direpta Latinis,
Conijciunt igni, galeas, ensesque decoros,
*Frænaque, * fluentesque rotas: pars munera nota.*
Ipsorum clypeos, & non felicia tela.
Multa boum circa mactantur corpora morti.
Setigerosque sues, raptasque ex omnibus agris
In flammam iugulant pecudes: tum litore toto
Ardentes spectans socios, semiustaque seruant
Busta, neque auelli possunt, nox humida donec

Homerus in Il. 203.
Homerus in Il. 14. 80
Homerus in Il. 80.
Homerus in Il. 248.
Hom. Il. 80.
Nimio curſu. Horat.
Metaque feruidis euitata rotis.
Homerus in Il. 248.
Homerus in Il. 250.

Inuenit

Inuertit cœlum, stellis fulgentibus * aptum. Coniunctũ, vt alibi.
Nec minus & miseri diuersa in parte Latini
Innumeras struxere pyras, & corpora partim
Multa virûm terræ infodiunt, auectaque partim
Finitimos tollunt in agros, vrbique remittunt.
Cetera, confuseque ingentem cædis aceruum,
Nec numero, nec honore cremant: tunc vndiq; vasti
Certatim crebris collucent ignibus agri.
*Tertia lux gelidam cœlo dimouerat vmbram: Ho. Il. 251.
* Mœrentes altum cinerem, & confusa ruebant Homerus in
Ossa focis, tepidoque onerabant aggere terræ. Il. 80.
*Iam verò in tectis præduitis vrbe Latini Homerus in
Præcipuus fragor, & longè pars maxima luctus. Il. 266.
Hic matres, miseræque nurus, hic cara sororum
Pectora mœrentum, puerique parentibus orbi
Dirum exsecrantur bellum, Turnique hymenæos.
Ipsum armis, ipsumque iubent decernere ferro,
Qui regnum Italiæ, & primos sibi poscat honores.
* Ingrauat hæc sæuus Drances, solumque vocari Maiorem
Testatur, solum posci in certamina Turnum. concitat in-
Multa simul contra variis sententia dictis uidiam.
Pro Turno, & magnum reginæ nomen obumbrat:
Multa virum meritis sustentat fama trophæis.
His inter motus medio flagrante tumultu,
Ecce super, mœsti magna Diomedis ab vrbe
Legati responsa ferunt; nihil omnibus actum
Tantorum impensis operum; nil dona, nec aurum,
Nec magnas valuisse preces; alia arma Latinis
Quærenda, aut pacem Troiano abrege petendum.

Deficit ingenti luctu rex ipse Latinus:
Fatalem Aeneam manifesto numine ferri
Cæsorum in pugna. *Admonet ira deûm, * tumulique ante ora recenta.*
Ergo consilium magnum, primosq; suorum,
Imperio accitos alta inter limina cogit.
Hom Il. 15. ** Olli conuenere, fluuntq; ad regia plenis*
Tecta viis. sedet in mediis & maximus æuo,
Hom. Il. 15. *Et * primus sceptris haud læta fronte Latinus.*
Atque hic legatos Aetola ex vrbe remissos,
Homerus in Il. 103. ** Quæ referant, fari iubet, & responsa reposcit*
Ordine cuncta suo. tunc facta silentia linguis:
Et venulus dicto parens, ita farier infit.
Vidimus ô ciues Diomedem, argiuaq; castra:
Itineris, vt flumina, latrones. *Atq; iter emensi casus superauimus * omnes;*
Contigimusq; manum, qua concidit Ilia tellus.
Ille vrbem Argyripam, patriæ cognomine gentis,
Victor Gargani condebat Iapygis agris.
Postquam introgressi, & coram data copia fandi:
Munera præferimus, nomen, patriamque docemus:
Qui bellum intulerint, quæ causa attraxerit Arpos.
Auditis ille hæc placido sic reddidit ore.
O fortunatæ gentes, Saturnia regna,
Primi enim Ausones tenuisse dicũtur Italiam. ** Antiqui Ausonij, quæ vos fortuna quietos*
Sollicitat, suadetque ignota lacessere bella?
Quicunque Iliacos ferro violauimus agros,
(Mitto ea, quæ muris bellando exhausta sub altis,
Quos Simois præmit ille viros) infanda per orbem
Supplicia, & scelerum pœnas expendimus omnes,
Iratq; Græ- *Vel Priamo miserãda manus. scit triste * Minerua*

Sidus,

Sidus, & Euboicæ cautes, vltorq; Caphareus.
Militia ex illa diuersum ad litus adacti,
Atreides Protei Menelaus ad vsq; columnas
Exsulat. Ætneos vidit Cyclopas Vlysses.
Regna Neoptolemi referam, versosq; penates
Idomenei, Libycóue habitantes littore Locros?
Ipse Myceneus magnorum ductor Achiuûm
Coniugis infandæ prima intra limina dextra
Oppetijt: deuicta Asia subcedit adulter.
Inuidisse deos, patrijs vt redditus oris,
Coniugium optatum, & pulcrã Calydona viderem?
Nunc etiam horribili visu portenta sequuntur:
Et socij amissi petierunt æthera pennis:
Fluminibusq; vagantur aues (heu dira meorum
Supplicia) & scopulos lacrymosis vocibus implent.
Hæc adeò ex illo mihi iam speranda fuerunt
Tempore, cùm ferro cœlestia corpora demens
Appetij, & Veneris violaui vulnere dextram.
*Ne verò, ne me ad * tales impellite pugnas.*
Nec mihi cum Teucris vllum post erута bellum
Pergama: nec veterum memini, lætorúe malorum.
Munera, quæ patrijs ad me portatis ab oris,
Vertice ad Æneam. stetimus tela aspera contra,
Contulimusq́ue manus: experto credite, quantus
In clypeum assurgat, quo turbine torqueat hastam.
** Si duo præterea tales Idæa tulisset*
Terra viros; vltrò Inachias venisset ad vrbes
** Dardanus, & versis lugeret Græcia fatis.*
Quidquid apud duræ cessatum est mœnia Troiæ,

ci- ob stu-
prum Cas-
sandræ.

Hom. Il. 2.

Hom. Il. 59

Hom. Il. 53

Quartũ etiã.
Victoria per
niciola est.

Hom. Il. 20

Homerus in Il. 197. * *Hectoris, Æneæq; manu victoria Græûm*
Hæsit, & in decimum vestigia rettulit annum.
Homerus in Il. 189. 197. * *Ambo animis, ambo insignes præstantibus armis:*
Hic pietate prior. coëant in fœdera dextræ,
Quæ datur: aſt, armis concurrant arma, canetæ,
Et, responſa simul quæ ſint, rex optime regum
Audiſti, & quæ ſit magno ſententia bello.
Vix ea legati; variusq; per ora cucurrit
Auſonidum turbata fremor: ceu, ſaxa morantur
Cùm rapidos amnes, clauſo ſit gurgite murmur,
Vicinæq; fremunt ripæ crepitantibus undis.
Homerus in Il. 103. * *Ut primum placati animi, & trepida ora quierũt;*
Præfatus diuos, ſolio rex inſit ab alto.
Antè equidem ſumma de re ſtatuiſſe, Latini,
Et vellem, & fuerat melius, non tempore tali
Cogere conſilium, cùm muros obſidet hoſtis.
Originem ducente à deis. *Bellum importunum cives cum gente * deorum,*
Invictisq; viris gerimus, quos nulla fatigant
Prœlia, nec victi poſſunt abſiſtere ferro.
Spem ſi quam acutis Ætolûm habuiſtis in armis,
Ponite: ſpes ſibi quiſq;: ſed hæc quã angusta, videtis.
Cetera quæ rerum iacent perculſa ruina,
Quaſi dicat narratione non egent. *Ante * oculos, interq; manus ſunt omnia veſtras.*
Nec quemquam incuſo: potuit quæ plurima virtus
Eſſe, fuit; toto certatum eſt corpore regni.
Nunc adeò quæ ſit dubia ſententia menti,
Expediam, & paucis (animos adhibete) docebo.
Eſt antiquus ager, Tuſco mihi proximus amni,
Longus in occaſum, fines ſuper uſque Sicanos:

Aurunci,

Aurunci, Rutulique ſerunt, & vomere duros
Exercent colles, atque horum aſperrima paſcunt.
Hic omnis regio, & cælſi plaga pinea montis
Cedat amicitiæ Teucrorum, & fœderis æquas
Dicamus leges, ſociosque in regna vocemus:
Conſidant, ſi tantus amor, & mœnia condant.
Sin alios fines, aliamque capeſſere gentem
Eſt animus, poſſuntque ſolo decedere noſtro:
Bis denas Italo texamus robore naues,
Seu plures complere valent: iacet omnis ad vndam
Materies: ipſi numerum, modumque carinis
*Precipiant: nos æra, manus, * naualia demus.* Poſuit pro trabibus, ex quibus naues fiunt.
Preterea, qui dicta ferant, & fœdera firment,
Centum oratores prima de gente Latinos
Ire placet, pacisque manu pretendere ramos,
Munera portantes eboris, aurique talenta,
Et ſellam, regni, trabeamque, inſignia noſtri.
Conſulite in medium, & rebus ſuccurrite feſſis.
Tum Drances idem inſenſus, quem gloria Turni
Obliqua inuidia, ſtimulisque agitabat amaris,
*Largus opum, & lingua * melior, ſed frigida bello* Hom. il. 17.
Dextra, conſilijs habitus non futilis auctor, Hom. il. 14
Seditione potens (genus huic materna ſuperbum
Nobilitas dabat, incertum de patre ferebat)
Surgit, & his onerat dictis, atque augerat iras.
Rem nulli obſcuram, noſtra nec voce egentem,
Conſulis, ô bone rex. cuncti ſe ſcire fatentur,
*Quid fortuna ferat populi; ſed audere * muſſant.* Verentur.
Det libertatem fandi, ſi tutus, remittat,

Cuius ob auſpicium infauſtum, moreſq; ſiniſtros
Homerus in Il. 92. 109. *(Dicam equidē, licet arma mihi, mortēq; minetur)*
Lumina tot cecidiſſe ducum, totamq; videmus
Iacere afflictam. * *Conſediſſe vrbem luctu, dum Troia tentat*
Caſtra fuga fidens, & cœlum territat armis.
Vnum etiam donis iſtis, quæ plurima mitti
Dardanidis, ducique iubes, vnum optime regum
Adycias, nec te vllius violentia vincat:
Homerus Il. 79. *Quin gnatam egregio genero, dignisq; hymenæis*
Des pater, & pacem hanc æterno fœdere iungas.
Quòd ſi tantus habet mentes & pectora terror:
Ipſum obteſtemur, veniamq; oremus ab ipſo;
Cedat ius proprium regi, patriæque remittat.
Singula verba pondus habent. *Quid * miſeros toties in aperta pericula cives*
Proijcis? ô Latio caput horum, & cauſſa malorum.
Nulla ſalus bello: pacem te poſcimus omnes
Turne, ſimul pacis ſolum inuiolabile pignus.
Primus ego, inuiſum quem tu tibi fingis, & eſſe
Nil moror, en ſupplex venio, miſerere tuorum.
Pone animos, & pulſus abi. ſat funera fuſi
Abductis ad bellum colonis. *Vidimus, ingentes & * deſolauimus agros.*
Aut, ſi fama mouet; ſi tantum pectore robur
Concipis, & ſi adeò dotalis regia cordi eſt;
Hom. Il. 69 * *Aude, atq; aduerſum fidens fer pectus in hoſtem.*
Scilicet, vt Turno contingat regia coniux.
Nos, anima viles, inhumata, inſepultaque turba,
Virtus. *Sternamur campis. etiam tu, ſi qua tibi * vis,*
Si patrij quid Martis habes, illum adſpice contra,
Qui vocat.

Talibus

Talibus exarſit dictis violentia Turni. Homerus
Dat gemitum, rumpitq́ has imo pectore voces. Il. 184.
Larga quidem ſemper Drance tibi copia fandi, Homerus
Tunc cum bella manus poſcũt, patribuſque vocatis in Il. 22.
Primus ades: ſed non replenda eſt curia verbis,
Quæ tuto tibi magna volãt, dum distinet hoſtem* Arcet repellit.
Agger murorum, nec inundant ſanguine foſſæ.
Proinde tona eloquio, ſolitum tibi; meq́ue timoris
Argue tu Drance; tot quando ſtragis aceruos
Teucrorum tua dextra dedit, paſsimq́ trophæis
Inſignis agros: poſſit quid viuida virtus,
Experiare licet: nec longè ſcilicet hoſtes
Quærendi nobis: circumſtant vndique muros.
Imus in aduerſos: quid ceſſas? an tibi Manors
Ventoſa in lingua, pedibusq́ fugacibus iſtis
Semper erit?
Pulſus ego? aut quiſquam meritò fœdiſſime pulsũ* Homerus in
Arguet, Iliaco tumidum qui creſcere Tybrim il. 85. 191.
Sanguine, & Euandri totam cum ſtirpe videbit
Procubuiſſe domum, atque exutos Arcadas armis?
Haud ita me experti Bitias, & Pandarus ingens,
Et quos mille die victor ſub Tartara miſi
Incluſus muris, hoſtilique aggere ſeptus.
Nulla ſalus bello: (capiti cane talia demens* Quaſi vates,
Dardanio, rebusque tuis) proinde omnia magno futura diui-
Neceſſa turbare metu, atque extoliere vires nam.
Gentis bis victæ, contrà premere arma Latini.
Nunc & Myrmidonũ proceres Phrygia arma tre-
Nunc & Tydides, & Lariſſæus Achilles (miſcũt,

Amnis & Hadriacas retro fugit Aufidus vndas.
Vel cùm se pauidum contra mea iurgia fingit,
Est enim celeratorũ, simulate for midinem. *Artificis * scelus, & formidine crimen acerbat.*
Numquam animã talẽ dextra hac (abſiſte moueri)
Amittes: habitet tecum, & ſit pectore in iſto.
Nunc ad te, & tua magne pater conſulta reuertor.
Si nullam noſtris vltra ſpem ponis in armis;
Si tam deſerti ſumus, & ſemel agmine verſo,
Funditus occidimus, nec habet fortuna regreſſum:
Oremus pacem, & dextras tendamus inermes.
Quamquam ô, ſi ſolitæ quidquam virtutis adeſſet,
Homer⁹ in Il. 267. **Ille mihi ante alios, fortunatusque laborum,*
Egregiuſque animi, qui, ne quid tale videret,
Homerus in Il. 21. **Procubuit moriens, & humũ ſemel ore momordit.*
Sin & opes nobis, & adhuc intacta iuuentus,
Auxilioque vrbes Italæ, populique ſuperſunt;
Homerus in Il. 194. **Sin & Troianis cum multo gloria venit*
Sanguine; ſunt illis ſua fata, parque per omnes
Tempeſtas: cur indecores in limine primo
Deficimus? cur ante tubam tremor occupat artus?
Multa dies, variusque labor mutabilis æui
Rettulit in melius. multos alterna reuiſens
Luſit, & in ſolido rurſus fortuna locauit.
Homerus in Il. 6. **Non erit auxilio nobis Aetolus, & Arpi:*
At meſſapus erit; felixque Tolumnius, & quos
Tot populi miſere duces: nec parua ſequetur
Gloria delectos Latio, & Laurentibus agris.
Eſt & Volſcorum egregia de gente Camilla,
Agmen agens equitum, & florentes ære cateruas.

Quod

Quòd sine solum Teucri in certamina poscunt; Homerus
Idque placet, tantumque bonis communibus obsto: in Il. 30.
Non adeò has exosa manus victoria fugit,
Vi*tanta quidquam pro spe tentare recusem. Vt solus di-
Ibo animis contra. vel magnum præstet Achillem, car teruasse
Factaque Vulcani manibus paria induat arma reputo.
Ille licet. vobis animam hanc, soceroque Latino
Turnus ego, haud vlli veterum virtute secundus,
Deuouco: solum Æneas vocat, & vocet, oro.
Nec Drances potius, sive est hec ira deorum,
Morte luat: sive est virtus, & gloria, tollat. Homerus
Illi hec inter se dubijs de rebus agebant in Il. 8.
Certantes: castra Æneas, aciemque monebat.
Nuntius ingenti per regia tecta tumultu
Ecce ruit, magnisque vrbem terroribus implet;
Instructos acie Tyberino à flumine Teucros,
Tyrrhenamq; manum totis descendere campis.
Extemplo turbati animi, concussaq; vulgi
Pectora: & arrecte stimulis haud mollibus iræ.
Arma manu trepidi poscunt: fremit arma iuuentus:
Flent mœsti, * mussantq; patres: hic vndiq; clamor Queruntur.
Dissensu magnus vario se tollit in auras:
Haud secus, atq; alto in luco cùm fortè caterua
Consedere auium, piscosóue amne * Padusæ Pars est Pa-
Dant sonitum rauci per stagna loquacia cycni. di.
Immo ait, ô cives, arrepto tempore, Turnus,
Cogite concilium, & pacem laudate sedentes:
Illi armis in regna ruunt. Nec plura locutus
Corripuit sese, & tectis citus extulit altis.

Tu

Signiferis, qui triginta fuerunt in legione.

Tu Voluſe armari Volſcorum edice maniplis:*
Duc, ait, & rutulos: equites Meſſapus in armis,
Et cum fratre Coras latis diffundite campis:
Pars aditus vrbis firment, turresque capeſſant;
Cetera, quà iuſſo, mecum manus inferat arma.
Ilicet in muros tota diſcurritur vrbe.

Homerus in il. 27.

**Concilium ipſe pater, & magna incepta Latinus*
Deſerit, ac triſti turbatus tempore differt:
Multaq; ſe incuſat, qui non acceperit vltro
Dardanium Æneam, generumq; adſciuerit vrbi.

Ante portas faciũt foſſas

**Præfodiunt alij portas, aut ſaxa, ſudesq;*
Subnectant: bello dat ſignum rauca cruentum
Buccina: tunc muros varia cinxere corona
Matronæ, puerique: vocat labor vltimus omnes.
Nec non ad templum, ſummasq; ad Palladis arces

Pilento ſcilicet, vt li. 8.

**Subuehitur magna matrum regina caterua,*
Dona ferens, iuxtaq; comes Lauinia virgo,
Cauſſa mali tanti, atque oculos deiecta decoros.
Succedunt matres, & templum thure vaporant,
Et mœſtas alto fundunt de limine voces.

Pilētes matres in mollibus.

Armipotens belli præſes Tritonia virgo,
Frange manu telum Phrygij prædonis, & ipſum
Pronum ſterne ſolo, portisq; effunde ſub altis.

Homerus in Il. 6 9.

Cingitur ipſe furens certatim in prœlia Turnus:
Iamq; adeo Rutilum thoraca indutus, ahenis
Horrebat ſquamis, ſurasq; incluſerat auro,
Tempora nudus adhuc, lateriq; accinxerat enſem,
Fulgebatq; alta decurrens aureus arce;
Exſultatq; animis, & ſpe iam præcipit hoſtem.

Homerus in il. 6 9.

Homerus in Il. 218.

Homerus in Il. 72. 114.

*Qua-

*Qualis vbi abruptis fugit præsepia vinclis — Homer⁹ in Il. 16 4.
Tandem liber equus, campoque potitus aperto,
Aut ille in pastus, armentaq; tendit equarum,
Aut assuetus aquæ perfundi flumine noto
Emicat, arrectisq; fremit cervicibus altè
Luxurians, ludunt q; iubæ per colla, per armos.
Obuia cui, Volscorum acie comitante, Camilla
Occurrit, portisq; ab equo regina sub ipsis — Arte quadã & facili cõcinnoque motu.
Desiluit: quam tota cohors imitata relictis
Ad terram * defluxit equis. tum talia fatur.
Turne, sui merito si qua est fiducia forti,
Audeo, & Æneadum promitto occurrere turmæ,
*Solaq; Tyrrhenos equites ire obuia contra. — Homerus in Il. 13 8.
Me sine prima manu tentare pericula belli.
Tu pedes ad muros subsiste, & mœnia serua.
Turnus ad hæc oculos * horrenda in virgine fixus: — In armis egregia, metuenda.
O decus Italiæ virgo, quas dicere grates,
Quasue referre parem? sed nunc (est omnia quãdo
Iste animus supra) mecum partire laborem.
Æneas, vt fama fidem, missiq; reportant
Exploratores, equitum leuia improbus arma
Præmisit, * quaterent campos. ipse ardua montis — Perturbarẽt insidias.
Per deserta iugo properans aduentat ad vrbem.
Furta paro belli conuexo in tramite siluæ,
Vt biuias armato obsidam milite fauces.
Tu Tyrrhenum equitem collatis excipe signis:
Tecum acer Messapus erit, turmæq; Latinæ,
Tiburtiq; * manus: ducis & tu concipe curam. — Catillus & Corax fratres.
Sic ait, & paribus Messapum in prœlia dictis

Hor-

Hortatur, sociosq; duces, & pergit in hostem.
Pro vallis, ob metri necessitatē. *Est curuo anfractu * valles, accommoda fraudi,*
Armorumq; dolis, quam densis frondibus atrum
Vrget vtrinque latus, tenuis quà semita ducit,
Angustæq; ferunt fauces, aditusque maligni.
Hanc super in speculis, summoq; in vertice montis
Quò se cito recipere potest exercit⁹. *Planities ignota iacet: tutiq; * receptus;*
Seu dextra, lauaq; velis occurrere pugnæ:
Siue instare iugis, & grandia voluere saxa.
Huc iuuenis nota fertur regione viarum,
Arripuitq; locum, & siluis incedit iniquis.
Velocem interea superis in sedibus Opim,
Vnam ex virginibus sociis, sacraq; caterua,
Compellabat, & hastrisstis Latonia voces
Ore dabat. Graditur bellum ad crudele Camilla:
Quibus vtraque gaudemus. *O virgo, & * nostris nequidquam cingitur armis,*
Cara mihi ante alias. neque enim nouus iste Diana
Venit amor, subitaq; animum dulcedine mouit.
Pulsus ob inuidiam regno, viresq; superbas
Priuerno antiqua Metabus cùm excederet vrbe,
Infantem fugiens media inter prælia belli
Sustulit exilio comitem, matrisq; vocauit
Nomine Casmillæ, mutata parte, Camillam.
Remotiora. *Ipse sinu præ se portans iuga * longa petebat*
Solorum nemorum: tela vndique sæua præmebant,
Et circumfuso volitabant milite Volsci.
Inter fugā. *Ecce fugæ * medio summis Amasenus abundans*
Spumabat ripis: tantus se nubibus imber
Ruperat. ille innare parans infantis amore

Tar-

Tardatur, caroque oneri timet. omnia secum
Versanti, subito vix hæc sententia sedit.
Telum immane, manu valida quod forte gerebat
Bellator, solidum nodis, & robore * cocto,
Hastę enim igni durati plerunque cōsuuerūt,
Hunc natam, libro, & siluestri subere clausam,
Implicat, atque habilem mediæ circumligat hastæ.
Quam dextra ingenti librans ita ad æthera fatur.
Alma tibi hanc nemorum cultrix Latonia virgo
*Ipse pater famulam voueo: tua prima per auras
Quia soli patres potestatem habent auctorandi.
Tela tenens supplex hostem fugit: accipe testor
Diua tuam, quæ nunc dubijs committitur auris:
Dixit, & adducto contortum hastile lacerto
Immittit. sonuere undæ: rapidum super amnem
Infelix fugit in iaculo stridente Camilla.
At Metabus, magna propius iã vrgente caterua,
Dat se fluuio, atque hastam cum virgine victor
Gramineo donum Triuiæ de cespite vellit.
Non illum * tectis vllæ, non mœnibus vrbes
Hoc dicit, nec in ciuitates, nec in priuata admissus est domum.
Accepere: neque ipse manus feritate dedisset:
Pastorum & solis exegit montibus æuum.
Hic natum in dumis, interq; horrentia lustra
Armentalis equæ mammis, & lacte ferino
Nutribat, teneris immulgens vbera labris.
Vtque pedum primis infans vestigia plantis
Institerat, iaculo palmas onerauit acuto,
Spiculaq; ex humero paruæ suspendit, & arcum:
Pro crinali auro, pro longa tegmine pallæ,
Tigridis exsuuiæ per dorsum à vertice pendent.
Tela manu iam tum tenera puerilia torsit:

Et

Et fundam tereti circum caput egit habena,
Thraciam à flumine Strymone. *Strymoniamq; gruem, aut album detecit olorem.*
Multæ illam frustra Tyrrhena per oppida matres
Optauere nurum: sola contenta Diana
Æternum telorum, & virginitatis amorem
Intemerata colit. vellem haud correpta fuisset
Militia tali, conata lacessere Teucros:
Cara mihi, comitumq; foret nunc vna mearum.
Verùm age, quandoquidem fatis vrgetur acerbis,
Homer. in Il. 265. *Labere nympha polo, finesque inuise Latinos,*
Tristis vbi infausto committitur omine pugna.
Hæc cape, & vltricem pharetra deprome sagittam:
Hac, quicunque sacrum violarit vulnere corpus,
Tros, Italus ue, mihi pariter det sanguine pœnas.
Post ego nube caua miserandæ corpus, & arma
Homerus in Il. 266. *Inspoliata feram tumulo, patriæque reponam.*
Dixit: at illa leues cœli demissa per auras
Quia descēdit ad luctū contra de Venere ad lętitiam descendente Il. 8. Aethereos inter dea candida nimbos. *Insonuit, nigro circumdata turbine corpus.*
At manus interea muris Troiana propinquat,
Etruscique duces, equitumq; exercitus omnis,
Compositi numero in turmas fremit æquore toto
Insultans sonipes, & pressis pugnat habenis
Huc obuersus, & huc: tum late ferreus hastis
Horret ager, campique armis sublimibus ardent.
Nec non Messapus contrà, celeresque Latini,
Et cum fratre Coras, & virginis ala Camillæ
Homerus in Il. 45. Ho. Il. 222. *Aduersi campo apparent; hastasque reductis*
Protendunt longè dextris, & spicula vibrant:
Aduētusque virūm, fremitusque ardescit equorū.

Iam

Iamq; intra iactum teli progressus vterque
Substiterat: subito erumpunt clamore: frementesq;
Exhortantur equos: fundunt simul vndiq; tela
Crebra, niuis ritu: cœlumq; obtexitur umbra.
Continuò aduersis Tyrrhenus, & acer Aconteus
Connixi incurrunt hastis; primiq; ruinam
Dant sonitu ingenti; prafractaq; quadrupedantum
Pectora pectoribus rumpunt. excussus Aconteus
*Fulminis in morem, aut tormento * ponderis acti,* Vt pila ferrea.
Precipitat longe, & vitam dispergit in auras.
Extemplo turbata acies, versiq; Latini
** Reiciunt parmas, & equos ad mœnia vertunt:* Retro agũt.
Troës agunt, princeps turmas inducit Asylas.
Iamq; propinquabant portis, rursumq; Latini
Clamorem tollunt, & mollia colla reflectunt:
Hi fugiunt; penitusq; datis referuntur habenis:
Qualis vbi alterno procurrens gurgite pontus
Nunc ruit ad terras, scopulosq; superiacit vndam
*Spumeus, extremamq; * sinu perfundit arenam:* Flexu vndarum.
Nunc rapidus retro, atq; æstu reuoluta resorbens
Saxa fugit, litusq; vado labente relinquit.
Bis Tusci Rutulos egere ad mœnia versos:
Bis reiecti armis respectant terga tegentes.
Tertia sed postquam congressi in prœlia, totas
Implicuere inter se acies, legitq; virum vir:
Tum verò & gemitus morientũ, & sanguine in alto
Armaq;, corporaq;, & permisti cæde virorum,
Semianimes voluntur equi: pugna aspera surgit.
Orsilochus Remuli (quando ipsum horrebat adire)

Homerus in il. 83: *Hastam intorsit equo, ferrumq; sub aure reliquit.
Quo sonipes ictu furit arduus, altaq; iactat,
Vulneris impatiens, arrecto pectore crura.
Voluitur ille excussus humi. Catillus Iolam,
Ingentemq; animis, ingentem corpore, & armis
Deiycit Herminium; nudo cui vertice fulua
Cæsaries, nudiq; humeri: nec vulnera terrent:
Tantus in arma patet. latos huic hasta per * armos
Acta tremit, duplicatq; virum transfixa, dolorem:
Funditur ater vbiq; cruor: dant funera ferro
Certantes, pulchramq; petunt per vulnera mortem.
At medius inter cædes exsultat * Amazon,
Vnum exerta latus pugna, pharetrata Camilla:
Et nunc lenta manu spargens hastilia densat:
Nunc validam dextra rapit indefessa bipennem.
Aurius ex humero sonat arcus, & arma Diane.
Illa etiam, si quando in tergum pulsa recessit,
Homerus in il. 87 * Spicula conuerso fugientia dirigit arcu.
At circum lectæ comites Larinaq; virgo,
Tullaq;, & aratam quatiens Tarpeia securim,
Ad decus ad ornamẽ-cum. Italides, quas ipsa * decus sibi dia Camilla
Delegit pacis bonas, belliq; ministras.
Quales Threicia cùm flumina Thermodoontis
Pulsant, & pictis bellantur Amazones armis,
Duas Amazonũ reginas nominat. Seu circum * Hippolyten, seu cùm se Martia curru
* Pantheſilea refert, magnoque vlulante tumultu,
Fœminea exsultant lunatis agmina peltis.
Homerus in Il. 591 83 * Quem telo primum, quem postremũ aspera virgo
Deiycis?

Transfert ad hominem, quod est quadrupedis.

Non vere Amazõ, sed quasi Amazon.

Deiçis? aut quot humi morientia corpora fundis?
Eumenium Clytio primum patre. cuius apertum
Aduerſi longa tranſuerberat abiete pectus.
Sanguinis ille vomens riuos cadit, atque cruentam
Mandit humum, moriensq; ſuo ſe vulnere verſat.
Tum Lyrim, Pegaſumque ſuper: quorum alter habenas
**Suffuſo reuolutus equo dum colligit, alter* Caſuro exponit Seruius.
Dum ſubit, ac dextram labenti tendit inertem,
Precipites, pariterq; ruunt. his addit Amaſtrum
Hippotaden: ſequiturq; incumbens eminus haſta
Tereaque, Harpalicumque, & Demophoonta, Chromimq;,
**Quotq; emiſſa manu contorſit ſpicula virgo,* Homer. ili. 87.
Tot Phrygij cecidere viri procul Ornitus armis
**Ignotis, & equo venator Iapyge fertur.* Nouis, inſolitis.
Cui pellis latos humeros erepta iuuenco
Pugnatori operit: caput ingens oris hiatus,
Et mala texere lupi cum dentibus albis:
Agreſtisq; manus armat ſparus: ipſe cateruis
Vertitur in medijs, & toto vertice ſupra eſt.
*Hunc illa*exceptũ (neq; enim labor agmine verſo)* fraude circumuẽtum.
Traijcit, & ſuper hac inimico pectore fatur.
Siluis te Tyrrhene feras agitare putaſti?
Aduenit, qui veſtra dies muliebribus armis
Verba redargueret: nomen tamen haud leue patrũ
Manibus hoc referes, telo cecidiſſe Camillæ.
Protinus Orſilochũ, & Buten, duo maxima Teucrũ
Corpora, ſed Buten aduerſum cuſpide figit

Equitis. *Loricam, galeamq; inter, qua colla * sedentis*
Lucent, & læuo dependet parma lacerto:
Orsilochum fugiens, magnumq; agitata per orbem
Breuiore scilicet circulo. *Eludit gyro * interior, sequiturq; sequentem.*
Tum validam perq; arma viro, perq; ossa securim
Altior insurgens, oranti, & multa precanti
Congeminat vulnus, calido rigat ora cerebro.
Incidit huic, subitoq; aspectu territus hæsit
Appenninicolæ bellatur filius Auni,
Quos omnes fallaces esse, ait Cato, li. 11. *Haud * Ligurum extremus, dum fallere fata sinebat.*
Isq; vbi se nullo iam cursu euadere pugna
Posse, neq; instantem reginam auertere cernit;
Consilio versare dolos ingressus, & astu,
Originum. *Incipit hæc. Quid tam egregium, si femina forti*
Fidis equo? dimitte fugam, & te comminus æquo
Mecum crede solo, pugnaq; accinge pedestri.
Vana inanis, more venti. *Iam nosce * ventosa ferat cui gloria laudem.*
Dixit: at illa furens, acriq; incensa dolore,
Tradit equum comiti, paribusq; astitit in armis,
Ense pedes nudo, puraq; interrita parma.
At iuuenis vicisse dolo ratus, auolat ipse,
Haud mora, conuersisq; fugax aufertur habenis.
Quadrupedemque citum ferrata calce fatigat.
Vane Ligus, frustraque animis elate superbis,
Fallax mobilis. *Nequidquam patrias tentasti * lubricus artes,*
Nec fraus te incolumem fallaci perferet Auno.
Hæc fatur virgo, & pernicibus ignea plantis
Homerus Il. 116. 241 *Transit equum cursu, frenisque aduersa prehensis*
Congreditur, pœnasq; inimico à sanguine sumit.

Quàm

Quàm facile accipiter saxo sacer ales ab alto
Consequitur pennis sublimem in nube columbam,
Comprensamque tenet, pedibusque euiscerat vncis:
Tum cruor, & vulsæ labuntur ab æthere plumæ.
At non hæc nullis hominum sator, atq; deorum Homerus
Obsiduus oculis, summo sedet altus Olympo: in Il. 235.
Tyrrhenum genitor Tarchontem in prœlia sæua
Suscitat, & stimulis haud mollibus incitat iras.
Ergo inter cædes, cedentiaq; agmina Tarchon
Fertur equo, variisq; instigat vocibus alas,
Nomine quenq; vocans, reficitq; in prœlia pulsos.
*Quis metus ô nunquam dolituri, ô semper * inertes* Stulti: stultus enim,
Tyrrheni, quæ tanta animis ignauia venit? qui nõ mouetur iniuria.
Femina palantes agit, atq; hæc agmina vertit?
Quò ferrum, quidue hæc geritis tela irrita dextris?
At non in Venerem segnes, nocturnaq; bella, Homerus
*Aut, vbi curua choros indixit tibia * Bacchi,* in Il. 43.
Exspectate dapes, & plenæ pocula mensæ. Quia ludi
Hic amor, hoc studiũ, dum sacra secundus haruspex theatrales
Nuntiet, ad lucos vocet hostia pinguis in altos. apud veteres erant in
Hæc effatus, equum in medios moriturus & ipse honorem
Concitat, & Venulo aduersum se turbidus infert; Bacchi.
Direptumq; ab equo dextra complectitur hostem; Homerus
Et gremium ante suum multa vi concitus aufert. in Il. 180.
Tollitur in cœlum clamor; cunctiq; Latini
Conuertere oculos. volat igneus æquore Tarchon
Arma, virumque ferens: tum summa ipsius ab hasta
Defringit ferrum, & partes rimatur apertas,
Quà vulnus letale ferat, contrà ille repugnans

Homerus in Il. 13 2.

Sustinet à iugulo dextram, & vim viribus exit.
Vtq; volans altè raptum cùm fulua draconem
Fert aquila, implicuitq; pedes, atq; unguibus hæsit;
Saucius at serpens sinuosa volumina versat:
Arrectisq; horret squamis, & sibilat ore,
Arduus insurgens, illa haud minus vrget adunco
Luctantem rostro, simul aethera verberat alis:
Haud aliter prædam Tyburtum ex agmine Tarcõ
primũ virtutem deinde feicitatem, ponit. *Portat ouans & ducis exemplũ, *euentumq; secuti*
Mæonidæ incurrunt. tum fatis debitus Aruns:
Velocem iaculo, & multa prior artè Camillam
Circuit, & quæ sit fortuna facillima, tentat,
Qua se cunq; furens medio tulit agmine virgo,
Hac Aruns subit, & tacitus vestigia lustrat.
Quà victrix redit illa, pedemq; ex hoste reportat,
Hac iuuenis furtim celeres detorquet habenas.
Hos aditus, iamq; hos aditus, omnemq; pererrat
Vndiq; circuitum, & certam quatit improbus hastã.
Montẽ pro numine posuit, quod in eo colitur. *Fortè sacer *Cybele Chloreus, olimq; sacerdos,*
Insignis longe Phrygijs fulgebat in armis,
Spumantemq; agitabat equum: quem pellis aheneis
In plumam squamis, auroq; inserta tegebat.
Ipse peregrina ferrugine clarus, & ostro
Spicula torquebat Lycio Cortynia cornu:
Aureus ex humeris sonat arcus, & aurea vati
Pro, casses. **Cassida: tum croceã chlamydem, sinusq; crepãtes*
Carbaseos fuluo in nodum collegerat auro,
Pictus acu, tunicas, & barbara tegmina crurum.
Hunc virgo, siue vt templis præfigeret arma

Troia

Troia, captiuo siue vt se ferret in auro
Venatrix, vnum ex omne certamine pugnæ
Caca sequebatur, totumque incensa per agmen
**Fœmineo prædæ, & spoliorum ardebat amore:*
Telum ex insidijs cùm tandem, tempore capto,
Conijcit, & superos Aruns sic voce precatur.
*Summe deûm, sancti custos * Soractis Apollo,*
Quem primi colimus, cui pineus ardor aceruo
Pascuur, & medium freti pietate, per ignem
Cultores multa pramimus vestigia pruna,
Da pater hoc nostris aboleri dedecus armis
*Omnipotens. non *exsuniæ, pulsaúe trophæum*
Virginis, aut spolia vlla peto: mihi cætera laudem
Facta ferant: hæc dira meo dum vulnere pestis
*Pulsa cadat, * patriam remeabo inglorius vrbem.*
Audijt, & voti Phœbus succedere partem
Mente dedit; partem volucres dispersit in auras:
Sternere vt subita turbatam morte Camillam,
Annuit oranti: reducem vt patria alta videret,
Non dedit, inq; Notos vocem vertére procellæ.
Ergo, vt missa manu sonitum dedit hasta per auras.
Conuertère animos acres, oculosq; tulere
Cuncti ad reginam Volsci. nihil ipsa, nec aura,
Nec sonitus memor, aut venientis ab æthere teli;
Hasta sub exertam donec perlata papillam
Hasit, virgineumq; altè bibit acta cruorem.
Concurrunt trepidæ comites, dominamq; ruentem
Suscipiunt: fugit ante omnes exterritus Aruns,
Lætitia, mistoq; metu: nec iam amplius hastæ

Impatienti, irrationabili.

Mons est Hirpinorũ in Flaminia.

Occisæ.

Homerus in il. 16.

Homerus in Il. 177.

Credere, nec telis occurrere virginis audet.
Homerus in Il. 170 *Ac velut ille, prius quàm tela inimica sequantur,*
Continuo in montes sese anius abdidit altos
Occisa pastore lupus, magnoue inuenco,
Conscius audacis facti, caudamq; remulcens
pro, ipse pauitans. *Subiecit * pauitantem utero, siluasq; petiuit.*
Haud secus ex oculis se turbidus abstulit Aruns:
Contentusq; fuga, mediis se immiscuit armis.
Ille manu moriens telum trahit: ossa sed inter
Ferreus ad costas alto stat uulnere mucro.
Labitur exsanguis: labuntur frigida leto
Lumina purpureus, quondam color ora reliquit:
Tum sic exspirans, Accam ex aequalibus unam
Alloquitur: fida ante alias quae sola Camillae:
Subaudi, consueuerat *Quicum partiri curas, atq; haec ita fatur.*
Hactenus Acca soror potui: nunc uulnus acerbum
Conficit, & tenebris nigrescunt omnia circum.
Effuge, & haec Turno mandata nouissima perfer;
Succedat pugnae, Troianosq; arceat urbe:
Iamq; uale. simul his dictis linquebat habenas,
Ad terram non sponte fluens: tum frigida toto
Paulatim exsoluit se corpore; lentaq; colla
Et captum leto posuit caput, arma relinquens,
Troianorũ, præ lætitia scilicet ob Camillam occisam. *Vitaq; cum gemitu fugit indignata sub umbras.*
*Tum uerò immensus surgens ferit aurea * clamor*
Sidera: deiecta crudescit pugna Camilla.
Incurrunt densi, simul omnis copia Teucrûm,
Tyrrhenique duces, Euandriq; Arcades alae.
At triuiae custos iamdudum in montibus Opis

Alta

Alta ſedet ſummis, ſpectatq3 interrita pugnas:
Vtq3 procul medio iuuenum in clamore furentum
Proſpexit triſti multatam morte Camillam:
Ingemuitq3, deditq3 has imo pectore voces.
Heu nimium virgo nimium crudele luiſti
Supplicium, Teucros conata laceſſere bello.
Nec tibi deſertæ in dumis, coluiſſe Dianam,
Profuit, aut noſtras humero geſſiſſe pharetras:
Non tamen in decorem tua te regina relinquet
Extrema iam in morte, neq3 hoc ſine nomine letum
Per gentes erit, aut famam patieris inultæ.
Nam quicunq3 tuum violauit vulnere corpus,
*Morte luet merita. fuit ingens * monte ſub alto* Aut enim ſub montibus, aut in domibus veteres ſepeliebantur.
Regis Dercenni terreno exaggere buſtum
Antiqui Laurentis, opacaq3 ilice tectum.
Hic dea ſe primum rapido pulcherrima niſu
Siſtit, & Aruntem tumulo ſpeculatur ab alto.
Vt vidit fulgentem armis, ac vana tumentem,
Cur, inquit, diuerſus abis? huc dirige greſſum,
Huc periture veni, capias vt digna Camillæ
*Præmia. * tune etiam telis moriere Diana?* Dolet eum mortis genere nobilitari.
Dixit, & aurata volucrem Thrëiſſa ſagittam
Deprompſit pharetra, cornuq3 infenſa tetendit,
Et duxit longè, donec curuata coirent
Inter ſe capita, & manibus iam tangeret æquis, Homerus il 40.10.
Læua aciem ferri, dextra, neruoq3 papillam.
Extemplo teli ſtridorem, aurasq3 ſonantes Homerus in Il.3
Audiit vna Arunx, hæſitque in corpore ferrum.
Illum exſpirantem ſocij, atq3 extrema gementem

Obliti ignoto camporum in puluere linquunt.
Opis ad æthereum pennis aufertur Olympum.
Prima fugit, domina amissa, leuis ala Camillæ:
Turbati fugiunt Rutuli, fugit Acer Atinas:
Desectique duces, desolatique manipli
Homerus in Il. 237. **Tuta petunt, & equis auersi ad mœnia tendunt.*
Nec quisquam insistantes Teucros, letumq; ferentes
Sustentare valet telis, aut sistere contrà:
Solutos. *Sed *laxos referunt humeris languentibus arcus,*
Quadrupedumq; putrē cursu quatit vngula cāpum.
*Voluitur ad muros *caligine turbidus atra*
Paulo post dicet, Fumātes puluere campos. *Puluis, & è speculis percussæ pectora matres*
Femineum clamorem ad cæli sidera tollunt.
Qui cursu portas primi irrupere patentes,
Hos inimica super misto premit agmine turba,
Nec miseram effugiunt mortem, sed limine in ipso
Mœnibus in patrijs, atque inter tuta domorum
Homerus in il. 131. *Confixi exspirant animas: * pars claudere portas,*
Nec socijs aperire viam, nec mœnibus audent
Accipere orantes; oriturque miserrima cædes
Defendentum armis aditus, inq; armaruentum.
Excluso ante oculos, lacrimantumq; ora parentum
Homerus in il. 130. **Pars in præcipites fossas, vrgente ruina,*
Voluitur. immissis pars cæca, & concita frænis
**Arietat in portas, & duros obijce postes.*
Ipsæ de muris summo certamine matres,
(Monstrat amor verus patriæ) vt videre Camillam
Tela manu trepidæ iaciunt, ac robore duro
Stipitibus ferrum, sudibusque imitantur obustis

Pra-

Præcipites; primæq; mori pro mœnibus audent,
Interea Turnum in siluis sæuissimus implet
Nuntius, & iuueni ingentem fert Acca tumultum;
Deletas Volscorum acies, cecidisse Camillam,
Ingruere infensos hostes, & Marte secundo
Omnia corripuisse, metum iam ad mœnia ferri.
Ille furens (& sæua Iouis sic numina poscunt)
Deserit obsessos colles, nemora aspera linquit.
Vix è conspectu exierat, campumque tenebat,
Cum pater Æneas, saltus ingressus* apertos,
Exsuperatque iugum, siluaq; euadit opaca,
Sic ambo ad muros rapidi, totóque feruntur
Agmine, nec longis inter se passibus absunt.
Ac simul Æneas fumantes puluere campos
Prospexit longè, Laurentiaq; agmina vidit,
Et* sæuum Æneam agnouit Turnus in armis,
Aduentumq; pedum, flatusq; audiuit equorum:
Continuóque incant pugnas, & prælia tentent,
Nitoseus fessos iam gurgite Phœbus Hibero
Tingat equos, noctemq; die labente reducat.
Considunt castris ante vrbem, & mœnia* vallant.

Sine insidij, quas ante exposuerat Turnus.

Fortem, vt lib. 1. sæuus Hector. Hom. il. 78.

Et qui tuentur, & qui obsident.

P. VIRGILII MARONIS ÆNEIDOS. LIBER. XII.

ARGVMENTVM.

Attritis duobus aduersis prœlijs Latinorum viribus, animisque eorũ fractis. Turnus vbi omnẽ spem suam in seipso iam videt, frustra dissuadẽte Latino, reginaque multis cũ cũ

lacy-

lacrymis nequidquam retinẽte, singulari certamine cum Aeneа dimicare ſtatuit, eiusque rei Aenean per quendam ex ſuis Idmonem nomine facit certiorem. Accipit conditionem Aeneas: ſolemnique vtrinque ſacramento fœdus ſancitur. Iunonis impulſu à Iuturna nympha Turni ſorore, in falſam Camertis imaginem conuerſa, perturbatur, primusque omnium Tolumnius augur falſo augurio certam ſuis victoriam promittens, vnum ex Gilippi filijs haſta tranſijcit. Aeneas quoque, cum ſubitu tumultus cauſſam ignorans ſuos reuocare conatur, ab incerto auctore ſagitta vulneratus, prælio excedere cogitur, qua re intellecta, Turnus magnam ſibi à bene gerendæ occaſionem oblatam ratus, ingentem hoſtium ſtragem edit. Interim Venus, decerpto ex Ida Cretenſi dictamo herba, filio ſuo medetur. Refectis viribus, Aeneas, Aſcanium paucis ſuo exemplo ad virtutem cohortatus, ſuis auxilio accurrit, Turnumque nominatim ad pugnam deposcit. Verum cum Turnus ſui copiam non faceret (Iuturna enim, quę excuſſo Metiſco auriga, currum eius moderabatur, in diuerſam ſemper partem habenas deflectens, congredi eos non patiebatur) oppugnandæ vrbis conſilium capit, admotoque ad mœnia exercitu, in propugnacula, proximaque ædificia ignem conijcit. Ibi Amata, cum Turnum occiſum arbitretur, doloris impatientia laqueo vitam finit. His rebus Turno per Sagem nuntiatis, cum eo rem deductam videret, ſibi neceſſariò dimicandum eſſet, niſi perpeti mallet ſocios vrbem ſe inſpiciente in hoſtium poteſtatem peruenire, vltro Aenean ex præſcripto fœderis ad ſingulare certamen prouocat. Ea pugna ſuperior Aeneas, cum victi hoſtis precibus tam pæne ad miſericordiam flecteretur, conſpecto in humeris eius balteo, quem occiſo Pallanti Turnus detraxerat, repentè ira accenſus, gladio per pectus adacto, eum vita ſpoliat.

Aliud

Aliud Argumentum.

Troianis, Rutulisq; placet coniungere fœdus:
Id Rutuli rumpunt: nato Venus alma medetur
Dictamo: Rutulique luunt periuria victi.
Cogitur Æneæ Dauni concurrere proles.
Pallantea necem misero dant cingula Turno.

TVrnus vt *infractos aduerso Marte Latinos* Nunquã antea victos.
Deficisse videt, sua nũc promissa reposci,
Se signari oculis; vltro implacabilis ardet
Attollitq; animos: Pœnorum qualis in aruis
Saucius ille graui venantium vulnere pectus,
Tum demum mouet arma leo, gaudetq; comantes
*Excutiens ceruice toros, fixumq; * latronis* Venatoris, quia latrones vocabantur milites conducti, & venatores ipsi quoque suas operas locabant.
Impauidus frangit telum, & fremit ore cruento.
Haud secus accenso gliscit violentia Turno.
Tum sic affatur regem, atq; ita turbidus infit:
Nulla mora in Turno: nihil est quod dicta retractẽt
Ignaui Æneadæ, nec, quæ pepigere, recusent:
Congredior: fer sacra pater, & concipe fœdus.
Aut hac Dardanium dextra sub Tartara mittam
Desertorem Asiæ: (sedeant, spectentq; Latini)
Et solus ferro crimen commune refellam:
Aut habeat victos, cedat Lauinia coniux.
Olli sedato respondit corde Latinus.
O præstans animi iuuenis, quantum ipse feroci
Virtute exsuperas, tanto me impensius æquum est
*Consulere, atq; omnes metuentem expendere *casus.* Casus nominat, ne de eius virtute dubitare videatur.

Sunt

Sunt tibi regna patris Dauni, sunt oppida capta
Multa manu, nec nō aurumq; animusq; Latino est.
Sunt aliæ innuptæ Latio, & Laurentibus agris.
Nec genus indecores: sine me hæc hæud mollia fatu
Sublatis aperire dolis, simul hæc animo hauri.
Me natam nulli veterum sociare procorum
Fas erat: idque omnes diuique, hominesq; canebant.
Quia Venilia, Turni mater, Amatæ soror vxoris Latini.
*Victus amore tui, * cognato sanguine victus,*
Coniugis & mœstæ lacrymis, vincla omnia rupi,
Promissam eripui genero, atque arma impia sumpsi.
Ex illo qui me casus, quæ Turne sequantur
Bella, vides, quantos primus patiare labores,
Bis magna victi pugna, vix vrbe tuemur
Spes Italas: recalent nostro Tyberina fluenta
Sanguine adhuc, campique ingentes ossibus albent.
Hom. il. 4 9.
Quò referor toties? quæ mentem insania mutat?
Si, Turno extincto socios sum accire paratus:
Cur non incolumi potiùs certamina tollo?
Quid consanguinei Rutuli, quid cetera dicet
Italia? ad mortem si te (fors dicta refutet)
Prodiderim, natam, & connubia nostra petentem?
Casus memorat, vt paulo antea, ne ignauiæ videatur cũ arguere.
*Respice res bello * varias: miserere parentis*
Longæui, quem nunc mœstum patria Ardea longè
Diuidit. Haudquaquam dictis violentia Turni
Flectitur, exsuperat magis, ægrescitq; medendo.
Vt primum fari potuit, sic incipit ore.
Quam pro me curã geris, hãc precor optime pro me
Deponas, letumque sinas pro laude pacisci.
Et nos tela pater, ferrumque haud debile dextra

Spar-

Spargimus, & nostro sequitur de vulnere sanguis. Homerus in
Longè illi dea mater erit, quæ nube fugacem il. 46. 52.
Feminea* tegat, & vanis sese occulat umbris: Vt in bello
At regina, nouâ pugnæ conterrita sorte, Troiano.
Flebat, & ardentem generum moritura tenebat.
Turne, per has ego te lacrymas, per si quis Amatæ
Tangit honos animum (spes tu nunc vna senectæ:
Tu requies miseræ: decus, imperiumque Latini
Tu penes; in te omnis domus inclinata recumbit)
Vnum oro, desiste manum commuttere Teucris. Hom. il. 36.
Quicunque manent isto certamine casus,
Et me Turne manent: simul hæc inuisa relinquam
Lumina, nec generum Æneam captiua videbo.
Accepit vocem lacrymis Lauinia matris,
Flagrantes perfusa genas: cui plurimus ignem
Subiecit rubor, & calefacta per ora cucurrit.
Indam sanguineo veluti violauerit ostro Hom. il. 40.
Si quis ebur, vel mista rubent vbi lilia multa
Albaroſa: tales virgo dabat ore colores.
Illum turbat amor: figitq; in virgine vultus:
Ardet in arma magis, paucisq; affatur Amatam.
Ne quæso, ne me lacrymis, neue omine tanto Homerus in
Prosequere in duri certamina Martis euntem il. 36. 267.
O mater: neque enim Turno mora libera mortis.
Nuntius hæc Idmon Phrygio mea dicta tyranno Hom. il. 30.
Haud placitura refer. cùm primum crastina cælo
Punicels inuecta rotis aurora rubebit: (scant
Non Teucros agat in Rutulos: Teucrũ arma quie-
Et Rutulũm: nostro dirimatur sanguine bellum;

Illo quæratur coniux Lauinia campo.
Hæc vbi dicta dedit, rapidusq; in tecta recessit;
Poscit equos, gaudetq; tuens ante ora frementes,
*Pilumno quos ipsa * decus dedit Orithyia:*
*Qui candore * niues anteirent, cursibus auras.*
Circumstant properi aurigæ, manibusq; lacessunt
Pectora plausa canis, & colla comantia pectunt.
Ipse dehinc auro squalentem, alboq; orichalco
*Circumdat loricam humeris: simul aptat * habendo*
Ensemq;, clypeumq;, & rubra cornua cristæ,
Ensem, quem Dauno ignipotens deus ipse parenti
Fecerat, & Stygia candentem tinxerat vnda.
Exin, quæ in medijs ingenti adnixa columna
Ædibus adstabat, validam vi corripit hastam:
Actoris Aurunci spolium, quassatq; trementem
Vociferans. Nunc ô nunquam frustrata vocatu
Hasta meos, nunc tempus adest: te maximus actu,
Te Turni nunc dextra gerit: da sternere corpus,
*Loricamq; manus valida * lacerare reuulsam*
Semiuiri Phrygis, & fœdare in puluere crines
Vibratos calido ferro, myrrhaq; madentes.
His agitur furijs, totoq; ardentis ab ore
Scintillæ absistunt; oculis micat acribus ignis.
Mugitus veluti cum prima in prælia taurus
Terrificos ciet, atq; irasci in cornua tentat,
Arboris obnixus trunco, ventosq; lacessit
Ictibus, & sparsa ad pugnam proludit arena.
*Nec minus interea maternis * æuus in armis*
Æneas acuit Martem, & se suscitat ira,

Hom. il. 111. Ad decus. vt supra.

Quos ipsa decus sibi dia Camilla Delegit.

Ad habendū, vt congruè possint inhærere,

Pro lacerata, reuellere.

Fortis, vt alibi.

Oblat

Oblato gaudens componi fœdere bellum.
*Tum socios, mœstiq; metum solatur Iuli,
Fata docens, regiq; iubet responsa Latino
Certa referre viros, & pacis dicere leges.
Postera vix summos spargebat lumine montes.
Orta dies, cùm primum alto se gurgite tollunt
Solis equi, lucemq; elatis naribus efflant.
*Campum ad certamen magnæ sub mœnibus vrbis
Dimensi Rutiliq; viri, Teucrique parabant:
In medioque focos, & diis communibus aras
Gramineas, alij fontemque, ignemque ferebant
Velati lino, & verbena tempora vincti.
Procedit legio Ausonidum: pilataque plenis
Agmina se fundunt portis. hinc Troius omnis,
Tyrrhenusque ruit varijs exercitus armis:
Haud secus instructi ferro, quàm si aspera Martis
Pugna vocet: nec non medijs in millibus ipsi
Ductores auro volitant, ostroque decori,
Et genus Assaraci Mnestheus & fortis Asylas,
Et Messapus equûm domitor, Neptunia proles.
Vique dato signo spacia in sua quisque recessit,
*Defigunt tellure hastas, & scuta reclinant.
Tum studio effusæ matres, & vulgus inermum,
Inualidique senes turres, & tecta domorum
Obsedere: alij portis sublimibus adstant.
At Iuno ex summo, qui nunc Albanus habetur,
(Tum neq; nomen erat, neq; honos, aut gloria mõti)
Prospiciens tumulo, campum spectabat, & ambas
Laurentum, Troumq; acies, vrbemq; Latini.

Homerus in il. 41.

Locus Homeri il. 7. de Menelai, & Paridis pugna. Marti. Bellonæ Victoriæ, qui in bellis vtrique parti fauere possunt.

Homerus in Il. 32.

Extemplo Turni sic est affata sororem
Iuturna fons est iuxta Numicum fluuium saluberimus. *Diua deam,*stagnis quæ,fluminibusq; sonoris*
Præsidet: hunc illi rex ætheris altus honorem
Iupiter erepta pro virginitate sacrauit.
Nympha decus fluuiorum, animo gratissima nostro;
Scis vt te cunctis vnam, quacunque Latina
Magnanimi Iouis ingratum adscendêre cubile,
Prætulerim,cœliq́ue libens in parte locarim.
Disce tuum, ne me incuses, Iuturna dolorem
Quà visa est fortuna pati, Parcæq; sinebant
Cedere res Latio, Turnum,& tua mœnia texi:
Nunc iuuenem imparibus video concurrere fatis:
Parcarumq; dies,& vis inimica propinquat.
Non pugnã adspicere hãc oculis, nõ fœdera possum.
Tu pro germano, si quid præsentius audes,
Fortè possit ordo fatorũ mutari. *Perge: decet: forsan miseros meliora *sequentur.*
Vix ea, cùm lachrymas oculis Iuturna profudit;
Terq;,quaterq; manu pectus percussit honestum.
Non lacrymis hoc tempus, ait Saturnia Iuno:
Accelera, & fratrem, si quis modus,eripe morti;
Homerus in il. 19. *Aut tu bella cie, conceptumq́ue excute fœdus:*
Auctor ego audendi. Sic exhortata reliquit
Incertam, & tristi turbatam vulnere mentis;
Homerus in il. 33. **Interea reges, ingenti mole Latinus*
Quadriiugo vehitur curru,cui tempora circum
Aurati bis sex radij fulgentia cingunt,
Solis aui specimen. bigis it Turnus in albis,
Bina manu lato crispans hastilia ferro.
Hinc pater Æneas, Romanæ stirpis origo,

Side-

Sidereo flagrans clypeo, & cœlestibus armis,
Et iuxta Ascanius, magnæ spes altera Romæ,
Procedunt castris, puraq; in veste sacerdos
Setigeræ fetum * suis, intonsamq; bidentem
Attulit, admouitq; pecus flagrantibus aris.
Illi ad surgentem conuersi lumina solem
*Dant fruges manibus salsas, & tempora ferro
Summa notant pecudum, paterisq; altaria libant.
*Tum pius Æneas stricto sic ense precatur,
Esto nunc sol testis, & hæc mihi terra precanti,
Quam propter tantos potui perferre labores,
Et pater omnipotens, & tu Saturnia Iuno
Iam melior, iam diua precor; tuq; inclyte Manors,
Cuncta tuo qui bella pater sub numine * torques,
Fontesq;, fluuiosq; voco, quæque ætheris alti
Religio, & quæ cæruleo sunt numina ponto:
Cesserit Ausonio si fors victoria Turno,
Conuenit Euandri victos discedere ad vrbem:
Cedet Iulus agris; nec post arma vlla rebelles
Æneadæ referent, ferróue hæc regna lacessent.
Sin nostrum annuerit nobis victoria * Martem,
Vt potius reor, & potius dy numine firment:
Non ego nec Teucris Italos parére iubebo.
Nec mihi regna peto: paribus se legibus ambæ
Inuictæ gentes æterna in fœdera mittant.
Sacra, deosq; dabo: socer arma Latinus habeto,
Imperium sollemne socer: mihi mœnia Teucri
Constituent, vrbiq; dabit Lauinia nomen.
Sic prior Æneas: sequitur sic deinde Latinus

More Romano vt, Cæsaiungebant fœdera porca.

Homerus in il. 34.

Homerus in Il. 34.

Regis.

Pro, si Mars annuerit victoriam.

Suſpiciens cælum; tenditq; ad ſidera dextram.
Hæc eadem Æneas, terram, mare, ſidera, iuro,
Qui faciendis fœderibus præeſt. *Latonæq; genus duplex, *Ianumq; biſrontem,*
Vimq; deûm infernam, & duri ſacraria Ditis:
Audiat hæc genitor, qui fœdera fulmine ſancit.
Tango aras, mediosq; ignes, & numina teſtor:
Nulla dies pacem hanc Italis, nec fœdera rumpet,
Quo res cunque cadent; nec me vis vlla volentem
Auertet, non ſi tellurem effundat in vndas
Diluuio miſcens, cælúmue in tartara ſoluat:
Homerus in il. 7. **Vt ſceptrũ hoc (dextra ſceptrum nã forte gerebat)*
Nunquã fronde leui fundet virgulta, nec vmbras;
Cùm ſemel in ſiluis imo de ſtirpe reciſum
Matre caret, poſuitq; comas, & brachia ferro,
Orichalco ſplendorem auri poſidente. *Olim arbos, nunc artificis manus ære *decoro*
Incluſit, patribuſque dedit geſtare Latinis.
Talibus inter ſe firmabant fœdera dictis,
Conſpectu in medio procerum: tum rite ſacratas
In flammam iugulant pecudes & viſcera viuis
Eripiunt, cumulantque oneratis lancibus aras.
At vero Rutulis impar ea pugna videri
Iam dudum, & vario miſceri pectora motu.
Diligentius. *Tum magis, vt *propius cernunt non viribus æquis,*
Adiuuat inceſſu tacito progreſſus, & aram
Suppliciter venerans demiſſo lumine Turnus,
Tabentesque genæ & iuuenili in corpore pallor.
Quem ſimul ac Iuturna ſoror crebeſcere vidit
Homerus in il. 39. *Sermonem, & vulgi vartare labentia corda;*
In medias acies, formam aſſimulata Camerti,

Cui

Cui genus à proauis ingens, clarumq; paterna
Nomen erat virtutis, & ipse acerrimus armis,
In medias dat sese acies, haud nescia rerum;
Rumoresque serit varios, ac talia fatur.
Non pudet ô Rutuli cunctis pro talibus vnam
*Obiectare animam? * numero ne, an viribus aequi* Homerus in
Nō sumus? en omnes & Troes, & Arcades hic sūt, il. 16.
Fatalisque manus, infensa Etruria Turno:
Vix hostem, alterni si congrediamur, habemus.
Ille quidem ad superos, quorum se deuouet aris,
*Succedet fama, *viuusque per ora feretur:* Tanqnam de
Nos, patria amissa, dominis parêre superbis viuo omnes
Cogemur, qui nunc lenti consedimus aruis. loquentur
Talibus incensa est iuuenum sententia dictis,
Īa magis atque magis, serpitq; per agmina murmur.
Ipsi Laurentes mutati, ipsique Latini, Homerus in
Qui sibi iam requiem pugnæ, rebusque salutem il. 31.
Sperabant, nunc arma volunt, fœdusque precantur
Infectum, & Turni sortem miserantur iniquam.
His aliud maius Iuturna adiungit, & alto Ho il. 132.
*Dat signum cælo, quo non *prestantius vllum* Seruius legit
Turbauit mentes Italas, monstroque fefellit. prestantius, &
Namque volans rubra fuluus Iouis ales in æthra. opinor, rectè
Litoreas agitabat aues, turbamque sonantem
Agminis aligeri, subito cum lapsus ad vndas
Cycnum excellentem pedibus rapit improbus vncis.
Arrexere animos Itali, cunctæque volucres
Conuertunt clamore fugam, (mirabile visu) Redeunt cū
Ætheraque obscurant pennis, hostemque per auras clamore.

Facta nube premunt, donec vi victus, & ipſo
Pondere defecit, prædamq; ex vnguibus ales
Poiecit fluuio, penitusque in nubila fugit.
Venerantur. *Tum verò augurium Rutuli clamore * ſalutant,*
Expediuntque manus: primuſque Tolumnius augur,
Hoc erat, hoc votis, inquit, quod ſæpe petiui:
Accipio, agnoſcoq; deos: me, me duce ferrum
Corripite ô Rutuli, quos improbus aduena bello
Territat inualidas vt aues, & litora veſtra
Vi populat: petit ille fugam, penitusque profundo
Vela dabit: vos vnanimi denſate cateruas,
Et regem vobis pugna defendite raptum.
Dixit, & aduerſos telum contorſit in hoſtes
Procurrens: ſonitum dat ſtridula cornus, & auras
Ignominiabilis. *Certa ſecat: ſimul hoc, ſimul ingẽs clamor, & omnis*
Turbati cunei, calefactaque corda tumultu.
Haſta volans, vt fortè nouem pulcerrima fratrum
Corpora conſtiterant contra, quos fida crearat
Vna tot Arcadio coniux Tyrrhena Gilippo,
Figuratè, pro vnius. *Horum * vnum ad medium, teritur qua ſutilis alui*
Balteus, & laterum iunctura fibula mordet,
Egregium forma iuuenem, & fulgentibus armis
Tranſadigit coſtas, fuluaq; extendit arena.
At fratres, animoſa phalanx, accenſaq; luctu,
More vndę fluunt. *Pars gladios ſtringunt manibus, pars miſſile ferrum*
Corripiunt, cæciq; ruunt: quos agmina contra
*Procurrunt Laurentum: hinc denſi rurſus * inundãt*
Troës, Agilliniq;, & pictis Arcades armis.
Sic omnes amor vnus habet decernere ferro.

Diri-

Diripuere aras: it toto turbida cælo
Tempestas telorum, ac ferreus ingruit imber:
Craterasque, focosq; ferunt: fugit ipse Latinus,
Pulsatos referens infecto fœdere diuos.
*Infrenant alij * currus, aut corpora saltu* * i. equos.
Subijciunt in equos, & strictis ensibus adsunt.
*Messapus regem, regisque * insigne gerentem* Diadema.
Tyrrhenum Aulesten, auidus confundere fœdus,
Aduerso proterret equo: ruit ille recedens,
Et miser oppositis à tergo inuoluitur aris
In caput, inque humeros: at feruidus aduolat hasta
Messapus, teloque orantem multa trabali
Desuper altus equo grauiter ferit, atque ita fatur.
*Hoc * habet: hæc melior magnis data victima diuis.* Id est, letali
Concurrunt Itali, spoliantque calentia membra. percussus
Obuius ambustum torrem Chorineus ab ara est vulnere
Corripit, & venienti Ebuso, plagamque ferenti Tere. Captus
Occupat os flammis. illi ingens barba reluxit, est, habet.
Nidoremque ambusta dedit: super ipse secutus
Cæsariem læua turbati corripit hostis:
Impressoque genu nitens, terra applicat ipsum:
Sic rigido latus ense ferit. Podalirius Alsum
Pastorem, primaque acie per tela ruentem
Ense sequens nudo superimminet: ille securi Homerus in
Aduersi frontem mediam, mentumque reducta il. 147.
Disijcit, & sparso late rigat arma cruore.
Olli dura quies oculos, & ferreus vrget
Somnus: in æternam clauduntur lumina noctem. Homerus in
At pius Æneas dextram tendebat inermem il. 140.

Vt posset agnosci.

*Nudato capite, atque suos clamore vocabat.
Quo ruitis? quæue ista repens discordia surgit?
O cohibete iras: ictum iam fœdus, & omnes
Compositæ leges: mihi-ius concurrere soli:
Me sinite, atque auferte metus: ego fœdera faxo
Firma manu: Turnũ iam debent hæc mihi *sacra.
Quasi à Turno violata.
Has inter voces, media inter talia verba,
Ecce viro stridens alis allapsa sagitta est:
Incertum qua pulsa manu, quo turbine adacta;
Quis tantam Rutulis laudem, casúne, deúne,
Attulerit: pressa est insignis gloria facti:
Nec sese Æneæ iactauit vulnere quisquam.
Turnus vt Æneam cedentem ex agmine vidit,
Turbatosque duces, subita spe feruidus ardet:
Poscit equos, atque arma simul, saltuq; superbus
Emicat in currum, & manibus molitur habenas:
Regit, alibi, parat.
*Multa virũm volitans dat fortia corpora leto:
Ho.il. 227. Semineces voluit multos, aut agmina curru
Proterit, aut raptas fugientibus ingerit hastas.
Ho.il 77. *Qualis apud gelidi cum flumina concitus Hebri
Sanguineus Mauros clypeo increpat, atque furentes
Bella mouens immittit equos: ille æquore aperto
Ante Notos Zephyrũque volãt: *gemit vltima pulsu
Ho.il. 27 Thraca pedum, circumque atræ formidinis ora
Homerus in il. 45. Præque, insidiæque, dei comitatus aguntur.
Talis equos alacer media inter prœlia Turnus
Fumantes sudore quatit, *miserabile cæsis
Pro miserabiliter. Hostibus insultans: spargit rapida vngula rores
Sanguineos, mistaque cruor calcatur arena.

Iamque

Iamq; neci Stenelũq; dedit, Thamyrimq;, Polumq;.
Hunc cõgreſſus, et hũc, illum eminus, eminus ambos
Imbraſidas, Glaucum, atq; Ladẽ, quos Imbraſus ipſe
**Nutrierat Lycia, paribusq; ornauerat armis,* Hom. Il. 57
Vel conferre manum, vel equo prauertere ventos.
Parte alia media Eumedes in prœlia fertur,
Antiqui proles bello præclara Dolonis,
Nomine auum referens, animo, manibusq; parẽtem: Homerus in Il. 109.
Quiquõdam, caſtra vt Danaûm ſpeculator adiret,
Auſus Pelidæ pretium ſibi poſcere currus. Homerus in Il. 111.
Illum Tydeides alio pro talibus auſis
*Affecit * pretio; nec equis adſpirat Achillis.* i pœna.
Hunc procul vt campo Turnus conſpexit aperto,
Ante leui iaculo longum per inane ſecutus,
Siſtit equos biuges, & curru deſilit, atque Hom. Il. 30
Semianimi, lapſoque ſuperuenit, & pede collo
Impreſſo, dextræ mucronem extorquet, & alto
Fulgentem tingit iugulo, atque hæc inſuper addit.
En agros, & quem bello Troiane petiſti,
Heſperiam metire iacens; hæc premia, qui me
Ferro auſi tentare, ferunt: ſic mœnia condunt.
Huic comitem Buten coniecta cuſpide mittit,
Chloreáque, Sybarimq;, Daretaq;, Therſilochumq;,
*Et * ſternacis equi lapſum ceruice Thymœten.* Ferocis, qui facile sternit sedentẽ.
Ac velut Edoni Boreæ cum ſpiritus alto
Inſonat Ægeo, ſequiturque ad litora fluctus;
Quà venti incubuere, fugam dant nubila cœlo:
Sic Turno, quacunque viam ſecat, agmina cedunt,
Conuerſæque ruunt acies: fert impetus ipſum,

Et cristam aduerso currus quatit aura volantem.
Non tulit instantem Phegeus, animisq; frementem:
Obiecit sese ad currum, & spumantia frenis
Ora citatorum dextra contorsit equorum.
Dum trahitur, pendetque iugis, hunc lata retectum
Lancea consequitur, rumpitque infixa bilicem
Leuiter tangit. *Loricam, & summum*degustat vulnere corpus.*
Ille tamen, clypeo obiecto, conuersus in hostem
Ibat, & auxilium ducto mucrone petebat;
Impetu. *Quem rota praecipitem, et*procursu concitus axis*
Impulit, effudit q; solo: Turnusq; secutus,
Imam inter galeam, summi thoracis & oras,
Abstulit ense caput, truncumque reliquit arena.
Atq; ea dum campis victor dat funera Turnus,
Interea Aenean Mnestheus, & fidus Achates,
Ascaniusque comes castris statuere cruentum,
Alternos longa nitentem cuspide gressus,
Quia nō potest in pugnam procedere. *Saeuit, & infracta luctatur arundine telum
Eripere; auxilioque viam, quae proxima, poscit:
Ense secent lato vulnus, telique latebram
Rescindant penitus, sese q; in bella remittant.
Iamq; aderat Phoebo ante alios dilectus Iapis
Hom. Il. 28 *Iasides; *acri quondam cui captus amore*
Ipse suas artes, sua munera laetus Apollo
Augurium, citharamq; dabat, celeresq; sagittas:
Ille, vt depositi proferret fata parentis,
Hom. Il. 41 *Scire potestates herbarum, vsumque medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius artes.
Stabat acerba fremens, ingentem nixus in hastam

Aene-

Æneas, magno iuuenum, & mœrentis Iuli
Concursu, lacrymisque immobilis. ille retorto
**Præonium in morem senior succinctus amictu,* — Medicinalem: à Pæone deorũ medico.
Multa manu medica, Phœbique potentibus herbis
Nequidquam trepidat, nequidquam spicula dextra
Sollicitat, prensatque tenaci forcipe ferrum.
Nulla viam fortuna regit: nihil auctor Apollo
Subuenit: & sæuus campis magis, ac magis horror — Hom. Il. 11.
Crebescit; propiusq; malum est: iam puluere cælum
Stare vident: subeunt equitis, & spicula castris — Homerus in Il. 11.6.
Densa cadunt mediis: it tristis ad æthera clamor
Bellantum iuuenum, & duro sub Marte cadentum.
*Hic Venus *indigno nati concussa dolore,* — Qui natus erat ex vulnere indigne illato.
Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem foliis, & flore comantem
Purpureo: non illa feris incognita capris
Gramina, cùm tergo volucres hæsere sagittæ:
*Hoc Venus obscuro *faciem circumdata nimbo* — A parte totum corpus intelligendum.
Detulit, hoc fuscum labris splendentibus amnem
Inficit, occultè medicans, spargitque salubris
Ambrosiæ succos, & odoriferam Panaceam.
Fouit ea vulnus lympha longæuus Iapis
Ignorans: subitoque omnis de corpore fugit — Homerus in Il. 11.8.
Quippe dolor, omnis stetit imo vulnere sanguis.
Iamq; secuta manum, nullo cogente, sagitta
Excidit, atque nouæ rediere in pristina vires.
Arma citi properate viro, quid statis? Iapis
Conclamat, primusque animos accendit in hostes.
Non hæc humanis opibus, non arte magistra

Pro-

Proueniunt; neque te Ænea mea dextra seruat.
Apollo, intercessor medicinæ. *Maior * agit deus, atque opera ad maiora remittit:*
Ille auidus pugnæ suras incluserat auro
Hinc atque hinc, oditque moras, hastãque coruscat.
Postquã habilis lateri clypeus, loricaque tergo est,
Ascanium fusis circum complectitur armis;
Hom. Il. 7. 2. **Summáque per galeam delibans oscula, fatur.*
§Sophocles in Aiace, vbi Aiax filium alloquitur. & in Oedipo tyranno, in extremo. *Disce puer virtutem ex me, verumque laborem,*
Fortunam ex aliis. nunc te mea dextera bello
Defensum dabit, & magna inter præmia ducet.
Tu facito mox, cùm matura adoleuerit ætas.
Sis memor; & te, animo repetentem exempla tuorũ,
Et pater Æneas, & auunculus excitet Hector.
Hæc vbi dicta dedit, portis se extulit, ingens
Telum immane manu quatiens: simul agmine dẽso
Antæus Mnestheusque ruunt. omnisque relictus
Turba fluit castris. tum cæco puluere campus
Miscetur, pulsúque pedum tremit excita tellus.
Vidit ab aduerso venientes aggere Turnus,
Vidére Ausonij, gelidusque per ima cucurrit
Ossa tremor: prima ante omnes Iuturna Latinos
Audijt, agnouitq; sonum, & tremefacta refugit.
Pulueris nube coopertum. *Ille volat, campóque *atrum rapit agmen aperto.*
Hom. Il. 4. 2. **Qualis vbi ad terras abrupto sidere nimbus*
Et mare per medium: miseris heu præscia longè
Horrescunt corda agricolis: dabit ille ruinas
Euertet. *Arboribus, stragemque satis *ruet omnia latè:*
Ante volant, sonitumque ferunt ad litora venti.
Talis in aduersos ductor Rhœteius hostes

Agmen

Agmen agit: densi cuneis se quisque coactis Hom. Il. 16
Agglomerant. frit ense grauē Thymbraeus Osirim,
Archetiū Mnestheus, Epulonē obtruncat Achates,
Vsentemque Gyas: cadit ipse Tolumnius augur,
Primus in aduersos telum qui torserat hostes. Homerus in
Tollitur in caelum clamor, versique vicissim Il. 18 a.
Pulueulenta fuga Rutuli dant terga per agros.
Ipse neque aduersos dignatur sternere morti:
Nec pede congressos, nec equo, nec tela ferentes
Insequitur: solum densa in caligine Turnum* Homerus in
**Vestigat lustrans, solum in certamina poscit.* il. 185.
Hoc concussa metu mentem futurna virgo Hom. il. 37
**Aurigam Turni media inter lora Metiscum* Hom il. 62
Excutit, & longè lapsum temone relinquit.
Ipsa subit, manibus vndantes flectit habenas,
Cuncta gerens, vocēque, et corpus, & arma Metisci
Nigra velut magnas domini cum diuitis aedes
Peruolat, & pennis alta atria lustrat hirundo,
Pabula parua legens, nidisque loquacibus escas;
*Et nunc porticibus *vacuis, nunc humida circum* Magnis, vt,
Stagna sonat. similis medios futurna per hostes Vacua atria
Fertur equis, rapidóque volans obit omnia curru: lustrat Sanc-
Iamque hic germanum, iamq; hic ostendit ouātem; cius.
*Nec conferre manum patitur: volat *auia longè.*
Haud minus Aenas tortos legit obuius orbes, Ab ea parte,
Vestigatq; virum, & disiecta per agmina magna qua veniebat Aeneas.
Voce vocat, quoties oculos coniecit in hostem,
Alipedumque fugam cursu tentauit equorum;
Aduersos toties currus futurna retorsit.

Hen

Heu quid agat? vario nequidquam fluctuat æstu?
Hom. Il. 29 *Diuersaque vocant animum in contraria cura.*
Huic Meßapus, vti *læua duo fortè gerebat*
Lenta leuis cursu præfixa hastilia ferro,
Horum vnum certo contorquens dirigit ictu.
Subßtitit Æneas, & se *collegit in arma,*
Texit, vt omnino ferire non posset. *Poplite subsidens: apicem tamen incita summum*
Hasta tulit, summasq; excussit vertice cristas.
Tum verò æßurgunt iræ; insidijsq; subactus
Diuersos vbi sensit equos, currumque referri,
Multa Iouem, & læsi testatus fœderis aras,
Iam tandem inuadit medios, & Marte secundo
Obtruncat vniuersos æquè, nemini parcit. *Terribilis sauam* *nullo discrimine cædem*
Suscitat, irarumque omnes effundit habenas.
Quis mihi nũc tot acerba Deus, quis carmine cædes
Diuersas, obitumq; ducum, quos æquore toto
Inq; vicem nunc Turnus agit, nunc Troius heros,
Expediat? tantón' placuit concurrere motu
Iupiter æterna gentes in pace futuras?
Æneas Rutulum Sucronem, (ea prima ruentes
Pugna loca statuit Teucros) haud multa moratus,
Excipit in latus, &, qua fata celerrima, crudo
Transadigit costas, & crates pectoris ense.
Turnus equo deiectũ Amycum, fratremq; Diorem
Hom. Il. 50 *Congreßus pedes, hunc venientem cuspide longa,*
Hunc mucrone ferit: currúque abscissa duorum
Suspendit capita, & rorantia sanguine portat.
Natura tristem, & sæuum. *Ille Talon, Tanaimq; neci, fortemq; Cethegum*
Tres vno congreßu, & *mœstum mittit Onyten,*

Nomen

Nomen Echionium, matrisq; genus Peridia.
Hic fratres Lycia missos, & Apollinis agris,
Et iuuenem exosum nequidquam bella Menœtem
Arcada: piscosæ cui circum flumina Lernæ
Ars fuerat, pauperq; domus, nec nota potentum
Munera, conductaque pater tellure serebat.
Ac velut immissi diuersis partibus ignes Homerus in
Arentem in siluam, & virgulta sonantia lauro: il. 115.
Aut vbi decursu rapido de montibus altis Homerus
Dant sonitum spumosi amnes, & in aquora currunt, in il. 15.
Quisq; suum populatus iter: non segnius ambo
Æneas, Turnusq; ruunt per prœlia: nunc nunc Homerus
Fluctuat ira intus: rumpuntur nescia vinci in il. 115.
Pectora: nunc totis in vulnera viribus itur.
Murranum hic, atauos, et auorum antiqua sonantem
Nomina, per regesq; actum genus omne Latinos,
Præcipitem scopulo, atq; ingentis turbine saxi
Excutit, effunditq; solo. hunc lora, & iuga subter
Prouoluere rotæ. crebro super vngula pulsu
Incita, nec domini memorum proculcat equorum.
Ille ruenti Hilo, animisq; immane frementi
Occurrit, telumque aurata ad tempora torquet.
Olli per galeam fixo stetit hasta cerebro. Homerus
Dextera nec tuate Graiûm fortissime Creteû in il. 226.
Eripuit Turno: nec dij texere Cupentum,
Æneæ veniente, sui: dedit obuia ferro
Pectora: nec misero clypei mora profuit æreî.
Te quoque Laurentes viderunt Æole campi
Oppetere, & latè terram consternere tergo.

Occidis

Occidis, Argiuæ quem non potuere phalanges
Homerus *Sternere, nec Priami regnorum euersor Achilles.*
in il. 226. *Hic tibi mortis erant metæ: domus alta sub Ida,*
Lyrnesſi domus alta, ſolo Laurente ſepulcrum.
Totæ adeò conuerſæ acies, omnesque Latini,
Omnes Dardanidæ: Mneſtheus, acerque Sereſtus,
Et meſſapus equûm domitor, & fortis Aſylas,
Euſcorũque phalanx, Euandrique Arcadis ala,
Pro ſe quiſque viri, ſumma nituntur opum vi.
Nec mora, nec requies: vaſto certamine tendunt.
Hic mentem Æneæ genitrix pulcerrima miſit,
Iret vt ad muros, vrbique aduerteret agmen
Ocyus, & ſubita turbaret clade Latinos.
Ille, vt veſtigans diuerſa per agmina Turnum,
Oculorum. *Huc, atque huc* *acies circumtulit, adſpicit vrbem*
Immunem tanti belli, atque impunè quietam.
Continuo pugnæ accendit maioris imago:
Mneſthea, Sergeſtumque vocat, fortemque Sereſtũ
Ductores; tumulumque capit: quo cetera Teucrûm
Concurrit legio: nec ſcuta, aut ſpicula denſi
Deponunt: celſo medius ſtans aggere fatur.
Hom il. 16. **Ne qua meis eſto dictis mora: Iupiter hac ſtat:*
Ob lauiniã *Neu quis ob inceptum ſubitum mihi ſegnior ito.*
Latini filiã. *Vrbem hodie, *cauſſam belli, regna ipſa Latini,*
Ni frænum accipere, & victi parére fatentur.
Eruam, & æquaſolo fumantia culmina ponam.
Scilicet exſpectem, libeat dum prœlia Turno
Noſtra pati? rurſusque velit concurrere victus?
Hoc caput ô cines, hæc belli ſumma nefandi.

Fertt

*Ferte faces propere. fœdusque repoſcite * flammis.*
Dixerat, atque animis pariter certantibus omnes
Dant cuneum, denſaque ad muros mole feruntur.
Scala improuiſo, ſubitusque apparuit ignis,
Diſcurrunt alij ad portas, primosque trucidant:
Ferrum alij torquent, & obumbrant æthera telis,
Ipſe inter primos dextram ſub mœnia tendit.
Aeneas, magnaque incuſat voce Latinum:
Teſtaturque deos, iterum ſe ad prœlia cogi,
Bis iam Italos hoſtes, hæc altera fœdera rumpi.
Exoritur trepidos inter diſcordia ciues.
Vrbem alij reſerare iubent, & pandere portas
*Dardanidis, ipſumq; * trahunt in mœnia regem.*
Arma ferunt alij, & pergunt defendere muros.
Incluſas vt cùm latebroſo in pumice paſtor
Veſtigauit apes, fumoque impleuit amaro:
Illæ intus trepidæ rerum per cerea caſtra
Diſcurrunt, magnisque acuunt ſtridoribus iras:
Volutur ater odor tectis: tum murmure cæco*
Intus ſaxa ſonant: vacuas it fumus ad auras:
Accidit hæc feſſis etiam fortuna Latinis
Quæ totam luctu concuſſit funditus vrbem.
Regina vt tectis venientem proſpicit hoſtem,
Incendi muros, ignes ad tecta volare,
Nuſquã acies cõtrà Rutulas, nulla agmina Turni,
Infelix pugnæ iuuenem in certamine credit
Extinctum, & ſubito mentem turbata dolore
Se cauſſam clamat, crimenq;, caputque malorum:
Multaque per mœſtum demens effata furorem,

Id eſt, flammas fœderis innouemus vrbis incendio. Nã repoſcite, eſt reuocate, vt ait Seruius.

Pro, trahere volunt vt videat vrbis diſcrimen.

Reſpexit ad colorem fumi nam in odore color non eſt.

Purpureos moritura manu discindit amictus,
Et nodum infirmis leti trabe nectit ab alta.
Quam cladem miseræ postquam accepere Latinæ,
Filia prima manu flauos Lauinia crines,
Et roseas laniata genas; tum cetera circum
Turba furit: resonant latè plangoribus ædes.
Nunciat. n. res infelices. **Hinc totam infelix vulgatur fama per vrbem;*
Demittunt mentes: it scissa veste Latinus,
Coniugis attonitus fatis, vrbisq; ruina,
Canitiem immundo perfusam puluere turpans:
Multaq; se incusat, qui non acceperit ante
Dardanium Æneam, generumq; adsciuerit vltro.
Interea extremo bellator in æquore Turnus
Palantes sequitur paucos, iam segnior, atq;
Iam minus, atq; minus successu lætus equorum.
Ex oppugnatione, & morte reginæ. *Attulit hinc illi cæcis terroribus aura*
**Commistum clamorem; arrectasq; impulit aures*
Confusæ sonus vrbis, & illætabile murmur.
Hei mihi, quid tanto turbantur mœnia luctu?
Consilij egẽs *Quisue ruit tantus diuersa clamor ab vrbe?*
*Sic ait, adductisq; *amens subsistit habenis.*
Atq; huic, in faciem soror vt conuersa Metisci
Aurigæ, currumq;, & equos, & lora regebat,
Talibus occurrit dictis. Hac Turne sequamur
Troiugenas; quà prima viam victoria pandit:
Sunt alij, qui tecta manu defendere possunt.
Ingruit Æneas Italis, & prœlia miscet:
Et nos sæua manu mittamus funera Teucris:
Cęsorũ à te. *Nec *numero inferior, pugnæ nec honore recedes.*

Turnus

Turnus ad hæc.

O soror, & dudum agnoui, cùm prima per artem
Fœdera turbasti, teq; hæc in bella dedisti:
*Et*nunc nequidquam fallax dea. sed quis Olympo* Homerus in
Demissam tantos voluit te ferre labores? il. 61.
An fratris miseri letum vt crudele videres?
Nam quid ago? aut quæ iam spõdet fortuna salutẽ?
Vidi oculos ante ipse meos me voce vocantem
Murranum, quo non superat mihi carior alter, Homerus in
Oppetere ingentem, atq; ingenti vulnere victum. il. 263.
Occidit infelix, ne nostrorum dedecus Vsens
Adspiceret: Teucri potiuntur corpore & armis.
Excindine domos (id rebus defuit vnum) Homerus in
Perpetiar? dextra nec Drancis dicta refellam? Il. 55.
Terga dabo? & Turnũ fugiẽtẽ hæc terra videbit?
Vsq; adeóne mori miserum est? vos ô mihi manes Hom. Il. 52.
Este boni: quoniam superis auersa voluntas.
*Sancta ad vos anima, atq; istius insscia*culpæ* Fugæ.
Descendam, magnorũ haud vnquã indignus
auorum.
Vix ea fatus erat: medios volat ecce per hostes
Vectus equo spumante Sages, aduersa sagitta
Saucius ora; ruit q; implorans nomine Turnum. Homerus in
**Turne in te suprema salus; miserere tuorum:* Il. 123
Fulminat Æneas armis, summasq; minatur
Deiecturum arces? talũm, excidioq; daturum.
?amq; faces ad tecta volant: in te ora Latini, Dubitat.
*In te oculos referunt: *mussat rex ipse Latinus,*
Quos generos vocet, aut quæ sese ad fœdera flectat.

Præterea regina tui fidiſſima, dextra
Occidit ipſa ſua, lucemq́ exterrita fugit.
Soli pro portis Meſſapus, & acer Atinas
Suſtentant aciem: circum hos vtrinq́ phalanges
Stant denſæ, ſtrictisq́ ſeges mucronibus horret
Ferrea: tu currum deſerto in gramine verſas.
Multiplici nuntio. *Obſtupuit * varia confuſus imagine rerum*
Turnus, & obtutu tacito ſtetit: æſtuat ingens
Imo in corde pudor, miſtoq́ inſania luctu,
Et furijs agitatus amor, & conſcia virtus.
Mentis caligo. *Vt primũ diſcuſſæ * vmbræ, & lux reddita mẽti eſt;*
Ardentes oculorum orbes ad mœnia torſit
Turbidus, æque rotis magnam reſpexit ad vrbem.
Ecce autem flammis inter tabulata volutus
Ad cælum vndabat vortex, turrimq́ tenebat,
Turrim, compactis trabibus quam eduxerat ipſe,
Quo poſſet ad ea loca trahi, quib⁹ inſtaret. *Subdideratq́ * rotas, pontesq́ inſtrauerat altos.*
Iam iam fata ſoror ſuperant, abſiſte morari:
Quò Deus, & quò dura vocat fortuna, ſequamur.
Stat cõferre manũ Æneæ: ſtat, quicquid acerbi eſt,
Morte pati: nec me indecorem germana videbis
Amplius: hunc oro ſine me furere ante furorem.
Homerus in il. 65. *Dixit, & è curru ſaltum dedit ocyus aruis:*
Perq́ hoſtes, per tela ruit, mœſtamq́ ſororem
Deſerit, ac rapido curſu media agmina rumpit.
Homerus in il. 59. 139. *Ac veluti montis ſaxum de vertice præceps,*
Cùm ruit auulſum vento, ſeu turbidus imber
Proluit, aut annis ſoluit ſublapſa vetuſtas,
Pars montis. *Fertur in abruptum magno * mons improbus actu,*

Exſul-

Exſultatq́ ſolo, ſiluas, armenta, virosq́
Inuoluens ſecum: diſiecta per agmina Turnus
Sic vrbis ruit ad muros, vbi plurima fuſo — Homerus in
Sanguine terra madet, ſtridentq́ haſtilibus aurea: — Il. 123
Significatq́ manu, & magno ſimul incipit ore.
Parcite iam Rutuli, & vos tela inhibete Latini: — Homerus in
Quæcunq́ eſt fortuna, mea eſt: me verius vnum — il. 30. 74.
Pro vobis fœdus luere, & decernere ferro.
Diſceſſere omnes medij, ſpatiumq́ dedere.
Ac pater Æneas, audito nomine Turni,
Deſerit & muros, & ſummas deſerit arces;
Præcipitatq́ moras omnes; opera omnia rumpit,
Lætitia exſultans; horrendumq́ intonat armis,
Quantus Athon, aut quãtus Eryx, aut ipſe coruſcis
Cum fremit ilicibus quantus gaudetq́ niuali
Vertice ſe attollens pater Apenninus ad auras.
Iam vero & Rutuli certatim, & Troës, & omnes
Conuertêre oculos Itali, quique alta tenebant — Homerus in
Mœnia, quique imos pulſabant ariete muros: — Il. 74.
Armaq́ depoſuere humeris. ſtupet ipſe Latinus,
Ingentes, genitos diuerſis partibus orbis,
*Inter ſe coiſſe viros, & * decernere ferro.* — Antiquam lectionem ait Seruius fuiſſe, cernere.
Atq́ illi, vt vacuo patuerunt æquore campi,
Procurſu rapido coniectis eminus haſtis,
Inuadunt Martem clypeis, atque ære ſonoro.
Dat gemitum tellus: tum crebros enſibus ictus
Congeminant: fors, & virtus miſcentur in vnum. — Caſus in Turno, virtus in Aenea.
Ac velut ingenti Syla, ſummoue Taburno
Cùm duo conuerſis inimica in prœlia tauri

Frontibus incurrunt, pauidi ceſſere magiſtri,
Stat pecus omne metu mutum, muſſantq; iuuencæ;
Quis pecori imperitet, quē tot armenta ſequātur:
Illis inter ſeſe multa vi vulnera miſcent,
Cornuaq; obnixi infigunt, & ſanguine largo
Colla, armosq; lauant: gemitu nemus omne remugit:
Haud aliter Tros Æneas, & Daunius heros
Homerus in Il. 24 2. *Concurrunt clypeis: ingens fragor æthera complet.*
Iupiter ipſe duas æquato examine lances
Suſtinet, & fata imponit diuerſa duorum;
Liberet. *Quem* damnet labor, & quò vergat pondere letū:*
Emicat hic, impunè putans, & corpore toto
Altè ſublatum conſurgit Turnus in enſem,
Homerus in il. 35. *Et ferit. exclamant Troës, trepidiq; Latini;*
Arrectæq; amborum acies. at perfidus enſis
Frangitur, in medioq; ardentem deſerit ictu,
Hom. Il. 62. *Ni fuga ſubſidio ſubeat. fugit ocyor Euro,*
Vt capulum ignotū, dextramq; adſpexit inermem
Fama eſt, præcipitem, cùm prima in prœlia iunctos
Nam Dauni fuerat gladius lib. 2. *Conſcendebat equos, * patrio mucrone relicto,*
Dum trepidat, ferrum auriga rapuiſſe Metiſci:
Idq; diu, dum terga dabant palantia Teucri,
Suffecit: poſtquam arma dei ad Vulcania vētū eſt,
Mortalis mucro, glacies ceu futilis, ictu
Diſſiluit: fulua reſplendent fragmina arena.
Homerus in Il. 24 1. *Ergo amens diuerſa fuga petit æquora Turnus:*
Et nunc huc, inde huc incertos implicat orbes.
Undiq; enim denſa Teucri incluſere corona:
Atq; hinc vaſta palus, hinc ardua mœnia cingūt.

Nec

Nec minus Æneas (quanquam tardante sagitta,* Vulnere ex sagitta illato
Interdum genua impediunt, cursumq́ recusant)
Insequitur, trepidiq́ pedem pede feruidus vrget:
Incluſum veluti ſi quando flumine nactus
Ceruum, aut puniceæ ſeptum formidine pennæ Homerus in Il. 110. 88.
Venator curſu canis, & latratibus inſtat:
Ille autem inſidys, & ripa territus alta* Quo modo inſidijs? quia videt inſtrumentum ad terrendas beſtias factum.
Mille fugit, refugitq́ vias: at viuidus vmber
Hæret hians; iam iamq́ tenet, ſimiliſq́ tenenti
Increpuit malis, morſuq́ eluſus inani eſt.
Tum verò exoritur clamor, ripæq́, lacuſq́
Reſonant circa; & cælum tonat omne tumultu.
Ille ſimul fugiens, Rutulos ſimul increpat omnes,
Nomine quemq́ vocans; notumq́ efflagitat enſem:
Æneas mortem contra, præſensq́ minatur Homerus in Il. 244.
Exitium, ſi quiſquam adeat; terretq́ trementes,
Exciſurum vrbem minitans; & ſaucius inſtat.
Quinq́ orbes explent curſu, totidemq́ retexunt, Homerus in Il. 241.
Huc, illuc, nec enim leuia aut ludicra petuntur
Præmia; ſed Turni de vita, & ſanguine certant.
Fortè ſacer fauno foliis oleaſter amaris
Hic ſteterat, nautis olim venerabile lignum:
Seruati ex vndis vbi figere dona ſolebant
Laurenti diuo, & votas ſuſpendere veſtes.
Sed ſtirpem Teucri nullo diſcrimine ſacrum
Sustulerant, puro vt poſſent concurrere campo.
Hic haſta Æneæ ſtabat. huc impetus illam Homerus in Il. 232.
Detulerat fixam, & lenta in radice tenebat.
Incubuit, voluitq́ manu conuellere ferrum

Dardanides, teloq; sequi, quem prendere cursu
Non poterat. tum vero amens formidine Turnus,
Faune precor miserere, inquit, tuq; optima ferrum
Terra tene, colui vestros, si semper honores,
Quos contra Æneadæ bello fecere profanos.
Ham. ll. 3. *Dixit: opemq; dei non cassa in vota vocauit.*
Namque diu luctans, lentoq; in stirpe moratus,
Viribus haud vllis valuit discludere morsus
Roboris Aeneas. dum nititur acer, & instat,
Rursus in aurigæ faciem mutata Metisci
Procurrit, fratriq; ensem dea Daunia reddit.
Quod Venus audaci nymphæ indignata licere,
Homerus in ll. 243. *Accessit, telumq; alta ab radice reuellit:*
Olli sublimes, armis, animisq; refecti,
Hic gladio fidens, hic acer & arduus hasta,
Insistunt contrà, certamine Martis anheli,
Iunonem interea rex omnipotentis Olympi
Alloquitur, fulua pugnas de nube tuentem:
Quæ iam finis erit coniux? quid deniq; restat?
Indigetem Aeneam scis ipsa, & scire fateris,
Deberi cælo, fatisq; ad sidera tolli?
Quid struis? aut qua spe gelidis in nubibus hæres?
Subaudi, futurum. *Mortalin' decuit violari vulnere* diuûm?
Aut ensem (quid enim sine te fatis turna valeret?)
Ereptum reddi Turno, & vim crescere victis?
Desine iam tandem, precibusq; inflectere nostris:
Homerus in ll. 265. *Nec te tantus edat tacitam dolor: & mihi cura*
Sæpe tuo dulci tristes ex ore recurs ent.
Ventum ad supremum est, terris agitare vel vndis

Troianos

*Troianos*potuisti,infandum accendere bellum,*
Deformare domum,& luctu miscere hymenæos.
Vlterius tentare veto. Sic Iupiter orsus.
Sic dea submisso contrà Saturnia vultu.
Ista quidem quia nota mihi tua magna voluntas
Iupiter,& Turnum,& terras inuita reliqui:
Nec tu me aëria solam nunc sede videres
Digna,indigna pati: sed flammis cincta sub ipsa
Starem acie, traherēq; inimica in prœlia Teucros.
Iuturnam misero(fateor)succurrere fratri
Suasi,& pro vita maiora audere probaui.
Non vt tela tamen,non vt contenderet arcum:
Adiuro Stygij caput implacabile fontis;
Vna superstitio superis quæ reddita diuis,
Et nunc cedo equidem,pugnasq; exosa relinquo.
Illud te,nulla fati quod lege tenetur,
*Pro Latio obtestor,pro maiestate*tuorum:*
Cùm iam conubijs pacem felicibus(esto)
Component,cùm iam leges,& fœdera iungent,
Ne vetus indigenas nomen mutare Latinos,
Neu Troas fieri iubeas, Teucrosq; vocari,
Aut vocem mutare viros,aut vertere vestes.
Sit Latium,sint Albani per sæcula reges:
Sit Romana potens Itala virtute propago:
Occidit,occideritq; sinas cum nomine Troia.
Olli subridens hominum,rerumque repertor.
Es germana Iouis,Saturníque altera proles:
Irarum tantos voluis sub pectore fluctus?
Verùm agè,et inceptum frustra submitte furorem.

Quasi dicat, iam potes: vincunt enim fata:

Homerus in il. 161. 156.

Respexit ad Saturnum, qui in Italia quandoque regnauerat.

Do quod vis, & me victus quà, volensq; remitto.
Sermonem Ausonij patrium, moresq; tenebunt:
Vtque est, nomen erit: commisti corpore tantum
Quasi latebunt. *Subsident Teucri: morem, ritusque sacrorum*
Adiciam, faciamque omnes vno ore Latinos.
Hinc genus, Ausonio mistum quod sanguine surget
Supra homines, supra ire deos pietate videbis:
Nec gens vlla tuos aequè celebrabit honores.
Annuit his Iuno, & mentem lætata retorsit.
Interea excedit cælo, nubemq; reliquit.
His actis, aliud genitor secum ipse volutat,
Iuturnamque parat fratris dimittere ab armis.
Homerus in Il. 193. *Dicuntur geminæ pestes, cognomine Diræ,*
Quas, & tartaream Nox intempesta Megæram
Vno eodemque tulit partu, paribusq; reuinxit
Serpentum spiris, ventosasq; addidit alas.
Hæ Iouis ad solium, sanique in limine Regis
Præsto sunt ad obsequium, vnde appritores dicti. * *Apparent, acuunt q; metum mortalibus ægris,*
Si quando letum horrificum, morbosq; deûm rex
Molitur, meritas aut bello territat vrbes.
Harum vnam celerem demittit ab æthere summo
Iupiter, inque omen Iuturnæ occurrere iussit.
Illa volat, celerique ad terram turbine fertur.
Non secus, ac neruo per nubem impulsa sagitta,
Armatam sæui Parthus quam felle veneni,
Parthus, siue Cydon, telum immedicabile torsit
Stridens, & celeres incognita transilit vmbras.
Talis se sata Nocte tulit, terrasque petiuit.
Postquam acies videt Iliacas, atq; agmina Turni

Ali-

*Alitis in * paruæ ſubito collecta figuram,* Noctuæ. nã bubo maior eſt.
Quæ quondam in buſtis, aut culminibus deſertis
Nocte ſedens, ſerum canit importuna per vmbras.
Hanc verſa in faciem, Turni ſe peſtis ad ora
Fertque, refertq; ſonans, clypeumq; euerberat alis.
Illi membra nouus ſoluit formidine torpor,
Arrectæq; horrore comæ, & vox faucibus hæſit.
At, procul vt Diræ ſtridorem agnouit, & alas,
Infelix crines ſcindit Iuturna ſolutos,
Vnguibus ora ſoror fœdans, & pectora pugnis.
Quid nunc te tua Turne poteſt germana iuuare?
Aut quid iam miſeræ ſuperat mihi? qua tibi lucem
Arte morer? talin' poſſum me opponere monſtros?
Iam iam linquo acies: ne me terrete timentem
*Obſcenæ * volucres. alarum verbera noſco,* Inuidioſè dixit: nam vna eſt.
Letalemque ſonum: nec fallunt iuſſa ſuperba
Magnanimi Iouis. hæc pro virginitate reponit?
Quò vitã dedit æternam? cur mortis adempta eſt
Conditio? poſſem tantos finire dolores
Nunc certè, et miſero fratri comis ire per vmbras.
Immortalis ego? haud quidquam mihi dulce meorũ
Te ſine frater erit: ô quæ ſatis ima dehiſcat Hom. Il. 41
Terra mihi, manesque deam demittat ad imos? Homerus
Tantum effata, caput glauco contexit amictu, in il. 164.
Multa gemens, & ſe fluuio dea condidit alto.
Æneas inſtat contrà, telumq; coruſcat
Ingens arboreum, & ſæuo ſic pectore fatur.
Quæ nũc deinde mora eſt? aut quid iã Turne re- Homerus
Nõ curſu, ſeuis certãdũ eſt cõmin' armis. (tractas? in il. 243.

Verte

*Verte omnes tete in facies, & *contrahe quidquid*
Siue animis, siue arte vales: opta ardua pennis
Astra sequi, clausumque cana te condere terra.
Ille caput quassans. Non me tua feruida terrent
Dicta ferox: dij me terrent, & Iupiter hostis.
Homerus in il. 235. *Nec plura effatus, saxum circumspicit ingens,*
il. 224. *Saxum antiquum ingens: campo qui forte iacebat*
il. 236. *Limes agro positus, litem vt discerneret aruis:*
il. 55. *Vix illud lecti bis sex cervice subirent,*
Qualia nunc hominum producit corpora tellus.
Ille manu raptum trepida torquebat in hostem,
Altior insurgens, & cursu concitus heros.
Sed neq; currentem se, nec cognoscit euntem,
Tollentemue manu, saxumque immane mouentem.
Genua labant, gelidus concreuit frigore sanguis:
Tum lapis ipse viri, vacuum per inane volutus,
Nec spatium euasit totum, nec pertulit ictum.
Ac velut in somnis, oculos vbi languida pressit
Homerus in il. 242. *Nocte quies, nequidquam auidos extendere cursu*
Velle videmur, & in medijs conatibus aegri
Succidimus; non lingua valet, non corpore nota
Sufficiunt vires, nec vox, aut verba sequuntur:
Sic Turno, quacunque viam virtute petiuit,
Successum dea dira negat: tum pectore sensus
Vertuntur varij. Rutulos adspectat, & vrbem
Homerus in il. 224. *Cunctaturq; metu, telumq; instare tremiscit:*
Nec quò se eripiat, nec qua vi tendat in hostem,
Homerus in il. 244. *Nec currus vsquam videt, aurigamque sororem.*
Cunctanti telum Aeneas fatale coruscat,

Sor-

Sortitus fortunam oculis, & corpore toto
Eminus intorquet. murali concita nunquam
Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tanti
Dissultant crepitus. volat atri turbinis instar
Exitium dirum hasta ferens, orasq; recludit
Lorica, & clypei extremos septemplicis orbes
Per medium stridens: transit femur. incidit ictus
Ingens ad terram duplicato poplite Turnus.
Consurgunt gemitu Rutuli, totusq; remugit
Mons circum, & vocē latè nemora alta remittunt.
Ille humilis, supplexq; oculos, dextramq; precantem
Protendens, Equidem merui, nec deprecor, inquit:
Vtere sorte tua, miseri te si qua parentis
Tangere cura potest, oro: fuit & tibi talis
Anchises genitor: Dauni miserere senectæ:
Et me, seu corpus spoliatum lumine mauis,
Redde meis. vicisti, & victum tendere palmas
Ausonij videre. tua est Lauinia coniux;
Vlterius ne tende odijs. Stetit acer in armis
Æneas volueus oculos, dextramq; repressit.
Et iam iamq; magis cunctantem flectere sermo
Cœperat, infelix humero cùm apparuit alto
Balteus, & notis fulserunt cingula bullis
Pallantis pueri: victum quem vulnere Turnus
Strauerat; atque humeris inimicum insigne gerebat.
Ille oculis postquam sæui monumenta doloris,
Exuuiasq; hausit, furijs accensus, & ira
Terribilis: Tu ne hinc spolijs indute meorum
Eripiare mihi? Pallas te hoc vulnere, Pallas

Pro tonitru, sine quo nũ quam est fulmen.

interfice hostem.

Certaminis causa.

Quia mortem attulit Turno.

Vidit: vt lib 4. Hauriat hunc

Immo-

oculis ignē crudelis ab alto.

Homerus in Il. 226. 245.

Immolat, & pœnam scelerato ex sanguine sumit.
Hoc dicens, ferrum aduerso sub pectore condit
Fernidus. ast illi soluuntur frigore membra,
Vitaq; cum gemitu fugit indignata sub vmbras.

FINIS.

P. VIRGILII MARONIS ALIORVMQVE POETARVM OPVSCVLA, SIVE LVSVS.

P. VIRGILII MARONIS CVLEX, AD OCTAVIVM.

ARGVMENTVM.

Pastor in vmbra dormit, serpens illum impetit, culex morsu pastorem excitat, pastor interimit culicem, iterumque obdormit: qui videns in somnis culicem inferorum curam ei monstrantem, stupefactus excitatur, culicisque sepulcrum egregio ornat artificio.

LVSIMVS, Octaui, gracili modulante Thaleia:
Atque vt araneoli tenuem formauimus orsum.
Lusimus: hæc propter Culicis sint carmina dicta;
Omnis & historiæ per ludum consonet ordo,
Notitiaq; Ducum voces: licet inuidus adsit.

Quis-

Quisquis erit culpare iocos, Musamq; paratus:
Pondere vel Culicis leuior, famaque feretur.
Posterius grauiore sono tibi Musa loquetur
Nostra: dabunt cùm securos mihi tempora fructus:
Vt tibi digna tuo poliantur carmina sensu.
Latona, magniq; decus Iouis, aurea proles
Phœbus erit nostri princeps & carminis auctor,
Et recinente lyra fautor: siue educat illum
Alma Chimæreo Xanthus perfusa liquore,
Seu nemus Asteriæ, seu quà Parnassia rupes
Hinc, atque hinc patula præpandit cornua fronte,
Castaliaq; sonans liquido pede labitur vnda.
Quare Pierij laticis decus ite sorores
Naiades, & celebrate Deum plaudente chorea.* Ludente.
Et tibi sancta Pales, ad quam ventura recurrit
Agrestûm bona cura, sequi sit cura tenentis
Aëreos nemorum tractus, siluasq; virenteis.
Te cultrice vagus saltus feror inter, & astra.
At tu, cui meritis oritur fiducia chartis,
Octaui venerande, meis allabere cœptis,
Sancte puer: tibi nanque canit non pagina bellum,
Phlegra Giganteo sparsa est quo sanguine tellus:
Nec Centaureos Lapithas compellit in enseis:
Vrit Erichthonias Oriens non ignibus arces.
Non perfossus Athos, nec magno vincula Ponto
Iacta, meo quærent iam sera volumine famam:
Non Hellespontus pedibus pulsatus equorum,
Grecia cùm timuit venienteis vndique Persas:
Mollia sed tenui pede currere carmina versu

Viribus

Viribus apta ſuis Phœbo duce ludere gaudet.
Et tu ſancte puer venerabilis, & tibi certet
Gloria perpetuum lucis manſura per æuum:
Et tibi ſede pia maneat locus, & tibi ſoſpes
Debita feliceis memoretur vita per annos
Grata bonis lucens. ſed nos ad cœpta feramur.
Narratio. *Igneus æthereas iam Sol penetrarat in arceis,*
Candidáque aurato quatiebat lumina curru,
Crinibus & roſceis tenebras Aurora fugarat.
Propulit è ſtabulis ad pabula læta capellas
Paſtor & excelſi montis iuga ſumma petiuit:
Lurida quà patulos velabant gramina colles.
Iam ſiluis, dumisq; vaga, iam vallibus abdunt
Corpora: iamq; omni celeres è parte vagantes
Scrupea deſertæ perrepunt ad cauа rupis.
Tondentur tenero viridantia gramina morſu,
Pendula proiectis carpuntur & arbuta ramis,
Denſaq; virgultis auidè labruſca petuntur.
Hæc ſuſpenſa rapit carpente cacumina morſu
Vel ſalicis lentæ, vel quæ noua naſcitur alnus:
Hæc teneras fruticum ſentes rimatur: at illa
Imminet in riui præſtantis imaginis vndam.
O bona paſtoris, ſi quis non pauperis vſum
Mente prius docta faſtidiat, & probet illis
Omnia, luxuriæ prætijs, incognita curis,
Quæ lacerant auidas inimico pectore mentes.
Si non Aſſyrio fuerint bis lauta colore
Attalicis opibus data vellera: ſi nitor auri
Angit. *Sublaqueare domus animum non* tangit auarum:

Pic-

Picturaq́ decus, lapidum nec fulgor in vlla
Cognitus vtilitate manet: nec pocula gratum
Alconis referent, Bœtiq́ toreuma: nec Indi
Conchea bacca maris pretio est: at pectore puro
Sæpe super tenero prosternit gramine corpus:
Florida cùm tellus * gemmanteis picta per herbas
Verè notat * dulci distincta coloribus ærua:
Atque illum calamo latum recinente palustri,
Otiaq́ inuidia degentem, ac fraude remota,
Pollentemq́ sibi viridi cum palmite lucens
*Vitea pampineo subter coma velat amictu.
Illi sunt gratæ rorantes lacte capellæ,
Et nemus, & fecunda Pales, & vallibus imis
Semper opaca nouis manantia fontibus antra.
Quis magis optato queat esse beatior æuo,
Quàm qui mente procul pura, sensuq́ probando
Non auidas agnouit opes, non tristia bella,
Nec funesta timet validæ certamina classis?
Non, spolijs dum sancta Deûm fulgentibus ornet
Templa, vel euectus finem transcendat habendi,
Aduersum sæuis vltro caput hostibus offert.
Illi falce Deus colitur, non arte politus:
Ille colit lucos: illi Panchaica thura,
Floribus agrestes herbæ variantibus adsunt:
Illi dulcis adest requies, & pura voluptas,
Libera simplicibus curis: huc imminet, omneis
Dirigit huc sensus: hæc cura est subdita cordi,
Quolibet vt requie victu contentus abundet,
Iucundoque locet languentia corpora somno.

Geminantèis Pulchris.

Tmolia.

O pecudes, ô Panes, & ô gratissima Tempe
Fontis Hamadryadum: quarum non diuite cultu
Æmulus Ascræo pastor sibi quisque poëtæ
Securam placido traducit pectore vitam.
Talibus in studijs baculo dum nixus apricas
Pastor agit curas, & dum non arte canora
Compacta solidum modulatur arundine carmen:
Tendit in erectus radios Hyperionis ardor,
Lucidaq; athereo ponit discrimina mundo,
Quà iacit Oceanum flammas in vtrunq; rapaces.
Et iam compellente vaga pastore capellæ
Iam susurrantis repetebant ad vada lymphæ,
Quæ subter viridem residebant carula muscum.
Iam medias operum parteis erectus erat Sol,
Cùm densas pastor pecudes cogebat in vmbras:
Vt procul adspexit luco residere virenti,
Delia Diua, tuo: quo quondam victa furore
Vênit Nyctileum fugiens Cadmeïs Agaue
Infandas scelerata manus è cæde cruenta:
Quæ gelidis bacchata iugis requieuit in antro,
Posteriùs pœnam gnati sê morte futuram.
Hìc etiam viridi ludentes Panes in herba,
Et Satyri, Dryadesq; choros egêre puellæ,
Naiadum cœtu. tantum non Orpheus Hebrum
Restantem tenuit ripis, siluasq; canendo:
Quantum te Peneû remorantem dia chorea,
Multa tibi lato fundentes gaudia vultu.
Ipsa loci natura domum resonante susurro
Queis dabat, & dulci fessas resonebat in vmbra.

Nam

Nam primum prona ſurgebant valle patentes
Aëreæ platanus: inter quas impia lotos,
Impia, quæ ſocios Ithaci mærentis abegit,
Hoſpita dum nimia tenuit dulcedine captos.
At quibus inſigni curru proiectus equorum
Ambuſtos Phaëton luctu mutauerat artus:
Heliades teneris amplexæ brachia truncis
Candida fundebant tentis velamina ramis.
Poſterius cui Demophoon æterna reliquit
Perfidiam lamentandi mala perfida multis:
Quem comitabantur fatalia carmina quercus:
Quercus antè datæ, Cereris quàm ſemina, vitæ:
Illas Triptolemi mutauit ſulcus ariſtis.
Hîc magnum Argoæ naui decus edita pinus
Proceras decorat ſiluas hirſuta per artus.
Appetit aëreis contingere montibus aſtra
Ilicis & nigræ ſpecies, & læta cupreſſus:
Umbroſæq; manent fagus, ederæq; ligantis
Brachia, fraternos plangat ne populus ictus:
Ipſæq; excedunt ad ſumma cacumina lentæ,
Pinguntq; aureolos viridi pallore corymbos:
Queis aderat veteris myrtus non neſcia fati.
At volucres patulis reſidentes dulcia ramis
Carmina per varios edunt reſonantia cantus.
His ſuberat gelidis manans è fontibus vnda:
Quæ leuibus placidum riuis ſonat orta liquorem.
Et quanquam geminas auium vox obſtrepit aureis
Hanc quærule referunt voces, queis nanta limo
Corpora lympha fouet: ſonitus alit aëris Echo:

Argutis & cuncta fremunt ardore cicadis.
At circa passim fessæ cubuere capellæ,
Excelsisq; super dumis: quos leniter adflans
Aura susurrantis possit confundere venti.
Postea. *Pastor, vt ad* fontem *densa requieuit in vmbra,*
Mitem concepit proiectus membra soporem,
Anxius insidijs nullis: sed lentus in herbis
Securo pressos somno mandauerat artus.
Stratus humi dulcem capiebat corde quietem:
Ni fors insertos iussisset ducere casus.
Nam solitum voluens ad tempus tractibus ijsdem
Immanis vario maculatus corpore serpens,
Mersus vt in limo magno subsideret æstu,
Obuia vibranti carpens grauis aëra lingua,
Squamosos latè torquebat motibus orbes.
Pallebant. **Tollebant auræ* venientis ad omnia visus.*
Liuentis. *Iam magis atq; magis corpus reuolubile voluens*
Fert. *Attollit nitidis pectus fulgoribus, & *se*
Caput. *Sublimi ceruice* rapit: cui crista supernè*
Edita purpureo lucens maculatur amictu,
Adspectuq; micant flammantia lumina toruo.
Metabat sese circum loca, cùm videt ingens
Aduersum recubare ducem gregis. acrior instat
Lumina diffundens intendere, & obuia toruo
Sæpius arripiens infringere, quòd sua quisquam
Ad vada venisset: naturæ comparat arma:
Ardet mente: furit stridoribus: intonat ore:
Flexibus euersis torquetur corporis orbis:
Manant sanguineæ per tractus vndiq; guttæ:

Spiritibus

Spiritibus rumpit fauces. cui cuncta paranti
Paruulus hunc prior humoris conterret alumnus,
Et mortem vitare monet per acumina. namque
Quà diducta genas pandebant lumina gemmis,
Hâc leuioris erat naturæ pupula telo
Icta leui. tum prosiluit furibundus, & illum
Obtritum morti misit: cui dissitus omnis
Spiritus excessit sensus. tum torua tenentem
Lumina respexit serpentem cominus: inde
Impiger, exanimis, vix compos mente refugit,
Et validum dextra truncum detraxit ab orno:
Qui casus sociaret opem, numenúe Deorum.
Namque illi dederitne viam casusúe, Deusúe,
Prodere sit dubium: voluit sed vincere taleis.
Horrida squamosi voluentia membra draconis,
Atque reluctantis crebris, fœdeq; petentis
Ictibus ossa ferit, cingunt qua tempora cristam:
Et quod erat tardus, omni languore remoto,
Nescius, adspiciens, timor obcæcauerat artus:
Hoc minus implicuit dira formidine mentem.
Quem postquam vidit casum langueſcere, sedit.
Iam quatit, & bijuges oriens Erebo cit equos nox.
Et piger aurato procedit Vesper ab Oeta,
Cùm grege compulso pastor duplicantibus vmbris
Vadit, & in fessos requiem dare comparat artus:
Cuius vt intrauit leuior per corpora somnus,
Languidaq; effuso requierunt membra sopere:
Effigies ad eum Culicis deuênit, & illi
Tristis ab euentu cecinit conuitia mortis.

Inquit, quid meritus, ad quæ delatus acerbas
Cogor adire vices? tua dum mihi carior ipsa
Vita fuit, vita, rapior per inania ventis:
Tu lentus refoues iucunda membra quiete
Ereptus tetris è cladibus: at mea Manes
Viscera Lethæas cogunt transnare per vndas:
Præda Charontis agor. viden' vt flagrantia tedia
Lumina collucent infestis omnia templis?
Obuia Tisiphone, serpentibus vndiq; compta,
Et flammeas, & sæua quatit mihi verbera pœna:
Cerberus, & diris flagrant latratibus ora:
Anguibus hinc, atq; hinc horrent cui colla reflexis,
Sanguineiq; micant ardorem luminis orbes.
Heu quid ab officio digressa est gratia, cùm te
Restituí superis lethi iam limine ab ipso?
Præmia sunt pietatis vbi? pietatis honores
In vanas abiere vices, & rure recessit
Iustitiæ prior illa fides: instantia vidi
Alterius, sine respectu mea fata relinquens.
Ad pariles agor euentus: sit pœna merenti,
Pœna sit exitium: modo sit dum grata voluntas,
Existat par officium. feror auia carpens,
Auia Cymmerios inter dissantia lucos:
Quem circa tristes densentur in omnia pœnæ.
Nam vinctus sedet immanis serpentibus Otos,
Deiectum mœstus procul adspiciens Ephialten,
Conati quondam cùm sint incendere mundum:
Et Tytios Latonæ tuæ memor anxius iræ,
Implacabilis ira nimis, iacet altius esca.

Terreor

Terreor à tantis insistere, terreor Vmbris
Ad Stygias reuocatus aquas. vix vltimus amni
Restat, nectareas Diuûm qui prodidit escas,
Gutturis arenti reuolutus in omnia sensu.
Quid, saxum procul aduerso qui monte reuoluit,
Contempsisse dolor quem Numina vincit acerbus,
Otia quærentem frustra? vos ite puellæ.
Ite, quibus tedas accendit tristis Erynnis,
Sicut Hymen præfata dedit connubia mortis:
Atq; alias alio densat super agmine turmas,
Impietate fera vecordem Colchida matrem
Anxia sollicitis meditantem vulnera gnatis:
Iam Pandionias miseranda prole puellas,
Quarum vox Ityn, & Ityn, quod Bistonius Rex,
Orbus Epops mæret volucreis euectus in auras.
At discordantes Cadmeo sanguine fratres
Iam truculenta ferunt, infestaq; vulnera corpus
Alter in alterius: iamq; aduersatus vterq;
Impia germani manat quòd sanguine dextra.
Eheu, mutandus nunquam labor: auferor vltra
In diuersa magis: distantia Numina cerno:
Elysiam tranandus agor delatus ad vndam.
Obuia Persephone comites Heroidas vrget
Aduersas perferre faces: Alcestis ab omni
Inuiolata vacat cura, quòd sæua mariti
Ipsa suis fatis Admeti fata morata est,
Ecce Ithaci coniux semper decus Icariotis
Femineum incorrupta decus manet & procul illam
Turba ferox iuuenum telis confixa procorum.

Quin misera Eurydice tanto mœrore recessit,
Pœnaq; respectus, & nunc manet Orpheus in te:
Audax ille quidem, qui mitem Cerberon vnquam
Credidit, aut vlli Ditis placabile numen:
Nec timuit Phlegethonta furentẽ ardẽtibus vndis,
Nec mœsta obtentu diro, & ferrugine regna,
Defossasq; domos, ac Tartara nocte cruenta
Obsita, nec facileis Ditis sine iudice sedes,
Iudice, qui vita post mortem vindicat acta;
Sed fortuna valens audacem fecerat Orphea.
Iam rapidi steterant amnes, & turba ferarum
Blanda voce sequax regionem insederat Orphei:
Iamq; imam viridi radicem mouerat altè
Quercus humo, steterantq; amnes, siluæq; sonoræ
Sponte sua cantus rapiebant cortice amara.
Labentes bijuges etiam per sidera Luna
Pressit equos: & tu currentis mensirua virgo
Auditura lyram tenuisti nocte relicta.
Hæc eadem potuit Ditis te vincere coniux,
Eurydicemq; vltro ducendam reddere. non fas,
Diræ. *Non erat in vitam* Diuæ exorabile*numen.*
Mortis. *Illa quidem nimium Manes experta seueros*
Præceptum signabat iter: nec retulit intus
Lumina, nec Diuæ corrupit munera lingua.
Sed tu crudelis, crudelis tu magis Orpheu,
Oscula cara petens rupisti iussa Deorum.
Dignus amor venia, Paruum si Tartara nescent
Peccatum ignouisse: sed & vos sede piorum,
Vos manet Heroum contrà manus: hic & vterque
Æacides.

Æacides. Peleus namque, & Telamonia virtus
Per secura patris lætantur numina, quorum
Connubijs Venus, & virtus iniunxit honorem.
Hunc rapuit* serua: at illum Nereïs amauit. Feritas,
Assidet hac iuuenis, sociat quem gloria, fortis,
Acer, inexcußus, referens à nauibus igneis
Argolicis Phrygios torua feritate repulsos.
O quis non referat talis diuortia belli:
Quæ Troia videre viri, videréque Graij,
Teucria cùm magno manaret sanguine tellus,
Et Simois, Xantique liquor: Sigæaq; prater
Litora, cùm Troes sæui vos Hectoris ira
Videre in classeis inimica mente Pelasgas
Vulnera, tela, neces, igneis inferre paratos.
Ipsa ingis namque Ida potens feritatis, & ipsa
Æqua faces altrix cupidis præbebat alumnis,
Omnis vt in cineres Rhœtei litoris ora
Classibus ambustis flamma superante daretur.
Hinc erat oppositus contrà Telamonius heros,
Obiectóque dabat clypeo certamina: & illinc
Hector erat Troiæ summum decus: acer vterq;,
Fulminibus cælo veluti fragor editus alto:
Ignibus hic, telisq; super, si classibus Argos
Eripiat reditus: ille vt Vulcania ferro
Vulnera protectus depellere nauibus instet.
Hoc erat Æacides alter lætatus honore:
Dardanieq; alter fuso quod sanguine campis
Hectoreo victor lustrauit corpore Troiam. (cius
Rursus acerba fremũt, Paris hũc quod lethat, et hu-

Alma dolis Ithaci virtus quòd concidit icta,
Huic gerit auersos proles Laërtia vultus,
Et iam Strymonij Rhesi, victorque Dolonis
Pallade iam lætatur ouans, rursusque tremiscit
Iam Ciconas, iam iamq; horret Læstrigonas atros.
Illum Scylla rapax canibus succincta Molossis,
Ætnæusq; Cyclops: illum metuenda Charybdis,
Pallentesq; lacus, & squalida Tartara terrent.
Hic & Tantalei generis decus amplus Atrides
Assidet, Argiuûm lumen: quo flamma regente
Doris Erichthonias prostrauit funditus arces,
Reddidit, heu, grauiùs pœnas tibi Troia ruenti;
Hellespontiacis obiturus reddidit vndis.
Illa vices hominum testata est copia quondam,
Ne quisquam propria fortuna munere dines
Iret in euectus cælum super omne: propinquo
Frangitur inuidia telo decus. ibat in altum
Vis Argoa petens patriam, ditatáque præda
Arcis Erichthoniæ: comes huic erat aura secunda
Per placidum cursu pelagus: Nereïs ad vndas
Signa dabat: pars inflexis superacta carinis,
Cùm seu cælesti fato, seu sideris ortu
Vndiq; mutatur cæli nitor: omnia ventis,
Omnia turbinibus sunt anxia. iam maris vnda
Sideribus certat consurgere: iamq; superrè
Corruere & Sol ijs, & sidera cuncta minantur,
Ac venit in terras cæli fragor. hîc modò lætum
Capia nunc miseris circundatur anxia fatis,
Immoritur j; super fluctus, & saxa Caphareï,

Eu-

Euboicas & per cautes, Heraeąq; latè
Litora, cùm Phrygiæ passim vaga præda peremptæ
Fluctuat omnis in æquoreo iam naufraga tractu.
Hìc alij sidunt pares virtutis honore
Heroes, mediisque siti sunt sedibus omnes,
Omneis Roma decus magni quos suscipit orbis.
Hìc Fabij, Deciique: hic est & Horatia virtus:
Hic & fama vetus nunquam moritura Camilli:
Curtius, & medijs quem quondam sedibus vrbis
Deuotum bellis consumsit gurgitis haustus:
Mucius & prudens ardorem corpore passus,
Legitimè cessit cui fracta potentia Regis.
Hic Curius claræ socius virtutis, & ille
Flaminius, deuota dedit qui corpora flammæ.
Iure igitur talis sedes pietatis honorat.
Illi Scipiadæq; Duces: deuota triumphis
Mœnia, quos rapidos Lybicæ Carthaginis horrent.
Illi laude sua vigeant: ego Ditis opacos
Cogor adire lacus, viduos à lumine Phœbi,
Et vastum Phlegethōta pati: quo maxima Minos
Conscelerata pia discernit vincula sede.
Ergo iam causam mortis me dicere victæ
Verberibus sæuo cogunt ab iudice pœnæ,
Cum mihi tu sis causa mali, nec conscius adsis,
Nec tolerabilibus curis hæc immemor audis:
Quæ tamen, vt vanis dimittens omnia ventis,
Digredior nunquàm rediturus: tu cole fonteis,
Et virideis nemorum siluas, & pascua lætus:
Et mea diffusas rapiantur dicta per auras.

Dixit,

Dixit, & extrema tristis cum voce recessit.
Hunc vbi sollicitum dimisit inertia vitæ,
Interiùs grauiter mentem ager: nec tulit vltrà
Sensibus infusum Culicis de morte dolorem,
Quantumcunque sibi vires tribuere seniles,
Queis tamen infestum pugnans deuicerat hostem,
Riuum propter aquæ viridi sub fronde latentem,
Confirmare locum capit impiger: hunc et in orbem
Destinat, ac ferri capulum repetiuit in vsum,
Gramineam vt viridi foderet de cespite terram.
Iam memor inceptum peragens sibi cura laborem,
Congestum cumulauit opus, atque aggere multo
Telluris tumulus formatum creuit in orbem:
Quem circum lapidem læui de marmore formans
Conserit assiduæ curæ memor. hic & acanthus,
Et rosa purpureo crescit rubicunda colore,
Et violæ omne genus: hîc est & Spartica myrtus,
Atq; hyacinthus: & hîc Cilici crocus editus aruo.
Laurus itē Phœbi surgēs decus: hîc rhododaphne.
Liliaq;, & roris non auia cura marini,
Herbaq; thuris opes priscis imitata Sabina,
Chrysanthusq;, ederæque nitor, pallente corymbo,
Et Bocchus Libyæ Regis memor: hic amaranthus,
Buphthalmusq; virens, & semper florida picris.
Non illinc Narcissus, abest: cui gloria formæ
Igne Cupidineo proprios exarsit in artus.
Et quoscunque nouant vernantia tempora flores.
His tumulus super inscribitur: tum fronte locatur
Eulogium, tacita formans quod littera voce:

Par-

Parue Culex, pecudum custos tibi tale merenti
Funeris officium vitæ pro munere reddit.

Epitaphium culicis.

P. VIRGILII MARONIS DIRÆ AD BATTARVM.

ARGVMENTVM.

Cum bello ciuili inter M. Antonium, & Augustum habito, Cremonenses M. Antonio fauissent, victoria potitus Augustus, cum in eos vltione puniendos animum direxisset, Arium Centurionem misisse traditur ad diuidendos inter milites Cremonensis populi agros: sed cum non sufficissent, & vicinorum Mantuanorum agros diuisit: quocirca Virgiliani agri inter alios militibus dati sunt. Quod ægrè ferens Maro, non solum propter deperditos agros, verum etiam propter amicam Lydiam, in Mantua derelictam, hoc opusculum scripsit Virgilius, & Diras appellauit, hoc est, malæ fortunæ imprecationes in hostes factas.

Battare cycneas repetamus carmine voces:
Diuisas iterum sedes, & rura canamus,
Rura, quibus Diras indiximus, impia vota,
Antè lupos rapient hædi, vituli antè leones,
Delphini fugient pisceis, aquilæ antè columbas,
Et conuersa retro rerum discordia gliscet
*Multa prius; *fuerit quàm non mea libera arena.*
Montibus, & siluis dicam tua facta, Lycurge.

Ouidius in Fastis de Arione.

Fient.

Im-

Impia. Trinacriæ ſterileſcant gaudia nobis.
Nec fecunda ſenis noſtri, felicia rura,
Semina parturiant ſegetes, non paſcua colles,
Non arbuſta nouas fruges, non pampinus uuas.
Ipſæ non ſiluæ frondes, non flumina montes.
Rurſus, & hoc iterum repetamus Battare carmen.
Effetas Cereris ſulci condatis auenas:
Pallida flaueſcant æſtu ſitientia prata:
Immatura cadant ramis pendentia mala:
Deſint et ſiluis frondes, & frontibus humor:
Nec deſit noſtris deuotum carmen auenis.
Hæc Veneris vario florentia ſerta decore,
Purpureo campos quæ pingit auena colore.
Hinc aurę dulces, hinc ſuauis ſpiritus agri
Mutant. ** Mittant peſtiferos æſtus, & terra venena.*
Dulcia non oculis, non auribus vlla ferantur.
Sic precor: et noſtris ſuperent hæc carmina votis.
Ludimus, & multum noſtris cantata libellis
Optima ſiluarum, formoſis denſa viretis.
Frondei al. *Tondemus virideis *umbras: nec læta comantem*
herbas. *Iactabis molleis ramos inflantibus auris,*
Succidet. *Nec mihi ſæpe meum reſonabit Battare carmen.*
*Mulitis impia cum * ſuccedet dextera ferro,*
Formoſæque cadent umbræ, formoſior illis
Ipſa cades. veteris domini felicia ligna
Nequidquam noſtris toties deuota libellis,
Ignibus ætherеis flagrabunt. Iupiter ipſe,
Iupiter hanc aluit: cinis hæc tibi fiat, oportet.
Thracis tum Boreæ ſpirent immania vires:

Ennii

Eurus agat mistam silua caligine nubem:
Africus immineat nimbis minitantibus imbrem:
Cum tua cyaneo respleudens æthere silua
Noscet iter, ducens Erebo tua Lydia Ditis.
Vicinæ flamma rapiant ex ordine viteis:
Pascantur segetes, diffusis ignibus aura
Transuolet arboribus, coniungat & arbor aristas.
Pertica, quæ nostros metata est impia agellos,
Quà nostri fines olim: cinis omnia fiant.
Sic precor, & nostris superent hæc carmina votis.
Undæ, quæ vestris pulsatis litora lymphis,
Litora, qua dulceis auras diffunditis agris,
Accipite has voces: migret Neptunus in arua
Fluctibus, & spissa campos perfundat arena.
Quà Vulcanus agros pastor Iouis ignibus arces,
Barbara dicatur Lybicæ soror altera Syrtis.
Tristius hoc, memini, reuocasti Battare carmen.
Nigro multa mari dicunt portenta natare,
Monstra, repentinis terrentia sæpe figuris;
Cum subito emersere furenti corpora Ponto,
Hæc agat infesto Neptunus cæca tridenti,
Atrum conuertens æstum maris vndique ventis,
Et fuscum cinerem canis exhauriat vndis.
Dicantur mea rura ferum mare. nauta caueto
Rura, quibus Diras indiximus, impia vota.
Si minus, heu, Neptune tuis infundimus aris,
Battare fluminibus tu nostros trade dolores.
Nam tibi sunt fontes, tibi flumina semper amica:
Nil est, quòd perdam vlterius merita omnia, dixi:

Fle-

Flectite currenteis lymphas vaga flumina retro,
Flectite, & aduersis rursum diffundite campis.
Incurrant amnes passim remeantibus vndis,
Nec nostros seruire sinant erroribus agros:
Dulcius hoc, memini, reuocasti Battare carmen.
Emanent subito sicca tellure paludes,
Et metat heic iuncos, spicas vbi legimus olim:
Occupet arguti grylli caua garrula rana.
Tristius hoc rursum dicat mea fistula carmen,
Praecipitent altis spumantes montibus imbres,
Et latè teneant diffuso gurgite campos:
Queis dominis infesta minãtes stagna relinquant,
Vnde relapsa meos agros peruenerit vnda.
Piscetur nostris in finibus aduena arator:
Aduena ciuili qui semper crimine creuit.
Praetorum. *O malè deuoti*praetorum crimine agelli,*
Tuq; inimica tui semper discordia ciuis.
Exul ego, indemnatus, egens mea rura reliqui,
Miles vt accipiat funesti praemia belli.
Hinc ego de tumulo mea rura nouissima visam:
Hinc ibo in siluas: obstabunt iam mihi colles:
Obstabunt montes, campos nec adire licebit.
Dulcia rura valete, & Lydia dulcior illis,
Et casti fontes, & felix nomen agelli.
Tardius, ah, misera descendite monte capellae,
Mollia non iterum carpetis pabula nota.
Tuq; resiste pater: en prima, nouissima nobis
Intueor campos: longum manet hostis in illis.
Rura valete iterum; tuq; optima Lydia salue:

Sit

Sine eris, & si non, mecum morieris. vtrunq;
Extremum carmen reuocemus Battare auena.
Dulcia amara prius fient, & mollia dura:
Candida nigra oculi cernent, & dextera laua:
Migrabunt casus aliena in corpora rerum,
Quàm tua de nostris emigret cura medullis.
Quamuis ignis eris, quamuis aqua, semper amabo:
Gaudia semper enim tua me meminisse iuuabit.
Inuideo vobis agri, formosaque prata:
Hoc formosa magis, mea quòd formosa puella
Est vobis. tacitè vestrum suspirat amorem.
Vos nunc illa videt, vobis mea Lydia ludit.
Vos nunc alloquitur, vos nunc arridet ocellis,
Et mea summissa meditatur carmina voce,
Cantat & interea, mihi quæ cantabat in aurem.
Inuidio vobis agri: discetis amare.
Ofortunati nimium, multumq; beati,
In quibus illa pedis niuei vestigia ponet:
Aut roseis digitis viridem decerpserit vuam,
(Dulci namq; tumet nondum viticula Baccho)
Aut inter varios Veneris stipendia flores
Membra reclinarit, teneramq; illiserit herbam,
Et secreta meos furtim narrabit amores.
Gaudebunt siluæ, gaudebunt mollia prata,
Et gelidi fontes, auiumq; silentia fient:
*Tardabunt *riui labentes currere lymphæ,* Riui labentes currite.
Dum mea iucundas exponat cura querelas.
Inuideo vobis agri: mea gaudia habetis,
Et vobis nunc est, mea, quæ fuit antè, voluptas,

Heu male. *At mihi tabescunt morientia membra dolore,
Et calor infuso decedit frigore mortis,
Quòd mea non mecum domina est. non vlla puella
Doctior in terris fuit, aut formosior: ac, si
Fabula non vana est, tauro Ioue digna, vel auro.
Iupiter auertas aureis: mea sola puella est.
Felix taure pater magni gregis, & decus: àte
Vacula non vnquam secreta cubilia captans,
Frustra te patitur siluis mugire dolore.
Et pater hœdorum felix, semperq; beate:
Siue petis monteis præruptosq; saxa pererrans:
Siue tibi siluis noua pabula fastidire,
Siue libet campis: tecum tua lætacapella est.
Et mas quocunq; est, illi sua femina iuncta,
Interpellatos nunquam ploranit amores.
Cur non & nobis facilis natura fuisset?
Cur ego crudelem patior tam sæpe dolorem?
Sidera per viridem redeunt cum pallida mundum,
Inq; vicem Phœbe excurrens, atque aureus orbis
Luna tua est tecum: cur non est & mea mecum?
Luna, dolor nostri quid sit, miserere dolentis.
Phœbe gerens in te laurus celebranit amorem,
Quæ pœna Deum. Et *quem pompa Deûm, non siluis fama locuta est.
Nisi nostis. Omnia vos * estis: secum sua gaudia gestat,
Aut inspersa videt mundo, quæ dicere longum est.
Aurea quin etiam cùm sæcula voluebantur,
Conditio similis fuerat mortalibus illis.
Hæc quoque prætereo, notum, Minoidos astrum,
Quæque virum virgo, sicut captiua secuta est.
Lædere Cælicolæ potuit vos nostra quid ætas?

Conditio nobis vitæ quò durior esset?
Ausus egon' primus castos violare pudores?
Sacratamq; meæ vitam tentare puellæ?
Immatura meæ quoque noxæ soluere fata?
Istius atq; vtinam facti mea culpa magistra
Prima foret: lethum vita mihi dulcius esset
Non mea, non vllo moreretur tempore fama,
Dulcia cum Veneris furatus gaudia primus
Dicerer, atq; ex me dulcis foret orta voluptas.
Nam mihi non tantum tribuerunt impia vota,
Auctor vt occulti nostrer foret error amoris.
Iupiter ante sui semper mendatia furti
Cum Iunone, prius coniux quàm dictus vterq; est,
Gaudia libauit dulcem furatus amorem.
Et mecum tenera gauisa est ludere in herba,
Purpureos flores, quos insuper accumbebat,
Candida formoso supponens brachia collo.
Tum, credo, fuerat manibus distentus in armis.
Nam certè Volcanus opus faciebat, & illi
Tristi, turpabat q; mala fuligine barbam.
Non aurora nouos etiam plorauit amores
Atq; rubens oculos roseo celauit amictu?
Talia Cælicolæ. nunquid minus aurea promo?
Ergo quod Deus, atq; Heros, cur non minor atas?
Infelix ego, non illo qui tempore natus,
Quo facilis natura fuit. sors ô mea læua
Nascendi, miserumq; genus, & sera libido* Quò.
Tanta meæ vitæ cordis fecere rapinam,
Vt maneam, quod vix oculis cognoscere possis.

P. VIRGILII MARONIS *CEIRIS AD MESSALLAM.

Ceiris apo tou keirein id est, tondere dicitur: quia totõdit fatalẽ crinũ apicẽ patris sui Nisi, qui conuersus in auẽ Halyæctum persequitur Ceirim auem, quæ alio nomine Scylla appellatur.

ARGVMENTVM.

Virgilius hoc opusculum ad Messallam dirigit, qui Augusti tempore magnis in rebus, præsertim militaribus, insignis: præterea orator non indignus, & poëta erat. Vt igitur Maro benevolentissimum illum sibi efficeret, Ceirim ad illum mittit, in qua præconium Messallæ celebrat. Hanc autem de Scyllarum transformatione fabulam elegantissimè poëta hîc describit.

Et si me vario iactatum laudis amore,
Irritaque expertum fallacis præmia vulgi
Cecropius suaueis exspirans Hortulus auras
* *Florentis viridi sophiæ complectitur vmbra:*
Num mea quæret eo dignum sibi quærere carmen?
Longè aliud studium, atq; alios accincta labores
Altius ad magni suspendit sidera mundi,
*Et placitum * paucis ausa est adscendere collem.*
Non tamen absistam cœptum detexere munus:
In quo iure meas vtinam requiescere Musas,
Et leuiter blandum liceat deponere morem.
Quòd si mirificum proferre valent genus omnes
Mirificum sæcli, modò sit tibi velle libido,
Si me iam summa sapientia pangeret arce,

Sic rectè scripsit Aldus ante annos 32.

Multis.

Quat-

Quattuor antiquis quæ heredibus est data cõsors,
Vnde hominum errores longè, lateq; per orbem
Despicere, atq; humileis possem contemnere curas:
Non ego te talem venerarer munere tali.
Non equidem: quamuis interdum ludere nobis,
Et gracilem molli liceat pede claudere versum,
Sed magno intexens, si fas est dicere, peplo,
Qualis Erichtheis olim portatur Athenis,
*Debita cùm castè soluuntur * vota Minerua,* Dona.
Tardáue confecto redeunt Quinquennia lustro,
Cùm leuis alterno Zephyrus concrebuit Euro,
Et prono grauidum prouexit pondere cursum.
Felix ille dies, felix & dicitur annus:
Felices qui talem annum videre, diemq;.
Ergo Palladiæ texuntur in ordine pugnæ:
Magna Giganteis ornantur pepla tropæis:
Horrida sanguineo pinguntur prœlia cocco.
Additur aurata deiectus cuspide Typho:
Qui prius Ossæis consternens æthera saxis
Emathio celsum duplicabat vertice Olympum.
Tale Deæ velum sollenni in tempore portant:
Tali te vellem iuuenum doctissime ritu
Purpureos inter Soles, & candida Lunæ
Sidera, cæruleis orbem pulsantia bigis,
Naturæ rerum magnis intexere chartis:
Æternum sophiæ coniunctum carmine nomen
Nostra tuum senibus loqueretur pagina seclis.
Sed quoniam ad tantas nunc primũ nascimur artes:
Nunc primum teneros firmamus robore neruos:

Hæc tamen interea quæ possumus, in quibus aui
Prima rudimenta, & primos exegimus annos,
Accipe dona meo multum vigilata labore,
Et premissa tuis non magna exordia rebus.
Impia prodigijs vt quondam exterruit amplis
Scylla, nouosq; auium sublimis in aëre cœtus
Viderit: & tenui conscendens sidera penna
Cæruleis sua tecta superuolitauerit alis:
Hanc pro purpureo pœnam scelerata capillo,
Proq; patris sõluens excisa funditus vrbe.
Complures illam, & magni Messalla poëtæ
(Nam verum fateamur: amat Polimneia verum)
Longè alia perhibent mutatam membra figura,
Scyllæum monstra in saxum conuersa vocari.
Illam esse, ærumnis quam sæpe legamus Vlyssi
Candida succinctam latrantibus inguina monstris,
Dulichius vexasse rates, & gurgite in alto
Deprensos nautas canibus lacerasse marinis.
Sed neq; Mæoniæ hæc patiuntur credere chartæ,
Nec mutus istorum dubijs erroribus auctor.
Hecaten intelligit in Persa, sicut in monstro biformi Phorcum Parthas. in Claudian.
Namq; alias aly vulgo finxere puellas:
Quæ Colophoniaco Scyllæ dicuntur Homero.
Ipsi seu Lamiæ mater sit, siue Thoantis,
Siue illam monstro genuit Persæa biformi,
Siue est ncatra parens: atq; hoc in carmine toto,
Inguines est vitium, & Veneris descripta libido:
Siue etiam exactis speciem mutata venenis*
Infelix virgo. quid enim commiserat illa?
Iactis.
Nudam.
Ipse pater timidam sæua complexus arena*

Con-

Coniugium caræ violauerat Amphitrites:
Attamen exegit longo post tempore pœnas:
Vt cùm cura sui veheretur coniugis alto,
Ipsa trucem multo misceret sanguine pontum.
Seu verò vt perhibent, forma cùm vinceret omneis,
Et cupidos quæstu passim spoliaret amanteis:* Popularet.
Piscibus, & canibus rabidis vallata repentè,
Horribileis circum vidit sibi sistere formas.
Heu quoties mirata nouos expalluit artus!
Ipsa suos quoties heu pertimuit latratus!
Ausa quod est mulier numen fraudare Deorum,
Et dictam Veneri votorum vertere pœnam:
Quàm mala multiplici iuuenũ quod septa caterua
Dixerat, atq; animo meretrix iactata ferarum.
Infamem tali meritorum more fuisse
Docta Palæphatia testatur voce papyrus.* Scyllam Palæphatus meretricẽ fuisse tradit, quæ cũ deglubera-
Quicquid, & vt quisquis tali de clade locutus,
Omnia sint: potius liceat notescere Cirin:
Atq; vnam ex multis Scyllam non esse puellis.
Quare & quæ cantus meditanti mittere certos,
Magna mihi cupido tribuistis præmia Diuæ
Pierides: quarum castos altaria postes
Munere sæpe meo inficiunt, foribusq; hyacinthi
Deponunt flores, aut suaue rubens narcissus,
Aut corcus alterna coniugens lilia caltha,
Sparsaq; liminibus floret rosa. nunc age Diuæ
Præcipuè nostro nunc adspirate labori:
Atq; nouum æterno prætexite honore volumen.
Sunt pandionijs vicinæ sedibus vrbes,

tum amatore, indignatione deorum in maris mõstrũ conuersa est Parrhas.

Actæos inter colleis, & candida Theſei
Purpureis late ridentia litora conchis:
Quarum non vlli fama concedere digna
Stat Megara, Actæi quondam munita labore
Alcathoi, Phœbiq;. Deus namque adfuit illi:
Vnde etiam citharæ voces imitantur acutas:
Sepe lapis recrepat Cyllenia munera pulſus,
Et veterem ſonitu Phœbi teſtatur honorem.
Hanc vrbem, ante alios, qui tum florebat in armis,
Fecerat infeſtam populator remige Minos:
Hoſpitioq; ſeni fuit hippolydoſaq; victo,
Carpathium fugiens, & flumina Ceratea
Texerat. hunc bello repetens Gortynius Heros,
Attica Cretæa ſternebat rura ſagitta.
Sed neq; tunc ciues, neq; tunc Rex ipſe veretur
Infeſto ad muros volitanteis agmine turmas
Ducere, & indomita virtute retundere menteis:
Reſponſum quoniam ſatis eſt meminiſſe Deorum.
Nam capite à ſummo Regis, mirabile dictu,
Candida cæſaries, florebant tempora lauro,
Et roſeus medio fulgebat vertice crinis:
Cuius quàm ſeruata diu natura fuiſſet,
Tam patriam incolumem Niſi, regnumq; futurum
Concordes ſtabili firmarunt numine Parcæ.
Ergo omnis caro reſidebat cura capillo:
Aurea ſollenni comptum quoque fibula ritu
Corſellæ. **Mopſopio, tereti nectebat dente cicadæ.*
Nec vero hæc vobis cuſtodia vana fuiſſet,
Nec fuerat: niſi Scylla nouo concepta furore

Scylla

Scylla patris miseri, patriaq; inuenta sepulcrum.
O nimium cupidis si non inhiasset ocellis.
Sed malus ille puer, quem nec sua flectere mater
Iratum potuit, quem nec pater, atque auus idem
Iupiter. ille etiam Pœnos domitare leones,
Et validas docuit vires mansuescere tigris.
Ille etiam Diuos, homines sed dicere magnum est.
Idem tum superis acuebat paruulus iras
Iunonis magnæ: cuius periuria Diuæ
Olim se meminisse diu per iura puellæ
Non vlli liceat: violauerat inscia sedem,
Dum sacris operata Deæ lasciuit, & extra
Procedit longè matrum, comitumq; cateruam,
Suspensam gaudens in corpore ludere vestem,
Et tumidos agitante sinus Aquilone relaxans.
Necdum etiam castos agitauerat ignis honores.
Necdum sollenni lympha persusa sacerdos
Pallantis foliis caput exornarat oliuæ,
*Cùm lapsa è manibus fugit pila, cumq; * relapsa* Relaxè.
Procurrit virgo: quo vtinam ne prodita ludo
Aurea tam gracili soluisset corpora palla
Omnia, quæ retinere gradum, cursumq; morari
Posſent, ô tecum vellem tua semper haberes:
Non vnquam violata manu sacraria Diuæ,
Iurando infelix nequidquam iura piasses.
Et si quis nocuisse tibi periuria credat,
Causſa pia est: timuit fratri te ostendere Iuno.
At leuis ille Deus, cui semper ad vlciscendum
Quæritur ex omni verborum iniuria dicto:

Aurea fulgenti depromens tela pharetra,
Nisu. *Heu nimium tereti, nimium Tirynthia *visu*
Interea. *Virginis *in tenera defixerat omnia mente.*
Quæ simul ac venis hausit sitientibus ignem,
Et validum penitus concepit in ossa furorem:
Sæua velut gelidis Ciconum Bistonis in oris,
Ictaue Barbarico Cybeles antistita buxo,
Infelix virgo tota bacchatur in vrbe,
Non sterace Idæo flagranteis picta capillos
Cognita, non teneris pedibus Sicyonia seruans,
Non niueo retinens baccata monilia collo.
Multum illi incerto trepidant vestigia cursu.
Sæpe redit patrios ascendere prodita muros:
Aëriasq; facit caussam se visere turreis,
Sæpe etiam tristeis voluens in nocte querelas,
Sedibus ex altis cæli speculatur amorem:
Castraq; prospectat crebris lucentia flammis.
Nulla colum nouit: earum nec respicit aurum.
Non arguta sonant tenui psalteria chorda:
Plandùtur. *Non Libyco molles *clauduntur pectine telæ.*
Nullus in ore rubor: vbi enim rubor, obstat amori.
Atque vbi nulla malis reperit solatia tantis:
Tabidulamque videt labi per viscera mortem:
Quò vocat ire dolor, subigunt quò tendere fata,
Fertur: & horribili præceps impellitur æstro:
Vt patris ab demens crinem de vertice ferret
Furtim, atque arguto detonsum mitteret hosti.
Namq; hæc conditio miseræ proponitur vnæ.
Sine illa ignorans: quis non bonus omnia malit

Cre-

credere, quàm scelere tanto damnare puellam?* Tanti sce-
Heu tamẽ infelix (quid enim imprudẽtia prodeſt?) leris.
Niſe pater: cui direpta crudeliter vrbe,
Vix erit vna ſuper ſedes in turribus altis,
Feßus vbi extructo poſſis conſidere nido.
Tu quoque auis moriere: dabit tibi filia pœnas.
Gaudete ô celeres ſubnixæ nubibus altis,
Quæ mare, quæ virides ſiluas, lucoſq; ſonanteis
Incolitis: gaudete vagæ, blandæque volucres,
Voſq; adeo humani mutatæ corporis artus.
Vos ô crudeli fatorum lege puellæ
Dauliades (crudele) venit cariſſima vobis
Cognatos augens reges, numerumque ſuorum
Ciris, & ipſe pater: vos ô pulcerrima quondam
Corpora, cæruleas præuertite in æthera nubes:
Quà nouus ad Superûm ſedes Calcheïus, & quà
Candida concceſſos aſcendat Ciris honores.
Iamq; adeò dulci deuinctus lumina ſomno
Niſus erat: vigilumque procul cuſtodia primis
Excubias foribus ſtudio iactabat inani:
Cum furtim tacito deſcendens Scylla cubili
Auribus arrectis nocturna ſilentia tentat:
Et preſſis tenuem ſingultibus aëra captat.
Tum ſuſpenſa leuans digitis veſtigia primis
Egreditur, ferroq; manus armata bidenti
Euolat: at demptæ ſubita in formidine vires,
Cæruleas ſua furta prius teſtantur ad vmbras.
Nam quà ſe ad patrium tendebat ſemita limen,
Veſtibulo in thalami paulum remoratur: & altum

Su-

Suſpicit ad culti nutantia ſidera mundi,
Non accepta pijs promittens munera Diuis.
Quam ſimul Ogygij Phœnicis filia Charme
Surgere ſenſit anus (ſonitum nam fecerat illi
Marmoreo æratus ſtridens in limine cardo)
Corripit extemplo feßam languore puellam:
Et ſimul, ô nobis ſacrum caput, inquit, alumna
Non tibi nequidquam viridis per viſcera pallor
Ægrotas tenui ſuffudit ſanguine venas.
Nec leuis hãc faciem (neq; enim pote) cura ſubegit:
Haud fallor, quod te potius Rhamnuſia fallit.
Nam qua te cauſſa nec dulcis pocula Bacchi,
Nec grauidos Cereris dicam contingere fetus?
Quæ cauſſa ad patrium ſolam vigilare cubile:
Tempore quo feſſas mortalia pectora curas,
Quo rapidos etiam requieſcunt flumina curſus?
Dic age nunc miſerè ſaltem, quod ſæpe petenti
Iurabas nihil eſſe mihi, cùm mœſta parentis
Formoſos circum virgo morere capillos?
Hei mihi, ne furor ille tuos inuaſerit artus,
Ille Arabis Myrrha quondam qui cœpit ocellos,
Vt ſcelere infando, quod nec ſinit Adraſteia,
Lædere vtrunq; vno ſtudeas errore parentem.
Quòd ſi alio quouis animo iactaris amore:
Nam te iactari, non eſt Amathuſia noſtri
Tam rudis, vt nullo poſſim cognoſcere ſigno:
Sin conceſſus amor noto te macerat igne,
Per tibi Dictynnæ præſentia numina iuro,
Prima Deûm quæ te mihi dulcem donat alumnam,

Om-

Omnia me potius digna, atq; indigna laborum
Millia visuram, quàm te tam tristibus istis
Sordibus, & scoria patiar tabescere tali.
Hæc loquitur: molliq; vt se velauit amictu,
Frigidulam iniecta circundat veste puellam,
Quæ prius in tenui steterat succincta corona.
Dulcia deinde genis rorantibus oscula figens,
Persequitur miseræ caußas exquirere taleis.
Nec tamen ante vllas patitur sibi reddere voces
Marmoreũ tremebũda pedem quàm retulit intra.
Illa autem, quid nunc me, inquit, nutricula torques?
Quid tantùm properas nostros nouisse furores?
Non ego consueto mortalibus vror amore,
Nec mihi notorum deflectunt lumina vultus,
Nec genitor cordi est: vltro namq; odimus omneis:
Nil amat hic animus, nutrix, quod oportet amari,
In quo falsa tamen lateat pietatis imago,
Sed media ex acie, medijs ex hostibus. eheu,
Quid dicam? quóue ipsa malum hoc exordiar ore?
Dicam equidem: quoniã quid tu tibi dicere nutrix
Non sinis? extremũ hoc munus morientis habeto.
Ille, vides, nostris qui mœnibus assidet hostis,
Quem pater ipse Deùm sceptri donauit honore,
Cui Parcæ tribuere nec vllo vulnere lædi:
Dicendum est, frustra circumuehor omnia verbis:
Ille mea, ille idem oppugnat præcordia Minos.
Quod te per Diuùm crebros obtestor amores,
Perq; tuũ memoris hausti mihi pectus alumnæ,
Vt me si seruare potes, ne perdere malis.

Sin

Sin autem optatæ ſpes eſt inciſa ſalutis:
Ne mihi, quam merui, inuideas nutricula mortem.
Nam niſi te nobis malus, ô malus, optima Charme,
Ante hunc conſpectum caſúsue, Deúsue tuliſſet:
Aut ferro hoc (aperit ferrum, quod veſte latebat)
Purpureum patris dempſiſſem vertice crinem,
Aut mihi præſenti peperiſſem vulnere lethum.
Vix hæc ediderat, cum clade exterrita triſti
Intonſos multo deturpat pulnere crineis,
Et grauiter queſtu Charme complorat anili.
O mihi nunc iterum crudelis reddite Minos,
O iterum noſtræ Minos inimice ſenectæ
Semper: & aut olim nata ô te propter eundem,
Aut amor inſanæ luctum portauit alumnæ.
Téne ego tam longè capta, atque auecta nequiui,
Tam graue ſeruitium, tam duros paſſa labores,
Effugere, vt ſiſtam exitium crudele meorum?
Iam iam nec nobis ea quæ ſenioribus, vllum
Copia viuendi vitæ genus. vt quid ego amens
Te erepta ô Britomarti, meæ ſpes vna ſalutis,
Te Britomarti diem potui producere vitæ?
Celeri nō. *Atque vtinam* Cereri, nec tantùm grata Diana*
Venatus eſſes virgo ſectata virorum,
Gnoſſia neu Partho contendens ſpicula cornu
Dictæas ageres ad gramina nota capellas:
Nunquam tam obnixè fugiens Minois ameres,
Præceps aëreis ſpecula de montibus iſſes:
Vnde alij fugiſſe ferunt, & numina Phocæ
Virginis aſſignant: alij quo notior eſſes,

Di-

Dictinnam dixere tuo de nomine Lunam.
Sint hæc vera velim : mihi certè gnata peristi.
Nunquam ego te ſummo volitãtẽ in vertice montis
Hyrcanos inter comites, agmenque ferarum
Conſpiciam, nec te redeuntem amplexa tenebo.
Verum hæc tum nobis grauia, atque indigna fuere,
Tum mea alumna, tui cùm ſpes integra maneret :
Et vox iſta meas nondum violauerat aureis.
Téne etiam fortuna mihi crudelis ademit ?
Téne ô ſola meæ viuendi cauſſa ſenectæ ?
Sæpe tuo dulci nequidquam capta ſopore,
Cùm premeret natura, mori me velle negaui,
Vt tibi Coricyo glomerarem flamea luto.
Quò nunc me infelix, aut quæ me Numina ſeruãt?
An neſcis qua lege patris de vertice ſummo
Edita candenteis prætexat purpura canos :
Quæ tenui patriæ ſpes ſit ſuſpenſa capillo ?
Si neſcis, aliquam poſſum ſperare ſalutem :
Inſcia quandoquidem ſcelus es conata nefandum.
Sin eſt, quod metuo : per me, mea alumna, tuumq́,
Expertum multis miſeræ mihi rebus amorem,
*Per * me, & ſacra precor per flumina Ilithyiæ,* Tc.
Ne tantum in facinus tam nulla mente ſequaris.
Non ego te incepto fieri quod non potè, conor
Flectere Amor : neq; ſit cũ Dijs cõtendere noſtrũ :
Sed patris incolumi potius te nubere regno,
Atq; aliquos tamẽ eſſe velis tibi, alumna Penateis:
Hoc vnum exitio docta, atque experta monebo.
Quòd ſi non alia poteris ratione parentem

Fle-

Flectere: sed poteris (quid enim non vnica possis?)
Tunc potius tamen ipsa, pio cùm iure licebit,
Cùm facti caussam, tempusq; doloris habebis:
Tunc potius conata tua, atq; incepta referto.
Meq;, Deosq; tibi comites, mea alumna, futuros
Polliceor: nihil est quod texas ordine longum.
His vbi sollicitos animi releuauerat æstus
Vocibus, & blanda pectus spe vicerat ægrum:
Paullatim tremebunda genis obducere vestem
Virginis, & placidam tenebris captare quietem,
Inuerso bibulum restinguens lumen oliuo,
Incipit ad crebros insani pectoris ictus
Ferre manum, assiduis mulcens præcordia palmis.
Noctem illam sic mœsta super morientis alumna
Frigidulos cubito subnixa pependit ocellos.
Postera lux vbi lata diem mortalibus almum,
*Et *gelido veniens mâni quatiebat ab Oeta,*
Quem pauidæ alternis fugitant, optantq; puellæ:
Hesperium vitant, optant ardescere Solem.
Præceptis paret virgo nutricis, & omneis
Vndique conquirit nubendi sedula caussas.
Tentantur patriæ summissis vocibus aures,
Laudanturq; bonæ pacis bona: multus inepta
Virginis insolito sermo nouus errat in ore.
Nunc tremere instantis belli certamina dicit,
Communemq; timere Deum: nunc Regis amicos,
(Nanque ipso verita est orbari mœsta parente)
Cum Ioue communeis qui quòdã habuere nepotes:
Nunc etiam confictu dolo mendacia turpi

Gelida Mâni, pro mane antiquè Plaut. A mane vsque ad vesperã.

In-

Inuenit, & Diuûm terret formidine ciueis:
Nunc alia ex aliis, nec desunt, omina quærit.
Quin etiam castos ausa est corrumpere vates:
Vt, cùm casa pio cecidisset victima ferro,
Essent, qui generum Minoa auctoribus exstis
Iungere, & ancipites suaderent tollere pugnas.
At nutrix patula componens sulfura testa
Narcissum, casiamq; herbas incendit olenteis:
Terq; nouena ligat triplici diuersa colore
Fila: ter in gremium mecum, inquit, despue virgo,
Despue ter virgo: numero Deus impare gaudet.
**Inde Ioui geminat magno frigidula sacra,* Hinc magno generata Ioui.
Sacra nec ? dæis senibus, nec cognita Graijs.
Pergit Amyclæo spargens altaria thallo,
Regis Iolchiacis animum defigere votis.
Verùm vbi nulla mouet stabilem fallacia Nisum,
Nec possunt homines, nec possunt flectere Diui:
Tanta est in paruo fiducia crine cauendi:
Rursus ad inceptum sociam se adiungit alumna,
Purpureumq; parat rursus tondere capillum,
Cùm longo quòd iam captat succurrere amori.
Non minus illa tamen reuehi, quòd mœnia crescãt;
Gaudeat: & cineri patriæ est iucunda sepulto.
Ergo metu capiti Scylla est inimica paterno.
Tum coma Sidonio florens succiditur ostro:
Tũ capitur Megara, et Diuûm responsa probantur.
Tum suspensa nouo ritu de nauibus altis,
Per mare cæruleum trahitur Nesæa virgo.
Complures illam Nymphæ mirantur in vndis:

Miratur pater Oceanus, & candida Tethys,
Et cupidas secum rapiens Galatea sorores:
Illa etiam, iunctis magnum quæ piscibus æquor,
Et glauco bipedum curru metitur equorum,
Leucothoë, paruusq; Dea cum matre Palæmon.
Illi etiam alternas sortiti viuere luces
Suboles. *Cara Iouis *soboles, magnum Iouis incrementum.*
Tyndaridæ niueos mirantur virginis artus.
Has adeo voces, atque hæc lamenta per auras
Fluctibus in mediis questu voluebat inani,
Tendens. *Ad cælum infeix ardentia lumina* tollens,*
Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.
Supprimite ô paullum turbati flamina venti,
Dum queror: & Diuos, quanquã nil testibus illis
Profeci, extrema moriens tamen alloquor hora.
Vos ego, vos adeò venti testabor, & auræ:
Vos Numantina si qui de gente venitis,*
O Mantina. *Cernitis. illa ego sum cognato sanguine vobis*
Scylla, quod ah salua liceat te dicere Procne.
Illa ego sum Nisi pollentis filia quondam:
Certatim ex omni petijt quam Græcia regno,
Quà curuus terras amplectitur Helleſpontus:
Illa ego sum, Minos, sacrato fœdere coniux
Dicta tibi: tamen hæc, & si non accipis, audis.
Vinctáne tam magni tranabo gurgitis vndas?
Vincta tot assiduas pendebo ex ordine luces?
Non equidem me alio possum contendere dignam
Supplicio: quod sic patriam, carosq; Penateis
Hostibus immitiq; addixi ignara tyranno.

Verum

Verùm est hoc, Minos. illos scelerata putauit,* Esto hæc.
Si nostra antè aliquis nudasset fœdera casus;
Facturos: quorum direptis mœnibus vrbis,
O ego crudelis flamma delubra petiui:
Te verò victore prius vel sidera cursus
Mutatura suos, quàm te mihi talia capta
Facturum metui. iam iam scelus omnia vincit.
Tén' ego plus patrio dilexi perdita regno?
Tén' ego? nec mirum, vultu decepta puella
Vt vidi, vt perij! vt me malus abstulit error!
Non equidem existo sperauì corpore posse
Tale malum nasci: forma, vel sidere fallor.
Non me delicijs commouit regia diues, Anadiplosis
Diues coralio fragili, & lacrymoso electro. est: hic ver-
Me non florentes æquali corpore Nymphæ, sus in im-
Non metus incensam potuit retinere Deorum. pressis libris
Omnia vincit amor. quid enim non vinceret ille? hactenus de-
Nec mihi iam pingui sudabunt tempora myrrha, prauatus fuit
Pronuba nec castos accendet pinus odores,
Nec Libys Assyrio sternetur lectulus ostro.
Magna queror. nec et illa quidem cõmunis alumna
Omnibus iniecta tellus tumulauit arena.
Méne inter comites, ancillarumq; catervas,
Méne alias inter famularum munere fungi,
Coniugis atque tuæ, quæcunque erit illa, beatæ
Non licuit grauidos penso deuoluere fusos?
At belli saltem captiuam lege necasses.
Iam fessæ tandem fugiunt de corpore vires,
Et caput inflexa lentum cervice recumbit.

Marmorea adductis labascunt brachia nodis.

Aequoreæ pestes.

**Æquorei pisces, immania corpora Ponti,*
Undiq; conueniunt, & glauco in gurgite circum
Verbere caudarum, atque oris minitantur hiatu.
Iam tandem casus hominum, iam respice Minos,
Sit satis hoc, tantum solam vidisse malorum:
Vel fato fuerit nobis hæc debita pestis,
Vel casu incepto, merita vel denique culpa.
Omnia nam potius, quàm te læsisse putabo.
Labitur interea reuoluta ab litore classis,
Magna repentino sinuantur lintea Coro,
Flectitur in viridi remus sale, languida fessa
Virginis in cursu moritur querimonia longo.
Deserit angustis inclusum faucibus Isthmon,
Cypselidæ magni florentia regna Corinthi,
Præterit abruptas Scironis protinus arceis,
Infestumq; suis diræ testudinis exit
Spelæum, multoq; cruentas hospite cautes,
Iamq; adeò tutum longè Piræea cernit,
Et notas secum, heu frustra, respectat Athenas.
Iam procul è fluctu Minoïa respicit arua,
Florenteisq; videt iã Cycladas, hinc Strophadasq;
Hinc sinus, hinc statio contrà patet Hermiona.
Linquitur ante alias longè gratissima Delos
Nereïdum matri, & Nèptuno Ægæo.
Prospicit incinctam spumanti litore Cythnon,
Marmoreamq; Paron, viridemq; allapsa Donysam,
Æginamq; simul, sementiferamque Seriphum.
Fertur, & incertis iactatur ad omnia ventis.

Cymba

Cymba velut magnas sequitur cùm parvula classeis.
Aser & hiberno bacchatur in æquore turbo:
Donec tale decus formæ vexauit, & ægros
Non tulit, & miseros mutauit virginis artus,
Cæruleo pollens coniux Neptunia regno.
Sed tamen externam squamis vestire puellam,
Infidosq; inter teneram committere pisceis
Non stauit. nimiũ est auidum pecus Amphitritæ,
Aëreis potius sublimem sustulit alis,
Esset vt in terris facti de nomine Ciris,
Ciris Amycleo formosior anser Ledæ.
Ac velut in niueo teneræ cum primitus ouo
Effigies animantis, & internodia membris
Imperfecta nouo fluitant concreta calore:
Sic liquido Scyllæ circumfusum æquore corpus
Semiferi incertis etiam nunc partibus artus
Vndique mutabant, atque vndique mutabantur.
Oris honos primum, & multis optata labella,
Et patulæ frontis species concrescere in vnum
Cœpere, & gracili mentum producere rostro.
Tum, quæ se medium capitis discrimen agebat,
Ecce repentè velut patrios imitatus honores
Purpuream concussit apex in vertice cristam.
*At *mollis varios intexens pluma colores* Membris.
Marmoreum volucri vestiuit tegmine corpus,
Lèntáque perpetras fuderunt brachia pennas,
Inde alias parteis, minióque infecta rubenti,
*Cura *nouam ꝯ aciem obduxit squalida ꝑpellis,* Noua mã-
Et pedibus teneris vngues confixit acutos. cies.

Et tamen hoc demum misera succurrere pacto
Vix fuerat placida Neptuni coniuge dignum.
Nunquam illam post hac oculi videre suorum
Purpureas flauo retinentem vertice vittas:
Non thalamus Tyrio fragrans accepit amomo,
Nulla illam sedes. quid enim iam sedibus illis?
Quæ simul vt sese cauo de gurgite velox
Cum sonitu ad cælum stridentibus extulit alis,
Et multum latè dispersit in æquare rorem:
Infelix virgo nequidquam morte recepta
Incultum solis in rupibus exigit æuum,
Rupibus, & scopulis, & litoribus desertis.
Nec tamen hoc iterũ pœna sine. namq; Deũm Rex
Omnia qui imperio terrarum millia versat,
Commotus talem ad Superos volitare puellam,
Cùm pater extinctus cæca sub nocte lateret:
Illi pro pietate suâ (nam sæpe tepenti
Sanguine taurorum supplex respersérat aras:
Sæpe Deûm largo decorarat munere sedes)
Reddidit optatam mutato corpore vitam,
Fecit & in terris Haliaetus ales vt esset.
Quippe aquilis semper gaudet Deus ille coruscis.
Huic vero miserã, quoniam damnata Deorum
Iudicio, gnatique, & coniugis antè fuisset,
Infesti apposuitq; odium crudele parentis.
Namque vt in æthereo signorum munere præstans,
Vnum quem duplici stellarum sidere vidi,
Scorpius alternis clarum fugat Orionа:
Sic inter sese tristeis Haliaetus iras.

Et

Et Ciris memori ſeruant ad ſæcula fato.
Quacunque ille leuem fugiens ſecat æthera pennis.
Ecce inimicus atrox magno ſtridore per auras
Inſequitur Niſus: quà ſe fert Niſus ad auras,
Illa leuem fugiens raptim ſecat æthera pennis.

P. VIRGILII MARONIS MORETVM.

ARGVMENTVM.

Virgilij hoc opuſculum Moretum ab eo inſcriptum eſt, à paſtilli, ſeu placentæ, ac cruſti genere, ex pane & herbis confecto: in quo deſcribendo ingenij libertatem abundè aperit, dum in re tam tenui, tamque, vt ita dicam, nulla, graphicè & deſertè deſcribit ruſticanam in ſurgendo ante lucem, præſertim hiberno tempore, diligentiam, continentiam, & parſimoniam, ſubinferens hortiferacis commoda.

IAm nox hibernas bis quinque peregerat horas,
Excubitorque diem cantu præmonuerat ales,
Simulus exigui cultor cum ruſticus horti,
Triſtia venturæ metuens ieiunia lucis,
Membra leuat ſenſim vili demiſſa grabato,
Sollicitaq; manu tenebras explorat inertes,
Veſtigatq; ſocum: læſus quem denique ſenſit.
Paruulus exuſto remanebat ſtipite fumus,

Et cinis obducta calabat lumina prunæ:
Admouet his pronam summissa fronte lucernam,
Et producit acu stupas humore carenteis,
Excitat & crebris languentem flatibus ignem.
Tandem concepto tenebræ fulgore recedunt,
Oppositáque manu lumen defendit ab aura,
Et reserat clausa, quæ præuidet, ostia laui.
Fusus erat terra frumenti pauper acerus:
Hinc sibi depromit quantum mensura petebat,
Quæ bis in octonas excurrit pondere libras.
Inde abit, assistitq; molæ: paruaq; tabella,
Quam fixam paries illos seruabat in vsus,
Lumina fida locat. geminos tunc vestè lacertos
Liberat, & cinctus villosæ tegmine capræ
Peruerrit cauda silices, gremiumq; molarum.
Admouet inde manus operi, partitus vtranque:
Læua ministerio, dextra est intenta labori.
Hæc rotat assiduis gyris, & concitat orbem.
Trita Ceres silicum rapido decurrit ab ictu.
Interdum fessæ succedit læua sorori,
Alternatq; vices: modò rustica carmina cantat,
Agrestíque suum solatur voce laborem.
Interea clamat Cybale: hæc erat vnica custos,
Asiagenus, tota patriam testante figura,
Torta comam, labroq; tumens, & fusca colore:
Pectore lata, iacens mammis, compressior aluo,
Cruribus exilis, spatiosa prodiga planta:
Continuis rimis calcanea scissa rigebant.
Hanc vocat, atque arsura focis imponere ligna

Im-

Imperat, & flamma gelidos adolere liquores:
Postquam impleuit opus iustum versatile finem:
Transfert inde manu fusas in cribra farinas,
Et quatit, ac remanent summo purgamina dorso:
Subsidit sincera, foraminibusq; liquatur
Emundata Ceres. leui tum protinus illam
Componit tabula, tepidas superingerit vndas:
Contrahit admistos, tum fonteis atque farinas
Transuersat durata manu, liquidoq; coacto
Interdum grumos spargit sale, iamq; subactum
Format opus, palmisq; suum dilatat in orbem,
Et notat impressis æquo discrimine quadris.
Infert inde foco (Cybale mundauerat aptum
Ante locum) testisq; tedens superaggerat igneis.
Dumq; suas peragit Vulcanus, testaq; parteis,
Simulus interea vacua non cessat in hora:
Verùm aliam sibi quærit opem: neu sola palato
Sit non grata Ceres, quas iungat, comparat escas.
Non illi suspensa focum carnaria iuxta,
Durati sale terga suis, truncisq; vacabant:
Traiectus medium sparto sed caseus orbem,
Et vetus adstricti fascis pendebat anethi.
Ergo aliam molitur opem sibi prouidus heros.
Hortus erat iunctus casulæ, què vimina pauca,
Et calamo redimita leui munibat arundo:
Exiguus spatio, variis sed fertilis herbis.
Non illi deerat quod pauperis exigit vsus.
Interdum locuples à paupere plura petebat.
Nec sumptus erat illud opus, sed regula curæ,

Si quando vacuum caſula, pluuiáue tenebant,
Feſtaue lux, ſi fortè labor ceſſabat aratri,
Horti opus illud erat. varias diſponere plantas
Norat, & occultæ committere ſemina terræ,
Vicinoſq; aptè cura ſummittere riuos.
Hîc olus, hic late ſundentes brachia betæ,
Fecunduſq; rumex, maluæq; inulæq; virebant.
Eiſer. *Hic * cicer, & capiti nomen debentia cæpe.*
Hic etiam nocuum capiti, gelidumq; papauer,
Gratáq; nobilium requies lactuca ciborum,
Et grauis in latum demiſſa cucurbita ventrem.
Verum hîc non domini (quis enim cõtractior illo?)
Nonisque *Sed populi prouentus erat, * certisq; diebus*
Venaleis olerum faſceis portabat in vrbem:
Inde domum ceruice leuis, grauis ære redibat,
Vix vnquam vrbani comitatus merce macelli.
Cæpa rubens, ſectiq; famem domat area porri,
Quæq; trahunt acri vultus naſturtia morſu,
Intubaq;, & Venerem reuocans eruca morantem.
Tunc quoq; tale aliquid meditãs intrauerat hortũ
Ac primum leniter digitis tellure refoſſa,
Quatuor educit cum ſpißis halia fibris.
Inde comas apij gracileis, rutamq; virentem
Vellit, & exiguo coriandra trementia filo.
Hæc vbi collegit, latum conſedit ad ignem:
Et clara famulam poſcit mortalia voce.
Singula tum capitum numeroſa cortice nudat,
Et ſummis ſpoliat coriis, contemptaq; paſſim
Spargit humi atq; abicit: ſeruatum gramine bulbũ

Tum-

Tingit aqua, lapidisq; cauum demittit in orbem.
*Hinc salis*inspergit micas, sale durus adeso* Adspergit,
Caseus adijcitur, dictas super ingerit herbas,
Et lana vestem setosa sub inguina fulcit.
Dextera pistillo primum fragrantia mollit
Halia: tum pariter misto terit omnia succo,
Ist manus in gyrum: paulatim singula vires
Deperdunt proprias: color est è pluribus vnus.
Nec totus viridis, quia lactea frustra repugnant:
Nec de lacte nitens, quia tot variatur ab herbis.
Sæpe viri nares acer iaculatur apertas
Spiritus, & simo damnat sua prandia vultu.
Sæpe manu summa lacrimantia lumina tergit,
Immeritoq; furens dicit conuitia fumo:
Procedebat opus, non iam salebrosus, vt antè,
Sed grauior lentos ibat pistillus in orbeis,
Ergo Palladij guttas instillat olini,
Exiguiq; super vires infundit aceti,
Atq; iterum commiscet opus, mistumq; retractat.
Tum demum digitis mortaria tota duobus
Circuit, inq; globum distantia contrahit vnum:
Constet vt effecti species, nomenq; moreti.
Eruit interea Cybale quoq; sedula panem:
Quem lotis recipit manibus, pulsoq; timore
Iam famis, inq; diem securus Simulus illam,
Ambit crura ocreis paribus, tectusque galero
Sub iuga parentes cogit lorata iuuencos,
Atque agit in segetes, & terra condit aratrum.

P. VIR-

P. VIRGILII MARONIS *COPA.

Copa, mulier, quæ cauponam exercet. Alciat. Parergō li. 4. cap. 12.

ARGVMENTVM.

Vult Mæcenatem deliciari. Itaq; non nisi rebus iucundissimis, & amœnissimis, atque multarum rerum copia eidem ad sese allicit & inuitat: insinuatione quadam vtens Copæ Mæcenatis libertæ.

Opa Syrisca caput Graia redimita mitella,
Crispum sub crotalo docta mouere latus:
Ebria famosa saltat lascina taberna,
Ad cubitum rauco: excutiens calamos.
Quid iuuat æstiuo defessum puluere abesse,
Quam potius bibulo decubuisse toro?
Sunt cupæ, calices, cyathi, rosa, tibia, chordæ,
Et *trichila vmbriferis frigida arundinibus.
Est & Mænalio quæ garrit dulce sub antro,
Rustica pastoris fistula in ore sonans.
Est & vappa cado nuper diffusa picato:
Est strepitans rauco murmure riuus aqua.
Sunt etiam croceo violæ de flore corollæ,
Sertaq; purpurea lutea mista rosa:
Et quæ virgineo libata Achoeloïs ab amne
Lilia viminijs attulit in calathis.
Sunt & caseoli, quos *iuncea fiscina siccat:
Sunt *autumnali cerea pruna *die,
Castaneæq; nuces, & suauè rubentia mala:
Est hic munda Ceres, est amor, est Bromius.

Despa. lib. 3 Astus vers. legit, Tricli ma vmbrosis pro, Tricli: nia, per syncopen.

Scirpea Autūnalis dea.

Sunt

Sunt & mora cruenta, & lentis vua racemis:
Est pendens iunco cæruleus cucumis:
Et tugurî custos armatus falce saligna:
Sed non & vasto est inguine terribilis.
Huc Alsbida veni: fessus iam sudat asellus:* Ad lib.
Parce illi: vestrum delicium est asinus.
Nunc cantu crebro rumpunt arbusta cicadæ:
Nunc etiam in gelida sede lacerta latet.
Si sapis, æstino recubans nunc prolue vitro,
Seu vis crystallo ferre nouos calices.
**Eia age pampinea fessus requiesce sub vmbra,* Hic.
Et grauidum roseo nectle caput strophio.
**Candida formosæ decerpis ora puellæ,* Formosus teneræ.
Ah pereat, cui sunt prisca supercilia.
Quid cineri ingrato seruas bene olentia serta?
Anne coronato vis lapide ista legi?* Ita Pierius de Hieroglyphicis lib. 55.
Pone merum, & talos: pereat, qui crastina curat.
Mors aurem vellens, viuite, ait venio.

CORNELII SEVERI
* AETNA.

Aetnâ quidam Quinctilij Vari esse autumant, teste Julio Scaligero Poëtices lib. 6.

Ætna mihi, ruptique cauis fornacibus igneis,
Et qua tam fortes voluant incendia causſæ:
Quod fremat imperium, quid raucos torqueat æstus,
Carmen erit. dexter venias mihi carinis auctor:
Seu te Cynthos habet, seu Delos gratior illa,

Seu

Et tamen hoc demum misera succurrere posse
Vix fuerat placida Neptuni coniuge dignum.
Nunquam illam post hac oculi videre suorum
Purpureas flauo retinentem vertice vittas:
Non thalamus Tyrio fragrans accepit amictu,
Nulla illam sedes. quid enim iam sedibus illis?
Quæ simul vt sese cauo de gurgite velox
Cum sonitu ad cælum stridentibus extulit alis,
Et multum latè dispersit in æquore rorem:
Infelix virgo nequidquam morte recepta
Incultum solis iu rupibus exigit æuum,
Rupibus, & scopulis, & littoribus desertis.
Nec tamen hoc iterũ pœna fine. namq; Deũm Rex
Omnia qui imperio terrarum millia versat,
Commotus talem ad Superos volitare puellam,
Cùm pater extinctus cæca sub nocte lateret:
Illi pro pietate sua (nam sæpe tepenti
Sanguine taurorum supplex respersérat aras:
Sæpe Deũm largo decorarat munere sedes)
Reddidit optatam mutato corpore vitam,
Fecit & in terris Haliaetus ales vt esset.
Quippe aquilis semper gaudet Deus ille coruscis.
Huic vero miseræ, quoniam damnata Deorum
Iudicio, gnatique, & coniugis antè fuisset,
Infesti appositáq; adium crudele parentis.
Nanque vt in æthereo signorum munere præstans,
Vnum quem duplici stellarum sidere vidi,
Scorpius alternis clarum fugat Orionа;
Sic inter sese tristeis Haliaetus iras,

Et

Et Ciris memori seruant ad sæcula fato.
Quacunque ille leuem fugiens secat æthera pennis.
Ecce inimicus atrox magno stridore per auras
Insequitur Nisus: quà se fert Nisus ad auras,
Illa leuem fugiens raptim secat æthera pennis.

P. VIRGILII MARONIS MORETVM.

ARGVMENTVM.

Virgilij hoc opusculum Moretum ab eo inscriptum est, à pastilli, seu placentæ, ac crusti genere, ex pane & herbis confecto: in quo describendo ingenij libertatem abundè aperit, dum in re tam tenui, tamque, vt ita dicam, nulla, graphicè & desertè describit rusticanam in surgendo ante lucem, præsertim hiberno tempore, diligentiam, continentiam, & parsimoniam, subinferens hortiferacis commoda.

IAm nox hibernas bis quinque peregerat horas,
Excubitorque diem cantu prædixerat ales,
Simulus exigui cultor cum rusticus horti,
Tristia ventura metuens ieiunia lucis,
Membra leuat sensim vili demissa grabato,
Sollicitaq; manu tenebras explorat inerteis,
Vestigatq; focum: lassus quem denique sensit.
Paruulus exusto remanebat stipite fumus,

Et cinis obducta calabat lumina pruna:
Admouet his pronam summissa fronte lucernam,
Et producit acu stupas humore carenteis,
Excitat & crebris languentem flatibus ignem.
Tandem concepto tenebra fulgore recedunt,
Oppositáque manu lumen defendit ab aura,
Et reserat clausa, quæ præuidet, ostia claui.
Fusus erat terra frumenti pauper aceruus:
Hinc sibi depromit quantum mensura petebat,
Quæ bis in octonas excurrit pondere libras.
Inde abit, assistitq; molæ: paruaq; tabella,
Quam fixam paries illos seruabat in usus,
Lumina fida locat. geminos tunc uestit lacertos
Liberat, & cinctus uillosa tegmine capræ
Peruerrit cauda silices, gremiumq; molarum.
Admouet inde manus operi, partitus utranque
Læua ministerio, dextra est intenta labori.
Hæc rotat assiduis gyris, & concitat orbem.
Trita Ceres silicum rapido decurrit ab ictu.
Interdum fessæ succedit læua sorori,
Alternatq; uices: modò rustica carmina cantat,
Agrestíque suum solatur uoce laborem.
Interea clamat Cybale: hæc erat unica custos,
Asra genus, tota patriam testante figura,
Torta comam, labroq; tumens, & fusca colore:
Pectore lata, iacens mammis, compressior aluo,
Cruribus exilis, spatiosa prodiga planta:
Continuis rimis calcanea scissa rigebant.
Hanc vocat, atque arsura focis imponere ligna

Im-

Imperat, & flamma gelidos adolere liquores:
Postquam impleuit opus iustum versatile finem:
Transfert inde manu fusas in cribra farinas,
Et quatit, ac remanent summo purgamina dorso:
Subsidit sincera, foraminibusq; liquatur
Emundata Ceres. leui tum protinus illam
Componit tabula, tepidas superingerit vndas:
Contrahit admistos, tum fonteis atque farinas
Transuersat durata manu, liquidoq; coacto
Interdum grumos spargit sale, iamq; subactum
Formatopus, palmisq; suum dilatat in orbem,
Et notat impressis æquo discrimine quadris.
Infert inde foco (Cybale mundauerat aptum
Ante locum) testisq; tedens superaggerat igneis.
Dumq; suas peragit Vulcanus, testaq; parteis,
Simulus interea vacua non cessat in hora:
Verùm aliam sibi quærit opem: neu sola palato
Sit non grata Ceres, quas iungat, comparat escas,
Non illi suspensa focum carnaria iuxta,
Durati sale terga suis, truncisq; vacabant:
Traiectus medium sparto sed caseus orbem,
Et vetus adstricti fascis pendebat anethi.
Ergo aliam molitur opem sibi prouidus heros.
Hortus erat iunctus casulæ, quẽ vimina pauca,
Et calamo redimita leui munibat arundo:
Exiguus spatio, variis sed fertilis herbis.
Non illi deerat quod pauperis exigit vsus.
Interdum locuples à paupere plura petebat.
Nec sumptus erat illud opus, sed regula cura,

Si quando vacuum casula, pluuiaue tenebant,
Festaue lux, si forte labor cessabat aratri,
Horti opus illud erat. varias disponere plantas
Norat, & occultæ committere semina terræ,
Vicinosq; apte cura summittere rivos.
Hic olus, hic late fundentes brachia betæ,
Fecundusq; rumex, maluæq; innuleq; virebant.
Siser. *Hic* cicer, & caputi nomen debentia cepe.*
Hic etiam nocuum capiti, gelidumq; papauer,
Gratæq; nobilium requies lactuca ciborum,
Et grauis in latum demissa cucurbita ventrem.
Verum hîc non domini (quis enim cõtractior illo?)
Nonisque *Sed populi prouentus erat,* certisq; diebus*
Venalis olerum fasceis portabat in vrbem:
Inde domum ceruice leuis, grauis ære redibat,
Vix vnquam vrbani comitatus merce macelli.
Cepa rubens, sectiq; famem domat area porri,
Queq; trahunt acri vultus nasturtia morsu,
Intubaq;, & Venerem reuocans eruca morantem.
Tunc quoq; tale aliquid meditãs intrauerat hortũ
Ac primum leniter digitis tellure refossa,
Quatuor educit cum spissis halia fibris.
Inde comas apij gracileis, rutamq; virentem
Vellit, & exiguo coriandra trementia filo.
Hæc vbi collegit, latum consedit ad ignem:
Et clara famulam poscit mortalia voce.
Singula tum capitum numerosa cortice nudat,
Et summis spoliat coriys, contemptaq; passim
Spargit humi atq; abicit: seruatum gramine bulbũ

Tin-

Tingit aqua, lapidisq; cauum demittit in orbem.
Hinc salis* inspergit micas, sale durus adeso
Caseus adijcitur, dictas super ingerit herbas,
Et lana vestem setosa sub inguina fulcit.
Dextera pistillo primum fragrantia mollit
Halia: tum pariter misto terit omnia succo,
Et manus in gyrum: paulatim singula vires
Deperdunt proprias: color est è pluribus vnus.
Nec totus viridis, quia lactea frustra repugnant:
Nec de lacte niteus, quia tot variatur ab herbis.
Sepe viri nares acer iaculatur apertas
Spiritus, & simo damnat sua prandia vultu.
Sepe manu summa lacrimantia lumina tergit,
Immeritoq; furens dicit conuitia fumo:
Procedebat opus, non iam salebrosus, vt antè,
Sed grauiar lentos ibat pistillus in orbeis,
Ergo Palladij guttas instillat olini,
Exiguiq; super vires infundit aceti,
Atq; iterum commiscet opus, mistumq; retractat.
Tum demum digitis mortaria tota duobus
Circuit, inq; globum distantia contrahit vnum:
Constet vt effecti species, nomenq; mareti.
Eruit interea Cybale quoq; sedula panem:
Quem lotis recipit manibus, pulsoq; timore
Iam famis, inq; diem securus Simulus illam,
Ambit crura ocreis paribus, tectusque galero
Sub iuga parentes cogit loratus iuuencos,
Atque agit in segetes, & terra condit aratrum.

Adspergit.

P. VIR-

P. VIRGILII MARONIS *COPA.

Copa, mulier, quæ cauponam exercet. Alciat. Paterg. li. 4. cap. 12.

ARGVMENTVM.

Vult Mæcenatem deliciari. Itaq; non nisi rebus iucundissimis, & amœnissimis, atque multarum rerum copia eundem ad sese allicit & inuitat: insinuatione quadam vtens Copæ Mæcenatis libertæ.

Copa Syriſca caput Graia redimita mitella,
Criſpum ſub crotalo docta mouere latus:
Ebria famoſa ſaltat laſciua taberna,
Ad cubitum rauco: excutiens calamos.
Quid iuuat æſtiuo defeſſum puluere abeſſe,
Quam potius bibulo decubuiſſe toro?
Sunt cupæ, calices, cyathi, roſa, tibia, chordæ,
Et *trichila vmbriferis frigida arundinibus.

Deſpa. lib. 3 Astus verſ. legit, Tricli ma vmbroſis pro, Tricli: nia, per ſyncopen.

Eſt & Manalio quæ garrit dulce ſub antro,
Ruſticæ paſtoris fiſtula in ore ſonans.
Eſt & vappa cado nuper diffuſa picato:
Eſt ſtrepitans rauco murmure riuus aquæ.
Sunt etiam croceo violæ de flore corollæ,
Sertaq; purpurea lutea miſta roſa:
Et quæ virgineo libata Achoeloïs ab amne
Liliæ viminijs attulit in calathis.
Sunt & caſeoli, quos *iuncea fiſcina ſiccat:

Scirpea Autūnalis deæ.

Sunt *autumnali cerea pruna* die,
Caſtaneæq; nuces, & ſuauè rubentia mala:
Eſt hîc munda Ceres, eſt amor, eſt Bromius.

Sunt

Sunt & mora cruenta, & lentis vua racemis:
Est pendens iunco cæruleus cucumis:
Et tugurî custos armatus falce saligna:
Sed non & vasto est inguine terribilis.
Huc Alibida veni: fessus iam sudat asellus:* Ad libe.
Parce illi: vestrum delicium est asinus.
Nunc cantu crebro rumpunt arbusta cicadæ:
Nunc etiam in gelida sede lacerta latet.
Sisapis, æstino recubans nunc prolue vitro,
Seu vis crystallo ferre nouos calices.
**Eia age pampinea fessus requiesce sub vmbra,* Hie.
Et grauidum roseo nectе caput strophio.
**Candida formosæ decerpis ora puellæ,* Formosus tenerz.
Ah pereat, cui sunt prisca supercilia.
Quid cineri ingrato seruas bene olentia serta?
Anne coronato vis lapide ista legi?* Ita Pierius de Hieroglyphicis. lib. 55.
Pone merum, & talos: pereat, qui crastina curat.
Mors aurem vellens, viuite, ait venio.

CORNELII SEVERI
* AETNA.

Aetnã quidam Quinctilij Vari esse autumant, teste Iulio Scaligero Poëtices lib. 6.

Ætna mihi, ruptique cauis fornacibus igneis,
Et qua tam fortes voluant incendia causſæ:
Quod fremat imperium, quid raucos torqueat æstus,
Carmen erit. dexter venias mihi carinis auctor:
Seu te Cynthos habet, seu Delos gratior illa,

Seu

Seu tibi Dodone potior: tecumq; fauentes
In noua Pierio properent à fonte sorores
Vota: per insolitum Phœbo duce cautius itur.
Aurea securi quis nescit secula regis?
Cùm domitis nemo Cererem iactaret in aruis,
Venturisque malas prohiberet frugibus herbas,
Annua sed satura complerent horrea messes,
Ipse suo flueret Bacchus pede, mellaq; lentis
Pendèrent foliis, & pingui Pallas oliua,
Secretos amneis ageret cùm gratia ruris:
Non cessit cuiquàm melius sua tempora nosse.
Vltima quis tacuit iuuenum certamina Colchos?
Quis non Argolico defleuit Pergamon igni
Impositam, & tristem gnatorum funere matrem,
Aduersumue diem, sparsumue in semine dentem?
Quis non periura doluit mendacia puppis,
Desertam vacuo Minoida litore quæstus:
Quidquid in antiquum iactata est fabula carmen,
Fortius ignotas molimur pectore curas:
Qui tanto motus operi, qua causa perenneis
Explicet in densum flammas, & ructet ab imo
Ingenti sonitu moles, & proxima quaque
Ignibus irriguis vrat. mens carminis hæc est.
Principio, ne quem capiat fallatia vatum;
Sedes esse Dei, tumidisq; è faucibus ignem
Vulcani ruere, & clausis resonare cauernis
Festinantis opus. non est tam sordida Diuis
Cura, neque extremas ius est dimittere in artes
Sidera: subducto regnant sublimia calo

Illa,

Illa, neque artifitum curant tractare laborem.
Discrepat à prima facies hæc altera vatum.
Illis Cyclopas memorant fornacibus vsos,
Cùm super incudem numerosa in verbera fortes,
Horrendum magno quaterent sub pondere fulmen,
Armarentq; Iouem. turpe est sine pignore carmen.
Proxima viuaces Ætnai verticis igneis
Impia sollicitat Phlegræis fabula castris.
Tentauere, nefas, olim detrudere mundo
Sidera, captiuiq; Iouis transferre Gigantes
Imperium, & victo leges imponere cælo.
His natura sua est aluo tenus: ima per orbeis
Squameus intortos sinuat vestigia serpens.
Construitur magnis ad prælia montibus agger:
Pelion ossa terit: summus præmit Ossan Olympus,
Iam coaceruatas nituntur scandere moles:
Impius & miles metuentia cominus astra
Pronocat infestus cunctos ad prælia Diuos.
Prouocat è admotis.
Iupiter è cœlo metuit: dextramq; corusca
*Armatus * flamma remouet caligine mundum.* Dextraq́ue coruſcam. flammam remouat.
Incurſant vasto primum clamore Gigantes.
Hic magno tonat ore pater, geminatq; fauenteis
Vndique discordes comitum simul agmine ventos.
Densa per attonitas funduntur fulmina nubes:
Quin & in arma ruit quæcunq; potentia Diuûm:
Et Mars sæuus erat, iam cætera turba Deorum.
Stant vtrinque metus. validos tum Iupiter igneis
*Increpat, & * icto proturbat fulmine montes.* Victos.

Illinc

Illinc deuicte verterunt terga ruinæ,
Infestæ Diuis acies, atq; impius hostis
Præceps cum castris agitur, materq; iacentes
**Impellens victos. tum pax est reddita mundo:*
Tum liber celsa venit per sidera cæli,
Defensiq; decus mundi nunc redditur astris.
Gurgite Trinacrio morientem Iupiter Ætna
Obruit Enceladum: vasti qui pondere montis
Æstuat, & patulis exspirat faucibus igneis.
Hæc est mendosæ vulgata licentia famæ.
Vatibus ingenium est: hinc audit nobile carmen
Plurima pars scenæ: verum est fallacia. vates
Sub terris nigros viderunt carmine Manes,
Atq; inter cineres Ditis pallentia regna:
Mentiti vates stygias vndasq; canesq;.
Hi Tityon septem strauere in iugera fœdum,
Sollicitant magna te circum Tantale pœna,
Sollicitãtq; Scinim. Minos, tuaq; Æace in vmbris
Iura canunt, idemq; rotant Ixionis orbem,
Quicquid & interius falsi sibi conscia terra est.
Non est terra satis, speculantur numina diuûm?
Nec metuunt oculos aliena admittere cælo.
Norunt bella deûm: norunt abscondita nobis
Coniugia, & falsa quoties sub imagine peccent,
Taurus in Europen, in Ledam candidus ales:
Iupiter vt Danaë pretiosus fluxerit imber.
Debita carminibus libertas ista: sed omnis
In vero mihi cura. canam quo feruida motu
Æstuet Ætna, nouosq; rapax sibi congerat igneis.

Quacunq;

Quacunq; immensus terra se porrigit orbis,
Extremiq; maris curuis incingitur vndis:
Non totum est solidum. desit namq; omnis hiatu.
Secta est omnis humus, penitusq; cauata latebris,
Exiles suspensa vias agit, vtq; animantis,
Per tota errantes percurrunt corpora venæ,
Aduectam sanguisq; omnis quà commeat idem,
Terra voraginibus conceptas digerit auras.
Scilicet haud olim diuiso corpore mundi
In maria, ac terras, & sidera, sors data cælo
Prima, secuta maris, desedit q; infima tellus:
Sed totis rimosa cauis, & qualis aceruus
Exsilit imparibus iactis ex tempore saxis,
Vt crebro intorsus spatio vacuata corymbas
Pendeat in sese: simili quoque terra figura
In tenueis laxata vias, non omnis in arctum
Nec stipata coit. sine illi causa vetusta est,
Nec nata est facies: seu liber spiritus intrà,
Effugiens molitur iter: seu lympha perenni
Edit humum limo, fortq; obstantia mollit.
Aut etiam inclusi solidum exedere vapores,
Atq; igni quæsita via est, sine omnia certis
Pugnauere locis, non est hic causa docendi,
Dum stet opus causæ. quis enim non credat inaneis
Esse sinus, penitus tantos emergere fonteis
Cùm videt, ac torrentem imo se emergere hiatu?
Non ille ex tenui, vocem q; agat acta necesse est,
**Cùm fluit errantes arcessant vndiq; & vndas,* Confluuia.
Et trahat ex pleno, quòd fontem contrahat amne.

Flumina quin etiam latis currentia riuis
Occasus habuere suos: aut illa vorago
Direpta in praeceps fatali condidit ore:
Aut occulta fluunt tectis adoperta cauernis,
Atq; inopinatos referunt procul edita cursus.
Quod si diuersos emittat terra canaleis
Hospitium fluuiorum: aut semita nulla profectò
Fontibus, & riuis constet via, pigraq; tellus
Conferta in solidum segnis sub pondere cesset.
Quòd si precipiti conduntur flumina terra,
Condita si redeunt, si quà antè incognita surgunt:
Haud mirum clausis etiam si libera ventis
Spiramenta latent. certis tibi pignora rebus,
Atq; oculis hausta vias dabit ordine tellus.
Immensos plerumq; sinus, & iugera pessum
Intercepta leges, densaq; abscondita nocti.
Prospectare procul Chaos, ac sine fine ruinæ
Cernis, & in siluis spatiosa cubilia retro,
Antraq; demissis pedibus fodisse latebris.
Incomperta via est operum: tantùm influit intra.
Argumenta dabunt ignoti vera profundi.
Tu modò subtileis animo duce percipe curas,
Occultamq; fidem manifestis adstrue rebus.
Nam quò liberior, quoq; est animosior ignis,
Semper & incluſus, nec vectus, sæuior ira est.
Sub terra, penitusq; mouens: hoc plura necesse est
Vincla magis soluant, magis hoc obstantia pellant.
Nec tamen in rigidos exit contenta canaleis
Vis animæ: flamma auertit, quà proxima cedunt:

Ob-

Obliquumq́ secat, quà visa tenerrima cauſſa eſt.
Hinc terræ tremor, hinc motus, vbi denſus hiatu
Spiritus ergitat venas, ceſſantiaq́ vrget.
Quòd ſi ſpiſſa forèt, ſolidoq́ inſtaret in antro
Nulla daret miranda ſui ſpectacula tellus,
Pigraq́, & in pondus confeſtim mobilis eſſet.
Sed ſummis ſi fortè putas concredere cauſſis
Tantum opus, & ſummis alimentum viribus oris,
Quæ valida in promptu cernis, validosq́ receßus,
Fallere: ſed nondum tibi certa hæc lumine recto.
Namq́ illud quodcunq́ vacat, ſpecus omnis hiatu,
Et res introitu ſoluunt, adituq́ patenti
Conuerſæ languent vires, animosq́ remittunt.
Quippe vbi contineat ventos, qua quiq́ morantes
In vacuo deſint, ceſſat, tantumq́ profundi
Explicat errantes, & in ipſo limine tardat.* Limine tardat.
Anguſtis opus eſt turbare in faucibus illos,
Feruet opus, denſiq́ fremunt, premiturq́ ruina
Hinc furtim borea, atq́ Noto: nunc vnus vterq́.
Hinc venti rabies, hinc ſæuo quaßat hiatu.
Fundamenta ſolo trepidant, vrbesq́ caducæ.
Inde, neq́ eſt aliud, ſi fas eſt credere, mundo
Venturam antiquam faciem, veracius omen.
Hæc primo ſpecies rerum naturaq́ terræ,
Introrſus ceſſante ſolo trahit vndiq́ venas.
Ætna ſui manifeſta fides, & proxima verò eſt.
Non illic, duce me, occultas ſcrutabere cauſſas:
Occurrent oculis ipſa, cogentq́ fateri.
Plurima namq́ patent illi miracula monti.

Hinc vasti terrent aditus, mergunt q profundo:
Corrigit hinc arctus, penitus q quod exigit ultrà.
Hinc spissa rupes obstant, discordiaq ingens
Varios medioque *Inter opus: nectunt* * *varium, medium q coërcent:*
Pars igni domito, pars ignes ferre coacta,
Vt maior species Ætnæ succurrat inanis.
Hæc illis sedes, tantarumque area rerum est.
Nunc opus artificem incendit, causamq reposcit,
Non illam parui, aut tenuis discriminis. ignes
Mille sub exiguo ponent tibi tempore veras
Res, aculiq docent: res ipsa credere cogunt.
Quin etiam tactu moneant contingere toto,
Si liceat: prohibent flamma, cuspidiq ignis
Illi operum est: arcent aditu, diuinaque rerum.
Vt maior species Ætnæ succurrat inanis,
Cura sine arbitrio est: eadem procul omnia cernis.
Nec tamẽ est dubiũ, penitus quis torqueat Ætnã,
Aut qui mirandus tanta faber imperet arti.
Pellitur exusta glomeratus nimbus arena:
Flagrantes properant moles: voluuntur ab imo
Fundamenta, fragor tota nunc rumpitur Ætna:
Nunc fusca pallent incendia mista ruina.
Ipse procul magnos miratur Iupiter igneis,
Néue sepulta noui surgant in bella Gigantes,
Neu Ditem regni pudeat, non Tartara cælo
Vertat: in occulto tantum premit omnia dextra
Congeries operis, saxorum, & putris arena
(Quæ nec sponte sua faciunt, nec corporeis vlli
Sustentata cadunt robustis viribus) omnis

Exi-

Exigitur: vertit vasa omnia vertice sæuo:
In densum congesta rotant, voluuntq; profundo.
Hac causa exspectata ruunt incendia montis.
Spiritus inflatis nomen, languentibus aër.
Nam prope natura par est violentia semper.
Ingenium velox illi, motusq; perennis.
Verùm opus auxilio est, vt pellat corpore: nullus
Impetus est ipsi: quà spiritus imperat, audit.
Nũc princeps, magnusq; sub hoc duce militat ignis.
**Nunc quoniã in promptu est operis natura, solisq;* Huic
Una ipsi venti: quæ res incendia pascit,
Cùm subitò cohibetur, ineſt quæ causa silenti,
Subsequar. immensus labor est, sed fertilis idem:
Digna laborantis respondent præmia curis.
Non oculis solùm pecudum miranda fuere
More, nec effusis in humum graue pascere corpus:
Nosse fidem rebus, dubiasq; exquirere causas
Sacra perungentem, capitiq; attollere cælum:
Scire quot, & quæ sint: cur magno talia mundo
Principia occasus metuunt, ad sæcula pergunt:
Et firma æterno religata est machina mundo.
Solis scire modũ, & quanto minor orbita Lunæ est:
Cur illi breuior, cur isti peruolet orbis
Annuus: ille monet, quæ certo sidera currant
Ordine, quæue sua careant incondita cura.
Scire vices etiam signorum, & tradita iura:
Nubila cur cælo, terræ denuntiet imbres,
Quo rubeat Phœbe, quo frater palleat igni:
Tempora cur variant anni, primaq; iuuenta

Ver præit æſtatem: cur æſtas ipſa ſeneſcit,
Autumnoq́ obrepit hiems, & in orbe recurrit.
Axem ſcire Helicen, & triſtem noſſe cometen:
Lucifer vnde micet, quaue Heſperus, vnde Bootes:
Saturni cur ſtella tenax, cur Martia pugnax:
Quo rapiant nautæ, quo ſidere linteæ tendant.
Scire vias maris, & cæli prædicere curſus.
Quò volet Orion, quò Seirius incubet index,
Et quæcunq́ iacent tanto miracula mundo.
Non digeſta pati, nec acerno condita rerum,
Sed manifeſta notis certa diſponere ſede
Singula: diuini eſt animi, ac iucunda voluptas.
Sed prior hæc hominis cura eſt cognoſcere terram,
Et quæ nunc miranda tulit natura notare:
Hæc nobis magna affinis cæleſtibus aſtris.
Nam quæ, mortales, ſpes eſt quæ amentia maior,
In Iouis errantem regno perquirere velle:
Tantũ opus ante pedes trãſire, & perdere ſigneis?
Torquemur miſeri in parvis, premimurq́ labantes,
Dum ſeſe pretio redimant: verumq́ profeſſæ,
Tum demum viles taceant, inopesq́ relictæ.
Noctes, atq́ dies feſtinant arua coloni:
Callent rure manus: glebarum vſu experiuntur.
Fertilis hæc, ſegetisq́ feracior, altera vitis:
Hæc platanis humus, hæc herbis digniſſima tellus:
Hæc diti melior pecori, ſiluisq́ fidelis.
Aridiora tenent oleæ. ſuccoſior vlmis
Grata leues cruciant animos, & corpora cauſæ,
Horrea vti ſaturent, tumeant & dolia muſto.

Ple-

Plenuq; defecto surgant similia campo.
Sic auidis semper, quàm est visum carius istis,
Implendus sibi quisque bonis est artibus. illæ
Sunt animi fruges: hæc rerum maxima merces,
Scire quid occulto natura terra coercet:
Nullum fallere opus, non multos cernere sacros
Ætnei montis fremitus, animumq; furentis:
Non subito pallere sono, non credere subter
Scrutamur rimas, euertimus omne profundum.
Queritur argenti semen, nunc aurea vena,
Torquentur flamma terra, ferroq; domantur.
Celestis migrasse minas ad Tartara mundi.
Nosse quid impediat ventos, quid nutriat igneis:
Vnde repentè quies, & multo fœdere pax sit.
Concrescant animi penitus: seu fortè cauerna,
Introitusq; ipsi ferment: seu terra minutis
Rara foraminibus, ne venis abstrahat auras.
Plenius hoc etiam rigido quàm vertice surgit,
Illinc infestus, atq; hinc obnoxius, intus
Vndiq; diuersas admittere cogitat auras,
Et coniuratis addit concordia vires:
Siue introrsus agunt nubes, & nubilus Auster:
Seu forsan flexere caput, tergoq; feruntur.
Precipiti delata sono premit vna, fugatq;
Torrenteis curas, pulsataq; corpora densat.
Nam veluti resonante diu Tritone canoro,
Pellit opes collectus aqua, victusq; mouere
Spiritus, & longas emugit buccina voces,
Carmineq; irriguo magni certina theatri

Imparibus numerosa modis canit arte regentis,
Quæ tenuem impellens animã sub remigat undã:
Haud aliter submota fixens torrentibus aura
Pugnat in angusto, & magnũ cõmurmurat Ætna.
Credendum est etiam ventorum existere causas
Sub terris similes harum, quas cernimus extra.
Vt cùm densa cremant inter se corpora, turbæ
Elisa in vacuum fugiant: & proxima secum
Nomina tota trahunt, rutrũq; in sede resistunt:
Quòd si fortè mihi quædam discordia tecum est,
Principijsq; aliys credas consurgere ventos:
Non dubium, rupes aliquas, penitusq; cauernas
Prorùere ingenti sonitu, casuq; propinquas
Diffugere, impellíq; animas: hinc cernere ventos,
Aut humore etiam nebulas effundere largo:
Vt campis, agrisq; solent, quos obruit amnis.
Vallibus exoriens calligat nubibus aër.
Flumina parua ferunt auras: vis proxima vento est.
Eminus adspirat fortis, & verberat humor.
Atq; hæc in vacuo si tanta potentia rerum est,
Hoc plura efficiant infrà, clusíq; necesse est.
His agitur causis extrà, penitusq; coactis
Exagitant ventos: pugnant in faucibus arctè.
Pugnantes suffocant intus. vt vnda profundo
Terq; quaterq; exhausta graueis vbi pepulit Eurus,
Ingeminat fluctus, & primos vltimus vrget:
Haud secus adstrictus certamine tangitur ictu
Spiritus, inuoluensq; suo sibi pondere vires.
Densa per ardenteis exercet corpora venas,

Et

Et quacunq; iter est, properat, transitq; morantem,
Donec confluuio reuolutis æstibus amnis
Exsilit, atque furens tota vomit igneus Ætna.
Quòd si fortè putas ijsdem decurrere ventos
Faucibus, atq; ijsdem pulsis remeare: notandas
Res oculis locus ipse dabit, cogetq; negare.
Quamuis cæruleo siccus sic frigeat æther, Iouis
Purpureoq; rubens surgat iubar aureus ostro:
Illinc obscura semper caligine nubes,
Pigraq; defuso circum stupet humida vultu:
Prospectat sublimis opus, vastosq; recessus.
Non illam videt Ætna, nec vllo intercipit æstu:
Obsequitur quacunque iubet leuis aura, reditq;.
Placanteis etiam cælestia Numina thure,
Summo cerne iugo, vel quà liberrimus Ætna
In prospectus hiat, tantarum semina rerum,
Si nihil irritet flammas, stupeatq; profundum.
Huic igitur credis, torrens vt spiritus ille,
Qui rupes, terramq; vorat, qui fulminat igneis,
Cur egit vires, & præceps flexit habenas.
Præsertim ipsa suo decliuia pondere nunquam
Corpora diripiant: validoq; absolueret arcu.
Quod, nisi fallor, adest species: tantusq; ruinis
Impetus attentos oculorum transfugit ictus.
Nec leuitas tantos igitur ferit aura, mouetq;,
Sparsa liquore manus sacros vbi ventilat igneis:
Verberat ore tamen, pulsataq; corpora nostra
Incursant: adeò tenuis vim causa repellit.
Non cinerem stipulamue leuem, non arida sorbet

Gramina: non tenuis plantis liquor exit iisdem.
Odoratis. Surgit* adoratis sublimis fumus ab aris.
Tanta quies illi est, & pax innexa parti.
Sine peregrinis igitur, propriisue potentes
Coniurant animæ caussis: ille impetus ignis
Et montis parteis atras subuertit arena,
Vastaq; concursu trepidantia saxa fragoris,
Ardenteisq; simul flammas, ac fulmina rumpunt.
Haud aliter, quàm cùm prona iacuere sub Austro,
Aut Aquilone fremunt silua, dant brachia nodo
Implicita, hæc serpunt iunctis incendia ramis.
Nec te decipiant stolidi mendacia vulgi,
Exhaustos cessare sinus: dare tempora rursus,
Vt rapiant vires, repetantq; in prælia victi.
Pelle nefas animo, mendacemq; exue famam.
Non est diuinis tam sordida rebus egestas:
Nec parnas mendicat opes, nec corrogat auras.
Præsto sunt operi ventorum examina semper,
Caussa latet, quærunt pariter, cogunt q; morari.
Exhausta. Sæpe premit fauces magnis* exsistructa ruinis
Congeries, clauditq; vias luctamine ab imo,
Et scisso veluti tecto sub pondere præsto est.
Haud secus ac teneros cùm* secum frigida * monti
Sicco. * Desidia est, tutoq; licet discedere monteis.
Monte. Post vbi continuere moram, velociùs vrgent,
Desudant. Pellunt oppositas molas, ac vincula rumpunt.
Quidquid in obliquũ est, frangunt iter: acrior ictu
Impetus exoritur: magnis operata rapinis
Flamma micat, latosq; ruens exundat in agros:

Si

Si ceſſant à rure, ferunt ſpectacula venti.
Nunc ſuperant quacunque regunt incendia ſiluæ:
Quæ flammas alimẽta vocent, quid nutriat Ætna,
Incendi poterunt. illis vernacula cauſſis
Materia, oppoſitumque igni genus vtile terrent.
Vritur aſſiduè ſolidus nunc ſulfuris humor,
Nunc ſpiſſus crebro præbetur vimine ſuccus.
Pingue bitumen adeſt, & quidquid cominus ætrus
Irritat flammas: illius corporis Ætna eſt.
Atque hanc materiam penitus diſcurrere fontes,
Infectæ erumpunt, & aquæ radice ſub ipſa.
Pars oculis manifeſta iacet: quæ corpore dura eſt,
Ac lapis: in pingui feruent incendia ſucco.
Quin etiam variè quædam ſine nomine ſaxa Vimine.
Toto monte liquant: illis cuſtodia flammæ
Vera, tenaxq́, data eſt: ſed maxima cauſſa molaris
Illius incendi lapidis ſic vindicat Ætnam.
Quem ſi fortè manu teneas, & robore cernas,
Nec ſeruare putes ignem, nec ſpargere poſſe.
Sed ſimul ac ferro quæras, reſpondet & ictu
Scintillat calor. hunc multis circundare flammis,
Et potes extorquere animos. atque exue robur,
Fundetur ferro citius. nam mobilis illi,
Et metuens natura mali eſt, vbi cogitur igni.
Sed ſimul atque hauſit flammas, non tutior hauſtu
Vlla domus ſeruans aciem, duramq́, tenaci
Sæpta fide: tutum eſt illi, patientia victo.
Vix vnquam redit in vires, atque euomit ignem:
Totus enim denſo ſtipatur robore: tarda

Per

Per tenuis admissa vias incendia nutrit,
Cunctanterq́ eadem, pigreq́ accepta remittit.
Nec tamen hoc vno quòd montis plurima pars est,
Vincit, & incendi causſam tenet: illa profectò
Miranda est lapidum viuax, animosaq́ virtus.
Cetera materies, quæcunque est fertilis igni,
Vt semel accensa est, moritur: nec restat in illa,
Quod repetas: tãtum cinis, et sine semine terra est.
Hic semel atque iterum patiens, ac mille per hausſtus
Ignibus instaurat vires: nec desinit antè,
Exhausto. *Quàm lenis* exocto defecit robore pumex.
In cinerem, putreisq́ iacet delapsus arenas.
Cerne locis etiam simileis arsiſſe cateruas.
Illic materiæ nascentis copia maior:
Sed genus hoc lapidis certissima signa coloris,
Quòd nullas adiunxit opes, & languit ignis.
Dicitur insidijs flagrans Ænaria quondam
Nunc exstincta super: tectisq́ Neapolm inter
Et cumas locus est, multis iam frigidus annis:
Quamuis æternum pingueſcat ab vbere sulfur.
In mercem legitur. tanto est fecundior Ætna
Insula, cui nomen facies dedit ipſa rotunda.
Sulfur enim solum, nec obesa cacumine terra est.
Et lapis accretus regerendis ignibus aptus.
Sed raro fumat, qui vix, si accenditur, ardet:
In breue mortaleis flammas quòd copia nutrit,
Insula durata Volcani nomine sacra.
Pars tamen incendi maior refrixit, & alto
Lassatas recipit classeis, portuq́ tuetur.

Qua

Quæ restat, minor, & dives satis vbere terræ est:
Sed non Ætnæis vires quas confert, illi.
Atq; hæc ipsa tamẽ iam quondam exstincta fuisset,
Ni furtim aggeneret secretis cælibus humor
Materiam, siluamq; suam, pressoq; canali
Huc illuc ageret ventos, & pasceret igneis.
Sed melius res nota ipsa est spectataq; veris
Occurrit signis, nec tentat fallere pestem.
Nam circa latera, atque imis radicibus Ætnæ
Candent eis efflat lapides, discissaq; saxa
Intereunt venis, manifesto vt credere possis
Pabula, et ardendi caussam lapidem esse molarem:
Cuius defectus ieiunus colligit ignis.
Ille vbi collegit flammas, iacit, & simul ictu
Materiam accendit, cogitque liquescere secum.
Haud equidem mirum factu, quòd cernimus extrà
Silenitur opus, restat magis: vritur illic,
Sollicitatq; magis vicina incendia saxum,
Certáque venturæ præmittit pignora flammæ,
Nam simul atque mouet curis, turbamq; minutus
Diffugit: extemplóque solum trahit, ictaq; ramis,
Et graue sub terra murmur demonstrat, & igneis.
Tum pauidum fugere, et sacris tum credere rebus,
Parêre & tuto spaculaberis omnia colli.
Nam subito efferuent onerosa incendia raptis:
Accensæ subeunt moles, truncæque ruinæ:
Prouoluunt, atque atra sonant examina arenæ:
Nec recipit flammas mons. hîc defessus anhelat,
Atque aperit se hostis, decrescit spiritus illic.

Haud

Haud aliter, quàm cùm læto deuicta tropæo
Prona iacet campis acies, & castra sub ipsa.
Tum siquis lapidum summo pertæbuit igni:
Asperior sopitu, & quædam sordida fax est:
Qualem purgato cernes discedere ferro.
Verùm vbi paullatim exsiluit sublata caducis
Congeries saxis, angusto è vertice surgunt.
Sic veluti in fornace lapis torretur, & omnis
Exuitur penitus venis, subit altiùs humor
Amissis opibus, leuis sine pondere pumex
Excoquitur: liquor ille magis seruare, magisq;
Fulminis in speciem mitis procedere tandem
Incipit, & primis demittit collibus vndas:
Illa paullatim bis sena in millia pergunt.
Quippe nihil reuocat, curtis nihil ignibus obstat:
Nulla tenet frustra moles: simul omnia pugnant.
Nunc siluas, vepresq; vorant hæc tela, solumq;
Ipsa adiutat opes. facileisq; sibi induit annos.
Quòd si fortè canis cunctatus vasibus hæsit,
Vtpote inæqualeis voluens perpascitur agros,
Ingeminat fluctus, & stantibus increpat vndis.
Sicut cùm curuo rapidum mare cernitur æstu,
Ac primum tenuis sinus agit vlteriores,
Progrediens latè diffunditur, & succernens.
Flumina consistunt ripis, ac frigore durant,
Paullatimq; ignes coëunt, ac flammea messis.
Exuritur facies tunc prima: vt quaque rigescit,
Effumat moles, atque ipso pondere tracta
Voluitur ingenti strepitu, præcepsq; sonanti,

Cum

Cùm ſolido inflexa eſt, pulſanteis diſſipat ictus,
Et quà diſcluſa eſt, candenti robore fulget,
Et micat examen plagis, ardentia ſaxa:
Scintillat procul eſſe fide, procul eſſe ruentes.
Incolumi feruore tadunt. verum impetus ignes
Si fumant quondam vt ripas traiecerit amnis:
Vix cunctis quiſquam fixo dimouerit illas.
Vicenos perſæpe dies iacet obruta moles.
Sed fruſtra certis diſponere ſingula cauſſis
Tentamus, ſi firma manet tibi fabula mendax,
Materiam vt credas aliam, furere igne fauillam,
Plurima proprietate ſimul concreſcere: ſicq;
Commiſtum vento flagrare bitumine ſulfur.
Nam poſt *exhauſtam cretam quoq; robora fundit: *Exuſtam.
Et figulos huic eſſe fidem. dein frigoris vſu
Duritiem renocare ſuam, & conſtringere venas.
Sed ſignum commune leue eſt, atque irrita cauſſa,
Quæ trepidat: verum vbi certo pignore conſtat.
Nam velut arguti natura eſt aeris, & ignis,
Cùm domitum conſtat, eademq;, & robore ſaluo,
Vtranque vt poſſis aeris cognoſcere portam:
Haud aliter lapis ille tenet, ſeu fortè madenteis,
Effluit in flammas, ſeu ſit ſecurus ab illis:
Conſernatq; notas, nec vultu perdidit igneis.
Quin etiam externum multis color ipſe reſoluit.
Non odor, aut leuitas. putris magis ille magis q;
Vna operis facies, eadem perq; omnia terra eſt.
Nec tamen inficior lapides ardeſcere certos,
Interius furere accenſos: hæc propria virtus,

Quin

Quin ipſis quædam Siculi cognomina ſaxis
Impoſuere: Fricas etiam ipſo nomine ſignant
Fuſilium eſſe notas. nunquam tamẽ illa liqueſcunt,
Quamuis materies foueat ſuccoſior intus,
Nec penitus venæ fuerint commiſſa molari.
Quòd ſi quis lapidis miratur fuſile robur:
Cogitet obſcuri veriſſima dicta libelli
Heracleiti, & ibi nihil inſuperabile igni,
§Omniſque b. **Omnia quæ rerum natura ſemina iacta.*
Sed vimium hoc mirum: denſiſſima corpora ſæpe,
Et ſolido vicina, tamen compeſcimus igni.
Non animos eris flammis ſuccumbere cernis?
Lentitiem plumbi? non exuit? ipſaq; ferri
Materies pradura, tamen ſubuertitur igni,
Spiſſaq; ſuſpenſis fornacibus aurea ſaxa
Exſudant pretium. quædam furtaſſe profundo
Incomperta iacent, ſimilique obnoxia ſorti.
Nec locus ingenio eſt: oculi te iudice vincent.
Nec lapis ille riget perculſus, & ignibus obſtat,
Si paruis torrere velis: calóque patenti
Candentem, preſſumq; agedum fornace coërces:
Nec ſufferre potest, nec ſæuum durat in hoſtem:
Vincitur, & ſoluit vires, captusq; liqueſcit.
Quæ maiora putas autem tormenta moueri
Poſſe manu? quæ tanta putas incendia noſtris
Suſtentari opibus, quantis fornacibus Ætna
Vritur, à ſacro nunquam non fertilis igne?
Sed non qui noſtro feruet moderatior vſu,
Sed cælo propior: vel quali Iupiter ipſe

Ar-

Armatus è flamma est: his viribus additus ingens
Spiritus, adstrictis elisus faucibus: vt, cùm
Fabriles operæ rudibus contendere massis
Festinant, igneis quatiunt, folleisq; trementeis
Examinant, pressosq; instigant agmine ventos.
Hæc operis fama est. sic nobilis vritur Ætna.
Terra foraminibus vires trahit, vrget in arctum,
Spiritus incendi viuit per maxima saxa.
*Magnificas*laudes, operosaq; visere templa* Aedes.
Diuitys hominum, aut sacra memorare vetusta
Traduce materia, & tetris per proxima fatis
Currimus, atq; auidi veteris mendacia famæ
Eruimus, cunctasq; libet percurrere genteis.
Nunc iuuat Ogygijs circundata mœnia Thebis,
Cernereq; & fratres: ille impiger, ille canorus
Condere felices alitno interserit æuo.
Inuitata pio nunc carmine saxa, lyraq;,
Nunc gemina ex vno fumantia saxa vapore
Miramur, septemq; Duces, raptumq; profundo.
Detinet Eurotas illic & sparsa Lycurgi,
Et sacer in bellum numerus sua turba receuti.
Nunc hic Cecropiæ varijs spectantur Atheuæ
Carminibus, gaudentq; sua victrice Minerua.
Excidit hic reduci quondam tibi perfide Thesen
Candida sollicito permittere vela parenti.
Tu quoq; Athenarum carmen tam nobile sidus
Erigone: sedes vestra en Philomela canoris
Euocat in siluis, & tu soror hospita tectis
Acciperis: solis Tereus sirus exulat agris.

Miramur Troiæ cineres, & flebile victis (mũ.
Pergamon, exſtinctosq; ſuos Phrygas: Hectora pri-
Conſpicimus magni tumulũ Ducis. hîc & Achilles
Impiger, & victus magni iacet Hectoris vltor.
Quin etiam Graiæ fixos tenuere tabellæ,
Signáue, nunc Paphiæ rorantes parte capilli,
Sub truce nunc parui ludentes Colchide gnati,
Nunc triſtes circa ſubiecta altaria cerua,
Velatusq; pater, nunc gloria viua Myronis:
Minaces. *Quin etiam illa manus operum, turbaq; *morantẽ.*
Hæc viſenda putas terræ dubiumq;, marisq; ?
Artificis natura ingens opus aſpice. nulla
Cùm tanta humanis Phœbus ſpectacula cernes
Præcipuaq; vigil, feruens cùm Seirius ardens.
Inſequitur mirãda tamen ſua fabula montem:
Nec minus ille pius, quanquam ſors nobilis ignis.
Nam quando ruptis excanduit Ætna cauernis,
Et velut euerſis penitus fornacibus ignes,
Et vecta in longum rapidis feruoribus vnda:
Haud aliter ſæuo quàm cùm Ioue fulgurat æther,
Et nitidum obſcura cælum caligine torquet.
Ardebant aruis ſegetes, & mollia culta
Iugera cum dominis, ſilua, colleſq; virentes.
Vix dum caſtra putant hoſtem mouiſſe, tremebãt:
Et iam finitimæ portas euaſerat vrbis.
Tum vero, vt cuiq; eſt animus, viresq;, rapina
Tutari conamur opes. gemit ille ſub auro:
Colligit ille arma, & ſtulta ceruice reponit.
Defectum raptis illum ſua carmina tardant.

Hic

Hic velox nimium properat ſubpondere pauper:
Et quod cuiq; fuit cari, fugit ipſe ſub illo.
Sed non incolumis dominum ſua præda ſecuta eſt.
Cunctanteis vorat ignis, & vndiq; torret auaros,
Conſequitur fugiſſe ratos, & præmia captis
Concrepat, ac nullis parſura incendia paſcunt,
Vel ſolis parſura pijs. namq; optima proles*
**Amphinomus, fraterq;, pari ſub numine fortes,*
Cum iam vicinis ſtreperent incendia tectis,
Adſpiciunt pigrumq; patrem, matremq́, ſenemq;,
Eheu defeßos poſuiße in limine membra.
Parcite auara manus, dites attollite prædas:
Illis diuitiæ ſolæ, materq;, paterq;:
Hanc rapiunt prædam, medium̄que exire per ignem
Ipſo dante fidem properant. ô maxima rerum,
Et meritò pietas, homini tutiſſima virtus.
Erubuere pios iuuenes attingere flammæ:
Et quacunque ferunt illi veſtigia, cedunt.
Felix illa dies, illa eſt innoxia terra.
Dextra ſæua tenent, lauaq; incendia feruent.
Ille per obliquos igneis, fraterq; triumphans,
Tutus vteq́, pio ſub pondere ſufficit illa:
Et circa geminos auidus ſibi temperat ignis.
Incolumes abeunt tandem, & ſua numina ſecum
Salua ferunt: illos mirantur carmina vatum.
Illeq́, ſe poſuit claro ſub nomine Ditis.
Nec ſanctos iuueneis attingunt ſordida fata:
Sed verè ceſſere domus, & iura piorum.

Deis. Ita legit Mariangelus Accurſius in Diatriba in Auſonium.

C. PEDONIS ALBINOVANI IN MAECENATIS OBITVM ELEGEIA.

DEpleram iuuenis tristi modò carmine fata:
Sunt etiam merito carmina danda seni.
Vt iuuenis deflendus erat tam candidus, & tam
Longiùs annoso viuere dignus auo.
Irreligata ratis nunquam defessa carina,
It, redit in vastos semper onusta lacus.
Illa rapit iuuenes prima florente iuuenta:
Non obluta rapit sed tamen illa senes.
Nec mihi Mæcenas tecum fuit vsus amici:
Lollius hoc ergo conciliauit opus.
Fidus erat nobis nam propter Cæsaris arma,
Cæsaris & similem propter in arma fidem.
Regis eras genus Etrusci: tu Cæsaris almi
Dextera, Romana tu vigil vrbis eras.
Omnia cùm posses, tanto tam carus amico:
Te sensit nemo posse nocere tamen.
Pallade cum docta Phœbus donauerat arteis.
Tu decus, & laudes huius, & huius eras:
Vincit vulgareis, vincit Berillus arenas,
Litore in extremo quas simul vnda mouet.
Quòd discinctus eras animo quòq; carpitur vnum:
Diluitur nimia simplicitate tua.
Sic illi vixere, quibus fuit aurea virgo:
Quæ bene præcinctos post modo pulsa fugit.
Inuide, quid tandem tunicæ nocuere solutæ?
Aut tibi ventosi quid nocuere sinus?

Num

Num minus vrbis erat custos, & Cæsaris hospes?
Num tibi non tutas fecit in vrbe vias?
*Nocte sub obscura quis te*spoliauit amantem?* Violauit.
Quis tetigit ferro durior ipse latus?
Maius erat potuisse tamen, nec velle triumphos:
Maior res, magnis abstinuisse, fuit.
Maluit vmbrosam quercum, Nimphasq; canentes,
Paucaq; pomosi iugera certa soli.
Pieridas, Phœbumque colens in mollibus hortis
Sederat argutas garulus inter aues,
Marmora Mœony vincunt monumenta libelli:
Viuitur ingenio: cetera mortis erunt.
Quid faceret? defunctus erat, comes impiger idem,
Miles & Augusti fortis, & vsque pius.
Illum Piscosi viderunt saxa Pelori
Ignibus hostilis reddere ligna ratis.
Puluere in Emathio fortem videre Philippi.
Quàm tunc ille tener! quam grauis hostis erat!
Cùm freta Niliacæ texerunt lata carinæ,
Fortis erat circum, fortis & ante Ducem:
Militis Eoi fugientis terga secutus,
Territus ad Nili dum fugit ille caput,
Pax erat. hæc illos laxarunt otia cultus.
Omnia victores Marte sedente decent.
Accius ipse lyram plectro percussit eburno,
Postquam victrices conticuere tubæ.
Hic modò miles erat, ne posset femina Romam
Dotalem stupri turpis habere sui.
Hic tela in profugos (tantum curuauerat arcum)

Quin ipſis quædam Sculi cognomina ſaxis
Impoſuere: Fricas etiam ipſo nomine ſignant
Fuſilium eſſe notas. nunquam tamē illa liqueſcunt,
Quamuis materies foueat ſuccoſior intus,
Nec penitus venæ fuerint commiſſa molari.
Quòd ſi quis lapidis miratur fuſile robur:
Cogitet obſcuri veriſſima dicta libelli
Heracleiti, & ibi nihil inſuperabile igni,
*Omnia quæ rerum natura ſemina iacta. *Omniſque è.
Sed ſimium hoc mirum: denſiſſima corpora ſæpe,
Et ſolido vicina, tamen compeſcimus igni.
Non animos æris flammis ſuccumbere cernis?
Lentitiem plumbi? non exuit? ipſaq; ferri
Materies pradura, tamen ſubuertitur igni,
Spiſſaq; ſuſpenſis fornacibus aurea ſaxa
Exſudant pretium. quædam fortaſſe profundo
Incomperta iacent, ſimilique obnoxia ſorti.
Nec locus ingenio eſt: oculi te iudice vincent.
Nec lapis ille riget perculſus, & ignibus obſtat,
Si paruis torrere velis: calóque patenti
Candentem, preßumq; agedum fornace coërce:
Nec ſufferre poteſt, nec ſanum durat in hoſtem:
Vincitur, & ſoluit vires, captusq; liqueſcit.
Quæ maiora putas autem tormenta moueri
Poſſe manu? quæ tanta putas incendia noſtris
Suſtentari opibus, quantis fornacibus Ætna
Vritur, à ſacro nunquam non fertilis igne?
Sed non qui noſtro feruet moderatior vſu,
Sed cælo propior: vel quali Iupiter ipſe

Ar-

Armatus è flamma est: his viribus additus ingens
Spiritus, adstrictis elisus faucibus: vt, cùm
Fabriles operæ rudibus contendere massis
Festinant, igneis quatiunt scelcisq; trementeis
Examinant, pressosq; instigant agmine ventos.
Hec operis fama est. sic nobilis vritur Ætna.
Terra foraminibus vires trahit, vrget in artum,
Spiritus incendi viuit per maxima saxa.
*Magnificas*laudes, operosaq; visere templa* Aedes.
Diuitys hominum, aut sacra memorare vetusta
Traduce materia, & tetris per proxima fatis
Currimus, atq; auidi veteris mendacia famæ
Eruimus, cunctasq; libet percurrere genteis.
Nunc iuuat Ogygys circundata mœnia Thebis,
Cernereq; & fratres: ille impiger, ille canorus
Condere filices aliuno interserit æuo.
Inuitata pio nunc carmine saxa, lyraq;,
Nunc gemina ex vno fumantia saxa vapore
Miramur: septemq; Duces, raptumq; profundo.
Detinet Eurotas illic & sparsa Lycurgi,
Et sacer in bellum numerus sua turba receuti.
Nunc hic Cecropiæ variis spectantur Athenæ
Carminibus, gaudentq; sua victrice Minerua.
Excidit hic reduci quondam tibi perfide Theseu
Candida sollicito permittere vela parenti.
Tu quoq; Athenarum carmen tam nobile sidus
Erigone: sedes vestra en Philomela canoris
Euocat in siluis, & tu soror hospita tectis
Acciperis: solis Tereus sirus exulat agris.

Miramur Troiæ cineres, & flebile victis (mũ.
Pergamon, exſtinctoſq; ſuos Phrygas: Hectora pri-
Conſpicimus magni tumulũ Ducis. hîc & Achilles
Impiger, & victus magni iacet Hectoris vltor.
Quin etiam Graiæ fixos tenuere tabellæ,
Signáue, nunc Paphiæ rorantes parte capilli,
Sub truce nunc parui ludentes Colchide gnati,
Nunc triſtes circa ſubiecta altaria ceruæ,
Velatusq; pater, nunc gloria viua Myronis:
Minaces. *Quin etiam illa manus operum, turbaq; *morantẽ.*
Hæc viſenda putas terræ dubiumq;, marisq; ?
Artificis naturæ ingens opus aſpice. nulla
Cùm tanta humanis Phœbus ſpectacula cernes
Præcipuæq; vigil, feruens cùm Seirius ardens.
Inſequitur miranda tamen ſua fabula montem:
Nec minus ille pius, quanquam ſors nobilis ignis.
Nam quando ruptis excanduit Ætna cauernis,
Et velut euerſis penitus fornacibus ignes,
Et vecta in longum rapidis feruoribus vnda:
Haud aliter ſæuo quàm cùm Ioue fulgurat æther,
Et nitidum obſcura cælum caligine torquet.
Ardebant aruis ſegetes, & mollia culta
Iugera cum dominis, ſiluæ, colles q; virentes.
Vix dum caſtra putant hoſtem mouiſſe, tremebũt:
Et iam finitimæ portas euaſerat vrbis.
Tum vero, vt cuiq; eſt animus, viresq;, rapina
Tutari conamur opes. gemit ille ſub auro:
Colligit ille arma, & ſtulta ceruice reponit.
Defectum raptis illum ſua carmina tardant.

Hic

Hìc velox nimium properat subpondere pauper:
Et quod cuiq; fuit cari, fugit ipse sub illo.
Sed non incolumis dominum sua præda secuta est.
Cunctanteis vorat ignis, & vndiq; torret auaros,
Consequitur fugisse ratos, & præmia captis
Concrepat, ac nullis parsura incendia pascunt,
Vel solis parsura pijs. namq; optima proles*
**Amphinomus, fraterq;, pari sub numine fortes,*
Cum iam vicinis streperent incendia tectis,
Adspiciunt pigrumq; patrem, matremq́, senemq;,
Eheu defessos posuisse in limine membra.
Parcite auara manus, dites attollite prædas:
Illis diuitiæ solæ, materq;, paterq;:
Hanc rapiunt prædam, mediumque exire per ignem
Ipso dante fidem properant. ò maxima rerum,
Et meritò pietas, homini tutissima virtus.
Erubuere pios iuuenes attingere flammæ:
Et quacunque ferunt illi vestigia, cedunt.
Felix illa dies, illa est innoxia terræ.
Dextra sæua tenent, lauaq; incendia feruent.
Ille per obliquos igneis, fraterq; triumphans,
Tutus vterq́, pio sub pondere sufficit illa:
Et circa geminos auidus sibi temperat ignis.
Incolumes abeunt tandem, & sua numina secum
Salua ferunt: illos mirantur carmina vatum.
Illeq́, se posuit claro sub nomine Ditis.
Nec sanctos iuueneis attingunt sordida fata:
Sed verè cessere domus, & iura piorum.

Deis.
Ita legit Mariangelus Accursius in Diatriba in Ausonium.

C. PEDONIS ALBINOVANI IN MAECENATIS OBITVM ELEGEIA.

Depleram iuuenis tristi modò carmine fata:
Sunt etiam merito carmina danda seni.
Vt iuuenis deflendus erat tam candidus, & tam
Longiùs annoso viuere dignus auo.
Irreligata ratis nunquam defissa carina,
It, redit in vastos semper onusta lacus.
Illa rapit iuuenes prima florente iuuenta:
Non obluta rapit sed tamen illa senes.
Nec mihi Maecenas tecum fuit vsus amici:
Lollius hoc ergo conciliauit opus.
Fidus erat nobis nam propter Cæsaris arma,
Cæsaris & similem propter in arma fidem.
Regis eras genus Etrusci: tu Cæsaris almi
Dextera, Romanæ tu vigil vrbis eras.
Omnia cùm posses, tanto tam carus amico:
Te sensit nemo posse nocere tamen.
Pallade cum docta Phœbus donauerat arteis.
Tu decus, & laudes huius, & huius eras:
Vincit vulgareis, vincit Berillus arenas,
Litore in extremo quas simul vnda mouet.
Quòd discinctus eras animo quoq; carpitur vnum:
Diluitur nimia simplicitate tua.
Sic illi vixere, quibus fuit aurea virgo:
Quæ bene præcinctos post modo pulsa fugit.
Inuide, quid tandem tunicæ nocuere solutæ?
Aut tibi ventosi quid nocuere sinus?

Num

Num minus vrbis erat custos, & Cæsaris hospes?
Num tibi non tutas fecit in vrbe vias?
*Nocte sub obscura quis te*spoliauit amantem?* Violauit.
Quis tetigit ferro durior ipse latus?
Maius erat potuisse tamen, nec velle triumphos:
Maior res, magnis abstinuisse, fuit.
Maluit vmbrosam quercum, Nimphasq; canenteis,
Paucaq; pomosi rugera certa soli.
Pierides, Phœbumque colens in mollibus hortis
Sederat argutas garulus inter aueis,
Marmora Mœony vincunt monumenta libelli:
Viuitur ingenio: cetera mortis erunt.
Quid faceret? defunctus erat, comes impiger idem,
Miles & Augusti fortis, & vsque pius.
Illum Piscosi viderunt saxa Pelori
Ignibus hostilis reddere ligna ratis.
Puluere in Emathio sortem videre Philippi.
Quàm tunc ille tener! quam grauis hostis erat!
Cùm freta Niliacæ texerunt lata carinæ,
Fortis erat circum, fortis & ante Ducem.
Militis Eoi fugientis terga secutus,
Territus ad Nili dum fugit ille caput,
Pax erat. hæc illos laxarunt otia cultus.
Omnia victores Marte sedente decent.
Accius ipse lyram plectro percussit eburno,
Postquam victrices conticuere tubæ.
Hic modò miles erat, ne posset femina Romam
Dotalem stupri turpis habere sui.
Hic tela in profugos (tantum curuauerat arcum)

Miſit ad extremos exorientis equos.
Bacche, cholorato poſtquam deuicimus Indos,
Potaſti galea dulce iuuante merum.
Et tibi ſecuro tunicæ fluxere ſolutæ:
Te puto purpureas tunc habuiſſe duas.
Sunt memor, & certè memini ſic ducere thyrſos
Brachia purpurea candidiora niue.
Et tibi thyrſus erat gemmis ornatus, & auro:
Serpentes edera vix habuere locum.
Argentata tuos etiam ſandalia talos
Vinxerunt certè: nec, puto, Bacche negas.
Mollius es ſolito mecum tum multa locutus,
Et tibi conſultò verba fuere noua.
Impiger Alceide multo defuncte labore,
Sic memorant curas te poſuiſſe tuas.
Sic te cum tenera lætum luſiſſe puella
Oblitum Nemeæ, iamq; Erimanthe tui.
Vltra nunquid erat? torſiſti police fuſos:
Leniſti morſu lania fila parum.
Percuſſit crebros te propter Lydia nodos.
Te propter dura ſtamina rupta manu.
Lydia te tunicas iuſſit laſciua fluenteis
Inter lanificas ducere ſæpe ſuas.
Claua torosa tibi pariter cum pelle iacebat,
Quam pede ſuſpenſo percutiebat Amor.
Quis fore credebat, premeret cùm tã impiger infãs
Hydros ingenteis vix capiente manu?
Cumúe renaſcentem tereret velociter Hydram?
Frangeret immaneis vel Diomedis equos?

Vel

Vel tribus aduersis communem fratribus aluum,
Et sex aduersas solus in arma manus?
Fudit Aloidas postquam dominator Olympi,* Et Eolidas
Dicitur in nitidum procubuisse diem:* bouem.
Atq; aquilam misisse suam, quæ quæreret, ecquis
Posset amaturo vina referre Ioui:
Valle sub Idæa dum te formose sacerdos
Inuenit, & preßo molliter vngue rapit.
Sic est: victor amet, victor potiatur in vmbra,
** Victor odorata dormia inq; rosa.* Victus.
**Victorem victus metuat: metus imperet illi,* Victus aret,
Membra nec instrata sternere discat humo. victusque
Tempora dispensant vsus, & tempora cultus: metat.
Hæc homines, pecudes, hæc moderantur aneis.
Lux est, taurus arat: nox est, requiescit. arator
Liberat emerito feruida colla boui.
Conglaciantur aquæ: scopulis se condit hirundo:
Verberat egelidos garrula Vere lacus.
Cæsar amicus erat: poterat vixisse solutè,
Cum iam Cæsar idem, quod cupiebat, erat:
Indulsit merito: non est temerarius ille.
Vicimus: Augusto iudice dignus erat.
Argo saxa pauens postquam Scylleia legit,
Cyaneosq; metus iam religanda ratis:
Viscera dissecti mutauit in arietis agnum* Mutauerat
** Æetias, & succis omne perita suis.* arietis agno.
His te Mæcenas iuuenescere posse decebat. Aeetias,
Hæc vtinam nobis Colchidos herba foret.
Redditur arboribus florens reuirentibus ætas:

Aeetias, Medea Aeeteæ regis Colchorum filia.

Ergo non homini, quod fuit antè, redit?
Viuacesq́, magis cernos decet esse pauenteis,
Si quorum in toruæ cornua fronte rigent?
Viuere cornices multos dicuntur in annos:
Cur nos angusta conditione sumus?
Pascitur Auroræ Tithonus nectare coniux:
Atq́, ita iam tremulo nulla senecta nocet.
Vt tibi vita foret semper medicamine sacro,
Te vellem Auroræ complacuisse virum.
Illius aptus eras crocco recubare cubili:
Et modò puniceo rore leuante torum:
Tu iungere. *Illius aptus eras roseas* adiungere bigas.*
Tu dare purpurea lora regenda manu:
Tu mulcere iubam, cùm iam torsisset habenas
Procedente die respicientis equi.
Quæsiuere tori iuuenem sic Hesperon illum
Quem nexum medio soluit in igne Venus.
Quem nunc in fuscis placida sub nocte nitentem
Lucifernm contra currere cernis equis.
Hic tibi Coryciam, casias hic donat olenteis.
Hic è palmiferis balsama missa iugis.
Nũc pretium candoris habes: nũc redditus vmbris,
Te sumus obliti decubuisse senem.
Ter Pylium fleuere sui, ter Nestora canum:
Dicebantque tamen non. **Dicebant tamen hunc non satis esse senem.*
Nestoris annosi vixisses sæcula, si me
Dispensata tibi stamina mente forent.
Nunc ego quid possum? tellus leuis ossa teneto,
Pendula librato pondus & ipsa tuum:

Semper

Semper ſerta tibi dabimus, tibi ſemper odores:
Non vnquam ſitiens, florida ſemper eris.
Sic eſt Mæcenas fato veniente locutus,
Frigidus, & iam iam cùm moriturus erat.
Méne, inquit, iuuenis primæui Iupiter ante
Auguſtam Bruti non cecidiſſe fidem?
Pectore maturo fuerat puer, integer æuo,
Et magnum magni Cæſaris illud opus.
Diſcedo: vellemque prius. non omnia dixit,
Incidit q3 pudor, quæ propè dixit amor.
Sed manifeſtus erat moriens: quærebat amata
Coniugis amplexus, oſcula, verba, manus.
Si tamen hoc ſatis eſt, vixi te Cæſare amico:
Et morior, dixit, dum moriorque, ſatis.
Mollibus ex oculis aliquis tibi procidet humor,
Cùm dicar ſubita voce fuiſſe tibi.
Hoc mihi contingat: iaceam tellure ſub æqua:
Nec tamen hoc vltra me potuiſſe velim:
Sed meminiſſe velim, viuam ſermonibus: illic
Semper ero: ſemper ſi meminiſſe voles.
Et decet, & certe viuam tibi ſemper amicus:
Nec tibi qui moritur, deſinit eſſe tuus.
Ipſe ego quidquid ero cineres, interq3 fauillas,
*Tunc *ego non potero non memor eſſe tui.* Quoque.
Exemplum vixi te propter molle beate:
Vnus Mæcenas téque ego propter eram.
Arbiter ipſe fui: volui, quod contigit eſſe
Pectus eram verè pectoris ipſe tui.
Viue diu mi care ſenex: pete ſidera ſerò.

Est opus hoc terris: te quoque velle decet.
Et tibi succrescant iuuenes bis Cæsare digni,
Et tradant perrò Cæsaris vsque genus.
Sic secura tibi cùm primum Liuia coniux,
Expleat amissi munera rupta gener.
Cùm Deus in terris Diuis insignis auitis,
Te Venus in patrio collocet alma sinu.

P. VIRGILII MARONIS EPIGRAMMATA.

Laudes hortuli.

Iambici Senarij.

ADeste Musæ, maximi proles Iouis:
Laudes feracis prædicemus hortuli.
Hortus salubres corpori præbet cibos,
Variosq; cultus sæpe cultori refert:
Olus suaue, multiplex herbæ genus,
Vuas nitentes, atque fetus arborum,
Non desit hortis & voluptas maxima,
Multisq; mista commodis iucunditas.
Aqua strepentis vitreus lambit liquor:
Sulcóque ductus, irrigat riuus sata.
Flores nitescunt discolore gramine,
Pinguntque terras gemmeis honoribus.
Apes susurro murmurant gratæ leui,
Cùm summa florum, vel nouos rores legunt.
Fecunda vitis coniuges vlmos grauat,
Textasue inumbrat pampinis arundines:
Opaca præbent arbores vmbracula,

Pri-

Prohibent q3 denſis feruidum Solem comis.
Aues canoros garrula fundunt ſonos,
Et ſemper auras cantibus mulcent ſuis.
Oblectat hortus, aduocat, paſcit, tenet,
Animóque mæſto demit angores graueis.
Membris vigorem reddit, & viſum capit.
Refert labori pleniorem gratiam:
Tribuit colenti multiſorme gaudium.

De Venere, & vino.

Nec Veneris, nec tu vini capiaris amore:
Vno nanque modo vina, Venusque nocent.
Vt Venus eneruat vires: ſic copia Bacchi,
Et tentat greſſus, debilitatque pedes.
Multos cæcus amor cogit ſecreta fateri:
Arcanum demens detegit ebrietas.
Bellum ſæpe parit ferus exitiale Cupido:
Sæpe manus itidem Bacchus ad arma vocat.
Perdidit horrendo Troiam Venus improba bello:
At Lapithas bello perdis Iacche graui.
Denique cùm menteis hominum furiarit vterque,
Et pudor, & probitas, & metus omnis abeſt.
Compedibus Venerem, vinclis conſtringe Lyaum:
Ne te muneribus lædat vterque ſuis.
Vina ſitim ſedent: gnatis Venus alma creandis
Seruiat. hos fines tranſiluiſſe nocet.

De Liuore.

Liuor, tabificum malis venenum,
Intactis vorat oſſibus medullas,

Carmen Phalæcium

Et

Et totum bibit artubus cruorem.
Quòd quisquis furit, inuidetq; sorti,
Vt debet, sibi pœna semper ipse est.
Testatur gemitu grauèis dolores,
Suspirat, fremit, incutitq; denteis:
Sudat frigidus intuens quod odit.
Effundit mala lingua virus atrum.
Pallor terribilis genas colorat.
Infelix macies renudat ossa.
Non lux, non cibus est suauis illi:
Nec potus iuuat, aut sapor Lyæi:
Nec si pocula Iupiter propinet,
Aut hæc porrigat, & ministret Hebe,
Aut tradat Ganymedes ipse nectar:
Non somnum capit, aut quiescit vnquam.
Torquet viscera carnifex cruentus,
Vesanos tacitè mouet furores,
Intentans animo faces Erinnys
Lethalis, Tityique vultur intus,
Qui semper lacerat, comestq; mentem.
Viuit pectore sub dolente vulnus:
Quod Cheironia nec manus leuarit,
Nec Phœbus, sobolesue clara Phœbi.

De cantu Seirenum.

Seirenes varios cantus Acheloïa proles,
Et solitæ miseros ore ciere modos.
Illarum voces, illarum Musa mouebat
Omnia quæ Thymele carmina dulcis amat:
Quod tuba, quod litui, quod cornua rauca querũtur
Quodq;

Quodq; foraminibus tibia mille sonat,
Quodq; leues calami, quod suauis cantat Aëdon,
Quod lyra, quod cytharæ: quod moribũdus olor.
Illectos nautas dulci modulamine vocis
Mergebant auidæ fluctibus Ionijs.
Sanguine Sisyphio generatas magnus Vlysses
Hac tutos sola præstitit arte suos:
Illeuit cera sociorum callidus aurcis:
Atque suas vinclis prebuit ipse manus.
Transiluit scopulos, et inhospita litora classis:
Illæ præcipites desiluere freto.
Sic blandas vocis q; notas, & carmina vicit:
Sic tandem exitio monstra canora dedit.

De Natali die.

Clarus inoffenso procedat lumine Titan,
Letificusq; dies cat omnibus æthere puro.
Vosque simul iuuenes animis, & voce fauentes
Concelebrate diem votis felicibus almum:
Prosper vt is semper redeat, vatique quotannis
Asmenidæ referant alacres sua munera nati.

De Orpheo.

Treïcius quondam vates fide creditur canora
Mouisse sensus acrium ferarum
Atque amnes tenuisse vagos,
Et surda cantu concitasse saxa.
Suauisonosq; modos testudinis arbores secutæ
Vmbram ferunturprebuisse vati.
Sed placidis hominum dictis fera corda mitigauit,

Do-

Doctaq́ vitam voce temperauit :
Iustitiam docuit cœtu quoque congregauit vno,
Moresque agrestes expoliuit Orpheus.

De ludo.

Sperne lucrum : vexat mentes vesana libido.
Fraude carete graues, ignari credite doctis.
Lusuri nummos, animos quoque ponere debent.
Pone malas, quoties ludendo vinceris, iras.
Ludite securi, quibus es est semper in arca.
Si quis habet nummos veniens, exibit inanis.
Lusori cupido semper grauis exitus instat.
Sancta probis pax est : irasci desine victus.
Nullus vbique potest felici ludere dextra.
Initio furijs ego sum. * *Principio Furijs Ira est tribus addita quarta,*
Plecte truces animos, vt verè ludere possis.
Ponite maturè bellum, precor, iraq́ cesset.

De litera Y.

Littera Pythagoræ discrimine secta bicorni,
Humanæ vitæ speciem præferre videtur.
Nam via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemq́ aditum primum spectantibus offert :
Sed requiem præbet fessis in vertice summo.
Molle ostentat iter via lata : sed vltima meta
Præcipitat captos, voluitque per ardua saxa.
Quisquis enim duros casus virtutis amore
Vicerit, ille sibi laudemque, decusq́ parabit.
At qui desidiam, luxumq́, sequetur inertem,
Dum fugit oppositos incauta mente labores,
Turpis, inopsq́ simul miserabile transiget æuum.

De xij. laboribus Herculis.

Compressit Nemeæ primum virtute Leonem.
Exstincta est anguis, quæ pullulat, Hydra secundò.
Tertius eiectus sus est Erymanthius ingens.
Cornibus auratis Ceruum necat ordine quarto.
Deiecit horrisono quintò Stymphalidas arcu.
Abstulit Hyppolytæ sextò sua vincula victa.
Septimus Augiæ stabulum labor egerit vndis.
Octauò domuit magno luctamine Taurum,
Tum Diomedis equos nonò cum Rege peremit.
Geryonem decimo triplici cum corpore vicit.
Vndecimò abstractus vidit noua Cerberus astra.
Postremò Hesperidum victor tulit aurea mala.

De Musarum inuentis.

Cleo gesta canens transactis tempora reddit.
Melpomene Tragico proclamat mæsta boatu.
Comica lasciuo gaudet sermone Thaleia.
Dulciloquis calamos Euterpe flatibus vrget.
Terpsichore affectus citharis mouet, imperat, auget.
Plectra gerens Erato saltat pede, carmine, vultu.
Carmina Calliope libris Heroica mandat.
Vranie cæli motus scrutatur, & astra.
Signat cuncta manu: loquitur Polymeïa gestu.
Mentis Apollineæ vis has mouet vndiq; Musas.
In medio residens complectitur omnia Phœbus.

De eisdem prosa oratione.

Clio Historias inuenit, Melpomene Tragœdias, Thaleia Comedias, Euterpe Tibias, Terpsichore Psalterium, Erato Geometriam, Calliope Litteras, Vrania Astrologiam, Polymneïa Rhetoricam.

DE IMAGINE IN VNDA
DISTICHA.

*Reddit*ur effigies liquida ſpectantis in vnda:
Qualis in aduerſo ſpeculorum cernitur orbe.

Formam. §Obiecti qualis videtur.

**Formas* pura refert oculis ſpectantibus vnda:
§*Obiecto* quales ſpeculi fulgore* *videntur.*

Fontis aquæ reddunt ſimulacra imitantia verum:
Qualia læue refert ſpeculi cùm cernimus æquor.

Exprimit oppoſitas immobilis vnda figuras:
Lauati qualeis ſpeculi nitor ipſe remittit.

Apparet mendax illimi fonte figura:
Qualem reiectat ſpeculi nitidiſſimus orbis.

Vnda quieta refert alto de gurgite formas:
Ac veluti ſpeculum nitido ſplendore coruſcat.

Spectantis faciem mundiſſimus aſſimilat fons:
Sicut in oppoſito ſpeculi ſolet æquore cerni.

Forma repercuſſus liquidarum fingit aquarum:
Qualeis purifico ſpeculorum ex orbe reducit.

Fontibus in liquidis ſimplex generatur imago:
Vt ſolet à ſpeculo facies ſplendente referri.

Effigies liquido reſpondet ab æquore fontis:
Qualis & à ſpeculo ſimulatrix vmbra reſultat.

Effingit ſpecies puriſſimus humor aquarum:
Plana velut ſpeculi vultus imitantia formas.

Fonte repulſatur depicta tuentis imago:
Ceu lauat in ſpeculo ſolet apparere figura.

DE

DE AMNE GLACIE CONCRETO DISTICHA.

Quà ratis egit iter, iuncto boue plaustra trahũtur:
Postquam tristis hiems frigore vinxit aquas.

Sustinet vnda rotam, patulæ modò peruia puppi:
Vt concreta gelu marmoris instar habet.

Quas modò plaustra premunt vndas, ratis ante secabat
Postquam brumali diriguere gelu.

Vnda rotam patitur, celerem nunc passa carinam:
In glaciem solidam versus vt amnis abit.

Quæ solita est ferre vnda rateis, fit paruia plaustris:
Et stetit in glaciẽ marmore versa nouo.

Semita fit plaustro, quà puppis aduncа cucurrit:
Postquam frigoribus bruma coëgit aquas.

Orbita signat iter, modò quà cauus alueus exit:
Strinxit aquas tenues vt glacialis hiems.

Amnis iter plaustro dat, qui dedit antè carinæ:
Duruit vt ventis vnda, fit apta rotis.

Plaustra boues ducunt, quà remis acta carina est,
Postquam diriguit crassus in amne liquor.

Vnda capax ratium plaustris iter algida præbet:
Frigoribus sæuis vt stetit amnis iners.

Plaustra viam carpunt, quà puppes ire solebant,
Frigidus vt Boreas obstupefecit aquas.

DE IRIDE TRISTICHA.

Thaumantis proles varianti veſte figuras,
Multicolor picto per nubila deuolat arcu:
Cùm Sol ardenteis radios in nubila iecit.

Cùm Sol horrifico nimbos fulgore repleuit:
Apparet varijs radijs diſtincta coloris
Iris, & inſigni decorat curuamine cælum.

Clara ſub æthereis fulget Thaumantia proles
Nubibus, vt radijs pluuium Sol attigit imbrem,
Et picturato cælum velamine cingit.

Diſcolor æthereis, apparet nubibus Iris:
Poſtquam flammiferi rapuerunt lumina Solis,
Et cælum varijs miranda coloribus ornat.

Imbriferas nubeis radijs vbi contigerit Sol:
Luce ſub aduerſa varios iacit vnda colores:
Dicitur hæc Iris picto ſpectantibus arcu.

Dum nubes radijs tetigit fulgentibus atras
Phœbus, & aduerſo lumen reſplenduit imbri;
Tunc Iris vario circundat nubila cinctu.

Mirifico nubes ambit Thaumante creata:
Quas cùm ex aduerſo tetigit rota fulgida Solis,
Tum iacit inſigneis per nubila denſa colores.

Nun-

Nuntia Iunonis vario decorata colore,
Æthera nubificum complectitur orbe decore:
Cùm Phœbus radios in nubem iecit aquoſam.

Nubila cùm Phœbus perfudit lumine claro:
Tum fit vt humor aquæ ſuffulgeat, atque colores
Sub varia ſpecie iaciat mirabilis arcus.

Cùm radijs imbres, & aquarum pendulus humor
Frangitur: apparet, quam Græcia nominat, Iris,
Multorum inſignis vario ſplendore colorum.

Iris habet varios ſubiecta luce colores:
Quam Sol imbriſera fulgens de nube creauit,
Cùm pepulit radijs obſtantia nubila claris.

Luce repentina cùm Sol impleuit aquoſas
Aduerſus nubes: effulget protinus Iris
Picta veſte decens, & multicoloribus alis.

DE ORTV SOLIS TETRASTICHA.

Aurora Oceanum croceo velamine fulgens
Liquerat, & bijugis vecta rubebat equis.
Luce polum nitida perfudit candidus orbis,
Et clarum emicuit Sole oriente iubar.

Roſcida puniceo Pallantias exit amictu,

Astrigerum inficiens luce oriente polum.
Sol insigne caput radiorum ardente corona
Promit, ab æquoreis Tethyos ortus aquis.

Extulit Oceano caput aureus igniferum Sol,
Fugerunt toto protinus astra polo.
Concessere Deo tenebræ, rebusque colores
Lux iterum cunctis reddidit alma suos.

Tithoni coniux roseo sub lumine terras
Inficit, & cælum lutea sidereum:
Cùm Sol igniferos currus è gurgite magno
Sustulit, & claris astra fugauit equis.

Nox abit astrifero velamine cincta micanti,
Et redigit stellas, exoriturq; dies.
Emicat Oceano Phœbi rota clara relicto:
Illustrata nitent lumine cuncta suo.

Aurea fulgebat roseis Aurora capillis,
Et matutino rore madebat humus:
Tethyos undinaga cùm prosilit æquore Titan,
Flammiferos vultus ore micante ferens.

Exoritur Phœbus perfundens luce nitenti
Et maria, & terras, stelliferumq; polum:
Astraq; cesserunt fulgentia crinibus aureis,
Et nox sidereas occulit atra faces.

Sol

Sol oriens, curruſq; ſuos è gurgite tollens
Oceani claro reddidit orbe diem:
Flammiferumq; iubar, terræq;, poloq; reduxit,
Et pepulit radijs aſtra repentè ſuis.

Memnonis vt genitrix infecerat humida cælum,
Et roſeis manibus ſidera diſpulerat:
Phœbus Atlanteïs è fluctibus aureus orbem
Suſtulit igniferum, luxq;, diesq; redit.

Prævia flammiferi currus Aurora rubebat,
Extuleratq; alto gurgite Phœbus equos:
Noctiuagosque ſimul radijs flagrantibus igneis
Depulerat cælo, reddideratq; diem.

Vix aurora ſuo rubefecerat æthera curru,
Summàque canebat roribus herba nouis:
Proſilit è medijs candens rota Tethyos vndis,
Et vaga ceſſerunt ſidera Solis equis.

Surgit ab Oceano Tithoni fulgida coniux,
Et veſte ab roſea ſubruit ipſa pedes:
Tum Phœbus radijs rutilum fulgentibus orbem
Depulit è tenebris, noxq; peracta fuit.

DE SIGNIS CAELESTIBVS HEXASTICHA.

Primus adeſt Aries, Tauruſq; inſignibus auro

Cornibus, & Fratres, & Cancer aquatile ſignum,
Tum Leo terribilis Nemees, atque innuba Virgo.
Libra ſubit, caudaq́ Animal quod dirigit ictum,
Armatusq́ arcu Cheiron, & corniger Hircus:
Piſcis in anno.al.alueo. *Fuſor aquæ ſimul, & fulgenti*lumine Piſces.*
Proditor. **Portitor eſt Helles, &*
Proditor. **portitor Europæus:*
Et gemini Iuuenes, & preſſus ab Hercule Cancer,
Horrendusq́ Leo ſequitur, cum Virgine ſancta,
Libraq́ lance pari, & Violentus acumine caudæ:
Inde Sagittiferi facies ſenis, & Capricornus,
Et qui portat aquam Puer vrniger, et duo Piſces.

Signorum princeps Aries, & Taurus, & vnà
Tyndaridæ Iuuenes, & feruida brachia Cancri,
Herculeusq́ Leo Nemeæ pauor; almaq́ Virgo:
Libra iugo æquali pendens, & Scorpius acer,
Centauruſq́ ſenex Cheiron, & cornua Capri,
Et Iuuenis geſtator aquæ, Piſcesq́ ſupremi.

Corniger aſtrorum ductor, Tauruſq́ ſecundus:
Tum ſidus Geminum, et Cancri gemmantis imago,
Truxq́ Leo, & Virgo, quæ ſpicea munera geſtat,
Et Libram, quam Cæſar habet, Chelaq́ minaces,
Atque arcu pollens, & ſalſi gurgitis Hircus.
Vrnaq́ nimbifiri, Piſcesq́ nouiſſima forma.

Dux Aries, & frons Tauri metuenda minacis,
Et Ledæ ſoboles, & Cancri torridus ignis,
Terribilisq́ Leo, ſpecies quoque Virginis almæ,

Mo-

Momẽtumq́ sequens, caudaq; Timendus aduncа:
Hinc Tendens arcum, liquidi Caper æquoris inde,
Troianusq́ Puer, geminique sub æthere Pisces.

Nubigenûm iuuenum vector, Tauriq; trucis frons,
Et proles duplex Iouis, & Nepa torrida flammis:
Æstifer inde Leo iusta cum Virgine fulgens:
Quam sequitur Libra & violenta cuspide Saeus:
Semifer Arcipotens subit, & Capricornus aquosus,
Et cui nomen Aquæ faciunt, Pisces que gemelli.

Corniger in primis Aries, & corniger alter
Taurus: itẽ Gemini, sequitur quos Cancer adustus,
Terribilisq́ Fera species, & iusta Puella:
Libra simul, nigrumque Ferens in acumine virus,
Centaurusque biformis adest, pelagique Procella,
Atque amnem Fundens, et Pisces sidus aquosum.

Cornigeri Ductor gregis, Europæ quoque Vector,
Et duo Tyndaridæ: tum Cancer Sole perustus,
Herculeaque manu pressus Leo, & optima Virgo:
Hinc Trutinæ species venit, armatusque veneno
Scorpius, atque Sagittifer, æquoreiq; Capri frons,
Quique vrnam gerit, & Pisces dua signa sub vno.

Principium signis ouium Sator: inde Iuuencus,
Progenies duplex, & aquarum Cancer alumnus,
Pressa sub Herculeis manibus Fera, iusta q; Virgo.
Libra subest, caudaq́ Ferens lethale venenum:

Tum geminus Cheiron, & Corniger æquoris alti,
Dilectusq; Ioui puer, & duo sidera Pisces.

Dux gregis, et placidũ pãdẽs subit æthera Taurus,
Germanique pares, & Cancro iam comes æstus,
Atq; Leo primus labor Herculis, & pia Virgo.
Libra comes sequitur, minitans & Scorpius ictu,
Et qui tela gerit Centaurus, & æquoris Hircus:
Deucalionis Aqua, & Pisces postrema figura.

Velleris aurati fulget Pecus aurea cælo:
Zetus, & Amphion, Cancriq; figura calentis.
Insequitur Leo sæuus, & almæ Virginis astrum.
Hinc æquale iugum, caudáque Venenifer vnca,
Centaurusque minax arcu, & Neptunia Proles,
Quiq; refundit aquas, & Pisces vltimus ordo.

DE QVATVOR ANNI TEMPESTATIBVS TETRASTICHA.

VEre sinum tellus aperit, floresq; ministrat.
Tempora Solis ager messeis fert pinguis optimas.
Fecundos Autumne lacus de vitibus imples.
Vis Hiemis glacie currentes alligat vndas.

Frigoribus pulsis nitidum Ver æthera mulcet.
Scindit agros Æstas Phœbeis ignibus ardens.
Autumno dat Hiems mistum vicina teporem.

Al-

Albenteis hæc durat aquas, & flumina nectit.

Ver pingit vario gemmantia prata colore.
Ignea veſtis agros culmis Cerealibus Æſtas.
Vitibus Autumnus turgenteis detrahit vuas:
Frigore at Hiberna eſt grauidus niue nubil⁹ æther

Vere Venus gaudet florentibus aurea ſertis.
Flaua Ceres Æſtatis habet ſua tempora regna.
Viniſero Autumno ſumma eſt tibi Bacche poteſtas.
Imperium ſæuis Hiberno tempore ventis.

Vere grauis fundit tellus cum floribus herbas.
Frugiferas aruis fert Æſtas torrida meſſeis.
Pomifer Autumnus tenero dat palmite fructum.
Mox humus Hibernis albeſcit operta pruinis.

Vere nouo lætis decorantur floribus arua:
Ac riget Æſtiuis hirſutus campus ariſtis.
Labra per Autumnum muſto ſpumantia feruent.
Deponunt frondeis Hyemali frigore ſiluæ.

Ver placidum vario nectit de flore coronas.
Spicea ſerta gerit calidiſſima Solibus Æſtas.
Temperaſq; Autumni cingunt tua Bacche racemis.
Triſtis Hiems monteis niueo velamine veſtit.

Ver agrum gemmis nitidum ſtellantibus ornat:
At feruens Æſtas pinguiſſima frugibus arua.

Mox Autumnali redolet vindemia fetu.
Frõde nemus malè nudat Hiems, amneisq; rigescũt

Purpureo flores humus affert Vere comanti.
At Cereris donis horrescunt arua per Aestum.
Bacche tuo tempus fluit Autumnale liquore.
Obtegitur tellus per frigora veste niuali.

Vere tepet picto Zephyris spirantibus aër.
Decrescunt celeres Æstiuis ignibus amnes.
Temperies Autumne fluit tua nectare dulci,
Perq; Hiemem lentus cælo niuis aduolat imber.

Veris honos tepidi floret, Vere omnia rident.
Axua sub æstiuis vndant horrentia flabris.
Vite coronatas Autumnus degrauat vlmos,
Decutit ipse rigor siluis Hiemalis honorem.

Flore solum vario depingit odoriferum Ver,
Falciferamq; Deam messes remorantur in Æstu.
Dat musto grauidus Autumnus pomifer vuas:
Sithonia glacialis Hiems niue cana senescit.

P Ouidij Nasonis de ijsdem.

Lib. 2. Met. *Veráq; nouum stabat cinctum florente corona,*
Stabat nuda Aestas, & spicea serta gerebat,
Stabat & Autumnus, calcatis sordidus vuis,
Et glacialis Hiems, canos hirsuta capillos.

P. VIR.

P. VIRGILII MARONIS IN LAVDEM AVGVSTI.

Nocte pluit tota, redeunt spectacula manè:
Diuisum imperium cum Ioue Cæsar habet.

Hos ego versiculos feci, tulit alter honores.
Sic vos non vobis nidificatis aues.
Sic vos non vobis vellera fertis oues.
Sic vos non vobis mellificatis apes.
Sic vos non vobis fertis aratra boues.

In eundem Monostichon.

Iupiter in cælis, Cæsar regit omnia terris.

In Balistam.

Monte sub hoc lapidum tegitur Balista sepultus: Die tutum
*Nocte, *dieq; tuum carpe viator iter.*

In puerum formosum.

Dum dubitat Natura marem, faceréne puellam,
Factus es ô pulcer pæne puella puer.

Incerti auctoris.

Tarpeo quondam consedit culmine cornix:
Est bene, non potuit dicere: dixit, erit.

Incerti auctoris

Littera rem gestam loquitur, res ipsa medullam
Verbi, quam viuax mens videt, intus habet.

Mors trium, incerti auctoris.

Sus, iuuenis, serpens, casum venere sub vnum:
Sus iacet ex ictu, pede serpens, ille veneno.

An-

Anguis, aper, iuuenis, pereunt vi, vulnere, morsu:
Hic fremit, ille gemit, ſibilat hic moriens.

Sus, ſerpens, iuuenis, pariter periere viciſſim:
Dente perit iuuenis, ſerpens pede, porcus ab ictu.

CAELII FIRMINIANI SIMPHOSII DE FORTVNA.

Carmen choriãbicũ Aſclepiadeũ

O Fortuna potens, quàm variabilis:
Tantum iuris atrox quæ tibi vindicas,
Euertisq́ bonos, eligis improbos,
Nec ſeruare potes muneribus fidem.
Fortuna immeritos auges honoribus
Fortuna innocuos cladibus afficit.
Iuſtos illa viros pauperie grauat:
Indignos eadem diuitijs beat.
Hæc auſert iuuenes, & retinent ſenes,
Iniuſto arbitrio tempora diuidens.
Quod dignis adimit, tranſit ad impios.
Nec diſcrimen habet, rectáue iudicat,
Inconſtans, fragilis, perfida, lubrica.
Nec quos clarificat, perpetuò fouet:
Nec quos deſeruit, perpetuò premit.

Hæc v. epigr. veterum poëtarũ legunt apud Agellium, Noctium Attica. lib. 19. cap. 9.

*Qu. Catulli.

Auſugit mî animus, credo, vt ſolet, ad Theotimum
Deuenit. ſic eſt: perfugium illud habet.
Quid ſi non interdixem, me illuc fugitiuum
Mitteret ad ſe intro? ſed magis ejceret?

Ibimus

Ibimus' quæsitum: verùm ne ipsi teneamur,
Formido. quid ago? da Venu' consilium.

Eiusdem.

Constiteram, exorientem Auroram forte salutans,
Cùm subitò à læua Roscius exoritur.
Pace mihi liceat cælestes dicere vestra:
Mortalis visus pulcrior esse Deo.

Valerij Aeditui.

Quid faculam præfers Phileros? qua nihil opu' nobis
Ibimus: hîc lucet pectore flamma satis. Hæc.
Illam nam potis est vis sæua extinguere venti,
Aut imber cælo candidu' præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris, si non Venus ipsa,
Nulla est quæ possit vis alia opprimere.

Eiusdem.

Dicere cùm conor curam tibi Pamphila cordis,
Quid mî abs te quaram: verba labris abeunt.
Per pectus miserum manat subitò mihi sudor,
Si tacitus, subidus. duplo ideo pereo.

Porcij Licinij.

Custodes ouium, teneræq; pro paginis agnum
Quæritis ignẽ? ite huc. quæritis? ignis homo est.
Si digito attigero incendam siluam simul omnem.
Omne pecus flammæ est, omnia quæ video.

* C. Iulij Cæsaris.

Thrax puer adstricto glacie dum ludit in Hebro: Germanici
Pondere concretas frigore rupit aquas Augusti.
Dumq; imæ partes rapido traherentur ab amne:
Abscidit, heu, tenerum lubrica testa caput.

Orbæ

Orba quod inuentum mater dum conderet vrna:
Hoc peperi flammis, cætera, dixit, aquis.

P. Ouidij Nasonis.

Cùm foderet ferro castum Lucretia pectus,
Sanguinis & torrens egrederetur, ait:
Accedãt testes me non fauisse Tyranno: al. Procedant testes.
**Testetur cunctis me non violasse pudorem,*
Ante virum sanguis, spiritus ante Deos.
Quàm bene productis pro me post fata loquentur,
Alter apud Manes, alter apud superos.

Incerti auctoris de Narcisso.

Hic est ille, suis nimium qui credidit vndis:
Narcissus verò dignus amore puer.
Cernis ab irriguo repetentem gramine ripam,
Vt per quas perijt, crescere possit aquas.

*Hadriani Imperatoris.

Cytherij Sidonij de pastoribus. Orti.
*Alma, Theon, Thyrsis, * nati sub monte Pelori,*
Semine disparili Laurente, Lacone, Sabina:
Vite Sabina, Lacon sulco, sue cognita Laurens,
Iuuenisque.
*Almo puer, *pubesq́, Theon, & Thyrsus ephebus.*
Thyrsis oueis, vitulos Theon egerat, Almo capellas.
Canna Almo, Thyrsis stipula, Theon ore melodus.
Naïs amat Thyrsin, Glauce Almona, Nisa Theonem.
Nisa rosas, Glauce violas, dat lilia Naïs.

Eiusdem de Amazonum pugna.

Vt belli sonuere tubæ, violenta peremit
Donin.
*Hippolute Teuthrãta, Lycæ *Clonõ, Oebalon Alce.*
Oeba-

Oebalon enſe, Cloon iaculo, Teuthranta ſagitta:
Oebalus ibat equo curru Clonus, & pede Theutras:
*Plus puero Theuthras, puer Oebalus, & * Clonus* Ac Clonus heros.
infans.
Figitur ora clonus, latus Oebalus, ilia Teuthras.
*Car⁹ Epo Theuthras, * Dorycli Clon⁹, Oebal⁹, Ida.* Doridi.
*Argolicus Theuthras, * Mœſus Clonus, Oebalus* Marſus.
Arcas.

Pulicis antiqui Poëtæ de Hermaphrodito.

Dum mea me genitrix grauida geſtaret in aluo,
Quid pareret fertur conſuluiſſe Deos.
Mas eſt, Phœbus ait, Mars femina, Iunoq; neutrũ:
Cùmq; forem natus, Hermaphroditus eram.
Quærenti lethum ſic Iuno ait: occidit armis,
Mars cruce, Phœbus aquis. ſors rata quaq; fuit.
Arbor obumbrat aquas: aſcendo: decidit enſis,
Quem tuleram: caſu labor & ipſe ſuper.
Pes hæſit ramis, caput incidit amne: tuliq;
Femina, vir, neutrum, flumina, tela, crucem.

Acis.

Acidos hæc cernis montana cacumina buſti,
Æquor & ex imis fluminis ire ingis.
Iſta Cyclopei durant monumenta furoris,
Hic amor, hic dolor eſt candida nimpha tuus.
Sed bene, ſi periit, iacet hæc ſub mole ſepultus,
Nomen & exſultans vnda perenne vehit.
Sic manet ille quidem, neq; mortuus eſſe feretur,
Vitaq; per liquidas cærula manat aquas.

Tumu-

Tumulus Hectoris.

Defensor patriæ, iuuenum fortissimus Hector.
Qui murus miseris ciuibus alter erat,
Occubuit telo violenti victus Achillis,
Occubuere simul spesq́, salusq́ Phrygum.
Hunc ferus Æacides circum sua mœnia traxit,
Quæ iuuenis manibus texerat ante suis.
O quantos Priamo lux attulit illa dolores,
Quos fletus Hecubæ, quos dedit Andromache!
Sed raptum pater infelix auroq́, repensum
Condidit, & mœrens accumulauit humo.

Tumulus Achillis.

Peleides ego sum, Thetydis notissima proles,
Cui virtus clarum nomen habere dedit:
Qui strauï totics armis victricibus hostcis,
Inque fugam solus millia multa dedi.
Hectore sub magno summa est mihi gloria cæso,
Qui sæpe Argolicas debilitauit opes,
Ille interfectus subijt me vindice pœnas.
Pergama tunc ferro procubuere meo.
Laudibus immensis victor super astra ferebar,
Hostilem pressi fraude peremptus humum.

VARIA P. VIRGILII MARONIS OPERVMQVE EIVS PRAECONIA.

P. Virgilius Maro de seipso.

Mellifluum Romanum. ** Mæonium quisquis * Romanus nescit Homerũ,*
Me legat, & lectum credat vtrunq́, sibi.

Illius

Illius immensos miratur Graecia campos:
At minor est nobis, sed bene cultus ager.
**Hic tibi nec pastor, nec curuus deerit arator,*
Haec Graijs constant singula, trina mihi.

Non mihi, pastor, curuus non deest.

Alcinoi.

De numero vatum si quis seponat Homerum,
Proximus à primo tum Maro primus erit.
Etsi post primum Maro seponatur Homerum,
*Longè erit à primo *quisque secundus erit.*

Quisque pro quicunque.

Cornelij Galli ad Augustum Cæsarem, de Aeneide Virgilij.

Temporibus laetis tristamur, maxime Cæsar,
Hoc vno amisso, quem gemo Virgilium.
Sed vetuit relegi, si tu patiere, libellos:
In quibus Æneam condidit ore sacro.
Roma rogat, precibus totus tibi supplicat orbis,
Ne pereant flammis tot monumenta Ducum.
Atque iterum Troiam, sed maior flāma cremabit.
Fac laudes Italûm, fac tua facta legi:
Æneamque suo fac maior nuntius ornet:
Plus fatis possunt Cæsaris ora Dei.

Octauij Augusti edictum de Aeneide Virgilij non abolenda.

Ergóne supremis potuit vox improba verbis
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in igneis,
Magnaq; doctiloqui morietur Musa Maronis?
Ah scelus indignum. soluetur littera diues?

Et poterunt ſpectare oculi? nec parcere honori
Ductumque operi ſeruabit amorem? Pulcer. *Flamma ſuo? *dignumque operis ſeruare decorem?*
**Noſter Apollo veta: Muſæ prohibete Latinæ.*
Liber, et alma Ceres ſuccurrite. veſter in armis
Miles erat, veſter docilis per rura colonus.
Nam docuit, quid Ver ageret, quid cogeret Æſtas,
Quid daret Autũn°, quid Bruma nouiſſima ferret.
Arua reformauit: ſocianit vitibus vlmos:
Curauit pecudes: apibus ſua caſtra dicauit.
Hæc dedit vt pereant? ipſum ſi dicere fas eſt.
Sed legum ſeruandæ fides: ſuprema voluntas
Quod mandat, fieriq; iubet, parêre neceſſe eſt.
Frangatur potius legum veneranda poteſtas,
Quam tot congeſtos noctesque dieſque labores
Verba. Superbus. *Hauſerit vna dies, ſupremaque *iuſſa parentis*
Amittant vigilaſſe ſuum. ſi fortè furenti
Errauit in morte dolor: ſi lingua locuta eſt
Neſcio quid titubante animo, non ſponte, ſed altis
Expugnata malis: odio languoris iniqui
Si mens cæca fuit: iterum ſentire ruinas
Troia ſuas, iterum cogetur reddere voces?
Ardebit miſera poſt vulnera vulnus Eliſæ?
Tam ſacrum ſoluetur opus tot. **Hoc opus æternum ruet? & tot bella, tot enſes*
In cineres dabit hora nocens, & perfidus error?
Huc huc Pierides nemorum per luſtra loquaces
Tendite, et ardenteis igneis fluuialibus vndis
Mergite. ne pereat tam clari Muſa Poëtæ,
Flammaq; vaneſcat. viuat Maro clarus in orbe,
Ingratusque ſibi: ſed quod malè iuſſerat ipſe,

Sit

*Sit vetuisse meum : *sacer est post tempora vitæ,*
Sicq; erit æternum tota resonante Camena Satis.
*Carmen, & *imperij diui sub nomine viuat,* Immo sit.
Laudetur, placeat, vigeat, relegatur, ametur. In populo.

Alia exemplaria habent sic.

Huc huc Pierides date flumina cuncta sorores.
Exsiirent ignes : viuat Maro doctus vbique,
Ingratusq; sui, studiorumq; inuidus orbi,
Et factus post fata nocens. quod iusserat ille,
Sit vetuisse meum. satis est post tempora vitæ.
Immo sit æternum tota resonante Camena
Carmen. & in populo Diui sub numine nomen.
Laudetur, placeat, vigeat, relegatur, ametur.

Sulpitij Carthaginensis.

Iusserat hæc rapidis aboleri carmina flammis
Virgilius, Phrygium quæ cecinere Ducem.
*Tucca vetat, *Varusq; simul : tu maxime Cæsar* Variusque.
Non sinis, & Latiæ consulis historiæ.
Infelix gemino cecidit propè Pergamon igni,
Et pæne est alio Troia cremata rogo.

P. Ouidij Nasonis, in laudem Aeneidos.

Et profugum Æneam altæ primordia Romæ :
Quo nullum Latio clarius exstat opus.

Eiusdem ad Augustum.

Et tamen ille tuæ felix Æneidos auctor,

Contulit in Tyrios arma, virumq; toros,
Phydidis hic idem, teneraeque Amarillidis igneis,
Bucolicis iuuenis luserat antè modis.

Sexti Propertij lib. 2. Eleg. 24.

Actia Virgilium custodis litera Phœbi,
Cæsaris & forteis dicere posse rates:
Qui nunc Æneæ Troiani suscitat arma,
Factaq; Lauinis mœnia litoribus.
Cedite Romani scriptores, cedite Graij:
Nescio quid maius nascitur Iliade.
Tu canis umbrosi subter pineta Galesi
Thyrsin, & attritis Daphnin arundinibus.
Utq; decem possint corrumpere mala puellam:
Missus & impressis hædus ab uberibus.
Felix, qui vileis pomis mercaris amores:
Huic licet ingratæ Tytyrus ipse canat,
Felix, intactum Corydon qui tentat Alexin,
Agricolæ domini carpere delicias.
Quamuis ille sua lassus requiescat auenâ,
Laudatur facileis inter Hamadryadas.
Tu canis Ascrei veteris præcepta pœtæ,
Quo seges in campo, quo vireat vua iugo
Tale facis carmen docta testudine, quale
Cynthius impositis temperat articulis.

ILLVSTRIVM VIRORVM IN VIRGILIVM EPITAPHIA.

Palladius.

Conditus hîc ego ſum, cuius modò ruſtica Muſa,
Per ſiluas, per rus vênit ad arma virûm.

Aſclepiades.

Tityron ac ſegetes cecini Maro, & arma, virumq;
Mantua me genuit, Parthenope ſepelit.

*Euſthenius.

Euſebius.

Virgilius iacet hîc, qui paſcua verſibus edit,
Et ruris cultus, & Phrygis arma viri.

*Pompeianus.

Põpelianus.

Qui pecudes, qui rura canit, qui prœlia vates,
In Calabris moriens, hac requieſcit huma.

Maximianus.

Carminibus pecudes, & rus, & bella canendo,
Nomen inexſtinctum Virgilius meruit.

Vitalis.

Mantua mî patria eſt, nomẽ Maro, carmina ſilua,
Ruraq; cum bellis: Parthenope tumulus.

Baſilius.

Qui ſiluas, et agros, qui prœlia verſibus ornat,
**Mole ſub hac ſitus eſt ecce poëta Maro.*

Conditus hoc tumulo.

*Aſsintinus.

Aſmodianus

Paſtorum vates ego ſum, cui rura, Duceſq;
Carmina ſunt. hîc me preſſit acerba quies.

Vouianus.

A ſiluis ad agros, ab agris ad prœlia venit:

Musa Maronis adest nobilis ingenio.

Eugenius.

Bucolica expressi, & ruris præcepta colendi:
Mox cecini pugnas: mortuus hîc habito.

Iulianus.

Hic data Virgilio requies, qui carmine dulci
Et Pana, & segetes, & fera bella canit.

Hilasius.

Pastores cecini: docui qui cultus in agris:
Prælia descripsi: contegor hoc tumulo.

Eiusdem de Virgilij imagine.

Subduxit morti viuax pictura Maronem,
Et quem Parca tulit, reddit imago virum.

Aliud eiusdem.

Lucîs damna nihil tanto nocuere Poëtæ,
Quem præsentat honos carminis, & plutei.

Virgilius.

Mantua me genuit: Calabri rapuere: tenet nunc
Parthenope: cecini pascua, rura, Duces.

Incerti auctoris.

Tristia fata tui dum fles in Daphnide Flacci
Docte Maro, fratrem Dijs immortalibus æquas.

Incerti auctoris.

Pastor, arator, eques: paui, colui, superaui:
Capras, rus, hostes: fronde, ligone, manu.

AR-

ARGVMENTA OMNIVM LIBRORVM P. VIRGILII MARONIS INCERTI AVCTORIS.

Monosticha.

Pastorum Musam vario certamine promit.
Ruris item docilis culturam carmine mõstrat.
Arboribus vitem, prolem quoque iungit oliuæ,
Pastorumq; Palen, & curam tradit equorum.
Tunc apium seriemq;, & mellis dona recenset.
Æneas profugus intrat Carthaginis oras.
Conuiuis series narratur Troica belli.
Tertius at complet narrantis in ordine gesta.
Ardet amans Dido fatum sortita supremum.
Quintus habet varia tumuli spectacula patris.
Infernos Ditis Manes, & regna pererrat.
In Latium Æneas, Italas simul intrat in oras,
Intonat hinc bellum tecti de culmine Turnus.
Euryalum, & Nisum deflet cùm matre iuuentus.
Mezenti interitus canitur, pòst funera Lausi.
Ultaq; dehinc fertur telo mactata Camilla.
Turni vita fugit infernas mœsta sub vmbras.

P. OVIDII NASONIS ARGVMENTA IN GEORGICA.

Tetrasticha.

Qualis Bucolicis, quantus tellure domanda

Vitibus, arboribusq3, apibus, pecoríque, satisq3
Æneadum fuerit vates, tetrasticha dicent.
Contineat quæ quisque liber, lege carmina nostra.

Primi.

Quid faciat lætas segetes, quæ sidera seruet
Agricola, vt facilem terram proscindat aratris:
Cultuque. *Semina quo tacienda modo, *cultusq3 locorum,*
Et docuit. *Et docuit, messeis magno *olim fœnore reddi,*
Cùm.

Secundi.

Hactenus aruorum cultus, & sidera cæli:
Iste. *Pampineas canit *inde comas, colleisq3 virenteis,*
*Descriptasque *locis viteis, & dona Lyæi,*
Loci. *Atque oleæ ramos pomorum ex ordine lectos.*

Tertij.

Pastorum. *Teq3 Pales, & te *pastor memorande per orbem,*
Et pecorum cultus, & gramine pascua læta:
Queis habitent armenta locis, stabulentur & agni,
Omnia diuino monstrauit carmine vates.

Quarti.

Protinus aërei mellis redolentia regna,
Hyblæas & apes, alueorum & cerea tecta,
Quiq3 apibus flores, examina quæque legenda,
Indicat, humenteisq3 famos cælestia dona.

ARGVMENTA XII. LIBRORVM AENEIDOS.

Monosticha.

Æneas primo Libyes appellitur oris.

Fu-

*Funera Dardaniæ narrat, fletusq3 * ſecundo.* Secundus.
Tertius errores canit, amiſſumq3 parentem.
Vritur in quarto Dido, flammasq3 fatetur.
Quintus habet ludos, & claſſem corripit ignis.
Quæruntur Sexto Manes, & Tartara Ditis.
Septimus Æneam reddit fatalibus aruis.
Præparat Octauo bellum, quos mittat in hoſteis.
Nonus habet pugnas, nec adeſt Dux ipſe tumultu.
Occidit Æneæ decimo Mezentius ira.
Vndecimo victa eſt, non æquo Marte, camilla.
Duodecimo Turnus diuinis occidit armis.

ARGVMENTA XII. LIBRORVM AENEIDOS.

Penteſtica.

Primi.

Æolus immittit ventos Iunone precante,
Troianosq3 vagos Lybicas expellit in oras.
Solatur Venerem dictis pater ipſe dolentem.
Æneam recipit pulchra Carthagine Dido:
Cui Venus Aſcanij ſub imagine mittit Amorem.

Secundi.

Cogitur Æneas bellorum exponere caſus,
Graiorumq2 dolos, & æquum, fraudemq3 Sinonis,
Exciſamq3 vrbem, Priamiq3 miſerrima fata:
Vtq3 patrem impoſitum forti ceruice per igneis
Extulerit, caramq2 amiſerit ipſe Creuſam.

Tertij.

Post casum Troiæ fabricata classe superstes
Vela dat Æneas, vrbemq; in litore Thracum,
Mox ab iam pulsus Cretæis condidit oris.
Sumit. Et secum. *Cedit & hinc, Helenũq; videt, præceptaq; *discit:*
**Ætnæum Cyclopa fugit, sepelitq; parentem.*

Quarti.

Ardet amore graui Dido, soror Annaq; suadet
Nubere: iunguntur nimbo cogente sub antro.
Incusat precibus patrem contemptus Hiarbas.
Nauigat Æneas iussu Iouis, illa dolore
Impatiens, & amore, necem sibi protinus infert.

Quinti.

In Siculas iterum terras Fortuna reducit
Æneam, tumuloq; patris persoluit honorem.
Tum cogit naueis incendere Troadas Iris.
Troës ibi linquunt socios. Venus anxia placat
Neptunum. Somnus Palinurum mergit in vndis.

Sexti.

Sacratam Phœbo Cumarum fertur in vrbem
Rex Phrygius, vatisq; petit responsa Sibyllæ.
Misenum sepelit. post hæc adit infera regna,
Congressusq; patri, discit genus omne suorum.
Quoq; modo casus valeat superare futuros.

Septimi.

Tandem deueniunt Laurentia Troës in arua,
Et pace accepta læti noua mœnia condunt.
Nocte satam Iuno Furiam euocat: illa Latinos
Inter & Æneadas bellum serit & ciet arma.

Protinus

*Protinus exilijs terra instruit ſtala * Turnum.* Turnus.

Octaui.

Vidi vt Æneas ſumma vt bella parari:
Arcades, Euandrumq; ſenem ſibi fœdere iungit,
Dardanioq; duci ſociatur Etruria tota.
Arma petit genitrix: dat Mulciber in clypeoq;
Res pingit Latias, & fortia facta nepotum.

Noni.

Ad Turnum properè Iunonia mittitur Iris,
Inſtigatq; animos. acies mouet ille, Phrygasq;
*Obſidet: *in Nymphas verſa eſt Æneia claſſis.* Inde igni
Euryalus, Niſiumq; luunt nece prœlia noctis. euerſa.
Vi Turnus potitur caſtris: mox pellitur inde.

Decimi.

*Placat, & *vxoris dictis, & iurgia gnatæ* Vxorem.
Iupiter. auxilijs inſtructus Troius heros
Aduenit: occurrunt Rutuli, atq; in litore pugnant.
Occidit à Turno Pallas, victorq; ſuperbus
Æneæ eripitur. Mezentius interit acer.

Vndecimi.

Occiſis proprium pars vtraq; reddit honorem.
Supplicibus Calydone ſatus negat arma Latinis.
Cum Drance alterno iurgat certamine Turnus.
Æneas equitem præmittit, & obuia virgo
Excipit: extincta, Rutuli dant terga. Camilla.

Duodecimi.

Troianis, Rutulisq; placet coniungere fœdus.
Id Rutuli rumpunt: gnato Venus alma medetur
Dictamno, Rutulos q; luunt periuria victi.

Cogitur

Cogitur Aenea Dauni concurrere proles.
Pallantea necem misero dant cingula Turno.

P. OVIDII NASONIS EX EPIgrammatis. xij. Librorum Aeneidos ARGVMENTA.

Decasticha.

Quantum Virgilius magno concessit Homero,
Tantum ego Virgilio Naso poëta meo.
Nec me prælatum cupio tibi ferre poëtam,
Ingenio si te subsequor, hoc satis est.
Argumenta quidem librorum prima notaui,
Errorem ignarus ne quis habere queat.
Bis quinos feci legerent quo carmine versus,
Aeneidos totum corpus vt esse putent.
Affirmans grauitate mea, me carmine nullo
Liuore hunc titulum præposuisse tibi.

Primi.

Vir magnus bello, nulli pietate secundus,
Aeneas odijs Iunonis pressus iniquæ,
Italiam quærens Siculis errauit in vndis.
Naufragus & tandem Lybicas dimissus in
**Iactatus tandem Libyæ peruenit ad oras,*
Ignarusq; loci fido comitatus Achate,
Indicio matris regnum cognouit Elisæ.
Quin etiam nebula septus peruenit ad vrbem,
Abreptosq; vndis socios cum classe recepit.
Hospitioq; vsus Didûs per cuncta benignæ,
Excidium Troiæ iussus narrare parabat.

Secun-

Secundi.

Conticuere omnes, tunc ſic fortiſſimus Heros
Fata recenſebat Troiæ, caſuſq; ſuorum:
Fallaces Graios, ſimulataq; dona Minervæ:
Lacontis pœnam, & laxantem claustra Sinonem:
Somnum, quo monitus acceperat Hectoris, atrum:
Jam flammas cœli, Troum, patriæq; ruinas,
Et Regis Priami fatum miſerabile ſemper:
Impoſitumq; patrem collo, dextraq; prehenſum
Aſcanium, ſiuſtra à tergo comitante Creuſa:
*Ereptam hanc fato, ſocios in monte * repertos.* Receptos.

Tertij.

Poſt euerſa Phrygum regna, vt fuga cœpta moueri,
Vtq; ſit in Thracen primo deuectus, ibiq;
Mœnia condiderit, Polydori cæde piata:
Regis & hoſpitium, vt Phœbi reſponſa canebant,
Cœptum iter in Creten, rurſus noua fata reperta:
*Naufragꝰ vt fuerit * Strophadas cõpulſus ad vndas:* Strophadũ.
*Inde fugam, * & diræ narrat præcepta Celenûs:* atque iterũ enarrat.
Liquerit vtq; Helenum, perceptis ordine fatis.
Supplicẽ Achæmeniden, Polyphemo vrgẽte recepit,
Amiſſũq; patrẽ Drepani, atq; hic deinde quieuit.

Quarti.

At regina graui Veneris iam carpitur igni:
Conſulitur ſoror Anna: placet ſuccumbere amori.
Fiunt ſacra Deiis: onerantur Numina donis.
Itur venatum: Veneris clàm fœdera iungunt.
Facti fama volat. monitus tunc numine Diuûm,
Aeneas claſſemq; fugæ, ſociorq; parabat.

Senſit

Senſit amans Dido, precibus conata morari.
Videt. *Poſtquam fata* iubent, nec iam datur vlla facultas*
Conſcendit q3 pyram, dixit q3 nouiſſima verba,
Et vitam infelix multo cum ſanguine fudit.

Quinti.

Nauigat Æneas, Siculas defertur ad oras.
Hic Manes celebrat patrios, vna hoſpes Aceſtes.
Ludos ad tumulum faciunt: certamina ponunt.
Delapſatũ. *Prodigium eſt cunctis ardens* allapſa ſagitta.*
al. Nutricẽ *Iris* anum Beroën habitu mentita ſenili,*
Ber. *Incendit naueis, ſubitus quas vindicat imber.*
In ſomnis pater anchiſes quæ bella gerenda,
Narrat. *Quoq3 duce ad Manes poſſit deſcẽdere, *mõſtrat.*
Tranſcribit matres vrbi, populumq3 volentem,
Et placidum Aeneas Palinurum quærit in vndis.

Sexti.

Cumas deinde venit: fert hinc reſponſa Sibyllæ.
Miſenum ſepelit: mons ſeruat nomen humati.
Ramum etiam Diuûm placato numine portat,
Et vates longæua vna deſcendit Auernum.
Agnoſcit Palinurum, & ibi ſolatur Eliſam,
Deiphobumq3 videt lacerum crudeliter ora.
Vmbrarum pœnas diſcit, narrante Sibylla,
Conualle. *Conuenit Anchiſen penitus* in valle virenti,*
Agnoſcit q3 ſuam prolem, monſtrante parente.
Hæc vbi percepit, graditur, ſocios q3 reuiſit.

Septimi.

Hic quoq3 Caietam ſepelit. tum deinde profectus

Lau-

Laurentum venit. hanc verbis cognouit Iuli
Fatalem terram. menſis en veſcimur, inquit.
Centum oratores veniam, pacemq; petenteis
Ad Regem mittit lectos cum ſorte Latinum:
Qui cum pace etiam gnatæ connubia pactus,
Hoc fortè Alecto Iunonis diſſipat ira.
Concurrunt dictis, quamuis pia fata repugnent.
Belli cauſſa fuit violatus vulnere ceruus.
Tum gẽtes ſocia arma parant: fremit arma iuuẽtus:

Octaui.

Dat belli ſignum Laurenti Turnus ab arce,
Mittitur & magni Venulus Diomedis ad vrbem:
Qui petat auxilium, & doceat quæ cauſſa petendi,
Aeneas Diuûm monitis adit Arcada Regem
Euandrum, Arcadia profugũ, noua regna petẽtem.
Accipit auxiliũ. huic gnatũ, & ſocia agmina iũgit
Euander. Pallas fatis comes ibat iniquis.
Iamq; habilis bello, & maternis lætus in armis,
Fataq;, Fortunasq; Ducum, caſusq; ſuorum
Sortitus clypeo, diuina intentus in arte eſt.

Noni.

Atq; ea diuerſa penitus dum parte geruntur:
Iunonis monitu Turnus feſtinat in hoſtem.
Teucrorum naues, Rutulis iaculantibus ignem,
Nympharum in ſpeciem diuino numine verſæ.
Euryali, & Niſi cœptis fuit exitus impar.
Pugnatur: caſtra Aneadæ, vallumq; tuentur.
Audacem Remulum dat letho pulcer Iulus.
Fit via vi. Turnus Bitiam, & Pandaron altum

De-

Deijcit, & totis victor dat funera castris;
Iamq; fatigatus recipit se in castra suorum.

Decimi.

Concilium Diuis hominum de rebus habetur.
Interea Rutuli portis circum omnibus instant.
Aduenit Aeneas multis cum millibus heros.
Mars vocat, & totis in pugnam viribus itur.
Interimit Pallanta potens in prœlia Turnus.
Cadunturq; Duces, cadit & sine nomine vulgus.
Subtrahitur pugnæ Iunonis nomine Turnus,
Aeneas perstat Mezenti cæde piata,
Et Lausum inuicta perimit per vulnera dextra.
Mox vltor gnati Mezentius occidit ipse.

Vndecimi.

Constituit Marti spoliorum ex hoste tropæum
Exanimumq; patri gnatum Pallanta remittit.
Iura sepultura tribuit, tempusq; Latinis.
Euander patrios affectus edit in vrbe.
Corpora cæsa virûm passim digesta cremantur.
Legati referunt Diomeden arma negaße.
Drances & Turnus, leges aquante Latino,
Concurrunt dictis. Aeneas imminet vrbi:
Pugnatur: vincunt Troës: cadit icta Camilla.
Deinde Duces castris donec cesſere, minantur.

Duodecimi.

Turnus iam fractis aduerso Marte Latinis,
Semet in arma parat, pacem cupiente Latino.
Fœdus percutitur passuris omnia victis.
Hoc Turni Iuturna soror confundit, & ambos

In

Ornabo, & puris ſerta feram manibus:
Corniger hos aries humilis, & maxima taurus
Victima ſacratos tinget honore focos.
**Marmor cuique tibi, aut dignè coloribus ales* — Vide Turnebi. Aduerſ. lib. 11. cap. 7.
In morem picta ſtabit amor pharetra.
Adſis ô Cytherea: tuus te Cæſar Olympo,
Et Surentini litoris ora vocat.
Ite hinc inanes rhetorum manipli
Inflata rore non Achaico verba, — turba.
Et vos Sile, Albuti, Arquitiq3, Varroq3, — Scil, Cati.
Scholaſticorum natio madens pingui.

*

Ite hinc inanis cymbalon iuuentutis,
Tuq3 ô mearum cura Sexte curarum
Vale Sabine: iam valete formoſi.
Nos ad beatos vela mittimus portus,
Magni petentes docta dicta Scironis,
Vitamq3 ab omni vindicabimus cura.
Ite hinc Camena vos quoque limite ſaua, — Forte, hinc leues ite.
Dulces Camenæ: nam fatebimur verum,
Dulces fuiſtis: & tamen meas chartas
Reuiſitote: ſed pudenter, & raro.

De Sabino.

Sabinus ille, quem videtis hoſpites,
Ait fuiſſe multo celerrimus:
Neque vllius volantis impetum Ciſi
Nequiſſe preterire: ſiue Mantuam
Opus foret volare, ſiue Brixiam.

Neque hoc negat Triphonis amuli domus
Negare nobilem, insulamue caruli:
Vbi iste post Sabinus, ante Quintio
Bidente dicit attondisse forcipe
Comata colla, ne qua sordidum iugo
Premente dura vulnus ederet iuba.
Cremona frigida, & lutosa Gallia
Tibi hæc fuisse, & esse cognitissima
Ait Sabinus, vltima ex origine.
Tua stetisse dicit in voragine,
Tua in palude deposuisse sarcinas,
Et inde tot per orbitosa millia
Iugum tulisse: læna, sine dextra
Stringere mulas, sine vtrunque cæperat.
Neque vlla vota semitalibus Deis
Sibi esse facta, propter hoc nouissimum
Paterna lora, proximumq; pestilem,
Sed hæc prius fuere, nunc eburnea
Sedetq; sede, scq; dedicat tibi
Gemelle Castor, & Gemelle Castoris.

Ad Varium.

Si licet, hoc. *Scilicet hoc, sine fraude, Vari dulcissime, dicam:*
Dispeream, nisi me perdidit iste potus.
Sin autem præcepta vetant me dicere: sane,
Non dicam. sed me perdidit iste puer.

Ad villam Scironis.

Villula, qua Scironis eras, & pauper agelle,
Verum illi domino tu quoque diuitiæ:

Mi

Me tibi, & hos vnà mecum, quos ſemper amani:
Si quid de patria triſtius audiero,
Commendo, in primisq; patrem. tu nunc eris illi,
Mantua quod fuerat, quodq; Cremona prius.

*

Pauca mihi, vinco ſed non incognita Phœbo,
Pauca mihi docte dicite Pegaſides.
Victor adeſt magni, magnum decus ecce triumphi.
Pictor qua terræ, quaq; patent maria:
Horrida Barbaricæ portans inſignia pugnæ,
Magnus vt Æneides, vtq; ſuperbus Eryx.
Nec minus iccirco noſtros expromere cantus
Maximus, & ſanctos dignus inire choros.
Hoc itaq; inſuetis iactor magis optime curis:
Quid de te poßim ſcribere, quidue tibi.
Nanque, fatebor enim, quæ maxima deterrendi
Debuit, hortandi maxima cauſa fuit.
Pauca tua in noſtras venerunt carmina chartas,
Carmina cum lingua, tum ſale Cecropio.
Carmina, quæ pylium ſeclis accepta futuris,
Carmina, quæ Pylium vincere digna ſenem.
Molliter hîc viridi patulæ ſub tegmine quercus
Mœris paſtores & Mœlibeus erant.
Dulcia iactantes alterno carmina verſu,
Qualia Trinacriæ doctus amat iuuenis.
Certatim ornabant omnes Heroida Diuæ:
Certatim Diuæ munere quæq; ſuo.
Felicem ante alias tanto ſcriptore puellam:
Alter non famam dixerit ipſe prior.

Non illa, Heſperidum ni munere capta fuiſſet,
Quæ volucrem curſu vicerat Hippomanem:
Candida cycneo non edita Tyndaris ouo,
Non ſupero fulgens Caſſiopeia polo.
Non defenſa diu volucrum certamine equorum,
Optabant Graiæ quam ſibi quæque manus.
Sæpe animam generi pro qua pater impius hauſit:
Sæpe rubro Eleis ſanguine fluxit humus.
Regia non Semele, non Inachis Acriſione,
Immitti exſpectant fulmine & imbre Iouem.
Cuius & ob raptum pulſi liquere Penates
Tarquinii patrios, filius, atque pater.
Illo, quo primum dominatus Roma ſuperbos
Mutauit placidis tempore Conſulibus,
Multa neq; immeritis donauit præmia alumnis:
Præmia Meſſalis maxima Poplicolis.
Nam quid ego immẽſi memorẽ ſtudia iſta laboris?
Horrida quid duræ tempora militiæ?
Caſtra foro ſolitos vrbi præponere caſtra
Tam procul hoc nato, tam procul hac patria?
Immoderata pati nunc frigora, nunc q; calores?
Stertere vel dura poſſe ſuper ſilice?
Sæpe trucem aduerſo perlabi ſidère Pontum?
Sæpe audendo mare vincere, ſæpe hiemem?
Sæpe etiam denſos immittere corpus in hoſteis:
Communem belli nec timuiſſe Deum?
Nunc celereis Afros, perituraq; millia gentis:
Aurea nunc rapidi flumina adire Tagi?
Nunc aliam ex alia bellando quærere gentem?

Vincere

Vincere & Oceani finibus vlterius?
Non noſtrum eſt, inquam, tantas attingere laudes:
Quin, auſim hoc etiam dicere, vix hominum eſt.
Ipſa, hæc ipſa ferent rerum monumenta per orbem:
Ipſa ſibi egregium facta decus parient.
Nos ea, quæ tecum finxerunt carmina Diui
Cynthius, & Muſæ, Bacchus, & Aglaïe.
Si laudes adſpirem, humili ſed adire Camena:
Si patrio Graios carmine adire ſales
Poſſumus: optatis plus iam procedimus ipſis.
Hoc ſatis eſt, pingui nil mihi cum populo.

*

Adſpice quem valido ſubnixum gloria regno
Altius & cæli ſedibus extulerat.
Terrarum hic bello magnum concuſſerat orbem:
Hic Reges Aſiæ fregerat, & populos.
Hic graue fruitium tibi, iam tibi Roma ferebat.
Cetera nanq; viri cuſpide conſiderant:
Cum ſubito in medio rerum certamine præceps
Corruit, è patria pulſus in exilium.
Tale Dea numen, tali mortalia nutu
Fallax momento temporis hora dedit.

*

Quocunque ire ferunt variæ nos tempora vitæ,
Tangere quas terras, quosq; videre homines:
Diſpeream, ſi te fuerit mihi carior alter.
Alter enim quis te dulcior eſſe poteſt?
Cui venus ante alios, Diui, Diuumq; ſorores.
Cuncta neq; indigno, Muſa, dedere bona,

Cũcta, quibus gaudet Phœbus, chorus ipſeq́ Phœbi.
Doctior ô quis te Muſa fuiſſe poteſt?
O quis te in terris loquitur iucundior vno?
Cleio nam certe candida non loquitur.
Quare illud ſatis eſt, ſi te permittis amari:
Non contrà vt ſit amor mutuus inde mihi.

*

Quis Deus Octauite nobis abſtulit? an qua
Dicunt, ah nimio pocula dura mero?
Vobis ſi culpa eſt bilis: ſua quenque ſequuntur
Fata: quod immeriti crimen habent cyathi.
Scripta quidem tua nos multum mirabimur: & te
Raptum, & Romanam flebimus hiſtoriam.
Sed tu nullus eris. peruerſi dicite Manes,
Hunc ſupereſſe patri quæ fuit inuidia?

OPVSCVLORVM
FINIS.

PVB. VIRGILII Maronis opera.

DE INTEGRO COLLATIS probatissimæ fidei exemplaribus, & diligentissimè restituta, ac doctissimis scholijs & annotationibus Pauli Manutij margine ascriptis, illustrata.

EXCVSVM
apud Henricum Bynneman.

Anno Domini. 1570.

Vitibus, arboribusq3, apibus, pecoríque, satisq9
Æneadum fuerit vates, tetrasticha dicent.
Contineat quæ quisque liber, lege carmina nostra.

Primi.

Quid faciat lætas segetes, quæ sidera seruet
Agricola, vt facilem terram proscindat aratris:
Cultuque. *Semina quo iacienda modo, *cultusq3 locorum,*
Et docuit. **Edocuit, messeis magno *olim fœnore reddi.*
Cùm.

Secundi.

Hactenus aruorum cultus, & sidera cæli:
Iste. *Pampineas canit *inde comas, colleisq3 virenteis,*
*Descriptasque *locis viteis, & dona Lyæi,*
Loci. *Atque oleæ ramos pomorum ex ordine lectos.*

Tertij.

Pastorum. *Teq2 Pales, & te *pastor memorande per orbem,*
Et pecorum cultus, & gramine pascua læta:
Queis habitent armenta locis, stabulentur & agni,
Omnia diuino monstrauit carmine vates.

Quarti.

Protinus aërei mellis redolentia regna,
Hyblæas & apes, alueorum & cerea tecta,
Quiq3 apibus flores, examina quæque legenda,
Indicat, humenteisq3 fauos cælestia dona.

ARGVMENTA XII. LIBRORVM AENEIDOS.

Monosticha.

Æneas primo Libyes appellitur oris.

Fu-

*Funera Dardaniæ narrat, fletusq3 * secundo.* Secundus.
Tertius errores canit, amißumq3 parentem.
Vritur in quarto Dido, flammasq3 fatetur.
Quintus habet ludos, & classem corripit ignis.
Quæruntur Sexto Manes, & Tartara Ditis.
Septimus Æneam reddit fatalibus aruis.
Præparat Octauo bellum, quos mittat in hostes.
Nonus habet pugnas, nec adest Dux ipse tumultu.
Occidit Æneæ decimo Mezentius ira.
Vndecimo victa est, non æquo Marte, camilla.
Duodecimo Turnus diuinis occidit armis.

ARGVMENTA XII. LIBRORVM AENEIDOS.

Penteſtica.

Primi.

Æolus immittit ventos Iunone precante,
Troianosq3 vagos Lybicas expellit in oras.
Solatur Venerem dictis pater ipse dolentem.
Æneam recipit pulchra Carthagine Dido:
Cui Venus Aſcanij ſub imagine mittit Amorem.

Secundi.

Cogitur Æneas bellorum exponere caſus,
Graiorumq2 dolos, & æquum, fraudemq3 Sinonis,
Exciſamq3 vrbem, Priamiq3 miſerrima fata:
Vtq3 patrem impoſitum forti ceruice per igneis
Extulerit, caramq2 amiſerit ipſe Creuſam.

Tertij.

Post casum Troiæ fabricata classe superstes
Vela dat Æneas, vrbemq; in litore Thracum,
Mox ab iam pulsus Cretæis condidit oris.
Sumit. *Cedit & hinc, Helenũq; videt, præceptaq; *discit*
Et secum. **Ætnaum Cyclopa fugit, sepelitq; parentem.*

Quarti.

Ardet amore graui Dido, soror Annaq; suadet
Nubere: iunguntur nimbo cogente sub antro.
Incusat precibus patrem contemptus Hiarbas.
Nauigat Æneas iussu Iouis, illa dolore
Impatiens, & amore, necem sibi protinus infert.

Quinti.

In Siculas iterum terras Fortuna reducit
Æneam, tumuloq; patris persoluit honorem.
Tum cogit nauis incendere Troadas Iris.
Troës ibi linquunt socios. Venus anxia placat
Neptunum. Somnus Palinurum mergit in undis.

Sexti.

Sacratam Phœbo Cumarum fertur in vrbem
Rex Phrygius, vatisq; petit responsa Sibyllæ.
Misenum sepelit. post hæc adit infera regna,
Congressusq; patri, discit genus omne suorum.
Quoq; modo casus valeat superare futuros.

Septimi.

Tandem deueniunt Laurentia Troës in arua,
Et pace accepta læti noua mœnia condunt.
Nocte satam Iuno Furiam euocat: illa Latinos
Inter & Æneadas bellum serit & ciet arma.

Protinus

*Protinus exilijs terra instruit Itala *Turnum.* Turnus.

Octaui.

Vidi vt Æneas summa vt bella parari:
Arcades, Euandrumq; senem sibi fœdere iungit,
Dardanioq; duci sociatur Etruria tota.
Arma petit genitrix: dat Mulciber in clypeoq;
Res pingit Latias, & fortia facta nepotum.

Noni.

Ad Turnum properè Iunonia mittitur Iris,
Instigatq; animos. acies mouet ille, Phrygasq;
*Obsidet: *in Nymphas versa est Æneia classis.* Inde igni
Euryalus, Nisusq; luunt nece prœlia noctis. euersa.
Vi Turnus potitur castris: mox pellitur inde.

Decimi.

*Placat, & *vxoris dictis, & iurgia gnatæ* Vxorem.
Iupiter. auxilijs instructus Troius heros
Aduenit: occurrunt Rutuli, atq; in litore pugnant.
Occidit à Turno Pallas, victorq; superbus
Æneæ eripitur. Mezentius interit acer.

Vndecimi.

Occisis proprium pars vtraq; reddit honorem.
Supplicibus Calydone satus negat arma Latinis.
Cum Drance alterno iurgat certamine Turnus.
Æneas equitem præmittit, & obuia virgo
Excipit: extincta, Rutuli dant terga Camilla.

Duodecimi.

Troianis, Rutulisq; placet coniungere fœdus.
Id Rutuli rumpunt: gnato Venus alma medetur
Dictamno, Rutulisq; luunt periuria victi.

Cogitur

Cogitur Aeneæ Dauni concurrere proles.
Pallantea necem miſero dant cingula Turno.

P. OVIDII NASONIS EX EPIgrammatis xij. Librorum Aeneidos ARGVMENTA.

Decaſticha.

Quantum Virgilius magno conceſſit Homero,
Tantum ego Virgilio Naſo poëta meo.
Nec me prælatum cupio tibi ferre poëtam,
Ingenio ſi te ſubſequor, hoc ſatis eſt.
Argumenta quidem librorum prima notaui,
Errorem ignarus ne quis habere queat.
Bis quinos feci legerent quo carmine verſus,
Aeneidos totum corpus vt eſſe putent.
Affirmans grauitate mea, me carmine nullo
Liuore hunc titulum præpoſuiſſe tibi.

Primi.

Vir magnus bello, nulli pietate ſecundus,
Aeneas odijs Iunonis preſſus iniquæ,
Italiam quærens Siculis errauit in vndis.
Naufragus & tandem Lybicas dimiſsus in
**Iactatus tandem Libyæ peruenit ad oras,*
Ignarusq; loci fido comitatus Achate,
Indicio matris regnum cognouit Eliſæ.
Quin etiam nebula ſeptus peruenit ad vrbem,
Abreptosq; vndis ſocios cum claſſe recepit.
Hoſpitioq; vſus Didûs per cuncta benignè,
Excidium Troiæ iuſſus narrare parabat.

Secun-

Secundi.

Conticuere omnes, tunc sic fortissimus Heros
Fata recensebat Troiæ, casusq; suorum:
Fallaces Graios, simulatag; dona Minervæ:
Lacontis pœnam, & laxantem claustra Sinonem:
Somnum, quo monitus acceperat Hectoris, atrum:
Iam flammas cœli, Troum, patriæq; ruinas,
Et Regis Priami fatum miserabile semper:
Impositumq; patrem collo, dextraq; prehensum
Ascanium, sinistra à tergo comitante Creusa:
Ereptam hanc fato, socios in monte * repertos. Receptos.

Tertij.

Post euersa Phrygum regna, vt fuga cœpta moueri,
Vtq; sit in Thracen primo deuectus, ibiq;
Mœnia condiderit, Polydori cæde piata:
Regis & hospitium, vt Phœbi responsa canebant,
Cœptum iter in Creten, rursus noua fata reperta:
Naufragꝰ vt fuerit * Strophadas cõpulsus ad vndas: Strophadẽ.
Inde fugam, * & diræ narrat præcepta Celenûs: atque iterũ enarrat.
Liquerit vtq; Helenum, perceptis ordine fatis.
Supplicẽ Achæmeniden, Polyphemo vrgẽte recepit,
Amissũq; patrẽ Drepani, atq; hic deinde quieuit.

Quarti.

At regina graui Veneris iam carpitur igni:
Consulitur soror Anna: placet succumbere amori.
Fiunt sacra Deïs: onerantur Numina donis.
Itur venatum: Veneris clàm fœdera iungunt.
Facti fama volat. monitus tunc numine Diuûm,
Aeneas classemq; fugæ, sociosq; parabat.

Sensit

Sensit amans Dido, precibus conata morari.
Videt. *Postquam fata*iubent, nec iam datur vlla facultas:*
Conscendit q3 pyram, dixit q3 nouissima verba,
Et vitam infelix multo cum sanguine fudit.

Quinti.

Nauigat Æneas, Siculas defertur ad oras.
Hic Manci celebrat patrios, vna hospes Aceste.
Ludos ad tumulum faciunt: certamina ponunt.
Delapsatũ. *Prodigium est cunctis ardens*allapsa sagitta.*
al. Nutricẽ *Iris*anum Beroën habitu mentita senili,*
Ber. *Incendit naues, subitus quas vindicat imber.*
In somnis pater anchises que bella gerenda,
Narrat. *Quoq3 duce ad Manes possit descẽdere, *mõstrat.*
Transcribit matres vrbi, populumq3 volentem,
Et placidum Aeneas Palinurum quærit in vndis.

Sexti.

Cumas deinde venit: fert hinc responsa Sibyllæ.
Misenum sepelit: mons seruat nomen humati.
Ramum etiam Diuũm placato numine portat,
Et vates longæua vna descendit Auernum.
Agnoscit Palinurum, & ibi solatur Elisam,
Deiphobumq3 videt lacerum crudeliter ora.
Vmbrarum pœnas discit, narrante Sibylla,
Conualle. *Conuenit Anchisen penitus*in valle virenti,*
Agnoscit q3 suam prolem, monstrante parente.
Hæc vbi percepit, graditur, sociosq3 reuisit.

Septimi.

Hic quoq3 Caietam sepelit. tum deinde profectus

Lau-

Laurentum venit. hanc verbis cognouit Iuli
Fatalem terram. menſis en veſcimur, inquit.
Centum oratores veniam, pacemq; petenteis
Ad Regem mittit lectos cum ſorte Latinum:
Qui cum pace etiam gnatæ connubia pactus,
Hoc fortè Alecto Iunonis diſſipat ira.
Concurrunt dictis, quamuis pia fata repugnent.
Belli cauſſa fuit violatus vulnere ceruus.
Tum gẽtes ſocia arma parant: fremit arma iuuẽtus:

Octaui.

Dat belli ſignum Laurenti Turnus ab arce,
Mittitur & magni Venulus Diomedis ad vrbem:
Qui petat auxilium, & doceat qua cauſſa petendi,
Aeneas Diuûm monitis adit Arcada Regem
Euandrum, Arcadia profugũ, noua regna petẽtem.
Accipit auxiliũ. huic gnatũ, & ſocia agmina iũgit
Euander. Pallas fatis comes ibat iniquis.
Iamq; habilis bello, & maternis lætus in armis,
Fata, Fortunasq; Ducum, caſusq; ſuorum
Sortitus clypeo, diuina intentus in arte eſt.

Noni.

Atq; ea diuerſa penitus dum parte geruntur:
Iunonis monitu Turnus feſtinat in hoſtem.
Teucrorum naues, Rutulis iaculantibus ignem,
Nympharum in ſpeciem diuino numine verſæ.
Euryali, & Niſi cœptis fuit exitus impar.
Pugnatur: caſtra Aneadæ, vallumq; tuentur.
Audacem Remulum dat letho pulcer Iulus.
Fit via vi. Turnus Bitiam, & Pandaron altum

De-

Deijcit, & totis victor dat funera castris,
Iamq; fatigatus recipit se in castra suorum.

Decimi.

Concilium Diuis hominum de rebus habetur.
Interea Rutuli portis circum omnibus instant.
Aduenit Aeneas multis cum millibus heros.
Mars vocat, & totis in pugnam viribus itur.
Interimit Pallanta potens in prœlia Turnus.
Cadunturq; Duces, cadit & sine nomine vulgus.
Subtrahitur pugnæ Iunonis nomine Turnus,
Aeneas perstat Mezenti cæde piata,
Et Lausum inuicta perimit per vulnera dextra.
Mox vltor gnati Mezentius occidit ipse.

Vndecimi.

Constituit Marti spoliorum ex hoste tropæum
Exanimumq; patri gnatum Pallanta remittit.
Iura sepulturæ tribuit, tempusq; Latinis.
Euander patrios affectus edit in vrbe.
Corpora cæsa virûm passim digesta cremantur.
Legati referunt Diomeden arma negasse.
Drances & Turnus, leges æquante Latino,
Concurrunt dictis. Aeneas imminet vrbi:
Pugnatur: vincunt Troës: cadit icta Camilla.
Deinde Duces castris donec cessere, minantur.

Duodecimi.

Turnus iam fractis aduersò Marte Latinis,
Semet in arma parat, pacem cupiente Latino.
Fœdus percutitur passuris omnia victis.
Hoc Turni Iuturna soror confundit, & ambos

In

In pugnam populos agit, ementita Camertem.
Aeneas volucri tardatur membra sagitta.
Anxia pro gnato seruauit cura parentis.
Vrbs capitur. vitam laqueo sibi finit Amata.
Aeneas Turnum campo congressus, vtrinq;
Circumfusa acie, vita spoliauit, & armis.

DIVERSORVM POETARVM IN PRIAPVM LVSVS.

AD LECTOREM.

Carminis incompti lusus lecture procaces,
Conueniens Latio pone supercilium.
Non soror hoc habitat Phœbi, non Vesta sacello,
Nec quæ de patrio vertice nata Dea est:
Sed ruber hortorum custos membrosior æquo,
Qui tectum nullis vestibus inguen habet.
Aut igitur tunicam parti prætende tegendæ,
Aut quibus hanc oculis adspicis, ista lege.

Ad Priapum.

Ludens hæc ego testete, Priape,
Horto carmina digna, non libello,
Scripsi non nimium laboriosè.
Nec Musas tamen, vt solent poëtæ,
Ad non virgineum locum vocaui.

Nam sensus mihi, corq; defuisset,
Castas Pieridum chorum sorores
Auso ducere mentulam ad Priapi.
Ergo quidquid id est, quod otiosus
Templi parietibus tui notaui,
In partem accipias bonam rogamus.

Priapus.

Obscurè poteram tibi dicere, da mihi, quod tu
Des licet assidue, nil tamen inde perit.
Da mihi quod cupies frustra dare forsitan olim,
Cùm teget obsessas inuida barba genas,
Quodq; Ioui dederat, qui raptus ab alite sacra,
Miscet amatori pocula grata suo:
Quod virgo prima cupido dat nocte marito,
Dum timet alterius vulnus inepta loci.
Simplicius multo est, da pudicare Latinè
Dicere. quid faciam? crassa Minerua mea est.

Ad Priapum.

Obscenas rigido Deo tabellas
Ducens ex Elephantidos libellis
Dat donum Lalage, rogatq; tentes,
Si pictas opus edat ad figuras.

De Priapo.

Quam puero legem fertur dixisse Priapus,
Versibus hîc infra scripta duobus erit.
Quod meus hortus habet, sumas impunè licebit:
Si dederis nobis, quod tuus hortus habet.

Priapus.

Priapus.

Quòd sim ligneus, vt vides, Priapus,
Et falx lignea, ligneusq; penis:
Prendam te tamen, & tenebo prensam.
Totamq; hanc sine fraude, quantacumq; est,
Tormento, citharaq; tensiorem,
Ad costam tibi septimam recondam.

Priapus.

Cùm loquor, vna mihi peccatur litera: nam pra,
Pa, dico semper, blæsaq; lingua mea est.

Priapus.

Matronæ procul hinc abite castæ:
Turpe est vos legere impudica verbà.
Non assis faciunt, euntq; recta.
Nimirum sapiunt, videntq; magnam
Matronæ quoq; mentulam libenter.

Priapus.

Cur obscena mihi pars sit sine veste, requiris.
Quæro, tegat nullus cur sua tela Deus.
Fulmen habet mundi dominus: tenet illud apertè:
Nec datur æquoreo fuscina tecta Deo.
Nec Mauors illum, per quem valet, occulit ensem:
Nec latet in tepido Palladis hasta sinu.
Num pudet auratas Phœbum portare sagittas?
Clàmne solet pharetram ferre Diana suam?
Num tegit alceides nodosæ robora claua?
Sub tunica virgam num Deus ales habet?
Quis Bacchum gracili vestem prætendere thyrso,

Quis te celata cum face vidit Amor?
Nec mihi sit crimẽ, quod mẽtula semper aperta est,
Hoc mihi si telum desit, inermis ero.

Priapus.

Insulsissima quid puella rides?
Non me Praxiteles, Scopásue fecit:
Nec sum Pheidiaca manu politus:
Sed lignum rude villicus dolauit,
Et dixit mihi, tu Priapus esto.
Spectas me tamen, & subinde rides.
Nimirum tibi falsa res videtur,
Adstans inguinibus columna nostris.

Priapus.

Ne prensere caue: prenso nec fuste nocebo,
Saeua nec in curua vulnera falce dabo.
Traiectus conto sic extendere pedali,
Vt culum rugas non habuisse putes.

Priapus.

Quadam senior Hectoris parente,
Cumaea soror, vt puto, Sibyllae,
Aequalis tibi quam domum reuertens
Theseus repperit in rogo iacentem,
Infirmo solet huc gradu venire:
Rugosásq; manus ad astra tollens,
Nec desit sibi, mentulam rogare.
Hesterna quoq; luce, dum precatur,
Dentem de tribus excreauit vnum,

Tolle,

Tolle, inquam, procul, ac iube latere
Scissa sub tunica, stolaq́; rusa,
Vt semper solet, & timere lucem,
Qui tanto patet indecens hiatu,
Barbato macer eminente naso,
Vt credas Epicuron oscitari.

Priapus.

Praciděre puer moneo: futuere puella:
Barbatum furem tertia pœna manet.

Priapus.

Huc huc, quisquis es, in Dei salacis
Diuerti graue ne puta sacellum:
Et si nocte fuit puella tecum,
Hac re quod metuas adire, non est,
Isthuc Cælitibus datur seueris.
Nos vappæ sumus, & pusilla culti
Ruris Numina: nos pudor epulso
Stamus sub Ioue coleis apertis.
Ergo quilibet huc licebit intret,
Nigra fornicis oblitus fauilla.

Priapus.

Commisso mihi non satis modestas
Quicunq́; attulerit manus agello:
Is me sentiet esse non spadonem.
Hic inter frutices loco remoto
Dicat forsitan hac sibi ipse. nemo
Praciſum sciet esse me. sed errat.

Magnis testibus ista res agetur.

Ad Priapum.

Qualibus Hippomanes rapuit Schoeneïda pomis,
Qualibus Hesperidum nobilis hortus erat:
Qualia credibile est spatiantem rure paterno
Nausicam pleno sæpe tulisse sinu:
Quale fuit malum, quod litera pinxit Aconti,
Qua lecta, cupido pacta puella viro est:
Talia cunq; puer dominus florentis agelli
Imposuit mensæ nude Priape tuæ.

Priapus.

Quid mecum tibi cercitor molestè?
Ad me quid prohibes venire furem?
Accedat sine, laxior redibit.

Priapus.

Commoditas hæc est in nostro maxima pene,
Laxa quòd esse mihi femina nulla potest.

Ad Priapum.

Hic quando Theletusa circulatrix,
Quæ clunem tunica tegente nulla
Extis aptiùs, altiusq; motat:
Crissabit tibi fluctuante lumbo?
Sic vt non modò te Priape posset,
Priuignum quoq; sed mouere Phædra.

Priapus.

Fulmina sub Ioue sunt: Neptuni fuscina telum:
Ense potens Mars est: hasta Minerua tua est.

Sutili-

Sutilibus Liber committit prœlia thyrſis:
Fertur Apollinea miſſa ſagitta manu.
Herculis armata eſt *inuicta dextera clana:* Iuncti.
At me terribilem mentula tenta facit.

Ad Priapum.

Copia me perdit: tu ſuffragare rogatus,
Indicio nec me prode, Priape, tuo.
**Hæc quæcunq; tibi poſui vernacula poma:* Quęque tibi poſuit tanquam.
De ſacra nulli dixeris eſſe via.

Priapus.

Femina ſi furtum faciet mihi: virq;, puerq;:
Hæc cunnum, caput hic præbeat, ille nates.

Priapus.

Quicunq́ hic violam, roſámue carpet,
Furtiuumúe olus, aut inempta poma:
Defectus pueroq;, feminaq́,
Hac tentigine, quam videtis in me,
Rumpatur precor vſque, mentulaq;
Nequidquam ſibi pulſet vmbilicum.

Priapus.

Hic me cuſtodem fecundi villicus horti
Mandati curam iuſſit habere loci.
Fur habeas pœnam, licet indignere, feramq́,
Propter olus, dicas, hoc ego, propter olus?

Priapus.

Hoc ſceptrum, quod ab arbore vt reciſum eſt,
Nulla iam poterit virere fronde:

Sceptrum, quod pathicæ petunt puellæ:
Quod quidam cupiunt tenere Reges:
Cui dant oscula nobiles cinædi:
Intra viscera furis ibit vsque
Ad pubem, capulumq; coleorum.

Priapus

Oro. **Porrò (nam quis erit modus Quirites?)*
Aut præcidite seminale membrum,
Quod totis mihi noctibus fatigant
Vicinæ sine fine prurientes:
Vernis passeribus salaciores:
Aut rumpar: nec habebitis Priapum.
Ipsi cernitis exfututus vt sim,
Confectusq; macerq;, pallidusq;:
Qui quondam ruber, & valens solebam
Furis cædere quamlibet valentes.
Deficit lætus, & periculosam
Cum tussi miser exspuo saliuam.

Ad Priapum.

Deliciæ populi magno notissima circo,
Quinctia, vibratas docta mouere nates:
Cymbala cum crotalis, pruriginis arma, Priapo
Ponit, & adducta tympana pulsa manu.
Pro quibus, vt semper placeat spectantibus, orat,
Tentaq; ad exemplum sit sua turba Dei.

Priapus.

Tu, qui non bene cogitas, & ægrè

Carpend

Carpendo tibi temperas ab horto:
Pædicabere fascino pedali.
Quòd si tam grauis, & molesta pœna
Non proficerit: altiora tangam.

Ad Priapum.

Obscenis peream, Priape, si non
Uti me pudet, improbisq; verbis:
Sed cùm tu posito Deus pudore,
Ostendas mihi coleos patenteis.
Cum cunno mihi mentula est vocanda.

Ad Priapum.

Falce minax, & parte tui maiore Priape:
Ad fontem, quæso, dic mihi, quà sit iter.

Priapus.

Uade per has viteis, quarum si carpseris uuas,
**Quas aliter sumas, hospes habebis* aquas.*

Cur. Aquam.

Priapus.

Donec proterua nil mihi manu* carpes,*
Licebit ipsa sis puditior Uesta:
**Sin hæc mei te ventris arma laxabunt,*
Exire ut ipsa de tuo queas culo.

Mei. Carpas.

Sin, pro si minus, si nō accipitur.

Priapus.

Uuis aridior puella passis,
Buxo pallidior, nouaq; cera:
Collatas sibi quæ, suisq; membris
Formicas facit altiles videri:
Cuius uiscera non aperta Tuscus

Per pellem poterit videre haruspex:
Quæ succo caret: vt putrisq; pumex,
Nemo viderit hanc vt exspuentem:
Quam pro sanguine pulverem, scobemq;
In venis medici putant habere:
Ad me nocte solet venire, & affert
Pallorem, maciemq; tarualem.
Ductor ferreus insularis, aquè
Lanternæ videor fricare cornu.

Priapus.

Naidas antiqui, Dryadasq; habuere Priapi:
Et, quò tenta Dei vena subiret, erat.
Nunc adeò nihil est, adeò mea plena libido:
Vt nymphas omneis interijsse putem.
Turpe quidem factu, sed ne tentigine rumpar,
Falce manu posita, fiet amica manus.

Ad Priapum.

Cùm sacrum fieret Deo salaci,
Conducta est pretio puella parvo.
Communis satis omnibus futura:
Quæ quot nocte viros peregit vna,
Tot verpas tibi dedicat salignas.

Priapus.

Pædicabere fur semel: sed, idem
Si prensus fueris bis, irrumabo.
Quòd si tertia furta molieris:

Vt pœnam patiare & hanc, & illam,
Pedicaberis, irrumaberisque.

Priapus.

Notas habemus quisque corporis formas,
Phœbus comosus, Hercules lacertosus,
**Trahit q3 Bacchus virginis tener formam.*
Minerua flauo lumine est, Venus pato:
*At fronte*crinita Arcades vides Faunos.*
Habet decenteis nuntius Deûm plantas:
Tutela Lemni dispares monet gressus:
Intonsa semper Æsculapio barba est:
Nemo est feroci pectorosior Marte.
Quòd si quis inter hæc locus mihi restat,
Deus Priapo mentulatior non est.

Trahit figuram virginis tener Bacchus. frontem comatos.

Voti solutio.

Cur pictum memori sit in tabella
Membrum, quæritis, vnde procreamur.
Cùm penis mihi fortè læsus esset,
Chirurgiq3 manum miser timerem:
Dijs me legitimis, nimisq3 magnis,
Vt Phœbo puta, filioque Phœbi,
Curatum dare mentulam verebar.
Huic, dixi, fer opem Priape parti,
Cuius tu pater, ipse par videris:
Qua salua sine sectione facta,
Ponetur tibi picta, quam lauaris,
Parque, consimilisq3, concolorq3.

Pro-

Promisit fore, mentulamq; mouit
Pro nutu Deus, & rogata fecit.

Priapus.

Simpliciter tibi me, quodcunq; est, dicere oportet:
Natura est quoniam semper aperta mihi.
Padicare volo: tu vis decerpere poma.
Quod peto, si dederis: quod petis accipies.

Priapus.

Forma Mercurius potest placere:
Forma conspiciendus est Apollo:
Formosus quoque pingitur Lyæus:
Formosissimus omnium est Cupido.
Me pulcra fateor carere forma:
Verùm mentula luculenta nostra est:
Hanc mauult sibi, quàm Deos priores,
Si qua est non fatui puella cunni.

Ad Priapum.

Nota Suburanas inter Theletusa puellas,
Quæ puto de quæstu libera facta suo est:
Cingit inaurata penem tibi sancte corona:
Hunc pathicæ summi Numinis instar habent.

Priapus.

Quisquis venerit huc, poëta fiat,
Et versus mihi dedicet iocosos.
Qui non fecerit: inter eruditos
Ficosissimus ambulet poëtas.

Ad Priapum.

Lætus Aristagoras natis bene villicus vuis
De cera facta dat tibi poma Deus.
At tu sacrati contentus imagine pomi,
Fac veros fructus ille, Priape, ferat.

Priapus.

Nolite omnia, quæ loquor, putare
Per lusum mihi, per iocumq; dici.
Deprensos ego ter, quaterq; fures
Omneis, ne dubitetis, irrumabo.

Priapus.

Velle quid hanc dicas, quamuis sim ligneus, hastam
Oscula dat medio si qua puella mihi.
Augure non opus est: in me, mihi credite, dixit,
Vtetur veris vsibus hasta rudis.

Priapus.

Cùm quendam rigidus Deus videret
Ferventi caput vstulare ferro,
Vt Mauræ similis foret puellæ:
Heus, inquit, tibi dicimus cinade,
Uras te licet vsque, torqueasq;:
Num tandem prior est puella, quæso,
Quàm sunt, mentula quos habet, capilli?

Priapus.

O non candidior puella Mauro,
**O sed mollior omnibus cinadis,* Sed morbo-
Py-sior.

Pygmæo breuior gruem timenti,
Vrsis asperior, pilosiorq́,
Medis laxior, Indicisq́ braccis,
**Mantes hîc licet, vt libenter ires.*
Nam quamuis videar satis paratus,
Erucarum opus est decem maniplis,
Fossas inguinis vt teram, dolemq́
Cunni vermiculos scaturientis.

Id est, Quãuis tu puella turpis hic exspectes, tamen cuperem vt discederes & aduerbiũ libẽter passiuã habet significationẽ: id est, me libente, id est, desiderante. Alciat. Parergon li. 7. cap. 15.

Priapus.

Quicunque vestrûm, qui venitis ad cenam,
Libare nullos sustinet mihi versus:
Illius vxor, aut amica, ritualem
Lasciuiendo languidum, precor reddat,
Et ipse longa nocte dormiat solus,
Libidinosis incitatus ercis.

Priapus.

Quod partem madidam mei videtis,
Per quam significor Priapus esse:
Non ros est, mihi crede, nec pruina:
Sed quod sponte sua solet remitti,
Cùm mens est pathica memor puellæ.

Priapus.

Tu quicunque vides circa tentoria nostra
Non nimium casti carmina plena ioci:
Versibus obscenis offendi desine: non est
Mentula subducti nostra supercilij.

Ad

Ad Priapum.

Quædam, si placet hoc tibi, Priape,
Ficosissima me puella ludit,
Et *non dat mihi, nec negat daturam, Nec.
Caussasq; inuenit vsque differendi.
Quæ si contigerit fruenda nobis:
Totam comparibus Priape nostris
Fingemus tibi mentulam coronis.

Priapus.

Quid hoc negotij est, quáue suspicer caussa
Venire in hortum plurimos meum fures:
Cùm quisquis in nos incidit, luat pœnas,
Et vsque curuos excauetur ad lumbos?
Non ficus hîc est præferenda vicinæ,
Vuæq;, quales flaua legit* Arete: Ita Victorius castig. poster. epi. 18. lib. 10.
Non mala truncis asserenda Picenis,
Pyrumúe, tanto quod periculo captes:
Magisq; cera luteum noua prunum,
Sorbumúe ventres lubricos moraturum.
Præsigne rami nec mei ferunt morum.
Nucemúe longam, quam vocant auellanam,
Amygdalumúe flore purpureo fulgens,
Non brassicæ fero gulosior caules,
Betasúe, quantas hortus educat nullus,
Crescensúe semper in suum caput porrum.
Nec seminosas ad cucurbitas quenquam,
Ad ocymumúe, cucumeresúe humi fusos
Venire credo, sessileisúe lactucas:

Nec

Nec vt ſalaces nocte tollat erucas,
Mentamq; olentem, cum ſalubribus rutis,
Acreisq; capas, haliumq; furatum.
Quæ cuncta quamuis noſtro habemus in ſepto,
Non pauciora proximi ferunt horti.
Quibus relictis, in mihi laboratum
Locum venitis improbiſſimi fures.
Nimirum apertam conuolatis ad pœnam,
Et vos hoc ipſum, quod minamur, inuitat.

Priapus.

Heus tu, non bene qui manum rapacem
Mandato mihi continès ab horto:
Iam primum ſtator hic libidinoſus
Alternis ineundo, & exeundo,
Porta te faciet patentiorem.
Accedent duo, qui latus tuentur,
Pulcrè penſilibus peculiati.
Qui cùm te malè foderint iacentem:
Ad partem veniet ſalax aſellus,
Nihil deterius mutoniatus.
Sapit, hoc cautũ ſciet. *Quare qui* ſapiet, malum cauebit,*
Cùm tantùm hîc ſciet eſſe mentularum.*

Ad Priapum.

Contentus modico Bacchus ſolet eſſe racemo:
Cùm capiant alti vix ſua muſta lacus,
Magnaq; fecundis cùm meſſibus area deſit,
In Cereris crineis vna corona datur.

Tu quoq; Diue Minor maiorum exempla ſecutus,
Quamuis panca damus, conſule poma boni.

Priapus.

E, D, ſi ſcribas, temonemq; inſuper addas,
Qui medium vult D ſcindere, pictus erit.

Priapus.

Credere quis poſſet, falcem quoque, turpe fateri,
De digitis fures ſurripuiſſe meis?
Nec mouet amiſſi tam me iactura, pudorq;.
Quàm prebent iuſtos altera tela metus.
Quæ ſi perdidero, patria multabor, & olim
Ille tuus ciuis, Lampſace, Gallus ero.

Priapus.

Derides quoq; fur, & impudicum
Oſtendis digitum mihi minanti,
Eheu me miſerum quid iſta lignum eſt,
Quæ me terribilem facit videri:
Mandabo domino tamen ſalaci,
Vt pro me velit irrumare fures.

Priapus.

Cornix, & caries, vetuſq; buſtum,
Turba & putrida facta ſæculorum,
Quæ forſan potuiſſe eſſe nutrix
Tithoni, Priamiq;, Neſtorisq;,
Illis ni pueris anus fuiſſet.
Ne deſit ſibi, me rogat, fatutor.
Quid ſi nunc roget, vt puella fiat?

Si nummos tamen hæc habet, puella est.

Priapus.

Quicunq; fur fefellerit fidem noſtram,
Effeminato marceat procul culo.
Quæq; hæc proterua carpſerit manu poma
Puella, nullum inueniat fututorem.

Priapus.

Prædictum tibi, ne negare poſſis,
Si fur veneris, impudicus ibis.

Ad Priapum.

Si quot habes verſus, tot haberes poma, Priape:
Eſſes antiquo ditior Alcinoo.

Malus.

Quid fruſtra quereris, colone, mecum,
Quòd quondam bene fructuoſa malus,
Autumnus ſterilis duobus adſtem?
Non me prægranat, vt putas, ſenectus,
Nec ſum grandine verberata dura,
Nec gemmas modò germine exeuntes
Seri frigoris vſtulauit aura,
Nec venti, pluuiæue, ſiccitasue,
Quod de ſe quererer, malum dederunt:
Non ſturnus mihi, graculusue raptor,
Aut cornix anus, aut aquoſus anſer,
Aut coruus nocuit ſiticuloſus:
Sed quòd carmina peſſimi poetæ
Ramis ſuſtineo laborioſis.

Prie-

Priapus.

Securi dormite canes: custodiet hortum
Cum sibi dilecta Seirius Erigone.

Priapus.

Parum est, miser quòd hic fixi sedem,
Agente terra per Caniculam rimas,
Siticulosam sustinens diu æstatem.
Parum, quòd imi perfluunt sinus imbres,
Et in capillos grandines cadunt nostros,
Rigetq; dura barba iuncta crystallo:
Parum, quòd acta sub laboribus luce,
Parem diebus peruigil traho noctem.
Huc adde, quòd me terribilem Deum fuste
Manus sine arte rustica dolauerunt,
Interq; cunctos vilius Deos numen,* Vltimum.
Cucurbitarum ligneus vocor custos.
Accedit istis impudentiæ signum,
Libidinoso tenta pyramis neruo:
Ad hanc puella, pæne nomen adieci,
Solet venire cum suo fututore.
Quæ tot figuris, quot Philenis enarrat,* Vt tot figuras, inuenit.
Non inuentis, pruriginosa discedit.*

Priapus.

Quidam mollior anseris medulla
Furatum venit huc amore pœnæ.
Furetur licet vsq;, non videbo.

Ad Priapum.

Hic tibi, qui rostro crescentia lilia mersit,

Caditur è tepida victima porcus hara:
Ne tamen exanimum facias pecus omne Priape:
Horti sit facias ianua clausa tui.

Priapus.

Tu quæ, ne videas notam virilem,
Hinc auerteris, vt decet pudicam:
Nimirum, nisi quòd times videre,
Intra viscera habere concupiscis.

Priapus.

Penelopes primam, Didonis prima sequatur,
Et primam Cani, syllaba prima Remi,
Quodq́ fit ex illis, mihi tu deprensus in horto
Fur dabis: hac pœna culpa luenda tua est.

Priapus.

Rusticus indoctè si quid dixisse videbor,
Da veniam: libros non lego, poma lego.
Sed rudis hic dominum toties audire legentem
*Constiti, * Homeriacas edidiciq́ notas.*
Psoleon ille vocat, quod nos Psoloënta vocamus:
Id quod nos culum, coleon ille vocat.
Smerdaleos certè nisi res non munda vocatur,
Et pædiconum mentula smerdalea est.

Homeriacas p pleonasmon pro Homeriacas. Alciat. Paregon. lib. 9. cap. 17.

Priapus.

Quid nisi Tanario placuisset Troica cunno
Mentula, quod caneret, non habuisset opus.
Mentula Tantalidæ bene si non nota fuisset,
Nil senior Chryses quod quereretur, erat.

Hat

Hæc eadem ſocium tenera ſpoliauit amica,
Quaq; erat Æacide, maluit eſſe ſuam.
Ille Pelethroniam cecinit miſerabile carmen
Ad citharam: citharæ tenſior ipſe ſuæ.
Nobilis hinc nata nempe incipit Ilias ira:
Principium ſacri carminis illa fuit.
Altera materia eſt error fallentis Vlyſſei,
*Si verum quæras, *hunc quoq; monit amor.* Hanc
**Hinc legitur radix, de qua flos aureus exit:* Hîc.
Quem cùm moly vocat, mentula moly fuit.
**Hinc legimus Circen, Atlantiademq; Calypſo* Hîc.
Grandia Dulichij iuſſa tuliſſe viri.
Huius & Alcinoi mirata eſt filia membrum
Frondenti ramo vix potuiſſe tegi.
Ad vetulam tamen ille ſuam properabat, & omnis
Mens erat in cunno Penelopea tuo.
Quæ ſic caſta manes, vt iam conuiuia viſas,
Vtq; futurorum ſit tua plena domus.
E quibus vt ſcires quicunq; valentior eſſet,
Hæc es ad arrectos verba locuta procos:
Nemo meo melius neruum tendebat Vlyſſe,
Siue illi laterum, ſeu fuit artis opus.
Qui quoniam periit, modò vos intendite: qualem
Eſſe virum ſciero, vir ſit vt ille meus.
Hæc ego Penelope potui tibi lege placere:
Illo ſed nondum tempore factus eram.

Priapus.

Cùm ſici tibi ſuauitas ſubibit,

Et iam porrigere huc manum libebit:
Ad me respice fur, & æstimato,
Quod pondo tibi mentula est cacanda.

Priapus.

Illusit mihi pauper inquilinus
Qui libum dederat, molaq; fusa,
Quare partibus additis in ignem
Sacro protinus hinc abit peracto.
Vicini canis huc subinde venit,
Nidorem puto prosecuta fumi:
Quę libamine mentula comesso,
Tota nocte mihi litat rigendo.
At vos amplius hoc loco cauete
Quidquam ponere, nec famelicorum
Ad me turba velit canum venire:
Ne, dum me colitis, meumq; numen,
Custodes habeatis irrumatos.

Priapus.

Tutelã pomarij diligens Priape facito.

Si commissa meæ carpes pomaria curæ:
Dulcia quid doleam perdere, doctus eris.

Ad Priapum.

**Cura Priape diligens pomarium:*
**Furi rubricato minare mutino.*

Rubricato. furibus. Ita Victorius Var. lect. lib. 11. cap. 17.

Priapus.

Quòd moneat non est: quia si furaberis ipse
*Grandia mala, tibi * makra bracheia dabo.*

Alij mala Bracheia legunt.

Priapus.

Obliquis pathica quid me spectatis ocellis?

Non

Non ſtat in inguinibus mentula tenta meis.
Quæ tamen exanimis nunc eſt, & inutile lignum:
Vtilis hac, aram ſi dederitis, erit.
Per medios ibit pueros, mediasq́ puellas
Mentula: barbatis non niſi ſumma petet.

Ad Priapum.

Dodona eſt tibi Iupiter ſacrata,
Iunoni Samos, & Mycena Diti:
Vndæ Tænaros æquorisq́ Regi.
Pallas Cecropias tuetur arces:
Delphos Pythius orbis vmbilicum:
Creten Delia, Cynthioſq́ colleis:
Faunus Mænalon, Arcadumq́ ſiluas.
Eſt tutela Rhodos beata Solis:
Gades Herculis, humidumq́ Tibur.
Cyllene celeri Deo niuoſa:
Tardo gratior æſtuoſa Lemnos.
**Ennææ Cererem nurus frequentant:*
Raptam Cyzicos oſtreoſa Diuam:
Formoſam Venerem Cnidos, Paphoſq́
Mortales tibi Lampſacum dicarunt.

Vide Gyraldū de Diis Gentium.

Priapus.

Quòd ſim iam ſenior, meumq́ canis
Cum barba caput albicet capillis:
Deprenſos ego perforare poſſum
Tithonum, Priamumq́, Neſtoremq́.
Immanem ſtomachum mihi videtis,
Qui denſam facitis ſubinde ſæpem,

Et fures prohibetis huc adire.
Hoc est lædere, dum iuuatis: hoc est
Non admittere ad aucupem volucres.
Obstructa est via: nec licet iacenti
Jactura natis expiare culpam,
Ergo qui prius vsque, & vsq; & vsq;
Furum scindere podices solebam,
Per noctes aliquot, dies q; cesso:
Pœnas do quoq; quod satis, superq; est,
In semenq; abeo, salax q; quondam
Non vitam perago. quis hoc putaret,
Vt lusu citharœdus abstineret?
At vos, ne peream situ senili,
Quæso desinite esse diligentes,
Neue imponite fibulam Priapo.

Priapus.

At Diy, Deaq; dentibus tuis escas
Amicæ *Negent* amicas cunnilinge vicine:
Vicinæ. *Per quem puella fortis ante, nec mendax,*
Et quæ solebat impigro celer passu
Ad nos venire: nunc misella Landace
Vix posse iurat ambulare præ fossis.

Ad Priapum.

Priape, quòd sis fascino grauis tento,
Quod exprobrauit hic tibi suo versu
Poëta noster, erubescere hoc noli.
Non est poëta fascinosior nostro,

Ad

Ad Priapum.

At non longa satis, non stat bene mentula crassa,
Et quam si tractes crescere posse putes.
Me miserum, cupidas fallit mensura puellas.
Non habet hæc aliud mentula maius eo.
Vtilior Tydeus, qui si quid credis Homero,
Ingenio pugnax, corpore paruus erat.
Sed potuit damno nobis nouitasq́, pudorq́
Esse: repellendus sæpius iste mihi.
Dum viuis, sperare decet: tu rustice custos
Huc ades, & neruis tenta Priape faue.

Ad Priapum.

Ærati quondam custos, nunc cultor agelli,
Hæc tibi perspectus templa, Priape, dico.
*Pro quibus*officijs si fas est, sancte paciscor,*
Assiduus custos ruris vt esse velis:
Improbus vt si quis nostrum violarit agellum:
Hunc tu, sed tento, scis puto, quod sequitur.

Bembus li. de Culice Virgiliano, cũ antiqua diphtongo ci.

ALB. TIBVLLI AD PRIAPVM DE INERTIA INGVINIS.

Quid hoc noui est? quid ira nuntiat Deûm?
Silenti nocte candidus mihi puer
Tepente cùm iaceret abditus sinu,
Venus fuit quieta, nec viriliter
Iners senile penis extulit caput.

Placet Priape, qui ſub arboris coma
Soles ſacrum reuinctus pampino caput
Ruber ſedere cum rubente faſcino.
At ô Priape ſæpe floribus nouis
Tuas ſine arte deliganimus comas,
Abegimuſq; voce ſæpe, cùm tibi
Senéxue coruus, impigérue graculus
Sacrum feriret ore corneo caput.
Vale nefande deſtitutor inguinum,
Vale Priape: debeo tibi nihil.
Iacebis inter arua ſqualidus ſitu:
Caneſque fœdas: vſque ligneo tibi. **Canis aut tibi ſauus vſque bene,*
Lutoſa ſus fricabit oblitum latus.
Sceleſte penis, ô cui meum malum
Licet querare: nec tibi tener puer
Parebit vllus: imminente qui toro
Iuuante verſet arte mobilem natem.
Puella nec iocoſa te leui manu
Fouebit, apprimetúe lucidum femur.
Bidens amica Romuli ſenis memor
Paratur: inter atra cuius inguina
Annuo. *Vacuaq; pelle tectus *inguinum gelu*
Araneoſus obſidet fores ſitus.
Tibi hæc paratur, vt tuum ter, aut quater
Voret profunda foſſa lubricum caput.
Licebit æger, aut languentior cubes,
Terêris vſq;, donec ah miſer, miſer
Triplexq;, quadruplexq; compleas ſpecum.
Superbia iſta proderit nihil, ſimul

Vagum

Vagum ſonante merſeris caput luto.
Quid eſt iners? pigetne lentitudinis?
Licebit hoc inultus auferas ſemel:
Sed ille cùm redibit aureus puer.
Simul ſonante ſenſeris iter pede:
Repentè neruos excitet libidine
Et inquietus inguina arrigat tumor:
Neq; mutare poßit, vſque dum mihi
Venus iocoſa molle ruperit latus.

M. V. MARTIALIS
Ad Priapum.

Non horti, neq; palmitis beati,
Sed rari nemoris Priape cuſtos,
Ex quo natus es, & potes renaſci:
Furaces moneo manus repellas,
Et ſiluam domini focis reſerues.
Si defecerit hæc: & ipſe lignum es.

Actij Synceri.

Tractabat clypeum Matri placitura Dione:
Sæuaq; feminea ſumpſerat arma manu.
Pone Dea, exclamat petulanti voce Priapus,
Pone: decent iſtas hæc magis arma manus.

Eiuſdem.

Dum Venus armatũ cõplectitur obuia Martem:
Diſtrinxit teneram fibula aduncа manum.

Senſit,

Senſit, & ante Iouem ridens ait æmula Pallas
Bella iterum geſſit cum Diomede ſoror.

P. VIRGILII MARONIS CATALECTA.

Priapus.

Vere roſa, autumno pomis, æſtate frequentor
Spicis: vna mihi eſt horrida peſtis hiems.
Nam frigus metuo, & vereor ne ligneus ignem
Hac Deus ignaris præbeat agricolis.

C. VALERII CATVLLI.

Priapus.

Ego hæc, ego arte fabricata ruſtica,
Ego arida, ô viator, ecce populus
Agellulum hunc, ſiniſtra, tute quem vides,
Heriq; villulam, hortulumq; pauperis
Tuor, malasq; furis arceo manus,
Mihi corolla picta vere ponitur,
Mihi rubens ariſta Sole feruida,
Mihi virente dulcis vua pampino,
Mihiq; glauca duro oliua frigore.
Meis capella delicata paſcuis
In vrbem adulta lacte portat vbera,
Meisq; pinguis agnis ex ouilibus
Grauem domum remittit ære dexteram.
Teneraq; matre mugiente, vaccula

De-

Deûm profundit ante templa sanguinem.
Proin' viator hunc Deum vereberis,
Manumq; sorsum habebis. hoc tibi expedit.*
Parata nanque crux, sine arte mentula.
Velim pol, inquis. at pol ecce, villicus
Venit: valente cui reuulsa brachio
Fit ista mentula, apta claua dexterae.

Sorsum, pro seorsum Victorius Var. lect. li. 25. ca. 12

EIVSDEM.

Priapus.

Hunc ego iuuenes locum, villulamq; palustrem,
Tectam vimine iunceo, caricisq; maniplis.
Quercus arida, rustica conformata securi
Nutriui: magis, & magis vt beata quotannis.
Huius nam domini colunt me, Deumq; salutant,
Pauperis tugurij pater, filiusq;
Alter assidua colens diligentia, vt herba
Dumosa, asperaq; à meo sit remota sacello:
Alter parua ferens manu semper munera larga,
Florido mihi ponitur picta vere corolla
Primitu, & tenera virens spica mollis arista:
Luteae violae mihi, luteumque papauer,
Pallentesq; cucurbitae, & suauè olentia mala,
Vua pampinea rubens educata sub vmbra.
Sanguine hanc etiam mihi, sed iacebitis, aram
Barbatus linit hirculus, cornipesq; capella
Pro queis omnia honoribus haec necesse Priapo
Praestare, & domini hortulum, vineamq; tueri,

Quare

Quare hinc ô pueri malas abſtinete rapinas.
Vicinus prope diues eſt, negligensq; Priapus.
Inde ſumite ſemita, hæc deinde vos feret ipſa.

Eiuſdem ad Priapum.

Hi verſus apud alios corrupte leguntur.

**Hunc lucum tibi dedico, conſecroq; Priape,*
Quà domus tua Lampſaci eſt, quaq; ſilua Priape.
Nam te præcipuè in ſuis vrbibus colit ora
Helleſpontia, ceteris oſtreoſior oris.

Ad Tuccam.

De qua Tucca tibi vênit, ſed ſæpe videre
Non licet, occulitur limine clauſa viri.
De qua ſæpe tibi, non venit adhuc mihi, nanque
Si occulitur longè eſt tangere, quod nequeas.
Venerit aut tibi, ſed iam iam mihi nuntius iſte
Quid prodeſt? illi dicite, quare dijt.

Corinthiorum amator iſte verborum
Iſte iſte rhetor. nanque quatenus totus
Thucydides tyrannus Atticæ febris
Thau Gallicum ſpinæ ipſemet malè illiſit,
Iſta omnia, iſta verba miſcuit fratri.

Socer beate, nec tibi, nec alteri,
Generq; Noctuine putidum caput,
Tuq; nunc puella talis, & tuo
Stupore preſſa rus abibit, & mihi
Vt ille verſus vſquequaque pertinet.

Gener,

Gener, socerq; perdidisti omnia.

Superbe Noctuine putidum caput,
Datur tibi puella, quam petis, datur,
Datur superbe Noctuine, quam petis.
Sed ô superbe Noctuine, non vides
Duas habere filias Atilium,
Duas, & hanc, & alteram tibi dari.
Adeste nunc, adeste, ducit vt decet,
Superbus ecce Noctuinus hirneam.

Iacere me, quòd alta non possim, putas,
Vt ante vectari freta:
Nec ferre durum frigus, aut æstum pati,
Neque arma victoris sequi.
Valent, valent mihi ira, & antiquus furor:
Et lingua, qua adsim tibi,
Et prostituta turpe contubernium
Sororis. ô quid me incitas?
Quid impudice, & improbande Cæsari?
Sed furta dicantur tua,
Et heluato sera patrimonio
In fratre parsimonia:
Vel acta puero cùm viris conuiuia,
Vdaq; per somnum nates:
Et inscio repentè clamatum semper,
Thalassio, Thalassio.
Quid palluisti femina? an ioci dolent?
An facta cognoscis tua?

Non

Non me vocabis pulcra per Cotytria
Ad feriatos fascinos.
Nec dein mouere lumbos in crocotulam
Prensis videbo altaribus,
Flauum prope Thybrim & olentis nauticum
Vocare: vbi appulsæ rates
Stant in vadis cœno retentæ sordido,
Macrâq; luctantes aqua.
Neque in culinam, & vncta compitalia,
Dapesque ducis sordidas:
Quibus repletus vt saliuosis aquis
Obesam ad vxorem redis,
Et æstuanteis doctè soluis pantices,
Ofusque lambit sauijs.
Nunc læde, nunc lacesse si quidquam vales:
Et nomen adscribo tuum.
Cinæde Luci, ante reliquerunt opes?
Famèque genuini crepant?
Videbo habentem præter ignauos nihil
Fratres, & iratum Iouem,
Sciſsumq; ventrem, & hernioſi patrui
Pedes inedia turgidos.

Ad Venerem.

Si mihi ſuſceptum fuerit decurrere munus,
O Paphon, ô ſedes quæ colis Idalias:
Troïus Æneas Romana per oppida digno
Iam tandem vt tecum carmine vectus eat:
Nõ ego thure modò, aut picta tua templa tabella

Ora-

Ornabo, & puris ſerta feram manibus:
Corniger hos aries humilis, & maxima taurus
Victima ſacratos tinget honore focos.
*Marmoreuſque tibi, aut dignè coloribus ales
In morem picta ſtabit amor pharetra.
Adſis ô Cytherea: tuus te Cæſar Olympo,
Et Surentini litoris ora vocat.
Ite hinc inanes rhetorum manipli
Inflata rore non Achaico*verba,
Et vos*Sile, Albuti, Arquitiq́, Varroq́,
Scholaſticorum natio madens pingui.

*Vide Turnebi. Aduerſ. lib. 11. cap. 7.

*turba. *Seli, Catii.

*

Ite hinc inanis cymbalon iuuentutis,
Tuq́ ô mearum cura Sexte curarum
Vale Sabine: iam valete formoſi,
Nos ad beatos vela mittimus portus,
Magni petentes docta dicta Scironis,
Vitamq́ ab omni vindicabimus cura.
Ite hinc Camenæ vos quoque*limite ſæue,
Dulces Camenæ: nam fatebimur verum,
Dulces fuiſtis: & tamen meas chartas
Reuiſitote: ſed prudenter, & raro.

*Forte, hinc leues ite.

De Sabino.

Sabinus ille, quem videtis hoſpites,
Ait fuiſſe multò celerrimus:
Neque vllius volantis impetum Ciſi
Nequiſſe preterire: ſiue Mantuam
Opus foret volare, ſiue Brixiam.

Neque hoc negat Triphonis amuli domus
Negare nobilem, insulamue caruli:
Vbi iste post Sabinus, ante Quintio
Bidente dicit attondisse forcipe
Comata colla, ne qua sordidum iugo
Premente dura vulnus ederet iuba.
Cremona frigida, & lutosa Gallia
Tibi hac fuisse, & esse cognitissima
Ait Sabinus, vltima ex origine.
Tua stetisse dicit in voragine,
Tua in palude deposuisse sarcinas,
Et inde tot per orbitosa millia
Iugum tulisse: laeua, sine dextra
Stringere mulas, sine vtrunque coeperat.
Neque vlla vota semitalibus Deis
Sibi esse facta, propter hos nouissimum
Paterna lora, proximumq; pestinem,
Sed haec prius fuere, nunc eburnea
Sedetq; sede, sceptra dedicat tibi
Gemelle Castor, & Gemelle Castoris.

Ad Varium.

Si licet, hoc. **Scilicet hoc, sine fraude, Vari dulcissime, dicam:*
Dispeream, nisi me perdidit iste potus.
Sin autem praecepta vetant me dicere: sane,
Non dicam. sed me perdidit iste puer.

Ad villam Sironis.

Villula, quae Sironis erat, & pauper agelle,
Verum illi domino tu quoque diuitiae:

Me

Me tibi, & hos vnà mecum, quos semper amaui:
Si quid de patria triſtius audiero,
Commendo, in primisq; patrem. tu nunc eris illi,
Mantua quod fuerat, quodq; Cremona prius.

*

Pauca mihi, niueo ſed non incognita Phœbo,
Pauca mihi docte dicite Pegaſides.
Victor adeſt magni, magnum decus ecce triumphi.
Pictor qua terra, quaq; patent maria:
Horrida Barbaricæ portans inſignia pugnæ,
Magnus vt Æneides, vtq; ſuperbus Eryx.
Nec minus iccirco noſtros expromere cantus
Maximus, & ſanctos dignus inire choros.
Hoc itaq; inſuetis iactor magis optime curis:
Quid de te poßim ſcribere, quidue tibi.
Nanque, fatebor enim, quæ maxima deterrendi
Debuit, hortandi maxima cauſa fuit.
Pauca tua in noſtras venerunt carmina chartas,
Carmina cum lingua, tum ſale Cecropio.
Carmina, quæ pylium ſeclis accepta futuris,
Carmina, quæ Pylium vincere digna ſenem.
Molliter hîc viridi patulæ ſub tegmine quercus
Mœris paſtores & Mœlibeus erant.
Dulcia iactantes alterno carmina verſu,
Qualia Trinacriæ doctus amat iuuenis.
Certatim ornabant omnes Heroida Diuæ:
Certatim Diuæ munere quaq; ſuo.
Felicem ante alias tanto ſcriptore puellam.
Alter non famam dixerit ipſe prior.

Non illa, Hesperidum ni munere capta fuisset,
Quæ volucrem cursu vicerat Hippomanem:
Candida cycneo non edita Tyndaris ouo,
Non supero fulgens Cassiopeia polo.
Non defensa diu volucrum certamine equorum,
Optabant Graiæ quam sibi quæque manus.
Sæpe animam generi pro qua pater impius hausit:
Sæpe rubro Eleis sanguine fluxit humus.
Regia nam Semele, non Inachis Acrisione,
Immitti exspectant fulmine & imbre Iouem.
Cuius & ob raptum pulsi liquere Penates
Tarquini patrios, filius, atque pater.
Illo, quo primum dominatus Roma superbos
Mutauit placidis tempore Consulibus,
Multa neq; immeritis donauit præmia alumnis:
Præmia Mæsalis maxima Poplicolis.
Nam quid ego immẽsi memorẽ studia ista laboris?
Horrida quid dura tempora militiæ?
Castra foro solitos vrbi præponere castra
Tam procul hoc nato, tam procul hac patria?
Immoderata pati nunc frigora, nuncq; calores?
Stertere vel dura posse super silice?
Sæpe trucem aduersa perlabi sidere Pontum?
Sæpe audendo mare vincere, sæpe hiemem?
Sæpe etiam densis immittere corpus in hostes:
Commmmem belli nec timuisse Deum?
Nunc celereis Afros, perituraq; millia gentis:
Aurea nunc rapidi flumina adire Tagi?
Nunc aliam ex alia bellando quærere gentem?

Vincere

Vincere & Oceani finibus vlteriùs?
Non noſtrum eſt, inquam, tantas attingere laudes:
Quin, auſim hoc etiam dicere, vix hominum eſt.
Ipſa, hæc ipſa ferent rerum monumenta per orbem:
Ipſa ſibi egregium facta decus parient.
Nos ea, quæ tecum finxerunt carmina Diui
Cynthius, & Muſæ, Bacchus, & Aglaïë.
Si laudes adſpirem, humili ſed adire Camena:
Si patrio Graios carmine adire ſales
Poſſumus: optatis plus iam procedimus ipſis.
Hoc ſatis eſt, pingui nil mihi cum populo.

*

Adſpice quem valido ſubnixum gloria regno
Altius & cæli ſedibus exulerat.
Terrarum hic bello magnum concuſſerat orbem:
Hic Reges Aſiæ fregerat, & populos.
Hic graue fruſtrum tibi, iam tibi Roma ferebat.
Cætera nanq; viri cuſpide conſiderant:
Cum ſubito in medio rerum certamine præceps
Corruit, è patria pulſus in exilium.
Tale Dea numen, tali mortalia nutu
Fallax momento temporis hora dedit.

*

Quocunque ire ferunt varia nos tempora vitæ,
Tangere quas terras, quosq; videre homines:
Diſpeream, ſi te fuerit mihi carior alter.
Alter enim quis te dulcior eſſe poteſt?
Cui venus ante alios, Diui, Diuumq; ſorores.
Cuncta neq; indigno, Muſa, dedere bona.

Cũcta, quibus gaudet Phœbus, chorus ipseq; Phœbi.
Doctior ô quis te Musa fuisse potest?
O quis te in terris loquitur iucundior vno?
Cleio nam certe candida non loquitur.
Quare illud satis est, si te permittis amari:
Non contrà vt sit amor mutuus inde mihi.

*

Quis Deus Octauie nobis abstulit? an quæ
Dicunt, ah nimio pocula dura mero?
Vobis si culpa est bilis: sua quenque sequuntur
Fata: quod immeriti crimen habent cyathi.
Scripta quidem tua nos multum mirabimur: & te
Raptum, & Romanam flebimus historiam.
Sed tu nullus eris. peruersi dicite Manes,
Hunc superesse patri quæ fuit inuidia?

OPVSCVLORVM
FINIS.

BRITISH
18 AP 1905
MUSEUM